
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
7
1 G
23

H. *VENETÆ HISTORIÆ*

PETRI BEMBI, PATRICII VENETI ET CARDINALIS AMPLISSIMI,

à Rhetico bello ad Leonis X. Pontificatum quadraginta quatuor annorum res gestas Complectentis.

Libri XII.

EJUSDEM DE GUIDO UBALDO FERETRIO ET ELISABETHA GONZAGIA, Vrbini Ducibus Liber unus.

ACCESSERUNT

NOVISSIMA HAC EDITIONE, PRÆTER Singulorum Librorum Epitomen & tabulam locorum prisca & nova nomina explicantem, Corollaria sive Glossæ breves, memoriæ causâ marginibus paginarum adscriptæ.

Cum Indice rerum memorabilium.

ARGENTORATI,
Sumptib. LAZARI ZETZNERI Bibliop.
Anno M. DC. XI.

AD ILLUSTRISSIMUM AC SAPIENTISSIMUM VENETIARUM PRINCIPEM

Franciscum Donatum, in historias Petri Bembi præfatio.

MULTÆ sunt artes, Illustrissime Princeps, quod tu minimè ignoras, cùm ad vitam sustentandam inventæ, tum ad cultum, aut etiam ad jucunditatem voluptatemque ab hominibus excogitatæ: quarum in singulis qui excellenti quadam scientia aliquando præter cæteros præstiterunt, magno apud omnes gentes in honore habiti sunt. Nec verò injuria id quidem: nihil est enim præstantius, nihil omnino homini laudabilius, quàm de hominum genere bene, quoquomodo possis, mereri: eamq; cognationem, quam à natura habeamus; nostra quoque opera, hoc est, dandis beneficiis, arctius etiam astringere. Quod si harum commoditatum utilitatumq; effectoribus tantus honos habendus est singulis, quibusnam tandem aut literarum, aut operum monumētis ejus gloriam dignè illustrabimus, si cuius ars ac disciplina tanta sit, ut universa illa cō-

tineat ac complectatur ? aut ſi quis harum omnium artium moderator, & tanquam architectus, quatenus quanque,quoq; modo progredi deceat,indicet,atq, præſcribat? eſt enim difficilis illa quidē & ardua in præclaris nonnullorum hominum ingeniis,cæterarum omnium princeps ac magiſtra, minimè tibi quidem incognita facultas quædam, quæ civitatum procurationē ſibi vindicet, & Reipublicæ regendæ muneri præpoſita ſit.atque eam artem,civilem rationē. eandemq; prudentiam licet appellare : cujus quidem diſciplinæ qui cōpotes ſunt, nō una modò aut altera re ſeparatim hominib. commodare ac prodeſſe, ſed univerſam eorum gubernationem ſuſcipere volunt nec illud efficere ſolùm conantur, illi privatim ut liberè, ut tutò, ut jucundè,ſed ut benè etiam beateq; publicè vivant. Quamobrem tanti ac tam præclari operis artifices, non ut reliquarum artium magiſtri laudibus ſolùm extollendi ſunt, ſed etiam (ſi modò dictu fas eſt) in Deorum immortalium numero, quibus cum humanarū rerum procurationem propemodum communē habeant, venerandi atq; colendi Atq; horum artificum veſtro in ſenatu maxima omnino facultas eſt, ſemperque fuit, idquod res ipſa declarat:nec enim tanta,tamq; opulenta ac beata civitas vel conſtitui initio potuit,

tuit, vel deinceps tantopere augeri & crescere: nec verò uno eodemq; statu, & tanquam habitu, tot secula, id quod nullis gentibus, ut totius vetustatis memoriam quam longissimè repetamus, usu evenit, manere, sine eximia quadam prudentia, sineque admirabili ac divino cùm patrum vestrorum, tum vestro, qui nunc eam talem tantamq; tuemini ac regitis, consilio. Ac video equidem pluribus quam vos gentibus aliquot annos domi natam olim esse civitatem unam aut alteram: veruntamen (liberè enim dicam quód sentio) imperium bello partum sæpe feritatem, sæpe violentiam atque injustitiam, fortunæ quidem certè temeritatem semper habet: at bene domi constituta res, sineque ullo civitatis motu tot seculorum diuturnitate firmata, una eademq; Reipublicæ ratio moderata & concors, ea verò tota virtutis est, ac prudentiæ. Itaque in bello illæ atque inter arma cùm stetissent, in pace atq; in otio cōciderūt, quippe quæ non ratione sed virib. nixæ erāt: nec enim quietis, hoc est, parendi vicissim atq; imperandi, artes didicerāt: vos pacis, id est, juris atq; æquitatis studia, quæ vincula sunt civitatis, cum domi coleretis, nihilominus foris belli gloria floruistis. Etenim cum civilis illa, quæ modò à me appellata ratio est, duabus contineatur partibus, bellicarum atq; urbana-

rum rerum ſcientia & tractatione: illi, cùm bellicam laudem nimio adamaſſent opere, alteram reipublic. partem incultam propèmodum reliquerunt: vos utranq; quidem, ſed præcipuam, ut par fuit, maximè adepti complexique eſtis. Ergo ex omni Italia, tanquam è turbulento ac formidoloſo mari aliquo, tanta hominum vis ad vos confluit, veſtramque in urbem ſeſe, quaſi in portum, refert, vix ut jam capere tantam multitudinem ſuis illa tectis poſſit, qui cùm è ſuis civitatibus in veſtram migrant, protectiores ab injuriis fore domi ſeſe veſtræ advenas, quam ſuæ cives, certè confidunt. Maxima igitur laus veſtrę Reip. vobisq; magnis clarisq; in ea civib. debetur, quæ in eo munere, quod de humanis omnino munerib. longè præſtātiſſimum ſit, una excellat plurimùm. Præſtant enim alii aliis virtutib. populi, vobis autem id unum proprium perenneque eſt, rem tueri publicam, hoc eſt, humanum genus animi ratione, non felicitate aliqua, quæ caſum habeat neceſſe eſt, & varietatem fortunæ propriam, conſervare: hæc enim & ſtabilis ipſa eſt, & diuturnitatem atque adeo, quoad res humanæ ferre poſſunt, perpetuitatem, quod veſtra eſt reſpub. conſecuta, parere conſuevit. Fortunati igitur cives tui. Te verò equidem ſemper beatum, ſemper gloriatione dignum exiſtimavi, cùm propter

propter multas magnasque virtutes tuas, animi magnitudinem, continentiam, suavissimos, eodemque castitatis, religionis, pietatis plenissimos mores, dulcem illam tuam uberemq; dicendi copiam, tum verò propter divinam istam animi tranquillitatem atque æquitatem Cùm enim tot annos in hac post hominum memoriam clarissima republ. summa cum gloria versatus sis, cumq; dignitatis præstantia quamplurimis semper anteiëris, communis juris æquabilitatem transisti nunquã, ac ne cogitasti quidem. Quin etiam (memini enim de hoc ipso Bembo sæpe audire) cùm tua te virtus multos jam ab hinc annos ad summam amplitudinem perduceret, tuaq́; preclarissima patria ad istum honoris gradum, quem unum altissimũ habet, ipsa te tollere cuperet atque adniteretur, deq; tua gloria solicita esset, liberasti tu eam omni cura, atq; aliis quibusdam, in istum locum magna quadã properatione festinãtib. cùm ante vertere posses, ultrò cessisti. Magnifica verò laus, honorem, tantum præsertim, cuius cupiditate cæteri inflammentur, tam modicè concupiscere. Sed eadem tamen ipsa respub. simulac data facultas est, jam dudum tibi debitam, tibique reservatam dignitatem istam, ad te scilicet eundem cupidissimè detulit: neque tamen, ne sic quidem, æquabilitatem animi

ui tu illam veterem amisisti; atque hoc ipso in honore maximo gerendo, cùm gravitatem ac dignitatem sic adhibeas, quasi reip. humanitatem facilitatemque ut tuam retines, ita nec civitatis maximæ clarissimæque majestas desideranda est, nec optimi præstantissimique civis humanitas requirenda. Quid, quòd duarum maximè insignium virtutum, integritatis ac prudentiæ tuæ; duos esse certissimos testes videmus, paupertatem alterius, summam alterius tuam apud omnes gratiam atq; autoritatem? quo quidem ex testimonio intelligere omnes necesse est, ita te in rep. administranda ad octuagesimum usque annum ætatem contrivisse, ut publicas res sic procurares, ut tuas: sic autem ab iis manus abstineres, ut ab alienis: ita factum esse ut cùm tu sic animũ induxisses tuum, ut bono civi gratis reipubl. serviendum esse statueres, illa contra egregiæ tuæ erga se voluntatis tibi præmium, quod habuerit præclarissimum, laudis & gloriæ, tribuere cupierit. Ac mihi quidem in te intuenti verum omnino videri illud solet quòd à sapientibus traditum est: ajunt enim, homines ferreis alios, alios æreis, quosdam argenteis animis gigni: esse etiam paucos illos quidem, sed tamen nonnullos, quibus aurea animorum natura data est, iisq; seorsum regendarum civitatum

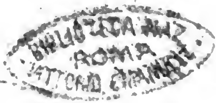
munus à Deo aſſignatum: illos alios, quò ſua quenq; aut duritia aut vilitas impellat, ferri: at vos ex illo aureo genere natura ipſos per vos locupletes atque honoratos, ad ſalutem civium populorumque incolumitatem, vitamque omnium quietam & beatam ortos, nec honores concupiſcere, & divitias contemnere, & generoſarum volucrum ritu cœlum modò ſpectare, ubi vobis civitatum rectoribus ac conſervatoribus certum locum ac diffinitum eſſe teneatis. Quæ cùm ita ſeſe habeant, tam præclari hominum maximorum cœtus atque concilii inſtituta, tam diuturnæ reipublicæ moderationem, tam eximiæ civitatis magiſtratuum deſcriptionem, opes, & copias, tum res veſtras domi bellique geſtas à populis gentibusque aliis audiri, manareque ad poſteros, non jam ad veſtram modò gloriam pertinet, ſed etiam ad eandem ipſam in qua verſamini atque exercemini, hominum ſaluti curam: habebunt enim exteræ nationes non modò quod magnoperè laudent, quodque admirentur plurimùm, ſed etiam quod imitari cupiant, undeque exemplum petere poſſint, qualem eſſe optimam firmiſſimamque remp. ac ſtatum civitatis maximè diuturnum maximeque expetendum, oporteat, Quare rerum veſtra-

rum historia hæc, quam P. Bembus Cardinalis, vir idem clarissimus idem scriptor unus omnium politissimus, scripsit, meritò & flagitata jampridem à multis est, & expectata semper ab omnibus: quid enim aut ad delectationem iucundius, aut ad disciplinam (est enim historia vitæ magistra) gravius, cōstantiusve esse possit, quam civitatis omnium prudentissimæ leges, mores, instituta, consilia magnatum variarumq; rerum casus atq; eventa, de omnium dulcissimo elegantissimoq; autore audire, eoque ipso nec in mendacio gratiam quærente, nec in veritate simultatem extimescente? fuit enim Bembi non stylus modò purus & elegās, sed animus etiam syncerus in primis ac simplex: qui cùm summa iam senectute, patriæ vestrę rogatu, vel jussu potius, res vestras gestas scribere aggrederetur, neq; ad hanc ætatem memoriamque nostram pervenire sese scribendo posse consideret, sæpe mecum locutus est, & quidem crebrò te appellans, cùm permolestè ferret excludi sese tempore à tuarum laudum, tuique similium commemoratione: qua nos re commoti, faciendū nobis esse duximus, ut ejus historiam ad te potissimum mitteremus, optimi scilicet senis virique clarissimi, atque hominis disertissimi, plenas gravitatis, plenas autoritatis plenas dignitatis lucubrationes, ad sanctissi-

mum

mum itidem, è germanoq́ue illo Platonis auro ſenem, in clariſſima poſt homines natos rep. Principem civemq́ue unum omnium facundiſſimum. Accipies igitur tu illam, non à nobis quidem, ſed à Bembo per nos tibi miſſam: patriæq́ue tuæ utrumq́ue gratulabere: eadem enim res maximè ſcriptione ac memoria dignas ad hiſtoriã ſuppeditavit, eadem graviſſimum luculentiſſimumq́ue ſuarum rerum geſtarum ſcriptorem ac teſtem peperit.

INDEX

INDEX LOCORUM BEMBI HISTORIÆ, IN QUO NOVIS ac pervulgatis prisca Latinaq; & vicissim priscis nova nomina quoad fieri potuit apposita sunt.

A

Batia, *vicus prope Ferrariam.*

Acarnania, *Epiri pars, hodie quoq; sic vocata, sed latius patet, nam etiam Ætoliam comprehendit ducatus nomine.*

Achaja, *Græciæ regio, hodie propriè Hellada, id est, Græcia nuncupata.*

Acrita, *promontorium, C. Acria, vel C. Gallo.*

Acroceraunii, *Cimeriaci*

Adriani arx Romæ, *Castellum Crescentij, nunc Castel S. Anglo.*

Ægeum mare, *Archipelago.*

Ægina insula, *Legiena.*

Ænaria insula, *Isola, Pithæcusa, hodie Ischia,*

Ætolia, *Achajæ regio hodie in ducatu Acarnaniæ comprehenditur.*

Agresta, *oppidum in Rhetis.*

Albanus mons, *prope Patavium & Fossam Clodiam.*

Alexandria, *civitas in Gallia Cisalpina, & vocatur Alexandria Palearia, olim Cæsarea.*

Alexium, *Lisso, urbs Illyrici.*

Amasia, *Marpurgum in Germania.*

Ambo-

Athesis

Buti-

Capua

Cepha-

):( ):(

D

E

Euripi

F

G

Intimi-

L

H

I

Intimi-

M

Pelo-

Saba-

S

Son-

T

V

Vtinum

FINIS.

RICHARDUS DESTRESIus, Lectori.

Si claras Venetûm te res terraq; mariq;
Scire juvat, Bembum, candide lector, habes.
Si Latii te delectant sermonis amœnæ
Deliciæ, Bembum, candide lector, habes.
Si cariem cedro metuente poemata digna
Sectaris, Bembum, candide lector, habes.
Annales tibi, vel sit epistola docta paranda:
Non alius Bembo dux imitandus erit.
Facundos genuit tellus Oenotria multos:
Vix alium palmam Bembus habere sinat.
Aeterna nobis igitur sit laude colendus,
Plura sed à grata posteritate feret.

INDEX RERUM ME-MORABILIUM IN VENETA Historia P. Bembi Contentarum.

Cajeta-

):():():(2

Fojus

FINIS.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. PRIMI Epitome.

BElli Rhetici causæ, initium & progressus. Rovereti expugnatio. Georgii Sonnembergii cum Antonio Maria Severinate singulare certamen. Germanorum Rovereto discessus. Eorundem cum Venetis pugna, & Roberti Severinatis interitus. Ejusdem belli finis, & pacis leges. Sumptuariæ leges Venetiis. & item ad viarum angustias ac pontes spectantes latæ. Ioannis Bentivoli, atque Daciæ reginæ Venetias adventus. Hieronymi Rhearii & Galeoti Manfredi interitus. Cyprium regnum in provinciam redigitur, & Regina se ad urbem confert. Vectigal navibus imponitur. Magistratus in Africam Tremezeni regis postulatu à Senatu mittuntur. Lex de suffragiis, & alia de Græcis equitibus lata. Roxolanorum regis ad Senatum legatio. Induciæ Senatus opera inter Federicum Cæsarem & Matthiam Pannoniæ regem dictæ. Cæsaris in Italiam adventus. Lex pro infantibus vulgo quæsitis, & pleræq; aliæ leges latæ. Paros insula à Venetis contra Turcas defenditur. Georgii Cernochii cum Antonii Erici filia connubium. Lex in fures domesticos lata, Guidimariæ Rubei obitus. Scloporum descriptio, eorundemq; usus à Senatu in imperium suum introductus. Ingens in Italia frigus. Hermolaus Barbarus patriarchatum Aquileiensem adipiscitur, & quæ inde sint sequuta, ac ejusdem obitus. Venetus magistratus Bizantio pellitur. Cives qui pro patria mortem oppetierunt ornantur. Quadragintavirale judicium tertium additum. Suffragiorum ferendorum ratio. Quorundam malorum civium ambitus reprimitur. Laurentii Medices & Innocentii Pont. obitus, atque Alexandri Borgiæ creatio. Inter Pont. Mediolanensium ducem & Venetos fœdus. Giemis Sultani apud Pont. captivitas. Leonoræ, Herculis Atestini conjugis cum duabus filiis Venetias adventus.

LIBER PRIMUS.

Rbis Venetæ res annorum quatuor & quadraginta scribere aggredior, non judicio, aut quòd ita mihi libuerit, sed quodam quasi fato, vel certè casu. Nam cùm Andrea Naugerio, cui hæc publicè cura tradita fuerat, in legatione Gallica vita functo, Decemviri à me collegii decreto petiissent, ut, quando is moriens sua scripta comburi jussit, ipse ea in re atq; munere patriæ meã opem requirenti ne deessem: pudore verecundiaq; recusandi ad variam atq; multiplicem, quodque verè possum dicere, multò maximè operosam scriptionem me contuli annos natus sexaginta, ut, nisi Reip. extaret postulatio, meritò me homines reprehendant id ætatis ausum tantum onus sustinere: bella enim plurima propeq; continentia atq; maxima cùm ab Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ populis & regibus, tum à Turcarum imperatorib. excitata, vel terra vel mari gesta, sunt scribenda, quorum quodqúe justum potius historiæ volumen atq; separatum posse conficere, quàm uno omnia comprehendi atque contineri, nemo non dixerit. Multa præterea domi vel senatusconsulta, vel leges, vel novi magistratus, multi hospitio reges liberaliter accepti, multi honores diis immortalibus habiti, multæ prodigiorum domi forisq; prædictiones, tempestatum ac syderum miræ vicissitudines, hujus temporis memoriã exemplis innumerabilibus referserunt, quæ colligere & mandare literis, nec amantis otium animi est, nec minimæ industriæ. Sed nihil est profectò tam arduum, quin id patriæ charitas exuperet, apud eos viros præsertim, qui præclara in urbe geniti, atq; optima in repub. educati, suæ civitatis temperationem institutaq; adamaverunt. Ita qui rebus tot atq; tantis complectendis

nun-

nunquam sponte curam & cogitationem adhibuissem: mihi enim post Romanos labores bonæ tandem valetudini, quã penitus amiseram, restituto, paterna in villa fundi Patavini majorem anni partem requiescenti, satis erat pascere levioribus tractandis artibus animum: voluntate meorum civium perspectâ facilè adducor, ut nihil mihi refugiendum putem, dum eorum studiis satisfaciam. Ab illorum igitur commentariorum fine, quos Marcus Antonius conscripsit, exorsus, quo ab fine Decemviris placuit, ut initium scribendi facerem, continuato rerum filo, historiam ad hoc diei, si vita suppetet, perducam: tot enim, quot suprà dixi, anni inter illius scripta atq; hoc tempus intercesserunt.

Ac eo sanè tempore quo in statu esset, quam haberet faciem respublica, satis est ab illo demostratum: quæ bello Ferrariensi confecto, fœderibusq; initis, plus bienniũ soluta oneribus civitate, & pacato imperio est usa. Idem autem post hæc & publicæ quietis, & Sabellici librorum finis fuit: pacemq; illam & tranquillitatem reipub. bellum statim Rheticum excepit: neq; ei profuit, quòd suo se in otii capto jam portu magna perseverantia continuisset. Ejus belli levissima de causa initium hoc fuit.

Rheticum bellum eiusque causæ.

Erat nonnullarum cùm Rhetorum & Noricorum, tum earum terræ Germaniæ gentium, quæ sunt his finitimæ, Dux atq; princeps Sigismundus Federici Romanorum Imperatoris frater, homo non malus, sed qui facile malis hominibus crederet. Ei cum senatu Veneto jam inde à majoribus orta necessitudo intercedebat: itaq; vetusta consuetudine homines mercaturæ deditiomnibus ex reipublicæ municipiorum vicinitatibus ejus ad oppida liberè commeabant, mercatumq; in primis celebrem apud Beurenses quotannis fieri solitum, stato tempore petebant. Id cùm anno post urbem condi-

tam millesimo sexagesimosexto fecissent, Sigismundi jussu ipso in mercatu, ad quem fide publica venerant, comprehensi suis cum rebus, custodiæque sunt traditi. Et jam antea Sigismundi operæ nostros homines, qui argentifodinas in Alpibus exercebant, fugatos, conductis jure gentium secturis & cuniculis deturbaverant: eosq; cuniculos, quòd essent ipsorum vicis & municipiis vicini, vi atque armis parvo negotio poßidebant. Ejus rei causam quærentibus, dictitabant Sigismundi clientelas, quæ in imperio Veneto essent in Benaci lacus ripa, suis è finibus expelli: de qua tamen controversia jactari pridem cœpta per interpretes ab utrisq; amicè disceptabatur. Itaq; cùm eos qui ex Reipublicæ municipiis ad ipsorum mercatum vere initio venerant, in vincula conjecissent, omnibus ex eorum oppidis atq; agris, tum ex Lepontiis & Helvetiis coacto jam milite apud Tridentum Germani hominum numero ad decem millia, id enim agere constituerant, Gaudentio Amasiano duce in Veronensium fines impetum faciunt. Germanos autem illos diximus, quando nunc quidem omnes ea ab Alpibus nationes, compluresq; aliæ, uno nomine Germani appellantur. Flumen est Athesis, ex Arbona monte profluens, quod duobus auctum fluminibus Tridentum fertur, Alpesq; reliquas dirimens; vallem plerunq; angustam efficit Veronam usq;, quam etiam interjecat: ejus fluminis lævam ingressi ripam Germani, ac quindecim millibus paßuum confectis oppidi Roveretì in Alpium angustiis laxiore paulò atq; apertiore loco positi, suburbanis ædificiis direptis, pugnâ etiam cum præsidiariis militibus commißa, defenso municipio ad prædam & populationem sese convertunt: eaq; facta, in vicinos oppido pagos tumultuose militem recipiunt.

[Margin: Ann. 1066. à Venetiis condita.]

[Margin: Germani.]

[Margin: Athesis flumen.]

Hac re nunciata Senatus decrevit, ut & veterani milites, qui in Carnis & Taurisanis, quiq; in Gallia hyemaverant, omnes illico Veronam convenirent, & delectu statim habito novi milites conscriberentur: creatisq; ad id confestim legatis Petro Diedo Veronæ præfecto, Hieronymo Marcello, dat negotium, ut ex usu reipublicæ bellum administrent. Julium etiam Cæsarem, qui regnum in Camertibus obtinebat, copiarum reipublicæ imperatorem, accersitum ex Umbria eodem contendere magnis itineribus jubet. Interea Germani ad oppugnationem Rovereti, iis quæ bello essent usui celerrimè comparatis, & castris ad oppidum positis, tormentorum vi, quibus maximè abundat ea natio, muros quatere atque dejicere instituunt. Id cum plures dies labore non intermisso fecissent, ac magnam murorum partem aperuissent, neque Venetus imperator, qui jam eò venerat, propter Germanorum magnum numerum repellere hostem posset, sæpè oppugnare omni missilium telorum genere scalisq; ad murum positis adorti, sæpè cum clade repulsi, postremò oppidum capiunt. Eis in oppugnationibus unum eorum teli genus maximè oppidanos terruit, de quo propter novitatem prætereundum non videtur. Pilas ferreas non magnopere cohærentes picis atq; bituminis plenas, igne incluso tormentis muralibus impellebant: eæ pilæ muro impactæ infringebantur, ac plures in partes dispergebantur, quibus ex singulis ignis prosiliebat acri cum flamma, sic, ut quæq; earum pars quantumvis parva hominem corriperet: pice autem illisa retinebantur, ne excuti, neve rejici possent: ita fiebat, ut neque in muro consistendi, neq; quæ opus essent administrandi, neq; se defendendi militibus facultas daretur. Quod ubi semel atq; iterum est animadversum, culci-

Venet. apparatus bell.

Πυρόβολα Germanorum.

tras centonesq́ quos habere poterant, aquis immergebant, eosq́ pinnis & fenestris, ex quibus propugnarent, interponebant, iis neque pix adhærescere, neq́ ignis nocere propter humorem poterat. Ita se tandem, compluribus suorum ante absumptis, præmunire ac tueri didicerunt. Sed capto oppido, ut diximus, Nicolaus Priolus prætor & milites, qui ad defendendum municipium per Alpium crepidines missi hostem circumfusum & sedentem fefellerant, suaq́ virtute ac fortitudine eorum impetum ad eam diem sustinuerant, in arcem se recipiunt.

Robetus Severinates belli dux.

Veneti, qui omnino in se longè majus, quàm initio crediderant, excitatum bellum viderent, neque in Camerte, quantum oportebat, industriæ virtutisq́ agnoscerent, à Roberto Severinate petunt, ut imperium totius belli unà cum Camerte administrandi magna opinione civitatis sibi delatum læto animo accipiat. & quo celerius fieri potest, suis cum militibus, & liberis, claris bello adolescentibus, viæ se det, atq́ in Rheticum Alpesq́ contendat. Robertus, qui posteaquam Innocentius Pontifex maximus eum missum fecit, in agrū Patavinum se contulerat, atque ibi apud oppidum Citadellam, quod ei unà cum urbanis ædibus, cumque amœnissimo ac peramplo apud Veronam fundo & villa in Ferrariensis belli exitu Senatus dono dedit, sine stipendio complures menses commoratus, ægre se suosq́ milites aluerat, illam ipsam sibi occasionem suæ vel amplificandæ, vel omnino retinendæ dignitatis dari votis omnibus cupiebat, itaque accepto peropportunè imperio, ad bellum proficiscitur. Eò cum venit, modò in spe, modò in metu Veneti sæpe fuerūt: sæpe marte ambiguo levib. præliis est certatum: ponte etiā navib. imposito, ut & copia transmitti, & commeatus ex altera flumin

fluminis regione supportari facilè possent, utramq; ripam conjunxit.

Eodem quoq; tempore Germanorum militum centuriæ aliquot in Vicetinos & Feltrinos saltus, atque in Carnorum fines repentè immissæ, plus terroris quàm periculi intulerunt, propterea quòd Hieronymus Saornianus, summo in Forojuliensibus natus loco, cujus proavus Federicus ob singulare atq; præclarum in rempublicam studium, & civitate ab ea, & jure comitiorum donatus fuerat, cum suis clientibus, & agrestium manu, quàm celeriter coegerat, atq; armaverat superatis Alpium, quæ adiri non consueverant, jugis, illos omnia vastantes ac depopulantes à tergo aggressus ita fregit atq; concîdit, ut nonnulli timore incitati è montium, in quibus erant, cacuminibus rupibusq; fugientes se præcipitaverint, qua de re gratiæ illi à Senatu actæ, milites q; tercentum attributi, quos Hieronymus Iacobo fratri habendos permisit, cùm ipse pacatæ ac civili sese vitæ, quam militari, mallet tradere.

Germanorum irruptio & clades.

Sed dum reliqua sic, ut dixi, agerentur, Rovereti arce muralibus tormentis propè diruta, Prætor, quiq; cum eo erant milites, deditionem faciunt. Et jam summa æstas præterierat, cum veteris exempli res utrunq; exercitum spectaculo haud magnopere cruento tenuit.

Rovereti expugnatio.

Erat Germanorum numero juvenis acer & fortis Georgius Sonnembergius, claro loco natus, qui turmæ equitum præerat: ad hunc cum esset allatum, Antoniũ Mariam Severinatem, imperatoris filium, inter suos jactavisse, si ex hostium copia egregius vir quispiam equestri pugna congredi velit, se cum illo decertaturum, proq; sua parte ostensurum quantum belli gloria Itali Germanos antecellant: mittit ad Venetos tubicinem,

Georgii Sonnenbergii Germani monomachia cum Antonio Maria Severinate Italo.

qui Antonio denunciet, se paratum esse certaminis fortunam experiri. Remissus ad Georgium tubicen refert, expectari cupidè illud ab Antonio: itaque die dictâ clausum in campum, atque ad id comparatum, æquo inter bina castra spatio diversa ex parte uterq; armatus atq; adornatus sese intulit: & parva interjecta mora, citatis equis concurrunt. Antonius hastam in Germani pectus infringit: thorax ægrè hastæ impetum sustinet: tum verò equus Antonii jam incitatior, neque sat habilis contineri, in trabales campi munitiones ita impegit, ut iis perfractis atq; disjectis, ipso humi prolapso Antonius se ejiceret. Itaq; pedes ex equite factus ubi hostem in equo jam conversum districto in se gladio venientem videt, post tignum trabibus repagulisq; sustinendis solo fixum sese continet: ita Germanum assultantem, atque ictus de superiore loco adigentem, districto item gladio repellebat, quaq; ipsum poterat, appetebat: nam equum lege prius dictâ ferire Antonius non poterat. Sed dum crebris ictibus acriter uterque rem gerit, neque quantum vult proficit, propterea quòd galea, thorace, cæterisq; ferreis indumentis totum penè corpus protegebatur: Antonius iracundiæ plenus, quòd iniquam subire dimicationem cogeretur, seque ipse tacite incendens, hosti cupidius ferienti impetu facto gladium aufert: ille ab ephippiis ferrea, quã gerebat, abrepta clava pro gladio utitur. Tum verò clara ad Germanum voce: Quid tu autem, inquit Antonius, me cogis unum cum duobus depugnare, quorũ alteri lex, alteri aliena arma sunt præsidio? si vir es, æquo marte manum confere. Ita Germanus existimationem hominum veritus, & magno præterea animo, equo & ipse desilit: comprehensiq; statim inter sese, atque arctè diu luctati, ambo concidunt. Erant utrisq;

magna

magna & procera corpora, & vires corporibus pares. Germano tamen cadenti paulùm superincubuit Antonius: sed ejus dextrum brachium à sinistro Germani humero, atque adeo armorum corporisq; pondere sic premebatur, ut eo uti non posset: tum Germanus impedito atq; implicito Antonio, ipse manu dextra liber, abrepta sica, quæ femori Antonii erat alligata, nates ei convulnerat: ea tantùm corporis parte sua illum tegumenta non munierant. Vulnere Antonius accepto, cum omnino nullam defendendi sese viam sibi reliquam, & facultatem videret, sicæq; aciem Germanus ictu altero atq; tertio adegisset, vince, inquiens, quando ita voluit fortuna, casu enim, non virtute vincis, gloriam certaminis hosti dedit: quem quidem victor magno apud se honore plures dies ad exercitum habuit curatoq; vulnere, donis etiam additis ad patrem remisit. Germanus duelli victor.

Post hæc paucis interjectis diebus cum Germani insolentius atq; laxius vagarentur, Venetiq; eos adoriri ex insidiis statuissent, re ab hostib. per exploratores cognitâ, ipsi in hostium insidias inciderunt: ita excepti à pluribus pauciores, conglobati virtute atq; armis se tuebantur, fortiterq; prœliabantur: ex quibus Robertus modo voce imperatoris curam, modò manu militis operam præstabat: verùm crescente hostium multitudine circumseptus jamjamq; tenebatur, cũ Antonius filius id conspicatus (non enim longè aberat) in confertissimam hostium aciem se injecit, fortissimeq; pugnãs, aciemq; submovens, patri se recipiendi facultatem præbuit: ipse in hostium potestatem venit, reliqui fugati, paucis captis atq; interfectis, se in castra receperunt. Filii in patrem pietas.

Neque multo post Camers in febriculam incidit, ea-

quæ Veronam delato, rerum & totius belli administratio in Robertum incubuit. Germani autem cum inopia commeatus adducti, qui segniter subministrabatur, tum stipendii fide non servatâ, indignabundi palàm ad seditionem incitabantur: cujus rei periculum eorum præfecti veriti, inducias ab imperatore Veneto petierunt. Sæpius re jactatâ, non impetratis induciis, nocte intempesta Rovereti arcem incendunt, & prima luce conclamatis vasis omni cum exercitu abeunt. Mirum id Venetis videri, neq; satis credere hostem abeundi consilio discessisse: itaq; timere insidias, quas etiam essent experti: sed ubi illos longius profectos ab exploratoribus cognoverunt, Rovereti oppidum recipiunt.

Germanorum discessus.

Interim Robertus certior factus omnes hostium copias domum discessisse: auxerat enim eam rem atq; affinxerat multa rumor: sibi autem miles ex Ravennati & Piceno & Umbria per eos dies accersitus animum addiderat: statuit ulterius progredi, Tridentumq; ipsum si res processerit, obsidere, ut qui ultrò ac sine causa bellum Venetis intulissent, scirent atq; cognoscerent, bellum gerere in eorum finibus & posse Venetos, & audere. Eo consilio cum Legatis communicato, Lucas Pisanus ætati jam gravior: quem Senatus Petro Diedo summiserat, atq; illum ad præfecturam Veronensem reverti jusserat, existimare sese inquit, è repub. non esse tantam rem eo tempore aggredi. Primum, quòd credibile non esset Germanum exercitum, quem ipsi florentissimum paulò antè vidissent, ita jam in ultimas Germaniæ terræ latebras se abdidisse, ut non modò revocari atq; restitui, sed etiam adaugeri paucis diebus non possit in tam promptis ad arma capienda populis, tantoq; in periculo municipium ad gentes Italas continendas oportunissimum amittendi. Deinde, quòd si tum

Lucæ Pisani consilium de Germanis lacessendis.

rei-

reipubl. ad hostem repellendum copiarum satis fuit: quanquam quis eum repulit? sua ipse sponte se recepit. Sed sit omnino repulsus, ad inferendum tamen bellum, atq; in hostiũ fines irrumpendũ, obsidionesq; ducendas, id ipsum nõ suffecturum, præsertim cùm existimandũ sit omnem Germaniam, ne tantum dedecus admittatur, eò conventuram, viresq; suas in cõmunem utilitatẽ explicaturam. Postremò, quòd si offensum in aliquo sit, non esset receptui locus circumvẽtis ab hoste undiq; mediis in Alpium jugis: tum itinerũ angustias esse pertimescendas, quas evadere vix pacati possent. Præstare autem reipub. bellum quoquo modo confecisse, dũ oneribus extraordinariis finis imponatur, quàm spe melioris victoriæ ipsam periclitari, civesq; conflictari tributorũ conferendorum quotidie causa. Defessam civitatẽ bello Ferrariensi. ocium inglorium laborib. paulò etiã honestioribus, certoq; cum fructu præponere, nedum ambiguis & periculosis præferat. Hæc mea quidem, inquit, est sententia, qui fortasse vel meo vitio, vel etiã senectutis, omnia timeo: vos consulite, &, quod optimum factu est, id sequamur.

Tum Marcellus facto à collega silentio, in hunc est modum loquutus: Nihil sibi dubitationis dari, si ea ita essent, quemadmodum Pisanus dixisset, quin sit ab invadendis hostium finib. Tridentiq; oppugnatione abstinendum. quæ enim ejus regionis pars, quod municipiũ tanti esset, ut cũ ejusmodi conflatione belli, totiusq; Germaniæ irritatione, consensuq; comparetur? Verùm habere se rem suo quidẽ judicio longè secus. Nam neq; Germanorum copias sua se sponte dissipavisse: sed cùm rei frumentariæ inopia coactas, tum stipendio non persoluto egentes, desperantesqúe, domum quenque suam revertisse: neq; qui collectam jam manum, pro (Marcelli de oppugnando Tridento ratione.)

pe-

spereq́, agentem commeatu supportando alere, stipendiisq́ repræsentandis retinere, ne diffugeret, non potuerit, eum novo conficiendo exercitui stipem alimentaq́ subministraturum: multò enim facilius contineri stantia, quàm lapsa prostrataq́ sublevari. Neq; verò esse verendum, conventuram contra Venetos Germaniam, quos amicos semper habuerit, ut Sigismundi rebus auxilio sit, qui nullo reliquorum principum consilio, nulla ipse lacessitus injuria, bellum reipub intulerit: præsertim cum Federicus Imperator ejus frater, neq; pecunia, neq; milite, neq; ullâ eum re omnino juverit, præseq́ potius tulerit, id se nunquam bellum probavisse. Qui à suis negligatur, eum ab alienis exterisq́ hominibus auxilia Impetraturum credere, cujus tandem esset timoris? Quòd si dicatur, non jam quidem Sigismundi, aut alicujus privatim causa Germanos principes ad arma capienda conspiraturos, sed planè sua, ne Tridento capto Venetis aditus pateat ad sese: responderi posse, complura esse in Alpib. reipub. oppida, diversis acquisita adjectaq́ imperio tempestatibus, quibus ex oppidis Germaniæ populi adeantur: ab his ipsis non longinquam locis Feltriam, Belunium, quamq́ in Carnis Cividalem appellant: complura præterea itinera vicis & castellis munita, cùm hoc in Alpium ad orientem solem tractu, tum verò etiam in Brixianorum finibus ad Moernam atq; Licates: in Bergomatium Sebini laicus fauces, vallemq́ universam Triumpilinorum, quiq́ ad Lepontios, Lariumq́ lacum saltus, atq; angustiæ pertinent. Neq; tamen ullo tempore Germanos principes conspiravisse eis ab oppidis atque finibus repellendi Venetos causa: neq; nunc, si Tridentum capiatur, conspiraturos: fassuros potius atq; affirmaturos, jure id, meritoq́ Sigismundo accidisse, qui amica

amicæ civitati bellum temerè intulerit. Nam quod ad viarum angustias attinet, quantulum esset iter Tridentum usq; ? id tamen ipsum patefieri antè oportere, quæq; sint castella Germanorum ipsa in via, ea esse capienda, ne quid hostile post tergum relinquatur. Extremum autem quod fuerit in collegæ rationibus, defessam civitatem belli oneribus malle quiescere: ad id respicere ipsos non oportere. Tridento enim capto, non eam modò pecuniam, quam hanc in belli partem, paucorumq; dierum moram erogari oportuerit, sed illam etiam quæ toto in bello per tot menses esset insumpta, cumulatè sarcitum iri, vel magno potius cum fœnore, magnisq; utilitatibus repensum & restitutum: vindicatum præterea injurias ab iniquo acceptas hoste: auctum imperii fines: auctum etiam gloriam, nomenq; reipub. clarius factum. quæ quidem omnia nisi tanti esse, quanti æstimanda jure sunt majores nostri duxissent, nunquam ipsos tot labores atq; tantos perlaturos: nunquam ullum bellum suscepturos fuisse, ut suam & reipub gloriam unà cum imperii finibus protenderent. Postremò, occasionis esse rem, ut Tridentum capiatur, vel militibus suâ celeritate atq; virtute in oppidum non præmunitum irrumpentibus vel quòd repentino nostri exercitus adventu oppidani perterriti, ne diripiantur, deditionem faciant. Itaq; ad eos casus eventusq; tentandos, in iis quas haberent ipsi copiis satis virium atq; præsidii fore. Id si rectè cesserit, ipsum illum suum collegam in primis imperatorem summis laudibus laturum, qui ejus rei consilium inierit: sin se oppidum tuebitur, vastatis finibus, incensis ejus regionis castellis vicisq;, incusso magno terrore hostibus, exercitum ultorem reduci oportere. Id autem procliviore omnium hominum veniâ posse tum fieri, quàm si jam

nunc

nunc inulti domum redeant. Porrò non horis omnibus rei benè gerendæ facultatem exercitibus dari; quare cùm datur, ab iis qui præsunt, ea esse magnopere utendum, ne lapsæ temerè atque præteritæ recordatione pœnitentiaq; diu atque incassum torqueantur.

Hac habita oratione à Marcello, Pisanus in collegæ sententiam se traduci faci[illegible]ssus est: itaq; ambo imperatori permiserunt, uti de eo, quemadmodum sibi agendum videretur, ita statueret. Ille dimissis legatis, ad rem explicandam maturandamq; se dedit. Sed quod erat in ipsa læva fluminis ripa, quà Tridentum, quàq; Petra castellum. *Roveretum est, inter utrunq; oppidum, ter mille ab Rovereto passus, castellum Petra loco alto atq; edito, viæ imminens sic, ut Petrensibus invitis eà commeari tutò non posset, Petram in potestatem suam redigere, & itineris & commeatus causa, & quòd ita Marcellus censuerat, ne quid inimicum post se relinquerent, primùm omnium decrevit. Iis constitutis rebus propterea quòd à Rovereto venientibus ob præcipitem montis & crepidinum declivitatem aditus ad Petram omnino nullus erat, ab altera ejus montis parte, qua adiri facilè poterat, castellum oppugnare instituit. Transmisso itaque Athesim per eum pontem, quem initio fecerat, exercitu, atq; adverso flumine sesquihoræ itinere confecto, ad Callianum vicum, quod ultra Petram est passus circiter mille, ponte altero navibus imposito iterum Athesim exercitum raducit, atq; in planitie sexcentorũ fermè passuum, quæ à montis radicibus ad flumen pertinet, consedit, præmissis equitibus levis armaturæ, qui præcurrerẽt, atq; an manus aliqua hostium cogeretur, cognoscerent sibiq; renunciarent. Equites spretis imperiis prædæ spe vagari, & populationem facere cœperunt*

perunt. Interim cùm Tridentini pontem esse factum cognovissent, non Petrensibus modo, sed sibi etiam suisq́ rebus veriti, soluto exercitu, oppido non communito, imparati ab rebus omnibus à Georgio Petræplanæ principe, quod est castellum ultra Tridentum, impetrant, uti cum iis, qui eò se receperant militibus, coacta celeriter agrestium & montanorum hominum manu, ire obviam properet; hostemq́, si potest, moretur, dum à Sigismundo auxilia conveniant. Ille collectis, quos ei casus obtulit, militibus, & tum suorum, tum eorum qui Besinum vicum in summis Alpium Calliano imminentium culminibus incolebant, rapto agmine ad mille hominum numero, magno cum tympanorum & cornuum strepitu eo de monte se demittere incipit: atq́, ut se jugum implicabat, agmenq́ partim se ostendebat, partim latebat, magnæ ad speciem esse copiæ iis equitibus, qui prædatum ierant, videbãtur: magnæ succedere, & priores consequi existimabantur: itaq́ cùm propius, majoreq́ cum strepitu descenderet, illi in fugam vertuntur, atque in alios incurrentes, eos in fugam vertunt: jamq́ permixti passim equites peditesqúe tumultuosè revertebantur. Id cùm fieret adessentqúe Germani, fuga magis hostium, quàm sua virtute incitati manus Venetæ, quas ea planitiei pars exceperat, retrocedere, ac fugere contendunt, atque in aciem imperatoris, qui acceptis de suorum fuga nunciis eò properabat, implicantur: tum imperator, quantum temporis exiguitas patiebatur, suos perterritos fœdeq́ fugientes increpitare atque convertere, hostem sustinere ac reprimere, adnixus, fortiterq́ diu pugans, ingenti cæde utrinq́ facta, urgentibus Germanis cum suorum globo in flumen dejicitur, ibiq́ periit: reliqua multitudo magis magisqúe perterrita pontem fuga pete-

Germanorum cum Venetis pugna.

Roberti Severinatis interitus ac Venetorum clades.

petere contendit. Id conspicatus Andreas Burgius præfectus militum, sperans, si pons rescindatur, fore ut milites equitesq; ablatâ fluminis transeundi facultate continerentur, seq; in hostes necessariò converterent, accurrens solutis retinaculis pontem propulit: quæ res in contrarium, atq; ipse existimaverat, vertit. propterea quòd timor consilium plerumq; non recipit, qui enim semel fugæ se mandaverant, eâ spe, ut si flumen transire possent, in tuto sese crederent futuros, ubi pontem sublatum viderunt, pleriq; omnes se in flumen præcipitaverunt, & armis equisq; depressi atq; impliciti perierunt: pauci ripam tenere potuerunt, quòd flumine maximo, rapido, & vorticoso impediebantur: ut essent omnes, qui ab hostibus pugnantes interfecti sunt, quiq; vi fluminis rapiente interierunt, circiter mille. Unus Guidus Maria Rubeus cum sua equitum turma pugnæ initio per medios hostium cuneos viam sibi armis & virtute cùm fecisset, atq; in campum evasisset, Germanos exultantes in se convertit: quibus cum dimicans, quid in bello animus constantiaq; possent, palàm fecit: eorum enim partem cæcîdit, reliquos disjecit, fugavit: atq; ita clariorem sibi victoriam ex hostibus victoribus, quod raro fieri assolet, comparavit. Reliqui centuriones, equitumq; præfecti, cæteriq; qui fuga se abstinuerant, per montium invia, superatis jugis, nonnulli naviculis excepti ad Roveretum redierunt, ex quibus fuit Rubeus, qui se atq; suos magno labore noctu flumen trajecit. Interfecti ex Germanis permulti, non incruentam suis eam Venetorum cladem fecerunt.

Guidus Maria Rubeus fortiter dimicans.

Veneti compluris dies reintegrandis copiis consumpserunt: neq; interea Germani iis in locis quicquam moverunt, quando clade non multo leviore acceptâ

quàm

quàm illata, exercitu & ipsis reparando opus fuit. In Vicetinis tamen & Feltrinis Alpium jugis, atque in Benaci lacus regione, ea manu quam conficere per occasiones poterant, utrique sæpe congressi, cede facta, castellisq; aliquot vel captis vel incensis, sese invicem inferendis cladibus intentos paratosque tenuerunt. Arcum autem municipium, quod quidem abest tria millia passuũ à Benaci littore, magnis & obsessum antea & expugnatũ viribus, cum propterea, quòd ei bello causam dederat, initâ de finibus altercatione cum vicinis sibi in ora lacus populis, Sigismundoq; ad arma capienda incitato, tũ quod ejus oppidi principes Veneti hostes nominis existimabantur, senatus incendendum & diruendum censuit.

Arcum municipium.

Burgius interea proditionis apud Decemviros accusatus, quòd pontem ad Callianum, ut exercitum in fraudem conjiceret, dolo malo propulisset, atq; in vincula conjectus, Marci Beatiani senatus scribæ, qui ei bello cum legatis interfuerat, testimonio absolutus est, ordinibusq; redditus.

Andreas Burgius proditionis accusatus, & absolutus.

Miserat ante eos dies ad Sigismundum Innocentius Româ Paridem Episcopum Auximi, qui eum hortaretur, uti bello finem imponeret: non esse tempus, imminente regno Italiæ & Romanis rebus Turca, ut duo potentissimi ad illum repellendum populi levissimis de causis armis inter se decertarent, odiisq; mutuis conterrerentur: ipso arbitro suarum cum Senatu Veneto discordiarum, si vellet, uteretur: se ei pro rerum æquitate non defuturum. Is apud illum Legatus dies aliquot tractandis pacis conditionibus fuit. Venetias deinde cum mandatis est profectus: quibus à Senatu non probatis, re infectâ Romam rediit de mense Septẽbri, cùm ante Idus Sextiles Severinas imperator inter-

Pontificis legatus de pace concilianda missus ad Sigismundum.

uisset. Egerat illud idem etiã cum Senatu Veneto Pontifex per suum apud ipsos internuncium Nicolaum Francum Episcopum Taurisanorum, qui civitatem & hortari & monere non destiterat: sed nihilo minus irritus omnis eius conatus fuit, quoad fessus belli dispendio Sigismundus (alere enim exercitum non poterat) missis saepe inter eos legatis foedus cum Venetis percussit Idibus Novembris. Foederis conditiones fuerunt uti bello ablata, quae antiquitus eorum, qui amisissent fuerint, restituerentur: & negotiatoribus Venetis damna illata sarcirentur: quae superessent inter eos res, quibus de rebus non convenerat, de iis Innocentij judicium esset. Is finis bello Rhetico fuit. Milites deinde in hyberna sunt deducti, dimissusq; ob remp. segniter gestam Iulius Camers. Roberti verò duo liberi, Caspar atq; Antonius, in reip. militiã conscripti, sexcentis equitibus praeficiuntur: centurionesq; aliquot, qui egregiam operam navaverant, donis militaribus aucti: quorum uni etiã dos filiae numerata auri ternae librae. Erantq; iam Sebastianus Baduarius, Bernardus Bẽbus pater meus legati ad Innocentiũ profecti cùm aliis de causis, tum ut apud illũ de castellis Nomio & Juano captis à Veneto exercitu, de quibus erat lis, disceptarẽt.

Foederis conditiones & pacis leges.

His ita constitutis rebus, quòd exhilarata pacis nomine civitas iam etiã ante hoc bellum in omnem luxũ domesticum sese effuderat, insequentis anni initio leges sumptuariae revocantur. Itaq; coenis pavones, phasianae aves, lautioresq; epulae, cubiculis stragulae vestes ex auro, argento, purpura interdicuntur: omnis ornatus muliebris decem auri libras excedere non permittitur: ampla delatoribus praemia, servis insuper libertas decreta. quanquã caverunt etiam Patres in Rhetici fervore belli, ne alea, néve ullo alio praeter ludũ latrunculorum

Leges sumptuariae restitutae.

Alea prohibita.

lorum cùm in urbe, tum per XXV. millia passuum extra urbis finis in pecunia luderetur, exceptis nuptiarum celebritatibus, & cauponis, & ea fori parte, quæ ad columnas est, atq; ipsa fori porticu: edictumq́; ne iis in locis lusio auri unciæ partem quintã excederet. Viarum etiam urbanorum angustiis prospectum est, sublatis tabernarũ pluteis, qui in vias prominebant: pontesq́; lignei, quibus universæ propè urbis insulæ aquis interfluentib. discretæ conjungebantur, ex lateribus & lapide Istrico publicè tota urbe fieri cœpti.

Vïæ ac pontes refecti.

Atq; inter hæc Joannes Bentivolus Bononiensis, eius oppidi princeps, visendæ urbis & salutandorum patrũ causa Venetias venit: atq; à Senatu liberaliter acceptus, cum plures dies ea in re atq; studio consumpsisset, donatus civitate, ac jure comitiorum, domum rediit. Quo quidem tempore infans biceps Patavii natus est, vixitq́; horas aliquot. Eum nos pueri ad urbẽ vidimus, cùm pro miraculo circumferretur. Eorum duorũ capitum utrunq; suo cum collo atq; cervicibus à summo ita pectore suspendebatur, ut toti corpori esse par atq; proprium posset: utriq; ori eadẽ species inerat. Post eos dies regina Daciæ Roma domum rediens Venetias & ipsa se contulit: acceptaq́; regio apparatu, urbe inspecta, suburbiisq́; perlustratis, viæ se reddidit. Eo tempore Hieronymus Rhearius, qui Sixti Pont. Max. beneficio duorum in Flaminia oppidorum, Fori Livii, & Fori Cornelii, regnum obtinebat, suo in cubiculo à suis civibus trucidatus, atque in forum de fenestra projectus, fœdum spectaculum populo præbuit, implicuitque intestinis exterisqúe bellis atque incendiis civitatem: quæ quidem incendia vix ægreq; nobilitatis interitus, & multorum hominum consecutæ cædes restinxerunt. Neq; multò pòst Galeotus Manfretus, Faventiam item

Infans biceps.

Reginæ Daciæ adventus.

Hieronymus Rhearius occisus.

Galeotus Manfredus trucidatus.

obtinens, admissis noctu ab uxore sicarijs, suo & ipse in lectulo confossus, oppidum tumultu & seditionibus implevit. Hæc senatui nunciata, eum à rei maritimæ cura non averterunt.

Erat iam antea sanè rumor, classem ingentem à Baiasate Turcarum Rege comparatam, in mare Ægeum vela facturum. itaq; Francisco Priolo classis præfecto designato mandarunt Patres, maturaret proficisci: & quoniam existimabant Bajasetē eo maximè tempore mentem atq; animum ad Cyprum insulam adjecisse, eò quo celerius posset contendere jusserunt. Is mense Aprili conscendens, Corcyram, deinde unà cum Cosmo Pascalico legato Methonem adnavigavit: quem subsecutus Nicolaus Capellus item legatus, auxit earum, quæ Methone erant, longarum naviū numerum: quibus cum navibus præfectus (erant autem triremes vigintiquinq;, minora navigia longa plus minus decem) die quinto Cyprum attigit. Eâ intellectâ re, Turcarum classis omnis generis longarum navium, cùm à Cypro non longè abesset, mare Issicum prætervecta, sine ullo usu in Hellespontum redijt.

Venetorum navalis apparatus

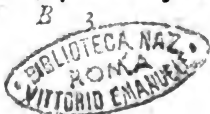
Auxerat Cypriam Patribus curam, quòd intelligebant Ferdinandū Regem Neapolis in Federici filii sui nuptias reginâ pellectâ, occupandæ insulæ occasionem quærere. Ea erat Catharina Venetiis oriunda è gente Corneliorum clara atq; illustri, quam Marcus Cornelius pater Jacobo Lusiniano regi Cyprio in matrimoniū collocaverat, numerata regi pecuniâ dotis nomine auri ad libras mille. Eam rex brevi tempore profluvio ventris sublatus prægnantē reliquit, scriptis tabulis, quibus illam regni hæredem nascitura cum sobole instituerat sub Veneti Senatus tutela: quo à Senatu Corneliam, tanquā reip. filiam, publicâ interpositâ fide acceptam

Regina Cypriæ.

acceptā, uxorem duxerat. Itaq; post mortē patris natus filius anno vertente natali suo diē cùm obiisset, novasq; res nonnulli eo in regno principes molirētur, classe ad insulam celeriter missâ cum legatis, & Cornelio patre, qui reginæ assiderent, eos Senatus facilè tumultus compressit. Tranquillitate insulæ restitutâ, mulier vidua autoritate reip. quindecim iam annos post viri mortem pacatè regnum obtinuerat, cùm per internuncios Ritium Marinum Neapolitanum, qui regi Cyprio perfamiliaris fuerat, & Tristanum Cibeletum Cyprium, cui erat soror è reginæ famulis, Ferdinandus rex clàm eas, quas dixi, nuptias procurabat. Ii cùm à Rege missi in insulam descendissent, à præfecto classis capti, atque in vincula conjecti sunt, Venetiasq; transmissi: tametsi Tristanus, qui propterea quòd post regis Cyprii mortē tumultu excitato Andream Corneliū reginæ patruum interfecerat, exulq; factus fuerat, sui pœnas sceleris se persoluturū sciebat, Adamante, quem in annulo gestabat, per os in stomachum recepto, aqua insuper, quæ metalla dividit, epota, dum portaretur, interiit.

Tristanus se ipsum necat adamante.

Iis permoti rebus Decemviri (quanquā quidē non Ferdinandi modò artes, sed Turcarum quoq; insidias, inceptaq; timuerāt: neq; nihil etiā ab rege Syriæ propter vicinitatem metuebant) Georgio Cornelio reginæ fratri dant negotium, uti se ad sororem conferat, eiq; persuadeat, ut relictâ regni procuratione reip. ad urbē revertatur, atq; in patria malit, interq; suos, quod reliquum est vitæ, securè atque tranquillè degere, quàm in remota suspectaq; insula alienigenis hominibus sese vitamq; suam credere. Cornelius parvulo navigio, ut celerius iter faceret, parte itineris cōfectâ, brumalibus diebus in Cyprum transmisit, & sorori, quā ob causam

venisset, exposuit. Novitate rei permota, recusare illa, neque sibi persuaderi velle, uti regnum opulentum relinqueret, mulier regio victu, regiis honorib. assueta, quæq; sciret, quam nullo præcipuo iure, quamq; parcè in rep. viveretur: satis esse dicere, si se mortua, ea insula in reip. potestatẽ redigatur. Contrà Cornelius niti, rogareq; ne pluris terram Cypriam, quam natale solũ, quamq; remp. faceret: casus humanarum rerum esse incertos: fieri momento horæ posse, ut regno expellatur, tam potentibus regibus quasi obsessa atque præcincta, ejus insulæ dominationem affectantibus, quam plurimis etiam Cypriis principibus à fœmina sese regi non obscurè indignantibus. His eam casibus & periculis una modò re atque consilio pulcherrimè ire obviam posse, suum si regnum, quoniam liberis careat, reipub. fidei jam nunc vivens florensq; commiserit. Dum insidiarum & suspicionum tempora non plenissima fuerunt, eam regno suo frui, non permisisse solum remp. sed etiam uti frueretur adjuvisse: idq; ipsi jucundissimum accidisse. Nunc autem, cùm nihil à quoquam tuti sit, cum omnibus à vicinis regibus, atque etiam à longinquis & magno sejunctis atque separatis mari omnes artes adhibeantur, & tanquam retia ei insulæ tendantur, quibus capi & teneri possit: Senatum ad id descendisse, quod unum sibi visum esset omnium impendentium malorum & periculorum remedium: quorum si reliqua ipsa nihil timeret, num illud non perhorresceret, quòd, nisi præsidio celerrimè comparato insulam Senatus firmavisset, æstate illam proxima Turcarum classis occupavisset, atque ipsam vel fugæ sese dare coegisset, vel captam Byzantium duxisset? quod eam casus aut offensio aliqua compellere, turpiter uti faciat, potest: præstare, id incredibili reip. gratia suiq;

[Georgii Cornelii reginæ Cypriæ fratris oratio ad exanima.]

nia suiq; facti summa cum gloria celebritateq; antevertisse. Occasionem esse variam, multiplicem, subitã: non singula hostium consilia provideri semper posse: non semper homines in tempore adesse: intimum Adriaci maris sinum, Cypriaque littora multum terrarum, multa maria interesse. hæc illi cogitanda, hæc in primis pensitanda esse. Quòd si nulla necessitas urgeat, quid esse tandem aptius atque commodius ad ejus famam nominis sempiternam, quàm suæ illam patriæ regnum nobilissimum tradere, ut in annalibus referatur, Venetam remp. à sua cive Cypri insulæ opulẽtissimæ imperio auctam, atq; condecoratam fuisse? omni eam in regione nomen regium obtenturam. Si optio ipsius sit, cum tot annos apud Cyprios vixerit, debere eam cupere suis etiam à civibus aliquando, suaque in patria se salutari atque conspici: splendorem suum fratri, sororib. propinquis, familiæ, demum ei urbi, in qua nata alitaq; sit, communicare. Nullius unquam fœminæ, neq; etiam viri, tam gratum adventũ reip. fuisse, quàm ipsius futurum. Quod si Venetiæ abjectum aliquod oppidulum esset, locoque aspero atque ignobili situm, esse tamen ejus pietatis, atque humani planè animi, qua in terra nascens cœlum hauserit, revisere eam velle, seseq; suis omnibus tanto pòst tempore ostendere: at cùm ea omnino urbs, omnes alias urbes, quas sol aspicit, propè excellere omnium hominum consensu prædicetur, atque ipsa in Italia omnium sit ejus terræ urbium oportunissima, quidnam esse causæ posse, quamobrem à Senatu atque à repub. tanto pòst tempore invitata, non se eò libentissimè conferat? Quòd regina sit, quòd multos annos securè atque feliciter regnarit, gratiam esse Senatui, à quo id acceperit, referendam: eam gratiam pessimè relatum iri,

Veneta Respub. à quib. aucta & condecorata.

si Senatum, se vocantem, omnibusq; honorib. prosequi cupientem, despexerit. Postremò, cum ipse ei frater, sit, atq; is frater, cui multum illa semper tribuerit: si hoc non impetret, non tam eam adduci non potuisse, ut reip. satisfaceret, quàm se noluisse, omnes homines existimaturos; eoq; se nomine magnam totius civitatis invidiam subiturum, liberisq; relicturum. Itaq; flecti se sineret, & cùm sibi ipsa in præsentia consuleret, tum in posterum respiceret ad suos. Nihil esse laudabilius, quàm secundâ fortunâ moderatè uti, neque in summo semper gradu velle consistere. Deos etiam immortales consuevisse, quibus se diu benevolos præstiterunt, eos aliqua non jucunda re interdum probare, an se homines esse natos reminiscantur: nullas eam preces posse illis gratiores adhibere, nullam potiorem victimam cædere, quam eorum voluntati atque numini sese præstò esse profiteri. Deorum autem voluntatem eam esse existimare nos oportere, quæ patriæ sit, optimeq; constitutæ reipub.

Hæc Cornelius cum dixisset, homo apprimè eloquens, non doctrinâ ille quidem, aut sapientiæ studiis, sed naturæ quadam vi liberali atq; munere, regina obortis jam lachrymis, ubi primum fari potuit, si tibi hoc ita frater videtur, & mihi (inquit) videtur: aut, ut videatur, meo animo imperabo: sed magis à te patria regnum meum acceperit, quam à me. His dictis, constitutóque quid facto opus esset, anno insequente jam inito, classis præfectus legatiq; re divinâ factâ, in Famagustæ oppidi foro, regina inspectante atque jubente, reipub. vexilla erexerunt, Cypriumq; regnum in provinciam est redactum. Regina post hæc supellectili regia imposita, Cornelio cum fratre naves longas cōscendit, atq; ad portus Veneti angustias æstate mediâ appulit

Cyprium regnum in provinciam redactum.

appulit: exceptaq; ab Augustino Barbadico civitatis principe, & Patribus, qui ei obviam ierant, ad Nicolai fanum, quod est in portus littore, magna omnium ordinum, atque adeo omnium hominum in cymbis impositorum prosequentiumq; lætitia, ipsa vecta Bucentauro navi, media inter patres, matronasq; nobilissimas civitatis, urbem est ingressa. quod ante id tempus Venetarum fœminarum contigerat nulli: lætissimusq; is profectò dies civitati fuit. Asulum subinde oppidum in Taurisanis collibus ei à Decemviris dono datum, atque auri quinquaginta libræ in annos singulos constitutæ pensionis nomine: tum muneris in præsentia decem libræ.

Regina Cypria splendidè excepta à Venetianis.

Superiore anno autem (ut ad eas res, quibus de rebus antè dicendum fuerat, revertamur) ne civitatem onerariarum navium numerus, proventusq; deficeret, Senatusconsultum factum est, quæ in navibus exterarum nationum mercaturæ causa imponerentur, ea fisco deberi, vino Cretico excepto: pro quo tamen portorii nomine Venetis magistratibus pares amphorarum numero auri semuncias mercatores solverent. tum quicumque navem magnam onerariam fabricandam institueret, uti ei quæstores de triginta auri libris commodarent, eodem Senatusconsulto continebatur.

Vectigal navibus impositum.

Post hæc cum Tremezeni rex, quod est oppidum Aphricæ, non longissimè à freti angustiis contra Hispaniam situm, à Senatu per legatos petiisset, uti civem Venetum eò mitteret, qui suis in oppidis tribus jus reip. hominibus diceret, Senatus censuit, quò regiæ postulationi satisfieret, uti magistratus crearetur, eoq; mitteretur, ad quem centesima mercium omnium, quæ merces eis in oppidis venderentur, perveniret: estq; ad ea

Tremezeni rex magistratum postulat à Venetis.

oppida omnium primus Aloisius Pizamanus missus. Eodem tempore Senatus jussu in Idri lacus ripa, loco alto atq; edito, quo in loco Anso Brixiani agri vicus est, magni arx operis, crebraeq; munitiones institutae, ac tertio confectae anno, omnem illam oram tutiorem, ac celebratiorem reddiderunt. Eodem quoq; anno Decemviri legem tulerunt, ne aperte suffragia inirentur: qui secus fecisset, suffragiorum jure, magistratibusq; annos duos careret. De Graecis item equitib. qui reip. militiam faciebant, lex est lata: qui eorum coloniae nomine ad insulam Zacynthum ire vellent, uti iis agri publicè darentur, in primisq; Theodoro Palaeologo, si eo mittere aliquem suorum vellet, propter ejus summum in remp. studium, summam fidem, singularemq; constantiam.

Arx in Idri lacus ripa condita.

Lex de suffragiis.

Lex de Graecis equitib.

Regis etiam Roxolanorum legatio cum preciosarum pellium muneribus ad Senatum venit, petiitq;, ut ad ipsorum littora reip. onerariae naves longae ad mercaturam exercendam mitterentur. Ea de re, propter longinquitatem itineris, navigationisq; taedium atq; pericula, quòd Moeotis erat palus emetiēda, nihil est impetratum. Legati, qui duo erant fratres, honorificè accepti, veste uterq; aureâ, & auri libra publicè donati, Romam profecti sunt.

Legatio regis Roxolanorum.

Insequente verò anno, de quo paulò antè dicere incepimus, Franciscus Gonzaga, qui Mantuae regnum à majorib. traditum obtinebat, in reip. militiam conscriptus est: eiq; Senatusconsultum est missum, quo ex Senatusconsulto equitibus cataphractis trecentis, sagittariis qui equo uterentur, quadringentis, militibus ducentis & quinquaginta praeesset. Cùm autem Matthias Pannoniae rex, homo rei militaris scientia atq; gloria clarus, bellum Federico Imperatori duobus exercitibus intulisset, uno in Carnos, altero in Liburnorum

Franciscus Gonzaga.

Bellum inter Matthiam Pannoniae regem & Federicum Imperatorem.

rum fines immisso: Senatus vicinitate belli adductus, per Antonium Bolduum, Dominicum Bolanum legatos, illum ad Federicum, hunc ad Matthiam missos, eorum regum animos jam exulceratos lenuit: itaq; induciæ inter eos dictæ. Earum induciarum tempore, solutus belli occupationib. Federicus Tridentum venit, omnem illum Italiæ tractum, qui à lacu Benaco ad Aquileiam secundum Alpes est, si per Venetos liceat, animi causa perlustraturus. Eâ intellectâ re Senatus Hieronymum Barbarum, Dominicum Grimanum, qui postea Cardinalis fuit, Paulum Trivisanum, Hieronymum Leonem legatos ad eum misit, qui ei venienti obviam Roveretum profecti sunt, reiq; pub. nomine illum salutatum exceperunt: eaq; postea legatio, quoad is in Italia fuit, ei præstò omnibus in reip. locis fuit, atq; uti pro copia locorum quammaximi ei honores haberentur, studium & diligentiam adhibuit. Federicus Benacum primum invisens, omniaq; littora biremi circumvectus, ejus præsertim oræ quæ ad meridiem vergit, aspectu atq; fragantia, quod est pomi Medici plena, mirificè exhilaratus, tum aquæ perlucidissimæ amœnitate oblectatus, piscationibusq; delectatus est. Capitur eo in lacu propè medio, quaq; altissima est aqua, piscis clarus Carpio ab incolis dictus, pedis plerunq; longitudine: qui omnino piscis alibi non capitur: eum piscem capere atq; cognoscere Federico voluptati fuit. Veronam deinde, tum Vicentiam, Bassianum; Taurisum, Cornelianum, Forum Julii, Aquileiam, portumq; Naonis, qui locus in ipsius ditione est, lento itinere pervenit. E Naonis vero portu tres legatos ad Senatum misit actum gratias, quòd per ejus loca tam liberaliter, tantisq; honoribus susceptus fuisset, tamq; benevolam in sese civitatis voluntatem cognovisset. Ab Aquileiæ finibus suum in regnum concessit.

Federici Imper. in Italiam profectio.

Benacus lacus.

Carpio in lacu Benaco.

Eo-

Lex pro infantibus vulgo quæsitis.

Eodem tempore ut infantibus vulgo quæsitis, qui publicè alebantur, quorumq́; magnopere numerus excreverat, largius uberiusq́; esset, in Senatu lex est perlata, ut navalium urbanorum magistratus in annos singulos tritici molita sestaria, quæ appellant, ducenta, vini amphoras duodecim eorum curatoribus darent: iisq́; rebus ex reip. horreis sylvæ cæsæ ad ignem domesticum carros ducentos eorum præfecti adderent. Terruit non multò pòst civitatem, quòd ad diem tertium Iduum Sextilis duæ turres omnium, quæ in urbe essent, maximæ atq́; altissimæ noctu de cœlo tactæ conflagraverunt, culminibus incendio latè spectabili absumptis: una, quæ in foro est, cujus erat culmen inauratum, altera quæ est media in urbe ad Francisci. Senatus post hæc legibus aliquot promulgandis operam dedit, quæ leges ad portoria urbis conservanda pertinerent. Etiam in Mariæ clarum miraculis, unde ei nomen est, fanum exædificatum jam eo luculentiore opere, quo ipsum angustius est, ut ejus artificii elegantia & sumptus aliorum templorum magnitudinem exæquarent, extremo anni die virgines inductæ sunt. Anno insequente, quod in urbe sævire pestilentia, cœperat, triumviros sananda civitate Senatus creavit: isq́; postea magistratus nunquam est creare desitus.

Turres fulmine tactæ.

Lex de portoriis conservandis.

Paros insula à Venetis defensa.

Eo anno cùm increbuisset rumor, Bajasetis regis classem non multarum navium in Aegæum provehi, ut Nicolaum Sumaripam è Paro insula, quam obtinebat, expelleret, eaq́; potiretur: Nicolaus Capellus legatus cum triremibus quatuor Zacynthum contendit, ei præsidio, si opus esset, futurus. Sumaripa ubi adesse legatum cognovit, insigne Venetum sustulit, seseq́; reipub. addixit. Neq́; multò post Joannis Cernoichius, cujus erat magnum in Illyrico nomen, magna autoritas,

lega-

legatos ad Senatum misit, cupere sese, ut Georgius filius suus Antonii Erici senatoris filiam in matrimonium duceret: petere ut sibi id facere Senatus voluntate liceret. Ea de re consultus Senatus censuit, uti nuptiæ fierent. Erat eo tempore Antonius reip. nomine Ferrariæ magistratus, qui Prodominus appellabatur: itaq; facta potestate ad urbem venit, Georgio filiam spondet. Ea dum per legatos in Illyricum traducitur, pater moriens filio regnum tradit: ita nuptiæ inter lachrymas & gratulationem concelebratæ, clariorem exitum habuerunt. Guidus Mariæ Rubeus paulò pòst Venetiis moritur magno totius civitatis dolore: funus ei publicè atq; magnificè factum, laudatusq; à Sabellico est. Ejus stipendium, equitumq; numerus, duobus ejus liberis æquis partibus distributus. Eodem anno tametsi pacata neque ullo bello implicata esset civitas, rei militaris tamen studium non neglexit. Invaluerat jam in bellis consuetudo, invento Germanorum nobis tradita, ut milites fistulis ferreis uterentur: quibus fistulis glandes plumbeas magna vi ignis impetu mitterent, atq; hostem è longinquo vulnerarent. Eæ erant fistulæ ad formam atq; imaginem eorum tormentorum, quibus muri oppidorum dejiciuntur, nisi quòd illa ex ære fusili fiunt, maximiq; sæpe sunt ponderis, ut carris solidissimis ferratisq; ac magno jumentorum numero egeant, quibus sustineri atq; regi possint. Fistulæ è ferro sunt, gestanturq; singulis ab militibus singulæ ligneis alligatæ armamentis, per quæ capiuntur, & pulvere ad ignem celeriter comprehendendum idoneo infarciuntur, & glande immissa humeris sublatæ in hostem convertuntur. Eo telo qui uti scirent, ut reipubl. suppeterent, peritissimos ejus rei homines undiq; conquisitos accersitosq;, Decemviri suas ad urbes miserunt,

Guidi Mariæ Rubei obitus.

Scloporum usus Venetiis cognitus.

runt, qui juventutē instituerent: atq; ut agrestes maximè homines id armorum genus docerentur, singulis in vicis pagisq; uti duo puberes ei artificio assuefierent, edixerunt: atq; iis omnium onerum immunitatem concesserunt, quò studiosiores & diligentiores unum ad id munus obeundum reliquis liberati oneribus ac tributis fierent: eosq; puberes die dicta ad suum quosq; oppidum quotannis signo glande feriendo convenire voluerunt: qui vicisset, ejus toti pago aut castello vacationem esse munerum annuam, eo excepto munere, quo ad Medoaci fluminis derivationem tenebantur, imperaverunt. Inter hæc cum antea fures domestici lege antiquitus instituta pœna multo leviore plecterentur, quā ii, qui eadem domum non incolerent: qua ex re fiebat, uti aucta servorum & inquilinorum audacia, omnib. plenè in dominib. furta exercerentur, majoribus in comitiis mense Sextili lex est perlata, qua lege eadem esset in servos reliquosq; fures contubernales pœna constituta, idem jus, qua pœna quoq; jure in alienos exterosq; fures animadvertere civitatis magistratus consueverant.

Lax in fures domesticos.

At ea quæ subsecuta est hyeme, tantus tamq; perpetuus nivium rigor fuit, ut omnia urbis æstuaria cōgelaverint: neq; pedib. modò, sed in equis etiam homines ex agris ad extremum urbis marginem commeatibus importandis sine periculo ventitarint: magistratusq; Mestrinus ad Secundi fanū, quod est in mediis ad urbē vadis, curru pervenerit. quib. quidem dieb. etiā in media latissimaq; urbis via, per quā unam naves onerariæ magnæ permeant, constricto glacie mari, niveq; superaddita, admissis per ludi speciem equis, Græci hastati equites cōcurrerūt. Vini, ficus, oleæ anni aliquot intra Alpes, Athesimq; atq; Padū flumina exustis super

Frigus ingens.

ter-

terram arboribus, proventum angustiorem habuerũt.

Vere insequente Innocentius Pont. Max. per suos internũcios ejusmodi sententiã Tridenti pronunciavit: Quòd Veneti à Sigismundo lacessiti bello Rhetico se defendissent, impensasq; magnas eo in bello fecissent, Nomiũ & Ivanum castella jure ab iis capta atq; retenta sibi videri. à Senatu tamẽ petiit, vellet ea ipsa Sigismũdo ultrò reddere: id se propterea cupere ostendẽs, ne pax inter ipsos inita, ea de causa violaretur. Cujus autoritate moti patres præsidiis abductis Nomium & Ivanum Sigismundo restituerunt.

Innocent. Pontif. sententia de bello Rhetico lata.

Obiit per eos dies mortẽ Romæ Marcus Barbus Pauli Secũdi Põt. Max. fratris filius è Cardinalium collegio, vir & doctrina, & probitate, & sanctitate vitæ, & Romanorũ civium gratia egregiè insignis: quiq; comitiis Pontificalib. Sixti morte habitis, parum abfuit quin à collegio summum locũ adipisceretur. Eo mortuo Innocentius Patriarchatum (sic enim appellant) Aquilejensium, quem is multos annos obtinuerat, Hermolao Barbaro legato apud se Veneto attribuit. quod ubi civitas intellexit, tametsi Hermolaus ad Senatũ scripserat, coactum se à Pontifice vestem senatoriã mutavisse: quoniam tamen sacerdotiis cooptari cives Veneti, qui legati Romæ essent, lege prohibebantur, graviter tulit ausum illum contra leges patrias facere. Auxit ejus rei magnopere invidiam, quòd antea ex Hermolai literis, quas ad Senatũ de Barbi morte dederat, more institutoq; majorũ comitiis senatoriis præjudiciũ patres fecerant, cujus ipsi civis nomen ad id adipiscendum sacerdotium Innocentio cõmendarẽt: itaq; deceptos in eo sese ac propè delusos querebantur. Erat omnino Hermolai, propter ejus summam in literarum atque optimarum artium studiis præstantiam magnum apud

Marcus Barbus Cardin.

Lex Venet: de veste Senatoria non facile mutanda.

ex-

exteras nationes nomen, apud ſuos quidem certè maximum: nam ad doctrinæ ſingularem opinionem, etiam vitæ perpetuam innocẽtiam adjunxerat: ſimul is multùm patris opibus, & gratia, qui ſummo proximum in civitate magiſtratum gerebat, multum clientelis, neceſſitudinibus propinquitatibusq́; pollebat: quibus tamen in rebus omnibus ſatis ſibi præſidii non habuit, cum pluris à patribus una legum charitas majeſtasq́;, quàm ullorum civium omnibus aucta nominibus dignitas atq; claritas, fieret. Decemviri enim literas ad eum ſeverè ſcriptas dederunt, morâ omni excuſationeq́; ſublata, ſacerdotium repudiaret: id ſi non faceret, patrem magiſtratu remoturos, & bona ejus publicaturos præ ſe tulerunt. At pater, perſpectâ civitatis voluntate, omnib. tentatis rebus, cum jam eam flecti & leniri poſſe diffideret, ægritudine animi eſt mortuus. Hermolai obitus. *Filius non multò pòſt Romæ, editis Plinianis caſtigationibus immenſi propè laboris opere, privatus plebeio morbo periit. eum vitæ finem Hermolaus habuit, omnium ex ſua civitate, qui ante illum nati eſſent Latinorum & Græcorum literis planè doctiſſimus.*

Eo tempore ab Hieronymo Marcello literæ Byzantio venerunt: erat is Venetus eo in oppido vetere conſuetudine magiſtratus: quibus literis Marcellus Senatum certiorem faciebat, ſibi ab rege imperatum ſtatim Byzantio diſcederet: ejus rei cauſam fuiſſe, quòd rex diceret Marcellum ſuis de rebus & conſiliis ad Senatũ ſcripſiſſe: velle ſe, atq; decreviſſe, poſthac ſuo in oppido ei magiſtratui locum non eſſe: fœdere tamen, quod cum Venetis haberet, uti antea tenebatur, ſeſe teneri. His de cauſis Senatus ad regem Dominicum Triviſanum legavit, qui primâ ad navigandum idoneâ tempeſtate proficiſceretur. neq; multò pòſt, anno inſequente vix i- Venetus magiſtratus Byzantio pellitur.

nito

nito, regis legatus ad Senatum venit, exposuitq; Patribus, quas ob causas Bajasetes magistratum eorum Byzantio removisset: erant autem ferè illæ ipsæ, de quibus ad Senatum Marcellus perscripserat: adjunxitq; illud, idem etiam omnibus aliarum nationum magistratibus fuisse denunciatum, quod Rex Marcello imperavisset.

Iisdem diebus antequam mensis Januarius desineret, ornandi eos cives causâ, qui pro patria mortem oppetiissent, Senatus decrevit, uti Damiani Mauri ejus classis præfecti, quæ prior bello Ferrariensi Padum flumen est ingressa, hostium castellis aliquot in ripa fluminis vi captis, bellicis ex laboribus mortui, duabus filiis dotis nomine quadraginta auri libræ ex publica pecunia darentur: sacerdotii autem nomine, si ei vitæ se dederent, senæ libræ. Civium pro patria morientum præmia.

Post dies paucos, cum esset nunciatum Bajasetem regem classem & exercitum parare, Senatusconsultum est factum, uti sexdecim triremes naves, alteraq; navis oneraria magna reip. quæ ad anchoras erat deligata, confestim ornarentur: altera quæ aquam non tetigerat, deduceretur, atq; instrueretur. Sed eo tamen anno eis navibus resp. non est usa classis exercitusq; comparatione à Bajasete penitus intermissa. Neq; multò post majorum comitiorum lege, quam Lucas Pisanus consiliarius tulit, quadragintavirale judicium tertium duobus prioribus est additum. nam sunt in urbe magistratus duo, quos appellare in civilibus actionibus licet: unum ab judicibus urbanis, alterum ab iis qui publicè in oppida atq; provincias ad jus dicendum mittuntur. Ii tamen ipsi per se magistratus nihil statuunt, nisi de minimis quibusdam reb. sed ante eum diem ad alterum tantummodo eorum duorum judiciorũ qua- Classis venet. apparatus. Quadragintavirale iudicium.

draginta viralium, quae antiquitus sunt instituta, res ab aliis judicatas deducebant: illi sententias ferebant, quib. aut probarent, quae deducebantur, aut rescinderent: eas ratas haberi oportebat. Alterum judicium vitae necisq; habet potestatem aliusq; ad eos judices magistratus causas defert. Illud igitur judicium quadraginta virûm ex duob. apud quos ex provocationibus, quae ad duos illos magistratus fiebant, disceptabatur, cùm actionum & causarum multitudini nō sufficeret, tertium simile ita est institutum, ut veteri illi alteri ab urbanis judicibus, huic recēti & novo, ab exteris interpositae judicib. appellationes proponerentur. ea re provocantium querelis aditus, & juris persecutio duplo facilior & explicatior est facta.

Lex de suffragiis ferendis.

Aliam etiam magnopere utilem civitati legem majoribus comitiis Antonius Tronus consiliarius paucis pòst mensibus tulit: qua lege ferēdorum suffragiorū nimiā creandis magistratib. licentiam, quae ferri jam nō poterat, facilè sustulit. Porrò ante id tempus suffragiorum ferēdorum ratio erat ejusmodi. Loculi lignei tornatiles pedis altitudine bini civib. per subsellia consedentibus, alter prasinus, albus alter afferebantur. Eorū locorum superiore parte detecta, patulaq;, uti manus inferri posset, media in angustum atq; arctum pars contrahebatur eo usq;, ut uni modò suffragio viam interius daret, extrinsecus ad circumferendum captu multo esset etiam habilior. Infima erat pars plurimorū suffragiorum capax: eaq; detrahi, atq; reponi poterat. detrahebatur autem numerandorum suffragiorū causa. In eorum loculorum utrum quisq; vellet suffragium inferebat. Id erat glandula parvi pomi cerasi magnitudine, ex tela facta, non quidem solidè compacta atq; firmiter, sed consulta leviter, quòd in quem cecidisset

Suffragia quomodo ferebantur.

loculum

loculum glans, sentiri posse nolebant. Itaq; pugno etiam clauso manum lege in utrumq; loculum demittebant, ut ea quoq; re cognosci non posset, quo in loculo suffragium esset relictum. Nam quæ album in loculum glandulæ cecidissent, eæ cãdidato favebãt: quæ in prasinum essent conjectæ, iis glãdulis candidati repellebãtur. Hæc cum ita essent antiquitus cõstituta, ambitio, cui planè locus omnib. in rebusp. semper fuit, eò licentiæ creverat, ut qui suorũ aliquem creari magistratũ volebat, & ipse summis prehensam digitis glandulam albũ in loculũ palàm projiceret, & qui ei proximi erant, idẽ uti facerent, postularet, illi candidatorum veriti invidiam, non suo plerunq; judicio, sed ad gratiam suffragium apertè ferebant: eâ re fiebat, ut indigni sæpe homines, propterea quòd plus aut opibus, aut propinquitatib. aut omnino clientelis valuissent, benè de rep. meritis optimisq; civib. anteferrẽtur, magistratusq; adipiscerentur, boni rejecti ac repulsi jacerent. Eam ad perniciem atq; malum cum plures latæ leges nihil profuissent, uti è civitate tolleretur, una omnino Antonii legislatio saluti atq; decori civib. fuit. Nã qui bini ad eã diem loculi patuli atq; aperti, binos erant per ministros publicè circumferri soliti, eos & à superiore tectos parte & unà conjunctos, interseq; continentes fieri statuit oportere: iisq; ambob. sic connexis & conglutinatis, unum tantummodo in superiori parte laterorsum os dedit, eiq; ori tubũ prominentẽ circumduxit semipalmæ spatio, ad interiores loculorum aditus obtegendos: quẽ per tubũ rectũ utrunq; ad loculorũ manus inferri aptè posset. rursus eorũ loculorũ prior, tuboq; proximus is collocabatur, cujus loculi glandulæ cãdidatos rejiciebãt. Id ea causa excogitaverat Antonius, ut si quis aliter atq; ipsi libêret, suffragio ferendo cuipiam favere coge-

retur, is, dum manum per tubos ad posteriorem loculum protenderet, quòd is, esset loculus cujus suffragia magistratum crearent, apertis clam digitis in anteriore sineret loculo glandulam decidere. Ita cives unum simulando, alterum dissimulando, illudere, quod cuiq; esset prius, audacter efficerent, neq; deprehendi aut cognosci posset quid fecissent. Eâ lege post id tempus civitas majoribus in comitiis, atq; in senatu, & Decemvirûm collegio creandis magistratibus semper est usa: liberumq; illi judicium à gratia atq; invidia semper fuit. tametsi capitalibus, cæterisq; omnib. in judiciis, uti, si cui non liqueret, is eò deferri posset, tertium etiam loculum adhibuerunt, eumq; sejunctum à duobus atque separatum esse voluerunt.

Ambitus civium quorundam malorum repressus.

Neq; verò minus Decemviri ante anni exitum alia ex parte surgentem malorum civium ambitum severo judicio represserunt. Erat in quadraginta viris rerum capitalium judicibus, qui omnes in Senatu adhibentur, Gabriel Bonus, eorumq; magistrum gerebat. creantur autem semel à collegio magistri numero omnes duodecim Eorum magistrorum tres bimestre tempus apud Principem omnibus rebus præsunt: habentq; cùm in senatu, tum verò etiam majorib. in comitiis ferendi leges potestatem. Post eos tres, item alii ex eodem numero, tres eodem loci tantundem temporis præficiuntur, usq; eò, quoad octo menses abeunt, quod est ejus collegii temporis universum spatium. Eo cùm esset in magistratu Gabriel Francisco Falerio autore, Principi & reliquis

Lex de stipe ex ærario civibus quadragenariis danda, abrogatur.

ex ejus collegio patribus legem à se scriptam proposuit, qua lege civibus omnibus, qui re familiari angusta uterentur, quadraginta annos natis, auri libra singulatim ex publica pecunia quotannis daretur, qua se stipe honestius, liberosq; suos alerent: qui intra eos annos

nati

nati essent, annum autem vigesimum quintum excederent, ii semilibram eodem nomine acciperent. Eam ipse legem ferre ad Senatum majoraq; comitia statuerat. itaq; ut consultis Patribus ferretur (id enim fieri aliter non poterat) eis tradiderat legendam. Patres ubi legem inspexerunt, quæ morem improbi exempli in remp. induceret, ut unus temerè civis tantum pecuniæ publicæ cæteris civibus elargiretur: idq; nulla alia de causa eum & Falerium esse aggressos animadverterēt, nisi uti civium gratiam ad magistratus adipiscendos aucuparentur: Principi negotium dederunt, ut utroq; ad se vocato, eos moneret, ne quod amplius ea de lege verbum facerent. Illi cùm dies aliquot siluissent, multorum autem civium, quorum vitæ lex erat opportunissima, vocibus increparentur, suam ipsorum dignitatem ab eis negligi: legem ferrent, sese quos vellent magistratus adepturos principesq; civitatis evestigiò futuros: ut si quid ejus facere possent, experirentur, curā & studium adhibuerunt. Eâ re ad collegium delatâ, Decemviri Gabriel Bonum, & Franciscum Falerium statim comprehensos, atq; in vincula conjectos, in Cyprum insulam deportandos curaverunt, pœnâ capitis adjectâ, ab oppido Nicosiensium ullo tempore si emigravissent. Binos autem scribas fisci reip. quibus illi usi fuerant ejus legis consultoribus, & tanquam administris, in Cretam insulam exulatum miserunt, eadem eis pœna proposita ab Rhytymna Cretæ oppido diffugientibus. Atq; hoc omnino Decemviri gravioris animadversionis esse judicium voluerunt, non tam quidem ut de iis supplicium sumerent, qui legem, tametsi perniciosam, neque dum tamen ad Senatum tulerant poterantq; per se ab ea re desistere, quàm ut reliqui etiam cives ab ejusmodi quicquam in posterum cogitandi cō-

filio. similis timore pœna duorum civium exemplo absterrerentur.

Laurent. Medic. obitus.

Ejusdem anni verè Laurentius Medices Florentinus, excellenti vir ingenio, qui principatum in sua civitate obtinebat, vita functus est. æstate media Innocentius Ille tres reliquit liberos, qui omnes brevi tempore & principatu & civitate ejecti, exulatum abierunt. Hujus locum Alexander Borgia Valentinus, opibus & largitione nixus tenuit: atq; hoc planè tempore civitas propè quievit.

Alexander Borgia.

Insequenti autem jam in ver progresso anno: ut firmatis inter se trium maximarum Italiæ civitatum rebus tempora etiam pacatiora fierent, ab Alexandro Pont. Max. & Venetis, & Ioanne Galeatio adolescente regnum in Mediolanensibus obtinente, autore Ludovico patruo, qui civitati ejus nomine præerat, fœdus in XXV. annos percussum, atq; uno eodemq; die ab singulis concelebratum est: quo quisq; fœdere ad reliquorũ sociorum ditiones defendendas, hostesq; propulsandos teneretur. Et quòd erat ea tempestate Romæ Giemes Sultanus, Bajasetis regis frater, homo magni inter suos nominis, qui ab eo armis regno pulsus Rhodum confugerat: Rhodii, ne bellum in se converterent, eum ad regem Galliæ, rex ad Innocentium rogatu ejus miserat: itaq; is ab Alexandro adhibitis custodibus asservabatur, cùm ne fratri revocare bellum posset: cujus rei caussa quadringentæ ab eo auri libræ quotannis Pontifici dependebantur, Romamq; mittebantur: tum ut eo nomine Bajasetem à bello Christianis inferendo absterreret. Est in fœdere additum, ut si Veneti armis à Bajasete la cesserentur, Alexander eis Giemem traderet, cujus autoritate atq; gratia contra illum uti possent. Ei fœderi Hercules Atestinus Dux princepsq; Ferrariensium,

Fœdus Venet. cum duce Mediolanensium.

Giemes Sultanus Romæ custoditur.

tum, Ludovico suadente paucis post dieb. se adjunxit.

His confectis rebus, cùm propè omnia spectare ad quietem viderentur, Leonora Ferdinandi regis Neap. filia, Herculis Atestini uxor cum duabus filiis altera Francisci Gonzagæ uxore atq; Alfonso cum filio, & ejus uxore Anna Joannis Galeatii sorore, conscensis ad Padi ripam navibus secundo flumine in æstuaria, Venetiasq; se contulit, ut urbem læto illo tempore inviserent: quibus quidem fœminis uti quàm amplissimi honores haberentur, Senatus decrevit: itaq; & obviam eis publicè itum in Bucentauro navi, qua in navi à magna Senatus parte, atq; à matronis centum triginta, tota penè civitate circumfusa, atq; adnavigante, sunt exceptæ: & per eos dies quos in urbe confecerunt, nullum eis genus publicæ voluptatis aut liberalitatis defuit: nam & choreæ electissimarum fœminarum à principum liberis in comitio celebratæ sunt, & bellaria magni & operosi sumptus data, & ludi tota urbe, certaminaq; multifariam edita, quibus ex omnibus unum novum civitati fuit, ut complures cymbæ, quibus in singulis quatuor fœminæ remigarent, cursu propositis præmiis contenderent. quo in certamine propè mira res accidit: quæ à civitate animadversa, dici spectaculiq; lætitiam & hilaritatem conduplicavit: ut quemadmodum Leonora duabus cum filiis & nuru aderat, quarum causa ea fiebant, ita cymba, qua in cymba mater cum duabus filiis ac nuru remos impellebat, vicerit.

Leonora regis Neapolitan. filia.

Bucentaurus Venetorum.

Navale certamen fœminarum.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. II.

Epitome.

NEapolitani belli, à Carolo VIII Galliæ rege gesti, initium & caussæ Aquarum maxima in Gallia citeriore inundatio. Iudicia quædam Venetis facta. Caroli ad Venetos legatio. Naxi in reipubl. Venetæ fidem accepti. Ferdinandi senioris Neapolitani regis obitus Inter Alphonsum Neapolitanum regem & Alexan. Pont. colloquium & fœdus Classis contra regem Thracium apparatus. Florentinorum ad Senatum pro consilio petendo legatio. Scardona & Clissa se sponte Venetis subiiciunt. Caroli regis in Italiam adventus. Ioannes Galeatii Mediolanensium ducis obitus. Petrus Medices Florentia pellitur. Caroli regis in Italia res gestæ. Baiasetis Legatus à Senogalliæ principe violatur Venetorum longæ naves in Britanniam missæ fluctibus absorbentur Alphonsi regis Neap. discessus, eiusdem q; obitus, cui Ferdin. filius in regno succedit. Giemis Sultani obitus. Ferdin regis Neap fuga: & Caroli ingressus. Turcarum ex Galliæ regis victoria metus. Hispaniæ regum ad Venetos legatio & classis in Siciliam missa. Federici Cæsaris obitus. Maximiliani regis ad Senatum legatio Fœdus inter Venetos, Pontificem, Hispaniæ reges, Ludovicum Sfortiam, & Maximilianum contra Carolum regem initum. Novaria ab Aloisio Cannabensi capitur. Caroli regis ex regno Neapolitano discessus. Venetorum atque sociorum contra Carolum apparatus. Pugna ad Tarum. Res in Liguria cum Gallis gestæ. Eorum qui fortiter pugnarant ratio à Senatu habita. Veneti, Mediolanenses. & Ligures è Caroli imperio exules fiunt Novariæ per socios obsidio. Pax inter Ludovicum Sfortiam & Carolum regem facta, eiusque leges. Contareni de Ludovico Sfortia interficiendo consilium. Caroli in Galliam reditus.

VIX

IX eæ mulieres domum redierant, cũ ab Carolo rege Galliæ, ejus nominis octavo, certus homo ad Senatum venit, cujus oratio ejuſmodi fuit: Quoniam Carolus in Italiam cum exercitu ſit venturus ad regnum Neapolitanum, quòd ad ſe jure hæreditario ſpectaret, in ſuam poteſtatem redigendum: ſcire eum cupere, quo in ſe animo civitas eſſet futura: velletne, qua in amicitia & neceſſitudine adhuc quidem egregia & conſtanti ſecum fuiſſet, in ea etiam in poſterum manere? Civitas nova intellectare, quæq; magnam reb. Italis commutationem eſſe allatura videretur, conſulto Senatu, ne regis in ſe invidiam prima omnium excitaret, præſertim cùm fieri poſſet, uti is vel per ſeſe, ut ſunt plerunq; hominum mobiles ad omnem fermè impetum animi, ab incœpto deſiſteret: vel difficultate atq; magnitudine belli gerendi, adoleſcens, neque rei militaris gnarus, abſterreretur: vel aliqua interpoſitâ morâ, atq; à cæteris regibus impedimento explicare ſe non poſſet: reſpondit, ſe quidem omni tempore pacem bello prætuliſſe, optareq; ut & ipſe quieſceret, & reges principeſq; Italos quieſcere permitteret: ſed ſi veniat, ea de cauſa nihil moturam, neq; ab ejus amicitia receſſuram. Pero (id enim erat ei nomen) accepta civitatis voluntate Romam abiit: cumq; alii poſtea regis interpretes duo, paucorum menſium ſpatio cum eiſdem ferè mandatis ſeparatim ſunt ſubſecuti: quibus interpretibus idem eſt reſponſum datum, quod Pero ante acceperat. Sed omnino ad eam belli ab rege capeſſendi cauſam, quæ ab illis prædicabatur, quòd ei regnum Neapolitanum hæreditatis nomine deberetur, etiam aliæ cauſæ accedebant: ex quibus una hæc fuit. Galeatio Sfortia, qui Mediolani regnum obtinebat, com-

Legatio Regis Galliæ.

Cauſæ belli Neapolitani.

plures ante annos per insidias interfecto, Ludovicus frater, uxore Galeatij è regni procuratione (quam illa, ut Joanni Galeatio filio suo admodum parvulo, in fide atq; officio civitatem contineret, post viri mortem susceperat) reliquisq; administris paulatim dejectis, ipse se ei rei præposuerat, annosq; tredecim præfuerat: fratris autem filium, cui se regnum procurare præ se ferebat, ita porrò aluerat, iysq; moribus instituerat, ut omnem curam videretur adhibuisse, ne puer ullam ad frugem perveniret: non rei militaris, non literarum studia, non deniq; artem ullam & disciplinam regiam edoceri illum voluerat, adhibitis etiam ad puerile ingenium depravandum corruptoribus, quorum ille cõvictu in omnem luxum atq; inertiã assuefieret. Ei nondum planè puberi Alfonsus Ferdinandi regis filius Isabellam filiam in matrimonium collocaverat, ex eaq; is etiã liberos procreaverat, ad regni tamen sui gubernaculum à patruo nullã in partem admittebatur. Id cùm graviter ferret non Alphonsus modò socer assiduis propè filiæ literis lachrymisq; permotus, sed multò etiã magis avus Isabellæ Ferdinandus, primò petere à Ludovico cœperunt, vellet pro sua fide atq; justitia fratris sui filio non adulto modò atq; firmo, sed etiam planè jam viro, atq; adeo duorum filiorum patri, aliquando tandem regnum tradere, suiq; illum imperii, suarum rerũ compotem facere. Ea postulatio cùm sæpius interposita nihil profuisset, gravioribus apud illũ expostulationibus & querelis non semel egerunt: postremò eò rem deduxerunt, ut dicerent, sese illum bello persecuturos, ni Ioanni Galeatio, qui cum affinitatẽ, uti cum rege, contraxissent, regiam potestatem remitteret. Horum ille regum minas atq; potentiam veritus, ne tam amplæ civitatis principatum atq; imperium ulli tradere cogeretur,

retur, quod suum unius efficere in animo magnopere habebat, filiisq; suis relinquere, cum intelligeret Galliæ regibus in regnum Neapolitanum jus esse, celatis ea de re Alexandro Venetisq;, quibus cum paulò antè fœdus percusserat, ad speciem salutandi regis, legationem maximè celebrẽ ad Carolum misit hortatum, ut id bellum susciperet, suasq; illi opes, copiasq; pollicetur: facillimum factu esse, modò Alpes trajiceret, atq; in Italia se ostenderet, eo regno potiri. Ea tanti hominis hortatio apud Carolum momenti plurimum habuit. Altera fuit ejus rei causa in Antonio, qui Salernũ à majoribus suis traditum obtinuerat. Is cũ ob Ferdin. regis inimicum in sese animum sedibus patriis excessisset, seq; in Galliam ad Carolum contulisset, propè quotidianis eum sermonibus admonebat, ut tam propriam regni opulentissimi capiendi oblatam sibi à diis immortalibus facultatem, ne prætermitteret. Ferdinandum hominem esse avarum, crudelem, nullâ fide, nullâ justitiâ: omnes ejus regni principes, omnes populos illũ odisse: nullius esse negotij rem, eum regno expellere, præsertim Galliæ regibus, quorum nomen atq; autoritas illis in regionibus maximè omnium tum vigeret, fueritq; semper plurimi. Alexander etiã Pont. Max. molestè ferens Virginiũ Vrsinũ ejus familiæ principẽ, ausum esse à Francisco Cibo Innocentii Pont. ante se Max. filio, oppidũ Anguillariã in Sabatini lacus ripa, quod erat in Pontificum Maximorũ ditione, abestq; ab Vrbe XVI. millia passuum, nullâ factâ sibi ab ipso ejus rei potestate, coemisse: quoniã Virginius à Ferdinando fovebatur, ne quid facere invitus cogeretur. Carolum & ipse ad id suscipiendum bellum hortabatur, vindicandi sese de adverso suis rebus suæq; dignitati rege causa. quas ad res omnes etiã illud adjungebatur, quòd ex Gallis principibus

cipibus iis, qui apud Carolum autoritate gratiaq; pollebant, nonnulli rerum Italicarum, Romaniq; Pontificis, quà erat iter faciendum, occasione amplissimis sacerdotii dignitatibus sese iri auctum, & honestatũ confidebant: alios exercituum, & regendorum populorum, quos essent subjecturi, spes & cupiditas incēdebat. multi etiam suâ levitate & novarum rerum studiis movebantur, ut regem ad profectionem impellerent.

Inundationes in Galliæ regno.

Interim autumni mensibus tota ferè citeriore Gallia ejusmodi tempestatis, jamq; continentes pluviæ fuerunt, ut in Bergomatium finibus aqua denos quinos pedes præter consuetudinem excreverit, ædificiisque quam plurimis dirutis, ac pontibus lapideis abreptis, magnum puerorum & mulierum, magnum etiam virorum numerum repentino impetu oppresserit. Neque in Brixianorum finibus flumina non ingentem, stragē ediderunt. Athesis quidem cùm Veronæ urbis magnā partem pervasisset, & complures domorum parietes subruisset, etiam pontem firmissimum medio in oppido dejecit. Medoacus & ipse ripas non uno loco transgressus, optimam Patavini agri partem illuvie vastitateque fœdavit. Padus omnino utriusque ripæ vicinitates ita est depopulatus, ut omnia luctu & mœroribus impleverit. atq; hanc quidem esse quasi deorum immortalium significationem, quæ Gallorum in Italiam ādventum portenderet, omnes penè homines interpretabantur, & prodigii loco ducebant: erantque permulti, qui maximè ad Venetos, quòd eorum regionibus & oppidis aquæ magnum detrimentum intulissent, eam rem, atq; id prodigium existimabant pertinere.

Athesis fluvii violentia.

Meduacus fluvius.

Padus.

Ioan Georg. Blasphemiæ pœna.

Ordo rerum me admonet, ut duo civitatis judicia hoc ipso facta tempore silentione obruam. Erat in civium nobilitate Joannes Georgius, homo ferox, nullaq;

pietate

pietate, qui ab Antonio Bernardo Taurisanorum prætore, ob maledicta in deos, aliaq; scelera exul ejus oppidi factus fuerat, damnatusq;, ut si eò rediret, lingua ei amputaretur, manusq; altera præcideretur. Is Taurisum alio prætore cùm revertisset, virginemq; vi adhibitâ violavisset, Decemviri missis illò suis rerum capitalium ministris atq; vindicibus, Georgiũ comprehendi, deq; eo Antonianum supplicium medio in foro sumi jusserunt: eo sumpto, Venetias adductum in Cretam deportari mandaverunt. Neq; multò pòst Antonius Bolduus Triumvir ex advocatis reipulicæ, Dominicum Bolanum Candiani filium collegam suum accusatum acceptæ eo in magistratu ab reis & litigatoribus pecuniæ, ad Senatũ detulit. Cùm Senatus eum cõprehẽdi, atq; ex vinculis causam dicere jussisset, ille autem fuga se judicio eripuisset, absens damnatus est, ut intra mensem se carceri dederet, Caniã Cretæ oppidum exulatũ deportandum: quod si non faceret, comprehenso cervices abscinderentur, bonaq; publicarentur, magnis propositis præmiis iis, qui eum aut vivum magistratibus tradidissent, aut ipsi occidissent.

Post hæc de adventu Gallorum fama percrebrescente, ac Ferdinando rege exercitum & classem ad hostes repellendos comparante, atq; omnib. Alexandrũ Pont. Max. pollicitationibus, ut suarũ partium esset, sollicitante, Ludovicus veritus, ne si inter eos cõvenisset, Ferdinandus, præmissis in Galliam suis & Alexandri celeriter copiis, è regni eum procuratione atq; fastigio ante Caroli adventũ expelleret, ereptamq; filij sui genero dignitatem atq; imperium restitueret, a Senatu petiit, ut quos haberet militis equitesq;, ad Ollii fluminis ripam, quod est in Brixianorum finibus, juberet proficisci, uti regem ab eo ineundo consilio abduceret: aut, si id non

Belli Neapolitani initium.

posset

posset, ipsi flumen transirent, seseq; tuerentur. Ea re à Senatu non impetrata, quod diceret sibi id necesse ejus tam firmis rebus nõ videri, iterum ad Carolum legatos misit rogatum, ut maturaret Alpes transmittere, sese ei de pecunia cõmodaturum suasq; copias cum illo conjuncturũ, ubi primum terrã Italiæ attigisset. Carolus, qui plures jã menses in ea modò prædicatione consumpsisset, velle se Neapolim armis suã facere, atq;, iis, qui apud illum plurimùm poterant, partim bellũ suadentibus, partim dissuadentibus, nihil etiam nunc constituisset, quod pro firmo atq; certo haberetur: acceptis Ludovici tum hortationib. diligentioribus, tũ pollicitis, fœdus cum Ferdinando & Elisabeta Hispaniæ regibus percussit, nonnullis eis oppidis in Pyrenæo saltu gratis restitutis, quæ pridem oppida Aloisius rex ejus pater à Ferdinãdi parte pignoris nomine acceperat. deinde ad diẽ nonum Calendarũ Ianuarii, adhibitis totius Galliæ principibus, statuit omnibus aliis omissis rebus proficisci. De eo cùm esset amicorum litteris celeriter Ferdinandus certior factus, primis anni diebus è venatu lectulum petens, acri urgente pituita, intra biduũ est mortuus: cujus Alfonsum majorem natu filium Federicus natu minor, reliquiq; Neapolitani principes regẽ salutaverunt. Alfonsus regno patris inito, per legatum Venetum, qui paulò antè ad Ferdinandum venerat, insolitisq; ab eo & obviam itionibus, & aliis honorũ generibus exceptus fuerat, à Senatu petiit, ut cum Ludovico ageret, ne is Carolum ad profectionẽ incitaret, prædemq; se apud illum constitueret: nihil ipsum ullo tempore moturum, quo minus is regni Mediolanensis procuratione quoad vellet, uteretur. Senatus ea de re cùm apud Ludovicũ Alfonsi verbis egisset, eumq; esset magnopere hortatus, ne Gallis in Italiam veniendi autor

Ferdinandi senioris regis Neapoli. obitus.

Alfonsus rex Neapol.

adjutor

adjutorq́ esset, ille autem nihil ejusmodi respondisset, quo se ab eo consilio remoturus videretur: ne frustrà operam insumeret, destitit, neq; amplius eam cogitationem est aggressus. Miserat ante eos dies ad Senatũ Carolus Philippũ Argentonium legatum: si se respublica in belli Neapolitani societatem cum ipso conjungeret, quam vellet ejus regni partem sibi deposceret, nihil illum recusaturũ: id si non vellet, quod pollicita esset se ab ejus amicitia non discessurã, in eo perseveraret: jussum se esse apud Patres moram trahere, omniaq́; regis consilia cum ipsis cõmunicare. Ad hæc civitas ita respondit: Tantas esse Caroli regis ad id gerendũ bellum facultates, tam præsentem omnium rerum copiam, ut sui auxilii nihil indigeat: itaq; se more exemploq́; majorum, qui bella nisi lacessiti non fecissent, quieturam: nec partem sibi ejus regni postulaturam, cujus nullum ipsa jus habeat: cæterùm, quod aliis regis nunciis dixisset, pollicitaq́; esset, ab eo non recedere, regisq́; benevolentiam sese plurimi semper facturam: ipsum quidẽ eo nomine & nunc libenter vidisse, &, si maneat, eo libentius visuram, quo erit etiã urbana mora & quotidianis collocutionibus familiarior: quæq́; regis intererunt pro sua vetere in partem ejus atq; ipsum necessitudine, ea in dies, ut ipsi nota sint, curaturam.

Venetarum Responsum Caroli regis Legato datum.

Iisdem propè diebus Senatus Bartholomæo Collioni Bergomati imperatori suo, quòd multa bella singulari virtute, fide incomparabili gessisset, remq́; militarem superiorum imperatorum negligentia collapsam restituisset, quodq́; de rep. optimè meritus, auri libras decies centies ei moriens testamento legavisset, statuam equestrem æream inauratam in Joannis & Pauli area ponendam censuit.

Statua equestris Bartholomæo Collioni erecta.

Ea tẽpestate vita functus est apud Naxios Ioannes Crispus, qui eam ex Cycladibus insulã tresq́; alias ob-

tinebat, Rhenem, Scyrum, Melum, duobus liberis parvulis expellice relictus. Is propterea quòd avarè atq; crudeliter regnaverat, civitas concilio coacto statuit reges ulterius non perpeti. Erat tum fortefortuna in insulæ oppidiq; portu Nicolaus Capellus legatus, eò cum sex longis navibus ad piratas insequendos profectus: itaq; nacti occasionem cives, plebsq; omnis, ipsis cum natu majoribus, matribusq; familiâs infantes in ulnis gestantibus, cumq; virginibus & pueris, Legatum adierunt, orantesq; uti se reciperet: mori enim malle omnes, quàm amplius sub tyrannis esse: miro se studio reipublicæ dediderunt. Nicolaus principibus eorum liberaliter appellatis, reliquam turbam solatus, civitatem in reipublicæ fidem recepit, civemq; Venetum, qui præesset, jusq; diceret, attribuit. Naxii paucis pòst diebus legationem ad Senatum miserunt, quæ apud Patres sacramentum diceret, se in ejus fide perpetuò futuros. Ea legatione adhibita Senatusconsultum factum est, uti Naxii, qui sponte in deditionem venerant, reciperentur: recepti autem non essent nisi prius Crispi liberis, & eorum matri alimenta præberentur. Itaq; omnis insularum earum proventus illis, quoad viverent, dono datus est eo nomine.

Naxii in Reipubl. Venetæ fidem recepti.

Interea cum inter Alexandrum, quem quidem multis de causis magnopere pœnituerat Carolum regem ad id bellum incitavisse, atq; inter Alfonsum, qui ambo ad Vari vicum venerant, ut ipsi inter se colloquerentur, iis conditionibus esset fœdus amicitiaq; inita, ut Pontifex regem in Romanæ reip fidem reciperet, omniq́ue illum ab hoste, quà posset, tueretur: ille autem Pontifici ob tributi veteris reliqua, auri libras mille se repræsentaturum, in annos verò singulos quadringentas persoluturum polliceretur: desponsa etiam filia Giufredo

Fœdus inter Alexand. Pont. & Alfonsum regem Neapolit.

do Alexandri filio, ut societas eo pignore firmaretur: utrique se ad bellum communire modis omnibus, explicareq; cœperunt. Fuerat ea in re Alexander, ut sunt hominũ mutabilia sæpe ingenia & voluntates, Virginio ipso usus interprete, qui etiam illum & Alfonsum lautissimè splendidissimeq; sua in domo tunc suscepit. Erat enim Virginii oppidum Vari, de quo diximus, vicus. Iamq; Alfonsus classe longarum navium amplius triginta, onerariarũ maximarũ duo deviginti, ad Ligustici maris oram infestandam, navesq; hostiũ, quæ Genuæ instruebantur, impediendas comparata, equitatũ peditatuq; cogendo, eq; Brutiis educendo, atq; in Galliam mittendo distinebatur: cùm ob Bajasetis regis novos motus, qui & classem & exercitum comparabat, resp. & ipsa parare classem instituit. Itaq; primis comitiis Antonio Grimano classis præfecto declarato, naves longas, quas confectas habebat, deduci atque instrui jubet: quibus cum navibus Antonius mense Quintili solvens in Illyricum trajecit.

Classis contra regem Thracum.

Eo tempore Florentinorum legatio ad Senatum venit petens, propterea quòd Carolus rex à civitate postulaverat, ut per eorum fines exercitum ducere sibi liceret, uti Senatus consuleret, quid ipsis esset ad regis postulata respondendum: tum hac tota in causa atq; adventu regio quid cavere, quid præstare ipsos opus esset, pro sua fide atq; consilio existimaret: magnopere enim se ejus prudentiæ tribuere, confidereq; optimum factũ id futurum, quod senatus censuisset. Senatus unũ modò existimans fore, ut quicquid Florentinis consuluisset, neq; Carolum neque Alfonsum latêret, Legatis respondit, nescire omnino se tam ardua in re, tamq; casibus & eventui proposita, quid præstaret: quòd si se plures in unam sententiã conjecturæ, quàm in alia omnia

Legatio Florentinorũ.

Responsio Venetorũ.

 trahe-

traherent, non tamen id audere ipsis dicere, propterea quòd fortuna plerunque in bellis dominatur, temereq; facta sæpe melius quàm ratione atque consilio suscepta ceciderunt: itaq; auxilium à Diis immortalibus implorandum: eos unos scire, quid quaq; in re quenq; aut sequi aut fugere oporteat.

Scardona & Clissa Venetis se subjiciunt.

Antonius Venetiis profectus cũ esset in Illyrico, legati ad eũ ab Scardona, atq; ab Clissa venerũt, qui dicerẽt, cupere sua municipia sub reip. imperio esse, orare ut ab eo reciperentur. Antonius legatos cohortatus, ut reip. voluntatẽ expectarent, literas ea de re ad Senatũ dedit, Corcyramq; contendit. At Alfonsi classis, cui Fredericũ fratrem præposuerat, mare Ligusticũ invecta, Objecto Flisco Genuensi non minimæ iter suos autoritatis, militibusq; ad Veneris portum expositis, atq; ab hostibus repulsis, infecta re Triturritam rediit.

Caroli regis exercitus Italiam petit.

Confecerat autẽ per eos dies Genuæ Carolus itemq; Ludovicus classem satis idoneã ad hostem repellendũ: itaq; & adverso prælio suorum, & classis hostiũ timore perterritus Federicus, neq; amplius tentandã iis in locis fortunam belli ratus, sese recepit. Ea spe lapsus Alfonsus, suas cum Alexandri copiis conjunctas copias in Flaminiam properè misit, quòd intelligebat Caroli exercitus præmissam jam partem Padũ flumen trajecisse. Eæ cũ Ariminensium finibus copiæ appropinquarent, Pandulfi eorum principis rogatu, qui erat in reip. militia, suisq; rebus veritus tam suspecto atq; ambiguo tẽpore, opem à Senatu postulaverat. Georgius Emus est eò missus, qui autoritate reip. oppidum finesq; tueretur. per quos dũ ii pacatè iter facerent, Alexander Joannis Galeatii frater nothus, qui erat in Ludovici partibus, Parma fugiens ad eos se contulit, ut contra patruũ esset. Erant in eorum exercitu Ferdinandus Alfonsi filius,

magnæ

magnæ spei adolescens: Nicolaus Ursinus, qui Petilianum oppidum in Hetruria obtinebat, belli rebus atq; artib. clarus: Virginius item Ursinus, de quo superius diximus, Romanæ factionis princeps: Joannes Iacobus Triultius Mediolanensis, homo magna inter suos gratia. hos est paulò post Guidus Vbaldus Vrbinas dux, princepsq; Metaurensium ad Cesenā consecutus, atq; ii omnes equitū cataphractorum duum Milliū quingentorum, militum octo millium numerum habebant. Ad eos cùm præmissæ Caroli atq; Ludovici copiæ appropinquavissent, universi congredi nō sunt ausi: itaq; aut oppidi planè firmi, aut fluminis interjectu munitis castris complures se dies continuerunt: per occasiones tamen parvulis minutisq; prælis, quid utrique possent, aliquoties periculum fecerunt. At Carolus, qui Aloisium propinquum suum, principatum in Genabensibus obtinentem, & Julianum Cardinalem Sixti Pont. Max. fratris filium, & Antonium Salernitanū, de quo suprà dictum est, Genuam cum pedestri exercitu miserat, ut naves jā paratas conscenderent, suiq; itineris ratione habitâ se subsequi jusserat, ut ingressum in regnum Neapolitanum suum mari etiam aperiret, cum reliquo exercitu bene magno, planeq; paratissimo, primis Septembris dieb. Alpes trajecit, atq; Astā venit: ibi illum Ludovicus cum muliebri uxoris Beatricis comitatu, & Joannes Galeatius fratris filius, Herculesq; Atestinus socer obviā progressi venientem exceperunt: qui cum de reb. utriusq; Ludovicus collocutus, cum eisdem illis, quos adduxerat, Ticinū rediit. Ea itio atq; reditio itinerum omnium postrema Joanni Galeatio fuit: profluvio enim ventris, ut videbatur, lectulo impositus, ut verò creditum est, veneni à patruo dati haustu, insequente mense periit. tantum in animis

Ioan. Galeatii Mediolanensium ducis interitus.

mentibusq́; hominum mala regnandi cupiditas atque ambitio potest. Carolus inter hæc Astæ cùm esset, Aloisium Genua mutato consilio accersivit, ibiq́; jussit esse. Erat autem Aloisij oppidum Asta, quod quidem ejus avia dotis nomine à patre Mediolani rege acceperat. Ipse pustulis correptus est, eoq́; in oppido commoratus dum convalesceret, itineri deinde se dedit, atq; ad diem duodecimum Calendarum Novembris Placentiā pervenit. Processerat eò unà cum illo Ludovicus, qui postridie ejus diei de fratris filii morte nũcio accepto Mediolanum rediit, urbemq́; in veste regia perambulans, salutari regem se non modò passus est, sed maximè omnium voluit: neq; enim minus id deliberatum propterea fuit, quòd Ioannes Galeatius moriens duos liberos Franciscum & Mariam superstites reliquißet. Carolus, qui antequã è Gallia proficisceretur, tametsi Florentinis ostendisset se per eorum fines iter Neapolim esse facturum, per Flaminiam tamen ire constituerat, ob eamq́; rem exercitus sui partem eò miserat, cùm Laurentii Medices Florentini civis suasu, qui cum Petro Medice propinquo suo, cujus erat in potestate civitas, magnas atq; acerbas simultates exercebat, tum Ludovici, qui eundem Petrum, quòd is uxore ex Vrsina gente ducta in eorum atq; Alfonsi partes se traduxerat, ingenti odio prosequebatur, ire Florentiam decrevit. Ea res Florentiam perlata, civitatem ad novum atq; subitum capiendum consilium perpulit. Rex post hæc Placentiâ profectus, dextrâ se per Tari fluminis vallem flectens ad Apuanos, in Apennini radicibus municipiũ, Legatos Florentiorum obvios habuit, quos ad regẽ civitas, ut cum eo agerent, ne inimico ad sese animo accederet, misit. Ejus legationis Petrus Medices princeps fuit. Is cùm regem à se alienatũ Laurentii & Ludovici male-

Asta oppidum.

Florentinorum Legati ad Carolum regem missi

maledictis calumniisq; comperisset, omnibus illū conditionibus lenire, benevolumq́; sibi reddere est aggressus: itaq; tria civitatis oppida in Apennini jugis, quæ Genuensium antea fuerant, tum Pisas & Triturritam in præsentia regi tradere, certasq́; quotannis, quoad is in Italia esset, pecunias tributi nomine, atque equitatum pollicitus, cum illo in amicitiam rediit. Quibus intellectis rebus civitas incitata, illum & Ioannem & Iulianum ejus fratres urbe finibusq́; suis expulit, domo eorum opulentissima direpta, bonisq́; fisco addictis: quorum duo se Venetias contulerunt. Ioannes Petro natu minor Bononiæ primùm, deinde in Tifernatibus apud propinquos suos complures se menses continuit: erat tamen è Cardinalium collegio. Rex Apennini superato jugo Lucam, inde Pisas venit: idq́; oppidum à Florentiæ imperio, ditioneq́; removit, & sui juris, liberumque jussit esse: quod quidem civitas, plebsq́; omnis cupidissimè arripuit. Florentiam paucis post diebus est profectus, librisq́; auri duodecies centies imperatis, in reip. formam civitatem redegit. Pisis libertati restitutis, senatores, reliquiq́; cives concilio coacto, magistratus qui Florentia venerant, ex oppido suisq́; vicis & castellis expulerunt: ex sese, quos visum est, magistratus creaverunt. Leones marmoreos depictosq́;, quod est insigne Florentinorum, è foro, locisq́; omnibus sustulerunt In exilium qui essent à Florentinis magistratibus missi, ii ut in oppidum atq; in suos quisq; lares remigrarent, edixerunt. Iisdem diebus ea Gallici pars exercitus, quæ in Flaminiam præcesserat, tribus in agro Forocorneliensium & Foro liviensium tum vi, tum deditione captis castellis, Faventiaq; in suas partees traducta, è Bretinoro vico, qui eos recipere noluerat, & indignantes oppugnareq; aggressos sustinuerat, Apenninum trajicere

Petrus Medices cum fratribus Florentiâ pulsus.

Rex Carolus quid in Italia peregerit.

Leones Florentinorum insigne sublatum.

atq; ut cum rege se conjungeret, iter facere cœpit. Ferdinandus cùm omnino Gallos intercludere, morariq́; non poßet, suis cum ducibus, quo itinere venerat, Romam rediit. At Veneti, ubi Carolum magna cum manu Padum flumen trajecisse nunciatum est, legatos ad eum mittere decreverunt, qui ei honoris gratiâ præstò essent: seq́; ad omnes casus præmunire constituerunt. Missi legati Dominicus Trivisanus, Antonius Lauredanus, regem Florentiæ convenerunt, eumq́; postea sunt subsecuti.

Legati Venetorum ad Carolum.

Illis ipsis diebus Joannes Senogalliam obtinens, Juliani Cardinalis frater, Bajasetis regis legatum, qui Anconæ navi expositus Romam proficiscebatur, Alexandro pensionem annuam librarũ auri quadringentarum Giemis nomine dependi solitum afferens, intercepit, ablataq́; pecunia dimisit. Carolo Senas urbem transgreßo, Alexander Virginium & Nicolaum Alfonsi exercitus duces, & Ferdinandum regis filium, qui Romæ appropinquaverant, intra mœnia recepit, ut & loca tuta hostibus præripere, & adversarios cohibere atq; reprimere, & urbem ad Gallos repellendos velle communire magnopere videretur. Veruntamen paucis pòst Diebus Carolo Romam rectà veniente, Ferdinandum reliquosq́; duces est hortatus, uti Roma proficiscerentur, neq; Gallos, quibus quidem jam nihil esset impeditum, expectarent. illi, quos omnia planè deficerent, Pontifici paruerunt, Tiburq́; cum ea quã habebant manu se contulerunt. Alexander, qui quidem Gallos veritus de capienda fuga nõ semel cogitaverat, demum in Adriani molem commeatu & tormentis cõmunitam se recepit. Carolus omni cum exercitu pridie Calendarũ Januarii Romam venit, pauloq́; pòst, cùm inter ipsum atq; Alexandrũ Ascanio interprete de pace sermones haberentur, Ascanius antẽ duras nimiũ &

Baiasetis Legatus violatus.

severas cōditiones Alexandro imponeret, Alexander eā hominis audaciam compescendam ratus, Cardinaliū concilio ad speciē quærendarum ab eis sententiarū coacto, illum, qui ad conciliū venerat, retinuit, nec nisi pace cum rege facta dimisit. Romæ Carolus complures dies cōmoratus, Alexandrū, qui cum fœdus certis conditionibus percusserat, separatim primò, deinde publico in concilio salutavit, ejus ad pedes advolutus, solennibusq; sacris ministrante illo interfuit. Post hæc Pontifex Episcopū Macloviensium, cujus unius magnopere consiliis rex omnib. in rebus nitebatur, petente rege Cardinalē creavit: navesq; onerariæ viginti commeatum è Gallia provincia regis exercitui supportantes, ad Centumcellarum portum appelluntur.

Carolus rex Romæ.

Iisdem propè diebus ex tribus Venetorum longis navibus, quæ publicè in Britanniā ad mercaturā exercēdam mittebantur, duæ in Oceano tēpestatis vi absorptæ sunt fluctibus: quib. in navib. cōplures ex ipsa nobilitate cives, reliqui amplius quingenti perierūt. mercium ad quater mille auri libras summa deperdita. quod quidem antea nunquam acciderat, ut ejusmodi naves, terrâ non tactâ, mari atq; undis absumerentur: tametsi anno ab urbe condita millesimo decimo sexto, duæ item naves longæ onustæ mercibus eo ipso in mari ventorum contumelia impactæ littoribus sunt amissæ.

Venetorum naves fluctibus absorptæ.

Dum ea Romæ apud Carolū geruntur, Alfonsius suis rebus planè diffidens, Ferdinando filio Neapolim accersito regnum tradit, Federico fratre adhibito: eumq; uti Deos immortales vereatur, monet. Ea oratione apud filium habita, in arcem, quæ est in oppidi littore, & mari undiq; alluitur, quæ castellum Ovi appellatur noctu se contulit, ut naves longas conscenderet, quod tum facere Austro magno coorto vento prohibitus,

Ovi castellum.

paucis pòst diebus nactus idoneam tempestatem in Siciliam transmisit, eoq; anno in Panormitano agro privatus moritur. Ferdinãdus, profecto patre, regni principibus quatuor, qui erant in custodia, primùm omnium dimissis, oppidum in veste regiâ unà cum Federico patruo perequitavit: salutatusq; rex cùm se ad carceris parietẽ contulisset, reclusis patefactisq; foribus rebelles aliquot damnatosq; complures & libertati & municipio restituit: privatas publicasq; injurias omnes remisit, pollicitusq; est se proscriptos quosq; revocaturũ. Militibus deinde appellatis, eo stipendio donavit atq; oppida novis præsidiis firmavit.

Alphonsi regis mors.

Ferdinandus Neapol. rex creatus.

Carolo ad diem quintum Calendarũ Februarij Româ profecto, Velitrasq; progresso, Cæsar Borgia Cardinalis, Alexandri filius, quem quidẽ pater Legati nomine Carolo dederat, ut obsidis loco apud illum esset, noctu aufugit: néve patris voluntate videretur id fecisse, non Romam, sed Spoletum se contulit. Eodem tempore missi à rege milites, qui ex fœdere Hostiensem & Centumcellarum, Anxurisq; arces, quo ad is in Italia esset, custodirent, repulsi sunt ab Alexandri custodibus: arcem enim Hostiensem, quã Iulianus Cardinalis exædificaverat, præsidiisq; firmaverat, cum is Alexandri Pontificatus initio nihil illi fidens speculatoria biremi se ex ea sustulisset, cõscendensq; Fabritio Columnæ, amico sibi homini & magni ac erecti animi viro, illã commendavisset, Genuamq; ac deinde in Galliã esset profectus, Alexander, Nicolao Ursino Petilianorũ principe cũ exercitu eo misso, acri obsidione cinctã expugnaverat, suique juris fecerat. Rex Velitris profectus Fortini montis oppidũ munitissimũ, quod quidem capi posse nisi longa obsidione nõ videbatur, paucarũ horarũ spatio cepit, itẽq; Ferentinũ, quæ utraq; in Ferdinãdi erant partib.

Carolus rex quas arces & oppida ceperit.

Ea

Eâ re confectâ, suũ hominẽ ad Põtificẽ misit: ni pactis, quæ sunt in ipsorum fœdere, steterit, sese primùm omnium sua in illum arma conversurum: quo accepto nũcio Pontifex regis militibus arces tradidit. Ferociore regis milites impetu primùm in Alfonsi ditione castellum in Cassinate saltu, & militibus & commeatu communitũ, vi captum diripuerunt propugnatoribus incolisq; omnib. ad unum interfectis, quòd præmissi ad oppidanos de deditione nuncii, ab iis male accepti fuerant. Id castellum sancti Joannis mons ab incolis appellatur: tenebaturq; ab Aterni regulo, quo uno nemo erat Ferdinando regi charior. Itaq; hoc successu rerum suarũ Carolus cum exercitu equitũ militumq; numero triginta millium, in regnum Neapolitanum ingressus, ad Cassinum venit: quo in oppido Ferdinandus cũ esset, haberet autẽ milites numero ad quattuor mille, equites alteros totidem, oppidanos cohortatus, ne se diripi sinerent, sed fortunæ cederent, seq; in aliud tempus reservarent, oppido profectus, Capuam suis cum copiis contendit. Cassinates eo profecto sese Carolo dediderunt. Ad quẽ non intermissis itineribus Capuæ appropinquantem, Cajetæ civitas legatos misit, ei se oppidum traditurã, imperataq; facturam. Cajeta in deditionem recepta, Capuani & ipsi regi oppidum tradiderunt. Capuam ubi rex venit, Giemes, quem Roma secum abduxerat, in morbum incidit, cujus sustinere vim non potuit.

Ferdinandi regis Neapolitan. fuga.

Giemes Sultanus moritur.

At Ferdinandus, cùm Neapolim petiisset, ejus exercitu intra mœnia nõ admisso, ipse cũ suo comitatu equitibusq; paucis est receptus: qui voluntate civitatis intellecta, quæ Gallos expectare ne diriperetur, nolebat, combustis duabus navibus magnis ex trib. quas in portu habebat, ne in manus hostiũ pervenirent, tertia Objecto Fusco tradita, equos propè trecentos egregiæ sobo-

lis suis civib. amicisq; distribuit, deinde Neapolitanâ arce, quã appellant Novam, militibus reliquisq; rebus ad obsidionem sustinẽdam idoneis apprimè cõmunita, cum Federico patruo, & uxore Ferdinandi avi sui atq; filia, in insulam Megaram sese contulit. Ex ea insula, quæ est non longè ab oppidi littore, Neapolitani reges arcem munitissimam effecerunt. Carolo rectà Neapolim cum exercitu properante, Virginius, Nicolausq; Ferdinandi duces quòd intellexerãt civitatem legatos de deditione ad Carolũ misisse, Nolam se cum ea, quam habebant, manu receperũt. quos præmissi Caroli equites cùm insequerentur, Nolani Gallis portas aperuerunt, retentis interceptisq; Nicolao atq; Virginio, qui ambo in Gallorum potestatem venerunt: tametsi jam ànte à Carolo petiissent, ut in suam fidem sese reciperet, idq; eis Carolus esset pollicitus. itaq; in eo fides est regia desiderata. Carolus intellectâ Ferdinandi fugâ, Neapolim venit præmissis suis ducibus, ne militum & equitum introitu oppidum egregium atq; opulentum diriperetur. Eo potitus, per legatos Venetos, perq; literas Senatui gratias egit, quòd otium sibi atq; benevolentiã, quam pollicitus fuerat, præstitisset. Ferdinandus suis cum mulieribus & suppellectili bene magna, navibus longis duodecim ad Aenariam trajecit, insulam & situ & opere munitissimam: abest à Neapoli duodeviginti millia passuum.

Megara Insula.

Carolus rex Neapolim capit.

Interim fama de adventu, deq; successu rerum Caroli ad Turcas perlata, propterea quòd rex palàm dictitaverat, Neapolitano regno capto se in Turcas profecturum, eisq; bellum terra mariq; illaturum, tãta fuit ejus rei opinio, tantusq; omnes eas gentes terror invasit, ut in Illyrico, Epiro, Acarnania, Macedonia, qui maritimas earum regionum oras atq; portus incolebant, se in-

Turcæ ob Galli victorias sibi metuunt.

introrsus reciperent, atq; in longinquas à littoribus, & remotas latebras abderent. Literæ etiam ab Antonio Grimano ad Senatum venerũt, cùm ad Naupactum Aetoliæ littora navib. longis prætervcheretur, Turcas eã esse classem Gallicam verentes, omnes aufugisse, vacuaq; littora custodiis reliquisse: ut quilibet existimare potuerit, si se modò Carolus illis in locis ostendisset, parvo eum negotio omnes eas regiones in suam potestatem redigere potuisse. Bajasetes quidem rex jam inde cùm primùm Florentiam Carolum esse ingressum cognovit, veteres triremes reficere, novas instituere cœpit: militibusq; suis & equitibus edixit, se compararent, ut cùm vellet, sibi præstò esse possent.

Eodem quoq; tempore & naves sexaginta, quibus in navibus erant militum sena millia, equites sexcenti, ab Hispaniæ missæ regibus, ut Siciliæ præsidio essent, Triturritam appulerunt: & Laurentius Suares, quem iidẽ reges legatum ad Senatum miserant, Venetias venit. Causa mittendi fuit, quòd timuerant, ne Carolus Neapolitano regno capto, in animum induceret, etiam Siciliam insulã, quæ aliquando Galliæ regibus paruisset, eodem quo Neapolim jure velle suam facere. Ii cùm suis reb. timerent, Gallorum audaciam atq; potentiam veriti, existimabnat Venetos vicinitate periculi adductos, quòd magnũ regem in Italia pollentem viderent, eodem in timore versari, propterea quòd res omnes publicæ, validæ præsertim atq; firmæ, suspectæ ac formidolosæ sunt regib. Itaq; Suari mandaverunt, ut salutato Principe, & patribus, eos certiores faceret, sese, quo ipsi animo in Carolum essent, eodem esse Venetos existimavisse. quòd si cavere sibi ab illo cuperent, se paratos esse unà cum ipsis omnem fortunã experiri. scire se, qua prudentia, qua fide Senatus Venetus esset: nemine cum rege libentius, quàm cũ ipso, fœdus percussuros. ventu-

Classis Hispan. in Siciliæ defensionem missa.

Legatio Hispan. ad Venetos.

rum in societatem periculi Alexandrum Pont. Max. qui nihil æquè cupiat, atq; hoc, ut ipsos & Venetos sibi conjunctos habeat, quorum armis, si quid durius accidat, se munire ac tueri possit eo socio non minimum roboris atq; virium, plurimum quidem certè autoritatis in commune accessurum: ut magnopere sperandum sit, si consenserint, omnia prosperè atq; feliciter casura. Ea legati oratio gratissima fuit Patribus, quos jã Caroli rerũ successus circunspicere sesemet, & vereri multa cogebat, quæ ambiguo adhuc eventu belli nõ æstimabantur. Huc accedebat, quòd Ludovicus ipse diffidere Carolo, cœperat, cùm ob ejus literas imperiosiores ad se missas, quibus eum literis rex Neapolim evocabat: tum propterea quòd Joannem Jacobum Triultium, quem quidem ipse Mediolano expulerat, exulemq; fecerat, hominem sibi multis de causis inimicum, Carolus suã in fidem apud Neapolim receperat: postremò quòd Aloisium propinquum suum, quem Astæ relictum suprà demonstratum est, inde postea discedere Carolus noluerat. Eæ res, quòd nonnullam ostendebant in Caroli animo inesse de Ludovici fide suspicionem, Ludovicum item suspensum animi fecerant, quantum regi esset credendum. de eo ipse apud legatum Venetum questus ei ostendit, libenter se à Gallis discessurum, fœdusq; cum republ. renovaturum.

Federici Imperat. obitus.

Legati Maximiliani ad Venetos.

Maximiliani simultas cum Carolo Gall. reg.

Erant præterea in urbe Maximiliani regis legati, cujus pater Federicus Imperator eo anno mortem obierat, qui Senatum in Gallos incitare non desistebãt. Eorum oratio, propterea quòd Maximilianus Ludovici fratris filiam in matrimonium duxerat, eratq; cum eo planè cõjunctissimus, ex ipsius ore Ludovici mitti propemodum videbatur. tametsi Maximiliano quidem ipsi, omnis erat ad Gallorum opes atq; potentiam invi-

sa

sa molestaq; accessio: quem quidem etiam recens accepta insignis injuria contra Carolum stimulabat, Margarita filia sua cum dote plures ante annos ei tradita, cui tamen Carolus propter ætatem puellæ nondum se adjunxerat, repudiata, Annaq; Armoricarum gentiũ regina, quam Franciscus pater Maximiliano spoponderat, sibi à Carolo prærepta, & uxore ducta.

Interim Neapolitanis arcib. duabus partim vi, partim precio expugnatis, magna Calabrorum populorũ, magna Brutii, magna etiam Apuliæ parte in deditionem recepta, Carolo non jam ea qua consueverat facie facilitateq; legatos Venetos admittente, nonnihil etiã interdum jactante, brevi fore, ut qui se noluerant in Italiam trajicere, Neapolimq; capere, eos suæ malevolentiæ pœniteret: de fœdere inter eos sanciendo diligentius est agi cœptum per eorum omniũ legatos apud Senatum: ad quem quidem Ludovicus eam ob rẽ novam etiam legationem miserat. Suares quidem ipse jam ab initio suarum hortationum Patrib. dixerat, jussum se ab regibus quamcunq; fœderis legem Senatus juberet, in ejus verba jurare: satis sibi fore, si unum modò sciret, Senatum ita statuẽdum judicavisse. Nam omnino Alexander, qui jã Gallos esset expertus, dixissetq; palàm, si redeant, se Venetias, ne eos iterum videat, profecturum: cupidissimè avidissimeq; illum ipsum expectabat diem, quo se cum republ. reliquisq; conjungeret. Itaq; pridie Cal. Aprilis fœdus initum ab iis, sancitumq; est in annos XXV. majestatem Romani Pontificis, dignitatem, libertatem, jura eorum, ditionesq; omnium tuẽdi & muniendi causa quo ex fœdere equitum trigintaquatuor millia, peditum viginti confecta parataq; habere universi tenerentur, suo cuiq; sigillatim attributo numero. Is erat, equitum quidem Alexãdro quatuor

Fœdus inter Pontificem, Venetos, Hispan.& Maximilianum contra Regẽ Carolum.

tuor millium, Maximiliano sex, Hispaniæ regibus octo, reipublicæ totidem, Ludovico item octo. peditũ verò singulis quattuor millium. quem si quis equitũ pedidumq; numerum propter longinquitatem itineris, ac rei bene gerendæ celeritatem mittere in tempore non possit, ei sit in socios eorum stipẽdium conferendum auri sexcentenæ libræ: ii exercitum pro illo conficiant. Quòd si classis bellum indigeat, quibus adest parandarum navium facultas, ii tantàm, quanta opus erit, parent, ab reliquis pro sua cujusq; parte stipendium attribuatur. ea lex ejus fœderis fuit. quo omnino in conficiendo cùm tot adessent legati, tot civibus tractandæ rei adhibitis, toto demùm vocato sæpius & consulto Senatu, tanta tamen fuit jussu Decemvirum in Patrib. reliquisq; omnib. continendæ vocis cura, ut Philippus Caroli regis legatus, cùm in curiam quotidie ventitaret, atq; ab legatis reliquis appellaretur, nihil ejus tamen cognoscere potuerit. Itaq; cũ postridie ejus diei, quo die scripta lex est, in curiam vocatus à principe fœdus esse percussum intellexisset, & nomina fœderatorum cognovisset, mens penè hominem reliquit: tametsi princeps ei dixerat, ea quæ fecissent, non propterea esse facta, uti bellum cuiquam inferrent, sed ut, si inferretur, propulsarẽt. Demum is revocato ad se paulisper animo, quid, inquit, meus rex in Galliã reverti non poterit? tũ princeps, ille verò inquit, poterit, si redire amicus volet, nosq; illum rebus omnibus invabimus. quo responso accepto discessit: atq; ubi curia egressus, remensis quas ascenderat scalis in aream descendit, ad scribam Senatus qui eum comitabatur, conversus, rogo te, inquit, sodes, mihi eum sermonem recenseas, quem princeps mecum habuit: nihil enim jam ejus memini. Petierat à Senatu Alexander, antequam de fœdere esset confe-

ctum,

ctum, vellent Patres pro ea, qua semper civitas fuerat in Romanos Pontifices pietate, equites levis armaturæ quingentos, milites bis totidẽ præsidii ad se causa mittere: ea enim factione, quæ regi se adjunxerat, Romanorum principum, omnia ejus consilia magnopere impediebantur. Itaq; percusso statim fœdere, Patres jusserunt ex illis qui Ravẽnæ hyemaverant equitibus, quiq; ibi adhuc quidem morabantur, is ut Romam numerus celeriter contenderet: tum ut Hieronymo Georgio, qui apud Alexãdrum legati munere fungebatur, pecuniam quæstores evestigiò curarent, qua is pecunia mille in urbe milites conscriberet. Literas ad Ludovicũ præterea dederunt, ipse quoq; idem faceret, mitteretq; alteros totidem Romam milites equitesq;: quo fultus auxilio Pontifex, dignitatem posset suam facilius atq; honestius tueri. Legati post hæc qui ad Carolum à Senatu missi fuerant, domum sunt redire jussi. ipse verò interea Carolus cognito, de quo dictum est, fœdere, veritus ne si moram Neapoli traheret, dum ii novas copias cogerent, exercitusq; conjugerent, ab eis intercluderetur, ne in Galliam reverti posset, statuit optimum esse quãprimùm discedere, sperans, si modò antequã ii omnibus ad bellum rebus instructi paratiq; essent, proficisceretur, Italiæ itinera sibi ipsum illis etiam nolentibus patefacturum: nam mari tantum exercitum trajiciendi navium ei facultas non erat. quam enim Genuæ paraverat classem, ea maxima contra tempestate afflicta, atq; in littus ad Populoniam ejecta, nullum ei usum præbuerat: cujus quidem præfectus & princeps Salernitanorum Antonius pedibus se ad eum contulerunt. Interim à Ludovico maximè omnium se deceptum dictitans, avertere ab illius imperio Genuensium civitatem summo studio concupivit: itaque Petro Fregosio

sio Cardinale, qui dux eorum fuerat, suas in partes traducto, eum, & Objectum Fliscum, & præfectum ex suis Segusianorum principem cum navib. longis undecim, quas habebat, ex sua classe reliquas eò misit: ipse, equitum & militum octo millibus regni præsidio relictis, ad diem tertium decimum Calendarum Junii cum reliquo exercitu Neapoli profectus viæ se dedit. Alexander, ad quem quidem Veneti de Carolo id, quod accidit, opinione existimantes futurum, ut nuncio de fœdere accepto in Galliam redire contenderet, Pontificis timentes rebus, jam ante eos dies alteros equites levis armaturæ quingentos ex iis quos ab Epiro Laconiaq; accersitos celeritate præstantissimos habebant, miserant, quibus ad omnes casus uti posset, regem Romæ appropinquantem, Cardinalibus Romanisq; principibus adhibitis non expectare decrevit: septusq; equitum numero duûm millium quingentorem, discessit, atq; Vrbē veterem biduo venit. Illis diebus Carolus certum hominem ad Senatum misit, qui ei diceret, suum regem nulli unquam homini supplicavisse: scire tantùm velle, utrum civitas amico in se, an hostili animo esset. Ad ea princeps ita respondit: Prudentium esse hominum, planeq; sapientum, aliorum interdum voluntati se permittere, aliorum opem poscere, precari: illud in ipsa esse, amicúsne an inimicus reipublicæ velit esse. Is postea nuncius, & Philippus regis legatus unà Venetiis discesserunt.

Responsum Venet.

Florentinorum apparatus bellicus.

Florentini autē cùm intellexissent Venetos cum Pontifice ac Ludovico, reliquisq; regibus consensisse, Carolumq; Neapoli, ut in Galliam rediret, discessisse, novas militum copias celeriter conscribere, seseq; præsidio cōmunire cœperunt, ut si Carolus eà vellet iter facere, oppidumq; ingredi, repellere illum possent: statuerat enim civitas,

civitas, nullis iterum conditionibus esse regem manibus recipiendum. Pontifice profecto, Carolus Romam venit, atq; ad Alexandrum legatos misit, velle se eum alloqui: plurimum utriusq; interesse, sibi ejus rei fieri potestatem. Colloquio non impetrato, Tuscanellã in via Cassia oppidum, quod quidem magna opposita rusticorum manu Gallos intromittere noluerat ejus milites, itemq; Fisconis montem vi ceperunt. quod ubi Senatus cognovit reipub. socium, & quidem omnium dignitate principem à Gallis violatum, belliq; factum à Carolo initium in fœderatos: eosq; homines, cùm intra fines imperii vel reip. vel Ludovici venissent, à maleficio non temperaturos existimaret: præter id quod in Gallia terrestrium copiarum comparabatur, decrevit, uti Antonius ea cum classe, quam civitas illis ipsis auxerat diebus, ad Sasonem insulam accederet, ut in Apuliam trajiciendi, cùm juberetur, mora ei nulla fieret: optimum enim esse statuerat, si Galli furere inciperent, ea etiam à parte illos lacessere. Carolus relicta Florentia, quæ se præsidiis firmaverat, Pisas, deinde Lucam venit. Pontifex, qui Perusiam erat profectus, equitibus quos à Venetis & Ludovico acceperat, reverti jussis, Romam rediit. Hæc dum agerentur, Aloisius princeps Genabensium, Astæ à Carolo relictus, Salassis adjuvantibus, tum è Gallia transalpina, atq; ab Helvetiis milite celeriter accersito, vastatis Ludovici finibus, transmissio furtim Pado flumine Novariam per proditionẽ cepit. Erat eo in oppido civis, cujus fratris fundos valde quidẽ fructuosos Ludovicus post ejus mortem dolo malo suorum cuipiam addixerat, ipso ad sepulchrum in judicium sisti jusso. Is fraternos ulciscendi manes studio milites Aloisianos reclusis bene manè portis intra mœnia recepit. Ita Galli apertius eodem

Carolus colloquio Pontificis arcetur.

Tuscanella capta.

Novaria proditione capta.

tempore alterius regnum socii reip. invadere, ac priore bellum gerere cœperunt.

Venetorum decretum de belli apparatu.

Illis ipsis dieb. Patres consulto Senatu decreverunt, uti quina millia Italorum equitum nova conscriberentur: bina millia ex Epiro Græciaq; præter illos, qui imperati jam erant, accerserentur. Francisco autem Mantuanorum principi Senatusconsultum prius in annos quatuor renovatum est, stipendiaq; uberiora constituta. tum scriptus unà Rodulfus ejus patruus, scriptus etiam ante eos quidem menses Guidus Ubaldus Feltrius, qui regnum in Metaurensibus obtinebat; cum equitibus quadringentis septuaginta. Illis autem diebus Hannibal Bentivolus Joannis filius cum quadringentis, & Paulus Manfronius Vicetinus, qui Neapolitano in regno tunc erat, cum ducentis: equitesq; ab Epiro Acarnaniaq; ad littus Venetum advecti circiter mille. Exercitu deinde lustrato, milites equitesq; in fines Brixianorum jussi procedere: creatiq; legati Malchio Trivisanus, Lucas Pisanus, ad exercitum profecti sunt. Senatus etiam scriba Bononiam missus, qui Joannem Bentivolum in officio contineret. Itaq; cum rex paulò pòst ad eum misisset, petens ut itineris per ejus fines oppidumq; faciendi facultas sibi fieret, impetrare nihil potuit. Auri præterea quingentæ libræ Ludovico petenti mutuò à Senatu datæ, deinde etiam trecentæ. Post hæc Senatusconsultum factum est, uti militum in Gallia & Venetia quina millia imperarentur, ex Helvetiorum pagis bina millia accerserētur: qui autem jā tum pedites equitesq; convenissent, ii omnes in Parmēsem agrum mitterentur. Neq; multò pòst alio Senatusconsulto Franciscus imperator dictus est, eiq; res militaris permissa. Præfectus etiam Græcis equitibus Bernardus Contarenus datus: tum vexillum imperatoriū

publicè

publicè Francisco missum: qui facto ad Ollium flumen ponte, exercitum traduxit, & firmato munitionib. pōte ab ea ripa quæ in Cremonensi agro est, alterum pontē in Pado flumine navibus imposuit, atq; ex utraq; ripa fossa & vallo aggereq; prælato muniit. tum exercitus in Parmensem est agrum traductus. Ejus rei litteris acceptis, imperator à Senatu jussus est, si Galli, dum redeunt, ei molestiam exhibeant, ipse autem sine reip. incōmodo posse id fieri videat, in eos impetum faciat: sin res in angusto sit, prælio abstineat, suoq; se loco atq; milites contineat. quòd si pacati iter faciant, nihil eis noceat, sed sinat intactos discedere. Eo accepto nuncio imperator ad Tari fluminis pontem ducto exercitu, qui pons abest à Parma oppido passuum millia quatuor, castra posuit: cumq; eò Ludovici equites bis mille, milites totidem, Joanne Francisco Severinate duce convenissent, exercitum traduxit, atq; ad Oppianicum vicum, quà Gallis erat iter faciendum, in ipsa Tari fluminis ripa, quod pedibus transmitti poterat, neq; enim ripas præaltas habebat, consedit nō omnino pleno exercitu, quòd non omnes, qui expectabantur, erantq; jam in itinere, equites peditesq; convenerant. reliquæ Ludovici copiæ apud Novariam distinebantur: ad quem quidē à Senatu petentem, ut Græcos equites ei mitteret, quibus eo bello uti posset, Senatus Bernardo Contareno præfecto sexcentos misit.

Rex Lucâ profectus per Apennini juga ad Apuanos Ludovici municipium venit. Oppidani Joannis Jacobi Triultii suasu sese regi dediderunt: quos tamen paulò pòst ejus milites pace fracta diripuerunt, oppidumq; incenderunt. Ex eo loco rex Triultium cum prima acie præmisit, qui montano cōfecto itinere se expectaret, exploratoresq; mitteret, ut quid hostes moliren-

tur, scire posset. Interim imperator præmissis equitibus atq; militibus, quot visum est ad Gerulam vicum, qui à Foro Novii abest passuum millia tria, uti regis itinera cognoscerent, locumq; castris caperent, postridie ejus diei, mane cum reliquis copiis omnibus eò venit. erat autem universus exercitus equitum ad duodecim millia, militum propè altera totidem. Ibi cum esset imperator, à speculatorib. certior factus est, Triultium cum equitum cataphractorum & militum Helvetiorum manu præmissum, è jugis in planitiem ad Forum Novii descendere. Ille autem, ut postea cognitum est, vicũ magnopere opportunũ, in quo se regiæ copiæ confirmarent, atq; ab Apennini itinere reficerẽt, capere volebat: eoq; partem suorum præire jusserat: ipse cum reliquis se, ut sequeretur, comparabat. Ea intellectâ re imperator Græcos equites sexcentos præmisit, qui eos impedirent: ipse cum equitum firmiorum agmine illis præsidio est subsecutus. Græci velocitate suâ usi, ubi primos venientes conspexerunt, in eos impetu facto, prælioq; commisso universos repulerunt, repulsos usq; ad castrorum munitiones consecuti, complures eorum occiderunt, complures captivos fecerunt, uno suorum tantũmodo amisso, quem parvi tormenti pila è vallo missa trajecerat. Eo mortuo captivos propè omnes interfecerunt, capitaq; abscissa in castra revertentes attulerunt circiter quadraginta. Triultius sibi suisq; veritus extremum in jugum sese recepit, regemq; ibi triduũ expectans est commoratus: quo si tempore Venetus illum adortus esset, ea se manu defendere non potuisset: quo capto, reliquum exercitum expugnare haud maximi negotii fuisset.

Prælium.

Ea re ab imperatore, atq; ab legatis & principibus jactata, quòd existimabant, si primam aciem prælio vicis-

vicissent, Carolum reliquasque copias Lucam reversuras seque in tutum recepturas: ne qua eos manus elabi effugereque posset, ab illo aggrediendo destiterunt. quanquam postea fuere, qui crederent Severinatem, qui ejus consilii princeps fuerat, non eam ob causam de qua dixi, sed propterea quòd ex Ludovici præscripto regi magnum fieri detrimentum nolebat, ne civitatis ex eo Venetæ nomen existimatioque augeretur, summopere in concilio, id ne fieret, obstitisse. Civitas interea cùm intellexisset regem magno animo in Venetos impetum facturum, quos imparatos adhuc plurimis ab rebus esse audierat, permota, largitiones in sacrarum virginum collegia, precesque ad omnia templa fieri jussit, votaque pro salute patriæ publicè suscepta sunt. Rex triduum illud tormentis bellicis ex ære magni ponderis impeditissimis itinerib. per invia atque abrupta montium convehendis moratus, non iis modò quæ priore itione secũ habuit, sed illis etiam quæ cum reliquo exercitu in Flaminiam præmiserat, cum omnibus copiis Forum Novii ante meridiem se cõtulit. Eo die remissi Græci equites usque ad regis castra complurib. cum Gallorum capitibus ad imperatorem redierunt. Et foro autem Novii missus tubicen à Philippo Argentonio, qui regis nomine itineris propter castra faciendi facultatem ab legatis peteret: ea non impetrata, quòd legati dicerent, nisi rex capta ab se atque suis sociorum reipubl. oppida restitueret, se id non cõcessuros, ad regem reversus spem pacis omnem sustulit. Ea intellecta res magnum attulit Gallis timorem, qui è collib. castra Veneta prospexerãt in amplissimum tabernaculis porrecta campi spatium: visumque eis est tantis oppositis hostum copiis rem ipsorum in angusto esse: itaque vulgò qui sapientiores erant, tribuni ducesque, magis magisque regi sibique verebantur

Spes pacis præcisa.

Castra Veneta.

Timor in castris regiis. tur, gravissimumq; omnib. impendere casum atq; periculum arbitrabantur. qui quidem timor ea quæ secuta est nocte auctus conduplicatusq; est: magnæ enim pluviæ, ingētiaq; tonitrua, & crebræ atq; terrificæ coruscationes fuerunt, ut cœlū propè discedere videretur, ultimamq; plurimi sibi noctem illam fore ea Deorum immortalium quasi denunciatione moniti crederent.

Timoris vis. Solet autem ferè semper accidere, ut cùm semel vehemens aliquis mentes hominum incessit timor, etiam iis quæ timēda non sunt animi eorum magnopere perturbentur. quam ob rem cùm parum in somno, multum in consiliis inter se fuissent, orta vix luce, qui fuit dies pridie Calendas Julias, Caroli præfecti aciem instruxerūt, atq; iter facere cœperunt. Interim consultis legatis, principibusq; reliquis, quidnam esset potissimum agendum, legatis prælium dissuadentibus cùm propter Senatusconsultum, de quo suprà dictum est, tum verò etiam quòd complures equitum turmæ, militumq; centuriæ neque dum venerant: nam & Pandulfus Ariminensium, & Joannes Pisaurensium principes, & Paulus Manfronius cum sua quisq; cataphractorum equitū copia, innumeriq; milites expectabantur, tandem Gallos aggredi, qui reip. sociorum oppida cepissent atq; incendissent, præliumq; committi placuit.

Gallorum acies. Erant Gallorum copiæ tres in acies instructæ: quarum in priore magnam spem duces habebant, quod eam & numero equitum, ac militum robore muniverant: eiq; addiderat quatercentos ex cohorte regia eorum, qui sagittis in equo utebantur: quos quatuor millibus Helvetiorum militibus, quibus maximè confidebant, immiscuerunt. In media erat acie rex, eaq; propè omnis Galliæ nobilitas continebatur. ab postremæ lævo latere impedimenta sequebantur. tormenta omnibus aciebus

oiebus erant præposita: eæque acies non ita magno inter se relicto spatio constipatæ, celeriter, uti si possent Venetos effugerent, vadebant. Interea nuncii ad Venetorum castra, qui pacem ab legatis peterent, fallendi gratia mittebantur. Ubi id imperatori nunciatum est, militibus ut arma caperent imperavit, ipse deinde armato exercitu, & insessis equis copias omnes ita disposuit, ut ex iis novem acies efficeret: quarum quinque equitũ cataphractorum essent, tres militum, equitũ levis armaturæ una. quæ res impetum exercitus imminuit: nulla enim earum satis virium ad hostem propellendum habebat. Erat inter utrunque exercitum Tarus, de quo dictum est, flumen, quod ea nocte creverat: ejus autẽ vallis planities impedita non ripis modò fluminis, sed glarea etiam, grandibusque saxis, tum & virgultis, &, quòd magnæ pluviæ fuerãt, lubrico & lacunoso cœno, ut inæquabilẽ & difficilem transitum daret. Gallorum prima acies cùm ante castra Veneta pervenisset, armari milites conspicata, magnum in eos pilarũ ferrearũ numerũ tormentis immisit: quas tamẽ propè omnes supra militũ capita vis ignis impetusque abstulit, ne magnopere noceret: percõmodeque ea in re accidit quòd tum cœlũ erat pluvium, ut sua Galli tormenta, quorum magnũ numerum habebant, amplius exercere non potuerint. Tum verò imperator moras omnes post habẽdas ratus, magno ipse animo, & rei bene gerendæ fiduciæ pleno, quem etiam provehebat adolescentia, instructo exercitu, constitutoque quid fieri oporteret, ac permissa patruo reliquas acies submittendi potestate, signo pugnæ dato, & transmisso pedibus flumine, regis exercitum, qui quidem mille passuum iter eoque amplius jam præcesserat, citato gradu insequi cœpit: eumque propè medium assecutus, in regis aciem, quæ se converterat, impe-

Venetorum acies instructa.

Tarus flumen.

Prælium.

tum fecit. Prælio acriter commisso cum fortissimè ab utrisq; pugnaretur, Rodulfus acie una maxima atque plenissima, cui Antonius Feltrius Guidi Ubaldi frater nothus præerat, jussa consistere, altera castris præsidio esse, neq; se loco ambas movere, donec ipse eas vocet, imperatorem subsecutus, cum secunda acie in Gallorum globum sese injecit, acerrimeq; pugnans eum disjecit: neq; imperatori modò auxilium peropportunè attulit cum illius acie se conjungens, sed magnum etiam addidit suo adventu ejus militibus animum. Itaq; ambæ acies parvo temporis spatio magnum Gallorum numerũ occiderunt, magnum ex suis amiserunt. Rex cum paucis relictus, admonitus à suis pugnantibus se subripuit. Eodem ferè tẽpore acies tertia, cui Severinas præerat, primam Gallorum aciem consecuta, pedem statim retulit, non ausa, vel potius non jussa progredi. Omnibus autem equitum aciebus, quæ ad regis exercitum contẽderunt, idem fere perincommodè accidit, ut & flumine transeundo, & ripis superandis, & saxis pervadẽdis & virgultis ac cœnosa via cõficienda, multa etiã pluvia, non solum ordines servari non potuerint, sed complures prolaberentur, complures se medio itinere continerent, multi aliorsum flecterent, ut parva eorum pars prælio interfuerit. nam milites pleriq; omnes exceptis ducentis, Genua Veneto duce, paucisq; ex imperatoris comitatu, qui equitib. interjecti ejus latus muniebant, pugnam detrectaverunt. At verò Itali equites levis armaturæ, quos unà cũ Græcis imperator jusserat ab hostium tergo lævum latus montium capere, atq; ab latere adverso in eos impetum facere, ubi impedimenta cõspexerunt, in ea spretis imperiis propè omnes cõvolaverũt, custodibusq; aliquot occisis, ea rapere atq; abducere cõtenderũt: quos Græci equites imitati, idẽ fecerũt,

ex-

ptis eorum ducibus, qui cum paucis ad hostes lacessendos contenderunt. Ea res magna ex parte reip. victoriã interpellavit: nam si in hostium acies à latere, ut debebant, eratq; eis imperatum, ii omnes impetũ fecissent, Galli se pugnæ subducere sine certa clade nõ potuissent. tametsi alia etiam ex parte casus adjumento atq; præsidio Gallis fuit: duæ enim equitum acies quemadmodum Rodulfus imperaverat, ne se loco moverent, prælio non interfuerunt, expectantes quam is in partẽ eas vocaret. Ille autem à Gallis interfectus fuerat. ita qui repulsi atq; fracti fugæ se mandare cogitabant, restituto ab reliquis aciebus, quæ regi auxilio venerant, prælio, se continuerunt. Pugnatũ igitur est acriter, ut antè dictum est, ab utrisq;, cædesq; ingens facta: eoq; res horæ spatio deducta, ut neutris planè victoribus, defessis potius pugnando, quàm permittentib. Venetis, Galli se celeriter subriperent: ac magna impedimentorũ parte direpta, cumq; iis regio tentorio & cubiculo, & supellectili sacra, qua rex in templo utebatur, signisq; militaribus aliquot amissis, tantum itineris quantum lassitudine atq; vulnerib. confecti poterant, contenderent, noctemq; illã magno cum timore sub dio sine tabernaculis, sine castris exigerent. Imperator sua in castra rediit.

Gallorum fuga.

Desiderati sunt ex Venetis circiter mille quingenti: quorum non minimam quidem partem vel iniquitate loci detentam, & vagam, vel acceptis vulneribus, aut suffossis equis prolapsã & morantẽ, calones lixæq; Galli, quorum permagnus erat numerus, qui ab equitatu leviore disiecti se ad acies referebant, desertos à reliquis militibus plures singulos adorti securibus interfecerãt. Ex iis qui fortiter pugnantes interierunt, fuere, præter Rodulfum, imperatoris præfectus militum Ranutius

Venetorum strages.

Ranutius Farnesius.

Farnesius Romanus, claro loco natus, vir magna virtute, Alexandri Farnesii illius, qui postea Pont. Max. creatus, Paulus tertius dictus est, patruelis frater: & familiaris imperatoris comitatus parte plus media, tū praefecti equitum viri fortissimi duodecim, centuriones quatuor. Bernardinus autem Montonius, multis vulneribus acceptis, equo dejectus, inter caesorum corpora repertus, per suorum humeros relatus in castra, servatusq; est. In ipso verò praelio Nicolaus Vrsinus, quem Nole captum à Gallis diximus, & rex custodiri jusserat, pugnantibus omnib elapsus, ad legatos Venetos contendit, suamq; operam reip. pollicitus, Gallos propè fractos esse, eos si quavis una ipsorum acies insequatur, terga daturos confirmans, contestansq; Deos: id ut legati mandarent, magnopere suadebat: qui perculso temerè exercitu, militibusq; aut dispersis, aut pedem referentibus, eam rem aggredi non sunt ausi.

Bernardinus Montonius.

Nicolaus Vrsinus.

Ex Gallis interfecti sunt ad mille, atq; ex iis dux vigilum regis, itemq; sagittariorū, & magistratus is, quē ipsi magnū Maressalem appellant, aliiq; praefecti militum decem: tum nothus Boius, primae ferè apud regē autoritatis & magni inter Gallos nominis, vulnere accepto, duoq; magnorum principū liberi, & sacerdos regius, aliiq; captivi facti, cùm eo praelio ex Venetorum exercitu nemo vivus in hostium potestatem venisset. Postero die rex ante lucem igne plurimo facto, ut ejus copiae ibi esse viderentur, sine ullo strepitu abiit, celeritateque usus, quam longissimè potuit, antecessit. Veneti mane consequi regem cum vellent, Taro flumine, quod ea nocte creverat, impediti restiterūt. Tum Severinas, qui praelio cum suis abstinuerat, imperatori legatisq; sese obtulit, si sibi equitatum levierē traderent, se regem remoraturum, dum ipsi cū reliquo

Gallorum internicio.

Regis fuga.

exercitu

exercitu veniant. Re impetrata, cum equitibus mille quingentis Italis profectus, longiore itinere per occasionem suscepto, quòd flumen crevisset, consequendi regẽ eo die volens tempus omisit: quẽ postea cùm esset consecutus, ei dux ministerq; itineris potius, quàm morator fuit Astam propè usq;: ut id quod petierat ab imperatore legatisq; propterea videretur petiisse, ut illũ in toto sisteret. Id ab eo de Ludovici sententia esse susceptũ ea res indicio fuit, quòd Bernardo Cõtareno ab Ludovico petenti, uti se cum suo equitatu extremũ regis agmen aggredi sineret, Ludovicus non permisit. Eo biduo magnus equitũ conscriptorum, multo major militum numerus ad exercitũ Venetorũ venit. Imperator subsidẽte flumine cũ exercitu profectus, cũ rex bidui eũ itinere præcederet, consequendi regem facultate amissa, Græcos equites levissimos sexcentos misit, qui ejus agmen carperent, quaq; possent, exercitui nocerent. Ii dum iter facerẽt, multa in via cadavera Gallorũ passim jacentia conspexerunt: ut plus etiam, quã credebatur exercitui regio esse illatũ cædis appareret. atq; ii quidẽ equites postremũ regis agmen celeritate consecuti cõplurib. interfectis, præda etiã facta ad imperatorẽ redierunt.

Eo de prælio à Senatu supplicatio decreta est, gratiæque Diis immortalib. actæ, quòd civitatem magnopere suspensam, tantarum rerum expectatione, fuga hostium liberavissent: Nicolaoq; Vrsino auri libræ decem dono datæ. Supplicatio pro victoria.

Sed rege Carolo Neapoli profecto, ut paulisper ad superiora revertamur, Veneti de classe regia in Liguriã missâ, ut suprà demonstratum est, certiores facti, suum hominem cum pecunia Genuam ad naves onerarias, quibus ad mercaturã uti civitas privatim consuevit, habetq; in portu ferè semper multas, militibus rebusq; omni-

omnibus ad bellum propulsandum idoneis celeriter armandas, contendere jusserunt: cùm Ludovicus item instrui naves longas aliquot ibidem jussisset. Pollicitæ præterea sunt procurantibus Patrib. fœderatorum legationes Genuensium magistratui, ut libentius contra Gallos arma caperent, se curaturas effecturasq́; ut eis Florentinorũ civitas Serezanam, Serezanulamq́; ac Petrã Sanctam in Apennino oppida restitueret: ejusq́; rei petentibus ipsis Senatus prædem se dedit. Fuerant ea oppida cõplures ante annos Genuensiũ magistratus qui publicæ privatæq́; pecuniæ, quæ in ærario vulgò deponitur, præest, ob eamq́; pecuniã dominis ternas centesimas quotannis solvit: sed ab iis qui civitati tũ præerant, pignoris nomine ad remp. Florentinorũ pervenerunt, tercentũ auri libris mutuò ab illa eis datis. Ea sibi reddi oppida civitas magnopere studebat, erantq́; illa ipsa, quæ Carolo tradere Petrus Medices pactus fuerat. Regis igitur classis ad littora Genuensium appulsa, cui quidem etiã ex Apennini jugis rex equites aliquot, peditesq́; Gallos quingentos auxilio miserat, totã illam orã, quæ ad orientẽ solem spectat in ejus potestatẽ redegit, Portu Veneris excepto. ita belli ab Carolo initiũ ea etiã ab regni parte in Venetorum socios est factum.

Legati Genuensium.

Galli ad Genuam cæsi.

Postremò cùm Galli, Paulo & Objecto ducibus, successu rerum elati, pedibus Genuã aggrederentur, civitas armata illos fudit fugavitq́; eo ipso die, quo rex ad flumen Tarum adverso cum Venetis prælio dimicavit. Tum pridie Id. naves onerariæ longæq́; majori ex parte reip. instructæ opibus obsessam in portu Rapalo classem Gallicam, Repaliq́; arcem expugnaverunt, navibus omnibus. cum earũ præfecto captis: quib. in navib. mulieres erãt captivæ permultæ, virginesq́; sacræ aliquot suis è Cajetæ fanis abreptæ atq́; violatæ, aurumq́; item

Sacrilegia.

sacrum

sacrum & argentum, ac fores æneæ portarũ affabrè illæ quidem factæ magnoq; cõparatæ precio, quas arci Neapolitanæ Galli detraxerãt. Pauloq; pòst Carretii principes, qui Finarium oppidum à Genuensibus acceptũ obtinebant, Intimilium oppidum, quod ad occidentẽ solẽ est, & Galli occupaverant, recuperaverũt: omnisq; utrinq; ora brevi ad Genuenses rediit atq; hæc quidem in Liguribus gesta sunt. Cumq; ad Ludovicum signa Caroli regis quatuor è Gallorum capta navibus Genuensis civitas dono misisset, Ludovicus magno reip. merito id se facere pronuncians, duo eorum legato apud se Veneto dedit. Intimilium recuperatũ.

Eodem quoque Genuenses tempore legationem Venetias miserunt, quæ Senatui gratias ageret, quòd ea, quæ feliciter contra Gallos gesserant, ejus liberalitate atq; ductu primo, & initium, & incrementũ, postremò etiam exitũ habuissent. Imperator autẽ Clastidii cùm esset, regẽ subsequens, Ludovico postulante equites militesq; ad bis mille, Dertonã Alexandriamq; Senatus jussu præsidio misit. Eodem etiam petente, ut respub. legatos ex principibus civitatis ad se duos mitteret, qui secum rebus omnibus tam ambiguo tempore præessent, uti sui cives, omnesq; homines cognoscerent, ei se curæ, regnũq; suũ esse, Lucam Zenũ, Andreã Veneriũ, legatos Senatus creavit. Ab iis legatione propter ætatẽ renunciata, Marcus Georgius, Benedictus Sanutus, ad id muneris eorũ loco Mediolanum sunt ire jussi. Inter hæc Senatus decrevit, ut eorũ qui fortiter atq; amãter ad flumen Tarũ contra Gallos remp. gesserant, vel viventium vel mortuorum ratio haberetur. Itaq; imperator Rodulfi patrui equitatu stipendioq; auctus est, nomenq; ei clarius datum, ut latissimè imperator appellaretur: præterea dono quotannis auri triginta libræ Legati Genuensium. Legati Venetorum.

constitu-

constituta, centumq́ in stipendium in præsentia missæ. Auctus & Bernardino Montonio equitum numerus ad mille, sexq́ auri libræ dono datæ in annos singulos: quæ quidem etiam nunc ad inutiles servato annos, ultimumq́ senium, & vitam modò producenti pecunia penditur. Nicolao item Nonio tum equitum Græcorum auctus numerus, tum verò etiā stipis summa, quæ in annos singulos à republica donatus antea fuerat, amplior facta. Rodulfi verò liberi in reip. fidē recepti, pensioq́ librarum auri decem victus annui nomine eis data: decretumq́, uti marib. singulis equitum turmæ singulæ, præfectiq́ earum attribuantur, quoad ipsi exercere se per ætatē possint: fœminis, cùm erunt nubiles, dos è pecunia publica pro earū gentisq́ nobilitate numeretur. Farnesii duobus liberis maribus equites quadringenti, quos primo à rep. stipendio pater eorum habuerat, cum præfecto dati, dosq́ ampla fœminis publicè pollicita. Vincentii Corsii liberis patris equitatus datus: filiæ, quam unam reliquit, dos auri librarum quadraginta constituta: intereaq́ dum fit nubilis, in virginū sacrarū collegio uti victus publicè subministretur, Senatusconsulto additum. Alexandri Beraldii Patavini equitatus Francisco fratri, qui cum illo ea in pugna fuerat, vulneribusq́ acceptis superfuerat & pensio annua, quæ ei à Quæstorib. curabatur, attributa. Idem in Roberti Strotii item Patavini fratre superstite servatū. Literæ præterea publicè ad legatos datæ, curarent, ne quis, qui bene de repub. meritus esset, ab ipsis præteriretur, quin de eo ad Senatum scriberent: ex eorumq́ litteris in complures, compluriumq́ liberos fratresq́ Senatus pietas liberalitasq́ extitit.

Niceteria iis qui fortiter pugnarunt à Repu. Veneta data.

At verò interea rex septimo post prælium die Astam ingressus fugæ finē fecit, confecto cum timore ac labore

vie

viæ, tum commeatus non omnino magna inopia exercitu. Nam ut sunt ad conserendas manus, præliaq; committenda Galli omnium propè hominū paratissimi atque fortissimi, ita ad perferendos paulò diutius labores, inediamq; tolerandam, supra cæteros animus eorum mollis infirmusq; est, omnisq; illa ardens ac vehemens brevi tempore virtus elāguescit atq; restinguitur. Paucis pòst diebus edicto magistratuum Gallorum, Veneti, Mediolanenses, Liguresq; omni è Gallia, quæ in imperio Caroli erat, exules facti sunt, pœna iis qui recepissent, constituta. Itaq; Petrus Pascalicus Venetus, qui Lutetiæ Parisiorum Philosophiæ studiis sacrisq; literis operam dabat, servili veste sese occultans in Morinos aufugit.

Gallorum natura in reb. bellicis.

Exules è Gallia qui facti.

Petrus Paschalicus.

Deinceps autem cum Ludovicus legatiq; Novariā omnes copias adduxissent, hostesq; crebris ex oppido excursionibus eos lacesserent, secundiora cum iis ferè semper Veneti prælia fecerunt: quibus in omnib. Bernardi Contareni virtus egregia extitit. Postea verò quàm cōmuni consilio oppidum obsidione cingi placuit, & Aloisius regis propinquus, quiq; cum eo erant in oppido equites milites ve numero ad millia octo, inopia frumenti laborare commeatusq; cœperunt, quòd ante hostium adventum ejus rei nullam curam habuerant, missi ad eos furtim cum jumentis frumentariis equites regii ab eodem Contareno sæpe intercepti, sæpe unà cum illis ii qui ex oppido regiis equitibus subsidio venerant, cæsi fugatique sunt. Neque rex interim novas copias, ut Aloisium obsidione liberaret, è Gallia quotidie postulare, accersere scriptis ad suos magistratus atque ad uxorem literis intermittebat: quas ad litteras illa, se jam viros, qui velint Alpes trajicere, omnino nullos habere, regi respondit: fœminas viduas se permultas habere,

Novariæ obsidio

habere, quarum viri in Italia periissent. ab Helvetiis etiam per legatos atq; interpretes idem petebat: sed stipendiorum inopia, ne rem conficeret, impediebatur. Quinetiā ea de causa ex Helvetiis, quos habebat, milites centū, ex Germanis alteri totidem ad Venetos trāsierūt. Tum vero ab iis suburbana ædificia incensa, tormentaq; muralia oppido propius admota. & obsessi modis omnibus acrius premi cœpti: quib in rebus administrandis Nicolaus Ursinus fistulæ glande plumbea supra renes percussus, pro mortuo sublatus, atq; in castra relatus est, neq; postea ei bello interfuit. Gallos igitur qui obsidebantur, magis magisq; in dies rerū omnium egestas atq; inopia premebat, ut equis in escam uti cogerentur: complures q; corruptis farinis, aut pane furfuraceo vescentes, tū aqua potu, quo Galli Germaniq; minimè omniū uti assolent, interirent. Percusserat autem paulo antea numum æreū Aloisius, cùm pecunia eum defecisset, qui pro Argenteo polleret. Hæc cùm crebris occultè nunciis litterisq; regi ab Aloisio significarentur, quorū plériq; ab hostibus intercipiebantur, nōnulli noctu, magnisq; imbribus profecti, diversis atq; occultis itineribus ad regem perveniebant, seq; ille perpaucos posse ulterius dies obsidionem sustinere diceret, deceptum autem & destitutum quereretur: rex ab hostibus pacem petere constituit: itaq; per Argentonium tentare imperatorē ea de re cœpit. Ab eo ad legatos, ab iis ad Ludovicum, cujus causa bellū gerebatur, re delatâ, sæpius deinceps eo libentissimo jactata, qui jam quiescere, quàm alendis exercitib. conteri & bello periclitari malebat, induciæ primùm factæ, deinde Aloisio cum paucis abire Novaria permissum.

Nicolai Vrsini infortunium.

Induciæ.

Demum pax ab rege, atq; ab Ludovico circiter Nonas Octobres concelebrata, iis conditionibus, ut Novaria

varia Ludovico redderetur: tum ex libris auri vicies centies, quas ab Ludovico rex in Neapolitanũ bellum mutuò acceperat, mille eæ & quingentæ rependerentur, quingentæ regi cederent: Ludovicus autẽ naves Gallicas in Rapali captas portu. nunciis regiis reddẽdas curaret: & Triultiũ, cujus bona publicaverat, exulẽq; ipsum fecerat ab exilio revocaret, in integrũq; restitueret: néve auxilia Ferdinando regi mitteret: & Carolus quantã vellet classem in Liguribus cõparare posset: easq; ob res Genuæ arx Herculi Ferrariensiũ principi vice obsidum traderetur, quã ille regis nomine bienniũ obtineret; quam quidem ad pacẽ celerius sanciendã ea et ã causa regem impulit, quod Helvetiorũ multò major, quàm ipse petierat, manus domo tandem egressa, ut regi auxilio eo in bello esset, partim Vercellas ad regẽ venerat, partim appropinquare nunciabatur, omnes numero ad viginti millia quib. quidem jam stipendium, quod rex pollicitus fuerat, arroganter ac seditiose postulantib rex persolvere non poterat, emuncta creberrimis ingentibusq; in bellum thesauris regi subministrandis transalpina Gallia, vicinisq; regibus fere omnibus, accepta superioribus mensibus mutuò abeis pecunia, prorsus exhaustis Itaq; cùm intellexisset eos unos qui venerant nocturna concilia de se capiendo habuisse, veritus ne si reliqui Helvetii propius accessissent, vim eorũ subterfugere nõ posset, pace statim facta eos serò venisse ad speciem quæstus, atq; in Taurinos propere abiens, domum, qua conditione potuit, remisit.

Pacis inter Ludovicũ Sfortiam & Carolum regem conditiones.

Ea de pace cum rege ineunda Veneti ab eius interpretibus, tũ à Ludovico sæpe invitati, consulto Senatu responderunt, sese omnino, nisi de sociorũ voluntate atq; consilio, quibus cũ fœdus percussissent, nihil acturos: nam quoniam ex iis, quæ eo in bello gesserat Ludo-

Senatus Cõsul Venet de pace firmanda.

vicus, quantũ ei esset credendũ, non ambiguè cognoverant, novo se fœdere implicari cum tam infido homine planè nolebant. Id ægerrimè cùm ferret Ludovicus, existimans Venetos alieno ab sese animo esse, questusq; apud legatos, Senatum omnia alia, præterquã de sua salute, cogitare, suis militũ præfectis clàm imperavit, uti flumina, quà esset exercitui reipublicæ transeundũ, si domũ redire vellet, cõmunirent, navesq; abigerent, ne trajicere se invito posset. Ea per amicos reip. delata res ad legatos, magnopere eos cõmovit, quòd tantis objèctis fluminib. iter se impeditissimũ habituros intelligebant, Ludovici exercitu munitissimis in locis se opponente. pontium autẽ efficiendorũ facultatem sibi datũ iri non videbant, præreptis navib. quib. imponi possent. Tum illud etiã timebant, ne, si vis adhiberetur, perfidia Ludovicus sua Gallos sibi adjungeret, ut rerum dominus, & pacis ac belli arbiter videri posset. Hæc versantib. legatis, Contarenò adhibito, neq; satis tutũ ejus rei exitũ reperientib. ubi omnes paulisper conticuerunt, Ego, inquit, Contarenus, iter vobis domum, si annuitis, patens atq; tutũ comparabo. Ad ea cùm legati, quonã id tandẽ modo quóve consilio esset effecturus, ab eo quæsivissent: hodie, inquit, ut consuevistis, vos & Ludovicus unà eritis communibus de rebus consulturi: aderunt cũ illo sui duces, vester, vobiscum imperator, præfectiq;: fores claudentur: disceptabitur: tum ego illum, tanquã allocuturus, hoc vobis gladio confossum atq; confectũ dabo: ea re patratâ, neminẽ ex ejus ducibus ferrum educturũ certo scio. quis est enim eorum omni non fœmina timidior? aut quis illum non pessimè odit, uno aut altero excepto? qui tamen ipsi ad Carolũ legati de pace profecti adesse non poterunt. Ludovici etiã exercitus ipso mortuo ad nos signa transferet, si se receptum iri intelliget.

Consilium de Ludovico Sfortia interficiendo.

præser-

præsertim spe largitionis aliquâ oblatâ, quod si fit, ejus quoq; regnum vestris in manib. versabitur: ita ille, ut meritus est, suorum scelerũ pœnas pendet: vos reip. injurias nullo dispendio ulti, vestram dignitatẽ pulcherrimè retinebitis. Erat Contareno procerum sanè corpus & vividum solidumq;: vires immanes, vastæq;, ac propè inexuperabiles: animus cùm prudens, tum omniũ magnarum rerum capax, ut quod is polliceretur, etiam præstari posse consideres. Itaq; ea legati cùm intellexissent, maximis illum laudibus certatim efferentes, quòd tantã rem aggredi pro communi salute non dubitaret, constituerunt, hoc ad extremum reservato consilio, experiri, num Ludovicus ad sanitatem bonis artib. converti posset ea tamen de re, quam Contarenus proposuerat, notis scriptas literas ad Decemvirûm magistros confestim dederunt, postulantes uti rescriberent, vellentne, atq; permitterent, si necessitas urgeat, eo consilio ipsos uti. qui de collegii sententia rescripserunt, ex reip. dignitate sibi eam rem non videri. Ludovicus interea cùm legatorũ dissimulatione atq; prudentia, qui ea se nescire quæ ab illo parabantur, ostendebant, tum sua sponte, quòd nihil omnino tuti irritandis legatis in tam nova suspectaq; dominatione se habiturum videbat, ab eo per se consilio destitit. Conterani qualis.

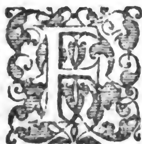
Iis confectis rebus milites obsessi oppido Novaria emittuntur: oppidum Ludovico restituitur. Legati Veneti post hæc omni cum exercitu Cremã cùm venissent, militesq;, quos oportuit, dato stipendio missos fecissent, reliquosq; milites equitesq; in hyberna deducendos curavissent, cum imperatore Mantuã profecti, ludis ab eo dies aliquot habitis, ad urbem reverterant. Carolus cupidissimis suis omnib. multò cupidius ipse, trajectis Alpibus suum in regnum concessit.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. III.

Epitome.

Ferdinandi regis in Calabriam adventus & adversa cum Gallis pugna. Neapolitanorum in Gallos odii causæ. Eiusdem Ferdinandi Neapolim reditus. Venetorum in regno Neapolitano res pro Ferdinando gestæ. Classis à Venetis Neapolim missa. Cellæ farinariæ & reip. horrea apud forum Venetiis ædificata. Pisani sese Venetis dedentes à Senatu reiiciuntur. Thracii regis ad Senatum legatio & munera. Faventini cum suo regulo à Senatu in fidem accepti. Horologium Venetiis in foro factum. Venetorum cum Ferdinando Aragonio fœdus. Gallorum & Ferdinandi varia in regno Neapolitano fortuna. Pisani à Venetis, Pontifice & Ludovico Sfortia in fidem accipiuntur. & Pisani belli initium, atque progressus. Triumviri rerum navalium instituti. Lex de bonæ fidei possessoribus lata. Ludovicus Sfortia à Maximiliano Cæsare rex appellatur. Naupliorum equitum cum Turcis pugna. Bernardi Contareni in regno Neapolitano res gestæ, eiusdemque obitus. Ferdinandi Neapolitani regis obitus, & Federici in regnum successio. Bissinianorũ princeps à famulo vulneratur. Gallorum Caieta discessus, eorundemque naufragium. Tarentinorum de deditione & Veneti Senatus de illis accipiendis vel non, varia consilia. Gallici morbi origo. Maximilianus Cæsar, à Ludovico Sfortia, Venetis & reliquis fœderatis accersitus, contra Gallos in Italiam venit. Res in Hetruria gestæ. eiusdemque in Germaniam reditus. Incendium naufragiumque passis à Decemviris prospicitur. Gallorum in Insubria conatus. Navalis inter Florentinos & Venetos pugna. Caroli regis è vita tollendi facultas à Senatu reiicitur.

Ferdinandi regis in Calabriam adventus.

Erdinandus ubi Carolum Neapoli profectum cognovit, acceptis Messanæ militibus ad mille (ibi enim tunc erat) quos quidem civitas in vicini atque amici regis gratiam depenso trium mensium stipendio ei præstò esse jussit, navibus longis duodecim in Calabros trajecit, & Rhegiũ Crotonemq;

recepit: ac secundo cum Gallis pedestri facto prælio, interfectis captisq; compluribus, reliquos cum eorũ duce in proximum oppidum compulit. ad quos cùm auxilia undiq; convenissent, victus ab iis ingenti clade cum paucis Rhegium fugiens, uni saluti consuluit suæ. Idẽ autem paulatim sese confirmans, cùm iam Gallorum imperii plerosq; eorũ, qui eos lubenti animo receperãt, magnopere pœniteret (nihil enim ferè cujusquam neq; sanctum, neq; tutum ab illis erat) cum Hispanæ classis navibus quadraginta, quam superiore libro missam in Siciliam dixeramus, & suis cum triremibus duodecim Ænariam adinsulam, quæ ab eo non defecerat, venit. Conflictus cum Gallis.

Atque illis ipsis quidem diebus res ejusmodi acciderat, quæ magnã invidiam in Gallos conflaverit. Nam cum ii, qui Cajetæ præerant, navem longam remigib. instruere vellent, municipesq; imponere, illi se cogi passi nõ sunt, palamq; prædicaverunt, nolle se contra Ferdinandum regem duci: atq; ad arma capienda prosilierunt. Galli eos veriti, se in arcem oppidi receperunt, atque ad auxilia proximis ex oppidis evocanda miserunt: quibus adductis magnam civium cædem fecerunt, magnam in oppidanos stragem ediderunt, matribusfamiliàs & virginibus vulgò in servitutem atque libidinem abductis. quæ intellecta res Neapolitanorum animos jam antè infensos & labantes, ab Gallis magnopere averterat. Ea cùm sic cecidissent, ipse autem Ferdinandus Neapolim non obscuris multorũ vocibus sermonibusq; accerseretur, quem etiã adventare intelligebant, spei atq; fiduciæ plenus ab Ænaria naves solvit, atq; ad litus Neapolitanum classe appulsa non longè ab oppido exponere milites cùm vellet, impeditus à Gallis atq; rejectus, de tota re desperans, quòd ab oppidanis nihil sibi auxilii emitti, nihil tumultu fi- Neapolitanorum in Gallos odiũ eiusque causa.

eri animadverteret, ad Ænariam revertebatur. at civitas ægrè id passa, armis captis Gallos partim ejecit, partim in arces, quæ ab illis tenebantur, conjecit. Id à piscatoria navicula Ferdinando nunciatū, spem ei pristinam facilè restituit: quamobrē sua cum navi incitatis remigibus statim Neapolim rediens, magno populi consensu in oppidū receptus est. Ita parvo temporis spatio sæpius modò bonam, modò adversam expertus fortunam, ac variis rerum suarū eventis tanquā fluctibus jactatus, cùm id minimè fieri posse consideret, ab eadem quasi tempestate atq; ventis in portum conjectus est. Pauloq́; pòst Galli, qui ei arci præerant quæ Capuana appellatur, sese atq; arcem Ferdinando dediderunt. Tum naves Gallicæ sexdecim, quæ in portu Neapolitano erant, veritæ ne interciperentur, egressæ ad insulam Megarem jactis anchoris se continuerunt. Ferdinandi classis ad Bajas substitit. Iis nunciatis rebus, Nolani, Atellani, Capuani, aliaq́; vicina municipia propenso ad illū studio celeriter redierunt: videbanturq́; reliquæ ejus regni civitates idem factura, si modò rex firma cum manu eódem accederet. ille autem per se omnibus ab rebus, quæ ad bellum sunt usui, præsertimque à pecunia planè imparatissimus, magistratum Venetū, qui vetusta consuetudine ea in urbe reip. hominib. juri dicendo præerat, perhumaniter est allocutus: sese quod Neapolim recuperavisset, reip. acceptū referre, quæ fœdus cū Alexandro, reliquisq́; regib. inisset: quòd autem superesset (quod quidē certè magnū, atq; perplexum sciret esse, tot municipiis toto in regno, tot munitis oppidis Gallorū imperium secutis) ejus se fidei, liberalitatiq́; permittere. Eo sermone apud illum habito, Federicum patruū cum navibus longis tribus ad Antonium, quem in Apuliam cum classe venisse intellexe-

Ferdinandus Neapolim redit, & recipitur.

tellexerat, conveniendum, seq; illi commendandũ properè misit. Antonius, paulò antè ad Sasonem insulam Senatusconsulto accepto, tantum ut in Apuliam trajiceret, Brundusium, quod municipium ad Gallos non transierat, venit. Oppidani Antoniũ amicè atq; benevolè exceperũt, eiq; se dedere voluerunt, atq; ut insigne reip. in oppidi foro sustolleret, ab eo magnopere petiverunt. Antonius Brundusinis collaudatis, atq; ut in regis sui fide permanerent cohortatus, ibi dies aliquot, dũ quid imperarent Patres scire posset, est commoratus. Illi autem nisi de fœderatorum sententia, Hispaniæq; in primis regũ consociata voluntate, qui classem paratã habebant, nihil omnino agere constituerant. Itaq; à legato regio missi in Siciliã nuncii, ejus rei eventũ tardiorem reddiderunt. Accepto tandem altero Senatùsconsulto, quo bellũ Gallis inferre jubebatur Antonius, biduo scalis reliquisq; rebus ad oppugnationem oppidorũ comparandis consumpto, cũm triremibus XX. naveq; una oneraria bellica, & altera, in qua erat equitũ Græcorum non magnus numerus, ad oppidũ Monopolitanorum, quod est in maris littore, à Gallisq; obtinebatur, accessit: præfectumq; Gallorum, uti se dederet, per internuncios cohortatus, ubi illum ad propugnationẽ paratũ vidit, expositis equitibus, qui discurrerent, populationẽq; facerent, & aliquid in agris aut vitis aut oleæ succiderent, tectorumq; incenderent, si ea re cives ad deditionem compelli possent: ubi neq; id quidem quicquam proficere animadvertit, tormentis è navi oneraria murum oppidi dejicere aggreditur. Id cũm propter longinquitatem parũ ex usu administraretur, Hieronymo Contareno legato, præfectisq; triremium uti naves tegerent ad ictus cũm tormentorum, tum verò lapidum atq; telorũ, quæ de muro adigerentur, imperavit:

Senatus Conf de bello Gallis inferendo.

Monopolitanorum oppidum, eiusque obsidio.

postridieq; ejus die manè iis, qui primi murum ascendissent, propositis præmiis, navibusq; omnibus sub conspectum hostium dispositis, oppugnare oppidum multò acrius est adortus: qua in oppugnatione Petrus Bembus navis longæ præfectus, vir egregia virtute, cohortans suos pila ferrea trajicitur. Antonius cùm horas aliquot Gallis atq; oppidanis acerrimè propugnantibus suos vulnerari, hostes non defatigari, minus deniq; rem procedere animadvertisset, oppidum militibus diripiendum proposuit: tum verò prædæ spe milites remigesque incitati, cohortatiq; inter se, ad murum convolaverunt: scalisq; positis cùm amplius horis duabus continenter atq; fortissimè pugnavissent, dejectis interfectisq; propugnatoribus in oppidum se injecerunt, diripereq; contenderunt, Aloisiumq; T ntum Venetum, qui eo in oppido mercaturam exercebat, imprudentes occiderunt, domumq; ejus diripuerunt. Antonius reclusis portis in oppidum ingressus, mulieres, quæ natu ma orũ usæ consilio ad aras Deorum immortaliũ cum infantib confugerant, à militum injuria defendit, oppidoq; est potitus: sectionemq; earum rerum, quæ distractæ nondum essent, multò minoris, quàm vendi aliis potuissent, die laxissima oppidanis ipsis vendidit. quib. etiam, quo minore damno amissis rebus suis afficerentur, annos decem omnium munerum & tributorũ levationem concessit.

Petri Bembi interitus.

Monopolitanorum oppidum expugnatũ.

Eo oppido capto, nõnulla ejus regionis municipia se Antonio dediderunt. atq; hæc quidẽ adhuc ipsa Ferdinando Neapolim recipienti nota nõ erãt Antonius Nicolao Cornelio, qui Monopolitanis præesset, relicto, missoq; Pulinianũ, quod oppidũ abest à littore, eiq; se dederat, Alexãdro Pisauro eodẽ nomine, Sipontũ est profectus, quod jã per sese, ob Gallorũ insolentiã atq; libidinẽ

Sipontum.

in Fer-

in Ferdinandi partes oppidum redierat ejectis Gallis, qui se in arcem contulerunt. Ad quos cùm Antonius misisset, uti arcem Ferdinando restituerent: id ni facerent, eos se hostium loco habiturum: responderunt, nihil sibi cum Ferdinando rei esse: ipse si velit eos recipere, ejus se fidei libenter permissuros. itaq; acceptis in fidem Gallis Antonius, Federico, qui jam ad se Ferdinandi missu venerat, arcem reddendam curavit.

Eodem tempore qui Tranensiũ arcem tenebant, missis ad illum interpretibus, velle se ejus imperata facere, Antonio significaverunt. ille, ut Ferdinando sese dederent, hortatus, eos non tam lubentes, quàm autoritate sua compulsos, tanquam de manu Federico tradidit: eidemq; Græcorum equitum dimidiam partem, quorum jam erat numerus ad quadringentos quinquaginta, petenti dedit. Arx Tranensium.

Patres cùm intellexissent Ferdinandum Neapolim recuperavisse, decreverunt, ne quid Antonius oppidorum, néve omnino locorum amplius reip. nomine in regno Neapolitano caperet. tum Petri Bembi uxori liberisq;, victus annuus à Senatu dono datus: duab. quoq; filiis dotis nomine libræ auri quadraginta: duabus alteris in sacrarum virginum collegia jam destinatis, quod ad id satis esset, constitutũ. Antonio autem Tinniti fratri, ab adolescẽte me in amici hominis afflictis reb. causa bis apud Patres perorata, proventus est annuus Senatus decreto & liberalitate attributus: quo se nunc quoq;, familiamq; suam, senex oculisq; captus sustinet. Petri Bembi viduæ & liberorum ratio habita.

Post hæc Alexandro à Senatu postulante, ut illâ ipsam classem Neapolim ad Ferdinandũ auxilio levandũ tã opportuno tẽpore mitteret, tametsi permagnis Gallici exercitus impẽsis civitas destinebatur, concedendũ tamen censuit. Itaq; Antonius Græcis equitibus centum,

& navibus duab. Monopolitanorum præsidio relictis, Tarentum adnavigavit: quod quidē oppidum, appulso eò cùm septem navib. longis, quas ad ejus tres Antonius addiderat, Federico, ad Ferdinandū tamen nō redierat. Ibi ventris profluvio arreptus Antonius, navibus viginti, quib. Contarenum legatum præfecit, Neapolim ad Ferdinandum jussis contendere, ipse cum reliquis navib. (aliæ enim nonnullæ ad illum interea naves convenerant) Corcyram est profectus.

Tarentum.

Eodem anno cellis farinariis urbanis, quæ publicè ad Rivum altū antiquitus sunt institutæ, longinquæ plebis & inquilinorum parti usum incommodiorem præbentibus, alteræ apud forum, reipublicæq; horrea exædificatæ, Calendis Sextilibus exerceri cœptæ sunt, magistratibus adhibitis.

Cellæ farinariæ a Venetis conditæ.

Iisdem ferè diebus Florentinis Pisas bello repetentibus, cùm per se oppidani contra tantas opes municipiū diutius se tueri posse diffiderent, suum ad Senatum interpretem secretò miserunt, velle se sub reip. imperio esse: petere, rogare, ut reciperētur. Res primùm nova Patribus, quæ neq; statim rejicienda, neq; temerè suscipiēda esse videretur: deinde magis magisq; in eorū animos irrepere, pulchrum existimātium augeri imperii fines, atq; ad mare Ligusticum protendi. magnum porrò esse Venetum nomen, cui sponte longinqua civitas, tamq; nobilis sese dederet: sed factum propè similibus rerum eventis, quos si majores nostri despexissent, nulli nūc populi ejus imperium appeterent: itaq; recipiendas esse Pisas, quas Dii immortales reipub. addicerent. Ea cùm sententia majori Patrum numero probaretur, res in Decemvirûm collegio agitari cœpta est, quò lex occultius ferri posset. Tū Marcus Bolanus sexvir ex iis qui Principi assidēt, tacentib. reliquis, ac legis lationi propè assen-

Pisani Venetis deditionem ultro obtulerunt.

Marc. Bolanus senator Venet.

ſentientibus. ſuggeſtum aſcendens, debere eos dixit, qui de reb. dubiis agunt, non tam quid velint ipſi, aut cupiant, quàm quid ſit utile reip. cõſtituere. neceſſe enim eſſe, ſi ſuam modò libidinem ſequantur, ut ſui eos conſilii tũ pœniteat, cùm ea, quæ proviſa ipſis non ſunt magna interdũ & formidoloſa rerũ momẽta atq; pericula exiſtunt. An me quoq; inquit, Patres idẽ, quod vos, & optare maximoperè, & optato frui, cupere nõ exiſtimatis? non Piſas modò, de quibus nunc conſulimur, ſed reliquas etiam Italiæ civitates, oppida, populos, juris noſtri eſſe, mareq́; ſuperum atq; inferum in reip. imperio contineri? ego verò iſta percupio: meaq́; morte cum fortuna paciſcar, ut tam proſpera reip. ſit. Sed cum hoc opto, tum illud timeo, ne, ſi Piſas receperimus, magno cũ noſtro dedecore, reiq́; publ. incommodo eas ipſas brevi tempore amittamus.

Rationes cur Piſani Venetis nõ ſint recipiendi.

nam quemadmodum quidem ſitæ poſitæq́; ſunt Piſæ, ad eas defendẽdas auxilia mittere per alienos fines multorum dierũ itinere nos oportebit: quorũ populi noſtris conatib. ſi adverſabuntur, aut erunt ipſi bello prius atq; armis ſubigendi, ut quicquid inter noſtros ac Piſarum fines jacet, pacatũ iter atq; tutum noſtris exercitibus præbeat: aut nobis turpiter ab incœpto deſiſtendum. nam mari tãto circuitu, tam ſuſpectis littoribus, tãtum exercitum tranſmittere, quãto erit opus, ut cum unis Florentinis bellum geramus, qui poterimus? nullus vicinorum Piſis regũ, nulla natio eſt, quæ non Florentinos malit, quàm nos, ſuæ ditioni finitimos habere: propterea, quòd noſtram potentiam, noſtrasq́; opes magis quàm illorum verentur: magis nos, quàm illos, ſibi eſſe metuendos intelligunt. Eſt autem à natura omnibus animantibus comparatum atq; inſitum, ut quæ eis plurimum obeſſe poſſunt, fugiant: ad ea ſe applicent, quibus ad nocendum minus eſt virium & facultatis attributum. itaque paſſerculi gallinas

Antipathia naturalis.

anseresq; non vitant, cum columbis verò etiam nidificant: ab accipitre autem, & ab iis quæ raptu vivunt avibus, maximè quidem semper volatu latebrisq; sese auferunt. Quamobrem cogitare debemus, etiam Ligures (quæ una quondam natio quàm infesta reipub. fuerit, annales nostri testes sunt: quantas à nobis clades acceperit, omnis ejus posteritas memoria retinebit) si suæ spontis sint, nos Pisarum dominos fieri nullis conditionibus concessuros, sed sua cum Florentinis arma, suas classes atq; opes communicaturos, ut nos potiri Pisis ne permittãt. quanquam, ut horum temporũ mores sunt, ut fides in plerisq; fluxa, vereor, ne ii etiam qui fœdera nobiscum pepigerũt, qui nobis sua regna se debere profitentur, ubi nos eousq; velle fines proferre nostros intelligent, nos celeriter deserant, neq; deserant modò, sed arma etiam contra nos capiant, cumq; hostibus nostris conjuncti, communi nos bello atq; consilio esse avertendos & repellẽdos putent. Majores nostri Vicetinos, cùm à rege Patavino premerentur, sese illis dedere missis ad eos legatis cupientes atq; orantes, in fidem receperunt. quid in illa huic simile deditioni fuit? oppidum vicinitate propinquum, ac propè conjunctum, ut iter impediri, atq; accessio non potuerit: ipsum liberum, quodq; Patavini reges antea non obtinuissent. itaq; remissis cũ auxilio legatis, facilè defensum atq; retentum est. hostis autem eam ob rem novus nullus factus, sed cum eo, qui semper hostis reipub fuerat, bellum acrius renovatum, majores iidem nostri prosperè atq; feliciter gesserunt. quòd si tam facilem rerum statum, paresq; conditiones in Pisis recipiendis esse vobis propositas hoc tempore videtis: si non amico populo & reipubl. à qua lacessiti nulla re sumus, ut id quod volumus assequamur, insignis est injuria atq; calamitas inferenda: si non, quæ in animis hominum jampridem insedit opinio, nos re-

Ligures.

gnandi cupiditate supra cæteros efferri, eam hoc exemplo sic confirmaturi sumus, ut non sit posthac inficiendi locus: si non etiam Ferdinandi regnum adhuc quidē multò maxima ex parte, Ludovici haud ex minima Gallorum, quos hostes nostros fecimus, præsidiis & exercitibus tenentur, neq;, quem finem eæ res habituræ sint, satis consequi conjectura possumus, ut non tam de novo bello capessendo, quàm de institutis conficiendis, flammaq; illa, quæ optimas atq; pulcherrimas Italiæ regiones incendio corripuit, extinguenda, cogitare nos oporteat, legem Patres, quam rogamini, decernite: ego ipse meum suffragium ad eam sanciendam volens ac libens affero. sin verò longè aliter omnibus à partibus se res habet antequam Pisas esse recipiendas statuatis, ea quæ ad bellum cum positis inter nos atq; Pisas nationibus, cumq; finitimis ei civitati populis agitandum erunt usui, comparate. Hac à Bolano dicta sententia, magna est commutatio facta voluntatum: neq; quisquam omnium fuit, cui non Bolanus prudens ac sapiens videretur: itaq; lex in præsentia rejecta. Pisani repulsam passi.

Atq; eo quidem tempore Alexander certior factus, Carolum regem ad Novariam obsidione liberandam multa quotidie aggredi, multa moliri, neq; adhuc Neapolitani regni cogitationem abjecisse illum intelligēs, quod quidem & firmis etiam nunc veterib. præsidiis, & novis comparādis tuebatur: naves enim Genuæ atq; Massiliæ complures ad bellum instrui, onariq; mandaverat: graviorib. eum literis monuit, ut intra mensem ex omnibus Italiæ locis omnem belli apparatum abduceret: id ni faciat, sese illi ejusq; populis aqua & igni interdicturum. Novaria deinde Ludovico restituta: paceq; facta. dedit etiam literas ad Genuensium civitatē, eodem se in eos interdicto usurum, si quid in classem o- Alexandri ad Carolum regem litteræ.

ceri. Id ubi Senatus cognovit, & Ludovicū invidiæ suæ in remp. stimulis impelli agiq; animadvertit (nihil enim ferè iis de reb. unquā Ascanius, nisi à fratre monitus jussusq; loquebatur) legatos ab se rejecit, nihil esse confirmans, quòd ea causa in urbe horæ spatium morarentur.

Interim cùm Faventini, qui æstate proxima petierant à Senatu, ut quoniam certorum exulum insidias magnopere timerent, ipse pro sua pietate, oppidiq; vicinitate, ejus regēdi curam susciperet, Hectoremq; planè puerum, Galeoti ejus, de quo priore libro sermonem habuimus, filium, cujus erat in potestate civitas, autoritate sua tueretur. postea rogandi & obtestandi Patres ea de re tempus nullum intermisissent, mense decembri Senatus decrevit, uti Faventinorum civitas, puerq; princeps in reip. fidem reciperentur: mitterentq; Patres eò civem Venetum, qui pueri nomine jus diceret: ipse autem puer equites cataphractos centum haberet, stipendiumq; in eos libras auri annuas octoginta. neq; nō tamen, antequā decerneretur, iisdem exulibus Florentinorum adjutis ope in eorum fines irrūpentibus, Bernardus Contarenus, qui Ravennā venerat cum Græcis equitib. militumq; manu auxilio à Senatu missus, eos fudit fugavitq;, ac regnū illud puero, quod jā propè amiserat, planè constituit. pauloq; post Patrū suffragiis Dominicus Trivisanus, vir gravis atq; prudens habitus, qui puerum Senatus nomine tueretur, oppidanisq; jus diceret, Legatus est Faventiam profectus. Faventini in fidem Venet. suscepti. Dominicus Trivisanus.

Atq; ante eos quidem dies, uti horologium in foro ex reip. dignitate fieret, cui ædis Marciæ procuratores aream darent, Senatus censuit. Horologium Venetiis in foro extructum.

At Ferdinandi legati cùm multos dies Patrib. placandis consumpsissent, pollicitiq; essent, Ferdinandum

tria

Fœdus Venetorum cum Ferdinando Attagonio.

tria oppida nobilissima cum eorum agris atq; finibus, Tranum, Brundusium, Hydruntem, eo quod dictũ est nomine reip. traditurum: anni insequentis initio fœderatorum omnium non approbantibus modò, sed etiam adnitẽtib Legatis, pacta inita, fœdusq; percussum est: quo civitas fœdere traditis oppidis equites cataphractos septingentos, milites ter mille ad Ferdinandũ mittere celeriter teneretur, qui unà cum ea classe, quam Neapolim Contarenus legatus adduxerat, tandiu ejus imperata facerent, quoad bellum esset confectum. capitaq; fœderi sunt addita, uti à quæstoribus urbanis libræ auri centum quinquaginta mutuæ Ferdinandi legatis evestigiò curarentur, uti si parte aliqua Ferdinãdus Græcis equitibus, quàm cataphractis, uti mallet, pro eò cataphractorum numero, quem de summa detraxisset, Græcos sesquialteros haberet: uti ex publicis oppidorum proventibus, si quid in magistratuum & præsidiorum stipendia factis impensis superesset, id in accepti à Ferdinando tabulis ferretur: uti quenquam eo in regno virum principem civitas in fidem, nisi Ferdinandi permissu, ne reciperet: uti frumentum, oleum, reliquúmve commeatum eis ex oppidis & finib. asportari sine solitis portoriis ne liceret: uti Gargani montis saltum, qui à Gallis tenebatur, cùm illum Ferdinandus recuperavisset, reipub. traderet quod tamẽ caput scriptum non est, voce tantùm atq; verbis fidem fore quod convenerat facientibus agitatum. atq; id omnino fœdus Alexander suis ad Senatum scriptis litteris ratum sanctumq; jussit esse. nam quoniam antiquitus in regnum Neapolitanum pontifices Maximi jus habent, caverant cumprimis Patres, ea ut res Alexandri autoritate perscripta firmaretur. Fœdere cõfecto, qui oppida reip. nomine à Ferdinando reciperent, missi: imperatorq;

Capita fœderis.

Pontificum jus in regnũ Neapolitanum.

ratorq; Franciscus cum ea, de qua dictum est, manu jussus in regnum sine mora proficisci. Iis cognitis rebus quas porrò celerius more atq; instituto civitatis fama vulgaverat, quamplurima ejus regni municipia brevi tempore ad Ferdinandum redierunt. Arces autē Neapolitanæ munitissimæ duæ, longa obsidione, certis conditionib. separatim Ferdinando sunt hos intra menses, pauloq; post redditæ, cum Galli, qui eas obtinebant, Alfonsum Avalum Aterni principem, virum magnâ exexcellentiq; virtute, ad colloquium vocatū occidissent: quæ quidem plane mors Ferdinando, qui eum impense amabat, aliti enim educatiq; unà fuerant, incredibilē mœrorem ægritudinemq; attulit. qua tandem excussa, Joannam Ferdinandi avi sui filiam, Alfonsi patris alia matre sororem, in matrimoniū duxit: easq; nuptias Alexander, quando legibus fieri non poterant, sua indulgentia comprobavit. atq; hæc tunc quidem in Ferdinandi partibus agitabantur.

At Carolus in Galliam rediens, nondum trajectis Alpibus, Philippum Argentonium ad Senatum misit, existimare se, eodem in fœdere quod cum Ludovico fecisset, rempub. esse comprehensam, propterea quod imperator Venetus legatiq; ei fœderi cum scriberetur, affuissent: quod si aliter se res habeat, scire se cupere, an vellet civitas tum demum comprehendi: petere autem, ut Monopolitanorum oppidum, quod ab suis vi atq; armis classis reip. præfectus cepisset, Senatus restitueret, atq; à Ferdinando auxiliis juvando abstineret. quarum is rerum neutra impetrata discessit, Carolo in Galliam profecto, filius, quem unicum habebat, tres natus annos moritur. qua quidem morte accidit, ut cum postea Carolus iterum exercitum coegisset, quem ad Ferdinandum repellendū Aloisio propinquo suo du-

Carolus à Venetis Monopolitanorum oppidum postulat.

ce mari Cajetam mitteret, Aloisius, cui regnum Galliæ Carolo sine liberis maribus moriente lege Gallorum obveniebat, profectionem respuerit, Itaq; Carolus, cùm alio duce nollet exercitum mittere, rem jam propè confectam distulit: pauloq; pòst dilapsis cunctando militibus, ea omnino missio magnis impensis instituta, certissimaq; iis, quos Neapoli reliquerat, ducibus, cũ verbis tũ literis ac nunciis promissa totiens auxilia, interpositaq; regia fides, ad nihilum reciderunt. Ludovicus autem Gallici belli metu deposito, cùm id quod Pisarũ civitas à Senatu petierat, amicorum literis cognovisset, Pisani verò patefacta ipsorum postulatione legatos etiam palàm Venetias eadem de re misissent, ne id quod verebatur accideret, uti ea civitas sub unius reip. imperium redigeretur, sese Senatui obtulit, si Pisas esse defendẽdas existimaret, ejus rei socium & adjutorem futurum: videri autem sibi æquissimum esse eas defendi, propterea quòd Florentini fœdus cum Carolo percussissent, cujus ipse fœderis legatum occultè ad Carolum proficiscentem suis in finibus interceperit. Re sæpius à Patrib. agitata, Ludovico magis magisq; quotidie adnitente, lex tandem in Senatu lata est, fœderatorum omnium Legatis approbantibus, uti Alexandri, & reipublicæ ac Ludovici armis atq; opibus Pisæ defenderentur: additumq; legi, ut in Liguribus milites bis mille reipublicæ pecunia conscriberentur, Pisasq; mitterentur. id autem uti Ligures permitterent, Ludovicus antea se receperat effecturum.

Pisanorum postulatio.

Lex de Pisanis defendendis.

Iis intellectis rebus Florentini, antequam auxilia contra se convenirent, omni cura diligẽtiaq; adhibita, sex militum millib. celeriter coactis, nõ sine spe potiũdi oppidi Pisas contenderunt, atq; ad portas cũ tormentis accesserunt. Hostes patefactis portis impetũ in illos se-

Florentinorum in Pisanos impetus.

fecerunt, fortiterq; pugnantes propulerunt, eorumq; tormẽtis sunt potiti, Neq; multò post Paulus Vitellius, ex Vrsina Romanorum factione ac gente, vir fortis, quẽ Pisani suis copiis præfecerant, eorum stipendio emerito ad Florentinos sese contulit, ac præfectura, quam ei contulerant, inita, cùm exercitum decem millium hominum confecisset, Pisas acerrimè adortus, in oppidi suburbium se injecit: ex quo tamen ab oppidanis, qui quam magnã potuerant manum & ipsi coegerant, rejectus expulsusq; est. Sed illud idem suburbium Florẽtini postea cum cepissent retinerentq;, Petrum Medicẽ veriti, qui Vrsinos affines suos secũ ducens, in ipsorũ finis jãjamq; irrupturus dicebatur, Pisis relictis ad sua tuenda converterunt. Interim conscriptis per internũcios reipublicæ quingẽtis Genuæ militibus, Pisasq; missis, Ludovicus Gasparem Severinatem cum militibus, ut pollicitus est, alteris totidẽ, ut re evenit, paucissimis illò misit, qui utrisq; præesset. quo quidem tẽpore Florentinis ab Carolo contendẽtibus, ut Pisarũ arcem, quæ ab ejus militib. tenebatur, precio redimere sibi liceret, Pisani majore etiam quàm illi pollicebantur, pecuniã, partim pollicita, partim jam tradita, arcem recepeṽt, receptamq; diruerunt. Ejus pecuniæ partem Decemviri Genuæ curatam persolverunt libras auri ad quadraginta. Vere autem jam adventante, quòd Dominicus Calbus majoribus in comitiis Bernardino Minoto Petri filio pugnum in os impegerat, Decemvirûm Magistri Calbum è comitiis in carcerẽ duci jusserunt: deinde collegii decreto in insulam Cyprum exulatum deportari mandaverunt.

Arx Pisana demolita.

Tum, ut urbanorum navalium res multiplices atq; variæ, quæq; magna & perpetua indigent cura, diligẽtius administrarentur, ad reliquos navaliũ magistra-

Triumviri rerum navalium instituti.

tus, qui antiquitus majoribus comitiis creantur, Triumviri ex principibus civitatis ex Senatorum suffragio adlecti sunt, additiq; illis tanquam magistri: iiq; postea Triumviri nunquam sunt creari desiti. Aestate vero proxima, ne possessores bonæ fidei omni tempore turbarentur: nonnunquam enim accidebat delatorum improbitate atq; audacia, uti de suis rebus periclitari aliquem contingeret, etiam si per multos annos possedisset: legem Decemviri jusserunt, quarum rerum quis triginta annos in possessione fuisset, earum rerum peti ab eo nihil licere, neq; deferri quenquam licere, nisi si Decemvirûm magistri permisissent.

Lex de bonæ fidei possessoribus.

Ludovicus cùm ejusdem Veris tempore à Maximiliano magnis largitionibus impetrasset, ut eum regem Mediolani appellaret, ea de re gratulatum Hieronymum Leonem, quem antea ad Ludovicum Senatus legaverat, ire Patres jusserunt.

Ludovicus Sfortia Rex Mediol.

Atq; illis etiam dieb. à præfecto classis reip. certũ hominem Naupliam cũ pecunia missum, ut equites quot posset illis in locis cõscriberet, navigiisq; imponeret ad urbem deportandos, adversa tempestate cõplures Maleæ dies cùm detineretur, iterq; pedib. facere vellet, accersitis Nauplia equitib. ducẽtis qui ei præsidio essent, septum in itinere Turcarum equitatus magno impetu est aggressus numero amplius sexcenti: quib. cum Nauplii equites fortissimè pugnantes majorem eorum partẽ interfecerunt, reliquos fugæ mandarunt, paucis ex suis desideratis, vulneratis paulò pluribus.

Naupliano-rum equitũ pugna cum Turcis.

Contarenus autem cum Græcis equitib. quingentis petente Ferdinando in ejus regnum à Senatu præmissus, ubi Suessam venit, seq; cum Federico regis patruo, qui Suessæ erat, conjunxit, oppida quatuor, quæ à Gallis tenebantur, se uti dederent cõpulit. Idẽ cùm ad Gal-

Bernhard. Contareni expeditio in Gallos.

lutianos tentandos cum tercentis equitibus se contulisset, Galli autem, ut eos tuerentur plurib. ex locis manu coacta impetum in illum fecissent, fortiter pugnãs eas sustinuit, prælioq́; non intermisso interfectis compluribus in fugam vertit, oppidumq́; cepit. Idem etiam paulò pòst eodem equitum numero in insidiis se occultans, præmissis Frangetium, quo in oppidulo erãt Galli, paucis ex suis, qui discurrerent, Gallos paucitatem illorum suam prædam opinantes insecutosq́; ubi ad insidias pervenerunt, evolans incitatis in eos equis, cum multò illi plures essent, tamen fudit non parvo eorũ interfecto numero, atq; capto. Interim imperatore cũ reliquo exercitu adventante, Philippum Rubeum Guidi filium per sylvam Casinatem sua cum equitum turma temerè vadentem, Joannes Juliani Cardinalis frater magna equitum, multo majore militum manu clamore sublato excepit: quibus cum Rubeus diu pugnans, paucis ex suis interfectis atq; captis, sarcinariis jumẽtis aliquot amissis, ad imperatorem se recepit. quod tamen detrimentum Contarenus facilè sarciit: nam cùm Ferdinandi missu excursionem in Severinam fines usque ad ipsorum oppidi muros atq; portas fecisset, quo in oppido esse Virginium Ursinum atq; Vitellius ab exploratorib, cognoverat, neq; quisquam egredi ausus ei se obviam ostendisset, rediens Troianum Sabellum cũ equitibus cataphractis quinquaginta se ad illos conferentem in itinere deprehensum fudit, parte plus equitũ media tum interfecta, tum capta. Paulò autem pòst cùm Gallorum exercitus timore, qui erat equitum cataphractorum ad octingentos, levis armaturæ ad quingentos, militum Helvetiorum ad quatuor millia, rex in oppidum Foliam se cum suo exercitu cõtulisset, præsertim quòd illis diebus Galli septingentos milites Ger-

manos, qui in Rhetis conscripti ad illum se conferebāt, interceptos male habuerant, seq; oppidi muro Gallis obsidentib. tueretur: Contarenus, qui cum eo erat, apud eum questus, non esse aequum Graecos equites moenibus inclusos contineri, petiit uti se emitteret. qua impetrata re, Gallos saepe lacessendo, saepe imparatos aggrediēdo, saepe in vigiliis noctem totam continendo, nonnunquam male mulctando, obsidionem relinquere, ac longius recedere, seq; in tutum recipere coegit. Neq; multò pòst imperator Gallis aliò conversis Valacam oppidum cingens, murorum parte tormentis diruta, scalisq; positis, vi captum diripuit, interfectis qui in oppido erant omnibus, cùm milites nec mulieribus nec infantibus pepercissent, propterea quòd ea in oppugnatione centum ex imperatoris exercitu fortes viros hostes oppidaniq; interfecerant. Eodem impetu imperator multà ejus regionis oppida brevi ad deditionem compulit. Galli Canusium aggressi, cùm ab oppidanis quinquaginta auri libras accepissent, ne oppidum diriperent, néve ingrederentur: tamen Helvetiis militibus irrumpentibus caedes ingens facta, oppidumq; direptum est. In ea verò regione, quam Basilicā appellant, trium oppidorum populi per sese Gallos, à quibus regebantur, occiderunt, seq; regi dediderunt. Contarenus & ipse multa cum praeda per Severinatum fines ad exercitum se referens, magnam hostium manum oppido egressam, secumq; congressam disjecit, milib. equitibusq; septuaginta interfectis, captis nonaginta. Tum Consalvus Hispaniae classis praefectus, vir magni animi egregiaq; virtutis, in Calabris egressus, Crotonem, quod fugato pridem rege ad Gallos oppidum redierat, vi cepit, Gallosq; quiq; eorum erant partium, justo praelio fudit, interfectis centurionibus, praefectisque equitum

Valaca obsessa & capta.

Canusium direpitum.

Basilica regio.

Consalvus Crotonem capit.

quitum septem, militibus & equitibus ducentis, captis egregii nominis plus viginti, equis militarib. sarcinariisq; quadringentis. Iis diebus naves longæ sex ex classe reipublicæ quæ in portu Neapolitano erat, Genuam sunt ire jussæ: rumor enim invaluerat, Carolo regi classem in Galliæ pronunciæ portubus comparari: ut quæ à Gallis administrarentur, inspicerent, & si possent, impedirent, navesq; incenderent.

Hæc dum sic agitarentur, diversisq; in locis dispari etiam eventu belli, meliore tamē quàm antea fortuna, Ferdinandi regnū cædibus & rapinis arderet, Galli ex eventu rerum timidiores aliquando facti Telam, quod à Venusia oppidū duodecim millia passus abest, nō magna spe ejus potiundi, cū eorum duce aggressi, oppidanos certis condicionibus se dedentes, fide fracta ingressi diripuerunt. Id intelligens Ferdinandus, Contarenū eò præmisit, qui Gallorū partem prope oppidū repertā, in fugam, atq; intra muros cōpulit, equitib. cataphractis triginta captis. eū subsecutus rex, mille ad oppidū passus loco tuto castra posuit. Eòdem Consalvus è Calabris cum ea quam habebat manu, Guidus Ubaldus Metaurensiū dux, quē senatus fœderatiq; auxilio regi miserant, è Brutiis venerunt. Aucto exercitu apud Telā rex cùm esset, ad molas frumentarias corrūpendas, quibus oppidani utebantur, itineraq; duo intercludenda, Consalvi milites, qui tragulis utebantur, misit, cùm paulò antè Contarenū Venusiā misisset, veritus ne inde hostibus, quorū erat in potestate oppidū, auxilia mitterentur, cōmeatusq; subministraretur. Relinquebatur hostibus iter unum montanū, quo itinere cōmeatus in jumentis subvehi poterat: idq; magnis adhibitis præsidiis cùm fieret, Contarenus cōgressus præsidiū dissipauit, cōmeatūq; cū jumentis omnib. inter-

Tela oppidum direptum.

ptum abduxit. Posteroq; die, centum ex suis uti Venusiam accurrerent, imperavit. ii præda facta sub oppidi muris cum essent, oppidani autem milites tercētum cū paucis equitib. egressi recuperandæ prædæ spe prælium commisissent, ex illis octoginta occiderunt, captivosq; complures fecerunt: ex quibus erat Fundos obtinens.

Eo tēpore Antonio primùm anno superiore propter valetudinem à classe reip. quæ Neapolim mittebatur remoto, deinde domum revocato, Malchio Trivisanus ei suffectus cum navib. longis aliquot Corcyra in Apuliam trajecit, atq; in Calabros contendens, cum reliqua classe, quam ad se vocaverat conjunctus, complura in littore aut vicina mari oppida regis imperium recipere coëgit. Demum Paulam veniens, cum oppidani missis ad eos qui oppidum regi peterēt, deditionem renuissent, ille autem ad oppugnationē se comparavisset, velletq; muro succedere, mulieres passis crinibus porta cū infantib. egressæ ad illius se navem plorantes ac pacem petentes profuderunt. quibus commotus, milites continuit, oppidumq; Paulam in regis fidem omnibus incolumibus oppidanis recepit.

Paula oppidum deditionem facit.

Ferdinandus, quo ad Telam Gallos diligētius obsideret, omnemq; iis commeatus facultatem eriperet, castra propius oppidum admoveri mādaverat. ea re Gallis enunciata, magnum calonum & lixarum numerū, equitesq; cataphractos, qui eis præsidio essent, centum quinquaginta, levis armaturæ, qui sagittis utebātur, alteros totidem celeriter portis emiserūt, uti ex vicinis oppido villis vicisq;, quicquid possent pabuli colligerēt, atq; in oppidum cōportarent: reliquū omne succenderēt, ne hostes eo uti possent. Imperator ea de re certior factus, cum Philippo Rubeo, equitibusq; Italis levis armaturæ, quos circū se habere consueverat, celeriter insecutus,

secutus, prælio cum Gallis acriter commisso, cædeq; facta, refugere illos in oppidum compulit. quibus pulsis, castrisq; regiis prope oppidum positis, cùm Galli commeatu laborarent, diesq; complures sine spe levandæ inopiæ se continuissent, equitibus præterea & militib. stipendium deberetur, neq; pecunia suppeteret, missis ultro citroq; internunciis, ipsoq; duce cum rege ad colloquium admisso, tertiodecimo Calendas Sextiles pacti sunt, uti si auxilia intra mensem ab rege Carolo ad sese non mitterentur. quibus auxiliis exire oppido, atq; in aperto consistere audeant, regno Neapolitano crederent, exceptis oppidis Venusia, Cajeta, Tarento: ipsis interim ab rege commeatus copia fieret: cedentib. autem rex suum præsidium adjungeret, quo Puteolos accedere, navesq; in Galliam trajecturi conscendere tutò possent ejusq; rei cùm ipsi obsides regi dedissent, legatũ Venetum, quem cum Ferdinando esse intellexerant, ab rege adhiberi voluerunt, qui eis ita fore, uti convenerat, reipubl. nomine sponsor esset. Iis scriptis firmatisq; conditionibus, Gallorum dux regi est pollicitus, si sibi centum auri libras mutuò det, quibus stipendia, quæ debet, exercitui persolvat, sese triduo cessurum, oppidumq; traditurum. Accepta rex conditione quinquaginta ei libras nummerari statim jussit: reliquas alteras quinquaginta Helvetiis militibus, quibus debebãtur, quosq; sacramentũ apud se dicere cupiebat, quæstorem suum numeraturum recepit. Illi à Gallis missi regi lubentes paruerunt, ad illumq; transierunt. Gallis oppido tradito abeuntibus, rex imperatorem Venetum adjunxit, qui cum Græcis equitibus, reliquisq; Italis levis armaturæ curaret, ne quid eis in itinere noceretur. Contarenus febri permolesta implicitus adesse ipse non poterat, ex eaq; febri paucis pòst dieb. est mortuus,

Prælium.

Actio de Telæ oppidi deditione.

Bernhardi Contareni obitus.

vir ad bella gerenda, atq; remp. armis illustrandã, si ei vita suppeditavisset, planè natus. cuius postea matri auri libra annua in victum à Senatu constituta: duabus autem sororibus, alteræ dos auri libræ viginti, alteræ in sacram virginum collegium ternæ libræ.

Ferdinandus exercitum dimittit.

Postea cùm rex Salernum ac nonnulla alia vi, nonnulla cõditionib. oppida municipiaq; recepisset, aliqua etiam sponte ad illum sua redijssent, Ursinos, Vitellios, qui ex Gallorũ erãt partib. fugavisset, planeq; dissipavisset, ipse autẽ si qui reliqui essent in ejus regno Galli, ab iis nihil sibi magnopere verendũ existimaret, Græcos equites, quorum opera egregia & fideli fuerat usus, quo minus sumpti faceret, primos omnium missos fecit paucis pòst dieb. imperatori valetudine tentato omni cũ exercitu abeundi facultas data. Metaurensiũ autẽ & Pisaurentium principes, Alexandriq; filium, quibus stipendium à fœderatis pendabatur, Prosperumq; Columnam, cum sua quemq; manu, navesq; longas reip. decem, onerarias Hispanæ classis quamplures, tum Federicum patruũ, qui præesset, Cajetam, quod Galli oppidum cõmunierant, misit. atq; à Malchione triremes duæ Salernitanorũ principi sedib. patriis pulso, quibus ille in Galliam provinciam transmitteret, petente Ferdinando traditæ. acceperat etiã in urbe à Senatu Ferdinandus mutuas auri libras sexaginta. Iisdem diebus Vestini legatos de deditione ad Senatũ miserunt, neq; sunt recepti. cumq; à Calabris Ferdinandi navem onerariam Galli, qui illis in locis erant, pace facta Neapolim appulsuri conscendissent, nautæq; cursum eò dirigerent, illi nautis comprehensis navem aliò convertere cœperunt: sed cùm magna coorta tempestate malo infracto antennæ concidissent, nautis ad gubernaculum revocatis, Neapolitano portu capto omnes in vincula conjecti sunt. Fer-

Ferdinandus autẽ cum graviter ex intestinis in Vesuvio laboraret, episcopum Theani, quem habebat in custodia securi uti percuterent, suis imperavit: addubitansq; ejus rei ministros sese ægro dicto audientes non fuisse, episcopi caput in cubiculum ad se afferri jussit: quo inspecto quievit. pauloq; pòst Neapolim allatus, urgente vi morbi Nonis Octobrib. excessit è vita: cujus locum Federicus eo ipsò die unà cum Malchione Cajeta Neapolim approperans, à regni principibus suffectus tenuit. Is regiis acceptis insignibus primum omnium Salernitanorum principi abitũ paranti autor, ne discederet, fuit, regni præfectura, qui magistratus habetur amplissimus, ei tradita, filiaq; sua illius desponsa filio. reliquos deinde viros principis, qui cum Ferdinando dissidebant, propè omnes sibi amicos certis conditionibus atq; muneribus reddidit. Nondum autem iis confectis rebus, dũ reginas Federicus inviseret, unam, quæ patris, alterã, quæ fratris filii uxor fuerat, Bissinianorũ principis, qui unà cum plerisq; in procubiculo regem operiabatur, famulus gladio districto herum percussit, geminatis ter ictibus interficere illũ cupiens: comprehensus, quæstione habita dixit, id efficere, quod fecisset, se in animo anno tresdecim habuisse, propterea quod princeps suam olim sororem violavisset: antea patrandi facinoris occasionem idoneam sibi nullam datam: tunc rem ad exitum perducere vel certo vitæ suæ periculo voluisse. Paucis pòst dieb. Federicus Malchione omni cum classe dimisso, suum Cajetã exercitum adduxit: ac parte suburbiorum & montis capta, tormenta muralia ad portum conversa collocavit, ut naves quas habebãt Galli, collabefaceret atq; deprimeret. quod quidem illi veriti, ea se conditione dediderunt, si rex eos suis cũ rebus omnib. mari discedere permitte-

Theani episcopus decollatus.

Ferdinandi Neapolitani regis obitus

Federicus rex Neapol.

Bissinianorum principis interitus.

mitte-

mitteret. itaq; tribus onerariis conscensis navibus oppido tradito, non multis ante brumam diebus sunt profecti. Accidit autē ut navis ea, in qua erat Cajetæ magistratus cum militib. trecentis magno adverso impellente vento Terracinæ injecta littori cum vectoribus perierit.

Gallorum naufragiū.

Tarentini verò qui ad eam diem Gallorum fidē secuti, in magna rerum omnium inopia, magnisq; in difficultatibus versabātur, Cæsare Ferdinandi fratre notho & terrestribus obsidente oppidū copiis, & mari navibus longis tribus commeatus importari prohibente, præsertim, quòd si quid antea in villis aut frumenti, aut pabuli circa oppidum fuerat, eo ne hostes potirentur, tectis incensis corruperant ipsi. Ferdinandi morte cognitâ, concilio coacto quid agendum sibi esset, inter se quærebant. Ea re longis disceptationibus agitata, ac tribus dictis sententiis, una ut Federico, altera ut regi Turcarum, tertia ut Venetæ reipublicæ oppidum traderent, legem tandem magno studio tulerunt, ut Senatus fidei & pietati sese committerent: itaq; insigni reip. sublato, literas ad Aloisium Lauredanum præfectum Monopolitanorum dederunt, orantes uti se reciperet. Literæ Aloisij ea de re ad Senatū perlatæ, alteroq; post eas litteras die legati Tarentinorum cum eisdem mandatis Venetias advecti, ejus rei expectatione civitatem erexerunt. atq; illis quidem hospitium publicè datum est. Patres vocati complures dies sententiis dicendis cōsumpserunt: quarum pars non esse Tarentinos recipiendos, propterea quòd in fœdere caput erat, ne dedititios rege non permittente civitas acciperet: pars recipiendos censebant, ne obstinatis in Neapolitanos reges animis Tarentini regi Turcarum sese dederent: quod si fieret, non illis modò nationib. Federicoq; inprimis, sed toti

Tarentini dubii quo se vertant.

Consultatio Patrum Venet. an Tarentini recipiendi?

toti etiam Italiæ perniciosum futurum. Nullum Senatui cum Federico fœdus Ferdinando mortuo: quod tamen si esset, præstare id uno in capite negligi, quàm permittere oppidum natura munitissimũ, atq; ad exercitus in Italiam transportandos, classesq; continendas opportunissimum, inimico Italis omnib. regi atq; bellicosissimo attribui. Vicêre demum quæ, neutra earum probata, Tarentum civẽ Venetum mitti oportere, sententiæ censuerũt, qui autoritate reipub. Federico civitatem conciliaret, commeatumq; sufficeret. Itaq; Andreas Zancanius, Senatorum suffragiis legatus est ad Tarentinos lectus. atq; is antequam navem conscenderet, Alexandri atq; Hispaniæ regum legati, itemq; Ludovici, Principẽ & Patres adierunt, eosq;, ne se in caussam Tarentinorũ insinuarent néve quid agerent, monuerunt. quorum intellecta voluntate, ne laborem cũ invidia Patres sumerent, Andreas Senatũsconsulto retentus, neq; postea missus est. Atq; illis diebus Ludovici ad Alexandrum scriptas litteras Vrsini prope urbẽ interceperant, quib. literis Ludovicus ab Alexandro petebat, uti Patres commonefaceret, à Tarentinis recipiendis abstinerent: néve eos augere suas opes, suamq; potentiam nimium quàm jam auctã permitteret. Eas illi Senatui literas miserunt, ut quo esset in ipsos animo Ludovicus, Patres inspicerent, qui tantis ab rep. tamq; illustribus affectus beneficiis, à suis tamen morib. non recederet. Zancanio retento Patres, quod cum Tarentinorum civitate illo misso facere decreverant, id cũ eorũ legatis ipsimet sunt aggressi, ut illos Federico per ejus legatum conciliarent: quod quidem perfecerunt, sponsoresq; Tarentinis fuerunt, regem illos in eum quo antea erant, statim restituturum, neq; quicquã, propterea quòd à regibus Neapolitanis descivissent civitati succensu-

censurum. quibus constitutis rebus Georgium Franch Senatus scribam, unà cum legatis revertentibus Tarentum miserunt, earum rerum firmandarum causa: annusq; insequens iam interat. Illi autem intellecta oratorum suorũ literis de sese regi pacandis Senatus voluntate, pridie quàm is Tarentũ appelleret, aliquanto minus bonis conditionibus, quàm illæ erant, de quibus transegerat Senatus. se Federico dediderunt. Eum exitum Tarentinorum obfirmatio habuit.

Gallici morbi origo.

Jamq; in urbe advenarum contagione, invectioneq; syderum, morbus peratrox initium acceperat is, qui est Gallicus appellatus: quo genitalib. ante omnia plerunq; vitiatis, corpus doloribus afficiebatur, deinde pustulæ maculæq; prodibant cum in membris reliquis, tũ magnopere in capite facieq;: ac sæpe tumores & tanquam tubera primùm subdura, pòst etiam saniosa, exoriebãtur: itaq; multi diu vexati membrorum propè omniũ doloribus, deformatiq; tuberculis & ulceribus, ut vix agnoscerentur, miserabiliter interibant: neque quorũ medicamentorum pestilentia indigeret nova insolensq; sciri poterat. quamobrem annos complures omnibus in reipub. municipiis & finibus licenter pervagata, magnum hominum numerum absumpsit, fœdavit multò maximum. Sed quoniam eo de morbo Fracastoriani libri tres heroicis versib. multa cum dignitate venustateq; conscripti vulgò in manib. habentur, nihil nos quidem attinet hæc scribentes commorari, præsertim quòd ejus acerbitas & vis multò nunc jam remissior tolerabiliorq; facta, vel invẽtis ad ea mala perfugiis opibusque, vel cœlo minus in dies sæviente, planè deferbuit.

Fracastoriani de morbo Gallico libri.

Pisani belli continuatio.

Verùm ad Pisanum bellum, de quo superius dicere cœpimus, revertamur: quod tamen ipsum impeditum magis, & diuturnũ variumq;, cùm impensa plurima

atq; multiplicis, quàm usui aut gloriæ civitati fuit. quanquam ejus quidem rei culpam omnem Ludovici: æmulatio atq; perfidia sustinuit: quæ tamen culpa uno ab illo fonte derivata, paulò pòst in ipsius caput redundavit. Magnũ enim hostem nactus, cum respub. sæpius ab illo lacessita & prodita, hominis infidelissimi atq; arrogantissimi societatẽ semel renuisset, regno expulsus, deinde etiam captus, turpissima in custodia vitam reliquit. Adductis Pisas reip. auxiliis equitatus gravioris leviorisq; armaturæ per Ludovici fines, qui & ipse suos equites multò tamen pauciores eôdem miserat, tũ per Lucensium, quos suscepti à tribus maximis Italiæ populis cõmuni consilio belli fama compulerat, nihil ut eis esse negandũ existimarent, conscripti Pisis reip. pecunia milites plus mille, quos ex Umbria & Piceno & Corsica prædæ atq; stipendii spes evocaverat, ad eos qui Genua venerant milites adjunguntur: itaq; spei bonæ plena civitas, suis sociorumq; copiis ad vicum, qui Pisanus appellatur, eratq; in ipsius potestate, hostiũ equitatum cæde facta in fugam vertit, captis compluribus. Milites, qui tunc ab equitibus tria Millia passus aberant, cùm suis præstò esse nõ possent, quòd inter se, equitesq; interpositum hostem videbant, ejus adventu non expectato, raptim temereq;, quò cuiq; visum est, fuga comparata sibimet consuluerunt. Paucis autẽ pòst diebus eodem ex municipio emissos pabulatores, hostiũ est manus parva ex insidiis consecuta: ad quos cùm ii qui erant in municipio, equites cataphracti sexaginta, leviter armati centũ, milites minus trecenti, auxilio accurrissent, reliqui se hostes ostenderunt, impetumq; in eos fecerũt, equites utriusq; armaturæ quingenti quinquaginta, milites ad duo millia: illi se paulatim referẽtes, ad ejus loci pontẽ constiterunt, fortiterq; pugnãtes, Prelium

cùm

cùm aliquot ex suis amisissent, aliquot etiã capti essent, se tamen loco non movebant, vulneraq; & cædes inferebant. quo in certamine Franciscus Siccus hostiũ præfectus accepto vulnere prælio excessit, pauloq; pòst est mortuus. eo cedente finis est pugnæ factus. atq; illa quidem in pugna Veneti cùm ad Lucium Malvetiũ Bononiensem Ludovici legatum, qui non longè aberat, misissent, uti sibi auxilio confestim veniret, prandere se prius velle respõdit. Is, quòd ex ejusmodi ludibrio responsi, nec allato celeriter auxilio, omnium se vocibus culpari sentiebat, honoris sui causa Pontẽ sacci castellũ Florentinorum noctu adortus, scalisq; ad murum positis cepit, cùm tamen eo in castello esset Antonii Martiani filius adolescens cum equitibus cataphractis sexaginta, quorum pars in Lucii potestatem venit. atq; illud quidem castellum Florentini decimo pòst die, quàm est captum, iisdem propè artibus recuperaverunt, evestigioq; diruerunt. ita utrisq; hæc, atq; consimilia multa conantibus, aliquot menses abierunt, cùm utri eorũ superiores in bello essent, constaret satis nulli.

Pons sacci castellum.

Interim cùm Pisani commeatus inopia propter anni tempus laborarent, idq; Patribus significavissent, Senatus ad suum statim hominem, qui erat Genuæ, trajecta pecunia imperavit, uti frumenta coëmeret, Pisasq; transmitteret. qui cùm Senatui celeritate adhibita paruisset, annona sublevata reip. munere civitatem recreavit. Senatus ubi ea manu, quam Pisas miserat, quamq; ibi atq; Genuæ conscripserat, æstatis parte jam præterita parũ se proficere animadvertit, quingentos equites Græcos Iustiniano Mauroceno præfecto Pisas mittendos decrevit. Is ante medium Quintilem mensem omni cum equitatu eò se contulit. Tum autẽ, quod erat jam antea in Alexandri & Ludovici & rei-

Pisani annona sublevati.

publicæ

publicæ militia Joannes Bentivolus, pro ſu parte miſſa ad illum ſtipendio Senatus, cùm etiam Alexander miſiſſet, uti ſe ad Piſanum bellum compararet, imperavit: ſimul ab Ludovico petiit, ſuam Joanni partē itidem mitteret. Id ille negare cùm non poſſet, ſe facturum recepit, neq; miſit tamen: quinetiā ne ulla conditione propoſita proficiſceretur, clàm ab eo impetraſſe illum nemo non credidit: nam Joannes multa quotidie cauſari, multa temerè ab Senatu petere, deniq; diem de die ducere, ut quilibet ſcire poſſet illudi Senatū callidis & propinquis ab hominibus Ludovico & Joanne. Duxerat autem Hannibal Joannis filius in matrimonium ex Herculis Ateſtini filiis notham: altera ut antè dictū eſt, Ludovico nupſerat. Itaq; eam affinitatem etiam animis ad improbitatē mutuis paribusq; conglutinabant. qua in mora illud accidit, ut Hercules eam equitum militumq; manum, quā tuendo regno habere cōſueverat, propè omnē cum præfectis dimitteret. Miſſi eveſtigiò Florentiam militatum abierunt: ne cui dubium fieret, qua hæc mente, quóve conſilio eſſent inſtituta. Sed & illud Senatuſconſultum factum eſt, ut præfectis tribus, qui erant Piſis, equitum numerus augeretur: Jacoboq; Tarſiæ, qui Ravennæ erat, pecunia ſubminiſtraretur ad milites in Faventinis finibus conſcribendos mille, quib. cum Piſas accederet, cæteris quoq; militib. qui reip. ſtipendium mererent, eo bello imperaturus. tum miſſi Piſas præfecti equitum cū ſua quiſq; turma quatuor. Iis imperatis rebus, ac propè etiam confectis, Helvetii quadringenti, quos Ludovicus Piſas miſerat, domū diſceſſerunt, cùm dicerent, ſibi ſtipendium non ſubminiſtrari. Reliquæ deinde Ludovici copiæ præfectiq; paucorum dierum ſpatio ſigillatim abeuntes idem fecerunt, Lucio excepto, qui quidē

consilia cæterorum cognoscendi, atq; impediendi belli causa cum paucis equitibus remansit. ita, quod initio de communi sociorum sententia Ludovicus sumpserat, ut Pisas una cum reliquis tueretur, id privato consilio rejecit, furtim in medii fervore belli sese subtrahens. Sed antequã Helvetii & reliquæ Ludovici copiæ discessissent, propterea quod multò plus oneris & vastitatis civitati, quàm aut præsidii aut emolumenti, afferebant, videbaturq; id unum Lucio deliberatum esse, ut Pisanos conterendo & maleficiis everteret, civitas ad Patres misit, sese ulterius Ludovici auxilia perpeti sustinereq; non posse: velle, ac decrevisse, uni Senatui se addicere, vexillaq; reipublicæ subtollere: rogare ut eorũ voluntate id sibi facere liceret. Patres Pisanis collaudatis, quòd eo erga rempublicã studio, ea mente essent, aliud posse tempus accidere dixerunt, cùm id & illi tutò facere, & ipsi eis permittere uti facerent, jure possent: nunc verò illud curarent, ut liberi per eorũ fidẽ essent: qui pepigerunt se in eo suas partes omni diligentia præstaturos: bonoq; animo esse jussos dimiserunt.

Pisanorum petitio.

Patrum Venet. respons.

Naves interea reipublicæ longæ sex Neapoli in Liguriam atq; in Galliam provinciã missæ, cùm nihil earum rerum, quarum causa ierant, reperissent, conversæ ad eas naves Florentinorum insectandas, à quibus ne frumenta, néve reliqui cõmeatus supportari Pisas possent, magnum impedimentũ afferebatur, plurimo usui ea in re fuerunt. quibus quidem navibus aliæ naves longæ complures additæ, eundem sanè usum atque operam reipublicæ præstiterunt, hostium navibus commeatibusq;, qui Triturritam invehebantur, deinde in eorum castra comportabantur, sæpe disiectis fugatisq;, sæpe captis. Neq; tunc terrestres reipublicæ copiæ in cessatione fuerunt, sed & castella hostium aliquot sunt ab

iis

iis capta, & legatus eorum Petrus Capo interfectus, & prælia nonnulla secundiora facta. Quo etiam tempore Pisani Librafactæ castellum ipsorum, quod ab eisdem Gallis, qui arcem Pisanam restituerant, etiã nunc obtinebatur, auri libris triginta præfecto traditis magna hostium invidia recuperaverunt. Omnibus autẽ ex utilitatibus, quas quidem classis exercitusq; reipublicæ in mediũ ejus belli contulit, eæ crebriores neq; postremæ fuerunt, quæ ab Græcis sunt equitib. profectæ: nam & prædæ sæpe ingentes abactæ ab illis sunt, & plurimi commeatus intercepti, & hostium turbata eorum audacia, atq; celeritate consilia: quodq; magis mirum videbatur, castella quoq; ab iis nonnulla capta: cædes vero pluribus locis factæ: ut laudari & bene de repub. meriti existimari jure possent.

Librafactæ castellum recuperatũ.

Dum hæc ad Pisas geruntur, è Gallia transalpina nuncii venerunt, ab rege Carolo reditum in Italiã magno studio comparari: ipsum paucis diebus ad Lugdunum fore: in via quidem certè jam esse. quamobrẽ Ludovicus à Senatu quæsivit, vellétne, si Carolus urgeat, sibi exercitum & auxilia mittere: nam se promeritum, ne quam sui curam resp. sumeret, probè intelligebat. Senatus ei respondit: Tametsi Pisano bello implicata civitas esset, cui bello, quanto studio, quantisq; impensis opus sit, sciret ipse omnium optimè, tamen se in eo tuẽdo non defuturum. simul Marcum Beatianũ ad Helvetios misit, qui eis ab rep. stipendium polliceretur, ne ad Carolum se converterent. Pauloq; post, cum Triultius Gallorum manum secum ducens trajectis Alpibus Astam venisset, Ludovicus ad Senatum misit, videri sibi optimum esse Maximilianum regem suo & Alexandri & reip. stipendio in Italiam accersiri: ut sit, qui regem Carolum & autoritate sua deterrere, ne Alpes

Caroli regis in Italiam expeditio nova.

trajiciat, & si trajecerit, suis & sociorum opibus & copiis comprimere facilè possit: eiusq; se rei jam apud illum initia & fundamenta jecisse per legatos suos, à qua ut videtur, non abhorreat. Ea agitata re de Alexandri & Hispaniæ regum legati sententia celeriter à Patrib. sextodecimo Calendas Junias Senatus decrevit Maximilianum accersiri oportere: cui sint in trium mensiũ stipendia (tot enim menses satis fore) à rep quadringẽtæ auri atq; octoginta libræ, à Ludovico alteræ totidẽ, ab Alexandro parte dimidia pauciores: ducatq; is Helvetiorum secum militum quatuor millia, quibus ipse stipendium numeret, singulis mensibus libras auri centum viginti, ea cum lege, mandatisq;, Franciscũ Foscarũ legatum Senatus ad illum misit, quæ quidẽ lex eò festinantius est lata, quòd literæ ad Senatum venerant, Helvetiis, qui se profitebantur nihil eorum quæ vellet Carolus esse facturos, nisi prius reliqua, quæ debeat, quæq; permagna sint, eis persolvat, jam ab rege quingenatas uri libras esse curatas, quod tamen, ut postea cognitũ est, falsum fuit. Beatianus ad Helvetios missus effecit, ut tres eorum pagi reip. sacramentũ dicerent, stipendiumq; eis dedit. Maximilianus accepta à Patrib. pecunia in fines regni sui venit, Comensem agrum versm. Eum Ludovicus cum uxore Beatrice obviam profectus excepit: pransiq; unà venatum secum duxerant. Qua commotus fama Aloisius dux Genabẽsium Astam oppidum communivit, veritus Maximilianum eò primum omniũ suas copias adducturum. Ille autem, ut Philippo filio Belgarum regi ad se veniendi potestatem faceret, etiam interius in Alpes reversus, suspicionem multis attulit sese amplius in Italiam non venturum. Atq; illis ipsis diebus Henricus Britanniæ rex inter fœderatos est receptus: missiq; ad Maximilia-

Decretũ de Maximiliano rege in auxilium vocando.

Maximiliani in Italiã adventus.

Heinricus Britanniæ confœderatus.

num

num legati duo, Antonius Grimanus, Marcus Antonius Maurocenus, qui venientem exciperent. Maximilianus convento filio rediens Comum, quò ei præstò Ludovicus fuit, deinde in agrum Mediolanensem ad Vigevenum venit. Ibi cùm eßet, literas ad Pisanos dedit, velle se suum hominem, qui eis consuleret, civitatemq́ regeret, eò mittere. Civitas ad ea respondit, unũ se ab ejus initio belli semper optavisse diligentissimeq́ curavisse, ut in libertate, qua permultos annos caruerant, quamq́ dii eis reddiderant, permanerent: si ejus præfectum recipiant, contrariam rem suis studiis facturos, sibiq́ ipsos dominum imposituros: se verò non consiliorum indigere, sed auxilii. Itaq́ cùm paulò post Maximilianus illum ipsum præfectum ad eos misisset, non est receptus.

Pisani ob libertatem retinendam præfectum non recipiunt.

Interim cùm de adventu Caroli rumor nunciiq́ refrixissent, Ludovici suasu, qui omnino nihil eorũ, quæ impedire paulùm modò possent, ne Pisæ sub reip. ditionem redigerentur, prætermittebat, Senatu non abnuente Maximilianus statuit Pisas accedere, ut ei bello finem imponeret, Itaq́ Dertonam est profectus cum equitibus, quos secum duxerat, trecentis, militib. Helvetiis duobus millibus, equitib. Ludovici mille. Dertonæ res hujusmodi accidit, Legatis Florentinorũ duobus, qui ad Maximilianum venerant, in via fortè obviis legati Veneti salutem dixerunt: illi eis ne verbum quidem unum reddiderunt, sed illiberali contumacia ire perrexerunt. Postridie autem ejus diei iterum obvii cùm de via legatis reip. non cederent, arrogantiusq́ in eos cum suo comitatu propè conglobarentur, Maurocenus, cui quidem præclara atq́ mirifica facici dignitas cum vasta membrorũ magnitudine inerat, alterũ illorum ita repulit, ut in luto provolveretur, Disce cedere majorib. pronuncians.

Legatorum Venet. cum Florentin. concertatio.

A Dertona Genuam Maximilianus profectus, arcē oppidi sibi tradi postulavit. ea non tradita, postridie ejus diei oppido egressus in suburbio paranda classe complures se dies continuit. Nonis autem Octobribus omni cum sua copia conscendens navibus longis reipub. octo, Genuensium duabus, onerariis item decem, quas Genuæ armari atque instrui curaverat, adversa tempestate quòd in onerariis tunc erat, paulisper est jactatus: pòst à Dominico Maripetro præfecto classis Veneta receptus, cùm dies aliquot in mari portubusq; consumpsisset, Arni fluminis ostium ingressus navicula cum eodem præfecto, prioreq; legato reip. (nam recentiores affecti valetudine domum abierant) Pisas appulit: ibi explorato loci situ, concilio legatorū, & præfectorum, & civitatis coacto, Triturritæ arcem, quæ mari undiq; alluitur, & ponte sublicio littori conjungebatur, eratq; hostibus opportunissima, quòd ea una omnes maritimi Pisanorum conatus, & rei frumentariæ administratio magnopere impediebantur, oppugnare instituit. itaq; legatis reipub. qui exercitui praerant, jussis in diversas partes equitatum mittere, ut hostes aliis in rebus occupati morarentur, milites Helvetios trecentos è navib. cum tormentis & præfectis suis principib. egressos occupare eū collem, qui è regione arcis est, imperat, ædiculamq; in colle positam capere, ne auxilia iis, qui in vico atq; in arce sint, quòd erat illac transeundum, ab hostibus submitti possint. Qua re animadversa, Triturritani portis emissi animo ædiculæ præripiendæ in collem evolant. Prælium committitur, cædesq; utrinq; fit. tum præfectus classis milites è navibus, remigesq; auxilio laborantibus submittit: ab iis hostes repelluntur, ipsi & Helvetii fugatis hostibus ad naves revertuntur. hostes postea eam ædiculam diruerunt,

Maximiliani navigatio.

Triturritæ arx.

Prælium.

ruerũt. Interim naves aliquot è longinquo visæ sunt eò cursum tendere: ad quas suis cum triremibus præfectus, ut unde, aut cur venirent, scire posset, & si hostiles essent, ipse eas adoriretur, statuit accedere: naves enim onerariæ, quòd ventus erat adversus, commovere se non poterant. Maximilianus ejus consilio comprobato triremes & ipse conscendit. Cùm ad naves præfectus appropinquasset, quæ quidem erant sex, omnesq; Gallicæ, ac plenæ commeatus, & armatorum militum à legatis Florentinis Caroli permissu in Gallia provincia conscriptorum, eas aggredi non est ausus: quarum una erat amphorarum supra mille ducentarum capax, reliquæ plusminus quadringentarum. itaq; sine molestia cursum tenentes ad Triturritam jactis anchoris constiterunt. Sequebatur magno eas intervallo navis una reliqua longa, verùm non ita velox remigioq; habilis, ut triremes sunt, sed altior, latiorq;, ac magno ad bellum usui, amphorarum circiter sexcentarum: ad quã præfectus omnibus cum triremibus contendens, eamque assecutus, ubi se, qui in navi erant, milites septuaginta velle defendere cœperunt, tormentis æneis pilas ferreas in eos magni ponderis emitti è triremibus imperavit. quorũ terrifico strepitu audito, conspectisq; ignibus, Maximilianus sua cum triremi abiit. eum aliæ quatuor triremes sunt subsecutæ. Præfectus cum reliquis in navem Gallicam facto impetu, eam cepit: qua in navi erat frumenti magnus numerus. Id navis hostium major, quæ in portu jam erat, conspicata, vento paulisper converso sublatis anchoris, ut auxilio sociæ navi esset, vela ad naves Venetas fecit: sed præfectus navem captam remulco breviore in aquam abstraxit, quam illa terra tacta assequi non potuit. Venerat interim Pisas Hannibal Bentivolus patris loco cũ equiti-

Naves Gallicæ.

Gallica navis frumento onerata capta.

bus septingentis, & militibus ducentis: cum Lucius veritus, quòd erat ex adversa factione, abiit, neq; postea Pisis fuit. Is igitur Hannibal, copiaeq; reliquae Venetorum omnes cum legatis instructo exercitu sese ad Triturritam contulerunt. In itinere castellum unũ vi vi ceperunt: alia se duo sponte dediderunt. Exercitus castris positis ubi arcem obsidere, ac concutere tormentis cepit, ii sunt imbres consecuti, ut Maximilianus obsidionem reliquerit: itaq; suis cum equitibus quingentis, militibus mille trecentis, ad vicum Fisanum profectus est: inde propè subiratior, seq; deceptum dictitans, nullo loco commoratus, Ticinum, pauloq; pòst suum in regnum rediit.

Triturrita arx oppugnata.

Maximiliari in Germaniam reditus.

At domi, ut more institutoq; majorum, civibus aedium suarũ incendio damna perpessis publicè subministraretur, quò facilius amissa restituerent, Decẽviri legẽ tulerunt, ut Petri Molini filiis auri libras viginti, Hieronymo & Marino Albertis quindecim, quibus utrisq; aedes ad Cassiani & Apollinaris conflagraverãt: Andreae Ripae, cui suburbium in Muriano, alteras totidem: Veneriis, quib. domum cũ taberna merciũ Indicarũ maximè celebri ad Bartholomaei absumpserat, auri libras triginta, Quinquevirûm sale procurando magistratus daret. Neq; multò pòst, onerariis navibus duabus naufragio amissis, Philippo Bernhardo, Aloisio Contareno, quorum illae fuerant naves, auri librae sexaginta aequis partibus, Decemvirûm item lege ab eodem magistratu sunt curari jussae, ea conditione, si navem alteram eorum uterq; fabricandam reciperet.

Lex quibus incendium naufragium ve passis succurritur.

Florentini ea re elati, quòd Maximilianus, à quo sibi magnopere timuerunt, infecto negotio discesserat, castella complura, quae à Pisanis tenebantur, aggressi, partim vi, partim se dedentia recuperaverunt. Legati

Florentinorum ausus.

Veneti

Veneti exercitu distributo, Pisanum ad vicum, & Cassinam, & Butrium, & Librafactæ municipia se in hyberna contulerunt. Græci equites centum, ut commeatus inopiam sublevarent: quòd illis diebus naves Gallicæ quatuor, Venetorum naves duas frumentarias Pisas convehentes interceperant, hyemandi causa Ravennam profecti sunt insequente anno inito. aliquot etiam eorum qui remanserant, ad hostes ob stipendia non soluta transierunt.

Faventiæ præfecti insolentia.

Quibus etiam diebus Faventiæ arcis præfecto ægerrimè ferente oppidùm à reipublicæ legato ita regi, ut sibi, quod antea consueverat, magistratus creandi, pecuniam publicam avertendi, quicquid collibuisset patrandi facultas non esset, novasq; res cum sui similibus moliente, ut legati jus & majestas impediretur, puero etiam delinito, & in suas partes traducto: Senatus ea intelligens, literas ad legatum dedit, quibus literis legatus jubebatur, Hectori puero civitate adhibita denunciare, Senatum non ambitionis aut dominationis causa civem suum Faventiam misisse, sed cùm prius otii & quietis cupiditate ejus hostes, qui illum regno propè dejecerant, suis auxiliis repressisset, postea & civium precibus, & ipsius periculo permotum, constanti ejus diuturnoq; rogatu id fecisse, ut esset, & qui oppidanis jus æquabiliter diceret, & quem ejus inimici propter rempublicam vererentur, ne is quotidie ob ætatis imbecillitatem, & hostium audaciam de suo regno periclitari cogeretur: illum etiam in suam militiã scripsisse, stipẽdio juvisse, ornatumq; esse voluisse, dignitate auxisse, sua benevolentia pietateq; fovisse: atq; hæc illum ab Senatu omnia sine ullo fœnore, tãquam à patre filium, impetravisse, annumq; integrum his reip. muneribus & liberalitate usum fuisse: nunc verò, quã-

do non modò nulla gratia tantis officiis referatur, sed etiã Legati jurisdictio impediatur, reip. autoritas labefactetur, velle Senatũ, & Legato jubere, ut statim decederet: fatuum porrò eum esse, qui alteri suo cum dispendio beneficium dat, quod ipse, cui datur, invitus accipiat. Iis literis palam à legato recitatis, puer rogare illũ lachrymans obtestansq; cœpit, ne decederet: multiq; idem optimates frustrà fecerunt: nam legatus nihilo secius decedens domum rediit.

Carolus reditum in Italiam parat.

Inter hæc Carolus, Juliano Genuæ ac Savonis ei deditionem pollicente, Alexandriæ Dertonæq; Triultio, modò ipse reditum in Italiã apparet, Lugdunũ venit. quibus intellectis rebus fœderati trium millium militum numerum in Liguria celeriter conscripserũt, eosq; per arces oppidorum & castella distribuerunt: & Joannem Aloisium Fliscum adversæ factionis, hominẽ magna autoritate, qui tum Genuæ exulabat, resq; novas moliebatur, civitati restitutum, communi stipendio ei tradito, ut quiesceret effecerunt. Crebrescente verò iterum fama, Carolum ad Lugdunum magnos exercitus cogere, Senatus decrevit, ut trecenti equites cataphracti Ludovici auxilio mitterentur: Principiq; collegium civem legeret, qui eis quæstor & legatus esset. Patres Vincentium Valerium legerunt. Pauloq; pòst equites levis armaturæ alteri totidem Mediolanum sunt à Senatu missi. Triultius cum eo, quem & secum è Gallia transalpina ducere, & in Salassis ac Helvetiis cogere potuit, exercitu in Ludovici fines ingressus, castella quinq; haud paulum opportuna communitaq; perceleriter cepit, expulso Joanne Francisco Severinate Ludovici præfecto, qui ne primum quidem hostium impetum sustinuit. alia ex parte cum militibus sex millibus Asta Julianus profectus Savonem versus, præmissis

qui

qui eam civitatem pollicitationibus incitarent cum nihil eo studio profecisset, itinere non intermisso illò venit, atq; in colle apud oppidum castra posuit. Jamq; Pisis Savonem Senatus jussu venerat classis præfectus cum triremibus reipublicæ septem, onerariis navibus Federici regis quatuor: ad quas utrasq; Genuenses duas ejusdem generis addiderant. Itaq; Lucius & Severinas legati, quos eòdem Ludovicus miserat, sua cum manu, & cum equitibus Græcis, militibusq;, quos ex hybernis & Pisano agro Genuam contendere Senatus jusserat, adjunctis classiariis, prælio cum Juliani copiis commisso, eas repulerunt. Iis repulsis submotisq; (retrò enim cesserant) Novium oppidum tormentis positis, ut se dederet, compulerunt. Classis autem præfectus ea littora percurrens, naves magnas parvasq; complures cõmeatu onustas, qui è provincia cum Juliano, quem quidem jam Galli oram illam tenere confidebant, tum Florentinis afferebatur, naviculasq; longas militares aliquot paucis diebus cepit. Triultii autem rebus successibusq; cognitis, Senatus decrevit, ut Nicolaus Vrsinus, cui omnium reipublicæ copiarum præfectura decreta erat, & Bernardinus Montonius, Mediolanũ celeriter contenderent, imperatorq; Franciscus se compararet, ut si opus esset, ipse quoq; eò proficisceretur. Legati etiam ad bellũ Gallicũ lecti, Nicolaus Fuscarenus, Andreas Zancanius, ire celeriter sunt jussi. tum centuriones militum tribuniq; delectib. conscribendis, quibus uterētur, ad plura loca missi. Ubi Ursinus unà cum altero legato Mediolanum venit (nam Zancanius in itinere ad Cremam luxato pede restitit) Ludovicus edici frequēti foro jussit, quæ legati Veneti jussissent, mandavissent, iis velle jubere se, ita omnes homines audientes esse, uti si ea ipsemet imperavisset. Triultio verò, cui Prælium.

anteæ

antequam exercitus reipub. illuc accessisset, omnia secundiora fuerant, Ursino & Montonio, reliquisq; praefectis & tribunis militum suas ei copias opponentibus, primò ad Castellatium, quod municipium tormentis concutere instituerat, mille & quingentis Gallis ab equitatu reip. levis armaturae malè habitis, non leve detrimentum est illatum. Deinde cùm praelio decertare non auderet, paulatim sese retrahens, & castella Ludovici capta deserens, apud Astam octo millia passus castra posuit, & communivit: antè tamen Bergomascio Ludovici castello de via ei obvio, propterea quòd se dedere voluerat, vi capto, interfectisq; ad unum, qui in eo erant, omnibus.

Montis alti municipiũ expugnatũ.

Ex Veneto etiã & Ludovici exercitu equites & militis Montis alti municipium, quod à Novaria tria millia passuum abest, expugnaverunt, simulq; diripuerunt, atq; incenderunt. Savone autem & Genua rectè firmatis, cùm Pisani commeatus inopia conflictarentur, propterea quòd classis reipublicae ab eorum littoribus abfuerat, Florentini suis navibus frumenta in oppidum supportari prohibuerant. Pauculosq; se dies sustinere posse ulterius significavissent reip. classis praefecto cum triremibus quinq;, navigiis minutis frumentariis, quibus erat praesidio, supra quinquaginta è portu Veneris Pisas revertenti, ex omni sua copia Florentini fortissimo quoq; milite navibus imposito, Triturrita solventes occurrerunt. naves erant eorum sex, quatuor biremes, una & ipsa longa, sed triremibus multò vastior atq; procerior: oneraria magna alia, militibus amplius sexcentis tormentorum atq; missilium omni genere instructissima. ex iis ad impediendas frumentarias, ne Arni fluminis ostium ingredi possent, biremes miserunt: reliquae duae magnae, ut in triremes impetum

fa-

facerent, remis velisq; propellebantur. Id præfectus cōspicatus, triremem unam cui maximè cōfidebat, commeatui præsidio reliquit: ipse cum reliquis provectus, tametsi periculosum esse intelligebat cum tam magnis navibus confligere, tamen, propterea quòd videbat omnem ejus belli fortunam in eo commeatu supportando consistere, ad eas conversus citatis remigibus suæ navis proram, in in lōgæ hostium latus magno animo imprimit. Conflictu mutuo ambæ naves concutiuntur, & hostes manum ferream in præfecti navem jaciunt, eáq; retinent. Itaq; omni telorum genere cominus acerrimè utrinq; pugnatur: sed de superiore loco hostium milites tela in Venetos adigentes, facilè eos vulnerabant, tum pilas piceas igne succenso in triremem jaciebant: quæ res magnum incommodum præfecto attulit, transtris compluribus, & majore velo igne combustis, ut qui proximi pugnarēt milites remigesq; perterrerentur, atque animos virtutemq; remitterent. Veruntamen & reliquæ aderant, ut quæq; poterat, triremes, & utranque navem hostium virtute magis atque artificio gubernādi, celeritateq; remorum, quàm virib. & facultate lacessebāt, & modò hac, modò illac cōcitatæ inferebātur. At navis magna hostium pilas ferreas creberrimas tormentis in triremes jaciebat, & si qua ei appropinquasset, saxa & tela insuper è carchesiis jaculabatur. Pugnatum est acriter ab utrisq; continenter horas fermè quatuor: cùm interea navigia commeatum convehentia unius triremis præsidio, quæ biremes quatuor fortissimè pugnando repulerat, ostium Arni fluminis capiunt, uno tantummodo navigio amisso quod tamen sponte ad Triturritam vela converteret. Præfectus id, quod unum maximè cupiebat, assecutus, ut commeatū in tuto sisteret, navibus hostium magno & ipsis detri-

Navalis inter Venetos & Florentinos pugna.

mento

mento illato, vento adspirante se subtrahentibus, interfectis suæ navis hominibus permultis, vulneratis centum viginti, ex reliquis navibus non paucis desideratis, vulneratis parte plurima, hostes discedentes Triturritamq; conversos reliquit. Terrestri autem itinere dum reip. milites & Græci equites Pisa missi reverterentur, Cevæ oppidi, quod est supra Savonem, atq; in Gallorum partibus à regulis indigenis obtinebatur, fines ingressi, eos percurrere cœperunt. Ea intellecta re oppidani permoti, cum militibus, quos habebant complures armis captis ad eos contenderunt: quos illi excipientes universos fuderunt, complures occiderunt, captivos ducentos fecerunt: deinde ulterius progressi, cohortatiq; inter se, in oppidi suburbia bipartitò irrumpentes, præda & cæde facta duabus ex partibus ignem intulerunt. Atq; ea propè omnia, tametsi ex Ludovici usu, & reipubl. voluntate maximè tunc quidem cecidissent, tamen propterea quòd illis ipsis diebus nuncii crebriores sunt allati, Carolum omnino aut ipsum in Italiam venturum, aut magnos exercitus missurum, Senatus decrevit, ut imperator cum equitibus octingentis ad exercitum contenderet, copiæq; reipubl. omnes ad Padi ripas sese sisterent. Delecti etiam centuriones decem, militibus Brixiæ conscribendis mille, ad exercitumq; adducendis. Ex Rhetis quoq; trium millium militum numerus pusilla pecunia conscriptorum adventare dictus est, ut Brixiæ solidum stipendium acciperet.

Ceva oppidum.

Ea per populos opinione de Carolo, timoreq; crebrescente, Tristanus Saornianus è Fori Julii principibus, Hieronymi frater, homo reip. amantissimus, Bernardum Bembum patrem meum Decemvirûm magistrũ adit, proponit habere se necessarium sibi hominem Epire-

Consilium de Carolo rege Veneno tollendo.

pirotam, callidum, & ingenio peracri, nihil omnino ut sit, quod ei non mandari rectè posit: huic esse cum propinquo suo, quem Carolus Gallorum rex cubiculi ministrum habeat, magnam perq; veterem benevolentiam: audere illum in Galliam proficisci, & vel propinquo persuadere, ut veneno, quod secum allaturus est, regem tollat: vel illo de ea re celato, ipsum per se regem tollere, si Decemviri velint Epirotæ illi tantæ rei præmium aliquod statuere: sperare se atq; confidere, brevi negotium ab eo confectum iri. Bembus, tametsi sciret ea flagitia à magistratibus repelli, more tamen instituto q; majorum re cum reliquis Decemvirûm magistris communicata, atq; ab ipsis ad collegium perlata, Tristano ad se vocato, de collegii sententia respondit, ejusmodi contra hostes insidiis ad eam diem nunquam usam rempubl. fuisse, cùm sæpenumero potuerit: neque nunc velle incipere: magis Deos immortales, quàm humanas opes, vereri: porrò vinci ab suamet nequitia illos, qui per scelus alios vincere perq; nefas parant.

Pium Senat. Venet responsum.

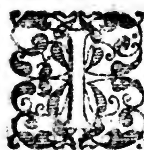
PETRI

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. IIII.

Epitome.

INter Carolum & Hispaniæ reges induciæ constituuntur. Legati à Senatu ad pacem inter Hispaniæ & Galliæ regem procurandam mittuntur Hispaniæ reges unius Fortunatarum insularum regem ad Senatum mittunt. Franciscus imperator apud Senatum accusatur. Pisani belli progressus, Longæ reip. navis cum Turcica classe pugna. Bernardi Ciconiæ cum Peruca pirata navalis pugna Petri Cantabri classis ab Andrea Lauredano incenditur. Ioanni Corvino civitas & ius comitiorum datur. Armeniis domus Venetiis datur. Ludovici Sfortiæ in Lucenses insidiæ. Caroli Galliæ regis obitus, Florentinorum prope Castellum clades. Ludovici Sfortiæ consilia & artes. Quorundam in magistratus arrogantia mulctata Venetorum apud Lunam & Cassinam clades. Pisæ à Paulo Vitellio oppugnantur. Venetorum in Clusentinis & stagni valle conatus. Thracii regis contra Venetos apparatus & consilia, eiusque rei caussa, Aloisius Galliæ rex salutatur, ac Venetorum ad eum legatio munera. Eorundem cum Aloisio rege fœdus. Eorundem quoque cum Florentinis in Pisanis rebus compositio. Gallorum in Insubriam irruptio. Mediolanum à Gallis, & Cremona à Venetis capitur Ludovicus Sfortia Insubria excedit. Galliæ regis Mediolanum adventus Ludovicus Lucenburgius & complures alii civitate ac iure comitiorum donantur. Galliæ rex in Galliam redit.

Induciæ Caroli cum Hispanis.

IS in Italia rebus administratis, Caroli & Hispaniæ regum legati, qui quidem reges ad saltum Pyrenæum exercitibus missis bellum inter se gerebant, sex mensium inducias in Aquitania faciunt: quibus uterque rex induciis non ab altero modò ipsorũ, sed à sociis etiam & fœderatis bello lacessendis abstineat. quamobrem Carolus, ubi id ei nunciatum est, ad Triultium mittit imperans, ne quam Ludovici rebus induciarum tempore turbam aut molestiam inferat. Ea intellecta re, Senatus suas & ipse copias domum revocat.

vocat. ita, qua ex parte, quoque tempore maximi tumultus expectabãtur, subitum ocium est allatum. Eas ob res Senatus Dominicum Trivisanum, Antonium Bolduum ad Hispaniæ reges legavit, qui procurarent, uti ex induciis semestrib. diuturna pax fieret. Quibus profectis Antonius, eloquentia planè singulari, & præstanti vir ingenio, in itinere adversa valetudine interceptus, Genuæ interiit. Ejus morte audita Senatusconsultum factum est: cùm Antonius Bolduus Andr. F. ex equestri ordine nullum laborem pro republica refugiens, legatione ad reges Hispaniæ suscepta in itinere mortem obierit, Senatui placere, ut Gabrieli Bolduo ejus filio primo quoq; tempore in fano Patavino sacerdotium attribuatur, quo se fratresq; suos alere commodius atq; honestius possit: idq; paulò pòst sacerdotium ab Alexandro Senatu petente Gabrieli est attributum. Miserant illi quidem reges superioribus mensib. ad Senatum per Franciscum Capellum legatum, qui ex Hispania domum redierat, Fortunatarum insularũ unius regem dono medius fidius non spernendo: quando ea porrò elementi ora solidi, quæ in Oceano Atlantico est circiter decies centena millia passus à continenti meridiem versus, multis ante Patres nostros seculis ignorata, eorum indagatione ac diligẽtia, tota tum demum reperta, & colonis magistratibusq; missis in potestatem redacta, orbi terrarum adjungitur. Eum regem publicè Patavii enutriri Senatus jussit.

Legati Venetorum ad pace n[...] mandam.

Eodem ferè tempore Patres certiores facti Franciscũ imperatorem stipendio reipubl. non confecto cum rege Carolo agere, ut se in suam militiam recipiat, illum ad urbem accersitũ, ubi morbo, ne venire posset, impediri se respondit, Decemvirûm decreto missum fecerunt. Is auri libras ducẽtas stipendiorum nomine ante tempus

Fortunatæ Insulæ.

Franciscus Venet. Imp. suspectus.

acceptorum reip. debebat: salis autem crediti, neque dū soluti, centū. Accidit tamen, ut eo ipso missionis die in frequenti comitatu Franciscus Venetias appelleret, dictitans se à Ludovico ejusq; genero Galeatio in fraudē ob invidiam cōjectum, qui literas ab eo conscriptas finxissent, ad Patresq; misissent, quas ipse nunquam scripserit. ejus rei satis magnum argumentum esse, quòd ipse in eorum potestatem venerit. quòd si alia etiam pignora Patres postulent, arces se sui regni, suosq; liberos reip. traditurum, modò sibi purgandi jure criminis facultas ne intercludatur. neq; tamen ut sententiam Patres mutarent, impetrare potuit: qui ad eum tertio pòst die miserunt, moram in urbe diutius ne traheret. Is etiam, quo ab urbe discessit die, Joannem fratrem ad Patres misit, quibus se ab eo conveniri non est visum.

Post hæc dum induciarū Aquitanicarum tempus labitur, Hercules ad urbem venit, Principem & Patres salutatum, rogatumq; ut Ferdinādum filium suum in equitatu reip. vellent esse: quod quidem ei Patres liberaliter concesserunt, equitibus cataphractis alendis centum, stipendio adolescenti per Senatum attributo.

Pisani belli continuatio.

Quod autem ad Pisanum bellum attinet (ut eôdem sæpius revertamur) is quidem annus & pro parte insequens nihil propè, quod magnopere memoratu dignū esset, habuerunt. Missi ad Florentinos per Triturritam commeatus in tam magnis navibus, ut eas aggredi naves reip. non sint ausæ. Capti ab eorum exercitu milites Veneti centum, & exuti armis. Conscripti ab eisdem equites levis armaturæ tercentum, qui sagittis contra Græcos uterentur: atq; ii eorum impetus admodum represserunt. Ob id ab Senatu equites ferreis cum fistulis ad exercitum missi, & item Græci submissi: cataphracti quoq; equites conscripti novi, dilapsis veteribus.

Qui

Qui Pisarum portas custodiebant, iis addita ab Senatu stipendia, ut studiosiores suo in munere obeundo essent. Missa etiam ad Senatum Ludovici nova legatio, quæ ad componendas Pisanorum cum Florentinis controversias Patres hortaretur: præstare eos Florentinis attribui, quàm bellum diutius alere: omnia in Italia pacis & quietis plena momento temporis futura, si Pisæ restituantur: ut non tam commutata illius tempore aut eventibus consilia viderentur: quid enim tum novi? quàm semper illum id unum spectasse palàm fieret, ne respublica eo municipio potiretur, sed nihil planè ultra: aliis verò de rebus perpauca.

Navis reipubl. longa ex earum genere quæ ad mercaturam proficiscuntur, more institutoq; majorum, convehendis iis hominibus, qui aut voto suscepto, aut religione permoti Christi Dei filii sepulchrum, quod est Hierosolymis, adire atq; invisere cupiunt, in Syriam quotannis stato tempore mitti solita, cùm ad Maleam iter faceret, in Turcarum regis classem Arige præfecto incidit. Ea erat naviũ onerarium duarum, triremium item duarum, biremium quinq;, quarum biremes duæ ad navem reip. præmissæ vela dimittere jusserunt. Mos est nauticus ejusmodi, ut qui plus aut virib. aut dignitate pollent, velint, ut quæ sibi occurrerint naves, velificationem intermittant, antennasq; demittant, cùm honoris sui causa, tũ ut, si quid ab illis quærere aut petere velint, possint: id qui nolũt facere, jus est bello cogere ut faciãt: sæpeq; accidit, ut ea de causa pugnæ maximæ existerent, plurimorumq; hominum cædes consequerentur. Aloisius Georgius (is enim erat navis Venetæ præfectus) classem esse illam piratarum existimans, antennis non dimissis cursum tenuit. quod ubi Turcæ conspexerunt, ab utroq; illum latere suis triremibus

Mos nauticus in demittendis antennis.

Navis Reipubl Venet. cum Turcis pugna.

cinxerunt, & sagittarum magnam vim in eum mittere cœperunt. Id cùm parum proficeret, navib. suis omnibus illum expugnare contenderunt eo in certamine Turcæ navis Venetæ scalam sæpe conscenderunt, aliisq; à partibus in navem prosilierunt: sæpe ignem injecerũt, quo & plutei combusti, & præfecti cœnaculum ipsa in puppi, & majora vela conflagraverunt. sed tanta remigum & nautarum, atq; in primis advenarum virtus fuit, ut cùm ab hora diei sexta usq; ad quartamdecimam pugnavissent, Turcæ receptui canentes, & signo pacificationis sublato, priores pugnam desinerent, Arigesq; missis ad Aloysium ex suis, qui salutem illi dicerent, magnumq; atq; fortem virum eum esse testarentur, pacem benevolentiamq; cum illo iniit. Missi quadraginta milites ex iis, quos Janizaros appellant, suis in navibus interfectos esse Aloisio significaverunt. Ex Veneta interierunt quinq;: vulnerati complures: in his præfectus quatuor vulneribus acceptis neque tamen periit.

Bernhardi Ciconiæ pugna cum Peruca pirata.

In Punicis etiam littorib. Bernardus Ciconia ejusdem generis navibus à rep. præfectus Perucam piratã ingenio magis quàm viribus expugnavit. Erat uterq; ad Tuneta in portu: atq; ille navem onerariam permagnam habens, ut exirent Veneti, expectabat, illos in mari aggressurus: seq; id conaturum, palàm antea præ se tulerat, multa minaciter oblocutus. Interim Dalmatæ, qui sub imperio reip. degebant, navem non magnã eundem in portum adducunt. Id ut est Ciconiæ nunciatum, nocte ex suis navibus homines complures in illam imponit, navesq; aptari ad pugnã imperat. Ea re, tametsi furtim fiebat, tamen à piratis animadversa, confestim Peruca relictis ob celeritatem anchoris è portu sese eripit. Ciconia illum cũ triremib. sequitur: trã-

quillita-

quillitateq́; oborta, remigum labore effecutus, oppugnansq́; cominus, ubi propter navis altitudinem nihil fermè virtute militum proficit, & suos facilè vulnerari de superiore loco videt, fabros in navis scapham jubet descendere, eosq́; suæ puppis pluteis armamentisq́; contegens, ex piratæ navi stuppas inter tigna constipatas paulum sub aqua extrahere imperat. Ea re hostibus imprudentibus effecta, implenteq́; se navi aqua, Peruca illi deditur.

Nostro autem in mari Andreas Lauredanus, navis onerariæ bellicæ à Senatu præfectus, magna vir virtute, cùm intellexisset à Crotoniatis Petrum Cantabrū piratam recipi, qui reip. hominibus damna intulisset, eumq́; ad Oricellam esse cum navibus longis quatuor, secum naviculas, quas appellant Gripos, quæ commeatum advexerant, duas ducens eò proficiscitur: jactisq́; procul anchoris, noctem opperiens in suæ navis scaphis duabus atq́; in Gripis milites trecentos imposuit, imperans ut ante lucem egressi, turrim ipso in littore, qua in turri esse Cantabrum intellexerat, circunfunderentur, ne is effugere posset, eamq́; expugnare conarentur. Missi, quòd iter erat longius, orto jam sole in littus descenderunt. Cantaber ubi naves advenientes è longinquo vidit, coactis non suis modò, sed ejus etiam loci copiis equitatus & peditatus, quas Antonius Centilius, cujus erat in potestate castellum, ut ei præsidio essent, ad illū statim miserat, in eos impetum fecit. Veneti cū sex horas continenter pugnavissent, interfectis compluribus, vulneratis octoginta, Cantabroq́; ipso, omnes in fugam conjecerunt. fugientes loci castellū recipiens texit. Turri deinde expugnata, quiq́; in ea erant propugnatoribus novem reste suspensis, castellū capere sunt aggressi. Biduo in ea oppugnatione cōsumpto, cùm acerrimè castel-

Petri Cantabri classis mœnia.

Gripi naviculæ.

lum defenderetur, murorum parte dejecta, vastato agro, tormentis hostium abductis, uno suorum tantummodo amisso, vulneratis perpaucis, piratæ classem incenderunt, ad navemq; redierunt.

Ioann. Corvinus civitatem & ius comitiorum Venet. consequitur.

Superiori verò æstate Joannes Corvius, Matthiæ regis Pannoniæ filius, per suum legatum Senatui significavit, cupere sese perpetuo amoris & benevolentiæ vinculo cum rep. conjungi: itaq; petere ut in civitatem & jus comitiorum reciperetur. quamobrem majoribus in comitiis civitas, & jus comitiorum ei datum.

Domus Armeniorum Venetiis.

Armenii quoq;, qui Venetias venerant, tabellas testamentarias, Ziani principis tempore ab homine Armenio confectas, ædis Marciæ procuratorib. ostenderũt: quibus tabellis domum in urbe demortui pecunia emere procuratores jubebantur, quam quidem domũ Armenii ad urbem venientes incolerent: eamq; postea domum cum sacello emptam ad Juliani fuisse in laternarum via, quæ tunc à procuratorib. locetur; itaq; illam ipsam domum sibi restitui ex testamento petierunt. A procuratoribus intellecta eorum postulatione domus est Armeniis restituta, atq; ab iis incoli cœpta. Ipsi à civitate comiter & liberaliter accepti, gens tam longinqua, urbi amico spectaculo fuerunt.

Vere autem insequentis anni jam medio, Ludovicus regni ac dominationis ingenio & natura cupidissimus, ejusq; rei magnopere impatiens, quòd videbat Pisarum civitatem multò reip. amiciorẽ esse, magisq; tribuere, quàm illius vel benevolentiæ, vel fidei, Lucã oppidum suam in potestatem redigere malis artib. est conatus: quò facilius vel Pisas, si qua posset, occuparet ipse, suasq; faceret, vel reip. occupare illas cupienti firmius obsisteret, municipio omnem ad copiam opportunissimo, & vicinitate conjunctissimo suæ ditioni adje-

cto

cto, adseq; traducto Itaq; compositis, quas intendebat ei municipio insidiis, ire se Genuam simulat, ut Lucenses imparatos aggredi, tanquã aliò properãs, improviso possit. Sed in itinere dum esset, detecta proditione oppidani se communiunt. Potiundi oppidi occasione amissa Ludovicus, ne simulasse videretur, Genuam profectus est, ibiq; dies aliquot cõmoratus domũ redit. Senatus iis Ludovici artibus cognitis, cùm in se planè uno positam omnem ejus belli rationem & constitutam videret, Græcos equites trecentos, qui in agro Patavino hyemaverant, Pisas mittere, prioribusq; addere decrevit, militumq; numerum duûm milliũ statim imperare, qui Pisas mitterentur: tũ legatum exercitui legere, qui Justiniano domum redire postulanti succederet. Lectus Thomas Zenus via se dedit. quæ intelligens Ludovicus, palàm ut etiam reip. legatus exaudierit, ea quidem Senatusconsulta, inquit, quò spectent, video: volunt enim Patres Pisis potiri: sed eos eventus frustrabitur, nunquam enim potientur.

Ludovici Sforziæ in Lucenses insidiæ.

Inter hæc Carolus Galliæ rex moritur. itaq; accidit, ut cùm Marcus Lippomanus reip. legatus ab Ludovico peteret, uti Zeno cum Græcis equitibus Pisas eunti iter ad Apuanos Ligures patêret, Ludovicus nihil responderit, tum ipsi in Ludovici fines progresso itineris facultas permissa non fuerit. Senatus iis de reb. certior factus, reputansq; id, quod erat, Ludovicum nihil sibi amplius à Carolo timentem, propter quod reip. indigeret, spiritus sumpsisse, neq; quicquam præterea in Pisani belli administratione reip. concessurum illum existimans, ad Herculem misit, ut equitib. & legato reip. per Mutinæ, Regiiq; Lepidi fines iter daret: qui quidem dedit. Ludovicus autem ea re cognita, tũ e Gallia certior factus Aloisium ducem Genabensiũ, qui in Galliæ

Caroli regis obitus.

Ludovicus rex Galliæ.

regnum Carolo successerat, quem Galli Ludovicum appellabant, jam ad bellum in sese animum & cogitationem adjecisse, Senatui significavit, nihil se de itinere legato reip. negavisse: illum potius perperàm ipsius verba interpretatum: suos fines omni tempore Senatus exercitib. patuisse, neq; unquam occlusos fore. quamobrẽ Zenus ipse per Ludovici fines, quod iter erat commodius, Pisas venit: cùm tamen equites Pado jam trajecta per Herculis fines antea misisset.

Florentinorum edictũ.

Florentini, qui omnino sæpe à Græcis equitibus malè habiti eos pessimè oderant, edictum proposuerunt, ne quis ex eis captivus duceretur, sed captus interficeretur. Ea intellecta re legatus Venetus edici contrà jussit, idem sui milites facerent, neq; ulli omnino ex hostium numero parcerent, sed omnes peræquè interficerent. statimq; in eorum fines Græcos equites educens, excursione introrsus facta, quoscunq; in agris reperit, interfecit. quare cognita, Florentini edicto publicè rescisso ad morem belli pristinum redierunt. pauloq; pòst Butrium magno impetu aggressi, scalisq; ad murum positis, repulsi sunt à propugnatoribus detrimento parva accepto. Sed non parvo illis detrimento ea, quæ subsecuta est clades, fuit.

Jacob. Savornianus turmæ equitũ reip. præfectus, adolescẽs impiger, cũ suis equitib. centũ, Græcis quatercentũ, in hostiũ fines Populoniã versus è castris prædabũdus proficiscitur: multisq; millib. passuum confectis, ad Castellũ, quo in castello alumen proximis è secturis erutum incredibili dominorum lucro plurimarum nationum usui conficitur, accedens, oppidanos ad illũ repellendum egressos fugat: ædificia, quæ pro portis sunt, incẽdit: alias in partes incursione facta, atq; in ea biduo consumpto, magna cum pecudum & armentorum

Aluminis fodinæ.

præda

præda dum revertitur, hostes de ea re certiores facti, omnibus copiis ad ea loca, quæ per illum iter facturum putabant, contenderunt. Alia ex parte Zenus legatus ob Jacobi longiorem moram veritus ne hostes intellecta re in itinere illum aggrediantur, cum reliquo exercitu obviam Jacobo proficiscitur, præmisso tubicine, qui eũ de suo adventu certiorem faciat. Hostes Jacobũ nacti, impetum in eum faciunt. Interim tubicen celeritate usus, de legati adventu eũ admonet. Ille id intelligens, hostium modò impressionem lentè sustinere, etiam cedere interdum, deinde pugnam paulisper redintegrare. Id ubi aliquandiu facit, legatus advenit, hostes pugnãtes à tergo repentè aggreditur: tum Jacobus Graciq; clamore sublato acerrimè in eos invehuntur. quod ubi hostes viderunt, omnes perterriti fugere contenderunt. Interfecti ex iis plus ducenti: capti ex præfectis, Ranutii Martiani frater, Gallusq; is, qui ob virtutẽ bellator magnus appellabatur, aliiq; complures: ex equitibus centum septuaginta, ex militib. quingenti: signa militaria quinq; relata. Ranutius ipse toti exercitui præfectus, equo amisso fugiens, vix ægreq; se in proximũ oppidum contulit: reliqui aut idem in oppidum, aut in montes atq; sylvas fugientes se abdiderunt. Florentini clade accepta, Paulo Vitellio, qui priore stipendio confecto ad gentiles suos, quibus cum Alexander bellũ gerebat, in Romanũ agrum se contulerat, imperiũ totius belli deferunt: Vitellotio ejus fratri præfecturam equitum tradunt. ii cum equitibus trecentis in eorum castra perceleriter veniunt. Florentinorum clades.

Catherina Forum Livii & Forũ Cornelii obtinens, Ludovici fratris filia notha, mulier vidua, milites quater mille suis in oppidis atq; finibus imperat magna celeritate adhibita. eos, quòd nulla suberat causa cur Catharina Ludovici fratris filia.

imperarentur, Ludovici jussu cogi omnes homines existimaverunt, ut illos auxilio Florentinis mitteret. Ludovicus ipse Franciscum Mantuanorum principẽ, quem resp. missum fecerat, imperatorem suis copiis deligit, sub Maximiliani copiarũ nomine. Iis intellectis rebus Senatusconsultum fit, ut equitum præfecti aliquot Ravennã mittantur: ut Vincentius Naldius Faventinus magna in oppidi finibus autoritate homines montanos cogat reip. pecunia numero ad mille: ut Antonius Ordelafius Foroliviensis, cujus pater ejus oppidi regnum obtinuerat, quemq; ipsum resp. cõplures in urbe annos enutrierat, Ravennam proficiscatur, bellũ Catharinæ, ni quiescat, suorum factione reiq; pub. opibus illaturus: ut Ferdinandus Herculis filius, quẽ Senatus in suã militiã adlegerat, & Joannes Ripa equitum præfectus iter Pisas evestigiò suscipiant: ut Nicolaus Vrsinus, Bernardinusq; Montonius ad Ollii fluminis ripas sese conferant.

Barbadici principis oratio ad legatos.

Post hæc, propterea quòd Ludovici legatus eo Senatusconsulto intellecto inter Patres dixerat, res, quas vellent, alias cogitarent, unum modò, Pisas se tueri posse, ne cogitarent, néve in animum inducerent: adhibitis fœderatorum legatis Barbadicus Princeps eis ostendit, quòd bellum resp. in Florentinos Pisis tuendis suscepisset, factum sociis quidem omnib. consentientibus, Ludovico autem magnopere hortante, ac belli æquã partem in sese recipiente, quantas eo bello impensas Senatus fecerit, quantos exercitus eò miserit, aluerit, quot triremes, naves, ignorare prosus neminem. Maximilianum in Italiam adduxisse quidem & reliquos, sed unius Ludovici causa, ut esset qui illum ab Carolo bellum ei primum omnium parante, pari autoritate tueretur, eos tamen sumptus omnes unum propè Senatum sustinuisse

sustinuisse, largiterq́ Maximiliano suppeditavisse. Annos esse elapsos duos, ex quo bellum initiũ habuerit: nunc autem, cum eò res perducta sit, ut si, quam Pisarum civitati fidem Ludovicus dedit, etiam præstet, illa suam libertatẽ facilè retineat, eum non modò suas domum copias reduxisse, sed hostes etiam Pisanorum fovere, milite, pecunia, consilio, rebus omnibus: ut qua ipse perfidia volens lubensq́ in Pisanos utitur, velit alios cogere, ut eandem perfidiam vel inviti exerceant. Is quoniam Senatui animus non est, scire eum cupere, quid sibi his rebus Ludovicus postulet: nam si pacem agere destinat, pacis ei Senatum autorem fore, dum in fide, quam Pisanis dedit, maneat: sin bellũ gerere mavult, bellum ei per Senatum non defuturum. earum duarum rerũ pacis belliq́, utra ei magis cordi est, ejus eligendæ sese potestatem illi facere. ipsos autem legatos non tam suæ orationis testes habuisse, quàm ut si quid durius Ludovico acciderit, sciant memoriaq́ teneant jure id meritoq́ accidisse. Ea oratione habita, legatus Ludovici tempus se dixit sumere, dum quid ad illa responderi Ludovicus velit, scire possit: neq́ tamen dubitare se jam nunc, quin auri libras quindecies millies Ludovicus habeat, quib. Florentini tanquam suis eo bello uti possint.

Ludovici litteræ ad patres Venet. eiusq́ consilia.

Paucisq́ post dieb. litteræ sunt ab Ludovico ad Patres datæ, mirari sese, quã ob causam ea Senatus mãdata nunciari sibi jussisset, qui quidẽ nõ socius modò atq́ amicus, sed planè filius reipublicæ semper fuerit. æquissimum sibi videri, quam pecuniã Pisis tuendis civitas erogarit, eam pecuniam Senatui restitui: itaq́ si velint, cum reliquis fœderatis rationem Patres ineant, quonam id quidem modo agi commodè conficiq́ possit, se nihil ejus impediturum.

Iisdem diebus Decemviri Petro & Hieronymo & A-

Arrogantia in Magistratus quorundam mulctata.

loisio Bragadenis Andreæ filiis, propterea quod ii Nicolaum Georgium, rationibus publicis præfectum, in ejus ædibus dum alloquerentur, verbis arrogantiorib. interjectis minis fuerant usi, jus comitiorum & magistratuũ adipiscendorum facultatẽ annos decem interdixerunt: qui quidem ante id tempus nequeant restitui, nisi omnibus collegii sententiis ea lege absolvantur. Idem postea in Vincentio Barbaro servatũ, quòd is Dominico Lãberto magistratus pacis Scribæ maledixerit.

Venetorum apud Lunã & Cassinum clades.

Florentini æstate ineunte per Catharinã, perq; Ludovicum, qui eis pecuniã mutuò dederat, confirmati, novisq; aucti copiis, militũ reip. non magnum numerũ qui Lunam, ut eorum locorum dominis præsidio essent, ab legato missi fuerant, cæde facta in fugam verterunt. Deinde, tametsi Senatus cum Petro Duodo altero legato Pisas profecto equitatum, qui sagittis utebatur, eodem misisset, tamen apud Cassinam magna caligine oborta, ita ut conspici non possent, maximam copiarũ omnium partem fuderunt, Joanne Gradonico, qui eis præerat, interfecto, captis cõpluribus: reliqui, Savornianus Tersiasq;, qui erant Cassinæ, veriti ne interciperentur tormentis abductis sese Pisas contulerunt, atq; ad muros castris positis constiterunt. Iis intellectis reb. Senatus exercitu restaurãdo Guidum Vbaldum Metaurensium ducem suam in militiã adscivit, cui stipẽdium esset in equites cataphractos ducentos, levis armaturæ centum, auri libræ annuæ centũ septuaginta. Petrum autem Marcellum legatũ declaravit, qui Vrbinum accurreret, ut Guido Vbaldo præstò esset, militesq; mille in ejus finib. conscriberet. Tum, quòd Petrus Medices Patribus significaverat, quoniam Vrsini propinqui sui pacem cum Alexandro fecissent, si ei pecunia in stipendium subministretur, illos se omnes, quorumq;

opus

opus esset, adducturum: Senatus ea de causa Petro Medici pecuniam decrevit, equitesq; Graecos, qui aestiva in agro Taurisano habebant, quiq; tum è Graecia venerant, in Flaminiam mittendos censuit, ut alio itinere Pisas contenderent: nam per Ludovici fines unum modò militem, aut omnino nuncium eò Patres mittere non poterant, quando is & itinera clauserat, & omnes tabellarios excutiebat atq; intercipiebat, ne Senatus certior illis de rebus fieret. itaq; nihil jam novi Pisis afferebatur, compluresq; dies magna earum rerum ignoratio Senatum tenuit. Emanavit tamen hoc, Florentinos cum Genuensibus Ludovico procurante foedus percussisse, quo ex foedere Genuenses littora Florentinorũ ab reipublicae classibus tuta reddere tenerentur. Neq; multò pòst eorum magistratus Marco Beatiano, quem antea Senatus Genuam miserat, asperioribus verbis denunciavit, se nunquã passuros, ut in reipublicae imperium Pisae redigantur. cui Beatianus respondit, minus injustè eos & Ludovicum facturos, si semel injurii in remp. fierent, foederũ & societatis, quam Diis hominibusq; testibus sanxissent, lesae atq; violatae nomine: nunc illos dupliciter peccare atq; delinquere: semel in eo, quòd infidelitate se polluunt: iterum autem propterea, quia rempub. ambitionis insimulant, quae profectò nunquam Pisas sui juris facere concupivit, sed tantũ libertati restituere, quemadmodũ se facturam unà cũ ipsis initiò spopondisset. His igitur atq; aliis unius Ludovici artibus (nunquam enim quiescebat) cùm suũ magnopere Florentini exercitum autumni mensibus amplificassent, reipublicae autem copiae multis essent partib. attenuatae, Paulo imperatore Butrium aggressi per deditionem oppidum capiunt: eo tamen ita capto, omnibus tormentorum magistris, ne amplius exercere artem

Genuensis Foedus cum Florentinis.

Butrium oppidum captum.

Magistris tormentorũ dextræ abscissæ.

artẽ possent, manus dextras praeciderunt, suaq; cujusq; collo appensa eos dimiserunt. quorum pars ad urbem veniens sese Patribus commendavit: Patres quoad viverent, stipendium singulis cum vacatione omniũ munerum tribuerunt. illi manibus ferreis fabrefactis se ad artem redituros, & reipublicae usui futuros, suasq; injurias, si Pisas remittantur, vindicaturos, fidem Senatui fecerunt. Auxit Patrum curã exercitus instaurandi Butrium captum: itaq; Baliones, familiã Perusinam magnopere militarem, antiqua necessitudine cũ Ursina Romanorum gente consociatam atq; conjunctã equites cataphractos centũ quinquaginta pollicentẽ, Senatus conduxit, qui per suos fines & Senatum agrũ Pisas proficiscerentur. Eo tempore Petrus Medices cùm se viae dare vellet, ut in fines Florentinorũ contenderet, in febrim incidens substitit. Interim Paulus omni cum exercitu ad Pisanum vicum castra posuit, oppugnandi oppidi causa: quod cum plures dies tormentis percussisset, atq; ad muros milites adduxisset, saepe cum clade repulsus, oppidanis acerrimè propugnantibus, tandem oppidum per deditionem cepit. Ejus oppugnationis tempore accidit, ut Veneti quoq; castellum Pisanorum, in hostium potestatem redactum, in quo erant milites ducenti quinquaginta, noctu aggressi uno impetu expugnaverint. quo successu incitati, paulò pòst ad castellum Pisano vico proximũ item noctu cùm accessissent, re per exploratores significata, repulsi à propugnatorib. tum in reditu ab hostibus intercepti, magnam cladem acceperunt. Vico capto & clade accepta Senatus censuit, uti Perusiae milites conscriberentur numero ad duo millia: &, quòd Senarum civitas per suos fines iter reipublicae copiis non dabat, Petrum Medicem Guidumque Ubaldum in Flaminiam vocavit, ut per Faventi-

Pisae à Paulo Vitellio oppugnantur.

norum

norũ fines in hostiũ agrũ irrumperent. ea enim de causa cùm ad eos Jacobũ Veneriũ legatũ misisset, civitas cõcilio cõvocato, reip. copias sententiis propè omnib. recipiendas censuerat. Itaq; etiam Hectori puero pœnitentia ducto, quòd se per suos malis artibus à rep. distrahi permisisset, pristinũ Senatus locũ gratiæ restituit, cũ reliquis stipendii veteris, novo stipẽdio tradito. Hostes interea Pisanũ vicum, quẽ quidẽ murorũ parte magna tormentis nudaverant, restituunt. Veneti se in Pisarũ suburbiis vallo cinxerunt. Librafactæ autẽ in colle, qui è regione oppidi est, castello excitato, classiariisq; septuaginta cũ tormẽtis introductis munierũt, quæ tamẽ eis cura studiũq; haud multũ contra Pauli artes profuit: nã cùm illi Librafactæ copiis omnib profecto, diesq; cõplures castellũ oppugnãti parũ usui cætera fuissent, cuniculis partẽ muri sustulit submissisq; per ruinas militibus, non tamen sine cæde, castello est potitus. Eo capto, Librafactæ jã & ipsum tormentis murorum parte nudatum, tridui spatio ad deliberationem sumpto se dedidit. Librafactæ castellum

Rebus apud Pisas in adversum reip. labentibus, & Paulo nihil eorum, quæ ex usu esse possent, prætermittente, Senatus decrevit, ut Guidus Vbaldus, Petrus Medices, per Faventinorũ fines Maratã Crispinumq; municipia natura magis quàm artificio communita, quæ prima eo latere in hostium sunt finibus, aggrederentur, ut illis expugnatis, aditus in agrũ Florentinorum eis patêret. Itaq; tormenta ad muros dejiciendos Ravennã Patres miserunt, quæ eò supportarentur: Ioãnemq; Paulum Gradonicũ & in Vbaldi exercitu Quæstorẽ, & Græcis equitib. quos ei præstò esse jusserãt: præfectum legerunt. Julianus autẽ Medices Petri frater, cùm Faventiã prior venisset, Maratã profectus ab oppidanis

Laurentius Medices.

pidanis libentissimis recipitur. Laurentii enim recordatione, magni clarissimiq; viri, eorumq; municipio amicissimi, qui civitatis principatum multos annos obtinuerat, permoveri sese dixerunt, ut quam benevolentiam patri, si viveret, se debere sentiebant, filio præstarent. Maratæ arx summo in colle posita militibus referta sese tenuit.

Maratæ arx.

Interim Bartholomæus Livianus ex Ursina Romanorum gente in Medicum partib. homo paratissimus, Faventiam & ipse cum equitatus parte præmissus, milites centũ quinquagintà, quos in Ferrariensium finib. Catharina scripserat, atq; ad se venire jusserat, in itinere aggressus omnes cepit, armisq; exuit. Petrus medio inter Maratã Faventiamq; spatio, ne cõmeatus intercludi eis posset, Guido Ubaldo relicto suis cum equitib. militibusq; mille, jugum quod Maratæ arci imminet, capit: tormentisq; in eo jugo positis muros dejicere aggreditur. Iis vallo portæ diruto, legatus qui in arce erat sibi veritus, ac domum clàm recurrens, ejus capiendæ occasionem hostibus utiq; dedisset, si ejus fuga cognosci potuisset. Ille verò ad arcem defendendam, quæ maximo momento ipsorum rebus esset, civitatem incitans, majoris etiã præsidii celeriter eòdem submittendi caussam præbuit. quare effectum est, ut tametsi in ea oppugnatione complures dies exercitus reipublicæ consumpsisset, arx tamen capi nõ potuerit; quoad Joanne Frãcisco Severinate Gasparèq; eius fratre cum exercitu ab Ludovico Forũ Livii missis, ut unà cum Florentinorũ conjuncti copiis in Ubaldum impetum facerent, Petrus & Julianus oppugnationẽ relinquere coacti sese Ubaldo adjunxerunt. Baliones tardius profecti Ravennæ constiterunt.

Maratæ arcis oppugnatio.

Itaq; cum in magna consiliorum inopia Patres versarentur,

sarentur, Paulo modis omnibus Pisanas res urgente, novo exercitu reip. nihil proficiente, Franciscus Mantuanus Senatui se obtulit, si ei pristinum locũ gratiæ restituat, illi præstò celeriter futurum, veteremq́; suã fidem magno cum reip. usu tam dubiis temporibus præstaturum. Re à Patribus agitata, Decemviri priore judicio in Franciscũ resciсso, ac lege missionis antiquata, Senatui permiserunt, uti de eo, quod sibi è rep. videretur esse, id statueret. Eo cognito Decemvirûm decreto, Franciscus equites levis armaturæ septuaginta, quos ad Catharinã miserat, statim revocavit, & Ravennæ jussit esse reip. obtemperaturos: & Joannem fratrem ad urbem misit actum Patrib. gratias, tum ut militiæ cõditionẽ à Senatu acciperet. Senatus Francisco equites cataphractos ducentos quinquaginta, Joanni centum attribuit: qui si numerus in tempore expleri ab illis nõ posset, binos equites sagittarios unius cataphracti loco uterq; eorum conficeret: statuitq́; ut ex reliquo equitatu reip. tot ad hos cum præfectis adjungerentur, ut essent omnes octingenti, quos Franciscus secum adduceret. itemq́; ut milites ter mille magistratus Taurisani, Vicetini, Veronenses, Brixiani, Bergomates celeriter conscriberent, qui Francisco traderentur, ut Pisas vel invitis iis, per quorum fines iter esset faciendũ, pervenire poßet: legatumq́; ei Nicolaum Fuscarenũ declaravit. Senatusconsulto accepto Franciscus evestigiò ad urbem venit, Principisq́; pedib. propè advolutus, tempus dixit sibi exoptatissimũ venisse, ut fidem studiũq́; in illum suum, atq; amorem erga remp. quẽ à puero susceptum constantissimè semper coluisset, improborũ eorundemq́; invidorum hominum maledictis offusum & interpellatũ: Senatui probaret. Patres ei libras auri cẽtum in stipendii partẽ numerari statim jusserũt, quib:

Franciscus Mantuanus in gratiam redit.

decem dono datæ adjungerentur. Iis Pisas rebus celeriter perlatis, civitas animos jam propè infractos confirmavit, spemq́ cepit, fore ut hostes non diutissimā ex recenti victoria lætitiam essent habituri: seseq́ ad omnē oppugnationem sustinendā, dum auxilia instituta adducerentur, cōparavit. Neque tamen ea porrò fama deterreri Joannes Bentivolus satis potuit, ut per suos vellet fines exercitui reip. Senatu postulante iter dare, quòd diceret, sibi apertissimè Ludovicū denunciavisse, si id faceret, exules se Bononiā reducturū, atq; illū principatu oppidoq́ ejecturum: tanta tamq́ atrox in remp. æmulatio, tam aversa à bonis morib. cupiditas ejus mētem atq; animū occupaverat. Sed fuit ea plaga levior: vel enim vi cōtendere Joannes noluisset, vel copiis multò majoribus exercituq́ firmiore per Faventinos in hostiles iri fines atq; irrumpi potuisset. illa gravis, quòd statim Franciscum à suscepti cura muneris novis pollicitationib. Ludovicus avertit: misso enim ab Senatu legato, cùm ad profectionē suscipiendā admoneretur, quòd reliquæ copiæ jam convenissent, nolle se dixit proficisci, propterea quòd ab Ludovico meliores ei conditiones proponerentur: quibus quidem conditionibus se addixisset, quoniam Patres, quo se nomine appellarent, nihil dum deliberavissent: itaq; libras auri nonaginta ex centum, quas in urbe acceperat, Nicolao restituit: decem, quæ essent reliquæ, se dixit reip. militib. adnumeravisse. Conditiones autē erant hujusmodi. Maximilianus bello in Italia gerendo suis illum copiis imperatorem declaraverat: Ludovicus itē suis. Florentini præfectum ipsorū loco. equitatus utriusq; muneris magnus ei numerus ab singulis attributus: itaq; numi etiā eo nomine missi, sed à Ludovico tantùm: Maximilianus enim suā modò unius autoritatē in commune proponebat.

Francisci levitas & inconstantia.

ponebat, pecuniæ nihil conferebat. Florentini propter belli diuturnitatem, quas afferrent, non habebant. Additum etiam conditionibus, ut si bellum in reip. finib. geratur, quicquid agri, quicquid oppidorum in regum Mantuanorũ ditione aliquãdo fuisset, quod nunc Veneti possideant, id omne Francisco restitueretur. quib. intellectis rebus legatus à Senatu jussus domum rediit. Neq; multò pòst Joannes Francisci frater se ad urbẽ cõtulit, velleq; reip. stipendiũ facere Patrib. confirmavit. Patres eum missum fecerunt. Verũ enimverò cùm antea de Francisco restituendo Patres agerent, Senatus decrevit, ut is exercitus, qui Marata se receperat, Antonium Ordelafium in Fori Livii regnum induceret, expulsa Catherina, quæ Florentinis auxilia in rẽp. miserat. Id cũ propter municipiũ in fœminã impudicã & crudelẽ odium, tum pro Antonii factione posse ad exitũ perduci Patres existimaverunt: sed provisis ad eam oppugnationẽ iis reb. quarũ rerũ exercitus indigeret, nova occasio Patrib. oblata, Senatũ à sententia removit.

Est in Apennino Metaurensium proximum finibus castellum Sollianum, cujus castelli ager ad Florentinorum fines pertingit: id castellum Rambertus Malatesta obtinebat. Is igitur Rambertus ad Petrũ Medicẽ veniens ei ostendit, posse Venetos per fines suos in hostium, qui sibi finitimi essent, agrũ atq; vicos penetrare nullo prohibente. facillimum esse docet, propterea quòd nemo id cogitet, nemo vereatur, hostes eo ab latere imparatos adoriri, magnumq; iis terrorem incutere, magnã perniciem inferre, antequam occurri ab eis possit. cupere sese in reipublicæ fidem recipi: non sine reip. usu futurum demonstrat, si recipiatur. Medices explorato ab eo itinere, reliquisq; rebus cognitis ad urbẽ celeriter venit, Patribusq; rem denunciat. Patres Rambertum in Sollianum castellum.

reip. fidem recipiunt, stipe annua quinis auri libris est constituta. Reverso in castra Medice, reliquisq; rebus à legato ducibusq; constitutis, Livianus, cui quidem & item Carolo Ursino Virginii filio Senatus praefecturam equitum tradiderat, ad eam rem tentandam deligitur. Is itaq; Livianus castris, quae in Foroliviensi erāt magno silentio profectus cum equitibus levis armaturae ducentis quinquaginta, militibus octingentis, per Cesenae agrum & Solliani fines noctu itinere confecto, ante lucem ad fanū Camaldulense, quod est in valle angusta magnis montibus circundata, dum sacerdotes nocturnas preces facerent, pervenit: vocatisq; qui portas aperirent, esse se reip. Florentinae milites, qui ad imperatorem mitterētur, patefactis portis fano capto, &, quoniā arcis vicē turri praealta parietibusq; solidis praebebat, praesidio in eo collocato, ac refectis cibo potuq; militib. Bibienam oppidum eadem usus celeritate contendit: praemissisq; paucis equitib. Leonis nomen antiqua eorū appellatione clamantibus (ea est enim significatio Florentinae civitatis, quae voce accipitur, & redditur) magistratum itemq; arcis praefectum ad speciem imperatoris jussu ad se vocatos retinuit, oppidumq; cepit: statimq; ad Marcellum, qui rem ei nunciarent, atq; ut ocyssimè cum reliquo exercitu subsequi cōtenderet, hortarentur, misit. Legatus Carolum Vrsinū & Baliones, qui ad eum aliquando tandē venerant, auxilio ad Livianum jussit percurrere. Ille interim aliud ad castellū profectus, eo capto, Popium venit celebre municipium, & sibi jam exemplo Bibienensiū cavens: quod quidē ad municipiū, insidiis cognitis, Florentini milites ducentos cum legato & stipendio miserant: sed eos Livianus ex itinere congressus fudit, interfectis captisq; compluribus: parumq; abfuit, quin legatus caperetur, stipendiumq;

Camaldulense fanum occupatum.

Popium municipiū

Florentini caesi.

pendiumq́3 interciperetur. Popio deinde per imperatorem Paulum militib. sexcentis intromissis confirmato, Carolus Balionesq́3 adveniunt. Guidus Ubaldus recenso exercitu, in quo erat Hannibal Bentivolus à Senatu in reip. militiam separatim antea sublectus, itineri se dedit. Livianus auxilio submisso castella hostium quatuor, quorum in uno erant milites ducenti, Popio circumfusa vi cepit. Venerat autem Popiū cum militibus ducentis, etiam Populoniam obtinens. Guidus Ubaldus eo in itinere tardior, quàm cogitaverat, fuit. propterea quòd milites ad duo millia singillatim fugientes eum reliquerant, Hannibale furtim, ut id facerent, per suos cohortante, sub non dati in tempore stipendii querela: ejus enim fugæ initium ab iis qui cum illo venerant, factū, Legatus postea quærendo reperit: tum illos ipsos qui aufugerant, propè omnes ex Bononiensibus fuisse cognovit. quinetiam Hannibalis equites clàm se quotidie castris atq3 turmis subtrahebant. jamq́3 Gaspar Severinas cum equitibus à Ludovico missus ad ea loca pervenerat, Ranutiusq́3 unà cum illo Martianus: cui, uti Venetis occurreret, Florentini mandaverant. etiā libræ auri centū Florentiam à Ludovico missæ, magno eis usui ad celeritatem, cuius res magnopere indigebat, adhibendam fuerunt. Militum secessus.

Livianus aliud castellum cepit, vulnere in facie accepto, ac diripuit. atq3 illis ipsis diebus (hyems autē jam advenerat) milites ter mille, qui Francisco attribui debuerant, Ravennam sunt, ut ad Marcellum cōtenderent, missi.

Dum hæc sic administrantur, Paulus ad Pisas castris positis verberare muros tormentis cœpit. Id cùm parum propter murorū firmitudinē processisset, crates in latitudinem quoque versus pedum deni, in altitu- Pisarum oppugnatio à Paulo instituta.

dinem senũ, inter se conjunctas noctu muris admovit, injecta milites uti murum suffoderent tecti cratib. imperavit. Pisani autem cùm in muro consistendi propter tela multitudinemq́; hostium potestas esset nulli, fossam intra muros latam atq; altã duxerunt, castellisq́; muniverunt. Paulus turrim oppidi muro conjunctã dejicit: ea dejecta per ruinas militib. introire jussis, ubi fossam esse objectã, & Pisanos in aggere circũjectos hostes operiri, ut in fossa telis atq; ignibus eos conficerent, & magnum irrumpentib. instare periculũ cognovit, receptui cani jussit: paucisq́; pòst dieb. in hostium captis ab se castellis præsidio relicto, castra movit, ut in Clusentinos saltus contra Medices Livianumq́; contenderet.

Venetorum in Clusentinis & stagni valle conatus.

Pisanis obsidione libertatis, Græci equites portis emissi castellum Calcē dejecto Pauli præsidio expugnatũ diripuerunt. Classis præfectus, qui Pauli obsidionem unà cum reliquis sustinuerat, cum classiariis egressus, eosdem Græcos equites secũ ducens castellum ad Pontē stagni ei appositum itineri, quod Triturrita Pisas ducit, magna ipsum opportunitate tormentis concussum ad deditionem compulit, agrumq́; Pisanum eo ab latere satis patentem ad sementes faciendas civitati colonisq́; restituit. Neq; multò pòst iidem Græci equites, quòd intellexerant in Populoniæ fines Clusentinos homines, ut primũ exercitus reip. ad ea loca venerit, sua, quæ potuerant, armenta compulisse, eò celeriter profecti ingentem inde prædam abduxerunt: deinde Volaterranum percurrentes agrum, præda onusti Pisas redierunt.

Montopolis castellum captum & direptum,

Paucis autem pòst diebus Tarsias unà cum Valerio quæstore & præfectis militum equitumq́; Pisis egressus, itinere in fines hostium medio ferè inter Pisas Florentiamq́; spatio ad castellum Montopolim noctu confecto oppugna-

oppugnare portas cœpit. Eæ cùm ab oppidanis, qui clamoribus interea exciti undiq; convenerant, portæ defenderentur, Tarsias ad aliā castelli partem, quæ quòd ab latere nihil timebatur, propugnatorib. vacua tum quidem erat, milites tacitè atq; celeriter misit. horum audacissimi atq; levissimi murum per hastas sublevati conscenderunt, aliosq; ut conscenderent adjuverunt. intromissi portas aperuerunt: ita oppidum captum ac direptum est, nuptiarum apparatu quas erant illo die oppidani celebraturi, prædæ militum atque direptui addito.

Vbaldus cùm ad fanum Camaldulense pervenisset, quod quidem fanum ejecto Liviani præsidio ejus regionis homines recuperaverāt, prælio aggressus portas irrumpere non potuit: itaq; discedens, Popiumq; versus ducens, Græcos equites, ut præcurrerent, dimisit. Ii milites hostiū centum, qui molas frumentarias Popianorū muris propugnaculisq; communitas tormentis circum dispositis custodiebant, aquula trajecta in fugam verterunt: quorū major pars tum cæsa, tum capta, tormētaq; incēsis ædificiis abducta. Id Populoniā obtinēs cū intellexisset, ne intercluderetur, Popio relicto discessit. Camadulense fanum recuperatū.

Vbaldus Bibienā profectus, tormenta quib. Popianorum muros dejiceret, à Senatu missa expectare constituerat: sed ea propter nives, quarum magna vis itinera impeditissima reddiderat, adduci non potuerunt, exceptis levioribus minoribusq; aliquot, quæ tamen ipsa vix ægreq; sunt perducta. quib. cum nihilo secius Livianus castellū Orniā obsidens, cui castello milites erant ducēti præsidio, brevi spatio cepit. Eo digressus ad castellū Qualianū castra posuit. oppidani casu Orniensiū permoti se celeriter dediderūt. itaq; duob. captis castellis, cùm pluviæ continētes omnia itinera illuvie fœdavissent, Bibienā rediit.

Tædet me ejus belli leviora consectari: quis enim legat sine fastidio singula, præsertim si ad rerum exitus, ut plerunque fit, tantummodo properet? sed mihi facilè veniam omnes homines daturos puto, cum scierint illud me assequi hoc scribendi labore vel cum primis cupere, ne cui videar publicè gesta meorum civium, quæ nihil habeant dignitatis, silentio dissimulavisse.

Hostibus post hæc propter Pauli adventum ad sese (jam enim is in Clusentinos fines venerat) magnopere confirmatis, in Veneto exercitu de ducendo bello ducib. diversa sentientib. Senatus anni exitu decrevit, uti Vbaldus cum parte copiarũ legatoq; Bibienæ in hybernis se contineret, reliquã Livianus partẽ ad Averniã hybernorũ causa deduceret. Is abest vicus à Bibiena septẽ millia passuũ, monti vastæ crepidinis impositus, Francisci in deorũ numerũ recepti mora atq; domicilio celeber. Tum ut militũ duo millia in Vbaldi finib. conscriberentur, ad eosq; mitterentur præsidii hybernorum causa, eodem Senatusconsulto constitutũ. Liviano etiã propterea quòd equites illius octoginta Orniæ præsidio relicti, ab hostib. furtim introductis captis fuerant, pecunia est amissis sarciendis à Senatu dono tradita.

Avernia

Antè autem quàm hæc ita fierent, Ramberti suasu, qui diceret, si sibi exercitus tribuatur, in vallem stagni sibi finitimã, quæ in Florentinis esset finib. se irrupturum, qua capta priorẽ ad exercitũ & commeatus supportari, & copiæ submitti facilè possent, Brixia equites cum præfectis septem evocatos, Joannem Paulum Gradonicum cum Græcis, quibus præerat, equitibus, & militum non magno numero Ravenna profectũ Senatus eò mittendos censuit. Ii Ramberto duce usi, vallemq; ingressi, castellis hostium quatuor captis, aliud castellũ, quod erat cõmunitius, tormentis leviorib. adorti,

Vallis Stagni.

orti, Cyriacum præfectum virum fortem cum militib. sexcentis egressum prælio commisso in fugam conjecerunt: Turcam centurionem cum plerisq; occiderunt, castellumq; ceperunt. neq; tamen is exercitus propter nives impeditaq; itinera ulli præterea usui reip. fuit. Gradonicus etiam adversa valetudine implicitus, Ravennam, deinde ad urbem rediit.

Anno autem insequente vix inito, ex Caroli Vrsini turma complures, qui nondum in hyberna convenerãt, sunt cum castello, in quo erant, capti: captus etiam à Gaspare Severinate legati scriba Marcelli, ex Vbaldi finibus cum stipendio & commeatu & militib. quatercentis, Græcis equitibus ducentis, Bibienam sese conferens, in quos quidem Severinas difficillimis in jugis de superiore loco impetum fecerat. pauloq; pòst cùm equites circiter quingenti à Guido Ubaldo in ejus fines propter commeatus inopiam missi per angusta loca iter facerent, ab hostib. intercepti sunt, magnumq; iis detrimentum est illatum: quorum pleriq; fuga capta itinerum ignoratione in manus hostium montanorum hominum pervenerunt. His acceptis incommodis, Senatus Nicolaum Ursinum paulò antè ab se stipendio auctum, cum equitibus gravioris levioris q; armaturæ octingentis, militib. quot contrahi & conscribi possent, commeatu, quem oporteat, Bibienam submittendum Ubaldi auxilio censuit. Ejus quoq; uxor per sese, & milites, & commeatus, quod ad virum mitteret, comparavit: sed is valetudine tentatus, ab hostium ducibus cùm peteret, uti medico ad se venienti iter darent, nihil impetravit: sibi autem paulò pòst morbo ingravescente domum redire cupienti, uti darent, impetravit: itaque cum paucis suum in regnum discessit.

Ad hæc intentis Patribus cùm nuntiis esset crebrio-

Turcarum contra Venetos apparatus & consilia, eiusq; rei causa.

ribus allatum, à Turcarum rege classem non spernendã comparari, Andream Zancanium Senatus legatum ad illum misit. Causa mittendi fuit, quòd timebat Bajasetem in remp. cùm aliis de causis incensum, tum propterea, quòd Nicolaus Pisaurus classis legatus navem onerariam unius ex regis ducibus, quos illi Bassas appellant, æstatis exitu in Aegæo depresserat, bellum facere Venetis instituisse. Ea res autem sic acciderat. Dum Nicolaus apud Mitylenem cum triremib. quatuor iter faceret, & navi onerariæ bellicæ militibus, tormentis, reliquisq; reb. omnibus ad pugnandum idoneis instructissimæ amphorarum plus trecentarum, quam vento ferri viderat, appropinquavisset, vela uti demitterent, vectores admonuit: illi autem non vela modò non demiserunt, sed pilis ferreis tormẽtis emissis Nicolai præfectum interfecerunt, ac nonnullos ex remigibus sagittis celeriter cõjectis vulneraverũt. Quod ubi fieri Nicolaus vidit, arma suis uti caperent imperavit, atq; in navem Thraciam impetu facto eã expugnavit, cumq; omnib. qui pugnæ superfuerant, depressit. Erant ea in navi homines circiter ducenti quinquaginta. Zancanius Byzantium profectus magnum quidem classis apparatum institutum cognovit: à rege tamen nullo ostenso in remp. offensi animi indicio, liberaliter est acceptus: qui cùm reip. bellum facere decrevisset, existimãs, propterea quòd ei Ludovicus receperat eodem se tempore bellum in Gallia reip. illaturum, hostibus, eo ab latere occupatis omnia sibi prosperè atq; feliciter cessura: ut magis Venetos eluderet, fœdus quidem cum Zancanio renovavit: sed fœderis capita latinis scripta literis ei dedit. Est autem in eorum legibus, ut quæ suæ linguæ verbis scripta non sunt, ea præstari non sit necesse.

Lex Turcarum de fœdere peregrinis litteris firmato non servando.

Erat tum Byzantii civis Venetus Andreas Grittus, qui

qui mercaturam ea in urbe annos complures exercuerat, vir faciei elegantia, corporisq; pulchritudine, qua inter Venetos suæ tempestatis omnes facilè præstitit, & morum gravitate ac liberalitate insignis, eiq; nationi apprimè atq; magnopere charus: is, quòd omnia Turcarum instituta callebat, ea de re Zancanium admonuit, atq; uti fœdus verbis Thraciis conscriptum haberet, pro sua in patriam charitate illũ est hortatus. Zãcanius re tentata cùm nihil efficere potuisset, cum fœdere latinis scripto literis ad urbẽ rediit: néve nihil videretur attulisse, id quod ab Gritto ea de re Byzantii accepisset, Senatui reticuit. Ea fœderis tam propensa renovatio magis etiam suspensos Patres fecerat, existimantes ea de causa regem sua cõsilia suppressisse, ut eos imparatos atq; inermes adoriretur, præsertim quòd missæ ad illum à Ludovico atq; à Florentinis communi consensu paulò antè legationes multa de Senatu questæ, nihil eorum quæ regis animum in remp. inflãmare possent, prætermiserunt. quamobrem ut muniti ad omnes casus essent, Senatus decrevit, uti naves onerariæ bellicæ tres confestim ornarẽtur, eisq; præfectus legeretur: lectusq; est Aloisius Marcellus. uti navis item oneraria magna quã Sebastianus Marcellus ædificari sibi curaverat, quæq; Naupliæ tunc erat, armaretur, classiq; adjungeretur. literæq; ad illũ publicè datæ, ut Corcyram navẽ adduceret: uti naves triremes triginta deducerentur: quarum navium decem ipsa in urbe, totidem Cretæ, sex in Apulia, quatuor in Illyrico magistratus Veneti remigib. atq; militibus instruerent. pauloq; pòst decem aliæ triginta prioribus sunt additæ.

At Aloisio rege Galliæ salutato, uti suprà dictũ est, legati sunt ad eum ire jussi tres gratulatũ reip. nomine, Antonius Lauredanus, Nicolaus Michaeles, Hieronymus **Venetorum ad Aloisiũ regem legatio & munera.**

mus

mus Georgius. Missæ deinde ab Senatu regi dono Aquilæ in Creta insula captæ sexaginta, ex earũ genere, quibus in aucupio reges uti consueverunt: pellesq; pretiosiores canis ab summo inter nigrum colorem conspersæ ducentæ: quæ ille munera vultu lætissimo accepit, egitq; de iis Senatui gratias apud legatos, cùm jam ii ad illum pervenissent.

Bretola oppidum captum.

Sed ea dum ad regem legatio proficiscitur, Triultius, qui se Astæ cum equitatu continuerat, Bretolam oppidum, quod quidem illis in finibus fratres duo in Ludovici fidem recepti obtinebant, capit. Ludovicus per legatum ea de re certiores Patres facit, eorumq; consilium exquirit. Patres molesta sibi esse, quæ intellexissent, legato responderunt: belli enim initium sese factum videre: ita se tamen Ludovici prudentia confidere, ut omnib. illum incommodis remedia celeriter adhibiturum esse non dubitent, præsertim cum is tantum auri possideat, quantum paulò antè ipsemet ejus legatus exploratum sibi esse palàm dixerit.

Rex Galliæ Venetos in belli societatem sollicitat.

Legatis in Galliam profectis rex proposuit, constitutum sibi esse, Mediolani regnum, quod sibi hæreditatis jure deberetur, ab Ludovico armis repetere: cupere se remp. ejus belli sociam habere. Illi se ad Senatum ea de re literas daturos dixerunt, eiq;, quod Senatus jussisset, renunciaturos. Illis autem in litteris legati adscripserunt, nihil prætermittere Ludovicum, per amicos regios orando, pollicendo ut se in Regis amicitiam insinuet.

Patres, re complures dies agitata, tametsi viderent periculosum esse, maximum amplissimumq; regem sibi finitimum in Italiam adducere, tamen, propterea quòd existimabant, neminem eo in regno perniciosiorem civitati esse posse, quam is erat, quem permultos annos

habuis-

habuissent, verebanturq́ue, si regis amicitiam repudiarent, ne se is cum Ludovico in reip fraudem conjungeret, quam certè societatem Ludovicus nullis non conditionibus esset accepturus, ut bellum abse averteret, ei rei animũ adhibuerunt. Accedebat ad superiores causas etiam hæc, quòd nonnihil recentes ac perpetuæ in remp. Ludovici contumeliæ, oblata propè à Diis immortalib facultate, civium animos ad vindictam expetendam incitabant: nonnullos etiam augendi fines imperii cupiditas, justo præsertim nomine, justisque de causis, incendebat, ut sunt plerunq; homines natura proclinati ad ea propaganda, quæ possident. Itaq; literas ad legatos dant, regi respondent, se cum eo consensuros bellumq́; unà suscepturos atq; gesturos, modò is ipsorum ditionem tutam ab se atq; tectam velit esse. Ab legatis quærenti regi quanam id ratione vellent fieri, quódve septum suis finibus aut propugnaculum exposcerent: responderunt, si Cremonam oppidum reip. concesserit, cum eo agro finibusq́; omnibus, qui citra flumẽ Abduam sint, tutos se fore existimaturos. Tum rex cõcessurum quidem se reip. eam, quam peterent ex Ludovici regno partem, recepit, quam quidem sciret esse totius regni optimam atq; opulentissimam, Leco tantũmodo excepto, de quo nulli cedere statuerat (id est municipium in læva Abduæ è lacu Lario exeuntis ripa) petere autem & ipsum pro iis rebus ab rep. equites in id bellum septies mille, milites sex mille, auri libras mille: ea sibi datum iri si polliceantur, fœdus se cum illis initurum. **Lecum municipium.**

His intellectis regis postulatis, Senatus legatis rescripsit, sese milites equitesq́;, quot rex peteret, in commune adducturos: de pecunia nihil polliceri, cùm propterea quot tribus gerendis nullo interjecto temporis spa-

spatio bellis, Gallico, Neapolitano, Pisano, grandem pecuniam insumpsissent: tum etiam, quia in id, quod ab Turcarum rege in præsentia bellum reipub immineat, cujus rei fama certioribus in dies nunciis jam percrebuerat, ad classem comparandam satis superq; civitas muneris atq; oneris esset habitura. Ea rex cùm intellexisset, in alium diem re dilata, ubi ea dies venit, pecuniam nisi dent, nihil se de fœdere acturum legatis renunciavit. Id ea causa fiebat, quod erant nonnulli magna apud illum Galli homines autoritate, qui Ludovici rebus favebant: ii cùm palàm regi obsistere, ne bellū susciperet, non auderent, existimarent autem Venetos ad conditionem dandæ regi pecuniæ non descensuros, in eo illum ut perseveraret, hortabantur. nonnulli etiam fingi à Venetis, quæ de rege Thracio nunciarent, dictitabant.

Turcarum classis in Venetos.

Accidit autem, ut dum hæc agitarentur, literæ ab Rhodiorum magistratu ad regem venerint, quibus rex literis certior fiebat, Bajasetem classem ingentē comparare, atq; in ea cura dies atq; noctes versari, ut quàm posset maximam atq; ornatissimam educeret. Ea intellecta re, Venetos nihil fingere ubi rex vidit, quinto Idus Februarias nulla pecuniæ mētione habita, iis quib. dictum est legib. fœdus in omne tempus cum legatis percussit, ea etiam conditione fœderi addita, ut si quo rex tempore in Italiam transmitteret, bello Thracio respublica impediretur, ad auxilia ei danda non tenerētur.

Venetorum cum Aloisio rege fœdus.

Icto fœdere (quæ quidem res longè aliū, ac sibi Ludovicus persuaserat, exitum habuit: is enim, cùm quis eī suorum, consensuros cum rege Galliæ Venetos contra illum diceret, bono es animo, inquiebat, nunquam id Senatus decernet: nunquam Veneti majorem se finitimum sibi regem statuent esse: itaque in rempublicam

quos

quos volo, meo jure ludos facio, ejus rei non dubius, quin me malit, ita ut sum, quàm regem Galliæ mei regni dominum) sed fœdere concelebrato, Ludovicus sæpe se ipse accusans, qui nunquam id in animum potuerit inducere, Joannem Franciscum Severinatem, quē quidem ad Pisanum bellum bona cum manu Florentinorum auxilio mittere statuerat, retinuit, ut Astā versus, ubi jam Triultium copias cogere nunciabatur, eum mitteret.

Interea cùm in fines Guidi Ubaldi Nicolaus cū eo, de quo diximus, exercitu pervenisset, neq; propter nives difficiliaq; itinera, & hostium copias per angustos mōtium aditus & castella distributas, Bibienam se conferre satis posse tutò consideret, civitas verò defessa stipendiis in id bellum erogandis surdior ad tributi vocem fieret, præsertim bello Gallico alia stipendia, alias impensas jam deposcente, Senatus Herculi, qui se reipublicæ pridem obtulerat, si vellet, se cum Florentinis curaturum uti bellum pro ejus dignitate componeretur, aures tandē præbuit, permisitq; ut ea de re agere inciperet. Ille primò per Bernardum Bembum patrem meū, qui Ferrariæ Prodominum gerebat, deinde per suos, quos in urbe interpretes habebat ad fallēdum idoneos, sat bonis conditionibus propositis effecit, ut Senatus, existimans illum de conditionibus fidem servaturum, cùm de iis ipsis Patres omnibus in sermonibus & collocutionibus antea egissent, atq; inter ipsos Herculemq; convenisset, potestatem ei faceret de Pisano bello, quemadmodum sibi videretur, ita statuendi: potestate ab utrisq; tradita, Hercules cum legatione, quā ad illū Florētini miserant, cumq; Ludovici legato ad urbē venit. In urbe cùm esset, tres ei cives Principis collegiū attribuit, qui ei præsto essent, si quid petere aut cognoscere vellet,

Herculis in rebus componendis conatus.

let, atque ad principem Patres renunciarent. Scripto autem nequedum prolato judicio, cùm se id Hercules Patribus ostensurum esse diceret, ut si quid aboleri aut cõmutari vellẽt, liceret; Georgius Cornelius unus ex principis collegio Patres est hortatus, afferri ad se libellos juberent, atque inspicerent, ne ignaris ipsis, quid Hercules indicaturus esset, sententia proferretur. Sed is reprehẽsus à Patribus, qui dicerent, non esse æquum data Herculi per Senatũ potestate suo arbitrio judicandi, nunc ei leges velle imponere, si quæ scripserit, sint improbaturi: si non sint, frustrà inspici quæ non improbentur, conticuit. Hercules octavo Iduum Aprilium sententiam tulit, ut remissis atque abolitis, quæcunque in Florentinos quoquo modo Pisani detrimenta eo bello intulissent, Pisæ restituerentur: ut reipublicæ auri libras mille octingentas Florentini darent annis duodecim expensi nomine: multis capitibus ad speciem Pisanæ rei meliorem in statum atque formam redigendæ, quàm antea fuisset, summæ judicii additis: re autem, quibus ad pristinam servitutis conditionem temporis momento Pisæ reciderent.

Biduo pòst Hercules salutatis Patribus, quorum nemo fuit qui eùm non invitus & non mœsto vultu viderit, vel etiam qui non de eo magnopere sit quæstus, quòd fidem, quam reipublicæ dederat, tantis præsertim de rebus, non præstitisset, mediam per urbem verbis contumacibus & sibilis à populo explosus domum rediit. Senatus Ferdinandum Herculis filium, & Bentivolos patrem & filium, & Baliones, & Marcum Martinengium, quo exercitus præfecto Pisis usus fuerat, qui se omnes neque strenuè nec amanter eo bello gesserant, missos fecit. Guidum Ubaldum autem, qui valetudine curata se ad Patres salutandos invisendosque cõtulerat, præ-

fectura

fectura equitum & stipendio confirmato, in reipubl. fidem recepit.

Aloisius Galliæ rex Ludovico bellũ illaturus, ex eorum numero quos consulere singulis de reb. consueverat, legatos Venetos facit. Ipse legationem ad Senatum mittit. Ad bellum equites ejus generis mille octingentos, quorum singuli more Gallico equites sex secum ducerent, militum numerum decem millium habere instituit. Triultium suis exercitib. in Italia præficit. Veneti ubi fœdus cum rege ictum ab legatis intellexerũt, sacris in æde Marcia solemni ritu factis, foro apparatissimo verba fœderis in vulgus pronunciari pro suggestu voluerunt. Ea dum pronunciantur, ventus coortus vexillum reip. templi turriculis implicuit, vexilli parte abscissa. quod quidem postea ex eventu rerũ portenti loco civitas habuit. Neq; multò pòst alios regi legatos, Marcum Georgium, Benedictum Trivisanũ Senatus creavit, prioribusq; legatis, cùm hi ad regem pervenissent, domum reditionis facultas data. Portentum.

Rex æstate media suis in Italiã copiis præmissis Lugdunum venit. Senatus exercitu & ipse cõparato Melchionem Trivisanum, Marcum Antoniũ Maurocenũ legatos exercitui sublegit: alteroq; ex duob. legatis, quos ad urbem rex miserat, unà cum illis ad exercitum reipub. profecturo, ut rebus omnib. interesset, equus pro ejus dignitate, ac tentorium, & ferrea corporis tegumenta cum auri libris duabus à Senatu dono data. Aloisii regis expeditio.

Inter hæc Federicus rex Neapolis per suũ legatũ Patribus significavit, velle se equites quingentos Ludovici auxilio Mediolanum mittere. Patres, neq; eum illa copia Ludovico profuturum, cui longè firmiorib. præsidiis ad salutẽ opus esset. & se ea re inferri sibi magnam ab eo injuriã existimaturos, regi rescribere legatũ juss-

ſerunt, nullos planè homines majora in Ludovicum beneficia contuliſſe, quàm ſeſe: pro quibus ille reb. gratiam una tantum ſemper re, maleficiis contumeliisq; alia ſuper aliam inferendis, reip. retuliſſet: veniſſe nunc tempus, ut Deos iratos habeat, quos feſellit: rectius itaq; eum facturum, ſi quieverit.

Ludovici legati ad Venetos.

Pauloq; pòſt Ludovicus ipſe, ſi quo pacto Venetos placare poſſet, legatum ad Senatum miſit: ſed is cũ Ferrariam appuliſſet, Hercules ſuum hominem ad Patres cum Ludovici literis præmiſit, petiitq; ut Ludovici legato ad eos veniendi poteſtatem facerent. In Ludovici literis erat ſcriptum, ſe magnis utilibusq; de rebus ſuo & Aſcanii fratris ſui nomine legatum ad eos mittere: petere à Patribus ut reciperetur, mandataq; cognoſcerent. Patres lectis literis Herculis internuncio juſſerũt, uti ſtatim urbe diſcederet: literasq; Ludovici legato regio legendas dederunt.

Gallorum in Inſubriã irruptio.

Triultius, ad quem quidem regis duces duo cum equitum duob. millibus acceſſerant, in Ludovici regnũ ingreſſus municipia complura partim vi cepit, partim ad deditionem compulit deinde Noviũ profectus, quod quidem municipium Ludovicus ſeptingentis milit ib. intromiſſis communierat, tormentis ad murum poſitis, atq; uno tempore omnium ferreis miſſis pilis oppidanos ita terruit, ut confeſtim ſe dederẽt. Milites in arcem recepti, cùm ſe ad propugnationem cõparaviſſent, tantus Gallòrum militum impetus, & tormentorũ reliquarumq; rerum apparatus tam ſubitus tamq; ardens fuit, ut quinq; horarum ſpatio arcem expugnaverint, militesq; Ludovici omnes ad unum interfecerint. quo ſucceſſu ad celeritatem uſus Triultius, paucis dieb. caſtella numero ad viginti, Tortonamq; oppidum cepit.

Iis reb. cognitis Antonius Maria Severinas Galea-

tii

tii frater, qui unà cum illo Alexandriæ præerat, Ticinum rediit, neq; ab oppidanis est receptus. Veneti, ubi à Triultio belli factum initium cognoverunt, exercitu equitũ amplius septem milliũ, militum supra sex millium coacto, Ollioq; flumine cum parte copiarum Liviano duce trãsmisso, plura uno die municipia per deditionem capiunt: reliquaq; ad priorem exercitus partem adjuncta parte, parvo temporis spacio vicis castellisq;, quæ cis Abduam flumen sunt, compluribus in deditionem acceptis, Caravagium, quod est ejus regionis caput, exercitum adducunt. Legati ad oppidanos miserunt. si se oppugnari sinerent, sese oppidum militibus tradituros. Ea nocte nullum est responsum datum: itaq; stationibus militum ad oppidi fossas dispositis, legati ut muros manè quaterent se comparabant. Oppidani autem prima luce ad legatos venerunt, seq; eis dediderunt, arce excepta, quæ ab ipsis non tenebatur: eamq; fuisse causam dixerunt, cur non se legatis evestigiò permisissent, quòd arcem quoq; tradere voluissent. Legatis introductis, missisq; ad præfectum arcis internunciis, postridie ejus diei arx deditur, legato Ludovici, qui in ea erat, militibusq; omnib. abeũdi potestate impetrata oppidanis postulantib. Hoc idem Sonzinates fecerunt. Sed arcis præfectus misso ad legatos internuncio, velle se arcem tradere sponte pollicitus, quæ quidem esset tormentis rebusq; omnibus munitissima, ab eis petiit, ut sibi civitatẽ & jus comitiorũ darent. Illi ejus rei facultatem se habere nullam cùm respondissent, literasq; ad Senatum daturos recepissent: præfectus se in eo reip. fidei velle permittere, ne qua propterea mora legatis fieret, liberaliter pronuncians, arcem tradidit.

Caravagium à Venetis occupatum.

Iisdem diebus parte altera Triultio Alexandriam tormentis oppugnante, Galeatius Ludovici gener,

Alexandria capta.

qui oppidum defendebat, cum paucis clàm noctu egressus Mediolanum abiit: qua intellecta re, complures ejus equites militesq; oppido aufugerunt: itaq; mane Galli ab oppidanis introducti, oppidum capiunt.

Mediolani tumultus.

Placentini missis ad Triultium legatis, itemq; Ticinenses, sese ei dediderunt. Mediolani autẽ militib. Ludovici stipendiũ postulantibus, cùm eos Ludovicus ad quæstorem suum rejecisset, ille verò moram interponere ei rei vellet, milites multis illatis vulnerib. quæstorẽ propè interfecerunt. Civitatis principes veriti ne diriperẽtur, simul quòd novis reb. studebãt, agrestes homines in oppidum adduxerunt, seseq; munierunt. Quibus reb. cognitis, Ludovicus incitatæ plebis studia, omniumq; planè hominũ in se invidiã pertimescẽs, liberos & concubinã (nã uxor mortẽ obierat) & Ascanium Cardinalem fratrẽ, Federicumq; Severinatẽ itẽ Cardinalẽ Galeatii fratrem oppido eductos Comũ misit. Oppidani ubi Ludovicum suis reb. diffidere ipsum intellexerunt, concilio civitatis coacto quatuor ex principib. legerũt, qui reb. omnibus præessent: ii ad Ludovicũ profecti, velle se oppidum regi tradere dixerunt: ejus autẽ rei causam ipsum dedisse, qui liberos & familiã emiserit. Ludovicus intellecta civitatis voluntate, stipendio equitib. levis armaturæ quingentis dato, postridie ejus diei unà cum Galeatio genero equitibusq; paulò plus ducẽtis discessit, cũ reliqui stipe accepta ejus imperio se subtraxissent: arcemq; artificio atq; immani mole murorũ omnibusq; idoneis ad obsidionem sustinendam rebus, tum militũ duobus millib. apprimè cõmunitam, Bernardino Curtio uni ex suis maximè intimis, cui supra cæteros confidebat, quẽq; ipse à parvulo aluerat, commendavit, cùm eã tradere Ascanio fratri custodiendã, qui se illi obtulerat, noluisset. Triultius quatriduo post

à Me-

à Mediolanensibus magna hominum gratulatione in oppidum receptus est: reliqua oppida, quæ supererant, ei se confestim dediderunt.

Mediolanũ Gallis traditur.

Venetis Cremonæ appropinquantib. civitas legatos obviam misit, qui tempus ad deditionem peterent. quo tempore missis ad Triultium interpretibus, ubi se principes civitatis in ea regni parte, quæ ad remp. ex fœdere spectabat, esse intellexerunt, omni cum Senatu & sacerdotibus atque pontifice ad portas progressi, legatos unà cum ducibus accersitos sub tentoriolo sacro in oppidum introduxerunt: postulantesq; ut tributis à Ludovico vel impositis novis, vel adauctis acerbissimè veteribus, civitatem levarent, impetraverunt. Erat in oppido arx perquam munita, difficilisq; captu, si qua alia: eã Petrus Antonius Battalio à Ludovico acceptam custodiebat. Legati postridie ejus diei, qui arcem reip. nomine ab illo peterent, miserunt. à præfecto interpretibus ultrò citroq; missis, cùm ei libras auri ducentas quinquaginta legati partim dedissent, partim se daturos recepissent, civitatem & jus comitiorum ipsi patriq; ejus posterisq; eorum unà cum domo urbana & fundo & villa in agro Veronensi Senatus permissu donavissent, arce sunt potiti.

Cremona Venetis dedita.

Eodemq; ferè die Triultius auri libris item ducẽties quinquagies Curtio numeratis, concessaq; Ludovici & Galeatii supellectile sanè regia, quæ in ea erat, Mediolani arcẽ, de qua diximus, tenuit. Ita is, cui fides ab sese data rata atq; sancta nunquam fuisset, neminẽ habuit suorum, qui ei fidem, quam dederat, cùm id facere nullo negocio posset, tam duro ejus tẽpore pauculos modò dies præstaret. Cremona in reip. potestatem redacta, magistratus, qui jus dicerent Dominicus Triuisanus, Nicolaus Fuscarenus eò missi: oratoresq; adlecti duo ad

priores alios, qui adhuc in urbe præstolabantur, Nicolaus Michaeles, Benedictus Justinianus: Mediolanumq́; una omnes ire jussi ibi regem excepturi, eiq́; reip nomine novo de regno gratulaturi, quos quidem postea rex, Mediolanum cum venisset, nam tum quidē esse in Alpib. dicebatur, perhonorificè tractavit, apud seq́; habuit. Eorum tres, quorum in numero erat Antonius Lauredanus, qui ex Gallia cū rege venerat, suo functi munere domum redierunt. Petierat ab legatis reip. qui in Gallia transalpina fœdus cum rege percusserant, Ludovicus Lucēburgius regis propinquus, ut cùm ad urbem rediissent, sibi à Patribus civitatem & jus comitiorum impetrarent: itaq́; ejus postulatis intellectis, civitas utrunq́; munus Ludovico est elargita. Eadem liberalitas in Hannibalem Angusciolum, qui arcem Sōzinatium reip legatis tradiderat & Marsiliū ejus fratrem collata: annuusq́; insuper provētus utriq́; dono additus. Victor quoq́; Martinengius Brixianus, unus ex principibus civitatis, Joannesq́; Maria ejus frater, ob eorum egregia in remp. officia, civitatem & jus comitiorum paucis pòst diebus sunt adepti.

Ludovicus Lucenburgius.

Ludovicus in Rhetos profectus, ut exercitum cogeret ad Gallos repellendos (id enim fama vulgaverat) Helvetiis Lepontiisq́; tentatis nihil efficere, quod ex usu esset, potuit.

Aloisii regis de Neapolitano regno occupando ausus.

Rex adhibitis legatis, qui Mediolani erant, omnibus, velle se Federico regi bellum inferre pronunciavit, ut regnum Neapolitanū, quod paulò ante Caroli fuisset, suam in potestatem redigeret. Cui statim Hispaniæ regum legatus, Ego verò inquit, bellum tibi à meis regibus denuncio, si id aggredi statueris: non enim sunt passuri ut propinquum suum regno quis ejiciat.

Regis in Galliam reditus.

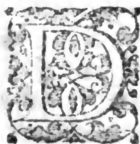
Rex de eo se cogitaturum respondit. Deinde duos cum men-

menses Mediolani fuisset, Genuensium civitatem certis conditionibus in fidem recepisset, Triultium, cui etiam Vigevenum in Ticinensi agro oppidum regiis aedib, atque ad venationes opportunũ dono dederat, unà cum altero ex suis ducibus novi regni rebus omnibus praefecisset, in ulteriorem Galliam rediit.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIAE LIB. V.

Epitome.

Corvorum ac vulturum in Apulia prodigiosa pugna. Turcae ac Venetorum ad bellum apparatus. Venetae classis cũ Turcica pugna. Naupactus à Turcis capitur. Antonio Grimano classis imperium abrogatur. Caesaris Borgiae in Flaminia bella. Ludovici Sfortiae Mediolanum reditus. Ludovicus & Ascanius capiuntur. Turcici belli progressus. Altera Venetae cũ Turcica classium pugna. Methone à Turcis expugnatur. Pylon à Turcis capitur. Corone item & Aegina à Turcis capiuntur. Turcae se Byzantium recipiunt. Aegina à Venetis recuperatur. Venetae classis res adversus Turcas feliciter gestae, Samothracia à Venetis capitur. Caroli Contareni supplicium. Hispaniae reges classem Venetis auxilio mittunt. Pylos à Venetis recipitur. Cephalenes oppugnatur & capitur. Consalvo ius comitiorum datur. Praemia eorum qui pro rep. mortem oppetierant propinquis data. Venetorum cum Vladislao Pannoniae rege foedus. Auxilia ab Alexandro Pontifice Venetis contra Turcas data, & sacrae pecuniae summa. Alexiani se Venetis dedunt. Baptistae Zeni Cardinalis obitus. Pylos iterum Thracio rege capitur. Megara à Venetis deletur. Venetorum & Turcarum varia fortuna. Augustini Barbadici ducis obitus. Dyrrhachium à Turcis capitur.

UM haec in Gallia citeriore geruntur, ad Bajasetis novos motus, qui exercitum & classem magno studio comparabat, Antonio Grimano praefecto classis declarato, uti profectionem matu-

raret. P. tres jusserunt. Is antequam conscenderet, propterea quòd ab civibus tot superiorem defessis continẽtium bellorum muneribus lentè ac morosè tributa exigebantur, libras auri octoginta in remigum stipendia reip. mutuò dedit: alteras octoginta secum se laturum est pollicitus, quibus Corcyræ reliquisq; in locis ad classem constituendam uteretur.

Corvorum ac Vulturũ prodigiosa pugna.

Constat illis dieb. in Apulia corvos vulturesq; tanta ex aere vi tantisq; agminibus inter se conflixisse, ut carri duodecim eorum cadaveribus explerentur.

Corcyrensium auxiliũ Venetis ablatum.

Corcyrenses cùm viderent in magnis parandæ classis difficultatib. propter temporis angustias remp. versari, quòd Bajazetis classis vela jam facere dicebatur, polliciti sunt, si eis frumentum & tormenta subministrentur, sese gripos sexaginta suis hominibus suaq; pecunia ornaturos, quib. Antonius eo bello uti posset. quod quidem Corcyrensium auxilium opportunè oblatum Senatus libentissimè accipiens, numum aureũ in singulos eorum qui conscenderent, ad ea quæ petierant Corcyrenses, etiam addidit.

Turcarum irruptio.

Jamq; ab Hiadertinorum magistratu literæ ad Senatum datæ certiores Patres fecerunt, Turcas equites ad duo millia incursiones in eorum fines fecisse, magnumq; agrestium hominum numerum abegisse, neq; postea discessisse, sed ibidem consedisse quæ res omnem dubitationem expulit, quò esset classe rex irrupturus, cùm in fines reip. terrestres copias induxisset. nam eum nonnulli Rhodiis bellum esse illaturum etiam nunc arbitrabantur.

Venetorum apparatus ad bellum Turcicum.

Lecti itaq; legati duo, Franciscus Ciconia, qui in Aetolia & Archaia reip. oppidis præesset: Andreas Lauredanus, qui Corcyræ: tum Andreas Zancanius item legatus cum præsidio in Carnos missus, cùm Patres ea

etiam

etiam ab latere Turcas impetū facturos comperissent. latum etiã, ut biremes complures ornarentur, quæ maris Adriani præsidio essent contra biremes Turcarum, quas Eloi fluminis ostio Aulonem deductas Senatus intellexerat: eisq; biremib. Augustinus Maripetrus præfectus datus cum trireme una, quam ipse conscenderet. Ob eas res atq; bellum, quod quidem fore omnium, quæ civitas cum Turcis unquam gessisset, maximum & formidolosissimum videbatur, aucta per Senatum urbis vectigalia sunt parte ex tertia, vini, panis, carnis, porteriis tantummodo exceptis: atq; uti magistratus omnes urbani provincialesq; mediam stipendiorū partem unius anni reip. remitterent, lex lata: cautum tamen, ne quadraginta viralia judicia ea lege tenerentur. lecti etiam viri, qui censum civibus omnib. pro cujusq; opibus decernerent, ea conditione, ut is quem decrevissent, reip. à quoq; cive census donaretur, si auri semunciam non excederet: supra id mutuò erogaretur: neq; tamen auri libras tres ullius civis census posset excedere. Simul, quòd illis ipsis diebus terrestres etiam equitatus & peditatus copias ex Gallorum regis fœdere Senatus contra Ludovicum cogere, atq; in Galliã mittere tenebatur, pecuniaq; erat uno tempore in classem atq; in exercitū separatim subministranda, lex est lata ut quæ civitates sub reip. imperio in continenti essent, iis litteræ darentur, vellent pro suo in remp. studio tam difficili ejus tempore subsidii nomine pecuniã publicè ad urbem mittere, sua cuiq; civitati dicta & constituta summa, Patavinis auri libris centū, Vicetinis octoginta, Veronensib. totidem, Brixianis centum viginti, Bergomatib. quinquagintaquinq;, Taurisanis quinquaginta, Cremensib. viginti, cæterisq; item infra hæc: quæ quidẽ civitates ut in rebus tam urgentib. lubentes

Vectigalia aucta.

Census civium.

Lex de pecunia subsidiaria, civitatum Reipubl. Venet.

Pontificis largitas.

atq; alacriter suam quæq; partem in ærarium contulerunt. Alexander etiam Pont. Max. omnium proventuum, quib. sacerdotes in imperio reip fruerentur, partem plus tertiam in id bellum Senatu concessit, Cardinalium sacerdotiis exceptis.

Turcarum classis.

Iis administratis rebus, æstatis parte jam præterita Bajasetis classis navium omnis generis circiter ducentarũ septuaginta, quo in numero erant triremes septuaginta, biremes quadraginta, naves duæ onerariæ immani magnitudine, freto egressa, Eubœãq; insulã prætervecta, ad reip. in Achaiæ littora se convertit: & exercitus maximis instructus copiis, cui præerat rex ipse, terrestri itinere eôdem proficiscitur: cùm rex, antequã Thessalonica discederet, cives Venetos, qui Byzantii commorabantur, in vincula conjici mandavisset: in quib. erat Andreas Grittus, de quo suprà dictum est. Is quòd ad magistratum, qui erat Naupacti, charitate patriæ juvenilem animum stimulante literas notis cõscriptas omnib. de reb. deq; regis consiliis dederat, duriore conditione quam reliqui omnes in custodia fuit: parumq; abfuit, quin interficeretur.

Venetorum classis.

Antonius magna diligentia omnibus ex reip. maritimis municipiis atq; insulis classe celeriter coacta pulcherrimeq; instructa, quæ quidem erat triremiũ quadraginta sex, longarũ navium ex iis quæ ad mercaturam proficiscuntur, decẽ septẽ, navium onerariarũ numero ad quadraginta, biremium & reliquarum item quadraginta, Methone ex anchoris, quid Turcæ facerent, circumspiciebat: pauloq; pòst è portu apud Acritam egressos appropinquare eos intelligens ad Sphagiam insulam, quæ contra Methonem est, vela cum omnibus navibus facit.

Venetias cùm esset nunciatum, classem Thraciã ad

ea

ea reip. littora processisse, quibus in littoribus & portubus esset Veneta, neq; esse dubium quin sint congressura: supplicatio est à Senatu decreta: tum in sacrarum virginum & sacerdotium collegia farinæ triticeæ sextaria trecenta dono data: atq; auri libræ quinq; remigib. senectute aut valetudine affectis, qui aliquando stipendia in classibus reip. fecissent, per urbem distributæ.

Supplicationes & eleemosynæ pro victoria cõsequenda.

Antonius, constituto qua ex parte hostes, quotq; cũ triremibus quisq; legatorum aggrederetur, quemq; locum præfecti navium onerariarũ majorumq; longarum caperent: quot naves post reliquas, ut subsidio laborantibus essent, se continerent: media ipse in acie, quatuor circum se triremes ducens, provectusq; paulum in mare, cùm naves Thraciæ non longè ab eo iter facerent, possetq; illas secundo vento aggredi, prælium tamen distulit. At Aloisius Marcellus navium onerariarã præfectus, ut ei erat imperatum, paulisper se ad classem hostium convertit: qua re animadversa, illi statim alia insulæ parte se in portũ, qui Longus appellatur, receperunt. Constat autẽ illis diebus ita eos reip. classis nomen perhorruisse, ut multi se suis cum navib. littori applicuerint, quo facilius, si classes congrederentur, terra fugam caperent. Antonius Methonem rediit: idq; cum bis terq; postea paucorum dierum spatio accidisset, ut & Turcæ portu egressi conspecta classe Veneta in eundem portum redierint, aut in proximum se intulerint: & Antonius, eductis navibus ut confligeret, visis hostibus, cũ ei visum non fuisset congredi, eos redire aut progredi sine impedimento permiserit: Turcæ audentiores facti, quòd existimarent Antoniũ metu perculsum ea facere, pridie Idus Sextiles se, ut iter facerent, explicabãt. Erant autẽ non longè à Methone, littori, quàm mari aperto, propiores. Antonius classe educta,

ducta, quod superioribus fecerat diebus, ut quemadmodum ab initio communi legatorum & praefectorum omnium consilio constituerat, in eos impetum faceret, se comparabat. Atq; eo ipso tempore Andreas Lauredanus Corcyrae magistratus advenit, gripos undecim, & naves onerarias quatuor, in quib. erant milites plus mille, secum afferens. Is ad Antonium rectà profectus, venisse se ad remp. auxilio juvandã proponit: petit, ut quid se facere velit, imperet. Erat in Andrea magnus animus, magna virtus, plurima belli & rerum maritimarum experientia: itaq; illo viso universa classis clarum laetitiae signum dedit, salutatusq; est plausu vocibusq; militarib. mirandum in modum. Id an aegrè tulerit Antonius, venisse hominẽ, qui si quid rectè sit administratum, favore vulgi atq; benevolentia ejus rei omnem sibi laudem praeripiat, explorati nihil habeo: multi quidem certè crediderunt, & testatum reliquerunt. Sed illi navem onerariam ex duab. magnis reip. navibus, quas habebat, uti conscenderet, eiq; imperaret, permisit.

Andreas cymba ad navem statim vectus (neq; enim temporis exiguitas longiorem morã dabat) in eam sese intulit. Altera in navi magna reip erat Albanus Armerius praefectus. Is, ubi est imperatum ut in hostes impetus fieret, quòd sciebat de concilii sententia datũ sibi negocium ab Antonio, ut navem Thraciam alterutrã ex duabus, de quibus suprà dictum est, adoriretur, ad eam ex illis, quae quidem erat vastior, contendit. Lauredanus sua cum navi ad navem hostium alteram approperat. Sed ea fuga comparata, in mare sinistrosum se proripuit. Tum Lauredanus suam & ipse navem in majorem hostium navem convertit: quam cum essent ambo consecuti, injectis manibus ferreis eam religant.

Pugna classis Venetae cum Turcis.

Erant

Erant in nave Thracia milites mille, qui se cominus acriter fortiterq; defendebant. Id dum fit, ignis in navem hostium jactus puppim succendit: qui extingui cùm non posset, neq; nostris navibus explicandi se ab illa facultas daretur, vento latus naves Venetas comprehendit: ita tres earũ classium maximæ instructissimæq; naves conflagraverunt. Sed fuit quidem eorum, qui in navi Thracia erant, longè casus atq; sors melior, propterea quòd Turcæ reliqui, ubi suã comburi navem viderunt, biremes naviculasq; aliquot eò celeriter miserunt: eæ biremes atq; naviculæ, qui se in mare projecerant milites, quod necesse erat fieri, eis auxilio fuerunt, omnesq; sustulerunt. Nostri homines, quib. in tempore subsidium adesse non potuit, cæsi ab iis, qui suis venerãt auxilio, omnes interierunt, præter paucos ex utraq; navi, quos Thomas Duodus, qui in oneraria erat, suæ navis scapha sublatos conservavit: præterq; Albanũ, quẽ Turcæ inter suos è mari captũ sustulerunt. Processerat eodem impetu atq; ardore animi unà cum Albano cũq; Lauredano navis alia oneraria non ita magna, ut naves Thracias adoriretur: sed ea pilis ferreis ab hostium navib. pugnæ initio conjectis depressa, suis cum militibus interiit. Vnus Vincẽtius Polanus triremẽ, cui præerat (erat autẽ ex iis, quæ ad mercaturã instituuntur) in classem Thraciam magno animo intulit. Is parvo temporis spatio circumscriptus ab hostiũ longis navib. omnis generis compluribusq;, cùm se fortissimè horas duas defendisset, navesq; hostium nonnullas tormentis perforavisset, ipsos audacter in ejus sæpe navẽ conscendentes interfecisset, aliquot ex suis amisisset, vulnerata parte plurima, coorto fortè vento, velisq; factis sese hostibus eripuit. Ex reliquis reip. navibus nulla cominus congressa, pilis tantum è longinquo emissis, omnes in

Navium conflagratio.

mare

mare dexteram ad partem classe hostium relicta abierunt: ex quib. Aloisius Marcellus in navem hostiũ onerariã incidens, injecta manu ferrea eam secũ abduxit, longeq; ab reliquis navib. captam atq; direptã incendit. Ibi Antonius animo turbatus, ob eos eventus quos tristes conspexerat, nihil præterea tentare ausus, se recepit. Classis Thracia eodem ipso in loco se continuit. Veneti ad Prodonũ insulã jactis anchoris constiterunt, cum tamen naves onerariæ complures majoresq; triremes propè omnes biduum ferè, antequã eò convenirent, consumpsissent. Albanus postea Byzantium productus, dum ei rex vitam se concessurũ dixisset si Mahumetũ Turcarum deum deinceps coleret, negans id unquam se facturum, in duas sectus partes magna constantiq; voluntate mortem obiit.

Albani Armetii misertima mors.

Petierat ab Aloisio Galliæ rege jam à primo Bajasetis apparatu Rhodiorũ magistratus classem, qua se tueri posset: propterea quòd eam ad insulam atq; oppidum suas esse copias, suamq; classem Bajasetem illaturum multorum vocibus & nunciis afferebatur. Rex ne sui regni initio parum diligens ad reip. Christianæ partes muniendas atq; tuendas videretur, classem naviũ duarum & viginti in Gallia provincia coactã ad Rhodios miserat: ea classis uti cum classe reip. se conjungeret, quòd Rhodiis navium nihil opus esset, Senatus ab Rege libentissimo impetraverat: qui etiam omnes suas opes, seq; ipsum per litteras perq; legatos in id bellũ reip. obtulisset. Itaq; dũ Antonius eo loci est, nunciatur ei classem Gallicam Zacynthi esse: qua intellecta re, ipse tota cum classe Zacynthum profectus cum illa se conjunxit: ad quam quidem Rhodii & ipsi naves onerarias tres adjunxerant. Classis interim Thracia inferius aliquanto ad eum locum, qui Tornesium appellatur, se receperat.

Gallica classis Zacynthi.

Anto-

Antonius Galliq; eam agredi communi consilio decreverunt: itaq; cum omnes, ut videbantur, alacriter ad eam Zacyntho contendissent, animadversum est Turcas classem ad littus accõmodavisse, sic, ut ferè terrã puppib. tangeret, proras naviũ in mare convertisse. Ea re cognita Antonius naviculas onerarias sex minus ad bellum idoneas hominib. tormentis, cæterisq; rebus ablatis, ulva sicca implendas curavit, pulvere ad cõprehendendum ignẽ idoneo interjecto, quas incensas classi Thraciæ objiceret. Is dies ea in re consumitur. Postero die manè iis cum navibus triremes magnæ sexdecim Antonii jussu ubi se in hostes promoverunt. illi statim classis partem contra eas miserunt: quibus visis, Venetæ triremes sese continent: Turcæ progressi naviculas sex eas, quæ remulco longarum naviũ processerant, ab iis relictas qui attraxerant, capiunt. Veneti ea re commoti, in illos se concitant, atq; usq; ad classem insecuti, aliquot eorum navigia deprimunt. triremesq; tres & biremem unam cum hominibus capiunt. Biduo autem pòst, cùm omnino aggredi classem Thraciã Antonius Galliq; statuissent, atq; ad eã tam proximè accessissent, ut tormentorũ pilæ in hostes mitterentur nescio quo fato paululum commorati redierunt: id quod à Gallis damnatum fuit. Demũ eo triduo hostibus vela facientibus, ut sinum, qui proximus erat, caperent, Antonius classem explicuit, eosq; consecutus cùm aggredi suo vẽto posset, eodem iniquo fato, ut tunc quidem creditum fuit, se continuit: aliquot tamen naves longas hostium audacter progressas, quæ paulò ulterius ex Venetis processerant naves, facto in eas impetu, ceperunt. Quod si reliquis eadem vis animo fuisset, hostes deleri facilè potuissent: omnibus enim illis diebus quibus parte aliqua prælium commissum est, cùm plures naves Thra-

Periculum in mora.

Thracias militibus rebusq; omnibus instructas Veneti ceperint, nulla tamen ex eorum navibus cum hominib. est capta. Quinetiam illud accidit: extrema erat navis una oneraria Gallorum eo in reditu, ut saepè fit, multò reliquis tardior: itemq; ex Venetis altera: in eas praefectus classis Thraciae magnam suarum navium partẽ convertit, ut plus triremes ac biremes triginta navem Gallicam circunsisterẽt, Venetam plus viginti: quae tamen duae cùm acriter diuq; oppugnarentur, praeter pilas tormentorum quas hostes ejaculaverant, sagittarũ vi tanta in eas conjecta, ut mali, antennae, plutei, latera earum deniq; signorũ modo sagittis constipatis fixa essent, complures hostium biremes depresserunt, ut reliquae magno accepto detrimento eas reliquerint.

Classis Venetae & Gallicae calamitas.

Galli post haec cùm sibi nulla in re defuisse viderentur, cognoscerentq; fortunam omnibus nostrorum conatibus adversari, Antonio relicto abierunt. hostium classis Naupactum se contulit: eòdemq; antea rex cum magno exercitu erat profectus. Is cùm oppidum terra mariq; uno tempore cinxisset, nullo à nostris auxilio allato, oppidani coacti deditionem faciunt.

Naupactum à Turcis occupatur.

Haec ad urbem allata, civium animos, qui longè alium rerum exitum expectabant, magno dolore affecerunt: cumq; vulgò legati; reliquiq; qui separatim aut navib. onerariis imperaverant, aut longis praefuerãt, hominum sermonibus carperentur, Antonius ante alios, totius populi, quemadmodum imperatoribus qui res minus feliciter tentaverint, plerunq; accidere solet, maledictis lacerabatur, quod is tantam tamq; speratã atq; à diis immortalib. oblatã ac planè traditã augendi imperii facultatem suis è manibus dimisisse videretur, si eam hostiũ classem Antonius justo praelio superavisset, prout eum facere potuisse existimabant, omnẽ Pelopo-

loponnesum Græciæq; orā Eubœamq; insulā sub reip. imperium redigere illum nullo negocio potuisse: nunc cùm omnia secus, quàm speraverant, evenisse intelligerent, ac Lauredani & Armerii interitus memoriæ hæreret infixus, omnes magno odio in eum ferebantur, acerbiusq; accusabant.

His atq; talibus causis Patres moti, legem in Decẽvirûm collegio tulerunt, ut Antonio præfectus classis sublegeretur, qui statim conscenderet: ipsi imperiũ abrogaretur. et quoniã Thomas Zenus, qui magni animi, magnæq; virtutis esse vir ab omni planè civitate existimabatur, fisco pecuniã debebat, fisci autẽ debitoribus antiqua lege magistratus mandari nullus poterat: uti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne esset, quo minus ei naviũ præfectura quælibet attribui per Senatũ possit, in legẽ Decemvirũ est additum. Itaq; & Malchioni Trivisano, qui legatus bello Gallico Cremonã illis dieb. per deditionẽ ceperat, majorib. comitiis classis est imperium delatum, & à Senatu præfectura longarũ navium majorum decẽ septẽ Zeno tradita magna cum potestate: lectiq; à Principis collegio carũ naviũ præfecti tresdecim veterũ præfectorũ loco: qui omnes statim profecti sunt cum militib. triginta quilibet. Latum etiã de veterib. ut ob malè gestã remp. ad urbẽ redirent custodiæq; traderentur. datumq; Triumviris ex advocatis reip. negocium, ut eos in judicia deducerent, quib. à judiciis, qua meriti essent, pœna cõdemnarentur. Idemq; postea de Antonio constitutum. Lectus etiam per Senatũ, qui Corcyræ magistratus esset, Lucas Quirinus cũ militib. mille oppidi præsidio. Is & Zenus sine mora sunt profecti, pauloq; pòst Malchio Cremona à Senatu accersitus vexillo reip. accepto conscendit, cùm ei libras auri ducentas quinquaginta, quib. in classem uteretur, Patres

Antonio Grimano classis imperium abrogatur.

Lex de fisci debitorib.

Corcyræ magistratus

ex ærario dedissent. Zancanius mense Quintili in Carnos profectus, ut ab hostiũ impetu, quos eò Patres venturos intellexerant, reip. fines tueretur, ratione hominũ qui ferre arma poterant, earũ regionum habita, quorũ fuit numerus circiter centum viginti milliũ, Græcis equitibus, & levis gravioris q; armaturæ Italis quãplurimis peditibusq; coactis, munitissimo in castello apud Sontium flumẽ, quod Gradisca appellatur, paulò ante nostrã ætatẽ publicè exædificatũ, multos est dies cõmoratus, dũ ad eũ ex Gallico exercitu auxilia cõvenissent.

Turcarum excursiones violentæ.

Turcæ interea equites septẽ millia magno ac difficili itinere confecto per Japidum & Liburnorũ fines Sontio trajecto, non longè à Gradiscis castris positis se continuerunt, eo cõsilio, ut si Zancanius castello exiret, prælium cõmitterent. Eorũ dux ubi Zancaniũ extra munitiones non audere egredi animadvertit, duo millia equitum prædatũ mittit, jubet quoquò versus incursiones faciant, celeriterq; uti redeant, monet. Equites planitiẽ nacti magnã atq; apertã, agrestes homines inopinantes, quòd se ab illis tutos opposito reip. exercitu fore credebãt, capiunt, vi eos diripiũt, incendunt qui se defendere parãt, interficiunt: in quib. fuerunt agrestes ducenti, qui Vicetia missi ut ad Zancaniũ cõtenderent, in eos ex itinere inciderũt. Ea re à proximis audita, usq; eò fugere ab omnib. ex partib. cõtenderunt, ut cùm duorũ fluminum objectu Plavis Silisq; hostes impedirentur, quorum alterum nullo tempore vado transiri potest, alterum ita sæpe augetur, ut magnum etiam detrimentũ vicinitatib. inferat, ad urbis tamẽ æstuaria pleriq; nullo loco commorati pervenerint: neq; Taurisanorũ modò, sed Patavinorum etiã magna multitudo timore se in oppida receperit. A Forojuliensium magistratu autem Græci equites, Italiq;, qui sagittis utebantur, ex

oppido

oppido emissi trecenti, ut si quà possent, hostib. nocerent, partem nacti centum eorũ occiderunt. quòd si Zancanius cũ suis, quorũ erat magnus numerus, in hostes impetum audacter fecisset, honestiorẽ res exitum habere potuisset: sed is pedẽ porta egredi adoriendi hostes causa nemini omnino homini ex suo exercitu permisit. Turcæ qui excurrerant, præda facta cum ad ducẽ redire vellent, atq; ad Tillavẽti fluminis ripas, quòd ea nocte creverat, pervenissent, quò latũ flumen trajicere facilius possent, superioris ætatis quos habebãt captivos, in ripa fluminis ad duo millia interfecerũt: reliquos traduxerũt, & præda onusti unà cũ duce, qua venerãt, abierũt.

Zancanii timiditas.

Zancanius imperii malè gesti accusatus, cũ in Senatu à magistratib. defenderetur, iiq; legem tulissent, qua lege Zancanio imperiũ prorogabatur, Franciscus Bolanus Quadraginta virũ rerum capitaliũ magister legem tulit, ut is ad urbẽ evestigiò rediret, carceriq; se dederet: eãq; legẽ Senatus frequens damnata altera cõprobavit: qua ex re Bolanus magnopere laudatus, paulò pòst, quo die cives sexaginta suffragiis comitialib. deliguntur, qui annũ in Senatu sint (usu autẽ semper fit, ut omnes civitatis principes, & natu majores, ad id muneris deligantur) ipse nõ unus modò ex eo numero fuit, quod tamen ipsum ei ætati atq; ordini magnũ & inusitatũ videri poterat, sed plurib. etiã suffragiis, quã cæteri cõplures, eũ magistratum est adeptus: quod propè incredibile ante illum diem fuisset, tantam eo tempore imperator legati præfectiq;, ob ignaviæ opinionem, civitatis in se invidiam excitaverant: amorem autẽ & benevolentiã conciliaverat fortitudo. Nã & Antonius Lauredanus Andreæ Lauredani frater, & Aloisius Armerius, Albani frater Armerii, magistratum sale procurando omnib. suffragiis sunt adepti: quem omnino

Bolani lex in Zancaniũ lata.

per sese dignitatis & civitatis gradum decennio post u-terq; posse assequi ne speravisset quidem. Et Jacobo Polano, Vincentii Polani, ejus de quo sermonem habuimus, patri, magno consensu locus datus inter sexaginta cives, qui quotannis Senatui adjici solent. Itaq; Zancanius ad urbem rediens, custodiaq; traditus, à Senatu condemnatus est, ut Patavii annos quatuor exularet. Neq; ei profuit, quòd Antonii & reliquorum, qui rem p. malè gessisse dicebantur, necessarii & propinqui ei faverēt, ut vel omnino absolveretur, vel levissimè condēnaretur, quo Patres hujus exemplo judicii placabiliores in sese fierent: quæ eos opinio fefellit.

Zancanius in exilium mittitur.

Naupacto Antonius ammisso, navib. longis majoribus & onerariis compluribus abeundi facultatē concessit. Ea res molestissima fuit Patribus, qui nuncio de Naupacti deditione accepto, per litteras Antonio mandaverāt, ne classem diminueret: visumq; est multis id Antoniū non satis bono consilio fecisse. Ipse deinde Cephallenem insulā aggressus, ubi nihil se proficere cognovit, Corcyrā reliqua cū classe se recepit: ibi acceptis de Senatusconsulto imperioq; abrogato litteris, classe, pecunia, rationibusq; publicis legatis traditis ad urbē rediit cui præstò fuit Dominicus, vir Philosophiæ studiis clarus, è Cardinalium insuper collegio, Roma veniens, ut si quid posset apud civitatem, sua pietate atq; officio ordinisq; amplissimi autoritate, patrē sublevaret. Neq; multò post tamen majorib. comitiis, causa in vinculis dicta, quod Senatus lenitatem Triumviri, qui eum accusabant, veriti, rem ad multitudinē & judiciū totius nobilitatis deduxerant, exilio in Illyrici maris insulas Apsorum & Crepsam damnatus exulatū abiit. Nicolaus Michaeles unus ex Triumviris magno favore civitatis ejus locum ad ædis Marciæ procurationem suffectus tenuit.

Antonius Grimanus exilio damnatur.

His

His rebus civitate domi forisq; occupata, quoniam Alexander à Senatu atq; ab rege Galliæ impetraverat, uti eorum voluntate aliquot in Flaminia oppida, quæ Romani juris essent, Cæsari Borgiæ ejus filio obtinenda cederentur: Cæsar sua cum manu, cumq; iis, quas ab rege altero cum duce Mediolani acceperat copiis, in Flaminiam est profectus. Erat is antea, ut superiorib. libris dictum est, in Cardinalium collegio: sed magistratu repudiato, uxorem in Gallia duxerat. ac primum quidē Forum Cornelii & Forum Livii oppida ipsa, castris ad muros positis tormentisq; addactis, acri oppugnatione ad deditionem compulit. Arces vero eorū oppidorum, quòd erant munitissimæ, varios evētus habuerunt: altera enim cōplures dies obsessa conditionib. acceptis Cæsari anni exitu deditur. Foroliviensium arcē autem, in qua erat Catherina ipsa, diu ac magnis oppugnatā viribus, paulò pòst Cæsar muro tormentis dejecto militib. irrumpentibus multa cum suorum cæde tandem cepit: Catherina captiva facta.

Cæsaris Borgiæ in Flaminia excitata bella.

Foroliviensium arx capta.

Interea, ut suos & eorū fines Senatus, quos è Flaminia in fidē recepisset, ab Alexandro, atq; ab Cæsare tātum exercitū habente, si quid aggredi & conari vellēt, tueretur, tria militū millia, duo equitū, Liviano duce, Ravennā misit, quos per oppida distribueret: simul legati duo, Franciscus Capellus, Christophorus Maurus, alter Ariminum alter Faventiam profecti, qui eis oppidis reip. nomine præessent.

Arce Foroliviensiū capta, Cæsar cùm Pisaurū vellet Patribus permittentib. exercitū adducere, propter novos Mediolani motus destitit: nam Patres, cùm ad urbem Joannes princeps Pisaurensium de Cæsaris in se voluntate certior factus venisset, oppidūq; vellet reip. tradere, modò ipsi aliquid in reip. finibus oppiduli aut

castelli Senatus daret, quo se alere & sustinere posset, consulto Senatu responderunt, nolle se ei præsidio esse, qui reip. obesse voluisset. Id autem propterea Patres commemoraverant, quod Ludovici legatos ad Turcarum regem contra remp. missos, Joannem hospitio accepisse, navibus, rebus omnibus juvisse, regisq; item ad Ludovicum legatũ nave Pisauri egressum domi suæ habuisse, clamq; ad illum misisse, tũ ipsum singulis de reb. quæ in urbe agerentur, litteras ad regẽ dedisse, antea cognoverant. Sed Mediolani motus fuerant ejusmodi.

Veneti Cæsari Borgiæ subsidium denegant.

Ludovici Sfortiæ reditus.

Ludovicus copiis non maximis in Rhetis comparatis, eorum factione, quos Galli irritaverant, quiq; res novas moliebãtur, magnopere adjutus, in fines se regni contulerat insequente anno inito. Ejus advẽtu Triultius duxq; regius ex duobus, alter vehementer permoti atq; perturbati, quod civitatis defectionem timebant, copias regias, quæ cũ Cæsare aberãt, revocaverũt, atq; ad se celeriter reverti jusserunt: itaq; Cæsar multò majore sui exercitus parte ablata, de Pisauro expugnando cogitationẽ in aliud tempus omisit, Romãq; se contulit.

Ludovico ad recuperanda quæ amiserat cum exercitu revertente, Senatus decrevit, ut milites equitesq; reip. omnes in agrum Cremonensem evestigiò contenderent: ut Helvetiorũ militũ tria millia celeriter accerserẽtur: legatiq; ad bellũ Petrus Marcellus, Christophorus Maurus lecti. Ipse Interea Ludovicus Como per suos sine vi atq; celeriter recepto (Galli enim, qui in eo erãt veriti ne ab oppidanis atq; ab hostib. intercluderentur, municipio relicto discesserant) Ascaniũ fratrẽ cũ parte copiarũ Mediolanum præmisit: quo appropinquante, cives armis captis Triultiũ & Gallos ejecerũt, eiq; portas aperuerunt: biduoq; pòst ipse cum reliquo exercitu adveniens in urbẽ est receptus. His intellectis reb. Decẽ viri

Venetorum novus belli apparatus.

viri legem tulerunt, uti civis probata virtute Cremonã mitteretur, qui arci oppidi præesset: missusq; est ipsorũ suffragio lectus Nicolaus Priolus decẽviralis. Missi etiã alii quatuor egregii nominis, qui totidẽ oppidorũ in Cremonæ Abduæq; fluminis finib. arces custodirent.

Mediolani Ludovicus paucos commoratus dies, dũ à civibus humili subdolaq; oratione pecuniam corrogaret, Ticinũ proficiscitur: neq; ullo in loco magnopere impeditus, Gallos, qui se quotidie in ulteriorem regni partẽ recipiebant, insequens, postremò Novariam, quã Triultius præsidiis firmaverat, aggreditur: & quòd erat à muralib. tormentis imparatior, crebris assultibus premere oppidum insistit. Simul ad illũ Sequani equites sexcenti auxilio à Maximiliano missi adveniunt: iis ad summovendos hostes usus, & modò per insidias detrimento accepto, modò fusis hostib. illato, abductis demum à Triultio præsidiis, quòd diffidere oppidanis cœperat, neq; iam commeatus interclusis suppetebat, Novariam se dedentem recipit.

Interea exercitus reip. Cremonam Abduæq; ad ripas confestim prrfectus, Laudẽ Pompeii, quod jam oppidũ Ludovici milites introduxerat, misso præsidio expulsisq; militib. regi retinuit. Placentiã nutantẽ per se atq; labantem confirmavit. Triultius reversis iis, qui cum Cæsare in Flaminiam ierant, Gallis, simul ab rege missis ad eum equitib. ex Gallia Transalpina, atq; ab Helvetiis coacto exercitu, non longè ab Novaria contra Ludovicum castra posuit: itineribusq;, ne commeatus Ludovico supportari posset, propè interceptis, paulò pòst commisso prælio illum in oppidum repulit: posteroq; die, cùm se fugæ dare decrevisset, omni cum exercitu oppido egressum, veste pabulatoria & strigoso in equo inter milites se celantẽ, permittentib. Helvetiis per-

libus reip. insuper nihil prosperè contra illum molien-te. Nam cùm Naupacto ab hostib. expugnato Cephallenem insulam capere primò Antonius, ut antea dictũ est, deinde Zenus, postremò etiam Malchio classe adducta diuturna oppugnatione tentavissent, labor tamen omnis omnium irritus & inanis fuit. Manentius anni initio profectus Byzantium ubi pervenit, nihil eorum, quorum causa missus fuerat, impetrare potuit: rex enim ita respondit, pacem Veneti si velint, Methonem, Coronem, Naupliam, quæ haberent in Peloponeso oppida, sibi tradant, auriq; libras centum stipendii nomine singulis annis dependant: alias se conditione pacem cum rep. non facturum: itaq; infecta re discessit. **Turcæ respõsum Legato Venet. datum.**

Sed Manentio ab urbe profecto, quòd nuntii afferebantur in Epiri finibus magnum Turcarum equitum numerum cogi, Senatus veritus eam manum superioris anni præda impunitateq; allectam, in Carnos finesq; reip. esse venturam, Petrum Orium, Angelum Barotium legatos creavit, qui unà cum Forojuliensium magistratu earumq; rerum peritis regiones inviserent, &, quib. in locis atq; itineribus operæprecium esset, munitiones instituendas curarent, quibus hostes repelli possent: Livianumq; cum equitibus, quibus præerat, & Gurlinum Ravennatem, qui priores ordines gerebat, cum militibus duobus millibus legatis dedit. Petrus etiam Marcellus, alter ex duobus in Gallico exercitu legatis, jussus cum copiis in Carnos proficisci. Turcæ tamen, propterea quòd Rex eorum ducem Byzantium evocaverat, se in Carnos non intulerunt.

Aestate autem media, quòd eadem rursus fama crebrioribus nunciis percrebuerat, parari hostium exercitum, qui sit in fines Reipublicæ impetum facturus, Nicolaus Ursinus cum magna copiarum parte, cumq; **Turcici belli progressus**

Joanne Baptista Caratio militum omnium Reipublicæ præfecto, Senatu jubente in Carnos est profectus, omnesq; ejus regionis incolæ se & sua in oppida & castella contulerunt. Hostes, vel quòd loca communita scirent esse, vel quòd iis in bellum Peloponnesiacum, de quo dicturi sumus, uti rex voluerit, ab incursionibus in eam reip. partem se continuerunt.

Manentius tantùm ad urbem redierat, cùm Patres Corcyræ insulæ veriti, propterea quòd ea in potestatem hostium redacta, quæ oppidum munitum & portus egregios haberet, omnis Adriani maris navigatio, & in Jonium reliquaq; maria exitum magnopere impediebantur: Decemvirûm lege Angelum Quirinum, Aloisium Decanalem cum militibus centum eò miserunt, qui duabus oppidi arcibus præessent: quæ quidem arces quòd promontoriolis item duobus oppido conjunctis sunt impositæ, spatiumq; peranguſtum habent, multorum propugnatorum non indigent.

Turcarum classicus apparatus.

Nuncii deinde Aprili mense venerunt, classem Thraciam, quæ Naupacti ea hyeme fuisset, magno studio esse refectam, aliamq; in sinu Ambracio institutam classem deduci, ut se cum illa conjungeret: ipsum regem maximo cum exercitu brevi in Peloponnesum venturũ, ut quæ oppida in pacis conditionibus à Manentio petierat, bello persequatur. Iis rebus cognitis Senatus decrevit, uti naves longæ decem ex iis quæ ad mercaturam instituuntur, onerariæq; magnæ quatuor armarentur: decemq; iis qui imperaret, Jacobus Venereus datus: singulis autem navibus suus præfectus cuiq;: auctaq; iis stipendia, quo libentius proficiscerentur: missusq; ad supplendam classem remigum opportunus numerus, quẽ ex continenti Senatus conduxerat. Jussi etiam præfecti militum viginti bona cum manu, cumq; iis rebus

Venetorum classis.

quæ

quæ idoneæ ad munitiones faciendas essent, Methonem proficisci: pecunia insuper in classis stipendium missa. Senatus etiam consultum factum, ut naves longæ minores non paucæ prioribus adderentur: biremesq́ complures confestim armarentur, classiq́ submitterentur. Malchio & ipse, qui Corcyram venerat, navib. aliquot relictis ad Cephallenæ insulæ non tam quidē oppugnationem, quàm ut in statione ibi essent, ne præsidium hostibus submitti posset, recentiorib. de classe Thracia, regioq́ exercitu nunciis certior factus, uti è Creta milites & commeatus & tormenta Naupliam mitterentur, curam & diligentiam adhibuit. & quòd Naupliam primùm omnium venturum regem multi existimabant, pars ab illo præfectorum militum est eò transmissa: cōmeatum etiam omnis generis Methonem misit. Ipsi etiam oppidani, qui frumenta in agris pabulaq́ omnia circum oppidum corruperant, ædificia combusserant, ne hostibus opportuna fierent, munitionem in portu magni operis effecerunt, aggeremq́ in mari excitaverunt, quo ab aggere naves hostium arcerentur, ne ad muros propius accederent: aditumq́ uni tantum navi reliquerunt, quo se tueri facilius possent, quàm si cum multis uno tempore navibus eis esset propugnandum. Malchio deinde Zacynthum profectus classem eò convenire jussit, navium longarum & onerariarū circiter septuaginta: in quibus erant naves longæ magnæ sexdecim. Munitio in Nauplia portu.

Turcæ interea suam classem duobus locis comparatam, apud insulam Leucadiam coegerant magna reipubl. populorum querela, quòd Malchio quiq́ præerant legati, ne id per hostes fieri posset, minus prohibuissent: partem ejus classis utramlibet separatam ab altera parte atq́ semotam, superari ac deleri non ma-

ximo negocio potuisse: nunc eam conjunctam atq; plenam nihil non ausuram, ad exitumq; perducturā. Adjungebatur ad eas querelas etiam hoc, quòd Malchio laborare adversa valetudine cœperat. Sed rex, coacta classe navium omnis generis plus ducentarum viginti, cum exercitu in Naupliæ fines est ingressus, missa equitum parte, qui ad oppidum accederent. Cum iis oppidani equites congressi mille quingenti, prælium secundissimum fecerunt: itaq; Nauplia relicta rex Methonem venit. Præmissi autem ab eo Turcæ Pylon oppugnare sunt aggressi, quod quidem abest Methone millia passuum decem, loco edito impositum, portu adjecto. Ii, quòd eo ipso tempore Contarenus legatus cum navib. longis aliquot adveniens, auxilium propugnatorib attulerat, repulsi spe castelli capiendi amissa, abeuntes cum reliquo se exercitu conjunxerunt. Inter hæc Malchio apud Cephallenem moritur: pauloq; pòst legatorum & præfectorum omnium suffragio Hieronymus Contarenus legatus Malchioni pro imperatore sufficitur, quo ad Patres, quem præesse velint, imperēt. Rex Methonem omni cum exercitu acerrimè oppugnans, magnam pro oppidi murorum partem tormentis dejecerat. Milites, qui priores ordines gerebant, à Senatu missi, principesq; municipii veriti non posse se eā partem tueri, rebus omnibus & materia, quæ in eo erat ablata, atq; in oppidum abducta, pro oppidum relinquerunt. Hostes ingressi majore jam spe murum oppidi dejicere labore non intermisso institerunt.

Venetæ cū Turcica classium pugna.

Methone oppugnata.

Dum hæc ad oppidum geruntur, Contarenus omni cum classe Zacyntho proficiscitur, ut si quà posset, aut afferret oppidanis auxilium, aut classi hostium noceret: cujus classis naves onerariæ Sphagiam insulam circumvehebantur: reliquæ naves è Pyli portu se promovebant.

movebant. quas ubi Veneti è longinquo viderunt, eas aggredi magno animo decreverunt, itaq; tribus effectis ex omni classe cornibus, in hostes contenderũt, quorum in uno naves erant longæ, minores, universæ: in altero majores continebantur: tertium cornu naves onerariæ conficiebant. atq; hoc aperto mari, illud littori propius erat. Naves triremes magnæ medium, satis idoneo inter utrasq; spatio relicto, classis locum obtinebant. Hostes ubi contra se venire animadvertunt, naves longas circiter centum in Venetos converterũt. Venerius medio è cornu, cui præerat, signo pugnæ dato, omnium primus impetum in hostes facit, triremem'q; contra se venientem unam ex prioribus aggreditur: ex eaqúe trireme magnus hostium numerus tormentis est interfectus: ex reliquis triremibus magnis sex & ipsæ cladem non parvam classi Thraciæ intulerunt, compluresqúe triremes depresserunt, ex minoribus viginti prælium commiserunt: eoq; res est deducta, ut Turcæ, quemadmodum postea cognitum est, littori naves impingere, fugam'q; capere cogitarent. reliquæ triremes congredi non sunt ausæ. Obfuit autem plurimum etiam fortuna ipsa, quæ multum in bellis potest, quòd naves onerariæ tranquillitate magna obortа se movere non potuerunt. Turcæ utrunq; conspicati, & naves onerarias vento silente detineri, & longarum magnam partem à pugna conserenda deterreri, animum sumpserunt, prælioq; redintegrato atq; ad noctem perducto, cum horas tres cõtinenter pugnavissent, ex Venetis triremibus majoribus una depressa interiit, altera interfectis quamplurimis est capta, cùm omnibus abeuntibus tamen sola totam noctem impetum hostium sustinuisset. Contarenus proimperator, navi sua perforata, atq; aqua eam degravante, in aliam se contulit,

Venetæ classis clades.

tulit, Zacynthumq́; ut & illam & reliquas aliquid ex concursu passas incommodi reficeret, est profectus.

Interea cùm de Malchionis adversa valetudine Senatui esset nunciatum, Patres evestigiò, ut ei classi imperator sublegeretur, decreverunt: qui si eum salvum offendisset, reip. nomine hortaretur, ut ad urbem rediret: idq́; eo deliberatius fecerunt, quòd de Malchione quotidie, quae non magnopere vellent, audiebant. Itaq; majorib. comitiis Benedictus Pisaurus magna cum potestate lectus, pecunia in stipendium largiter ei curata, die, ab ea die, tertia conscendit.

Contarenus refectis navibus auxilium & commeatum Methonem mittere cùm decrevisset, veritus ne oppidani omni subsidio desperato sese hostib. dederēt, naves longas quinq; omni ex classe delegit, atq; in iis quae opportuna essent, imposuit: antè tamē optimum esse ratus oppidanos ea de re certiores facere, ut se ad frumentum atq; arma reliquasq́; res celeriter ex navib. extrahendas compararent, hominem fortem atq; audacem cymba ei tradita cum remigibus decem eò misit: is per mediam hostium classem omnib. inspectantibus, quòd erat meridiei ferè tempus, celeritate adhibita pervolans, mandata Contareni oppidanis pertulit: posteroq́; die, qui dies erat ante diem quintum Iduum sextilis, Contarenus nactus idoneam tempestatem Methonem versus vela omnib. cum triremibus facit. Hostes classe visa, id quod erat rati, ad oppidi se portum opposuerunt. Contarenus praefectos cohortatus, ut magno animo ad oppidum contenderent, remq́; suorum civium opis & virtutis egentem sublevarent, eos ab se dimisit. Ex iis quatuor triremes inter hostium naves elapsae, se ad oppidum magna difficultate contulerunt. una quòd erat tardior, multis hostium navib. iter impedientibus,

cùm

cùm reliquarum celeritatem se imitari posse diffideret, ad Contarenum rediit. Oppidani navibus auxiliariis conspectis, ut ea quæ afferebantur, celeriter in oppidū asportarent, læti ad portum convolaverunt: tantaq; fuit ejus rei cura, ut ii etiam qui muros aliaex oppidi par[illegible] contra hostium exercitum servabant, cum festinari ab aliis viderent, eodem & ipsi accurrerēt, stationesq; relinquerent sic, ut murus defensoribus spoliaretur. Id ubi hostes ab exercitu conspexerunt, occasionē rei bene gerendæ non omissa, per ruinas murorum, quas tormenta fecerant, scalis positis nixi, paucis defendentibus interfectis, se in oppidum intulerunt. Oppidani præfectiq; & milites præsidio & commeatu jam è navibus abducto ea de re certiores facti, hostibus medio in oppido occurrerunt, atq; ibi prælio acerrimè commisso cùm diu fortiter pugnavissent, ac magnum eorum numerum occidissent, demum crescente hostium multitudine, plenis jam omnibus & obsessis viis, circumsepti undiq; ac pressi, propè omnes interfecti sunt unà cū præfectis navium, qui tunc venerant, duobus, remigibusq; permultis. Ex municipib. ii qui superfuerant, omni ex parte oppidum incenderunt, suaq; omnia & suos comburere voluerunt: ita oppidum ardens ac semicombustum capitur, cùm quidem Veneti multam in noctem se defendissent.

Methone à Turcis capitur.

Eo capto Rex Pylon ducem suum misit: is ut fidem oppidanis faceret Methonem in regis potestatem venisse, magistratum reip. qui Methone erat in vinculis adductum eis ostendit, cum civibus Venetis nonnullis: quib. visis, ea conditione, ut neq; libertatem, neq; quicquā ex reb. suis amitterent, oppidum regi tradiderūt.

Pylon à Turcis capitur.

At classis Veneta cùm Zacynthum reverteretur, magna coorta tempestate cursum non tenuit: itaq; navibus

Venetæ classis infortunium.

bus omnib. disjectis, nonnullæ longinquas insulas, Cretamq́; usq; delatæ, vel amissis gubernaculis vel malo infracto, vel dissutis contignationibus jactura facta, ægreq́; se in tutum receperunt: triremis una impacta littori salvis hominibus interiit.

Coronem post hæc cum magna exercitus parte unus ex ducibus ab rege missus oppidanis proposuit, si se, antequam oppidum obsidione cingeretur, regi dederent, fore ut bonis conditionibus uti possent: sin vim expectarent, omnes ad unum interituros. quibus intellectis rebus Coronæi casu Methonensium perterriti, spretis præfectorum imperiis, qui se ad propugnationem comparaverant, æquissimis conditionibus ducem intromiserunt.

Corone à Turcis occupatur.

Rex deinde Naupliam eadem qua Coronem celeritate suo se imperio adjecturum existimans; exercitus partem in Naupliorum fines induxit: missoq́; ad oppidum cum suis equitibus Paulo Contareno cive Veneto egregia, virtute, Bernardi Contareni, ejus qui bello Neapolitano Epirotarum equitum præfectus mortem obierat, fratre, qui Corone uxorem duxerat, illisq́; in regionibus erat notissimus, quemq́; rex, ut ad id uteretur, Corone in deditionem recepta habere secum voluerat, jussit illum oppidanis suadere ut se regi dederent. Is medio in sermone, quem cum Naupliis, ad urbis muros atq; portam vocatis, ingressus fuerat, equo incitato equitibus imprudentibus se subripuit, atq; in oppidũ, vallo saltu equi superato, est receptus. Oppidani primò cùm Pauli hortatu ac studio, tum per sese planè paratissimi, magno animo impetum hostium sustinuerunt: egressiq́; præterea per occasiones prælia nonnulla secundiora fecerunt: postea verò quàm rex cum reliquo exercitu eò venit, portas clauserunt, & munierunt: itaq; inclusi

Pauli Contareni in servando Nauplia astutia.

clusi magna se virtute atq; constantia tuebantur. Interim ex classe Thracia, quam rex Naupacto, ut terrorē hostibus incuteret, Naupliam veterem convenire universam voluerat, naves triginta Aeginam ad insulam missæ oppidum capiunt: relictisq; regio nomine qui præessent, Naupliam revertuntur.

Hæc dum sic administrarentur, Benedictus Pisaurus Corcyram, deinde Zacynthum profectus, dies ibi aliquot, antequam classis, quæ propter tempestatē aberraverat, eò conveniret, se continuit. Coacta classe navium longarum majorum duodeviginti, minorum vigintiquinq;, onerariarum plus viginti, quam quidem paucorum dierum spatio magna cum diligentia, tum verò etiam severitate adhibita, remigibus, militibus, rebusq; omnibus ornatiorem melioremq; reddiderat, ad hostium classem insequendam sese promovet, eo animo, ut si assequi posset, prælium committeret. Sed Rex de illius ad Zacynthum adventu certior factus; suæ classis præfectis, ut domum redirent, Byzantiumq; se reciperent, imperavit: posteroq; die ipse, qui quidem nō magnopere suis jam copiis confidebat, propterea quòd neq; parvam, neq; sanè spernendam militum equitumq; partem eorum, qui Methonem obsedissent, eo in bello expugnationeq; amiserat, omni cū exercitu abiit.

Venetorum classis restituta.

Turcæ Byzātium revertuntur.

Eodem tempore Pisaurus Naupliam speculatoriis præmissis navibus classem Thraciam & exercitum abiisse certior factus, Aeginam contendit; expositisq; militibus, Turcas, qui præerant, interfecit, eorum duce capto: atq; insulam reip. restituit. Mitylenen deinde triremibus levioribus accelerans, quò appulsos hostes intellexerat, ferro atq; igni omnia demetens, prædam, & quidem opulentam, quam abegerat, remigibus & militibus concessit: posteroq; die Tenedum diripuit,

Ægina à Venetis recuperata.

Venetorum res adversus Turcas feliciter gestæ.

N

incendit, classisque hostium fugientis atque in Euripi angustias jam ingressæ reliquias assecutus, naves complures extremo in agmine cum hominibus cepit: fixisque utroque in littore non unis crucibus, captos Europæ atque Asiæ spectaculo reste suspendit, agros & vicos depopulatus, ut qui oras incolerent magnopere perterrerentur. Samothraciam ad insulam post hæc eadem celeritate adveniens, cùm intellexisset oppidanos ægerrimè Turcarum imperium perpeti, Aloisio Decanali triremis præfecto ad oppidum misso, eos libentissimos in deditionem recepit: petentibusque civem Venetum qui præesset pollicitus est se missurum. Illi partem decimã suorum fructuum quotannis ei se daturos receperunt. Deinde Carysto direpta, ad naves longas majores onerariasque rediens, Naupliam se contulit, municipibusque & militibus collaudatis, stipendio, quos oportuit, recreavit, & sua liberalitate sublevavit.

Samothracia Venetis in deditionem cedit.

Iis confectis reb. discedens, dum Corones littora prætervehitur, de Carolo Contareno, qui magistratus reipub. Pylo præfuerat, oppidumque situ & natura cõmunitum, hostib. nulla coactus vi obsidioneque tradiderat, in suæ navis prora supplicium sumpsit. Ibi cognoscit Hispaniæ regum classem reip. auxilio missam Zacynthum venisse: ii enim reges Aloisii Galliæ prædicatione permoti, qui regnum Neapolitanum bello aggredi statuisset, tum classe ab rege Thracio comparata, ne insulam Siciliam sine præsidio relinquerent, classem & ipsi confecerunt, illoque miserunt, Consalvo Ferdinando præfecto, qui bello Neapolitano dux eorum fuerat. Eã classem ut reges auxilio reip. vellent esse, postea quam suis jam finib. nihil timerent, Senatus ab iis impetraverat, Alexandro adjuvante. Ea erat navium plus quinquaginta: quibus in navibus milites imposuerant numero ad septem millia. Co-

Caroli Contareni supplicium.

Classis Hispanica in auxilium Venetis missa.

Cognito Consalvi adventu Pisaurus Zacynthũ ad illum venit: quem quidem reip magnopere prodesse cupientem cùm reperisset, rebus belli rationibusq; omnib. unà cum illo communicatis, ex ipsius & reliquorũ Hispanarum navium præfectorum, quos Consalvus in cõcilium adhibuerat, & legatorum sententia statuit ad Methonem recuperandam unà proficisci. Eam ad profectionem atq; bellum quòd res multæ materiæ indigebat cùm ad castella, quæ parare instituerant, excitãda, tum ad navium scaphas contegendas, quibus in primis uti decreverant, dato omnibus qui aderant jurejurando, ne quis quid enunciaret, concilio dimisso Cephallenẽ ad insulam quæ sylvis admodum abundabat, uterque suam classem adduxit. Illis propè diebus cùm ex Joannis Crispi, de quo dictum est, qui Naxum insulam obtinebat, liberis, is qui natu erat major, Matthæi Lauredani filiam in matrimonium duxisset, Senatui placuit, ut magistratus reip. amplius eò non mitteretur, Naxiiq; Joannis filio jam adulto restituerentur, dum is paterni regni formam ne vellet imitari, Senatusq; liberalitate ad justitiam & temperantiam uteretur. Interim autẽ dũ ad Cephallenem materia cæditur, & turres reliquaq;, quæ sanè plurima ejus belli administratio requirebat, per fabros conficiuntur, ne reliqui milites tẽpus temerè contererent, communi consilio statuerunt Cephallenes oppidum aggredi, turpe futurum existimãtes, si ab insula re nõ tẽtatâ discessissent: posse Turcas gloriari, duab. classib. tam paratis atq; tantis, animum ad id capiendum defuisse. Iis constitutis reb. navis una oneraria trium millium amphorarum Genuæ ab Aloisio rege Galliæ auxilio reip. comparata Cephallenem appellitur, ut Pisauro præstò esset. ad ejus navis præfectũ, qui erat infirma valetudine. Pisaurus lega-

Apparatus ad Methonem recuperandam.

tos misit salutatum, actumq; regi gratias, quòd in rēp. liberalis tam opportuno tempore fuisset. Præfectus expectare sese navem alteram dixit, quæ item Genuæ instructa secum unà solvisset, tempestateq; acta cursum non tenuisset: earum navium, & militum mille quingentorum, qui in illis erant, trium mensium stipendia regem subministravisse: ea stipendia desinere ad diem duodecimum Calendarum Decembris. Is autem dies, quo die illa dicebantur, erat ante diem sextum Iduum Novembrium. eis si navibus post eum diem uti vellēt, ipsos stipendia præstare oportere. Ad ea Pisaurus respondi jussit, se nisi de Senatus autoritate nihil acturum, literasq; de eo ad Senatum daturum.

Præfectus ubi ei rei moram esse interpositam vidit, nactus idoneam tempestatem vela fecit, atq; abiit de navi altera post illam nihil est auditum. Pisaurus interea Consalvusq; tormentis muralibus eductis, oppidi muros verberare complures dies instituerunt: nam quòd erat loco editiore, monti etiam pluribus à partib. prærupto oppidum impositum, ea res magna cum difficultate administrabatur. deinde suo cuiq; legatorum & præfectorum navium attributo munere, ut quā quisq; oppidi partē signo dato aggrederetur, irrumpereq; conaretur, antea cognosceret, statuerunt experiri quantū in hostib. ad propugnationem animi virtutisq; inesset. Erant autem, quemadmodum à profugis intellectum est, milites oppidi præsidio trecenti. Die oppugnationis dicta, ejusmodi tempestates fuerunt, ut res deferri oportuerit: demum pluviis remittentibus, pilis ferreis frequentioribus ejaculatis, omnes se ad muros contulerūt: conscendereq; scalis positis aggressi, hostibus saxis, sagittis, omni missilium telorū genere acerrimè se defendentibus, oppidum capere non potuerunt: itaque non-

Cephallenes oppugnatur.

nul-

nullis interfectis, vulneratis compluribus, se in castra receperunt: quorum ex numero fuere Hispani praefecti aliquot, Venetiq; cives sex, & Gurlinus vir egregia exploratáq; virtute, quem Pisaurus Nauplia obsessa plurimùm oppidanis profuisse, & praeclara multa oppido tuendo instituisse effecisseq; cognoverat, & secum abductum militibus suis omnibus tum praefecerat: atq; is magno nostrorum omnium, & Consalvi dolore, qui ei largiter jam tribuebat, paucis pòst diebus est mortuus. Eo accepto detrimento, ducès vallum excitari usque eò, ut munitionem, quam hostes intra oppidum dejecto muro fecerant, superaret, suis militibus mandaverant.

Dum haec ad Cephallenem geruntur, Pylos per insidias ad remp. redit. Erat in Pisauri trireme miles signifer Demetrius quidam Methonensis: is amicum Epirotam item militem in Pyli praesidio cum haberet, ad eum bis térve amicitiae nomine ubi venit, hominem spe pollicitationibusq; impulit, sibi ut socius magni facinoris vellet esse. Re constituta ad Pisaurum revertitur. Pisaurus ei milites quinquaginta ex omni classe deligēdi potestatē facit: eos ei milites attribuit. Ille cum iis trireme impositus Pylon noctu proficiscitur: expositusq; clàm in Epirotae domum oppidi muro vicinam se atq; milites occuluit, quo ad die inlucescente portae oppidi aperirentur: apertis portis Demetrius cum suis in oppidum irrumpit, Turcas, qui in oppidi erāt praesidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapsis, qui se muro dejecerūt. Ita oppidum recipitur. Ad id Pisaurus triremes duas cum militib. & Hieronymo Pisano legato, qui praeesset, oppidumq; cōmuniret, Venetoq; cive Sylvestro Trono, quem is magistratū ibi relinqueret, statim misit: nam quod erat portu egregio,

Pylos à Venetis recipitur.

Militis stratagema.

reip. fore usui ad classes recipiendas & tuendas mirum in modum existimabatur. Eo capto equites centum quinquaginta cum uxoribus & liberis Corone se Pylon evestigiò contulerunt, oppidumq́; munierunt.

Sed jã vallo ad Cephallenẽ excitato, uti de superiore loco nostri in oppidum introspicerẽt, duces oppugnare, quib. à partib. poterant, uno tempore sunt adorti, eo utérq; animo, eaq́; cura, ut utrius plures essent eo in bello partes, nõ facilè dignosceres, Consalvusq́; civis esse Venetus & ipse videretur: neq; ejus quidem milites ullo in munere à nostris se militib. relinqui sustinebant homines duri, parcoq́; victu assueti, & cùm audaci in primis virtute, tum maximè habiles qui oppidorũ oppugnationib. adhiberentur. Ea in aggressione Marcus Orius navium onerariarum præfectus, unà cum Hispano homine impigro, quem ei Consalvus muneris socium dederat, militesq́; aliquot se in muro atq; munitionibus primi omniũ illatis signis ostenderunt. Ea re hostes perterriti, cedere, seq́; recipere in arcem oppidi cum vellẽt, irrumpentib. omni ex parte reliquis, cæsi captiq́; sunt, præter paucos, qui se primo impetu in arcem intulerũt: qui tamen paulo pòst se Consalvo dediderunt, cùm Venetorum iram, quos & ipsi sæpius elusissent, & rex eorum maximis incommodis affecisset, non injuria pertimescerent.

Cephallenes à Venetis expugnatur.

Cephallene in reip. ditionem anni exitu redacta, oppido Aloisius Salamonius, arci Joannes Venerius, toti insulæ Fr̃aciscus Leo à Pisauro sunt præfecti dati in annos duos. Arx etiam ut multò communitior fieret, institutum. Missaq́; Pylon navis oneraria magna, qua in navi Coronæi, qui cum familiis eò venerant, Cephallenem adveherentur: nam quòd eam insulã propter bonitatem agrorum maximè esse feracem intelligebãt, & illis

illi, qui libere Pylo exire atq; agros colere hostibus Methonem obtinentibus non poterant, & multi praeterea homines Turcas perosi, eò ad incolendum è continenti commigraverunt. quam quidem ad rē portus perampli perq; optimi facultas, quo nullus est eo toto mari ferè præstantior, magnum adjumentum afferebat. Itaq; parvo temporis spatio à magna est advenarum multitudine coli cœpta, cùm per biennium à classibus reip. vexata, cultoribus infrequentior fuisset.

Illis diebus triremes duæ Naupliam à Pisauro missæ, dum redeunt, biremes Thracias quatuor expugnaverunt, birememq; unam Venetam, quam illi ad Aeginam insulam ceperant, recuperaverunt.

Consalvus, qui suam classem in aqua menses cōplures habuisset, magnamq; navium partem inutilem ad navigandum brevi futuram videret, Methones autē recuperandæ negotium Pisaurus in aliud tempus distulisset, quòd Turcæ, Pylo amisso, eam militibus apprimè communierant, diligentiusq; tuebantur: se reversurum Vere ineunte pollicitus, ad classem reficiendam primis anni dieb. in Siciliam rediit. Antè autē quàm proficisceretur, vini Cretici amphoræ quingentæ, casei libræ sexaginta millia ei dono à Pisauro datæ. alia etiā ab urbe munera preciosiora à Senatu mitti nunciatū, quæ ille, Senatui gratias agēs, se non cupere præ se tulit: suorum enim regū in remp. benevolentiæ causa venisse, quib. satis omnibus pro munerib. esset, par atq; mutua Senatus in illos voluntas & benevolentia. Senatus tamen posteaquam de Consalvi abitu est ei nunciatū, legē tulit, uti Cōsalvo civitas cū jure comitiorum daretur, civisq; Venetus cum libris argenti fabrefacti ducētis sexaginta sex in Siciliam ad illum mitteretur, qui eum de republ. optimè meritum diceret, lectusq; Ga- Consalvi modestia. Consalvo civitas & comitiorū ius conceditur.

briel Maurus, unus ex magistratib. qui res maritimas in Senatu procurant, paulò pòst est profectus.

Pisauri in Ambracium sinum navigatio.

Pisaurus cùm sciret in sinu Ambracio naves longas complures, quas hostes fabricari curavissent, esse jam deductas, navib. longis aliquot, onerariaq; una Cephallene præsidio relictis, decimo Caledas Februarias sua cū classe triremium leviorum quatuordecim, graviorum, octo, navium onerariarū quatuor (reliquas enim missas fecerat) ad insulam Leucadiam est profectus. Ejus in insulæ portu, in quo nihil offendi poterat ex omni triremium numero levioribus lectis octo, atq; in illas ex reliquis navib. quos visum est, remigibus & militibus impositis, cum iis ad sinum Ambracium provehitur, reliquis navib. in portu relictis. Is habet sinus aditum perangustum, quà naves cōmeant, ut lapide manu jacto ferè trajiciatur: reliqua latitudo vadis brevioribus impedita, navigia triremesq; non recipit. In ejus ore sinus, turris est communita ad arcendos, si qui ingredi vi experiantur. Pisaurus citatis remigib. dū turrim prætervehitur, jactu ab ea tormentorum trib, aut quatuor militib, interfectis, ad triremes Thracias numero undecim, reb. jam omnibus armamentisq; instructas processit. Portus est in sinu Ambracio, in quē flumē, quod nunc appellatur Prevesa, influit: eo in portu navalia ad tuendum locum idoneo sunt castello proxima: aditus verò ad portum ejusmodi, ut singulæ tantum triremis ingredi possint. iis in navalibus fabricatæ naves Thraciæ tum in portu stationem habebant. Eò ingressus Pisaurus, expositisq; milit:bus hostes castello egressos, quiq; naves adservabant, acerrimè cum iis congressos fudit, incensisq; ædificiis. præda etiam rerum ad armandas naves comparatarum ingenti facta, triremes hostium novas omnes remulco è portu abduxit:

Ambracius sinus.

Portus Ambracinus.

duas

duas veteres, quæ semiplenæ aqua ad littus erant deligatæ, incendit; cùm iis in rebus administrandis quadraginta ex suis præda cupidius allectos, temereq; procurrentes amisisset. abductas deinde lateri suarum navium adglutinans, atq; ad turrim conversas trahens, reliquis omnib. incolumibus, ad eos, quos in portu Leucadiæ reliquerat, rediit, Corcyramq; omnibus cum navibus, ad supplendam classem ante diem Calendarum Februar. venit. Ibi Hieronymo Contareno legato reperto, qui ex Leucadiæ littorib. valetudinis, ut ajebat, causa nullo Pisauri permissu Corcyram discesserat, eũ ignominia notavit, ut legatione præfecturisq; omnibus annos duos careret.

Eodem tempore, uti qui pro rep. mortẽ oppetiissent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex est lata, ut Gurlini Ravennatis, qui Cephallenæ, Antonii Fabri, Pauli Epirotæ præfectorum militũ, qui Methone interfecti fuerant, liberis, quoad viverent, pensiones annuæ curarentur: ipsorum præterea filiabus sex, dos sesquilibra auri singulis constituta. Neq; multò pòst Aloisii Michaelis liberis, & Joannis Maripetri fratrib. quos utrosq; triremium præfectos auxilio Methonensium à proimperatore missos ab hostibus interfectos dixeramus, arcis Mestrinæ, itemq; Patavinæ ad Medoaci in oppidum influxũ præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris quoad eorum maior natu viveret, & uni virgini dotem civitas dono dedit. Reliquis triremium præfectis, qui Methone capti eodem impetu fuerant, seq; pecunia redemerant, Alexandro Gotio Corcyrensi, in ea insula magistratus: Nicolao Cucaro Hydruntino, in sua urbe item magistratus, & auri libra unciæq; septem annua: Jacobo Balbo Parensi, auri itidem libra unciæq;. Item singulis omnium tributorum

Lex de p[...] miis cor[...] qui pro R[...] publica oppetierunt.

immunitas attributa: præmia insuper in complures vivos, qui se fortiter atq; amanter gesserant, ex Pisauri literis honorificè collata: dataq; lectis ad id magistratibus cura, ut Methonensium, quibus quidem aut parentes, aut fratres, aut liberi pro rep. interfecti fuissent, qui Venetias venissent, causas cognoscerent, deq; eis ad Patres referrent, ut pro cujusq; incommodis & jacturis à Senatu sarcirentur, aut omnino sublevarentur. Latũ preterea de Naupliis, ut eis, bello confecto, immunitas per annos decem concederetur: domusq; eorum, quas ipsi dirui permisissent, ut oppidum communitius fieret, reip. pecunia restituerentur.

Lex de Naupliorum immunitate.

Iis rebus domi forisq; administratis, Cæsar Alexandri filius, cui paulò antè à rep. petente patre cum jure comitiorum civitas data fuerat, puellam ex Elisabetæ Metaurensium reginæ famulatu, ad Carratium reip. militib. præfectũ, cui erat nuptui tradita, proficiscentem, medio inter Ariminũ Ravennamq; itinere, missis Cesena suis equitib. vi rapuit, comitatu ejus pulso, vulneratis complurib. Ejus ille oppidi paucis ante mensib. regnum obtinuerat, Alexandro tradente, tum Pisauri atq; Arimini rep. ægrè illa quidem, quod ad Ariminũ attinet, ac penè subinvita, sed tamen ut perpetuis Alexandri postulatis precibusq; satisfieret, unà cum Aloisio rege Galliæ, qui suas ei copias iterum dederat, annuente atq; permittente. Ea erat puella miræ pulchritudinis: itaq; amore incensus adolescens, cùm pretio aut precib. assequi sese posse nihil videret, sumptis à novo regno animis, ad vim faciendã se convertit, & virgine per scelus est potitus. Ea re ad Patres celeriter delata, Decẽvirûm decreto Aloisius Manentius est ad Cæsarẽ eo ipso die jussus contendere (is erat Fori Cornelii) questum de injuria tam insigni, quam resp. pro suis in

Sponsa rapta à Cæsare, amore impellente.

eum

eum beneficiis nihil meruisset, puellamq; repetitum. Posteroq; die Aloisii regis legatus, re à Patribus graviter apud illum expostulantibus cognita, sua sponte ad Cæsarem iisdem cum mandatis est profectus, cùm eam fraudem atq; injuriam etiam ad suum regem, qui Cæsarem, ut Flaminia potiretur, adjuvisset, existimaret pertinere. nihiloq; secius literæ sunt ad Alexandrum à Senatu datæ magna cũ querela: Sed neq; Manentius, neq; regis legatus quicquã apud eum valuerunt, nedũ literæ ad patrem missæ proficerent: pernegavit enim ille suo jussu id fecisse, qui puellam rapuissent, neq; se, qui essent, adhuc quidem comperisse: repertis autem raptoribus, cui quidẽ rei omnẽ esset diligentiã adhibiturus, se daturum operã, ut & rex, & Senatus Venetus, & omnes homines intelligerent, quàm ægrè tulerit suis in finibus id fuisse facinus atq; flagitiũ perpetratũ: puellas sibi non deesse, quas habere facilè possit: ne hac tanta cũ reip. offensione atq; invidia, & suo cum probro, per vim atq; fraudẽ potiri cõcupierit. Patres verba sibi dari intelligentes, cùm mittendis nunciis ac literis multos dies consumpsissent, quòd reb. belli ab ea cogitatione avocabantur, Carratiũ, qui ad eos questum venerat, consolati, ejus vindictã sceleris in aliud tempus distulerunt.

Post hæc autẽ reip. legati, qui ad Vladislaũ Pannoniæ regem anno superiore missi fuerant, ut illũ ad bellũ in Turcas incitarent, fœdus cum rege aliquando tandẽ percusserunt: quo ex fœdere bellũ regi Thraciæ inferre omnib. copiis Vladislaus jubebatur: res verò pub. mille auri libras tribus pensionibus regi Pannoniæ mittere quotannis tenebatur, quoad bellũ esset confectũ. Ei fœderi feriendo Alexander & autoritatem adhibuit suã, misso Roma legato è Cardinaliũ collegio, & auri libras annuas quadringentas regi Pannoniæ per trienniũ pollicitus est se daturum.

Venetorum cum Vladislao Pannoniæ rege fœdus.

Domi

Lex de agrorum censu.

Domi verò inter hæc, ne ad bellum pecunia deeßet, lex est lata, uti qui fundos atq; agros in continenti possiderent, pro quoq; soli culti jugero, siliquas argenti septem in ærarium conferrent, semel quidem tantùm, præter Carnos, quorum se in fines Turcæ superiori anno intulissent: literæq; ad civitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reip. temporibus ne deessent, atq; urbem laborantem sublevarent.

Pisaurus Turcarum naves capere nititur, sed frustra & infeliciter.

Pisaurus classe Corcyræ remigib. reliquisq; reb. instaurata, ad naves longas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificaverant, atq; in flumen deduxerant, capiendas aut incendendas animum adjecit: itaq; cùm sciret ejus fluminis ostium adiri magnis à navib. non posse, alveo diffundente sese magis quàm demittente, nisi cùm flumen ex imbribus crevisset: tametsi invecta hostium navigia satis alta aqua excipiebat: onerariarũ & longarum navium scaphas complures integi jussit, quibus in scaphis atq; in biremibus duab. milites imposuit, Marcumq; Orium navium onerariarum præfectum, qui se obtulerat, ei negocio præposuit: ipse Aulonam cum longis navib. est aggressus, ut hostes occupatos ea in propugnatione distineret, ne suas peti naves existimarent. Porrò Turcæ vel de ea re, ut sæpe fit, certiores facti, vel ipsimet propter recentem in sinu Ambracio navium suarum jacturam idem in Loo flumine metuentes, eas naves longius ab ostio in flumen introduxerant, passuum millia quatuordecim, atq; una cõposuerant sic, ut proras secundum cursum fluminis cõversas haberent: ipsæ, quod remi nondum erant impositi, inter se conjunctæ totum flumen caperent. Ripas autem Turcæ tormentis communierant ad naves hostium repellendas. Orius audacissimè superato flumine, cum navibus Thraciis appropinquavisset, eas magno

militum

militum præsidio fultas atq; instructas est conspicatus: tum missis in eum ex utraq; ripa frequentibus tormentorum pilis, ad illas propius accedere non potuit: itaq; omnẽ aditum frustrà expertus, crescente hinc atq; hinc hostium multitudine, scaphas retrahi imperat. Redeũtibus Turcæ summis in ripis atq; ipso propè in flumine occurrerunt, naviculamq; unam truncis ramisq; arborum, quos in flumen dejecerant, impeditã oppresserunt. Ipse cum reliquis incolumib. ad ostium fluminis cùm revertisset, atq; interim mare, quod vadosum latè erat, magno coorto vento se excitavisset, erumpere ausi mediis in vadis naufragium fecerunt: quorũ pars interiit, atque in his Hieronymus Maurocenus propinquus meus, navis onerariæ bellicæ præfectus, magno animo, magnaq; virtute: reliqui pleriq; in littus ejecti, ab hostibus capti sunt, præter naviculas paucuias, quæ tempestate superata Dyrrachium contulerunt, quò jã venerat Pisaurus, eaq; illum de re certiorem fecerunt. Marcus Orius, & Vincentius Pascalicus, navis item bellicæ præfectus, capti. ac fuit eorum qui interierunt, & qui in manus hostium pervenerunt, numerus circiter trecenti,

Pisauro Dyrrachio digresso, Georgii Castriotæ Epirotæ hortatu & Antonii Boni legati, sponte se Alexiani dediderunt. Est Alexium in Drino flumine, quod vado transiri non potest, insula triquetra, mare uno ab latere attingens, ab reliquis flumen, quod ipsa dirimit. Eorum quodq; laterum tria millia passuũ efficit: ipsa vallo circũ munita: quã ad insulam, capta ab rege Thracio Scodra, eorum locorum sese homines contulerunt, atq; incolere cœperunt. Ea Turcæ ad mercaturam utebantur, magnumq; frumenti numerum, quo montani latè homines earum regionum alerentur, neq; parvam Alexium Insula.

salis

salis copiam quotannis eò convehebant picis autem ceræq; ac mellis magnā vim eôdem ab interiorib. Illyrici finibus, atq; ab Epiro importari solitā coemebant. iisq; reip. usui futurus locus videbatur.

Alexandri PP. auxilia Venetis data.

Eo tempore Alexander triremes reip. viginti pecunia sua sacraq; se armaturum pollicitus, quib. civitas bello Thracio uteretur, quindecim modò per suos ministros, ut instruerentur, diligentiam adhibuit: reliquas quinq; Senatui armandas remisit, cùm ei pecuniā sacram, quā homines in imperio Veneto, ut criminib. & maleficiis obnoxii, ob cōmissa post mortē apud inferos pœna liberarentur, ex Alexandri literis persolverent, bello Thracio insumendam permisisset: quarū omnino viginti navium imperiū legatus ab sese datus obtineret. Is fuit Jacobus Pisaurus Episcopus Paphiorum ex Veneta nobilitate: qui etiam majori earum navium parti, quam Venetiis armandā curavit (nam reliquā in Flaminiæ maritimis municipiis Anconæ instruxerat) præfectos cives sibi Venetos adlegit.

Pecuniæ sacræ summa.

Pecuniæ verò sacræ summā libuit mihi huic loco adscribere, ut intelligi possit, quanta quamq; ardens eo tempore fuerit in hominum mentibus religionis existimatio, & Deorum immortalium timor. Porrò in urbe auri libræ ducentæ nonaginta septē eo nomine sunt cōfectæ, Patavii una & sexaginta, Vicetiæ sexagintaquatuor & semilibra, Veronæ una & triginta, Brixiæ quadraginta octo, Bergomi ferè quadragintaquatuor, Cremonæ duodecim, Cremæ plus novem, Taurisi vigintiquatuor, Feltriæ duodecim & semilibra, Cividali Carnico novem, Utini quadraginta duæ. atq; ut à claris urbibus ad tenuiora oppida descendamus, Fossa Clodia libras auri paulò minus octo facilè cōtulit: Portus, quem Gruarium appellant, ferè undecim: Colonia,

nia, qui quidem vicus est in Vicetinorum finibus, quatuor: itemq; supra quā quis crederet alia in continenti castella, vicisq; ut esset summa omnis auri libræ septies centies & nonies, eoq; amplius.

Faventia à Cæsare capta.

Atq; illo ipso tēpore Cæsar Alexandri filius diu pressam armis atq; acri obsidione Faventiam, à qua Patres Alexandri precibus legatum suum revocaverant, certis conditionibus tandem cepit: Hestoriq; puero ea legē se dedendi, ut salvus sospesq; esset, fidem fregit: Romāq; adductum, atq; in custodia complures ad menses adservatum necavit.

Baptistæ Zeni Cardinalis obitus, divitiæ, & sepulchrū æreum.

Per eos etiam dies Patavii Baptista Zenus è Cardinalium collegio moritur, grandi pecunia, argentiq; fabrefacti magno pondere testamenti tabulis suæ genti, & propinquis, & sacerdotium collegiis, & reip. relicto. Absconderat is Roma veniens, aliquot ante annos auri libras ducentas sexaginta Anconæ in ædis sacræ pariete: de eo Alexander a Senatu certior factus, aurum abstulit. Zeno ad urbem delato, funus amplissimū publicè curatum. Laudavit Angelus Gabriel. Postea ei ex testamento Senatus in ædis Marciæ porticu sepulcrum ex ære ponendum locavit.

Pylos secundo à Turcis capitur.

Interea in Achaja magnum incommodum publicè est acceptum, Pylo abrege Thracio iterū capta. Is enim cum eò & terrestri itinere equitum millia complura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinq; (sic enim naves eas appellant, quæ ferè semitriremium loco sunt) Camali præfecto misisset, essentq; in Pyli portu triremes reipub. tres sine nulla statione aut specula, eas Cameles improviso aggressus, non magno negocio cepit. aliquot ex iis, qui in eis erant, fuga in scaphis elapsi ad triremes quinque majores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipso tempore venerant, erantq; in anchoris

ris portui vicinæ, se contulerunt. Eæ quinq; eadem formidine usæ, cùm terrori esse hostib. potuissent, velis factis abierunt. quarũ conspecta fuga, qui Pylo præerant, sese hostibus dediderunt. Earum triremium præfectis eo minus ignoscendum fuit, quòd paulò antè Cretæ cùm essent, à Pisauro eis erat imperatum, ut se Pyli expectarent: isq; postero die cum triremibus quindecim eò venit. Sed Camales, cùm Pisauri classem è longinquo venientem ii qui in specula erant positi conspexissent (id enim ne accideret; verebatur; ut in Pisaurum, quem brevi eò venturum à captivis intellexerat, imprudens incideret) evestigiò triremes captas abducens littusq; proximum legens, ei se vitabundus eripuit.

Pisaurus deinde Corcyram adveniens, quòd audierat naves longas Turcas è Loo flumine, quæ in eo erant, brevi educturos, triremes aliquot misit, quæ ostiũ fluminis adservarent: ipse cum reliqua classe longarum navium vigintiquinq; in Achaiam revehitur, atq; in Corones finibus magnum hominũ numerum cum uxoribus & liberis suis in navibus imposuit, quos Cephallenem ad incolendum traduceret.

Paulò pòst Aeginæ cùm esset, intellexissetq; Megaræ & biremes fabricari & frumenti magnam copiam esse, Aloisium Lauredanum legatum cum navibus octo, si quid ex usu efficere posset, eò misit. Is bireme una cum hominibus, altera vacua captis, expositis militibus, & equitibus Nauplii adhibitis, prælio cum Megarensibus commisso eos fudit: atq; arcem, quæ à Thracibus defendebatur, magnò impetu cepit: ac reste suspensis iis, qui oppugnationi superfuerant, quosq; cum biremi ceperat, frumentoq; omni abducto, oppidum incensum ac solo æquatũ delevit, ne impedimento Nauplius esset, quo minus eo ab latere quã vellent liberè vagari eis liceret.

Megara à Venetis capitur & deletur.

Idem

Idem postea complures ad insulas, postremò ad Eubœam profectus, prædam, & quidem opulentam; abegit, oppidaq; aliquot & castella multa incendit, ac magnum propugnatorum numerum interfecit, ingenti undiq; omni illo in mari terrore hostib. atq; formidine incussa. Quo quidem tempore captis abs se oppidis rex metuens, Coronem, Methonem, Pylon muris & propugnaculis, reliquisq; rebus ad hostem repellendum idoneis, & militum præsidio apprimè communivit. Nauplii autem equites, cùm hostes ad illos lacessendos in eorum propè suburbia irrupissent, egressi eos fuderunt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atq; capti. Idem paulo pòst alii hostium equites Catarbeio duce aggressi, omnes à Naupliis capti sunt præter ducem, qui cum duobus equitibus aufugit. Reverso Corcyram Pisauro, ut classem regis Lusitaniæ, de quibus proximo libro dicetur, expectaret · magistratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut valetudinem curaret, Olcinium se contulit cœli salubrioris gratia. Eam occasionem nacti hostes, noctu Dyrrachium furtim aggressi, scalis ad murum positis se in oppidũ intulerunt: interfectisq; paucis somno expergefactis oppido sunt potiti. Sed ea æstate foris Pylo atq; Dyrrhachio amissis, nullo autem negocio, quod magnopere ex usu esset, confecto, domi Augustinus Barbadicus vita functus est, de mense Septembri, cùm annos XV. civitatis principatum obtinuisset.

Venetorum & Turcarũ fortuna ambigua.

Dyrrachium à Turcis capitur.

Augustini Barbadici obitus.

briel Maurus, unus ex magistratib. qui res maritimas in Senatu procurant, paulò pòst est profectus.

Pisauri in Ambracium sinum navigatio.

Pisaurus cùm sciret in sinu Ambracio naves longas complures, quas hostes fabricari curavissent, esse jam deductas, navib. longis aliquot, onerariaq; una Cephallene præsidio relictis, decimo Calēdas Februarias sua cū classe triremium leviorum quatuordecim, graviorum, octo, navium onerariarū quatuor (reliquas enim missas fecerat) ad insulam Leucadiam est profectus. Ejus in insulæ portu, in quo nihil offendi poterat ex omni triremium numero levioribus lectis octo, atq; in illas ex reliquis navib. quos visum est, remigibus & militibus impositis, cum iis ad sinum Ambracium provehitur, reliquis navib. in portu relictis. Is habet sinus aditum perangustum, quà naves cōmeant, ut lapide manu jacto ferè trajiciatur: reliqua latitudo vadis brevioribus impedita, navigia triremesq; non recipit. In ejus ore sinus, turris est communita ad arcendos, si qui ingredi vi experiantur. Pisaurus citatis remigib. dū turrim prætervehitur, jactu ab ea tormentorum trib, aut quatuor militib. interfectis, ad triremes Thracias numero undecim, reb. jam omnibus armamentisq; instructas processit. Portus est in sinu Ambracio, in quē flumē, quod nunc appellatur Prevesa, influit: eo in portu navalia ad tuendum locum idoneo sunt castello proxima: aditus verò ad portum ejusmodi, ut singulæ tantum triremis ingredi possint. iis in navalibus fabricatæ naves Thraciæ tum in portu stationem habebant. Eò ingressus Pisaurus, expositisq; militibus hostes castello egressos, quiq; naves adservabant, acerrimè cum iis congressos fudit, incensisq; ædificiis, præda etiam rerum ad armandas naves comparatarum ingenti facta, triremes hostium novas omnes remulco è portu abduxit:

Ambracius sinus.

Portus Ambracinus.

duas

duas veteres, quæ semiplena aqua ad littus erant deligatæ, incendit; cùm iis in rebus administrandis quadraginta ex suis prædæ cupidius allectos, temereq; procurrentes amisisset. abductas deinde lateri suarum navium adglutinans, atq; ad turrim conversas trahens, reliquis omnib. incolumibus, ad eos, quos in portu Leucadiæ reliquerat, rediit, Corcyramq; omnibus cum navibus. ad supplendam classem ante diem Calendarum Februar. venit. Ibi Hieronymo Contareno legato reperto, qui ex Leucadiæ littorib. valetudinis, ut ajebat, causa nullo Pisauri permissu Corcyram discesserat, eũ ignominia notavit, ut legatione præfecturisq; omnibus annos duos careret.

Eodem tempore, uti qui pro rep. mortẽ oppetiissent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex est lata, ut Gurlini Ravennatis, qui Cephallenæ, Antonii Fabri, Pauli Epirotæ præfectorum militũ, qui Methone interfecti fuerant, liberis, quoad viverent, pensiones annuæ curarentur: ipsorum præterea filiabus sex, dos sesquilibra auri singulis constituta. Neq; multò pòst Aloisii Michaelis liberis, & Joannis Maripetri fratrib. quos utrosq; triremium præfectos auxilio Methonensium à proimperatore missos ab hostibus interfectos diximus, arcis Mestrinæ, itemq; Patavinæ ad Medoaci in oppidum influxũ præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris quoad eorum maior natu viveret, & uni virgini dotem civitas dono dedit. Reliquis triremium præfectis, qui Methone capti eodem impetu fuerant, seq; pecunia redemerant, Alexandro Gotio Corcyrensi, in ea insula magistratus: Nicolao Cucaro Hydruntino, in sua urbe item magistratus, & auri libra unciaeq; septem annua: Jacobo Balbo Parensi, auri itidem libra unciaq;. Item singulis omnium tributorum

Lex de p[ræ]miis cor[um] qui pro R[e]publica oppetierunt.

immunitas attributa: præmia insuper in complures vivos, qui se fortiter atque amanter gesserant, ex Pisauri literis honorificè collata: dataque lectis ad id magistratibus cura, ut Methonensium, quibus quidem aut parentes, aut fratres, aut liberi pro rep. interfecti fuissent, qui Venetias venissent, causas cognoscerent, deque eis ad Patres referrent, ut pro cujusque incommodis & jacturis à Senatu sarcirentur, aut omnino sublevarentur. Latũ præterea de Naupliis, ut eis, bello confecto, immunitas per annos decem concederetur: domusque eorum, quas ipsi dirui permisissent, ut oppidum communitius fieret, reip. pecunia restituerentur.

Lex de Naupliorum immunitate.

Iis rebus domi forisque administratis, Cæsar Alexandri filius, cui paulò antè à rep. petente patre cum jure comitiorum civitas data fuerat, puellam ex Elisabetæ Metaurensium reginæ famulatu, ad Carratium reip. militib. præfectũ, cui erat nuptui tradita, proficiscentem, medio inter Ariminũ Ravennamque itinere, missis Cesena suis equitib. vi rapuit, comitatu ejus pulso, vulneratis complurib. Ejus ille oppidi paucis ante mensib. regnum obtinuerat, Alexandro tradente, tum Pisauri atque Arimini rep. ægrè illa quidem, quod ad Ariminũ attinet, ac penè subinvita, sed tamen ut perpetuis Alexandri postulatis precibusque satisfieret, unà cum Aloisio rege Galliæ, qui suas ei copias iterum dederat, annuente atque permittente. Ea erat puella miræ pulchritudinis: itaque amore incensus adolescens, cùm pretio aut precib. assequi sese posse nihil videret, sumptis à novo regno animis, ad vim faciendã se convertit, & virgine per scelus est potitus. Ea re ad Patres celeriter delata, Decẽvirûm decreto Aloisius Manentius est ad Cæsarẽ eo ipso die jussus contendere (is erat Fori Cornelii) questum de injuria tam insigni, quam resp. pro suis in eum

Sponsa rapta à Cæsare, amore impellente.

eum beneficiis nihil meruisset, puellamq; repetitum. Posteroq; die Aloisii regis legatus, re à Patribus graviter apud illum expostulantibus cognita, sua sponte ad Cæsarem iisdem cum mandatis est profectus, cùm eam fraudem atq; injuriam etiam ad suum regem, qui Cæsarem, ut Flaminia potiretur, adjuvisset, existimaret pertinere. nihiloq; secius literæ sunt ad Alexandrum à Senatu datæ magna cũ querela: Sed neq; Manentius, neq; regis legatus quicquã apud eum valuerunt, nedũ literæ ad patrem missæ proficerent: pernegavit enim ille suo jussu id fecisse, qui puellam rapuissent, neq; se, qui essent, adhuc quidem comperisse: repertis autem raptoribus, cui quidẽ rei omnẽ esset diligentiã adhibiturus, se daturum operã, ut & rex, & Senatus Venetus, & omnes homines intelligerent, quàm ægrè tulerit suis in finibus id fuisse facinus atq; flagitiũ perpetratũ: puellas sibi non deesse, quas habere facilè possit: ne hac tanta cũ reip. offensione atq; invidia, & suo cum probro, per vim atq; fraudẽ potiri cõcupierit. Patres verba sibi dari intelligentes, cùm mittendis nunciis ac literis multos dies consumpsissent, quòd reb. belli ab ea cogitatione avocabantur, Carratiũ, qui ad eos questum venerat, consolati, ejus vindictã sceleris in aliud tempus distulerunt.

Post hæc autẽ reip. legati, qui ad Vladislaũ Pannoniæ regem anno superiore missi fuerant, ut illũ ad bellũ in Turcas incitarent, fœdus cum rege aliquando tandẽ percusserunt: quo ex fœdere bellũ regi Thracio inferre omnib. copiis Vladislaus jubebatur: res verò pub. mille auri libras tribus pensionibus regi Pannoniæ mittere quotannis tenebatur, quoad bellũ esset confectũ. Ei fœderi feriendo Alexander & autoritatem adhibuit suã, misso Roma legato è Cardinaliũ collegio, & auri libras annuas quadringentas regi Pannoniæ per trienniũ pollicitus est se daturum.

Venetorum cum Vladislao Pannoniæ rege fœdus.

Domi

Lex de agrorum censu.

Domi verò inter hæc, ne ad bellum pecunia deeßet, lex eſt lata, uti qui fundos atq; agros in continenti poſſiderent, pro quoq; ſoli culti jugero, ſiliquas argenti ſeptem in ærarium conferrent, ſemel quidem tantùm, præter Carnos, quorum ſe in fines Turcæ ſuperiori anno intuliſſent: literæq; ad civitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reip. temporibus ne deeſſent, atq; urbem laborantem ſublevarent.

Piſaurus Turcarum naves capere nititur, ſed fruſtra & infeliciter.

Piſaurus claſſe Corcyræ remigib. reliquisq; reb. inſtaurata, ad naves longas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificaverant, atq; in flumen deduxerant, capiendas aut incendendas animum adjecit: itaq; cùm sciret ejus fluminis oſtium adiri magnis à navib. non poſſe, alveo diffundente ſeſe magis quàm demittente, niſi cùm flumen ex imbribus creviſſet: tametſi invecta hoſtium navigia ſatis alta aqua excipiebat: onerariarũ & longarum navium ſcaphas complures integi juſſit, quibus in ſcaphis atq; in biremibus duab. milites impoſuit, Marcumq; Orium navium onerariarum præfectum, qui ſe obtulerat, ei negocio præpoſuit: ipſe Aulonam cum longis navib. eſt aggreſſus, ut hoſtes occupatos ea in propugnatione diſtineret, ne ſuas peti naves exiſtimarent. Porrò Turcæ vel de ea re, ut ſæpe fit, certiores facti, vel ipſimet propter recentem in ſinu Ambracio navium ſuarum jacturam idem in Loo flumine metuentes, eas naves longius ab oſtio in flumen introduxerant, paſſuum millia quatuordecim, atq; unà cõpoſuerant ſic, ut proras ſecundum curſum fluminis cõverſas haberent: ipſæ, quòd remi nondum erant impoſiti, inter ſe conjunctæ totum flumen caperent. Ripas autem Turcæ tormentis communierant ad naves hoſtium repellendas. Orius audaciſſimè ſuperato flumine, cum navibus Thraciis appropinquaviſſet, eas magno

militum

militum præsidio fultas atq; instructas est conspicatus: tum missis in eum ex utraq; ripa frequentibus tormentorum pilis, ad illas propius accedere non potuit: itaq; omnē aditum frustrà expertus, crescente hinc atq; hinc hostium multitudine, scaphas retrahi imperat. Redeūtibus Turcæ summis in ripis atq; ipso propè in flumine occurrerunt, naviculamq; unam truncis ramisq; arborum, quos in flumen dejecerant, impeditā oppresserunt. Ipse cum reliquis incolumib. ad ostium fluminis cūm revertisset, atq; interim mare, quod vadosum latè erat, magno coorto vento se excitavisset, erumpere ausi mediis in vadis naufragium fecerunt: quorū pars interiit, atque in his Hieronymus Maurocenus propinquus meus, navis onerariæ bellicæ præfectus, magno animo, magnaq; virtute: reliqui pleriq; in littus ejecti, ab hostibus capti sunt, præter naviculas pauculas, quæ tempestate superata Dyrrachium contulerunt, quò jā venerat Pisaurus, eaq; illum de re certiorem fecerunt. Marcus Orius, & Vincentius Pascalicus, navis item bellicæ præfectus, capti. ac fuit eorum qui interierunt, & qui in manus hostium pervenerunt, numerus circiter trecenti,

Pisauro Dyrrachio digresso, Georgii Castriotæ Epirotæ hortatu & Antonii Boni legati, sponte se Alexiani dediderunt. Est Alexium in Drino flumine, quod vado transiri non potest, insula triquetra, mare uno ab latere attingens, ab reliquis flumen, quod ipsa dirimit. Eorum quodq; laterum tria millia passuū efficit: ipsa vallo circū munita: quā ad insulam, capta ab rege Thracio Scodra, eorum locorum sese homines contulerunt, atq; incolere cœperunt. Ea Turcæ ad mercaturam utebantur, magnumq; frumenti numerum, quo montani latè homines earum regionum alerentur, neq; parvam **Alexium Insula.**

salis

nia, qui quidem vicus est in Vicetinorum finibus, quatuor: itemq; supra quã quis crederet alia in continenti castella, vicíq;: ut esset summa omnis auri libræ septies centies & novies, eoq; amplius.

Atq; illo ipso tẽpore Cæsar Alexandri filius diu pressam armis atq; acri obsidione Faventiam, à qua Patres Alexandri precibus legatum suum revocaverant, certis conditionibus tandem cepit: Hestoriq; puero ea lege se dedendi, ut salvus sospesq; esset, fidem fregit: Romãq; adductum, atq; in custodia complures ad menses adservatum necavit.

Faventia à Cæsare capta.

Per eos etiam dies Patavii Baptista Zenus è Cardinalium collegio moritur, grandi pecunia, argentiq; fabrefacti magno pondere testamenti tabulis suæ genti, & propinquis, & sacerdotium collegiis, & reip. relicto. Abscondiderat is Roma veniens, aliquot ante annos auri libras ducentas sexaginta Anconæ in ædis sacræ pariete: de eo Alexander à Senatu certior factus, aurum abstulit. Zeno ad urbem delato, funus amplissimũ publicè curatum. Laudavit Angelus Gabriel. Postea ei ex testamento Senatus in ædis Marciæ porticu sepulcrum ex ære ponendum locavit.

Baptistæ Zeni Cardinalis obitus, divitiæ, & sepulchrũ æneum.

Interea in Achaja magnum incommodum publicè est acceptum, Pylo ab rege Thracio iterũ capta. Is enim cùm eò & terrestri itinere equitum millia complura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinq; (sic enim naves eas appellant, quæ ferè semitriremium loco sunt) Camali præfecto misisset, essentq; in Pyli portu triremes reipub. tres sine nulla statione aut specula, eas Cameles improviso aggressus, non magno negocio cepit. aliquot ex iis, qui in eis erant, fuga in scaphis elapsi ad triremes quinque majores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipso tempore venerant, erantq; in anchoris

Pylos secundo à Turcis capitur.

Idem postea complures ad insulas, postremò ad Eubœam profectus, prædam, & quidem opulentam; abegit, oppidaq; aliquot & castella multa incendit, ac magnum propugnatorum numerum interfecit; ingenti undiq; omni illo in mari terrore hostib. atq; formidine incussa. Quo quidem tempore captis ab se oppidis rex metuens, Coronem, Methonem, Pylon muris & propugnaculis; reliquisq; rebus ad hostem repellendum idoneis, & militum præsidio apprimè communivit. Nauplii autem equites, cùm hostes ad illos lacessendos in eorum propè suburbia irrupissent, egressi eos fuderunt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atq; capti. Idem paulò post alii hostium equites Catarbeio duce aggressi, omnes à Naupliis capti sunt præter ducem, qui cum duobus equitibus aufugit. Reverso Corcyram Pisauro, ut classem regis Lusitaniæ, de quibus proximo libro dicetur, expectaret · magistratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut valetudinem curaret, Olcinium se contulit cœli salubrioris gratia. Eam occasionem nacti hostes, noctu Dyrrachium furtim aggressi, scalis ad murum positis se in oppidũ intulerunt: interfectisq; paucis somno expergefactis oppido sunt potiti. Sed ea æstate foris Pylo atq; Dyrrhachio amissis, nullo autem negotio, quod magnopere ex usu esset, confecto, domi Augustinus Barbadicus vita functus est; de mense Septembri, cùm annos XV. civitatis principatum obtinuisset.

Venetorum & Turcarũ fortuna ambigua.

Dyrrachium à Turcis capitur.

Augustini Barbadici obitus.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. VI.

Epitome.

NOvarum terrarum gentiumq; narratio. Galliæ regis cum Maximiliano Cæsare pax. Leonardus Lauredanus princeps Venetiis declaratur. Gallica & Lusitana classes Venetis auxilio missæ re infecta recedunt. Federicus rex, ab Galliæ & Hispaniæ regibus regnum inter se dividentibus pellitur. Venetorū cum Turcis belli progressus. Pannoniæ regis cum Thracio bellum. Mitylenes à Veneta & Gallica classe oppugnatur. Ericus pirata capitur comburiturque. Antonii Minii & Lauredani principis, de stipendiis magistratuum dimidiis accipiendis contrariæ actiones. Triremium præfecti qui rem ignaviter gesserant ignominia notati. Lucretia Borgia Alphonso Atestino nubit. Res à Pannoniæ rege contra Turcas feliciter gestæ. Cives Veneti Byzantii libertati restituti. Metaurensium ducis regnum à Cæsare Borgia insidiis occupatur. Anna Candala Pannoniæ regi nubit, & Venetias venit. Aloisius rex iterum in Italiam venit, eiusdemq; cum Hispaniæ regibus ob imperii fines in regno Neapolitano bellum. Leucadia à Venetis capitur. Guidus Vbaldus nullo apud Aloisium regem præsidio invento se Venetias confert. Deinde Vrsinorum auxilio in regnum suum redit. Multi populi se reip. dedere volentes reiiciuntur. Hispaniæ regum ad Senatum legatio. Guidus Vbaldus iterum à Cæsare regno pellitur, & ab eodem multi principes necantur. Lex in eos qui sacerdotia emerent lata. Ioannis Michaelis Cardinalis interitus. Baiasetis cum Venetis & Pannoniæ rege pax. Galliæ rex novum cum Venetis fœdus petit. Alexandri Pont. interitus & Cæsaris Borgiæ calamitates. Benedicti Pisauri obitus. Guidus Vbaldus iterum in regnum suum redit. Pius Tertius Pont. creatur & moritur, eique Iulius II succedit. Multa Flaminiæ oppida reip. deduntur. Florentinorum contra Venetos artes. Pandulphus Malatesta Ariminum Venetis tradit. Faventia à Venetis capitur. Iulii Pont. contra Venetos consilia. Nicolao Vrsino imperium prorogatur.

Talibus

ALIBVS jactatæ incõmodis civitati, malum etiam inopinatum ab longinquis gentibus & regionibus extitit. Petri enim Pascalici apud Emanuelẽ Lusitaniæ regem legati litteris Patres certiores facti sunt, regem illum per Mauritaniæ Getuliæq; Oceanum convehendis ex Arabia Indiáq; mercibus itinera, suis tentata sæpe navibus, demum explorata compertaq; habuisse: navesq; aliquot eò missas, pipere, & cinnamis, ejusmodiq; reb. onustas Olysipponem revertisse: itaq; futurum, ut ejus rei facultate Hispanis hominibus tradita, nostri in posterum cives parcius angustiusq; mercarentur: magniq; illi proventus, qui urbem opulentam reddidissent, toti pene terrarum orbi rebus Indicis tradendis, civitatem deficerent. Eo nuncio Patres accepto non parvam animi ægritudinẽ contraxerunt, quam tamen compendiis aliorum populorum solabantur. Simul & illud cogitabant, amabile profecto esse, novas regiones alterumq; prope acquiri orbem, gentesq; abditas atq; sepositas celebrari.

Novarum terrarum negotiationes.

Ac posteaquam hunc ad locum meorum me cõmentariorum cursus perduxit, non alienum esse arbitror, quod ejus rei omnium, quas ulla ætas unquam ab hominib. effectas vidit, maxima atq; pulcherrimæ fuerit initium: tum quæ terrarũ portio: post id, quæve gentes, & quib. moribus sint repertæ, quantum suscepti operis ratio permittet, breviter dicere.

Erat Columbus homo Ligur ingenio peracri, qui multas emensus regiones, multum maris & Oceani perlustraverat. is, ut est humanus animus novarum rerũ appetens, Ferdinando & Isabellæ Hispaniæ regib. proponit, edocetq; illud quod omnis fere antiquitas credidit; quinq; esse cœli partes, quarum media caloribus,

Columbi de nova orbis parte incognita investiganda institutum.

extremæ duæ frigoribus sic afficiantur, ut quæ sub illis sint totidem terræ plagæ, incoli ab hominibus non possint: duæ tantùm inter eas sub eisdem positæ cœli partibus possint: inanem esse antiquorum hominum fabulam & nullis veris rationibus fultam, & confirmat am descriptionem: improvidum propè necesse esse haberi Deum, si ita mundũ sit fabricatus, ut longè major terrarum pars propter nimiam intemperiẽ hominib. vacua, nullum ex sese usum præbeat. globũ esse terræ hunc ejusmodi, ut commeandi per omnes ejus partes facultas hominibus ne desit. cur sub media cœli conversione degi non possit, ubi diei calor cum noctis frigore pari dimenso utriusq; moræ spatio temperetur, præsertim cùm tam citò sol in alterutram declinet partem? cumq; sub iis cœli conversionibus, in quibus nostro vertici propior longinquam sol moram trahit, tamen degatur? algentes sub septentrionalibus esse terras, sed eas hominibus non deficí, sic sub Australi terras esse frigidas vertice, esse animantium atque hominum genus. quem Oceanum scriptores appellarint, eum non esse inertis magnitudinis, sed insulis atq; terris scatere, quas homines inhabitent: itaq; vigere atq; incoli universum globum, qui ubiq; sit vitalis auræ particeps. Hac oratione apud reges habita petit, ut sibi liceat eorũ opibus novas insulas, nova littora quærere: spem se habere, non defore inceptis fortunam: ditionemq; ipsorum magnopere iri auctum, si rem susceperint, confirmat.

Veterum de novo orbe opinio.

Ab regibus nova spe allectis sententia Columbi, quã quidem totum septennium rejecerant, ad extremum comprobata, quam tamen multò antea Possidonii philosophi Panetii discipuli primũ, deinde etiam Avicennæ medici fuisse video, magni & præclari viri: anno ab urbe condita millesimo septuagesimo primo, tribus

cum

cum navibus Columbus ad insulas Fortunatus, de quibus superioribus libris sermonem habuimus, quas Canarias appellant, profectus, atq; ab iis tres & triginta totos dies occidentem sequutus solem, sex numero insulas reperit, quarum sunt duæ ingentis magnitudinis, quibus in insulis lusciniæ Novembri mense canerent, homines nudi, ingenio miti, lintribus ex uno ligno factis uterentur. Frumentum hi habent, quod maicē appellant, multò quàm nos, spica & culmo grandioribus, arundineisq; foliis, & plurimo ac rotundo grano, quod spicæ infixum membrana pro aristis vestitur, quā quidem maturescens rejiciat. Animalium quadrupedum genera habent perpauca: ex his canes pusillos, qui muti etiam sint, nec latrent: avium verò longè plurima, nostris tum grandiora, tum etiā minora, adeò ut aviculæ inveniantur, quæ singulæ suo cum nido vigesimam-quartam unciæ partem non exuperent. psitacorū magnam copiam, forma & colore variam, vellera sponte nascentia ex nemoribus atq; montibus colligunt: sed ea cùm volunt candidiora melioraq; fieri, ipsi purgant atq; apud domos suas serunt. Aurum, quod in fluminū arenis legunt, habent: ferrum non habent: itaq; praeduris atq; acutis lapidibus, & ad lintres cavandos, & ad reliquam materiam in usum domesticum formandam aurumq; molliendum, pro ferro utuntur. Sed aurum cultus tantummodo gratia molliunt, idq; aurib. & naribus perforatis pendulum gerūt, neq; enim numos noverunt, neq; stipis ullo genere utuntur. Harum duarū insularum unius cum rege amicitia fœdereq; inito Columbus, duodequadraginta ex suis apud illum relictis, qui mores & sermonem gentis addiscerent, seq; brevi rediturum expectarent, decem ex insularibus secum ducens in Hispaniam rediit. Hæc illorum itinerū origo,

Canariæ fortunatæ insulæ.

Incolæ.

Frumentum Maice.

Quadrupedes.

Aves.

Vellera.

Aurum.

institutæque ad incognitas orbis terrarum oras navigationis initium hoc fuit.

Anno autem insequente, ut pollicitus fuerat, Columbus cum navibus decem septem & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis missu regũ eodem rediens, cùm se ad levã versus parumper flexisset, quamplures ad insulas est delatus: quarum partem homines incolebant, feri trucesque, qui puerorum & virorũ carnibus, quos aliis in insulis bello aut latrociniis cepisset, vescebantur, à fœminis abstinebant, Canibales appellati. Vicos hi habebant, vicenis aut tricenis domibus singulos: domusque erant omnes ligneæ, ac rotunda forma, palmis & stipulis contectæ, certarumque arborum & arundinũ foliis, ad arcendos imbres. Aere utebantur adeò temperato, ut Decembri mense avium aliæ nidos ponerent, aliæ puellos educarent suos. Sed cùm ad illam insulã, à qua reditum anno superiore apparaverat, Hispaniolamque ipsam appellaverat, Columbus revertisset, propter soli bonitatem magnitudinemque insulæ, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. Arbores frondibus nullo anni tempore spoliabantur, una aut altera exceptis, quarũ Hispani, præter pinũ, palmamque nobis cognitam viderunt nullam. Insulares duobus se è specubus terra proditos atque natos dicunt. Deos penates quos appellant Zemes, colunt. eos plebs habet cõmunes. Suum verò ex regibus quilibet, eorumque simulachra lana contexta in bellum profecturi capiti alligant, juvarique se ab iis majorem in modum putant. Noctu vagari mortuos credunt, posseque omnia humana membra sumere præter umbilicum. Ab suis Zemibus ejusmodi responsa non multos ante annos accepisse illos constat: venturum eò indutam vestibus gentem, quæ regionem subigeret, & ipsorum aboleret Deos.

Canibales.

Hispaniola.

Zemes dii.

Sed

Sed vicinæ huic insulæ hominibus alterius ex duabus, de quibus suprà dictum est, insulis, quam quidē & propter magnitudinem Hispani terram esse continentem crediderunt, & hominum genere atq; auri copia multum præstare cæteris intellexerunt, & Cubam appellari didicerunt, serpentes nova totius corporis specie ac forma prædıti, sesquipedis plerunq; longitudine, qui ex terra & ex aqua vivunt, in lautiorib. erant epulis. Verumenimvero & illi, & qui proximas obtinebant insulas, quarum magnus erat numerus, pleriq; auream ætatem agere, nullum agri modum noscere, non judicia, non leges habere, non literis, non mercatura uti, nō in posterum sed in dies vivere. Cuba insula Serpentes.

Ac dum hæc conquiruntur, Joannes Lusitaniæ rex per legatos apud Hispaniæ reges queritur, sua littora, suasq; regiones ab ipsis tentari: eas quas reperissent insulas ad se spectare, qui Hesperides habeat, & cujus majores Oceanū percurrere ante omnes alios sint ausi. Cōtrà Hispaniæ reges dicere: quæ non fuerint ulla ab homine antè parta, omnib. hominib. patêre: se nulli esse injurios, si ab cæteris ignorata, labore & studio acquisiverint suo. Itaq; magnis ex ea re obortis inter eos disceptationibus. ne controversiæ ejusmodi ad bellum deducerentur, utriq; se Alexandri Pont. Max. judicio staturos spondent. Lusitaniæ & Hispaniæ regum de novarum insularum dominio controversia.

Alexander tota re cognita statuit, ut à Septentrionibus directa ducta in Australem polum linea, quæ à Gorgonū insulis tercenta millia passuum in occasum distaret, quæ pars orbis in Oceano ad occidentem solē esset, ea Hispaniæ regibus cederet: quæ ad orientem spectaret, juris Lusitani censeretur. Ita orbis terrarum ab ea Oceani ora in duas divisus partes, duobus regibus perquirendus & obtinendus est traditus. ad quam qui- Alexander PP. regum arbiter. Orbis divisus.

dem certè rem magna uterq; diligentia consequendam se dedit. Sed Hispanis ulteriora tentantib. terra est objecta continens paulò minus decies centena millia passuum ab Hispaniola protensa meridiem versus: atq; in ea populi sub rege bellum cum finitimis gerente occurrerunt: quorum fœminæ virum passæ, nullam partem corporis præter muliebria, virgines ne illā quidem tegebant. Regem ii suū honoris gratia sublime in humeris ferunt. Tum alii deinde populi capillo promisso, & liberali aspectu, auro atq; gemmis culti. Vino ii utuntur albo nigroq; ex quibusdam confecto fructibus, sapore delectabili. Post hos item alii, qui certarum se herbarum colorib. pullo & purpureo inficiunt: aspectuq; sunt in pugna eam ob rem tetriore ac horribiliore. Demum gens inventa agilis admodum, & item nuda genitalibus tantummodo cucurbitula vel marina testa inclusis. Cadavera ibi regum & magnorum hominum desiccata in domibus asservantur, eaq; in honore magno habent. est etiā ubi arida facta conterant, eoq; pulvere in epulis & poculis honoris causa utantur. Postremò autem ad meridiē audacius in dies iter flectentib. Hispanis, cum vertex se subducere noster cepit, tum è regione alia quædam magnopere splendentium quatuor stellarum forma atq; series extitit, quam esse Australis verticis faciem crediderunt. Visi post hæc homines nostris longe proceriores, & magno ad obeundas pugnas animo. tum flumen refertum insulis immani latitudine: patet enim amplius passuū millia centū: & sylvæ arborum, quæ materiam habent ad tingendas lanas idoneā, aliarumq; ita procerarū, ut eas viginti hominum extremis se manibus contingentium capere complexus sæpe nequeat. Siliquas hæ producunt longitudine palmari, pollice crassiores, lana mollissima concisæq;

Gentium variarum nationes.

Arbores miræ crassitudinis.

Siliquæ lanæ plenæ.

cisq́; plenas, quæ quidem ob tenuitatem & brevitatem deduci in subtegmina fusis non possit, sed ad farcienda strata culcitrasq́; magnopere sit idonea. Animal ea sylvæ nutriunt cuniculi magnitudine, gallinis infestissimum: quod quidem fœmina loculum habet è pelle utero adnexum, quasi uterum alterum, fœcundũ uberibus, in quo catulos secum gestat, emittitq́; cùm vult, itaq; si animal noxium videt, si venatores adesse intelligit, loculo illos recipit, & inclusos fugiens aufert: idq́; tandiu facit, quoad catuli per se, & quæ sibi usui ad victum sunt, quærere, & vitam tueri possint. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate sunt propè universi, neq; ullos habent pilos. Iidem magnopere natandi artem callent, tum mares tum fœminæ: eiq; rei à parvulis insuescunt, filios ex sororib sibi hæredes instituunt, quoniam non dubiè suæ gentis sunt, Mulieres adolescentes părere, servile ducũt esse: itaq; si prægnantes fiunt, herba ad eam rem idonea abortum faciunt. cùm verò ætatis flos exaruit, tum pariunt, ac proli student. Sed quæ regio sunt sanguine, negare aliquid ulli viro, qui ex nobili sit genere, in turpibus habent rebus, ferè semper cum rege mortuo u xoruna & altera sepeliri vult eo cum ornatu, quem vivens adamavit: tũ servi etiam, & clientes: ita enim se cum illo apud superos tota tempora victuros putent. Nonnullæ gentes Deorum imagines filiorum suorum infantium spargunt sanguine. Mitiores aliæ, sacerdotes ita habent institutos, ut barbam, si quam habent, aut capillum neq; tondeant, neq; pectant totius vitæ tempore. Quibusdam in locis propter paludes incolæ domos in arboribus ædificant, easq́; inhabitant cum uxoribus & liberis. Atq; omnibus ferè in continentis regionibus aurum ex fluminibus colligunt, aut ex vicinis fluminibus locis, non

Simivulpa animal.

Hominum novi orbis regionem incolentium mores varii.

Flumina aurifera.

magna tamen diligentia (neq; enim numos cudũt) minutis plerunq; cum terra globulis, sed sæpe etiam librali pondere, ac nonnunquam multò majorib. Gemmarũ & margaritarum Insulæ. *Gemmas verò maximeq; margaritas ii habent populi, qui Cubagæ, & Cumanæ, & Terarequi insulis (sic enim eas appellant) in Septentrionem versis paulùm à media cœli conversione declinantibus sunt proximi: ubi eas urinatores expiscantur, tanta cum mari assuetudine, ut semihora interdum spatium conchis margaritarum conquirendis sub aqua se contineant. Earum magna vis ab incolis regib. Hispanis tradita, nobilium fœminarum mundum facilè auxit.*

Atq; ea quidem omnia ante hos plane annos, quibus hæc à nobis conscribi cœpta sunt, contigerunt: nam quæ proximè gentes bello ab Hispanis sunt devictæ, eæ porrò & vestium cultu, & oppidorum nobilitate, & bellandi studio, & hominum frequentia & finium ac regnorum amplitudine, reliquis earum regionum omnibus multùm præstant, quorum nonnulli solem, lunam, uti virũ & uxorem colunt, neq; impuberes planè sunt, venustæ etiam forma, & probis moribus fœminæ, tum ornatæ Auri abundantia. *gemmis præter cætera extremas quoq; suras ad talos usq;, auro autem sic abundant, ut parietes templorum ac domorum reges eo vestiant: & vasis ad victum domesticum propè omnibus, uti nos ab ahenis aut testaceis, sic illi aureis utantur, itaq; victi magno auri pondere Hispaniam referserunt.*

Messicum oppidum. *Cum iis, quos superius diximus, populis, Messicum Temistanæ regionis oppidum egregium in lacu salsæ aquæ situm, sub Cancro ferè ad conversionem positum, numerare nos oportet, cum plerisq; non oppidis modò, sed etiam regionibus, ac magno terrarum spatio vectigale factum. quod si quas etiam terras ad Australem ver-*

verticem positas Hispaniæ imperio adjecerint æstimatur, nullus propè antiquorum hominum labor eorum industriam æquaverit. Alia ex parte Lusitani classe ab rege comparata, in Austrum ab Hesperidib. conversi, Africæq; promontorio, quod Bonam spem appellant, trajecto, Aethiopici Oceani se primùm ostendentibus littoribus, ad continentem nigrorum hominum terram, quæ appellatur Cephala, naves appulerunt, auro divitem, quod interiores eò important populi, ut res alias contrà mercentur, nullo id pondere aut mensura, sed tantum frustris ex oculorum fide atq; arbitrio permutantes, ut qui accipiunt, sæpe lucrum centupli faciant, atq; ibi arcem condiderunt. Deinde ad Mogambicem regionem delati, portu egregio, & advenarũ frequẽtia nobilem, arce item posita, ejus sunt imperio potiti. Labrum inferius hi sibi homines perforant, ossulaq; aut gemmas foraminibus appendunt cultus honestioris gratia. Quiloæ deinde regem bello devictum expulerunt, eumq; tenuerũt. Oppidani domus nostro more habẽt exædificatas, colore ipsi inter nigrum albumq; vestibus liberaliter induti. Aliis post hos relictis populis, mare Rubrum ingressi complures nigrorum item & bonorum hominum ac bello fortium civitates adierũt, qui natis statim fœminis naturam consuunt, quoad urinæ exitus ne impediatur: easq; cùm adoleverint, sic consutas in matrimonium collocant, ut sponsi prima cura sit, conglutinatas atque coalitas puellæ oras ferro interscindere: tanto in honore apud homines barbaros est non ambigua ducendis uxoribus virginitas. Ac Lusitanis mediam Rubri maris partem transgressis, Zides se oppidum obtulit amplo cum portu, ad quod quidem Indici populi suas merces convehebant: eas Aegyptii, qui eò loci mercaturæ causa quotannis convenire consue-

Cephala terra auri dives.

Mogambice regio.

Virginitatis conservandæ mira ratio.

Zides oppidum & emporium.

sueverunt, camelis imponebant, Alexandriamq; perferebant: quas quidem Veneti merces, stato anni tempore eam ad urbem adnavigantes, coemebant, domumq; convectas omnium gentium mercatoribus, ea se de causa vulgo petentibus, venditantes, incredibili auri proventu civitatem locupletabant suam.

Sed posteaquam ad eas regiones Lusitani venerunt, magna rerum commutatio est consequuta: quicquid enim ferè mercaturæ causa ex omnib. Arabiæ Indiæq; locis mare Rubrum importabatur, ipsi emere domumq; convehere cœperunt: qua adductus necessitate rex Aegyptius anno ab urbe condita millesimo octogesimo, Zidensium in portu, qui quidem in intimi ejus maris sinu sunt, classem magno sumptu comparavit, ut ab Indiæ maris navigatione Lusitanos averteret, sed ab illis ad Dium in ostio Indi fluminis oppidum victus, classe capta atq; incensa, rem inchoatam reliquit. Zidenses nullam postea, vel omnino modicam rerum Indicarũ advectionem habuerunt: ita Aegyptios Venetosq; instituta antiquitus mercaturæ ratio, quæ intercipi nullo posse tempore videbatur, alio conversa propè deseruit.

Rex Aegyptius à Lusitanis victus.

Neq; hercule propterea Lusitani finem progrediendi fecerunt, sed ad complures Arabici, Persici, Indiciq; insulas Oceani, atq; ad innumeros continentis portus conventusq; hominum profecti, sylvis felicibus odorum omni genere, ebore, argento, auro, gemmis beatos, se cõtulerunt: & Colocuete, oppido propter affluentem earũ rerum quas in primis quærebant atq; adamabant, copiam, maximè omnium opportuno, prœliis secũdis factis, & munitionib. institutis in potestatem redacto, eas regiones tenuerunt: Taprobaneq; insula multorum mẽsium itinere post tergum relicta, quo nemo unquam penetra-

Colocute regio.

Taprobana insula.

netravit, sui regis signa audacissimè felicissimeq; intulerunt. Tametsi majore omnino audacia, felicitate autem nunquam aliàs audita, si vixisset, Ernandus Maglajanes Lusitanus fuit, qui Hispaniæ regũ opib. classe comparata, via initio in Austrum se flectens, atq; ultra mediam cœli conversionem propter continentis terræ oras dextrorsum velificans, magno spatio ad polũ versus peracto, ut illum longius altiorem, quàm nobis noster sit, eo in itinere habuerit, & freti, quod nunc Maglajanis appellant, angustiis trecẽtorum millium passuum in lõgitudinem decursis, iterum ad medium cœli spatium se convertit: deinde ad auroræ populos atq; insulas odoratarum arborum plenas, quas Molucas appellant, medium complexus globi spatium pervenit, ibiq; pugnans interiit: postremò illius comitatus per Lusitanorum partis Oceanum labore plurimo universi orbis terrarum navigatione triennio confecta, in Hispaniam rediit: cumq; totius itineris enumeratis dieb. rationem quam in tabulis habebat, repetisset, uno sibi annos illos die longiores factos, de dierum nominib. domi audiens, reperit: qui omnino anni, si se is ad Orientẽ, domo profectus, convertisset, ac contra solem usquequaq; currens illud ipsum iter universum confecisset, uno breviores die redeunti sanè fuissent: semper enim tanto citius orienti soli occurrens, quanto plus itineris post se circumvectus reliquisset, emenso demum totius terræ globo, die uno prius solem sibi orientem, quàm cũm via se dederat, profectò habuisset. Ernandi Lusitani Navigatio. Magellanicum fretum.

Eodem ferè tempore, quo legati Pascalici litteræ ad Senatum venerunt, Aloisius rex Gallorum Tridenti per legatum suum Cardinalem Rotomagensem, cui Mediolano proficiscenti (illi enim urbi atq; regno præerat) Georgium Cornelium Brixiæ magistratum regina Pax inter regem Galliæ & Maximilianum.

næ Cypriæ fratrem Senatus legavit, pacem cum Maximiliano imperatore certis conditionib. fecerat: quarum illa erat maxima, ut is se regem Mediolani appellaret, ipse in corona, ex qua Maximilianus jure imperator dici posset, more instituto q; majorum à Pontifice Maxi Romæ tradenda, autoritate opibus q; suis præstò ei esse teneretur. Cardinali per fines reip. cum magno comitatu eunti & redeunti sumptus est publicè factus.

Leonardus Lauretanus princeps Venetiis declaratur.

Sed Barbadici, quem vita functum dixeramus, loco, Leonardum Lauredanũ plurimis necessitudinib. & propinquitatibus atq; affinitatib. fultum, civitas sibi principem declaravit. Ea comitia primum habente, ædis Marcis procuratio, quo in magistratu Philippus Tronus, cujus pater Nicolaus annos sex civitatis principatum obtinuerat, illis ipsis diebus erat mortuus, Benedicto Pisauro classis præfecto magno favore civitatis est delata. Ejusdem verò ædis procurationem eam, ex qua Lauredanus summum locum inierat, Marinus Garzonius alteris comitiis est adeptus.

Classes Gallicana & Lusitana re infecta redeunt.

Classis interim Gallica item q; Lusitana, quas uterq; rex, ut reip. auxilio essent, sese receperat missurum, non uno tempore altera Corcyram altera Zacynthum adveniunt: tametsi neutra omnino earum ulli reip. usui fuit. Galli enim priores apud Zacynthum cum essent, Pisauro non expectato, quem Auster ventus Corcyræ multos dies per incommodè flans detinuerat, Rhodum versus profecti sunt.

Federicus rex Neapol. regno pellitur.

Sed naves illas Aloisius ad Federicum regem Neapolis regno expellendum inita cum Hispaniæ regib. societate cõparaverat: itaq; pulso illo ac divisis regni regionibus ex fœdere, ut Apulia Calabriaq; Consalvo eorum duci traditis, reliqua omnia Aloisius obtinuerit, classem, cujus præterea non magnopere indigebat juvandæ ad speciem reip. illò misit.

Lu-

Lusitani autem paulò post à Pisauro Corcyræ perliberaliter accepti, cum ille ab eis petiisset, ut secum aut ad Dyrrhachium recuperandum, aut ad insulam Leucadiam oppugnandam accederent, neutro negocio suscepto, quod dicerent suum sibi regem mandavisse, ut contra classem Thraciam unà cum Veneta omnem belli fortunam experirentur, ab oppidis obsidendis aut omnino tentandis abstinerent, quo itinere venerant, domum discesserũt. Ea erat classis navium onerariarum una de triginta: quarum quinq; satis magnæ, reliquæ pusillæ, sed omnes magna tormentorũ vi & numero militum pulcherrimè instructæ, tum opertis singularum tegumẽto versicolore puppibus, ut latè aquam tentoria tangerent, fluctibusq; verrerentur (quoniam in nostris classibus id non fit, præterquam in navibus longis: neq; illo impendio, sed ad usum tantùm) inusitatam atq; egregiam classis faciem præbuerunt. illis destituti Patres classibus rogationem jusserunt, ut triremes in Creta insula decem armarentur, eisq; triremibus, quo libentius civitates imperata facerent, præfecti Cretenses imponerentur. Itaq; triremes ex navalibus, pecunia in stipendium ex ærario est in Cretam missa. Latum etiã, ne quid intentatũ Patres relinquerẽt, ut Frãciscus Capellus, cui legatione apud Aloisium functo Dominicus Trivisanus, Hieronymus Donatus de regno Neapolitano sub ejus imperium redacto gratulatum à Senatu missi successerant, ad Hericum Britanniæ regẽ socium atq; amicũ reip. proficisceretur auxilium in Turcas postulatũ. Tametsi nuncii venerant, Bajasetem à rege Pãnoniæ bello lacessitũ, suas vires eò convertisse, naviũ ædificatione intermissa: nam è Pãnonia literæ ad Senatũ datæ certiores Patres fecerant, Turcas equites, cùm Danubium flumẽ trajecissent, ut in fines hostiũ incursiones

Classis Lusitana, cum opertis puppibus vario colore.

Venetorum cum Turcis belli continuatio.

Pannoniæ regis cum Turca bellum.

siones facerent, à regio exercitu fusos, duobus millib. interfectis revertisse: tum transmisso ab eodem exercitu flumine Turcas duobus itineribus interclusos maleq́ habitos, partem suorum non spernendam, unà cum duce filioq́ ducis amisisse.

Mitylene à Gallica & Veneta classe oppugnata.

Pisaurus profectis Lusitanis, uti classe Gallica se cōjungeret, omnem diligentiam adhibuit: itaq́ eam demum ad Maleam nactus, munerib. & commeatu largiter præfecto classis missis ad Mitylenem expugnandā propè invitus unà se contulit, cùm Galli nihil ea de re antea cum illo communicavissent, neq́ quid sui consilii esset, ab eo petiissent: nihilo tamen socius omnibus in reb. suam illis operam præstitit. Itaq́ tormentis expositis Galli nostriq́ oppidum aggressi, muro dejecto, repulsis atq́ occisis propugnatoribus, magno impetu ipsum ceperunt. Arcem oppidi autem, sine qua teneri oppidū non poterat, cùm jam Veneti turri dejecta signa in muros intulissent, idemq́ Ligures ex classe Gallica Venetis proximi fecissent, tamen capere non potuerūt, quòd duorum præfectorum interitu, quos hostes interfecerant, Galli perterriti se in castra receperunt. Erant autē ex Armoricis finibus pleriq́, qui suorum ducum dicto audientes non fuerunt: omnes subsequuti, oppugnationem reliquerunt: ita victoria jam planè parta, si suum Galli munus obiissent, interpellata pedem retulit. Accidit autem ab Thracibus ea in oppugnatione res permira, quæ virtutem illorum atq́ animum ostenderet.

Turcarum audacia.

Nam cùm tot navibus oppidum obsideretur, tot hostiū millia circunfusa ad muros stationes haberent, una in biremi & tribus navigiolis milites trecenti à Bajasetis filio è Magnesia, cui præerat, auxilio missi, in arcem se inferre velle non dubitaverunt: sed ab Gallis intercepti, cùm se fortissimè defendissent, reliquis interfectis

vigintì

viginti eorum Gallos elapsi, quò intenderant, tenuerunt, atq; in arcem recepti sunt. Præfectus classis ea spe dejectus, Pisauro relicto discessit: tempestate turbidissima deprehensus ad Cytheram insulam, navi sua elisa, ex hominibus quingentis, qui in ea erant, ipse perpaucíq;, qui se in parte navis fracta scopuloq; infixa continuerunt, evaserunt. Navis ex hujus classe altera cum sexcentis hominibus interiit.

Pisaurus, multis diebus ad bellum gerendum idoneis Gallorum causa frustrà consumptis, hyeme præcipiti se ad Melum insulam contulit. Fortè ibi Ericus Trax, qui piraticam multos annos exercuerat, plurimaq; damna Venetis hominibus intulerat, quod ex Africa veniens naufragium ad insulam fecerat, captus à Meliis in custodia tum erat. Id simul est Pisauro nũciatum, Ericum ad se adduci imperavit, proptereaq; quòd is aliquot ante annos civem Venetum Ambrosiũ Contarenum Francisci filium, cum quo mercaturæ societatem inierat, nihil ab eo metuentem, cum ejus navi per insidias contra jusjurandi religionẽ, apud Thessalonicam à se captum igni excruciatum necaverat, vivum comburi jussit.

Ericus pirata captus & combustus.

Hæc dum foris administrantur, domi, quòd pecunia publicè deerat, Senatus decrevit, uti quam ipse legem prius, deinde comitia hujus belli initiò jusserant, ut magistratus omnes provinciales atq; urbani mediã stipendiorum partem reip. remitterent; ea in annum unum prorogaretur: itaq; primis anni diebus cùm in comitio Lauredanus, quiq; illi assident sex viri, & quadraginta virum magistri eam legem pronũciavissent, Joannes Antonius Minius, civis in dicẽdo satis audax, qui omnem suam ætatem; erat enim jam senex; causis agendis in privatorum patrocinio consumpserat, ejus-

Contentio de stipẽdiis magistratuum dividendis.

Oratio Antonii Minii.

modi concionem habuit. Nō ignoro cives magnam me rem, & multorum invidiæ propositā suscepisse, qui sim contra Senatus præjudicia, contra magistratuum voluntatem, pro vestris commodis & vestra incolumitate liberè, quæ sentio, dicturus: neq; dubito, quin me pleriq; arroganter facere existiment, quòd ea quæ Patres conscripti jampridem jusserunt, vosq; ipsi rata esse voluistis, nunc Patrib. iterum jubentibus, ego unus, tanquā plus omnib. provideā, improbaturus surrexerim. Sed me præstat omnem invidiæ aleam atq; pericula subire, dum vos decipi, & reipublicæ munerib. spoliari, quoad potero, non patiar. Legem hoc bello, quod cū rege Thracio gerimus, in Senatu latam, vestris sententiis sancitam, præteritis expletam mensibus prorogare Patres decreverunt, uti magistratus omnes, qui per nos creantur, mediam stipendii partem annum reip. remittant: itaq; Senatu approbante ad vos veniunt, ut eam ratā & sanctam habeatis. quid est hoc aliud, quàm velle vos qui liberos, qui uxores, qui domos familiasq; vestras, qui vos ipsos beneficio reip. magistratibus obeundis sustinetis, quando annum jam omnibus in difficultatib. confecistis, alterum non habere annum, unde inopiam levare & vitam tolerare vestram queatis? An, quoniā divitibus ea lege parum iri nocitum vident, reliquos, qui re angusta utuntur, non respiciunt? est ne id alteros tanquam seipsum diligere? quo uno medius fidius præcepto omnis humana societas continetur. Ego verò cives sic existimo: quòd contra hostes nihil prosperè gerimus, adversa vero multa & misera singulis dieb. nunciantur, hoc ex fonte manare, quòd ipsi inter nos non amamus, neq; quisquam alteri consultum vult: nemo, qui opibus pollet, ei qui debilior est, prospicit. Dii profectò immortales, qui acta & cogitationes nostras

Causa malè gestarum rerum & infortunii.

per-

perspiciunt, irati nobis infensique sunt, conatusque nostros frustrà suscipi, evanescereq; omnes sinunt, hostibus virtutem & consilia subministrant. Tria sunt omnino hac in urbe civium genera: unum locupletum atq; potentiũ: aliud eorum, qui sunt dignitate opibusq; tenuissimis: mediæ inter hos fortunæ tertium. Primũ illud atq; summum, propter potentiam in tributa sæpe nihil dat, propterea quòd nemo principes viros cogere audet, qui plerunq; in magistratibus sunt, remq; pub. administrant. à mediis, quæ imponuntur publicè onera, multi magistratus exigunt: ab infimis planè universi: nam ab iis minimè resistitur: ita fit, ut qui rei minus habent, plus in ærariũ conferant: illi, qui omnia possident, nihil tribuant, nisi cùm libet: tanquã reliqui serviant, ipsi regnent atq; imperent. quòd si divites fisco quæ debent, etiã dependãt, nihil sit necesse curarũ & laborum vestrorum obeundis magistratib. mercedẽ reip. condonari, ut in bellũ pecunia suppeditet: ea summa omnis pro parte media tercentũ auri libras non exuperat. locupletum & potentium reliqua si ratio subducatur, tantundem decies aut plus etiam conficient: illa exigite, qui præpositi estis pecuniæ publicæ magistratus: neq; vos fisco debentium autoritas deterreat, ne quid facere contra ipsorum voluntatem audeatis: abundè vobis aderit, quod quæritur: neq; tenuiorem, sed bonorum tamen civiũ sudorem, aut potius sanguinem exugere cogemini. Quid autem? nónne cives illud etiã vos impellere ad legem repudiandam potest, quòd multi magistratus, ut sit unde se, liberosq; suos alant, non tam justitiã in jurisdictionibus agitare, quàm servire quæstui, & studere lucro statuent, dũ ea, quæ injuria sibi erepta existimabunt, quoquo modo sarciant? Quãobrem omnia passim erunt venalia, neque immeri-

Civium tria genera.

tò, quoniã ita Senatus & civitatis principes decreverunt. Animus mihi cives eo anno tum, cùm primò lex est lata, suadebat, ut ejus lationi contradicerem: sed me Senatus autoritas continuit, quòd existimabam ea vestra incommoda annum tantùm duratura, neq; legem tam iniquam iri prorogatum verebar: ita me meæ cogitationes fefellerunt, nunc eò res est perducta, ut in vestra manu atque sententiis tamen sit totius rei exitus. quòd si vos legem iterum jusseritis, quid erit causæ, quare non aut eam optimates singulis annis ferant, aut vos, quod secundò probavistis, tertiò etiã & quartò sanciatis? ita res in exemplum cesserit: vos, cùm rumor belli aliquis paulùm excitabitur, statim plectemini: ea semper erit magistratibus opportuna erogandæ pecuniæ ratio: semper reip. beneficio spoliabimini, quod esse vestrum solidum atq; proprium debuerat. quare censeo ut legem rejiciatis, ne, vestra quæ sunt, ipsimet projiciatis, néve ullis ab hominibus ludibrio vobis libentibus habeamini.

Lauretani Responsio ad orationẽ Minii.

Hæc cùm esset Minius concionatus magna perturbatio comitium tenuit, quoad, quis ei responsurus esset, sciri potuit, Lauredano Principe sua se è sella sublevãte, qui stans dicere sic est exorsus: Valde me hodie cives à mea de Joãne Antonio Minio spe atq; opinione deceptum fateor, qui cum mihi heri esset dictum, contra legem, quam ferimus, verba illum apud vos velle facere, non credidi: neq; enim persuadere mihi poteram, hujusce civitatis hominem quatuor & sexaginta annos natum, qui aliquando rempub. attigisset, tam æquam, tam etiam necessariam rogationem, quam Senatus ipse frequens probavisset, esse impugnaturũ. Quanquã fuere qui dicerent, quoniam Minius ad senectutem sine illa dignitate pervenerit, semel tantùm anno superiore

riore in magistratu adolescentulis mandari solito fuerit, id illum cogitavisse, si causam tenuiorum suscepisset, qui stipendio munerum reip. fraudari se magnopere indignantur, fore ut favorem sibi atq; suffragia illorum ad magistratus adipiscendos conciliaret. quod quidem ego, ut reliqua, falsum esse facilè putavi: vos, qui melius hæc cognoscitis, quid sibi is hoc suscepto negocio voluerit, vobiscum reputatote. Tu verò Mini, solúsne es omnium, qui, quo impliciti bello duos jam annos versemur, quantas in eo impensas fecerimus, quãtas facere necesse sit, quibus in difficultatibus cogendæ pecuniæ dies totos soliciti noctes insomnes conficiamus, ut hoc imperium ab hoste omnium acerrimo tueamur, nescias? remigum, militum, præfectorum navium nostrarũ, quos in numeros alimus, stipendia immane auri pondus requirunt: in arcium & oppidorum præsidiis multũ pecuniæ insumitur: navalia urbana tot classibus exhausta, magni æris singulis mensibus indigent, ut naves, ut tormenta, reliqua, quæ de bello usui sunt, nostris imperatoribus subministrent. Regi Pannoniæ, ut cum nostris hostibus bellum gerat, mille auri libræ ternis curationib. sunt ex fœdere quotannis dependendæ: his tot atq; tantis impensis pecunia suppeditari qui potest? cives enim nostri, tributis innumerabilib. persolutis, amplius quod tribuant, non habent. Provinciales, nova pecunia imperata, agrisq; suis præter morem censui addictis, conqueruntur: neq; quicquam nisi coacti, fortunisq; suis divenditis, in ærarium conferũt. vectigalia reip. portoriis propter bellum impeditis angustè redimuntur. mercatores nostri ad exteras nationes, exteri ad nos mari cõmeare nõ permittuntur. Itaq; nisi nos, quorũ maximè interest, quib. possumus rationib. reip. belli fluctib. jactatæ opẽ ferimus, quis omnino

erit reliquorum hominum, qui ferat? omnes enim nobis alieniores sunt, quàm nos ipsi. Numi autem nervi bellorum sunt: sine iis bellum gerere nulla natio potest. Nos quidem cives, quos huic urbi atq; imperio præesse voluistis, reliquiq; magistratus, qui nobiscũ unà remp. administrant, hanc inviti legem magnoq; nostro cum dolore ad vos ferimus, propterea quòd urbes nostras ab hostibus capi, dirui, teneri, regiones vastari, populos dissipari, cives nostros aut interfici, aut in servitutem abduci multò pejus est, quàm hanc munerum mercedis portionem pro sua quenq; parte reip. remittere, quæ adhuc mala & acciderunt, & deinceps accidere necesse est, nisi bellum magno apparatu, magnis opibus gesserimus. opes autẽ hæ pecunia comparantur. Minius, qui vobis, ut legem repudietis, suadet, illa suadet ut perpetiamini, dum, ne pecunia comparari possit, nititur efficere. Ego verò hujus sum animi atq; sententiæ, ut à fanorum & templorum adytis aurum atq; argentum sacrum omne numis cudendis auferamus, quibus bellum commodius administrari possit, potius quàm ea, quæ commemorata sunt, perferamus, remq; pub. periclitari, atq; hoc imperium proteri ab hoste impurissimo, deterrimoq; permittamus: idq; nos Diis ipsis libẽtissimis, quorum templa spoliabũtur, facturos puto. Verùm adhuc quidem ad id nos descendere nulla res cogit, modò vos hoc, quod multò est æquius, quodq; vobis facere nulla religione impeditis licet, quod ordo amplissimus probavit, vestris hodie sentẽtiis, vestra in patriam liberalitate pietateq; jubeatis. Nã quòd Minius Deos nobis esse iratos cõmemoravit, mihi quidem dubium non est, quin qui malè atq; perperam agunt, ii Deorum sibi irã pariant: itaq; præfecti nostri, qui improbè remp. gesserunt, partim interierunt, partim exilio ignominiaq;

mulctati,

mulctati, Deorũ numen ſuis infenſum rebus, dignitatibus, rationibus habuerunt. Vos, ſi quæ decet, quæ tempus exigit, quæ ſtatus reip. turbulentus, quæ pecuniæ cogendæ difficultas in præſentia poſtulat, ſtatueritis, nihil ab Diis immortalib. timetote: proſpera vobis omnia ab illis ſecundaq́; advenient. Quid, quòd vos injuſtitiæ Minius inſimulat, quos lege juſſa in magiſtratib. obeundis juriſdictiones veſtras ad quæſtum converſuros putat? conjecturam ſcilicet de aliorũ moribus à ſe ipſe capiens, qui linguã atq; ingenium, ex quo primũ loqui cœpit, uſq; ad hos annos; atq; ſenium in lucro & quæſtu ſemper habuerit, atq; opes ſibi amplas ea tantũ ratione cõpararit: quaſi neſciat, qui natura boni ſunt, magiſtratibus initis in rebus difficilib. meliores porrò fieri, qui pravi & mali, eos à Triumviris, vel qui ad urbem ſunt, vel quos querelis populorum cognoſcendis in provincias mittitis, ad urbana iudicia deduci, quibus à judiciis improbè factorum pœnas luant: ita fit, ut ſuopte ingenio cives duris in rebus afflictati, tanquam in cote virtutem ſubigant & exacuant ſuam: aut metu judiciorum à maleficiis nullo non tempore aut rerũ caſu abſterreantur. Auſus etiam tu quidem es Mini tria eſſe genera noſtrorum civium dicere, locupletum, mediocrium, tenuiorum: atq; hæc inter ſe diſſidere oſtendiſti, dum à divitib. in tributa nihil penditur, à reliquis onera omnia ſufferuntur. regnare etiã illos dixiſti, hos ſervire, atq; in ea civitate, quæ ex quo nata eſt, libera & ſui juris ſemper fuit. Id te non puduit in concione eſſe mentitũ. Hoc quidẽ, eſſe tria genera, nihil impedio: id enim omnib. in civitatib. accidere conſuevit: neq; aliter propemodum ſe habere hominũ conventus ullus atq; ſocietas poteſt. Divites verò nihil cõferre, cæteros omnia, hoc falſum & injurioſum eſt: nulli enim

homini parcitur: omnes peræq;, quod fisco debent, etiam solvunt: aut, si id per se non faciunt, ab iis qui præsunt, facere coguntur. quære à fisci magistratibus rationes; subduci jube: reliqua civium inspice: nihil eorum reperies, quæ dixisti. An, quòd bona locupletum minus hastæ subjiciuntur, mediorum autem & tenuiorum quotidie, propterea tu divites conferre nihil existimas, reliquos omnino unos omnia? malè tu quidem urbis nostræ mores & rerum conditionem dispicis, aut te dispicere simulavisti. Divites, quia solvendo sunt, sua distrahi non sinunt, sed in ærarium sponte conferunt. quod cum reliqui non faciunt, sæpe fit, ut eorum insulas, fundos, prædia, magistratus ad licentes transferant. Sed quid illud tandem est, quòd tu servitutis & regni nomina in hanc remp. induxisti? alteramq; civium partẽ in alterius invidiam trahere his impuris vocibus excogitavisti? an, qui ab urbe condita uni atq; iidem semper fuimus, ut dissideamus inter nos, ut secessiones facere incipiamus, tibi uni esse optabile & conducibile existimas? Id vis, id postulas, id efficere conaris. Vos appello magistri Decemvirum, qui sedetis, cui antiquitus magistratui cives improbos coercendi omnis est potestas attributa, vos ab eo hujus rei causam reposcite. Bello, quod cum Ligurib. quartum gessimus, Italis populis atq; in reip. temperatione constitutis, ærario exinanito majores nostri edixerunt, si quis remp. pecunia juvisset, eum se civitate & jure comitiorum muneraturos: itaq; bello confecto, eam ob causam triginta homines ad remp. admiserunt: ii totidem familias in nobilitatem intulerũt, quæ nostro jure, nostris muneribus nostro imperio deinceps sunt usæ. Nobis hoc tempore bellum cum barbaris nationib. cum gente à nostra vitæ ratione, à nostris morib. alienissima, cum rege infestissimo ferocissimoq; gerentibus,

rentibus, vos hujus reip. alumnos, ut patriæ laboranti succurratis, ejus pecuniæ, qua unà cum magistratibus ab ipsa rep. donamini, mediam partē eidem reip. pigebit restituere? Illi suam civitatem, nobilitatem, jura, imperia in exteros, propterea quòd in ærarium contulissent, libenter transfuderunt: vos vestrorum stipendiorum partem vestræ patriæ, vestræ aris atq; focis, vestris liberis cedere gravamini? nam nunc quidem, ut vestri liberi ne serviant, est à vobis cautio atq; curatio adhibenda. Quis hoc in animum, nisi hujus urbis, horum templorum, hujus comitii atq; curiæ hostis & eversor, posset inducere? Inventus tamen est Minius, qui hoc vobis suadere sit conatus. Sed illum sua mens, suus animus, sui mores punient. Vos autem cives, quos scio vestræ ditionis atq; imperij, quemadmodum semper estis participes, ita nunquam non amantes fuisse, ne desinite, quod semel libentissimè fecistis, legem iterum velle jubere, iterum pro vestra in patriā charitate hoc, quicquid est incommodi, alacri animo annum alterū sufferre & perpeti, dum hæc reip. procella decedat, quæ longinqua esse, nisi me meus fallit animus, non potest. confirmate vestris sententiis illud, quod eorum, qui ad gubernacula reip. sunt positi, sententiis optimum esse factu videtis, statuite hoc judicio, quàm cuiq; chara esse debeat suæ patriæ libertas, cùm ipsi vestræ libertatis causa, vestra vitæ præsidia reip. condonetis. ostendite provincialibus, atq; iis. qui vestris legibus parent, quid ipsi facere debeant, quando vos, qui cæteros cogere potestis, communis omniū utilitatis causa, leges vobis unis detrimētosas imponitis. nemo erit hac in urbe, nemo in reliquis, ubi nomen Venetū viget, qui non vos summis laudibus efferat, atq; omnibus regendis populis & gentibus dignos putet, cùm intelliget, nihil vos

muneris aliis præcipere, quin prius alterum tantum, eoq́ue multo amplius, vobiſmet imperaveritis.

Lex de ſtipendiis magiſtratuum dimidiis accipiendis confirmata.

Hac à Lauredano concione habita, ubi ille conſedit, lex eſt ferri cœpta. Erant omnino in comitio judices mille quadringenti quadraginta duo: ex iis mille octoginta octo legem probaverunt, trecenti quadraginta ſeptem rejecerunt: quibus non liqueret, fuerunt ſeptẽ. Itaq; magno conſenſu civitatis lege juſſa, Lauredanũ omnes laudare, bonum eſſe principem dicere, cui reſp. curæ eſſet.

Antonius Minius in exiliũ mittitur.

Poſtridie autem ejus diei Minius ob concionem ſeditioſam à Decemviris condemnatus eſt, ut in Arba Illyrici inſula, quoad viveret, exularet, triginta auri libris ei, quicunq; illũ extra inſulã captũ magiſtratib. tradidiſſet, ex eius bonis cõſtitutis: ei q; rei bona ſunt pignori addicta: ipſi, ut laqueo vitã finiret, pœna addita.

Triremium præfecti ignominia notati, & ob quam cauſam.

Illis diebus ignominiæ notam, qua Piſaurus in triremium præfectos quinq; uſus fuerat, Patres in foro promulgari voluerunt. Ea nota erat ejuſmodi. Dum claſſem Gallicam Piſaurus conſequi cuperet, Paulus Nanus, Georgius Triviſanus, Marcus Antonius Decanalis, Nicolaus Barbadicus è colonia Cretenſi, Petrus Capitellus Apulus, ejus miſſu ad Maleam profecti, quòd Galli eſſe illis in locis dicebantur, in biremes Thracias ſeptem inciderunt, quæ navẽ onerariam hominũ Cretenſium à ſe captam remulco trahebant. Ea re animadverſa, biremes aggredi communi conſilio ſtatuerunt, itaq; incitatis remigibus ad illas contenderunt. Sed cũ eis appropinquaſſent, timore impediti remiges inhibuerunt, ſeſeq́; turpiter à congreſſu dimicationeq́; continuerunt. Accidit autem paulo poſt, ut naves triremes aliquot è claſſe Gallica, quæ non longè aberat, idem cõſtituata, biremes Thracias magno animo aggrederẽtur,

qua

quæ quidem res auxit illorum dedecus, quòd eos reip. hostes, quos propter formidinem ipsi dimiserant, Galli, quorũ minus intererat, virtute essent atq; animi præsentia consequuti. ob eam imbecillitatem atq; formidinem Pisaurus annos quinq; à præfecturis omnibus illos removit, stipendiaq; ab iis emerita fisco addixit.

Iisdem diebus Gabrielem Maurũ, Andream Foscului, Senatus legatos creavit, qui Ferrariã proficiscerentur Lucretiæ Borgiæ Alexandri filiæ, quam pater Alfonso Atestino Herculis filio in matrimonium sponderat, Roma ad illum venienti, & ipsi socerᴏq; eius de nuptiis reip. nomine gratulatum. Lucretiæ Borgiæ nuptiæ.

E Pannonia verò crebriores allatæ literæ, Turcas pluribus locis fusos à regiis ducibus occidione, & præda ingenti facta, Senatui attulerunt: neq; tamen ob eas res classis curam ulla ex parte Bajasetes intermittebat: quam quidem curã cum magnopere agitaret, reficiq; naves veteres suis ducibus mandavisset, atq; id ei tardius negligentiusq; agi ab illis atq; administrari videretur, arcum sibi afferri & sagittas imperavit: quibus adductis, stantem ante se illum ipsum ducem, qui priore apud se erat loco, indignabundus transfixit. Turcæ à Pannoniis victi. Turcæ tyrannis.

Restituerat idem rex Paulò antè ad libertatem cives Venetos, quos belli initio Byzantii in vincula conjectos in turri ad fretum servandos miserat: ii se libris auri centum redemerunt: quorum è numero Andreas Grittus Id. Mart. ad urbem rediit: eiq; est universa civitas gratulata. Attulit is ab Admete Bajasetis duce literas ad Senatũ, cum mandatis, ut si bello, quod inter ipsos & Bajasetem vigebat vellent finẽ imponere, mitterent Byzantium aliquem ad pacis conditiones tractandas: ei se adjutorem futurum. Cives Veneti Byzantii libertati restituuntur.

Interea Cæsarẽ Alexandri filiũ augendi regni cupi-

Metaurensium ducis regnum à Cæsare Borgia insidiis occupatur.

ditas magnum in scelus & proditionem impulit. Nam cum Guidi Vbaldi Metaurensium ducis regnū, quod unum ei deerat ad omnem Flaminiā obtinendam, propter mirificum populorum in illum amorem aggredi aperto bello non auderet, neq; Venetos sibi permissuros ut illum expelleret, arbitraretur, neq; ullam haberet suscipiendi belli causam, Guido Vbaldo omnibus in patrem suum obsequiis, in se officiis benevolentissimiq; hominis planè functo, velle se bellum Camertibus inferre simulavit, ut ad fines Vrbinatium, quà iter erat ei faciendum, sine Guidi Vbaldi suspicione, tanquam aliò tendens, cum exercitu accederet: atq; ut bono se in illum esse animo fidem ei majorem faceret, & suis eum opibus exueret, ne tueri sese posset communitior, à Guido Vbaldo, ut auxiliares ad id bellū copias cū tormentis muralibus ad se mitteret, pro amicitiæ jure per legatos postulavit. Iis impetratis, atq; missis, cùm ad fines regni venisset, repentè in illos hostiliter irrupit, & magna celeritate adhibita, quòd neminem obvium habebat, Vrbinum contendit, parumq; abfuit quin Guidū ipsum Vbaldum caperet. Sed is paucarum horarū beneficio, in jumentis agricolarum, & veste rustica, itineribus deviis, quòd omnia nota loca per Cæsaris milites obsessa tenebantur, fugiens, Ravennam se recipit, atq; inde Mantuam est profectus, quam ad urbē paulò antè uxor ejus Elisabeta, Francisci Mantuanorum ducis soror, pudicissima lectissimaq; se contulerat, cùm officii causa Alexandri postulatu Lucretiæ Borgiæ ad maritum proficiscenti comes itineris fuisset. Ea re permotis Patrib. equites quingenti, pedites mille Ravennam sunt missi, ut cum iis copiis, quæ ibi erant, conjūcti, oppidi præsidium augerent, si quid à Cæsare consilii cui fides haberi nulla poterat, contra rempub. iniretur.

Guidi Vbaldi fuga.

Neq;

Neq; multò pòst Anna Candala, natione Aquitana, Aloisii regis Gallorum propinqua, ad Vladislaum Pannoniæ regem, cui erat nuptui per legatos tradita, proficiscens Venetias venit cum magno utriusq; regis comitatu. Ei fines reipub. ingressæ, sumptus est publicè atq; largiter factus. Ad urbem ubi fuit, omnia in illam liberalitatis & benevolentiæ officia profuse collata, ut cùm exacto mense discederet, Laredano Principi dixerit, tum primùm se reginam sibiipsi visam, cùm apud illum fuit: postea verò quàm in Pannonia regiam exercere dignitatem cœpit, amica & benevola reipub. omnibus in rebus semper fuerit.

Vlatislai regis Pannoniæ cũ Anna Candala connubiũ.

Interim Aloisius rex domo discesserat, ut in Italiam se conferret, Neapolitano bello, quod cum Hispaniæ regibus propter finium controversiam gerebat, auxilia comparaturus Eo Mediolani finibus appropinquante Senatus Bernardum Bembum patrẽ meum è prætura Veronensi, qua in prætura tunc erat, legatum misit, ut Aloisio reip. nomine salvere jusso de adventu gratularetur. Is regi ad Vigevenum oppidum occurrit, estq; apud illum commoratus, dum is Mediolani fuit: sed rege in Liguriam profecto ad auxilia in regnum Neapolitanum mari transmittenda, Veronam rediit.

Aloisii regis Galliæ in Italiam adventus.

Dum hæc domi administrantur, à Pisauro apud Chrysopolim, atq; in sinu Thessalonico depositis militibus damna sunt plurima illata, prædæq; ingentes factæ tum in Ægæo captæ naves onerariæ duodecim, biremes undecim. atq; is ad Maleam cùm venisset, naves triremes Rhodiorum tres, onerarias duas, regis Gallorũ triremes quatuor ad se missas reperit. Neq; multò pòst Jacobus Pisaurus Alexandri legatus suas triremes cum Pisauri classe conjunxit. Erat autem universæ classis navium omnis generis numerus ad septuaginta: quib. cum

Classis Venetorum ad Leucadiam oppugnandam.

cum navibus de legatorum consilio ad insulam Leucadiam oppugnandam se convertit. Eò cùm appropinquaret, Pontificis legatũ præmisit, qui per vada eo ab latere, quod ad orientem spectat, oppidum aggrederetur. vadis autem ea parte insula maximè cingitur. Is accelerans per Diorictum in vada sese inferens, duodecim biremes, quæ ibi stationem habebant, eaq; maria percurrentes, Venetorum navib. infensissimæ diu fuerant, & tunc, ut aditu classem prohiberẽt, occurrebãt, omnes fugavit, pauloq; pòst vacuas hominibus occupavit, cùm ii sese raptim in littus ejecissent: quos oppidani fugientes receperunt. Iis captis, quòd illis in vadis erat à continenti ad oppidũ via aquis tecta, sic, ut equites cõmeare ea possent, ibi naves aliquot disposuit: quib. navibus Thracum turmas equitum tres, qui per illam viã, ut essent oppidanis auxilio, vicinis ex locis adventabant, repulit: cùm tamen antea munitionem pro tẽpore, quæ transitum impediret, media in via effecisset. Ea Thraces munitione retardati, dum perrumpere conantur, tormentis se naviũ vulnerandos præbuerunt: amissisq; perplurib. duce eorũ equo dejecto nulla parte munitionis perrupta, unde venerant redierunt. Atq; idem interea legatus suorũ militum partem equitesq; omnes, quos in navib. eam ad rẽ habebat, cũ primo adventu in terrã exposuisset, atq; in oppidum contendere jussisset, illi itinere, quòd quidem erat passuum milliũ quatuor, celeriter confecto, circumvecti audacissimè pugnantes, eo ipso die prooppidum capiunt. Pisaurus præfectus, quẽ mari reliquã classem ventis non secundis, qui eo die flaverant, circunducere oportuit, postero die ad oppidum oppugnandum sese contulit, ac muros quatere tormentis cœpit. Erãt in oppido milites Thraces quingenti, qui se acerrimè unà cum oppidanis defende-

fendebant: ii cum magna tormentorũ vi oppugnatione non intermissa premerentur, septimo die deditionẽ facere voluerunt. is fuit dies ad diem tertium Calendarũ Septembris. Sed dum inter se ea de re consulunt, militibus irrumpentib. oppidũ capitur. ipsi atq; oppidani captivi facti, præda omnis viritim divisa. Hostes prima oppugnationis die Gabrielem Superantium triremis præfectũ interfecerunt, capite pila ferrea disiecto. Ejus frater Hieronymus adolescens nullo reip. munere antea functus, paucis pòst diebus quàm id est Venetias allatum, magno comitiorum favore in Senatu allectus est præteritis quamplurimis, qui & magistratus gesserant, & ætate longè præstabant.

Leucadia à Venetis capta.

Patres ut primùm ex Admetis literis in spem pacis venerũt, propterea quòd hyems suberat, Pisauro mandarunt, ut triremibus viginti apud se retentis, classem reliquam domum remitteret. atq; ad regem Panoniæ literas dederunt, quibus litteris, quid ab Admete habuissent, certiorem illũ fecerunt, vellecq; se suum hominẽ Byzantiũ mittere significaverunt, atq; ab eo petierunt, ut & ipse suum hominem eódem mitteret, quo majore cum dignitate pax æquioribusq; conditionibus tractari conficiq; posset. Vladislaus intellecta re Patrum consilium probavit, facturumq; quod vellent, de legato se recepit. Illi Zachariam Frescum, Decemvirûm scribã, ire Byzantium jusserunt.

Pacis tractatio inter Venetos & Thraciæ ducem.

Guidus Vbaldus regno amisso ad Aloisiũ regẽ Galliæ Mediolanum sese conferens auxilia in Cæsarẽ postulatum, ubi nihil in eo probitati & innocentiæ, contra perfidiam & crudelitatem esse præsidii cognovit, cum uxore Venetias venit. Patres eum lubentes exceperunt, & domo pro illius dignitate publicè tradita, bono esse animo jusserunt: qua ex domo paulò pòst, cum Metau-

Guidus Vbaldus Venetias secedens Vrsinorum auxiliis regno restituitur.

Metaurenses, Cæsaris arcium præfectis & militib. interfectis, oppidisq; aliquot receptis, ejus imperio se subtraxissent, suum in regnum facilè rediit: atq; in eo ab Vrsinæ gentis princ:pib adjutus, devictis hostibus suã dignitatem aliquot menses obtinuit.

Populi quidam Reip. Venet. se dedere volentes reiiciuntur.

Ea rerum mutatione pleriq; se populi reip. commendaverunt, orantes ut se in deditionem reciperet. Est in Ariminensium finibus mons excelsus, duplici jugo, quà mare prospicit, præruptus: alia parte declivitatem habet latè in occasum patentem, vinetis & segetibus uberem. Illis in jugis duæ arces sunt summa in crepidine, quibus oppidum subjacet, civitasq; montanorum hominum, qui remp. administrant, neq; ulli regi serviunt

Crepidines Pinnæ Marianæ.

Crepidines Pinnæ Marinianæ appellantur. Ii & ipsi, ne ab Cæsare in servitutem redigerentur, cùm magnoperè timerent, Senatui eo tempore significaverunt, velle se sub ejus imperio esse: mitteret ad se aliquẽ reip. nomine, se illius dicto audientes futuros, imperataq; facturos. Sed neq; hos, nec cæteros, qui se reip. dedere cupiebant, Patres recipiendos censuerunt.

Hispaniæ regum Legatio.

Miserant inter hæc reges Hispaniæ ad Senatũ Laurentium Suarem, illum eundem qui legatus eorũ bello Gallico apud remp. fuerat: is clàm itinere per Galliam confecto, paucis ante Calend. Decembris diebus ad urbem venit: atq; illi auri libra singulis est mensibus in sumptum à Senatu constituta. In primis apud Lauredanum Principem & Patres sermonibus Suares de Aloisio rege Gallorũ questus, quòd fœderi cum suis initio regibus non stetisset, ut cui neq; sua, neq; aliena satis essent: ab ejus amicitia Patres avertere modis omnib. est conatus, illum affirmans propterea Cæsaris rebus tanto studio favisse, ut esset qui reip. finibus immineret, neq; quiescere illam sineret. gaudere implicitam esse bello

Aloisius rex Venetis suspectus redditur.

Thracio

Thracio civitatem. quã ad eos classem miserit, adspeciem, non ad ullam reip. frugẽ misisse. id eventu patuisse, quòd obfuerit potius, quàm ulli usui fuerit. Hispaniæ regum voluntatem omni tempore cum reipub. voluntate consensisse, quoniam utriq; fidem & pietatem colerent: si se ii fœderibus unà firment, neminem nocere eis posse. Hæc & his similia de Suare non semel à Patribus audita, tametsi vera esse pleraq; cognoscerent, illos tamen non moverunt, ut quod ipsis cum Aloisio fœdus intercedebat, ulla ex parte violarent: tantùm dicere. sese Hispaniæ regum fidem atq; virtutem, & propensum in remp. animũ, plurimi sanè facere, semperq; facturos: cum Aloisio fœderis conditionibus se teneri: molestè ferre bellum inter ipsos exerceri potius, quàm vigere pacem: si quid possent ad reconciliandam inter eos gratiam, de eo si admoneantur, se non defuturos, amicissimorumq; hominũ officio in utrunq; functuros.

Cum Vladislao autem Pannoniæ rege, de legati ad Bajasetẽ missione diem ex die ducente, propterea quòd pace cum illo à Senatu inita, nisi novæ sponsiones intercederent, stipendiis reip. carendum ipsi erat: ne res tanta differretur, legati reip. pacti sunt, uti mille auri libræ, regi annis singulis ab Senatu bello Thracio dari solitæ, ad tercentum redigerentur, quoad Bajasetes viveret, tribus item pensionibus persolvendas.

Transactio cum rege Pannoniæ.

Alexander cùm vidisset Guidum Vbaldum Vrsinæ gentis studiis regnum suum recuperavisse, orando, territando, magna pollicendo, ejus familiæ principibus in suas traductis partes, fœdus cum illis percussit. Simul ab Aloisio missis ad se auxiliis Cæsar, magnisq; copiis undiq; comparatis, Guidum Vbaldũ, quem quidẽ sine spe, sine opibus destitutum amici deseruerant, iterum regno expulit, cùm tamen ille munitissimum natura

Guidus Vbaldus iterũ regno pellitur.

totius regni oppidum, misso ad id custodiendum Octaviano Fregosio adolescente sororis suæ filio, cum militibus, & omnium rerum pro tempore copia, cõmunitius factum obtineret. Urbinatibus receptis ad Senogalliã oppugnandam Cæsar primis anni diebus rectà profectus, ubi civibus sine mora se dedentibus oppido est potitus, Ursinæ gentis principes eos ipsos, cum quib. paulò antè fœdus percusserat, quiq; secum unà venerant, omnes in vincula conjecit: eaq; de re Alexandrum patrem mira celeritate certiorem fecit. Ille statim Baptistam Ursinum Cardinalem, qui fœderis autor fuerat, magna apud suos autoritate, nihil ejusmodi verentẽ, ad se vocatum custodiæ tradidit: qua in custodia paucis pòst diebus est mortuus, conjectis ab Cæsare in vincula partim nocte proxima, reliquis in Senensium fines adductis, quò Cæsar cum exercitu contenderat, laqueo gula fracta. Idẽ vitæ finis Venantio & Octaviano adolescentulis, Camertium regis liberis captis à Cæsare, Pisauri datus. Pater eorum regno amisso clam elapsus, paulò pòst ad urbẽ venit. Ob eas Cæsaris actiones, qui cum Camertibus Ariminum etiam in suam ditionem redegerat, Senatus, uti suos fines magis communiret, Livianum Carracciolumq; cum equitibus & militib. Ravennã misit. Guidus Ubaldus hostem fugiens cùm se Pitilianum in Hetruriã contulisset, diesq; complures ibi fuisset, Cæsare Pitilianum bello aggredi velle dictitante, ut illum interciperet, magno cum periculo per Senarum & Florentinorum agrum in fines reip. atq; ad urbem se recepit: cui à Senatu libra auri dono in sumptum singulis mensibus constituta.

Baptista Vrsinus in carcere moritur.

Cæsaris Borgiæ sævities.

Vbaldus Venetias redit.

Quoniam autem libido ea inter cives creverat, ut quamplurimi sacerdotia, quæ habere bonis artibus non poterant, Romæ coemerent, qua in urbe ejus rei consue-

Lex in Sacerdotia ementes.

tudo

tudo facultasq́; ab Alexandro instituta latè palamq́; invaluerat, Decemviri sanxerunt, si quis in posterum id faceret, ejus bona fisco inferrentur, ipse ab urbe atq; urbis finibus quandiu viveret exul esset.

Neq; multò post Joannes Michael civis Venetus Cardinalis, qui Pauli secundi Pont. Max. sororis filius fuerat, Romæ veneno interiit, quod ei Alexāder à præfecto Michaelis epularū dari jussit. Causa interficiendi hominem fuit aurum atq; argentum, quod is habere existimabatur, quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri animum cupiditas ad omnem iniquitatē incendebat, uti filio pecuniam exercitib. alendis suppeditaret, quo is Italorū principum regna occupare celerius posset se jā sene. Minister veneni haud multò post, Julio Pont. Max. re per indiciū enunciata, in vincula cōjectus, quæstione habita sui sceleris pœnas persolvit.

Papa Veneno Cardinalem tolli iubet.

Alexandri PP. avaritia.

Bajasetes interim induciis cum Sophi Armeniæ rege initis, cū quo sibi atrox bellum intercedebat, ad bellum Venetum solutior factus, animos, quos dejecerat, sumpsit, deq́; pace cum rep. nihil se facturum dixit, nisi Veneti Leucadiam sibi insulam restituerent. Patres de eo per Admetis ad Andream Grittum literas perq́; nuncios certiores facti, ne diutius eo bello cōtererentur, pacem cū Bajasete fecerunt, Leucadiamq́; insulā, cujus oppidum magna impensa Pisaurus longè firmius jā communitiusq́; fecerat, Bajaseti restituendam curaverunt, Pisauro domum reditione permissa. Ea de pace uti Diis immortalibus gratiæ agerentur, atq; auri libræ tres dono in sacerdotium collegia distribuerentur, Senatus censuit. Et quoniā Bajasetes legatum suū unà cum Zacharia domum redeunte ad urbem miserat, ut quando ipse legato reip. jusiurandum dederat, fore de pace, uti pollicebatur, ita is dando item à Lauredano

Baiasetis pax cùm Armeniæ rege & Venetis.

Legatus venet. ad Baiasetem.

principe jurejurando præsens adesset: Senatus Andreã Grittum legavit, qui ad Bajasetem cum eodem legato reverti properante proficisceretur. cui legato vestis aurea, & item serica, cum ternis auri libris dono data. Eadem est pax aliquot post menses à Bajasete cum Vladislao rege Pannoniæ inita.

Baiasetis pax cum Vladislao rege Pannoniæ.

His rebus ita constitutis, ab Aloisio rege Galliæ missus ad Senatũ legatus paucis ante Calendas Quintiles dieb. postulavit, uti novum suo cum rege Patres fœdus sancirent. Is fuit Joannes Lascaris Byzantius, græcis literis eruditus. atq; id ea de causa rex procurandũ sibi & contendendum statuerat, ut quoniã Consalvus Hispani dux exercitus in Brutiis suum exercitum interfecto duce fuderat, fugaverat, regnumq; Neapolitanũ propè omne sub regum suorum imperio redegerat, renovato fœdere Veneti cum Hispaniæ regibus bellũ unà facere tenerentur. atq; ut ad eam rem Patres animum inducerent, amplissimæ ab Aloisio conditiones proponebantur: quas omnes Senatus respuit, veteri se fœdere contentum dictitans.

Galliæ rex novum cũ Venetis fœdus sollicitat.

Alexander veneno, quod furtim dari Adriano Cardinalis familiari suo jusserat, cujus in hortis unà cum Cæsare filio cœnabat, per ministri imprudentiã epoto, quintodecimo Calendas Septembris excessit è vita. Cæsar eodem haustu penè absumptus, difficilem in morbũ incidit. qua in re Deorum immortalium mens & voluntas visa est magnopere affuisse, cùm ii, qui plurimos & Romanæ reipublicæ principes, & clientes suos, ut eorum opib. & thesauris potirentur, veneno necaverant, & tunc suum hospitem atq; alumnum adjungi ad reliquos, necariq; mandaverant, eo ipso in ministerio semet pro illo interficerent.

Alexander P. proprio parato veneno perit.

Illis diebus Benedictus Pisaurus classis præfectus vir

Benedicti Pisauri obitus.

egregia

egregia virtute, cùm se ad reditum compararet, valetudine impeditus Corcyræ interiit.

Patres ob Alexandri mortem id, quod re evenit, existimantes fore, ut multa oppida malis artibus ab Cæsare capta ejus imperium essent detrectatura, præfectis aliquot Ravennam missis copiarum, quæ ibi erant, numerum, duplicaverunt. pauloq; post Decemviri Christophorum Maurum, unum ex quinqueviris, qui res bellicas in Senatu procurant, legatum creaverunt, atque in Flaminiam contendere jusserunt, ut, si quod ex Cæsaris oppidis sponte reip. se dederet, ab eo reciperetur. Cumq; complura jam Romanorum principum castella pagiq; ejectis aut interfectis Cæsaris ministris ad priores dominos reduxissent, Pisaurum, Ariminum, Camerinum Senogallia, etiam Populonia, cujus regem Cæsar expulerat, oppidumq; cœperat, idem factura dicerentur, Guidus Vbaldus, & ipse suum ad regnum recuperandum à popularib. accersitus, triginta auri libris à Senatu mutuò acceptis viæ se dedit, eoq; adveniens omnib. ab oppidis magna gratulatione est receptus. Cæsar, non tā quòd esset morbo implicitus, quàm propter Romanorū civium in sese odia vitæ suæ metuens, quicquid equitum & militū habebat, in urbē introduxit.

Rerum mutatio post Pontificis obitum.

Guidus Vbaldus in regnum redit.

Ea re accidit, quòd accidere erat necesse, ut Cardinales qui jam propè omnes convenerant, ad novū Pontificem legendū, ne facere id possent, Cæsaris exercitus timore impedirentur. qua intellecta re Senatus literas ad eos dedit, si ita opus esse ducerent, se celeriter omnes suas copias Romam missurum, quibus facilius Romanæ reipublicæ majestatem, & suam dignitatem tueri, & quæ ex usu essent, administrare liberè ac sine metu possent, Antonius etiam Justinianus legatus coràm idē est pollicitus Senatus reip. que nomine: quod quidem

Cardinaliū in eligendo Pontifice sollicitudo.

illis tam suspecto tempore gratum ac per opportunum fuit: ea enim re permotus, ne in se remp. incitaret, Roma cum suis omnib. egressus copiis Cæsar, Vaticanum sacro Senatui reliquit. Interim à Guido Vbaldo nuncius ad Senatum venit, sese regnũ & salutem suam illi acceptam referre, cupere cum equitib. gravioris armaturæ centum levioris, qui sagittis uterentur, centum & quinquaginta. stipendia reip. facere: milites se habere paratissimos numero ad duo millia, quib. sine stipendio mensem eoq; amplius Senatus uti possit: rogare, ut in ejus fidem recipiatur. Cognitis his postulatis, satis est ei omnib. in rebus ab Senatu factum, atq; auri libræ centum annuæ in stipendium constitutæ.

Pius tertius Pontifex creatur & moritur.

Cardinalium collegium, Cæsaris abitu liberum factum, Cardinalẽ Senensem Pont. Max creavit, qui se Pium tertium appellari voluit. Huic ante mensis exitum vitiatæ tibiæ doloribus mortuo, successit Julius secundus Ligur, quem resp. Pontificem fieri majorem in modum concupiverat, eiq; rei omnem suam operã adhibuerat. Sed Pio vitæ fruente Jacob. Venerius Ravẽnæ præfectus, Cesenam ab ejus oppidi civib. accersitus, qui se reip. dedere volebant, cum militib. noctu se contulit frustrà, propterea quòd non ea, quæ inter ipsos cõvenerat, sed nocte postera eò venit: illi autem cùm se superiori nocte ad illum recipiendũ comparavissent, neq; is se ostendisset, studium & diligentiam remiserunt.

Iulius secũdus eligitur PP.

Oppida quidam Flaminiæ dedunt Reipub. Vener.

Accidit autem ob ejusmodi moram, uti Cæsaris militibus res in suspicionẽ veniret, qui ad portas & in muris stationes habuerunt: itaq; Venerius infecta re Ravennã rediit. Paucis pòst diebus Petri Remiri Hispani, qui Fori Livii arcem munitissimã Cæsari custodiebat, nuncius Ravennam ad legatum venit, si resp. eam arcẽ velit, Remirum illam traditurum, modò ei liceat, quæ in arce

Forilivii arx.

in arce sit suppellex Cæsaris, Ravennam atq; ad urbem asportare: tum ab Senatu præfecturam habeat equitum quinquaginta, totq; in urbe insulas, quibus ex insulis duarum auri librarum fructus annuus ad sese redeat. Ea intellecta re Senatusconsultum factum est, legato libere præfecto arcis fidem dare reip. nomine, fore, quemadmodum velle se ostendisset, arcemq; ab eo accipere, atq; ea de causa Forum Livii accedere cum ea copia, quam ex usu esse reipub statuisset: néve quis eam rem enunciaret, à Senatoribus omnibus cum Pandulphum Malatestam, qui Ariminũ à Roberto patre traditum aliquot annos injustè regnans obtinuerat, & ab Cæsare ejectus oppido fuerat, eò cum copiis accedentẽ oppidani repulissent: Guidus Vbaldus per legatum suum Senatui significavit, Pandulphum cupere, ut quoniam oppidani adduci non poterant ut ei sese dederent, reip. autem imperiũ magnopere optarent, Senatus oppidum reciperet: sperare sibi ab rep. nõ defore vitæ pro dignitate traducendæ facultatẽ: itaq; si Senatus jubeat, ipsum eam rem curaturũ, quo Ariminenses magnopere confiderent. quamobrem Senatus censuit legato respondi oportere: si Guidus Ubaldus, uti Ariminũ oppidum reip. se dederet, suo studio & autoritate, quã cũ illa civitate habeat, effecisset, eam rem Senatui gratã fore. postremo cũ Guidus Vbaldus aliquot pagos & castella ex Ariminensium & Cesenatium finib. valde vel communita, vel propter agrorum bonitatẽ opportuna, vi expugnavisset, & Senatui significavisset, ea se omnia reip. traditurum, modo id se non nolle ostendat, alterũ Senatusconsultũ factum est, ea recipi Senatui placere. Tum Faventinis civib. aliquot, qui Ravennã ad legatum venerãt, reip. sese dedere cupientib. idẽ ut legatus

Ariminum.

eis ostenderet, imperatum. & quoniam Arimini, Faventiæ, Foriq; Cornelii arces munitissimæ singulatim à præfectis Cæsaris obtinebantur, quorum pars reip. eas vendere cupiebat: latum, uti de conditionib. cum eorum nuncius legatus ageret. Russium præterea in Faventinorum, & Archangelianum ac Savinianum, in Ariminensiū finib. pagi frumentarii, & magna uterq; fertilitate, itemq; castellum Vrbinatib. finitimū summo in jugo, quod incolæ Montisflorem appellant, reip. deduntur. Etiam Faventiæ ager propè universus unà cum arce oppidi egregia, legato cum copiis accedente in fidem recipitur.

Montisflos.

Quo ferè die allatum est, Julium Pontificem Max. esse factum: itaq; in urbe omnes magnopere lætari, oppido egregio ad reip. imperium accedente, & Julio Põtifice, in quem Senatus largiter omnia sua studia atq; officia contulisset, lecto. ipse verò Julius cum ad eũ gratulatum Antonius legatus accessisset, hominem hilariter complexus, omnia se reip. debere profiteri: nihil esse quod de se Senatus polliceri sibi nõ posset. Cumq; ab legato sermo de Cæsare institutus esset, propterea quòd nonnullis ab hominibus prædicabatur, illum ab Julio fotum ac defensum iri: legato, ut nihil ejusmodi vereretur, fidem fecit. Illud etiam se dixit cupere, ut quæ Cæsar possideret in Flaminia oppida, ea illi eriperentur. quæ quidem certè oratio gratissima civitati fuit. Inter hæc Pandulphus, nonnullorum factione inter eos excitata, ab Ariminensibus recipitur.

Iulius Pontifex favet. Reip. Venet.

Florentini quòd ægrè ferrent Faventiam in reip. potestatem venire, copias miserant, quæ civium parti qui secum sentiebant, auxilio essent, ut sibi potius, quàm reip. se dederent. Ea pars milites & agrestes homines in oppidũ introduxerat: ab iis reliqui perterrebantur, ne

Florentini quales in Venetos.

portas

portas legato aperirent: itaq; milites, quos Guidus Ubaldus Senatui pollicitus fuerat, legatus ab eo accersit: alios comparat, & delectum habet: tormenta adduci imperat, equites mittit, qui Florentinorum copias in montibus morentur & repellant.

Dum hæc foris administrãtur, Senatus legatos creavit, qui Romã proficiscerentur Julio Pont. Max. gratulatum, ob propensam in illum reip. voluntatem, octo: quod ante eam diem nunquam acciderat, ut tot legati ad Pontificem non Venetum mitterentur. **Legati Venetorum Romam missi.**

Florentini, cum potiri Faventia non possent, per Franciscum Soderinum civem suum Cardinalem egerunt, ut is suspectam Julio remp. faceret: omnes ejus oppidi fines, arcemq; oppidi jam in reip. potestate esse: oppidum etiam brevi futurum: id illam, non tam ut ab Cæsare malè parte extorqueantur, quàm ut sibi acquirat, cõtendere, & tantopere conari: quod semel Veneti ceperint, nunquam eos reddere consuevisse: ipsum eam rem serò cogniturum, cùm jam ii rerũ domini ejus permissu fuerint. De eo Antonius legatus certior factus ut Senatum purgaret, Julium adiit, rogavitq; ne reip. calumniatoribus aures tribueret, quos non defore sciebat. cumq; quod visum fuit in eam sententiam dixisset, Julius neq; se quicquam credidisse iis, qui maledictis remp. insectati essent, respondit, neq; in posterum crediturum: scire, se amari à Veneta civitate, ejusq; rei permulta haberi indicia: & ipsum contrà amore summo erga illam affici: gaudere etiã, cum quis ob id non Ligurem, sed Venetum appellet: quod quidem jam fieret ab iis, qui tantam ipsius & reip. conjunctionem, & inter ipsos benevolentiam molestè admodum ferunt. Sed quod ad Cæsaris regnum ditionemq; attinet. cupere se, ut quæ in Ro. reipub. imperio ante illum erant oppida, **Florentinorum artes.** **Pontifex Venetum se appellari gaudet.**

eidem reip. restituantur. Hoc sermone habito ab se legatum dimisit.

Ariminum Venetis traditur à Pandulpho Malatesta.

Inter hæc Pandulphus ad urbem venit: qui cum vereretur sese Ariminum propter civium infensam in se voluntatem obtinere diutius non posse, ad id, quod per Guidum Ubaldum paulò antè Senatui proposuerat, rediit, atq; Ariminum reip certis conditionibus tradidit. Itaq; Dominicum Maripetrum legatū, qui oppidū, & Vincentium Valerium qui arcē reciperet, Patres Ariminum miserunt. Pandulpho posterisq; ejus Citadella oppidum in Patavinorum finibus, & paulò pòst civitas cum jure comitiorum ipsi & Carolo fratri ejus data. Pādulphus etiam in reip. militiam receptus, eiq; præfectura equitum attributa, uxori & fratri Carolo quinq; auri libræ annuæ utriq; constitutæ: alteri ex liberis duob. sacerdotia liberiora promissa, quot petierat. ipsi datæ dono in præsentia auri libræ centum. Ea de re per Antonium legatū Senatus Juliū certiorē facit, qui in eo perseverat, ut velle se ostēdat, quæ fuerint Ro. reip. oppida, ei restitui: itaq; petere à Senatu, ut auxilio sua atq; opibus ad ea recuperanda sese juvet.

Faventia à Venetis oppugnata capitur.

Miserat ante illos dies Senatus alterum Faventiam legatum Nicolaum Fuscarenum, ad oppidi oppugnationem majore studio & celeritate procurandam, lentè adhuc administratam existimans. Jusserat etiam, ut Nicolaus copiarum reip. præfectus cum iis Faventiam contenderet. Is statim viæ se dedit. Sed antequā Ravēnam perveniret, muro tormentis percusso, legatisq; proponentibus se oppidum ad prædam militibus daturos, si cives deditionem differant, ante diem tertiumdecimum Calendarum Decembrium Faventia deditur. Venetias ubi de eo est allatum, Senatusconsultum fit: ne Julii animus irritetur, nihil oppidorum Cæsaris recipi amplius

amplius ab legatis oportere: satis in Arimino atq; Faventia reip. factum. Deinde legatorum alter jussus Ariminum se conferre, honestandi oppidi causa.

Iisdem dieb. Andreas Grittus, quē Senatus ad regē Thraciā miserat, pacis conditionib. aliquot in reip. utilitatem recognitis, ipsa rectè firmata domum rediit.

At cùm paulò pòst Roma Antonii legati literis Patres intellexissent, multorum sermonibus confirmari Julii permissu Cæsarem ad suum in Flaminia regnum propediem reversurum: proximo Senatusconsulto rescissa literæ sunt ad legatos ab Senatu datæ, ut quiquid possent, de Cæsaris ditione reipublicæ addere capereq; festinarent. Ea re evenit, ut Meldulam in Ariminensi agro, & Tossinianum in Foro Corneliensi, pagos muris arcibusq; communitos, missi ab legatis equites ad reip. imperium libentissimos adjecerint.

Post hæc Angelus Episcopus Triburtinus, qui Alexandri legatus aliquot annos apud remp. fuerat, eoq; mortuo Romā redierat, iterū missu Julii Venetias venit eodem legati nomine. Is primo adventus sui die salvere ab Julio Lauredanum Principem & Patres jussit humanissimis amantissimisq; verbis: eisq; gratias ingētes agere illum dixit, quòd in se juvando, ut Pon. Max. legeretur, multū operæ studiiq; contulissent: plurimumq; ex eo se debere Senatui libenter profiteri, neq; unquam ejus officii memoriam abjecturum: amare insuper sua sponte Venetam civitatem, remq; pub. optimis utentē & institutis & legibus: itaq; omnia ei omni tēpore tributurum, quæ ex dignitate sua tribui amicissimis hominibus possint. Hoc sermone habito appellatis suo nomine Patribus quibus cum priore legatione assueverat, discedit, mandata reliqua, quæ longioris essent moræ, in aliam se differre diem pronuncians. Ea dies ubi **Legatus Pōtificis ad Remp. Venet.**

venit,

Pontificis postulata.

venit, secretò apud illos, Decemvirûm adhibitis magistris proponit, velle Julium & petere, uti Ariminum & Faventia, quæ interceperint de Romana ditione oppida, ea ipsi restituantur: rogare etiam, ut ad reliqua recuperanda eum juvent: decrevisse enim, ne ulla Cæsari turricula, cui imperet, relinquatur, sed omnia eô redeant, unde recessere.

Patres questi, non esse hoc illud, quod ob suam in Julium pietatem & studium ab eo expectarent, rem ad Senatum deferunt. Senatus censuit legato respondi oportere, quòd Ariminum & Faventiam resp. ceperit, ea ab Cæsare homine importunissimo crudelissimoq; cepisse, Julio ipso, antequam Pontifex Maximus fieret, hortante, facto autem permittente atq; assentiente: eaq; oppida, uti à vicariis obtineri solita, remp. modò sua fecisse, reliqua non attigisse: quæ si voluisset, non fuisse difficile capere, atq; retinere: eorum duorum oppidorum nomine se vicariam Romanæ reip. velle esse, uti priores domini fuissent, quid in eo Julius amitteret? quare, ea sibi esse retinenda statuisse. quod ad eum ad reliqua juvandum attineret, suas omnes copias atque opes polliceri: eis ille tanquam suis uteretur. Hæc reresponsi lex.

Venetorum responsa.

Iulii Pontificis in Venetos consilia.

Illud autem hortatorem Iulium ejus negocii fuisse, verissima Senatus oratio fuit: nam cùm apud Iulium Antonius legatus Pii Pontificis regno in eum sermonē esset ingressus, ut de Cæsaris injustissima Flaminiæ possessione quereretur, autor reipub. ejus magnopere consilii Julius fuerat. Is de rebus sæpe ultro citroq; datis ad legatum Romam literis & acceptis, Iulio à sententia non recedente, affirmante interdum potius, quoniam sibi ad bellum cum republica gerendum vires non suppeterent, se à Christianis regibus auxilia contra eā implo-

imploraturum, quos sciret Romanæ reipublicæ opes eorum egenti nunquam defuisse. Antonio autem legato ipsum illum ab eo nondum Pontifice habitum secum sermonem repetente, atq; ut ejus reminisceretur, ab illo postulante, cujus omnino rei Julius satis idoneam afferre excusationem non poterat: tantū inquiebat, quæ non Pontifex dixerit, ea se expendere non opportuisse. Annus ad exitum labitur: itaq; prima insequentis anni die Antonius oratione apposita & leni Iulium satis hilarem aggressus familiariter petiit, ut quoniam ea die clientibus atq; amicis dari munera consuevissent, ipsi dono reip. tam illi deditæ, tam affectæ atq; amanti daret, ut Ariminum & Faventiam eo libente obtineret, quo ipse vellet nomine. Ad quæ subridens Julius ita respondit: Ageret ipse cum repub. ut Tossinianum quod esset in Fori Cornelii finibus, postremo captum, ante omnia restitueret, post id de Arimino atq; Faventia peteret, aliquid fortasse impetraturum. Hoc Julii sermone ad Senatum Antonii litteris celeriter perlato, dum de eo Patres consulunt resq; altercatione magistratuum ex die in diem reiicitur, Angelus legatus literas Julii Patribus reddit: quibus literis omnem illis spem Julius adimit, aliter inter seremq; publicam non posse convenire, quàm si ablata restituantur: id ni fecerint, Deos se & homines in auxilium vocaturū, atq; ad omnia descensurū minatur. Tum verò Patres magnopere turbari, idq; se ab Angelo magis, quàm ab Julio agnoscere, qui de Senatus in illum voluntate perincommode sæpe scripserit, cùm moderatius atq; sedatius agere debuisset, Juliiq; animum, quē quidem cùm iracundum per se, tum calumniis malevolorum incitatū & succensum, restingui bonis verbis oportebat, digna atq; indigna congerens malis persuasionibus inflammavisset.

Pontificis literæ minaces.

mavisset. eoq; magis indignabantur, quod omnia, quæ in Senatu secretò agitabantur, idem cognoscere modis omnibus nitebatur, dabatq; operam ut ea quamprimùm Julius intelligeret, odiosasq; ad eum literas dabat.

Pontifex Principum auxilia & favorem amplis promissionib. tentat.

Illud etiam Patrib. ad hanc molestiam accedebat, quòd Julius suum hominem legatum ad Aloisium regẽ Galliæ miserat questum de reipublicæ injuriis, auxiliaq; contra illam postulatum, idemq; apud Maximilianum per oratoris ipsius scribam Jacobum Bannisiũ Roma missum fieri procurariq; mandaverat, scriptis ad eum literis acerbioribus ea de re, decimamq; fructuum ex sacerdotiis Germanicis, quam quidem Maximilianus ab eo magno studio petierat, ultrò illi deferens, si se juverit.

Venetorum excusatio.

Apud quem utrunq;, Senatus ab legatis reip. facti excusationem afferri jussit: se Ariminũ & Faventiam non ab Romanis Pontificibus, sed ab latrone omnium teterrimo avertisse: alterum, ne à Florentina civitate, sibi propter recentem Pisani belli memoriam inimicissima, quæ eò suas copias miserat, interciperetur: alterum, permutatione oppidi cum ejus regulo facta in reip finibus. ea oppida ante Cæsarem per vicarios obtineri consuevisse: si se illorum vicarium fieri Senatus velit, nihil novi petere: id pro ejus plurimis in remp. Christianam meritis æquum esse ei tribui, quod sæpe aliis nihil merentib. sit datum: neminem in Flaminia vicarium, neq; ad eam ipsam reliquaq; Romanæ ditionis oppida defendenda firmiorem, quàm Senatus sit, neq; qui majori illi usui, si res exigat, possit esse, hac Julium tempestate habiturum. quænam invidia sit, quod temerè cuilibet, ac sine ullo usu condonatur, id & præteritis reip promeritis & spei futurorum, cùm se occasio dederit, proventuum & commodorum ···rnegari? Ipsum præterea Julium suasorem Sena-

tus

tui per legatum abripiendi ab Cæsare Flaminiam extitisse: post id, præter illud, cujus ipse hortator fuit, nihil novi accidisse: ut non tam Julius habere causam, cur à sententia recedat, quàm quonam modo reip. noceat, quærere ac meditari videatur. petere itaq; remp. ab Aloisio quidem, ne fœderis religionem, quod ei cum Senatu est, propter Julium tam injustè se efferentem violet: à Maximiliano autem, ut amicus reip. quæ finitima illi est, atq; benevola semper fuit, bona in causa malit esse, quàm Julio, qui longè ab ejus regno abest, in periniqua, si fides inter homines atq; constantia suum jus obtineant. qua accepta excusatione, uterq; à se reipub. causam apud Julium defensum iri liberaliter pollicitus, Senatum paulo quietiorem reddidit.

Illis diebus, propterea quòd Nicolao Ursino, qui Ravennæ erat, reip. copiarum præfecturæ tempus explebatur, ob ejus fidem atq; constantiam, quòd à compluribus civitatibus & regibus, ut ipsorum stipendia faceret, magnis pollicitationibus invitatus, rempubl. deserere noluerat, per triennium imperatorium ei nomen cum stipendio annuo auri librarum quingentarum Senatus dandum censuit.

Nicolao Vrsino imperium prorogatur.

PETRI

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. VII.

Epitome.

FRanciſcus Maria à Guido Vbaldo adoptatur. Aloiſii cum Maximiliano Cæſare fœdus. Tronus Venetiis ob proditionem ſuſpenditur. Ioannes Piſaurum obtinens Venetiis uxorem ducit. Iſabella Hiſpaniæ regina moritur. Herculis Ateſtini obitus. Germanorum domus Venetiis conflagrata, magnificentius à Senatu iterum ædificatur. Senatus controverſiæ cum Iulio Pont. cõpoſitæ & legati octo ad eum miſſi Alphonſi Ateſtini Venetias adventus. Aloiſii cum Ferdin. fœdus. Piraticum bellum. Tunetani regis ad Senatum legatio & munera. Norimbergenſes Venetarum legum exemplum petunt. Senatus Alexium Thracio regi tradit. Sabellici obitus. Aegyptii regis legatus componendarum controverſiarum cauſſa Venetias venit. Philippi Auſtrii in Hiſpaniam profectio & obitus. Ferdinandi regis Neapolim adventus Iulii Pont. literæ à Senatu reiiciuntur. Ioannes Bentivolus à Iulio Pont. Bononia pellitur. S. C. in eos qui principum legatorúmve favore uterentur latum. Petri Barotii obitus. Liguribus petentibus civitas & ſecuritas datur. Aloiſii in Italiam adventus. Genuæ expugnatio. Eiuſdem cum Ferdinando rege colloquium, & in Galliam reditus. Milites ex agris à Venetis inſtituti Maximiliano petenti itineris cũ exercitu facultas denegata. Reip. ad bellum apparatus. Germanorum in Rhetos & Carnos irruptio. Eorundem ad Cadoras clades. Tergeſte cum multis aliis oppidis à Venetis expugnatur. Venetorũ cum Maximiliano induciæ Terræmotus in Creta ingens. Contarenus Camalis naufragio perit. Lex in eos qui largitione magiſtratus quærerent lata. Pax Maximiliano petenti denegatur. Novi homines in Britannico Oceano capti. Cameracenſe fœdus. Venetorum ad bellum apparatus. Pulvis tormentarius & Vrbana navalia fulmine tacta. Hiſpani regis fraudes. Belli contra Venetos initium. Fœdus cum quatuor Helvetiorum pagis à Venetis ictum. Galliæ rex Venetis bellum indicit. Pontifex, Venetis aqua & igni interdicit. eiuſque progreſſus. Galliæ regis Mediolanum adventus, eiuſq; copiæ. Venetorum cum Gallis ad Abduam pugna,

EODEM

ODEM ferè tempore, quòd Vincentius Naldius Faventinus, magna in oppidi finibus gratia, omne studium & diligentiam adhibuisset, ut Faventia in ditionem potestatemq; reipub. redigeretur, ei militiæ insignia cū veste aurea, auriq; libræ viginti sunt à Patrib. dono datæ, tum quinq; in annos singulos constitutæ pensionis nomine, immunitate omniū rerum, quam hæredes ejus sequerentur, addita, primis quoq; proximi ordines militum belli tempore promissi: eius etiam propinquis quatuor victus annuus attributus. neq; multò pòst eædem honestates, donaq; totidem, quot in Vincentium Senatus contulerat, in Dionysium item Naldium ejus consobrinum sunt collata.

Vincentii Naldi meritorum præmia.

Aestate verò inita cùm Guidus Ubaldus Julii suasu Franciscum Mariam sororis suæ filium, cui fuerat pater Joannes Julii frater Senogalliam obtinens, adoptavisset, eā adoptionē Julius de collegii sentētia magno studio comprobavit. quæ una quidem re suam in Venetos iracundiam injustiorem reddidit, cùm videri posset, quod illis juris in Romanæ reip. oppida tam obstinatè pernegaret, suis facilè propinquis tribuisse.

Franciscus Maria à Guido Vbaldo adoptatur.

Maximilianus autem suscepti paulò antè reip. apud Julium patrocinii planè jam immemor, duos legatos Venetias misit, qui Senatum hortarentur, uti Julio Faventiam atq; Ariminum restitueret: eam in primis curam ad se spectare, suiq; esse muneris Romanæ reip. Pontificisq; rerum procurationem: id si nolit, causam ad judicium remittat: se curaturum, ut item ab Julio remittatur: quod si se arbitrū velint ejus disceptationis facere, se non recusaturum, & pro rei æquitate sententiam laturū. Iis legatis Lauredanus, consulto Senatu, cùm omnes ejus rei causis, quas quidē Maximilia-

Legati Maximiliani ad Venetos.

no civitatis legati antea ostenderant, enumeravisset, unum modò respondit, reip. jus illis in oppidis, satis esse clarum atq; notum per sese: itaq; nolle Patres id in ambiguum vertere. Eo responso accepto, legatorum alter Romam discessit, altero apud Senatū relicto eiq; sumptus publicè factus, quoad apud Patres fuit. Julius interim arcem Forolivianam, auri libris centum quinquaginta, quas ab Cæsare acceperat, Remiro præfecto traditis, unaq; oppidum obtinuit, cùm antea Cesenam & Cornelium Forum iisdem propè artibus suæ potestatis fecisset. Præfectus arcis Forolivianæ cum Cæsaris supellectili Venetias venit.

Foroliviana arx Pontifici comparata.

Fœdus inter Maximilianum & Aloisium regem.

Post hæc inter Aloisium Gallorum regem & Maximilianum fœdera sunt firmata, cùm de eo per legatos diu multumq; disceptavissent quibus confectis Joannē Lascarem Byzantium Aloisius iterum ad Senatum misit, qui diceret, hortari sese Patres, ut aliquam cum Julio inirent ad concordiam & cōsensionem viam: qua inita unanimi omnes studio ea de bello Thracio cogitare possent, quæ jampridem cogitanda atq; agenda sunt. adderet & illud, sibi cum Maximiliano convenisse, pacemq; & benevolentiam inter ipsos esse constitutam, nō illam quidem, ut cuipiam nocerent, sed suarum utriusq; rerum & regnorum tuendorum causa. Patres auri libra in sumptum mensib. singulis legato regio à quæstoribus dari jussa, nihil se fecisse reliqui dixerunt orādo, pollicendo, uti Julium placarent: descendisse enim etiam ad illud, tametsi Alexander Faventiam, & reliqua oppida Cæsari libera immuniaq; dederit, velle tamen se stipendiarios Romanæ reip. fieri, Faventiæ Ariminiq; nomine: legem ipse stipendiorum diceret, nihil se recusaturos, auroq; Veneto recēter signato annis omnib. ea libenter persoluturos: neq; quicquā tamen profecisse.

fecisse. cæterùm lætari se, duorum tantorũ regum animos ab odio exercendo ad pacem & benevolentiam esse conversos. verùm, propterea quòd in fœdere, quod reip. cum Aloisio intercedebat, caput unum erat ejusmodi, neutri sine alterius voluntate fœdus ullum cum rege ulli facere licere, scire Patres cupere, cur de eo rex nihil antea Senatui significavisset. Ad ea legatus, cùm aliquandiu siluisset, tandẽ se scire nihil respondit, nisi unum, ei fœderi tempus quatuor mensium esse præstitutum, quos uterq; velit, sibi socios & fœderatos nominãdi: itaq; posse adhuc quidem regem ei fœderi inserere remp. Qui legati tamen sermo Patrum animos, quibus quidem ea pax Senatu non appellato confecta, suspicionem haud parvam afferebat, nihil leniit.

Post hæc Decemviri certiores facti servi indicio, qui ab eo vapulaverat, Hieronymum Tronum (qui bello Thracio Naupacti arcem, quã reip. nomine custodiebat hostibus tradiderat, eamq; ob rem exul aliquot annos fuerat) id quod fecerat de tradẽda arce, precio accepto fecisse: Tronum ab exilio domum redeuntem in vincula conjecerunt pauloq; pòst quæstione habita, è superiore curiæ porticu, quæ in foro est, inter rubri lapidis columnas reste suspenso carnifex gulam fregit. Tronus proditor Venetiis suspenditur.

Atq; ultimis ferè anni diebus Joannes Pisaurũ obtinens Matthæi Teupoli filiam duxit uxorem, nuptiis in urbe per legatos institutis. Tum literæ ex Hispania ad Senatum venerunt, Isabellam reginam Ferdinandi uxorem magno animo excellentiq; fœminam, è vita excessisse: ejusq; generum Philippum Maximiliani filium, in Belgis regẽ, testamenti tabulis permagna Hispaniæ terræ parte auctum fuisse quib. duab. de causis Vincentius Quirinus, vir in philosophiæ studiis clarus, ad Philippum legatus à Senatu lectus est, ut illi & de Isabellæ Hispaniæ reginæ obitus. Legati Venetor. ad Philip. regẽ Hispan.

socrus morte reipub. molestiam ostenderet, & regni accessione gratularetur. Pauloq; post Hercules Ferrariensium dux item moriens Alphonso filio regnum reliquit.

Germanorū Venetiis domus conflagrata, restauratur.

Erat in celeberrima urbis regione ad Rivumaltum domus reipubl. perampla, quæ antiquitus à Germanis mercatorib. incoli consueverat: in eam illi cujusq; modi res, quas quidem vendere cuperent, advectas suis ab oppidis inferebant, & civitati emendas proponebant: quasq; in urbe ipsi coemebant, ut in Germaniam converherent, eòdem congerebant, quoad essent deportādæ. Ea domus, ut erat mercium omnis generis plenissima, insequentis anni initio magna cum plurimorum honestorum hominum jactura conflagravit: quā tamen domum illo ipso anno civitas à fundamentis, fornicib. inædificatā, ne ignis nocere posset, magnificentiore multò forma commodioreq; restituit. Ejusdē initio anni Bartholomæo Liviano, qui à rep. peracto stipendiorū tēpore, Patrib. non permittentibus discesserat, ut illatas suæ inprimis genti, reliquisq; Romanis principibus ab Alexandro atq; ab Cæsare cædes & vastitatem vindicaret, Hispaniæq; regum militiam fecerat, iterum recipi postulanti, præfectura equitum, cum stipendio annuo librarum auri centum quinquaginta, est à Senatu data. Cumq; Cesenæ, Forilivii, Foriq; Cornelii legati apud Julium questi essent, se à Venetis magna agri parte spoliatos, angustis uti finibus, atq; inopia multarū rerū premi, Julius per Guidum Ubaldum Antonio legato proposuit, si Senatus eos fines sibi restituat, de Favētia atq; Arimínio se deinceps verbum non facturum, reiq; pub. oppida illa in omne tempus uti retineat, permissurum. Ea Guidi Ubaldi oratione Antonii literis ad Patres perlata, Senatus, ne cuipiam obstinatior videri posset,

Senatus Venet. cum Julio Pontifice controversia & transactio.

An-

Antonio rescripsit: si ei Julius fidem faciat, ita fore, uti Guidus Ubaldus ei dixit, se fines illos restiturum, legatosq; quos creasset octo ad illũ missurum, suumq; in eũ studium & observantiam præstaturum. Quo responso accepto, Julius & Antonio de Arimino atq; Faventia liberaliter est pollicitus, & magnam se ex eo voluptatẽ cepisse, apud suos familiares præ se tulit. Senatus de eo certior factus, oppidula decem numero cum eorum finib. uti Julio restituerentur, censuit: in quibus Cesenæ portus, qui est in maris littore, Savinianum, Tossinianum, Archangelianum fuere. Iis Julii internuncio, quẽ ad id in Flaminiam miserat, per legatos reip. restitutis, Julius rem ad collegium deduxit, laudatusq; ab omnibus, quòd se ad concordiam cum Senatu dedisset, magnum consilii fructum tulit. Unus Franciscus Soderinus Cardinalis, cum & ipse Juliũ verbis honorificis extulisset, addidit, eò se magis illum laudare, quòd quemadmodum fines illos recuperavisset, ita etiam Ariminũ ab eo atq; Faventiam brevi recuperatum iri confidebat. Legatio postea, de qua suprà dictũ est, Romã missa ab Julio libentissimo recipitur: ii fuerunt, Bernardus Bembus pater meus, Paulus Pisanus, Hieronymus Donatus, Nicolaus Foscarenus, Andreas Venerius, Andreas Grittus, Leonardus Mocenicus, cujus pater Joannes Venetorum dux fuerat, & Dominicus Trivisanus tẽpli Marci procurator. Ejus legationis Bernardus Bembus propter ætatem principem locũ tenuit. Andreas Grittus & Nicolaus Foscarenus è sexviris, qui principi assident, legationem inierunt. Antonio autem, cùm diu Romæ in ea legatione fuisset, reiq; publ. singulari suo studio atq; prudentia magnopere satisfecisset, domum est reditio permissa. Atq; hæc Vere medio eum, quem diximus, eventum habuerunt.

Legatio Venet. Romã missa.

Alfonsi Atestini Venetias adventus.

Æstate verò inita, Alfonsus Atestinus, ut Lauredanum Principem & Patres regni sui initio salutaret, magno comitatu ad urbē venit, honorificeq; acceptus, & auri libra diebus singulis in sumptum à Senatu donatus, gravi cum Patribus benevolentiæ fœdere amicitiaq; arctiore constituta, domum rediit.

Patres sub hæc de adventu in Italiam Maximiliani qui Romam velle iri dictitabat, ut Imperii insignia à Pont. Max. acciperet, sæpe consulti, ejus legatorū postulatis amicè & benevolè sunt polliciti. Decembri demū mense, de confectis ab Aloisio Gallorum rege Ferdinandoq; inter se fœderib. cognoverunt: quæ omnino res susceptam ab illis jam antea de Aloisii, in sese animo suspicionem facilè auxit, propterea quòd is nihil antè de ea quoq; re Senatui significavisset. Ferdinandus quidē per legatum suum Patribus ostendit, propter nova illa inita cum Gallorum rege fœdera, nihil se de vetere sua cum ipsis benevolentia diminuere, quam non retinere modò atq; alere, sed augere etiam studiis atq; officiis in dies singulos cuperet. nullos eventus eam sibi mentem erituros.

Aloisii cum Ferdinando fœdus.

Piraticum bellum.

Anno insequente, ob nonnullos mare Ægeum atq; Jonium, demum etiam Adriaticum navigantibus infestum reddentes piratas, Senatus quamplurimas triremes non uno tempore armandas curavit: quib. à triremib. capti aliquot, latrociniorū pœnas reip. dederūt.

Tunetani regis ad Venetos legatio & munera.

Eo tempore Tunetis regis legatus ad Senatū missus, equos miræ pernicitatis more Punico ephippiatos quatuor, aquilasq; aucupio idoneas totidē, & canes venaticos Patribus dono attulit, petens, ut naves longas ad mercatū eò mitterent: velle enim regē suum amicitiā cum rep. instituere. Is legatus liberaliter acceptus, domumq; cū munerib. remissus, optimā in regē civitatis voluntatem reportavit.

Etiam

Etiã Norimbergenses, ampla & florens atq; in primis libera suiq; juris in Germania civitas, missis ad urbem legatis, exemplum Venetarum legum à Patribus petierunt: vellēq; sese eis uti legibus ostenderunt: quod quidem illis Senatus frequens concessit.

Norimbergenses à Venetis legum exemplar petunt.

Petente autem ab Senatu arroganter Bajasete rege ut Alexium in Illyrico insulam bello Thracio captam sibi restitueret, obstinatis ejus atq; assiduis postulationibus Patres victi, ne is pacem, quã cum illo fecerant, si rejiceretur, frangeret, ab Alexio incolis omnibus emigrare jussis, aliis in locis collocatis, reb. asportatis, arce diruta, eam inanem atq; vacuam importuno regi relinquendam censuerunt.

Alexiũ Bajaseti restituitur à Venet.

Erat paucis ante id Senatusconsultũ dieb. Marcus Antonius Sabellicus, qui res Venetas conscripsit, ipsa in urbe mortuus: laudaveratq; illum Egnatius.

Sabellici obitus.

Quoniam verò civibus Venetis, qui tunc in Ægypto mercaturam exercebant, multa incõmoda rex Alexandrinus intulerat, auctis præter morem Indicarũ mercium preciis, ipsorum bonis vi direptis, aliquot in vincula conjectis, Senatusq; ea de re per legatos apud regem questus fuerat: regis legatus ad Senatum venit ejus controversiæ dirimendæ atq; componendæ gratia, Tangavardinus homo Hispanus, qui multos annos Alexandriæ fuisset. ei est sumptus de mercatorum pecuniis æquis portionibus æstimatis datus.

Ægyptii regis legatus ob controversias componendas Venetiis.

E Gallia etiam ab rege literæ, Julii literas ad Senatum datas attulerunt, quibus litteris, quoad Julius viveret, Ariminum & Faventiam retinendi reipublicæ facultas dabatur. Eas literas Julius ad regẽ miserat, ut per illũ Senatui redderentur, quo major autoritas intercederet, quòd intelligebat, illarũ scripto multò minus se præstare quã id erat, quod pactus cum rep. fuisset legatoq; ipse Veneto suamet oratione confirmavisset.

Literæ Pontificis per Regem Senatui offeruntur.

Iulii Pontificis levitas.

Id ubi Patres de legato regio intellexerunt, magna eos indignatio tenuit, ingrato animo esse Julium prædicãtes, nullaq; constantia, qui tantis receptis finibus, tot ad se missis una legatione civibus, quot nemini unquam externo, tam insignib. in illum civitate functa officiis, tamen nunc conditionibus à se uno positis non stet, nisi tenuissima ex parte, atq; ejus quidem partis rege internuncio, ut illius autoritate res, quemadmodum quidẽ vult, minore negocio transigatur. Eas ob regis litteras coacto biduum Senatu decernitur, literas Julianas non esse accipiendas.

Ferdinandi in Italiam adventus.

Ferdinandus interea rex classe Neapolim adventabat, ut, quoniam ad Philippum generum omnis propè Hispaniæ nobilitas confluebat, atq; ipsum pristina populorum gratia, dignitasq; apud eas nationes destituebant, id in regnum se conferret, cujus ille particeps non esset. Eam ob rem Patres Georgium Pisanum, Marcũ Dandulum legatos creaverunt, qui Neapolim ad Ferdinandum proficiscerentur, de ejus in Italiam adventu gratulatũ. atq; is nequedũ Neapolim attigerat, cùm Philippus in Hispania, quò socru mortua mari è Belgico venerat, pituita interiit: ita sunt magna incœpta spesq; ingẽtes unà cum vita juveni abruptæ. Eã ob filii mortem Maximilianus pater suum in aliud tẽpus Romanum iter distulit, quiq; jam præmissi ab eo in Alpib. Germani erant milites, domum revocati redierunt.

Philippi Austrii obitus.

Iulii Pontificis conatus.

Julius autem, qui omnes suos conatus eò intenderat, ut oppidum Bononiam in suam ditionem atq; imperium revocaret, cujus quidem oppidi regnum tametsi Romani juris esset, à Joanne tamen Bentivolo obtinebatur. comparatis rebus omnibus, quæ ad bellum usui essent, Roma cum exercitu & collegio in Flaminiã æstate jam confecta discesserat, ut illum oppido expelleret.

Ioannes Bentivolus Bononia pellitur.

quod

quod omnino longè facilius, quam hominum opinio ferebat, propter ingens civitatis in illum odiũ, adductis in fines oppidi, quas & ipse habebat, & ab rege Gallo acceperat, copias, mense Octobri est assecutus. Ea illi de re ab Dominico Pisano legato, qui Antonio successerat, reip. nomine gratulatio est facta: tametsi ipse quoque Julius suum tabellarium cum literis ad Senatum miserat, quæ illum iis de rebus docerent.

Vltimis anni diebus propterea quòd sæpe fiebat, ut qui impetrare magnam aut difficilem rem aliquam à magistratibus cuperent, regũ & Pontificum maximorum legatis uterentur, qui eos Principi Patribusq; cõmendarent, interdum etiã ipsorum regum principũq; civitatum ad urbẽ venientium patrocinio nitebantur, quorum autoritati Patres propè negare nihil poterant: Senatusconsultum factum est, cui quid à Patribus impetrare sit necesse, is neq; virum principem, neq; legatum adhibeat, cujus commendatione apud eos niti possit, pœna pro genere hominum iis, qui Senatusconsultũ neglexissent, constituta.

Lex de Principum Legatorum intercessione.

Primis verò ineuntis anni diebus Petrus Barotius Patavinorum Episcopus moritur, vir politioribus literis & sacrarum ac multarum disciplinarum doctrina insignis, moribus, vitaq; sanctiore, quiq; sublevandis egestate pressis civibus sacerdotii sui fructus omnes largiebatur, ut unius illius liberalitate non parva oppidanorum pars viveret: itaq; mortuo neq; nummi neq; supellex preciosa ulla inventa, præter bibliothecam. eas ob res sepulchrum ei marmoreũ in templo Patavino faciendum publica pecunia, Patres conscripti censuerũt.

Petri Barotii obitus & liberalitas insignis.

Pauloq; pòst cùm cives plurimi Ligures emigrare domo, atq; urbẽ velle incolere sese Patrib. ostendissent, modò tuti publicè fierent, si quid in Venetos Ligur

Liguribus civitas & securitas data.

quispiam deliquisset, sua bona ea re non teneri: Senatusconsultũ factum est, quo eis civitas atq; securitas est data, navigatione mercaturæ causa in Orietẽ excepta.

Aloisii regis in Italiam adventus.

Sub idem tempus Aloisio Gallorum rege in Italiam properante, ut Genuensiũ civitati, quæ ab eo defecerat seseq; in libertatem vindicaverat, bellum inferret, Dominicum Trivisanum, Paulum Pisanum Patavinorũ magistratũ Senatus legatos ad regem de adventu gratulatum misit. Ille autem recepta paucis dieb. Genua Mediolanum se contulit, ibiq; eum legati convenerũt.

Genuæ expugnatio.

Sed cum in Galliã Transalpinam rediens apud Astam cognovisset Ferdinandũ regẽ, qui Neapoli classe in Hispaniã revertebatur, ex itinere Genuam appulisse, convenireq; se cupere, ei præsto ad Savonã oppidum fuit, magnoq; illũ honore excipiens, cũ unà dies aliquot fuissent, Ferdinando abeunte ipse in Galliã profectus est, legati domum reverterunt. Eum ab Aloisij tam celerem in Italiam adventũ, cùm illum, si inimico esset in rempublicã animo, non longinquitas itineris, non reges interpositi, non deniq; Alpes moraturæ viderentur, quin, cum vellet, in citeriorem Galliam parvo negocio trajiceret: tum etiam quòd rumor increbuerat, Maximilianum in Italiam cogitare: ne resp. ad ejusmodi casus imparatior offendi posset, Senatusconsultum factũ est, in Veronensium finib. eorũ qui arma ferre possent, certus agrestium hominũ numerus conscriberetur, qui rei militari assuefierent: iisq; immunitas reliquarũ rerũ daretur, quo paratiores ad obeunda belli munera essent & cùm vocarentur ad signa evestigiò convenirent. Ea militum ex agris deinceps institutio ad reliquos reip. fines, ut est usus omnium rerum magister, brevi permanavit: itaq; nunc quidem cujusq; oppidi, vici, pagiq; partẽ habent suorũ, qui ei rei studẽt ut armati paratiq; sint,

Milites ex agricolis à Venetis lecti.

ſint, nullo ut interpoſito temporis ſpatio ad bellũ prodire, reiq; pub. celerẽ navare operam poſſint, hosq; omnes uno nomine milites pro ordinibus appellaverunt.

Rex poſt hæc Alexandrinus controverſiis, quas habebat cum rep. fine facto, ad juſtitiam & æquitatẽ ſeſe dedit: itaq; triremes ad mercatum eò remiſſæ cum magiſtratu Veneto, qui Alexandriæ moram traheret, cũq; legato regio, de quo ſuprà dictũ eſt: cui proficiſcenti veſtis aurea cum precioſis pellibus, auriq; libræ decẽ ſunt à Senatu dono datæ: comitatuiq; ejus omni indumenta honeſtiora tradita.

Pax cum Alexandrino rege confirmata.

Interim à Vincentio Quirino legato, quẽ ad Maximilianũ Patres miſerant, acceptis ſæpe literis ſignificabatur, Maximilianũ ſpreta, quã ſuperiore anno fecerat cũ rege Gallorũ, pace, neglectisq; fœderib. quib. illũ non ſtetiſſe conquerebatur, de Germaniæ conſilio ſtatuiſſe, in Italiã cũ exercitu accedere, ad ſpeciẽ ut tutò Romam ſe conferret, re, ut Mediolani regno illũ ejiceret. Senatus novis equitatus & peditatus copiis munire remp. decrevit: itaq; præfecti ſunt equitũ adlecti quãplures, in iis Vitellius Tifernas, & Guidus Vainus è Cornelii Foro cũ militib. ſexcentis, equitib. quinquaginta ambo Jacobusq; Siccus è Gallia Ciſalpina, & Lucius Malvetius Bononienſis, cũ turma equitũ uterq; gravioris armaturæ centũ: tum, ut milites numero ad decẽ millia conſcriberentur, latũ, qui ſub tribunis & centurionib. in caſtris verſarentur, quiq; per oppida præſidii cauſa diſponerentur, ad quinq; millia. equites etiã levioris armaturæ tercentũ quadraginta Nauplia & Zacyntho accerſiti urbano in littore, quò appulerãt à magiſtratib. luſtrati, ſtipẽdio accepto ſe Taurisũ cõtulerũt

Maximilianus cur in Italiam iter ſuſceperit.

Iis rebus confectis, Maximiliani legati tres ad urbẽ veniunt poſtulatum: propterea quòd rex eorum iter

Maximiliano petenti itineris cum exercitu facultas denegatur.

haberet

haberet nullum aliud, uti Romã, quò eundum illi erat, per finis reip. regi exercituiq; regio itineris faciendi Senatus facultatem daret: recipere Maximilianum, fidemq; suã in eo interponere, sese sine maleficio atq; injuria per eos fines iter facturum, exercitumq; ducturũ. quòd si propter eam, quam haberet resp. cum rege Gallorum, amicitiam, Senatus id se minus rectè posse facere existimet, monere Patres Maximilianũ, atq; apertè profiteri, nullam esse in eo rege fidem, nullam constantiam: id se esse sæpenumero expertum: itaq; rectius facturum Senatum, si nihil in illo sibi præsidii putet esse constitutum: sese Patribus fœdera, quæ pepigerit, vita sua diligentius servaturum. Ea re ad Senatum relata, cùm plures sententiæ dicerentur, essentq; nonnulli ex magistratib. & principibus civitatis, qui Maximiliano credi oportere contenderent, vicit tamen ea sententia, quæ legatis in hunc modum uti responderetur, censuit: si Maximilianus pacatè sineq; exercitu velit iter facere, remp. ei quod peteret libentissimè concessuram, legatosq; missurã, qui illum exciperent, omnibusq; honoribus prosequerentur: sin cum exercitu proficiscatur, à pace, quã cum rege Gallo habeat, non posse discedere Senatum sine perfidiæ crimine. itaq; nihil ei permissurum.

Regis Galliæ levitas.

Atq; his ipsis nondum ab urbe profectis legatis, Gallorum rex novam legationem ad Senatum misit, mentem ac voluntatẽ reip. si Maximilianus ei bellum inferat, sciscitatum: magno enim timore afficiebatur, propterea quòd fama vulgaverat, Germaniæ populos Maximiliano ingentes copias subministraturos, ne ab eo tanta in re tam unanimi illarum nationum consensu Patres perterriti deficerent, aliorum mores hominũ, ut plerunq; fit, suorum morũ modo atq; consuetudine metiens

Rex Gallorũ Reip. Venet. auxilia sollicitat.

metiens. Senatus autem omnes reip. facultates legatis ad regem defendendum est pollicitus: quæq; Maximiliani legati à rep. petiissent, quod ad illa responsum habuissent, amico eis animo aperuit.

Patres post hæc venientem ad urbem Nicolaũ Ursinum imperatorẽ ab ipsis accersitum, ut cum eo & Liviano & Caraciolo, qui utriq; jussu eorum venerant, de bello consilium caperent, ei obviam in navi Bucentauro profecti civitate circumvecta exceperunt: insequentibusq; dieb. quibus in locis Maximiliano, quãq; ante diẽ copiæ reip. essent opponendæ, unà cum his constituerunt: eosq; evestigiò reverti, & quã quisq; partẽ reip. finium tuendam suscepisset, ad eam illum contendere jusserant. certiores enim facti tractari arma in Maximiliani finibus, milites q; pluribus in locis cogi, nihil sibi reliqui ad exercitũ comparandum, copiasq; partiendas fecerunt, ut in tempore occurri posset. Vbi Maximilianus de legatis suis cognovit, nolle Senatum ei armato per fines reip. iter dare, Vincentium Quirinum à se dimisit, profectus illè cùm in primis reipub. finib. subsedisset, ne injussu Patrum propius accederet, Senatu permittente domum rediit. Patres tametsi Decembri appetente mense multis verisimile non fieret, Maximilianum Alpes esse cum exercitu trajecturum, tamen Georgio Emo legato ab Senatu declarato, qui in fines Veronensium cũ copiis accederet, eo se ab latere celeriter munire decreverunt: præsertim quòd intelligebant, Germanorum militum certam jam manũ adventare, ut illis ex Alpibus se demitteret. quæ quidem manus neq; dum munitis itinerib. & saltib. facilè trajecit, sine ullo tamen reip. maleficio, pacataq; in Mantuanorum se fines contulit. Ii erant milites circiter mille ducenti, Paucisq; pòst diebus cùm nullo accepto in

Reip. ad bellum contra Maximilianum apparatus.

Italia

Italia stipendio domum redire statuissent, Emusq; interea legatus exercitu adducto itinera clausisset, ut reverti ejus voluntate sibi liceret: ab eo petiverunt. Ille armis depositis iter facere jussit. Sed cùm iisdē in locis atq; in Vicetinorum saltibus anno insequente initio Germani sæpenumero se ostendissent, ut in fines reip. irrumperent, omnino neq; in eo perfecerunt quicquam ipsi, neq; à Venetis ulla est res paulò illustrior gesta: neq; oppidum quodpiam nobilius captum, aut cædes aut fuga hostium memorabilior facta: tametsi Aloisius rex, qui sæpe Senatum per legatos oratione magnifica confirmaverat, sese eum nunquam deserturum, ipsum etiam, si necesse sit, reip. auxilio venturum, Triultium cum copiis in castra Veneta misisset, & Senatus Andream Grittum legatum magna cum manu eòdem accedere jussisset. Nam cū duos uno tempore legatos Senatus creavisset, Grittum & Georgium Cornelium, ut alter in Rhetos, alter in Carnos proficisceretur (inde enim etiam in reipublicæ ditionem velle perrumpere Germanos literis nunciisq; afferebatur) iis uti sorte imperia patirentur, Patres permiserunt: in Gritto Rheti, Conelio Carni provincia obtigit: atq; in Rhetis quidē hunc unum res eventum habuerunt, ut repressi & repulsi sæpe hostes ex reipub. ditione atq; imperio nullum sibi iter patefecerint, nihil omnino ceperint, amiserint autem potius ultimis belli diebus montanum oppidulum Agrestam. At in Carnis, quà nihilo secius Germani aditum in reip. fines tentaverant, Livianus, qui exercitui præerat & Cornelius legatus, rem sanè publicam naviter atq; feliciter gesserunt. Nam cùm mense Februario rumor increbuisset: hostium non parvā coactam in Carnis manum eo ab latere bellum illaturam adventare, Daniel Dandulus Feltriā à Senatu missus

Germanorū in Rhetos & Carnos irruptio.

est,

est, rebus, quæ ex usu essent, procurandis, commeatuq́; exercitui. qui eò venturus erat, durissimo anni tempore locis impeditissimis subministrãdo. Gradiscas quoq; castellum apud Sontium flumen arte atq; opere communitũ, Justinianus Maurocenus Senatu jubente iisdem cũ mandatis est profectus. Tum Cornelius & Livianus Bassiano in Alpiũ radicibus ad Medoaci ripã sito, quod ad oppidum multis è reip. finibus exercitum cogebant, jussi cum copiis ad Germanos reprimendos contendere. Interim repentino hostiũ adventu, qui per devia asperaq́; Alpium juga, præcipitesq́; declivitates ferratis pedibus iter confecerant, centurionẽ cum militibus sexaginta Clusæ pagi angustias servantem profugisse, Cadorasq́; oppidulum ad flumẽ Plavime, quod ab Clusa quinq; millia passuum abest, unà cum arce & Petro Ghisio prætore in hostium venisse potestatem nunciatur. Ea intellecta re in castris, Livianus celeritate adhibita cum duobus familiaribus ad vicina hostibus loca sese contulit speculatum, relicto Cornelio, qui cum copiis paratioribus diurnis nocturnisq́; itineribus subsequebatur.

In urbe Donatus Lagius à Sena lectus est, qui Cividale Carnicum contenderet, daretq́; operam ne quid incommodi resp. eo in oppido acciperet. In Forolivienfibus autem Hieronymus Saornianus, de quo suprà commemoravimus, vir egregia fide atq; virtute, princepsq́; civitatis, primò paucis cum equitibus è sua familia ad eos fines est profectus, quibus in finibus hostes impressionem fecerant, magnaq́; celeriter auxilia reipublicæ conventura confirmans, earum regionum incolas labantes jam, ad imperataq́; Maximiliani facienda pronos, in officio continuit. deinde coactis hominum duobus millibus quingentis, equitatu etiam addito,

addito, iter impeditissimũ faciebat, ut contra hostes cũ legato exercituq; reip. illa cum manu se conjungeret.

Legatus Maximiliani ad Venetos.

Dũ hæc agitarentur, Lucas Renaldius Maximiliani legatus ad Senatum venit, illud idem postulatum, de quo antea sæpe rex egerat, iter Romam per fines reip. repetens: regem suum propterea velle armatum incedere, quòd se tutum ab suis hostibus aliter fore non confidebat: reip. nihil ab eo nocitum iri, omnibus illum modis confirmaturum: vel Senatus obsides ei daret, nociturum esse illi neminem: hoc si præstet, sine armis regem iturum. Ad hæc Lauredanus respondit: Scire regem, quàm propensa semper fuerit reip. erga Federicũ imperatorem patrem suum seq; ipsum voluntas: quo magis indignum esse, bellum ab eo inferri nõ unis reip. finibus, prædas abigi, castella expugnari: de eo se magnopere conqueri, deosq; testes adhibere, non esse ita de rege meritam remp. sed rem se ad senatum relaturum, deq; ejus sententia responsurum. Nam quòd à Cornelio literæ venerant, confidere Livianum, propeq; recipere, hostes sibi pœnas citò daturos, Patres respondendi Maximiliani legato tempus interponere volebant, dũ à Carnis aliquid confecti afferretur. Legato autem socii sunt atq; custodes dati, ne quis eũ alloqui posset, cui Patres id non permisissent.

Livianus adductis ad se militibus mille octingentis quorum erat dux Petrus Montius, vir magna virtute, equitibusq; levis armaturæ ex Epiro propè ducentis, quibus præerant Palæologus & Busichius: tum ex iis qui sagittis utebantur, alteris ferè totidem, graviorisq; armaturæ ex ipsius & reliquorum turmis paulò plus ducentis: Saorniani literis ac nunciis de locorum situ, de hostium numero, deq; belli rationibus admonitus, qui quidẽ jam adventabat, atq; ab altera montis parte

parte in trium pontium loco Germanos observare, eisq; occurrere statuerat prima luce hostes aggredi constituit. Is erat Martii Calendarum dies. Sed propterea quod nix ea nocte plurima ceciderat, prælium in aliam rejectum est diem: quod quidem secundissimū postridie fuit. Nam cum Germani, redeundi domum itineribus præseptis, ad se veniri certiores facti, ne intercluderentur, Venetos aggredi viamq; ferro sibi ipsi aperire statuissent, atq; in editiorem proximæ vallis partem cum impedimentis & tormētis se collegissent numero ad duo millia quingenti, ut è loco superiore in Venetos subeuntes impetum facerent (erant autem è Maximiliani comitatu, quamplurimis centurionibus viris fortib. interjectis) ipse acie instructa per nives rectà progressus prælium audacissimè cōmisit: eosq; primò fortiter pugantes, pòst impedimentis exutos tormentisq; abreptis, desperatis reb: non magnopere resistentes concîdit, præter illos, qui projectis armis pacem suppliciter petiverunt. pauci fuga in montes elapsi, ab Epirotis equitib: eundem casum subierunt, capitaq; sunt eorum in castra relata, pro quibus singulis Livianus pecuniā pollicitus interfectorib. fuerat: ex Venetis desiderati sunt sanè pauci. Nocte ea quæ secuta est, exercitui ad quietē data, Livianus ad Germanos, qui arcem Cadorarum custodiebant, amplius sexaginta misit, imperans uti arcem traderent. Ii trium dierum spatium ad eam rē sibi dari petiverunt. Livianus eorum postulatione rejecta, ad arcem expugnandam est profectus: quā cùm diem totum omni missilium genere, tormentisq; in adverso jugo positis continenter oppugnavisset, magnāq; propugnatorum partem interfecisset, muro etiam propugnabuli subrupto, reliqui postridie deditionem fecerunt: In ea oppugnatione Carolus Malatesta adolescēs;

Germani exercitus clades ad Cadoras.

Cadoræ oppugnatæ & captæ.

saxo ab arce percussus, cum nonnullis viris fortibus interiit. Captivi, qui arcem tradiderant, unà cũ priorib. dedititiis, omnes quingenti armis cæterisq; rebus exuti, Liviani permissu domum redierunt.

Harum rerum primis in urbe nunciis acceptis, idẽ est responsum legato Maximiliani à Senatu datũ, quod superiorib. legatis Patres antea dederant: neq; quicquam cum illo de cæde Germanorum communicatum. ac, ne quid ei redeundi ab armatis in Rhetico noceretur, comites sunt ducesq; itineris per fines reip. attributi. Vbi ex literis Cornelii legati de prælio, deq; arcis expugnatione singula ordine civitas intellexit, Livianique & consilium, & celeritas, & virtus laudari vocibus omnium cœpit: Patres, ut & illius animum alacriorem in posterum ad belli munia redderent, honorũ insignibus, & magnitudine præmiorum excitatum, & reliquorum voluntates accenderent ad bene de repub. promerendum, cùm viderent fortes industriosq; viros ab ea fieri plurimi, præfecturam omnium reip. copiarum Liviano detulerunt, Ea est amplissima post imperatoris nomen dignitas, quæ pro eorum meritis ab Senatu militaribus viris tribui consuevit, auctusq; est equitum illius numerus, qui erat sexcentorum, ad integrum mille. auctũ quoq; stipendiũ ab auri libris centum quinquaginta, ad ter centenas libras: tum decem in præsentia dono datæ cum iis tormentis bellicis, quæ hostes è Germania secum attulerant, quæq; ipse ob rei bene gestæ memoriam à Patrib. sibi dari cupere in sermonibus cum legato habitis ostenderat: Caroli autem Malatestæ uxori ac duobus liberis infantibus. illa ipsa pensio annua, qua is vivens à rep. donatus fruebatur, in victum tradita.

Liviani ducis merita remunerata.

Præfectura omniũ copiarũ qualis dignitas.

Deinde cùm Patribus nunciatum esset, à Maximiliano

Consultatio de bello Maximiliani finibus inferendo.

liano copias in carnis comparari, tum incursiones in reip. ditionem à Goritianis fieri, quod est oppidum in monte ultra Sontiũ flumẽ sitũ: Senatusconsultũ factũ est, ut milites ter mille celeriter conscriberentur, atq; ad legatum mitterentur. Cæterũ quòd erant pleriq; magistratus, qui bellum inferri Maximiliano censebant oportere, atq; in ejus fines exercitũ introduci volebant, Dominicus Maurocenus templi Marcii procurator, vir re atq; cognomine sapiens, ætate valde proclinata, erat enim annos natus nonaginta, Patres monere ac rogare cœpit, ne id fieri permitterent: Germaniæ civitates, quæ liberæ suiq; juris essent, ægrè ferre à Maximiliano arma contra remp. exerceri, cũ pace frui possit: eas easdem, si ei bellũ inferatur, molestè id laturas, neq; passuras sui regis nomen dignitatẽq; cõvelli ac proteri: non magnas esse ab illo injurias in remp. illatas, de iis tamẽ deorum immortaliũ benignitate pœnas ipsum reip. dedisse: omnem illam in Carnis manũ concisam deletamq; esse, Cadoras Clusamq; recepta: in Rhetis nihil amissum, neq; ullam contumeliam acceptã: quòd si eo contenti, inquit, erimus, magnum nos fructum continentiæ laturos, Germaniæ totius benevolentiam: quæ quidem certè Germania commeatib. asportandis, mercibusq; reciprocandis, & rerum plurimarum communicatione ita est conjuncta nobiscum & consociata, ut magni inde proventus in remp. portorii nomine, magnæ privatim utilitates in omne genus civiũ inferãtur. Laudabile profectò esse hostes bello superare, propagare imperii fines: multò autem laudabilius, seipsos continere ac vincere, justitiæ, moderationis, gravitatis opinionem apud omnes homines auxisse lateq; promovisse. Bellorum eventus à fortuna plerunq; administrari, quæ fluxa atq; incerta sit: prudentiæ consilia

Dominici Mauroceni prudens consilium.

Germaniæ Reip. Venetæ quam utilis & cõmoda.

stabilem habere exitũ semperq; plus proficere cõstantia & maturitate, quã illa impetu usũ ex sese præbuerint.

Hæc cũ senex sapiens dixisset, ardor ille magistratuum ad bellũ gerendum parumper restinctus est, itaq; nihil latũ, nisi uti ea de re Patres amplius cõsulerẽtur.

Alfonsus Ferrariæ dux Senatui se purgat.

Alfonsus post hæc Ferrariensium dux ad urbem familiariter se contulit Patrib. purgatũ, quòd suspectus eis fuerat literas nunciosq; ad Maximilianum misisse societatem ineundi seq; cum illo conjungendi causa, confirmans nihil se unquã ejusmodi cogitavisse: cupere autẽ & statuisse, unà cum repub. omnem fortunam experiri, neq; ullo tempore à Senatus autoritate velle recedere, Patres eam orationem auribus libentissimis acceperunt, collaudatumq;, atq; ut omnia summæ benevolentiæ officia à Senatu expectaret, confirmatum, domum remiserunt.

Belli in Maximilianum apparatus.

Interim nulla in Rhetico belli cessatione à Maximiliano fieri cognita, in Carnis milites nõ unis in locis cogi rumore nunciisq; afferentibus, Senatus suam in illũ lenitatẽ frustrà adhibitam sentiens, pridie Nonarum Aprilium constituit, uti bellum omnibus à partibus Maximiliani finibus inferretur. itaq; non legatis modò Gritto & Cornelio id Senatusconsultum celeriter est missum, sed omnino etiam Hieronymo Contareno, qui cum classe aliquot triremiũ legatus in Istris tunc erat, literæ sunt à Senatu datæ, uti maritima Maximiliani oppida, quà vellet, aggredi capereq; conaretur: se alias paucis dieb. triremes ad illum missurum. Senatusconsulto ad Cornelium perlato, voluntateq; civitatis Liviano reliquisq; principibus declarata, magnum iis studium, magna omni exercitui alacritas innata est belli gerendi: quam ob rem tormentis muralib. adductis, quod oppidũ Cormonse citra Sontium flumen na-

Cormonse oppidũ expugnatum.

tura

tura atq; arte communitum, monti enim impositum muro prealto cingebatur, opportunum hostibus receptum dabat, omnibus ad id copiis accesserunt, magnaq; vi aggressi, dejecta muri parte, celeriter ceperũt. quod cùm diriperetur, Cornelius mulieres omnes uno in tẽplo compulsas ab injuria militum defendit: suppellectilemq; sacram ipsis ab adytis abreptam fanis & sacerdotibus restituit. Inde ad arcem expugnandam eodem impetu cùm perrexissent, ac tormentis quatere cœpissent, à propugnatoribus deditio est facta. Ea intellecta re, tria sè castella spontè legato dediderunt. Portus autẽ Naonis civitas legatos de deditione ad Senatum misit. eos legatos liberali oratione Patres prosequnti, ad Corneliũ rejecerunt, ut cum illo agerent, cui ea omnia mandaverat Senatus. Cornelius, cùm ad illũ legati venissent, oppidum in fidẽ deditionemq; accepit.

Eodem tempore Lucas Renaldius à Maximiliano ad urbẽ remissus cum tabellis regis manu subscriptis Patres adiit: quibus in tabellis, certas Maximilianus induciarum conditiones reip. proponebat: quarũ erat una, ut annuas secum inducias Senatus faceret, quo tempore de suis cum Gallorum rege controversiis in communi Germaniæ concilio disceptari & cognosci posset. Eas patres inducias legato sese paratos esse facere dixerunt, dum eadem induciarum conditione fœderati reip. includantur: neq; enim sine iis quicquã posse conficere Senatum. Renaldius his cum mandatis tãtùm discesserat, cùm majoribus comitiis haberi cœptis, literæ nunciiq; à Cornelio venerunt, qui dicerent: Posteaquàm ponte, quem hostes resciderant, in Sontio flumine celeritur confecto, exercituq; traducto, Goritianos duabus maximis uno die impressionibus Livianus oppugnavisset, qua in oppugnatione centum milites

Legatus Maximil. ad Venetos.

Goritiani victi.

amisisset, velletq; postero die acrius vehementiusq; idē facere, oppidanos perterritos sese ei dedidisse. Eæ litteræ, antequā suffragia inirentur, comitiis recitatæ sunt, magnaq; ab iis gratulatio Patribus est facta. Erat in oppido arx, quam milites ducenti custodiebant: ii cùm pulvere ad tormenta exercenda carerent, neq; se arcē tueri posse sine iis confiderent, pro eis armamentis reliquoq; commeatu libras auri quadraginta sibi datum iri fide accepta, quatriduo intermisso arcem tradiderunt. ante quos quidem dies Belgradum facta deditione legati præfectum introduxit: itemq; Vipaū, admodum elegans & ipsum oppidulum, quod abest ab Goritia millia passuum viginti Japidas versus. Contarenus quatuor triremibus Tergestinos magno animo aggressus, quarum erant duæ medii inter bellicas generis atq; eas triremes quibus ad mercaturā civitas utitur, quas Nothas appellabant, muros tormentis dejicere instituit, qua parte mari oppidum alluitur. Et tormenta ejusmodi tum erant, ut ex ære tota confecta pedes vicenos binos in longitudinem protenderentur, acclinataq; in priore navis parte sic, ut cauda malo proxima ore proram contingerent, pilam ferream librarum centum, si nihil impediret, bis mille atq; octingentorum passuum spatium impellebant: itaq; muris vicina vehementi eos impetu concutiebant. Id tormenti genus Basiliū appellabatur: neq; sustineri propter pondus, nisi à magnis triremibus, aut à Nothis poterat, duasq; in partes divisum, ut tractari facilius posset, collectione inter se mutua circumvolutū ita introrsus conglutinabatur, ut esse unum & continens videretur, nihilq; aeris per spiras admitteret. Ea instituta oppugnatione Duinū maritimum castellum deditur: quatuorq; triremes ejusdem, quo priores, generis missæ à Patribus Con-

Vipaum oppidum.

Tormenti bellici Basiliū vocatū.

Contareni classem duplicaverunt: Senatusq; ad Cornelium scripsit, si ei è rep. esse videretur, cum exercitu ad Tergeste oppugnandũ accederet. Cornelius ea de re Livianum consuluit: ille Contareni conatus terrestribus adjuvandos esse copiis magnopere existimans, cum tormentis muralib. quæ mari deportanda curaverat, celeriter eò venit, atq; ad Contarenum primùm omnium navicula perlatus, belli consiliis cum illo communicatis, ad muros oppidi omnibus à terra partibus demoliendos rediit.

Inter hæc, propterea quòd Aloisius Galliæ rex valde se cupere ostenderat, ut in eodem, quod secum & cũ rep. fœdus intercedebat, Ferdinandus rex Hispaniæ particeps esset, novaq; cum illo societas, iisdem tamen legib. institueretur: res agitari cœpta hanc difficultatem habuit, ut, quoniam Senatui longum atq; impeditum videbatur id, quod in priore fœdere erat, se nullam pacis conditionem, quæ plerunque in parvis temporum momentis existeret, posse à suis hostibus accipere, nisi prius, dum eant in Hispaniam tabellarii dumq; redeant, expectarit, caput illud Patres ita refici censebant oportere, uti qui pacem facere vellet, sociorũ modò nomina insereret fœderi scribendo, ne multorum dierum itinere literis mittendis, & responsis præstolandis, occasionem pacis amitteret. veruntamen ut id regum voluntate fieret, tempus intermitti placuit, dum id sciri posset. itaq; fœderis confectio in alium rejecta est diem.

Regis Galliæ postulata de fœdere cum Hispano.

Contarenus classe aucta, ad quem etiam naves duas tectas Patres miserant, quæ muris se subjicere auderent iis ab eo latere oppidi majore multo impetu percussis, ædificiisq; nõnullis intra urbẽ dirutis, Livianus parte altera perforatis dejectisq; oppidi mœnib. tormentorũ impulsione nõ intermissa, Tergestinos ad deditionẽ cõ-

Tergestini diu oppugnati se dedunt.

pulerunt: itaq; pridie Non. Majas unà cum arce oppidum receptũ est, nulla conditione interposita, nisi ut militib. qui oppidum atq; arcẽ custodierunt, recedere armatis liceret. Oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui persolvendis, se suaq; omnia redemerunt, Liviano & legatis procurantibus, quib. erat oppidum nobile diripi permolestũ. Ejus rei literæ lætitia & gratulatione civitatẽ impleverũt. Livianus, Cornelius, Contarenus omnium ordinũ studiis certatim laudati, quòd tantã rem tam celeriter confecissent, magnã sunt ex eo virtutis atq; industriæ gloriã consequuti, atq; iis statim literæ à Senatu datæ sunt, in eam cogitationem incumberent, ut Pisinum, Flumenq; Maximiliani oppida, sub reip. imperiũ redigerentur: quorum alterũ mediterraneũ est, abestq; à littore millia passuum XVI. multoq; maximam inter Istros habet autoritatem: Flumen ad mare positum plurimarũ rerum copiam subministrant, estq; illis gentibus & regionib. opportunissimum. Prætor etiam Tergestinis declaratus Franciscus Capellus arcis præfectus, Aloisius Zanes: Vipao, qui utrunq; munus exerceret, Marcus Antonius Erizus: qui Duino, Nicolaus Baldus: qui Cormonsi, Trojanus Bonus, paulò pòst ad magistratus obeundos in provinciam abierunt, cùm antea Dominicum Grittũ qui arcem custodiret, Senatus Goritiã misisset: nam oppido Justinianus Maurocenus à legato datus præerat, Senatusconsulto accepto cùm Pisinum, quod est in monte tribus à partibus valde præcipiti situm, Contarenus classiarios suos & Liviani equitatus, peditatusq; magnam partẽ cum tormentis adduceret, cauello Trevisa, quod est in via quinq; millia passuum à Pisino, seq; magno animo ad defensionem comparaverat, vi capto atq; direpto omnes celeriter ad Pisinen-

Flumen oppidum.

ses

ses oppugnandos contenderunt: tormentisq́; prima vesperi positis, eam muri partem, quæ una ex quatuor adiri poterat velle dejicere cœperunt. Id cùm mane postero die acrius continentiusq́; fecissent, ac portæ turrim propè apparuissent, oppidani una salutis conditionis impetrata deditionem fecerunt. In ejus oppidi finibus castella erant decem septem, quorum sexdecim sub reip. ditionem sunt redacta. at cùm Vipaum indiligentius custoditum hostes recuperavissent, præfectumq́; cepissent, Vipaenses postea, missis eò militibus, iterum capti ac direpti sunt. Præsidio Pisinensibus relicto, Contarenus ad Phanatici sinus insulas se contulit, atq; ex Apsoro Crespa Vegio reliquisq́; plus mille armatis hominibus naves longas conscendere jussis, ad Flumen oppugnandum rediit: cumq́; mille passus ab oppido abesset, qui oppidanos uti se dederent postularet misit: si se cingi ab exercitu sinerent, quem postridie affuturum confirmabat, non fore liberam se dedendi potestatem. Pisini oppugnatio. Flumen oppidum à Venetis occupatur.

Id cùm illi magnopere timerent, pacti ne quid ex suis rebus amitterent, eo die Contarenum intromiserunt. Eâ confecta re, quòd erat oppidum mediterraneum illis in finibus non postremæ apud Istros autoritatis Postoina, Cornelius & Livianus eò exercitum converterunt, atq; ad vicinos ei oppido pagos equites levis armaturæ plus ducentos præmiserunt. Illi præda passim abacta, nullis è Postoina exire ausis, cujus ad muros incursionem fecerant, in vico sese proximo receperunt: ibi cùm noctu armis positis sine vigiliis quieti se dedissent, hostes Postoina silentio emissi equites circiter centum quinquaginta, quorum erãt duces Bernardinus Rainicher oppidi præfectus, & Christophorus Friapanes homo ferox acerq́;, eos inopinantes aggressi partim interfecerunt, partim ceperunt: paucos in fugam conjectos Venetiani cæsi.

pulerunt: itaq; pridie Non. Majas unà cum arce oppidum receptũ est, nulla conditione interposita, nisi ut militib. qui oppidum atq; arcẽ custodierunt, recedere armatis liceret. Oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui persolvendis, se suaq; omnia redemerunt, Liviano & legatis procurantibus, quib. erat oppidum nobile diripi permolestũ. Ejus rei literæ lætitia & gratulatione civitatẽ impleverũt. Livianus, Cornelius, Contarenus omnium ordinũ studiis certatim laudati, quòd tantã rem tam celeriter confecissent, magnã sunt ex eo virtutis atq; industriæ gloriã consequuti, atq; iis statim literæ à Senatu datæ sunt, in eam cogitationem incumberent, ut Pisinum, Flumenq; Maximiliani oppida, sub reip. imperiũ redigerentur: quorum alterũ mediterraneũ est, abestq; à littore millia passuum XVI. multoq; maximam inter Istros habet autoritatem: Flumen ad mare positum plurimarũ rerum copiam subministrant, estq; illis gentibus & regionib. opportunissimum. Prætor etiam Tergestinis declaratus Franciscus Capellus arcis præfectus, Aloisius Zanes: Vipao, qui utrunq; munus exerceret, Marcus Antonius Erizus: qui Duino, Nicolaus Baldus: qui Cormonsi, Trojanus Bonus, paulò pòst ad magistratus obeundos in provinciam abierunt, cùm antea Dominicum Grittũ qui arcem custodiret, Senatus Goritiã misisset: nam oppido Justinianus Maurocenus à legato datus præerat, Senatusconsulto accepto cùm Pisinum, quod est in monte tribus à partibus valde præcipiti situm, Contarenus classiarios suos & Liviani equitatus, peditatusq; magnam partẽ cum tormentis adduceret, castello Trevisa, quod est in via quinq; millia passuum à Pisino, seq; magno animo ad defensionem comparaverat, vi capto atq; direpto, omnes celeriter ad Pisinenses

Flumen oppidum.

ses

ses oppugnandos contenderunt: tormentisq; prima vesperi positis, eam muri partem, quæ una ex quatuor adiri poterat velle dejicere cœperunt. Id cùm mane postero die acrius continentiusq; fecissent, ac portæ turrim propè apparuissent, oppidani una salutis conditionis impetrata deditionem fecerunt. In ejus oppidi finibus castella erant decem septem, quorum sexdecim sub reip. ditionem sunt redacta, at cùm Vipaum indiligentius custoditum hostes recuperavissent, præfectumq; cepissent, Vipaenses postea, missis eò militibus, iterum capti ac direpti sunt. Præsidio Pisinensibus relicto, Contarenus ad Phanatici sinus insulas se contulit, atq; ex Apsoro Crespa Vegio reliquisq; plus mille armatis hominibus naves longas conscendere jussis, ad Flumen oppugnandum rediit: cumq; mille passus ab oppido abesset, qui oppidanos uti se dederent postularet misit: si se cingi ab exercitu sinerent, quem postridie affuturum confirmabat, non fore liberam se dedendi potestatem.

Pisini oppugnatio.

Flumen oppidum à Venetis occupatur.

Id cùm illi magnopere timerent, pacti ne quid ex suis rebus amitterent, eo die Contarenum intromiserunt. Eà confecta re, quòd erat oppidum mediterraneum illis in finibus non postremæ apud Istros autoritatis Postoina, Cornelius & Livianus eò exercitum converterunt, atq; ad vicinos ei oppido pagos equites levis armaturæ plus ducentos præmiserunt. Illi præda passim abacta, nullis è Postoina exire ausis, cujus ad muros incursionem fecerant, in vico sese proximo receperunt: ibi cùm noctu armis positis sine vigiliis quieti se dedissent, hostes Postoina silentio emissi equites circiter centum quinquaginta, quorum erãt duces Bernardinus Rainischer oppidi præfectus, & Christophorus Friapanes homo ferox acerq;, eos inopinantes aggressi partim interfecerunt, partim ceperunt: paucos in fugam conjectos

Venetiani cæsi.

noctis umbra occuluit. Ea re nunciata Livianus majorem hostiũ numerum veritus, unà cũ legato Goritiã exercitum reduxit. Hostib. eo successu elatis, castellisq́ omnibus, quæ circũ se amiserant, nisi ad se redirent, bellũ & direptionẽ denunciantibus, magnus est ab ijs concursus ad legatũ factus, orantibus uti se tueretur, neq́ diripi, propterea quòd se reip. dedidissent, sineret. quã ob rem non parvo armatorũ hominum numero in Foroiulienſibus celeriter imperato, atq́ ad se adducto, Cornelius ad Postoinã oppugnãdã est profectus. Eo itinere nondũ confecto, ijdem illi hostes Postoina egressi, ad Premiũ municipiũ, quod est in Tergestinorũ finibus animati armatiq́, id ut capert atq́ diriperent, accesserunt. quod cùm se magno animo defẽderet, forte fortuna ignis tormentorum pulvere succenso, omnem locũ atq́ arcem, qua ex arce propugnabatur, ita corripuit, itaq́ fœdavit, ut Ludovicus Contarenus præfectus, Hieronymusq́ Saornianus, qui omnibus illis in rebus totoq́ bello egregiam operã reip. navaverat, Premiũq́ tunc propè unus defendebat, ne comburerentur, aut fumo necarentur, sese hostibus dediderint. Legato post hæc & Liviano Postoniam cum pleno exercitu accedentibus, tormentisq́ positis, ubi ea murum quatere cœperunt, Rainicher præfectus, ne diriperetur, se atq́ oppidum tradidit: cui statim comites dati, qui illum abeuntem in tuto sisterent.

Premium tormentorum pulvere incenso diruitur.

Dum hæc in Istris gerũtur, Pauli Lictestenii suasu, prudentis in primis hominis, & recti ac temperati viri, qui magna erat apud Maximilianum regem gratia, atq́ ab eo impetraverat, ut se ad pacem cum rep. converteret, Tridentinorum Episcopus Senatum per litteras certiorem facit, cupere Maximilianum inducias cum rep. facere: quòd si nunc eadem est ei mens, quæ paulò

paulò antea fuit, mittat aliquem, qui cum ipse regis nomine agere, quæ tractanda erunt, possit. Senatus ea intellecta re Zachariam Contarenũ legavit, qui eò dãdis induciis proficisceretur. Contarenus cùm in Rhetos venisset, cũ Episcopo, tribusq́; viris principibus, quibus omnino quatuor eam rẽ mandaverat Maximiliani jussu Lictestenius, in regis & reip. finium loco medio colloquutus, causam satis quidem perplexã atq; difficilẽ Gritti legati consiliis explicuit, ut vellent illi triũ annorum inducias cum rep. facere, cumq́; ejus fœderatis Galliæ Hispaniæq́; regibus, atq́; iis, qui in Italia socii aut ipsius, aut illorum regum essent: nam cũ Trãsalpinis uti facerent, adduci nullo modo potuerũt. Id cùm Senatus cognovisset, adhibitis regum legatis quæsivit, num id illis caput placeret. quibus annuentibus, facultate sic cõsciendi per literas celiter ei missa, Contarenus octavo. Idus Junias induciis triennalibus cum rege factis scribendo affuit reip. nomine. quod quidem gratissimũ Senatui fuit, qui pacem, quàm bellũ & onerũ vacationẽ dari civibus, quàm ab iis tributa exigi quotidie, malebat. tũ illud etiã verebatur, ne Maximiliani oppida capi ac diripi sentiens franũ Germania momordisset, tã forti nationi, tãtæq́; multitudini resisti ab sese, & illarũ gentiũ ferocissimarũ bellum resp. defendere sustinereq́; non posset. Erãt in Rhetico exercitu Joannes Jacobus Triultius, ut suprà dictum est, & Guifredus Carolus consiliariorum Mediolanensium magister, quem præfectus regius Mediolano miserat rogatus ab Senatu, ut aliquem regis sui nomine in Rhetis vellet conficiendis induciis adesse: uterq́; eas inducias fieri nisi prius ea de re ab rege literæ venissent, noluerat, atq́; in eo perseveraverat: itaq́; fœderi scribendo neuter eorum affuit. Triultius postridie ejus diei cum suo comitatu

Venetorum cum Maximiliano induciæ tractuntur.

Triennales induciæ.

Germaniæ fortis natio.

tatu Mediolanum abiit; ei Grittus legatus per omnes reip. fines Patrum jussu comes fuit. Nonis autem Junius, qui dies postridie quàm induciæ firmarentur fuit cùm Aloisius rex in fœdere, cum Ferdinando rege, cumq; rep. sanciendo id pertinaciter caput inseri voluerit, se non admonito nullam omnino pacem fieri posse: uti societas ea lege firmaretur, fœdusq; conficeretur, Senatus tandem censuit. Pauloq; pòst, quoniam induciis in Rhetico firmatis, Postoinam in Istris oppidum Cornelius legatus ceperat, uti oppidum Postoina Maximiliano restitueretur, idem Senatus petentibus Germanis jussit.

Gesta in Carnis & Rhetis.

Interim milites equitesq; è Rhetis & Carnis in hyberna sunt deducti, oppidaq; capta præsidiis communita: muri eorum, quos tormenta dejecerant, atq; arces in meliorem multò formam uti reficerentur, cura præfectis tradita. quorum omnium ratione habita, oppidorum fines centum millia passuum in longitudinem patére, Cornelius legatus in Senatu dixit. Post quem, redeuntem ad urbem Livianum, in Bucentauro navi Lauredanus & Patres exceperunt: pauloq; pòst & Portus Naonis oppidum, & jus comitiorum ei posterisq; ejus sunt ob remp. bene gestam dono data. Cornelius etiam illum lautioribus in epulis, cum principib. civitatis, & fœminarum nobilissimarum choro, diem unum domi suæ habuit.

Aloisius rex inducias cũ Maximil. improbat.

Cognitis Aloisius rex induciis, vehementer perturbatus questusq; est cum legato reip. Antonio Condulmerio, non se id ab ea meruisse, ut responso ab se non expectato, ullas cum Maximiliano Senatus inducias faceret: nihil ad se, in Italia fœderatos aut amicos illis induciis esse inclusos, pertinere: unum Menapiorum ducem Maximiliani potentiæ non objici se tantummodo

ve-

voluisse: id ereptum sibi esse ab rep. à qua juvari in primis debuit: sibi tamẽ auri libras esse paratas decies millies, iis illi auxilio se futurum, neq; passurum, ut fœderatorum suorum injuria opprimi ab ullo possit. Ea oratione iracundiæ suæ impetu apud legatum pronunciata, cum se id fecisse pœnituisset, ad tranquillitatem se conversum postea simulavit, mitioresq; sermones habuit, præsertim cùm Antonius legatus reip. factum excusavisset: Senatum id respexisse, ne Maximilianus induciarum tempore Mediolani res perturbare, atq; ei molestiam id ob regnum inferre posset: neq; cum illo rẽp. ulla alia, nisi Italiarum rerum causa, esse conjunctam. quid enim ei cum Transalpinis? sed qui jam antea non amico in rempub. animo esset, ejusq; secundis reb. magnopere invideret, facile eam ob rem succensus, clàm ad malas cogitationes sese dedit: tametsi suo chirographo se inducias comprobaturum Antonio legato confirmavisset.

Iisdem ferè diebus, quibus ea intellecta sunt, Hieronymi Donati, Petri Marcelli magistratuum Cretensiũ literis Patres cognoverunt, tantos terræmotus ea in insula fuisse, ut magna ædium & fanorum pars corruerit: ipsorum domos in oppido Candia, tum reliquorum propè omnes, quas modò tremor solo non æquaverit, ea vitia fecisse, ut lapsuræ jamjamq; videantur: mortuos sub ruinis ad eam diem esse repertos circiter quadringentos, in quibus sint ex coloniæ nobilitate non pauci: arcem in Lyctiis dejectam esse: omnes patresfamiliâs cum uxoribus & liberis sub dio degere, ejus rei periculo perterritos. Huic ingenti malo reip. illud etiam est incommodum adjectum, quòd Contarenus cognomine Camalis, triremium & ipse reip. præfectus, dum è Corcyra domum reverteretur, duabus ex sua classe navibus,

Terræmot° in Creta insula.

Contarenus Camalis naufragio perit.

bus, quarum in una erat ipse, tempestate disiectis, atque in Piceni elisis littore, unà cum XL. hominibus perijt. Itemque Carratius, militum reip. præfectus, homo impiger egregiaque virtute, in agro Veronensi equo insidēs ab homine cive suo, de quo nihil verebatur, interfectus est, gladio renibus infixo. De sicario, quē Mantuanorū dux suis in finibus captum magistratui Veronēsium tradiderat, pœna sumpta. Is, dum ea de re quæstio haberetur, se propterea Carratium occidisse, quòd sibi olim maledixerit, magistratui confirmavit. tanta est homini in hominē tamque diuturna parvula sæpe de re suscepta iracundiæ vis & indignatio. Sub hæc, æstatis exitu, quoniam magistratibus comitijs majoribus creandis leges jubent, ut ij, quibus id sorte munus obtigerit, ut nomen alicujus civis ad honores publicos suffragijs provehendi palàm ederent, optimum quemque civem renuncient, ac nonnulli, divites ex civibus qui essent, nonnihil donarent eis, qui illos ad suffragia legissent, quo proniores ad eos in posterum renunciandos fierent: legem Decemuiri tulerunt, Qui civi cuipiam, qui eum ad suffragia legisset, uti magistratus crearetur, pecuniam aut quid aliud ob eam rem dederit, donaverit, qua in insula Decemviris placebit, exul esto: eo relicto loco captus, fœdiore in urbis carcere vitā producito, ac relinquito: eam pœnam minorem, nisi omnibus ad unum suffragijs, collegium ne facito: qui facere volet, ei decem auri libræ mulcta esto.

Carratius præfectus occisus.

Lex in eos qui largitione magistratus quærerent, lata.

Paucisque pòst diebus Maximiliani regis consiliarius Joannes Raublerius, nullo comitatu, secretò ad urbē venit, Zachariamque Contarenum adijt, seque ad illum ab rege missum ostendit, petens, ut quemadmodum is induciis conficiendis paulò antè operam dedisset, ita nunc eadem opera vellet efficere, ut aliqua pacis tra-

Legatus Maximiliani à rep. Venet. pacē petit.

ctatio

ctatio regem inter atq; remp. iniretur. Contarenus, quæ secum regius interpres cõmunicavisset, Senatui exposuit. Senatus Paulum Pisanum legit, qui, quæ Raublerius afferret, ab eo Senatus nomine cognosceret: nã Contarenus re exposita Cremoniã prætor statim abierat. Cũ itaq; Raublerius cũ Pisano ageret, cõfirmavit velle regẽ pacẽ cum Rep. facere: utq; ea fieret, multis rationibus conatus est suaderet Et Pisanus ostẽdit, salva fide reip. cui cũ Aloisio rege firma pax esset, id cõfici nõ posse: contraq; suadebat eã concordiã, pacemq; ineũdam esse, quæ Christianis omnibus cõmunis esset. Deniq; cùm Raublerius sibi à Patribus responderi peteret, Senatus paucis respondit, illum quidem libenti lætoq; animo exceptum fuisse, tum regis sui causa quẽ respublica unicè deligeret atq; observaret, quemadmodum etiã cunctos illius majores amaverat colueratq;, tũ ob proprias hominis virtutes: verùm longè magis ob eam rem, ob quam in primis missus fuerat, ut scilicet de pace concordiaq; ageretur, quam resp. magis cæteris omnibus rebus semper coluerat, atq; hoc tempore multo libentius amplecteretur, si modò omni ex parte ea firma perpetuaq; constitueretur: id quod facilè evenire posse sperabat: nãq; exploratũ ei erat, Aloisii, itẽq; Ferdinandi, Galliæ Hispaniarumq; regum sibi sociorũ animos pronos ad pacem esse: quamobrem eum hortari, ut regni suo hujusmodi pacem persuaderet, quæ Christianis rebus securitatem dignitatemq; esset allatura, regi verò laudem & gloriam sempiternã: tempus maxime ad id opportunum esse: ad eam pacem tractandã omni opera studioq; rempublicam paratam esse modò compertum sit illã communi regum omnium consensu probari: tũc verò cõstituere, qua ratione, quòve loco, aut quibus arbitris ea tractanda sit, haud magnum negocium

Pax qualis inter Venet. & maximil. esse possit

negocium futurum. Hunc Raublerii adventum, respõsumq; eidem redditum, mandatum fuit Condulmerio reip. legato ut Aloisio regi declararet, eademq; cum Albione Ferdinandi apud regem legato communicaret: quæ omnia etiam utriusq; regis legatis Venetiis agentibus initio declarata fuerant. Censuit enim Senatus, se legibus amicitiæ fœderisq;, quod cum iis regibus percusserat, teneri, ut ea faceret. Illa quoq; ratio huc accedebat, ut scilicet regnum animos ad tuendam pacem magis firmos Senatus redderet.

Iulius Pont. milites conscribit.

Interim è Flaminia Petrus Landus Faventiæ magistratus Senatui significavit; Franciscum Mariam Metaurensium ducem Julii Pont. Max. copias proximis in finibus coegisse lustrandi exercitum, ut ajebat, causa: itemq; Florentinos mandavisse, uti sub eorum ditione quilibet paterfamiliâs, aut omnino quæq; domus hominem unum armatum legato ipsorum mitteret certum ad locum, ubi essent milites recensendi: neq;, tur id fieret. proponebatur: itaq; darent Patres operam, ut Faventia communitior fieret, ne quid incommodi resp. si quid Julius contra eam moliatur, accipiat. Patres iis acceptis nunciis pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittẽdam, Lactantiumq; Bergomatem, qui se Carnico Istricoq; bello fortiter atq; amanter gesserat, omnibus militibus, quos ibi esse resp. juberet, præponendum censuerunt. Equites quoq; utriusq; armaturæ non pauci cum præfectis Faventiam evestigio contendere sunt jussi.

Homines nõvi in Britannico Oceano capti.

Non me piget inter hæc ejusdem temporis rem dignam propter novitatem, quæ legentibus nota sit, scribere. Navis Gallica dum in Oceano iter non longè à Britannia faceret, naviculam ex mediis abscissis viminibus arborumq; libro solido contectis ædificatam

cepit:

cepit: in qua homines erant septem mediocri statura, colore subobscuro, lato & patente vultu, cicatriceq; una violacea signato. hi vestem habebant è piscium corio, maculis eam variantibus. coronam è culmo pictam septem quasi auriculis intextam gerebant. carne vescebantur cruda, sanguinemq; uti nos vinum bibebant, eorum sermo intelligi non poterat. ex iis sex mortem obierunt: unus adolescens in Aulercos ubi rex erat, vivus est perductus:

Aloisius rex, cupidus imperii sui fines in Italia propagare, intelligensq; id se consequi non posse, nisi prius sibi Maximilianum adjungeret, quo cum diffidebat, neq; quibus illum artibus multis infensum veteribus recentibusq; injuriis sibi amicum facere posset, omnia cogitans reperiebat: iis rebus ablegato cognitis, quæ Patres à Raublerio acceperant, ratusq; eam optimã esse occasionem Maximiliani animum sibi conciliandi, ad eum legatos misit, qui ut illum in remp. accenderent, ei declararent, se quidem ab legato reipub. edoctum fuisse omnibus de rebus, quas Raublerius ad eam attulisset, omniaq; consilia sibi patefacta: ex quibus Maximilianus, quantum hujuscemodi hominibus credendũ esset, qui illum tam apertè despicerent, ac, quo ergà eum animo iidem essent, facilè cognoscere posset: totumq; hoc factum rex ex animi sui libidine composuit, auxitq;. Neq; ipsum cogitatio fefellit: nã ubi eá Maximilianus ab rege excepit, iis omnib. fidem planè adhibens, perinde ac si vera fuissent, magnopere exarsit; atq; animum, quem in remp. benevolum ad eam diem semper habuerat, his rebus commotus ad Aloisium trãstulit. Id cùm Aloisius cognovisset, magnis illum pollicitationibus atq; illecebris quotidie captum fovens, agere cùm Julio Pontifice Max. & cum Ferdinando

Aloisius rex Maximiliani animum lucratur astu, & in Venetiis stimulat.

T

rege cœpit, quos quidem oppidorum, quæ respub. ex eorum ditione in Flaminia atq; Apulia obtinebat, recuperandorum cupiditate alterum magnopere teneri sciebat, alterum pro animi sui motu ac propensione duci vehementer existimabat (nam Ferdinandus ipse nullam ejus rei ostensionem fecerat) uti secũ & cum Maximiliano contra Venetos fœdere inito bellum sumerẽt. quanquam sunt qui affirment, agitatum de eo ab Aloisio multò antea cum utroq; fuisse, & cum Ferdinando quidem eo maximè tempore, quo ei Neapoli classe in Hispaniam redeunti Aloisius in Liguria obviam se obtulit, diesq; aliquot cum illo fuit. Vtcunq; autem illud ceciderit, ea re ab neutro repudiata, Alberto Pio homine vafro callidoq;, & qui Carpis oppido circumpadano ejectus, quod hereditario jure ad se spectare dictitabat, ad Aloisium regem auxilii petendi causa se contulerat, Gallicas partes fovente, ac magnopere adnitente, propterea quod, si res ad exitum perduceretur, sese domum rediturum confidebat, inter eos omnes fœdus est percussum ultimis Octobris diebus apud Cameracum Belgarum oppidum: quo in oppido Margarita Maximiliani filia, quam Carolus Gallorum rex repudiaverat, cælebs eas nationes regebat, eiq; rei omne studium adhibuerat. tametsi non parvam etiam operam in eo navaverat Georgius Ambosius Cardinalis Rotomagensis Aloisii legatus: qui, quòd Romæ comitiis Pontificalibus Alexandri sexti morte præteritus, eam repulsam reip. acceptam referebat, eximio erat in illã odio: & Nicolaus Frisius, homo Germanus, Italis imbutus moribus, Maximiliano perfamiliaris, qui ad utrosq; nõ semel ventitaverat cũ mandatis, fœderiq; demum feriendo affuit Maximiliani nomine. Fœderis lex præter cætera fuit, uti omnes uno tempore reip. bellũ infer-

Cameracẽse fœdus.

Lex fœderis.

inferrent: quo si Veneti bello victi essent, quæ ab iis ultra Veronæ urbis fines ditione tenebantur, Gallorū regi cederent: Verona, quæq; ab ea usq; ad mare Adriaticū pertingunt, Maximiliano: Flaminiæ oppida, quæ reip. tunc essent, Iulius: Apuliæ, Ferdinādus obtineret. Tanta verò fuit Gallorū regis cura, ne quid eorum, quæ in concilio statuissent, enunciaretur, ut diu nihil certi rescire potuerit, Alo siusq; ipse Antonio reip legato ab eo societatis jure quærenti, ecquodnam Cameraci fœdus percussisset, affirmans dixerit, se amicum reip. esse, neq; quicquam fieri contra illius dignitatem permisisse: Antoniusq; Senatui scripserit, nihil omnino actum quod reip. nocere posset, fidem sibi regem suam non semel interposuisse.

Erat Mediolani reip. nomine Joannes Jacobus Caroldius Senatus scriba, cui fidem regii ministri sæpe fecerant, dum in conciliū ab legatis iretur, deq; ea re sermo frequens esset, regem omnino nunquam ab rep. dissensurum, omnibusq; rebus charius reip. amicitiam semper habiturum: scire enim eam conjunctionē magno sibi & usui & ornamento esse: is, quòd Giufredum Carolum, de quo suprà commemoravimus, confecto statim fœdere inter suos gloriantem dix sse intellexerat sese brevi sui civis mortem cumulatè vindicaturum, deque iis, qui eum interfecissent, pœnas sumpturum, Carminiolam Venetorum imperatorem avorum nostrorum memoria publicè ab iis ob proditionem capite mulctatum, eo involucro verborum designantem: utriq; enim eadem tellus patria fuit: id, quod erat ratus, Senatui primus omnium per literas denunciavit, eo ab fœdere sibi caveret: habere se, contra remp. fuisse ictum, indicia. Sed confecto, ut dictum est, fœdere, Julius tametsi cupiditate ferebatur Arimino Faventiaq;

Veneti de fœdere Cameracensi moniti.

Iulii Pontif. providentia.

potiundi, quia tamen & Gallorum regem magnæ per se potentiæ multò majorem suo permissu fieri nolebat, & cùm illam nationem, tum Germaniæ populos in possessionem Italiæ venire, optimæq; ejus partis atq; populosissimæ dominos fieri, sibi reliquisq; Italis detrimentosum existimabat futurum, ut ab illis Venetos opprimi fineret, adduci propè non poterat. Itaque cùm videret ab Aloisio exercitum reliquaq; ad bellum idonea per hyemem magnò studio comparari, ut primo pabuli tempore Alpes trajiceret, seq; ab eo per legatos perque literas sollicitari animadverteret, ut suas & ipse copias paratas haberet ad reip. fines eodem tempore à Flaminiæ latere infestandos, atque in ejus ditionem irrumpendũ, ne sui colligendi aut omnino resistendi reip. facultas daretur: Constantino Cominato Epirotæ non postremæ apud Maximilianum autoritatis, qui Romæ tunc erat, quoq; ipse familiarissimè utebatur, mandavit, ut in occulto Joannem Baduarium reipublicæ apud se legatum alloqueretur, quæq; ab eo dici vellet, ei ostendit. Constantinus, qui à Gallis regno pulsus, quod quidem aliquot antè annis uxorio nomine in Salassis obtinuerat, magno illos odio prosequebatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atq; omnia Aloisii regis consilia ei aperit, quæq; reip. impendeant proponit. addit, si Senatus Ariminum atq; Faventiam restituere Julio velit, propterea quòd is reip. vastitatem non æquo animo ferat, confidere sese ab eo impetraturum, ut unà cum Maximiliano à Gallis desciscat, detq; operam ne quid ab illis reip. noceri possit. Legatus Constantino collaudato, quòd tanta secum de re sermonem habuerit, nihil sibi spei esse reliquum dixit posse se ad id perducere Senatum: sed quæ ab eo cognoverit, uti ad Decemvirum magistros

quam

quam celerrimè perferantur, se curaturum pollicetur.

Decemviri, qui jam de fœderis conditionib. aliunde cognoverant, neq; oppida illa ab se dimittere ullam ob causam in animum induxerant, nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, iis de rebus rescripserunt: sed ad Maximilianum, de quo porrò ad eos afferebatur, posse illum adhuc quidem ab amicitia Aloisii regis abstrahi (nondum enim eam rem ob vetus erga illum odium, plurimasq; odii causas in ejus animo coaluisse) Joannem Petrum Stellam Senatus scribam, qui aliâs ad Maximilianum ventitaverat, eratq; illi admodum familiaris, secretò miserant, ut illum quibuscunq; posset modis Senatui reconciliaret. Is cùm ob nimium conficiendæ rei studium immatura festinatione se apud Maximiliani familiares patefecisset, sic, ut ejus adventus Aloisii regis legatis, qui apud Maximilianum erant, celari non potuerit, nulli reip. usui fuit. Leonardus quoq; Vicetinus, ex nobili Portorum gente, vir & clari in bonarum artium disciplina nominis, & reip. amantissimus, magnis itineribus summa hyeme ad amicos suos Maximiliani familiares, qui se ei obtulerant, à Senatu missus, ut per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decemviri enim certas pacis conditiones, quæ ab illo proponebantur, quod ex reip. dignitate non essent, re inter ipsos agitata respuerunt. Venetorum legatus ad Maximilianum.

Quin etiam illud accidit: nam quod erant Romæ duo reip. legati, Joannes, de quo dixi, Baduarius homo lenissimis omnino moribus, & Georgius Pisanus morosi admodum ingenii, cum Julio Centum cellas petente Pisanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob valetudinem relicto. Ibi cùm Julium tranquillo mari navicula e hilaratum, qua una illa re magnopere delectabatur, Pisanus de eo ipso reip. in Flaminia negocio alloqueretur Iulii Pontifici is callidum consilium.

tur: quin tu, inquit Julius, non cum Senatu tuo agis, ut is aliquẽ ex suis civib. mihi proponat, cui ego Ariminum, Faventiamq; dem Romanæ reip. nomine obtinenda stipendiarumq; illum meũ faciam? ita & habebitis re vos à me oppida illa, & ego ad speciẽ non amisero. Ad quẽ quidem Julii sermonẽ Pisanus respondisse dicitur: non consuesse rempub. quempiam ex sua civitate regem facere: tumque nihil de ea re ad Senatum scripsit: neque quicquam cum collega postea communicavit suo. ita sive casu, sive fortuna, sive deorum immortaliũ voluntate, qui remp. florentẽ opib. egregiã & illustrẽ fama, pollentem autoritate, in finitimorũ regum invidiã adduxerint, ut ex adversis ejus reb. animos hominum erudirent, quæ civitas quodq; imperiũ annos plus mille octoginta semper creverit, posse id unius diei spatio vehementer conteri ac debilitari.

Venetorum ad bellum sibi imminens apparatus.

Patres pacis spe deposita, ad bellum propulsandũ ingenti animo se cõverterunt. Itaq; uti equites gravioris armaturæ supplerentur numero ad decẽ millia, levioris ad tria millia quingẽti, quorũ essent ab Epiro duo millia, milites q; ad millia tredecim conscriberentur. Senatus statim jussit. tũ ut ei quoq; rei prospiceretur, si quid reges mari molirẽtur, naves triremes quindecim, quarũm essent Nothæ quatuor, ut in urbe Cretaq; insula armarentur, classiq; reliquæ conjungerẽtur, latũ. Missus quoq; ab Decemviris ad regem Britanniæ Andreas Baduarius, qui multos annos ea in insula fuerat, linguamq; illam callebat, ut eum reip. amicum faceret.

Legati utrinque dimittuntur.

Interim & Lascaris Gallorum regis legatus, Patribus valere jussis, ab urbe in Galliam discessit ultimis Januarii diebus: & Antonio legato reipub. uti domum reverteretur, regii in Gallia interpretes edixerunt, cum ei prius torquem aureum dono regis nomine attulissent.

lissent. Antonius autem non egere se inimici regis muneri b. pronuncians, torque repudiato viæ se dedit. Caroldius etiam Mediolano dimissus cum Triultium discedens salutavisset: ille verò, pudet me, inquit, Caroldi hujus belli, quod parari video, nam injustum est: nulla enim in re violatam à vobis Gallorum societatem possumus dicere: nam quod rex de induciis queritur, id quidem nihil est; Senatus enim illi ob res modò Italas tenebatur, reliquis in rebus erat liber.

Paucis autem pòst diebus cùm parum esse superioribus Senatusconsultis provisum exercitu comparando Patribus videretur, additum ad illa est, uti equitũ levis armaturæ mille, militum quina millia advenarũ nationũ scriberentur, sagittariiq́; è Creta insula mille, ex Acroceraunis alteri mille cujusq; modi armorũ accerserentur. quodq́; Genuæ atq; provinciæ portubus naves innumerarum amphorarũ quatuor, triremesq́; non paucas armari ab rege Patres intellexerunt: naves triremes duodecim, quarum essent Nothæ duæ, prioribus addendas censuerunt. latum etiam, ut Cremonæ arx ad sustinendos hostium impetus longè munitior fieret. itaq; mille operæ ei rei à magistratibus additæ, opus ante inceptum bellum perfecerunt. reliqua etiam eorum finium oppida castellaq́;, quibus id usui esset, communitiora fieri, magna cura atque impendio cœpta sunt. Ea dum Nicolaus imperator inviseret, Bergomumq́; adire, quod postremum erat, die dicta statuisset, re per exploratores Mediolani profecto nunciata, noctu ejus equites ducenti cum militib. totidem, quos singuli singulos suis in equis imposuerant, Abdua flumine trajecto, se in sylvas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil ejusmodi veritus cum paucis itineri se dederat, de via interciperent. quorum de insidiis cùm

Cremonæ arx munitior redditur.

esset Bergomum per agricolas earum regionum magistratibus nunciatum, tabellarii nunciiq; citatis ad imperatorem equis missi ab iis, parvo illi spacio ex hostiũ manibus erepto, saluti & incolumitati fuerunt.

Pulvis tormentarius & urbana navalia fulmine iacta.

Iis rebus foris administratis, domi claro ac sereno die urbanis in navalib. dum pulverẽ ad tormenta exercenda confectum in arculas ligneas operæ infarciunt, ictu mallei favilla emicuit: ea ingentem ejus pulveris acervũ comprehendit, disiectisq; immani cum fragore ac tonitru, terræq; motu ejus conclavis, in quo asservabatur, parietibus & tecto, ut lateres, tegulas, asseres, tignaq; ipsa longo per aera tractu volantia ignis vis atq; impetus in diversa tulerit, fumo & caligine urbem totam puncto temporis integens civitatem perterrefecit: Senatusq; qui habebatur, miraculo exterritus in forum frequens descendit. eo igni & cadentibus passim iis, quæ sublimè ierant, fragmentis, ex fabrûm collegio quamplurimi, magisterq; ipse fabrũ, & honesti homines aliquot interierunt: habitaq; pro ostento res fuit.

Hispaniæ regis fraus & dolus.

Regis sub hæc Ferdinandi legatus Patres adiit, regẽ suum eo se fœdere, quod ictum Cameraci esset, uno modo capite, quo sit bellum Thracibus inferendum, cum Aloisio rege coniunxisse: velle enim, quod cum rep. fœdus habeat, in eo amantissimè permanere: cupere autẽ, propterea quòd fiat certior ab Aloisio arma in remp. parari, scire à Patribus, quænam sit ejus rei causa: demum, quicquid aut opibus, aut benevolentia valeat, id omne reip. polliceri. Ejusmodiq; sermonẽ ipse in Hispania rex cum reip. legato Francisco Cornelio habuit, ut Senatus ea, quæ multis autorib. aliunde cognovisset, de Ferdinandi ab se alienatione, falsa esse crederet. ita sunt prona hominum ad fallendum ingenia, non quorumlibet modò, sed regnum quoq;.

Vbi

Ubi patres de insidiis imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt, ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipsos, qui paulò antè bellum Rheticum Carnicumq; administraverant, Andream Grittum, Georgium Cornelium. atq; is, antequam proficisceretur, majoribus comitiis templi Marci procurator lectus est, Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo suprà cōmemoravimus, loco, Erat Cornelius annorum LV. neq; post Franciscum Foscarum, qui dux Venetorum fuerat, quenquam minorem natu illum magistratum esse adeptum constabat: adeò uni senectuti eo creando ferè semper honos fuit. Præfectus quoq; à Senatu lectus est Epirotis equitibus Justinianus Maurocenus: quæq; ad eam diem in nobilitatem aditum nunquam habuerat, Vincentio Valerio tormentorum cura tradita, Proficiscentibus autem ab urbe legatis, quæstor est exercitui Paulus Nanus declaratus. Quoniam verò magistratus regii edictum Mediolani proposuerant, ut cùm ejus urbis cives, tum verò etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reip. eo temporis moram traherent, viginti dierum spacio domum reverterentur, id qui non fecisset, mors ei pœna esset, ejusq; bona publicarentur: qua ex re fiebat, ut perplurimi, qui vel mercaturam faciebant, vel plebeias artes exercebant, domiciliaq; in urbe habebant, emigrare cogerentur: legem contrà Patres jusserunt, qui ea de causa urbem reliquisset, quive illum navicula evexisset, aut comes itineris fuisset, ejus bona fisco inferrentur, aliquandoq; captus annum in carcere teterrimo conficeret. ea pœna proposita, omnes, quibus quidem aut insulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris esset, emigrare veriti restiterunt. His rebus bellicisq; apparatibus, & Maxi-

Belli contrà Venetos initium.

Galli è ditione Venetiana edicto evocantur.

Edictum Reipubl. Venetianæ.

negocium futurum. Hunc Raublerii adventum, responsumq; eidem redditum, mandatum fuit Condulmerio reip. legato ut Aloisio regi declararet, eademq; cum Albione Ferdinandi apud regem legato communicaret: quæ omnia etiam utriusq; regis legatis Venetiis agentibus initio declarata fuerant. Censuit enim Senatus, se legibus amicitiæ fœderisq́, quod cum iis regibus percusserat, teneri, ut ea faceret. Illa quoq; ratio huc accedebat, ut scilicet regnum animos ad tuendam pacem magis firmos Senatus redderet.

Iulius Pont. milites conscribit.

Interim è Flaminia Petrus Landus Faventiæ magistratus Senatui significavit; Franciscum Mariam Metaurensium ducem Julii Pont. Max. copias proximis in finibus coegisse lustrandi exercitum, ut ajebat, causa: itemq; Florentinos mandavisse, uti sub eorum ditione quilibet paterfamiliâs, aut omnino quæq; domus hominem unum armatum legato ipsorum mitteret certum ad locum, ubi essent milites recensendi: neq;, cur id fieret, proponebatur: itaq; darent Patres operam, ut Faventia communitior fieret, ne quid incommodi resp. si quid Julius contra eam moliatur, accipiat. Patres iis acceptis nunciis pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittẽdam, Lactantiumq; Bergomatem, qui se Carnito Istricoq; bello fortiter atq; amanter gesserat, omnibus militibus, quos ibi esse resp. juberet, præponendum censuerunt. Equites quoq; utriusq; armaturæ non pauci cum præfectis Faventiam evestigiò contendere sunt jussi.

Homines novi in Britannico Oceano capti.

Non me piget inter hæc ejusdem temporis rem dignam propter novitatem, quæ legentibus nota sit, scribere. Navis Gallica dum in Oceano iter non longè à Britannia faceret, naviculam ex mediis abscissis viminibus arborumq; libro solido contectis ædificatam cepit:

cepit: in qua homines erant septem mediocri statura, colore subobscuro, lato & patente vultu, cicatriceq́; una violacea signato. hi vestem habebant è piscium corio, maculis eam variantibus. coronam è culmo pictam septem quasi auriculis intextam gerebant. carne vescebantur cruda, sanguinemq́; uti nos vinum bibebant, eorum sermo intelligi non poterat. ex iis sex mortem obierunt: unus adolescens in Aulercos ubi rex erat, vivus est perductus:

Aloisius rex, cupidus imperii sui fines in Italia propagare, intelligensq́; id se consequi non posse, nisi prius sibi Maximilianum adjungeret, quo cum diffidebat, neq́; quibus illum artibus multis infensum veteribus recentibusq́; injuriis sibi amicum facere posset, omnia cogitans reperiebat: iis rebus ablegato cognitis, quæ Patres à Raublerio acceperant, ratusq́; eam optimã esse occasionem Maximiliani animum sibi conciliandi, ad eum legatos misit, qui ut illum in remp. accenderent, ei declararent, se quidem ab legato reipub. edoctum fuisse omnibus de rebus, quas Raublerius ad eam attulisset, omniaq́; consilia sibi patefacta: ex quibus Maximilianus, quantum hujuscemodi hominibus credendũ esset, qui illum tam apertè despicerent, ac, quo erga eum animo iidem essent, facilè cognoscere posset: totumq́; hoc factum rex ex animi sui libidine composuit, auxitq́;. Neq́; ipsum cogitatio fefellit: nã ubi ea Maximilianus ab rege excepit, iis omnib. fidem planè adhibens, perinde ac si vera fuissent, magnopere exarsit, atq́; animum, quem in remp. benevolum ad eam diem semper habuerat, his rebus commotus ad Aloisium trãstulit. Id cùm Aloisius cognovisset, magnis illum pollicitationibus atq́; illecebris quotidie captum fovens, fingere cùm Julio Pontifice Max. & cum Ferdinando

Aloisius rex Maximiliani animum lucratur astu, & in Venetiis stimulat.

rege cœpit, quos quidem oppidorum, quæ respub. ex eorum ditione in Flaminia atq; Apulia obtinebat, recuperandorum cupiditate alterum magnopere teneri sciebat, alterum pro animi sui motu ac propensione duci vehementer existimabat (nam Ferdinandus ipse nullam ejus rei ostensionem fecerat) uti secū & cum Maximiliano contra Venetos fœdere inito bellum sumerēt. quanquam sunt qui affirment, agitatum de eo ab Aloisio multò antea cum utroq; fuisse, & cum Ferdinando quidem eo maximè tempore, quo ei Neapoli classe in Hispaniam redeunti Aloisius in Liguria obviam se obtulit, diesq; aliquot cum illo fuit. Vtcunq; autem illud ceciderit, ea re ab neutro repudiata, Alberto Pio homine vafro callidoq;, & qui Carpis oppido circumpadano ejectus, quod hereditario jure ad se spectare dictitabat, ad Aloisium regem auxilii petendi causa se contulerat, Gallicas partes fovente, ac magnopere adnitente, propterea quod, si res ad exitum perduceretur, sese domum rediturum confidebat, inter eos omnes fœdus est percussum ultimis Octobris diebus apud Cameracum Belgarum oppidum: quo in oppido Margarita Maximiliani filia, quam Carolus Gallorum rex repudiaverat, cælebs eas nationes regebat, eiq; rei omne studium adhibuerat. tametsi non parvam etiam operam in eo navaverat Georgius Ambosius Cardinalis Rotomagensis Aloisii legatus: qui, quòd Romæ comitiis Pontificalibus Alexandri sexti morte præteritus, eam repulsam reip. acceptam referebat, eximio erat in illā odio: & Nicolaus Frisius, homo Germanus, Italis imbutus moribus, Maximiliano perfamiliaris, qui ad utrosq; nō semel ventitaverat cū mandatis, fœderiq; demum feriendo affuit Maximiliani nomine. Fœderis lex præter cætera fuit, uti omnes uno tempore reip. bellū infer-

Cameracēse fœdus.

Lex fœderis.

inferrent: quo si Veneti bello victi essent, quæ ab iis ultra Veronæ urbis fines ditione tenebantur, Gallorũ regi cederent: Verona, quæq́ ab ea usq; ad mare Adriaticũ pertingunt, Maximiliano: Flaminiæ oppida, quæ reip. tunc essent, Iulius: Apuliæ, Ferdinãdus obtineret. Tanta verò fuit Gallorũ regis cura, ne quid eorum, quæ in concilio statuissent, enunciaretur, ut diu nihil certi rescire potuerit, Alo siusq; ipse Antonio reip legato ab eo societatis jure quærenti, ecquodnam Cameraci fœdus percussisset, affirmans dixerit, se amicum reip. esse, neq; quicquam fieri contra illius dignitatem permisisse: Antoniusq; Senatui scripserit, nihil omnino actum quod reip. nocere posset, fidem sibi regem suam non semel interposuisse.

Erat Mediolani reip. nomine Joannes Jacobus Caroldius Senatus scriba, cui fidem regii ministri sæpe fecerant, dum in conciliũ ab legatis iretur, deq; ea re sermo frequens esset, regem omnino nunquam ab rep. dissensurum, omnibusq; rebus charius reip. amicitiam semper habiturum: scire enim eam conjunctionẽ magno sibi & usui & ornamento esse: is, quòd Giufredum Carolum, de quo suprà commemoravimus, confecto statim fœdere inter suos gloriantem dix sse intellexerat sese brevi sui civis mortem cumulatè vindicaturum, deque iis, qui eum interfecissent, pœnas sumpturum, Carminiolam Venetorum imperatorem avorum nostrorum memoria publicè ab iis ob proditionem capite mulctatum, eo involucro verborum designantem: utriq; enim eadem tellus patria fuit: id, quod erat ratus, Senatui primus omnium per literas denunciavit, eo ab fœdere sibi caveret: habere se, contra remp. fuisse ictum, indicia. Sed confecto, ut dictum est, fœdere, Julius tametsi cupiditate ferebatur Arimino Faventiaq;

Veneti de fœdere Cameracensi moniti.

Iulii Pontif. providentia.

potiundi, quia tamen & Gallorum regem magnæ per se potentiæ multò majorem suo permissu fieri nolebat, & cùm illam nationem, tum Germaniæ populos in possessionem Italiæ venire, optimæq; ejus partis atq; populosissimæ dominos fieri, sibi reliquisq; Italis detrimentosum existimabat futurum, ut ab illis Venetos opprimi sineret, adduci propè non poterat. Itaque cùm videret ab Aloisio exercitum reliquaq; ad bellum idonea per hyemem magnò studio comparari, ut primo pabuli tempore Alpes trajiceret, seq; ab eo per legatos perque literas sollicitari animadverteret, ut suas & ipse copias paratas haberet ad reip. fines eodem tempore à Flaminiæ latere infestandos, atque in ejus ditionem irrumpendũ, ne sui colligendi aut omnino resistendi reip. facultas daretur: Constantino Cominato Epirotæ non postremæ apud Maximilianum autoritatis, qui Romæ tunc erat, quoq; ipse familiarissimè utebatur, mandavit, ut in occulto Joannem Baduarium reipublicæ apud se legatum alloqueretur, quæq; ab eo dici vellet, ei ostendit. Constantinus, qui à Gallis regno pulsus, quod quidem aliquot antè annis uxorio nomine in Salassis obtinuerat, magno illos odio prosequebatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atq; omnia Aloisii regis consilia ei aperit, quæq; reip. impendeant proponit. addit, si Senatus Ariminum atq; Faventiam restituere Julio velit, propterea quòd is reip. vastitatem non æquo animo ferat, confidere sese ab eo impetraturum, ut unà cum Maximiliano à Gallis desciscat, detq; operam ne quid ab illis reip. noceri possit. Legatus Constantino collaudato, quòd tanta secum de re sermonem habuerit, nihil sibi spei esse reliquum dixit posse se ad id perducere Senatum: sed quæ ab eo cognoverit, uti ad Decemvirûm magistros

quam

quam celerrimè perferantur, se curaturum pollicetur.

Decemviri, qui jam de fœderis conditionib. aliunde cognoverant, neq; oppida illa ab se dimittere ullam ob causam in animum induxerant, nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, iis de rebus rescripserunt: sed ad Maximilianum, de quo porrò ad eos afferebatur, posse illum adhuc quidem ab amicitia Aloisii regis abstrahi (nondum enim eam rem ob vetus erga illum odium, plurimasq; odii causas in ejus animo coaluisse) Joannem Petrum Stellam Senatus scribam, qui aliàs ad Maximilianum ventitaverat, eratq; illi admodum familiaris, secretò miserant, ut illum quibuscunq; posset modis Senatui reconciliaret. Is cùm ob nimium conficiendæ rei studium immatura festinatione se apud Maximiliani familiares patefecisset, sic, ut ejus adventus Aloisii regis legatis, qui apud Maximilianum erant, celari non potuerit, nulli reip. usui fuit. Leonardus quoq; Vicetinus, ex nobili Portorum gente, vir & clari in bonarum artium disciplina nominis, & reip. amantissimus, magnis itineribus summa hyeme ad amicos suos Maximiliani familiares, qui se ei obtulerant, à Senatu missus, ut per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decemviri enim certas pacis conditiones, quæ ab illo proponebantur, quod ex reip. dignitate non essent, re inter ipsos agitata respuerunt.

Venetorum legatus ad Maximilianum.

Quin etiam illud accidit: nam quod erant Romæ duo reip. legati, Joannes, de quo dixi, Baduarius homo lenissimis omnino moribus, & Georgius Pisanus morosi admodum ingenii, cum Julio Centum cellas petente Pisanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob valetudinem relicto. Ibi cùm Julium tranquillo mari navicula exhilaratum, qua una illa re magnopere delectabatur, Pisanus de eo ipso reip. in Flaminia negocio alloquere-

Julii Pontifici is callidum consilium.

potiundi, quia tamen & Gallorum regem magnæ per se potentiæ multò majorem suo permissu fieri nolebat, & cùm illam nationem, tum Germaniæ populos in possessionem Italiæ venire, optimæq; ejus partis atq; populosissimæ dominos fieri, sibi reliquisq; Italis detrimentosum existimabat futurum; ut ab illis Venetos opprimi sineret, adduci propè non poterat. Itaque cùm videret ab Aloisio exercitum reliquaq; ad bellum idonea per hyemem magno studio comparari; ut primo pabuli tempore Alpes trajiceret, seq; ab eo per legatos perque literas sollicitari animadverteret, ut suas & ipse copias paratas haberet ad reip. fines eodem tempore à Flaminiæ latere infestandos, atque in ejus ditionem irrumpendũ, ne sui colligendi aut omnino resistendi reip. facultas daretur: Constantino Cominato Epirotæ non postremæ apud Maximilianum autoritatis, qui Romæ tunc erat, quoq; ipse familiarissimè utebatur, mandavit, ut in occulto Joannem Baduarium reipublicæ apud se legatum alloqueretur, quæq; ab eo dici vellet, ei ostendit. Constantinus, qui à Gallis regno pulsus, quod quidem aliquot antè annis uxorio nomine in Salassis obtinuerat, magno illos odio prosequebatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atq; omnia Aloisii regis consilia ei aperit, quæq; reip. impendeant proponit. addit, si Senatus Ariminum atq; Faventiam restituere Julio velit, propterea quòd is reip. vastitatem non æquo animo ferat, confidere sese ab eo impetraturum, ut unà cum Maximiliano à Gallis desciscat, detq; operam ne quid ab illis reip. noceri possit. Legatus Constantino collaudato, quòd tanta secum de re sermonem habuerit, nihil sibi spei esse reliquum dixit posse se ad id perducere Senatum: sed quæ ab eo cognoverit, uti ad Decemvirûm magistros

quam

quam celerrimè perferantur, se curaturum pollicetur.

Decemviri, qui jam de fœderis conditionib. aliunde cognoverant, neq; oppida illa ab se dimittere ullam ob causam in animum induxerant, nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, iis de rebus rescripserunt: sed ad Maximilianum, de quo porrò ad eos afferebatur, posse illum adhuc quidem ab amicitia Aloisii regis abstrahi (nondum enim eam rem ob vetus erga illum odium, plurimasq; odii causas in ejus animo coaluisse) Joannem Petrum Stellam Senatus scribam, qui aliâs ad Maximilianum ventitaverat, eratq; illi admodum familiaris, secretò miserant, ut illum quibuscunq; posset modis Senatui reconciliaret. Is cùm ob nimium conficiendæ rei studium immatura festinatione se apud Maximiliani familiares patefecisset, sic, ut ejus adventus Aloisii regis legatis, qui apud Maximilianum erant, celari non potuerit, nulli reip. usui fuit. Leonardus quoq; Vicetinus, ex nobili Portorum gente, vir & clari in bonarum artium disciplina nominis, & reip. amantissimus, magnis itineribus summa hyeme ad amicos suos Maximiliani familiares, qui se ei obtulerant, à Senatu missus, ut per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decemviri enim certas pacis conditiones, quæ ab illo proponebantur, quod ex reip. dignitate non essent, re inter ipsos agitata respuerunt.

Venetorum legatus ad Maximilianum.

Quin etiam illud accidit: nam quod erant Romæ duo reip. legati, Joannes, de quo dixi, Baduarius homo lenissimis omnino moribus, & Georgius Pisanus morosi admodum ingenii, cum Julio Centum cellas petente Pisanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob valetudinem relicto. Ibi cùm Julium tranquillo mari navicula e hilaratum, qua una illa re magnopere delectabatur, Pisanus de eo ipso reip. in Flaminia negocio alloquere-

Julii Pontifi. is callidum consilium.

tur: quin tu, inquit Julius, non cum Senatu tuo agis, ut is aliquē ex suis civib. mihi proponat, cui ego Ariminum, Faventiamq; dem Romanæ reip. nomine obtinenda stipendiarumq; illum meū faciam? ita & habebitis re vos à me oppida illa, & ego ad speciē non amisero. Ad quē quidem Julii sermonē Pisanus respondisse dicitur: non consuesse rempub. quempiam ex sua civitate regem facere: tumque nihil de ea re ad Senatum scripsit: neque quicquam cum collega postea communicavit suo. ita sive casu, sive fortuna, sive deorum immortaliū voluntate, qui remp. florentē opib. egregiā & illustrē fama, pollentem autoritate, in finitimorū regum invidiā adduxerint, ut ex adversis ejus reb. animos hominum erudirent, quæ civitas quodq; imperiū annos plus mille octoginta semper creverit, posse id unius diei spatio vehementer conteri ac debilitari.

Venetorum ad bellum sibi imminens apparatus.

Patres pacis spe deposita, ad bellum propulsandū ingenti animo se cōverterunt. Itaq; uti equites gravioris armaturæ supplerentur numero ad decē millia, levioris ad tria millia quingēti, quorū essent ab Epiro duo millia, militesq; ad millia tredecim conscriberentur. Senatus statim jussit. tū ut ei quoq; rei prospiceretur, si quid reges mari molirētur, naves triremes quindecim, quarum essent Nothæ quatuor, ut in urbe Cretaq; insula armarentur, classiq; reliquæ conjungerētur, latū. Missus quoq; ab Decemviris ad regem Britanniæ Andreas Baduarius, qui multos annos ea in insula fuerat, linguamq; illam callebat, ut eum reip. amicum faceret.

Legati utrinque dimittuntur.

Interim & Lascaris Gallorum regis legatus, Patribus valere jussis, ab urbe in Galliam discessit ultimis Januarii diebus: & Antonio legato reipub. uti domum reverteretur, regii in Gallia interpretes edixerunt, cum ei prius torquem aureum dono regis nomine attulissent.

lissent. Antonius autem non egere se inimici regis munerib, pronuncians, torque repudiato viæ se dedit. Caroldius etiam Mediolano dimissus cum Triultium discedens salutavisset: ille verò, pudet me, inquit, Caroldi hujus belli, quod parari video, nam injustum est: nulla enim in re violatam à vobis Gallorum societatem possumus dicere: nam quod rex de induciis queritur, id quidem nihil est; Senatus enim illi ob res modò Italas tenebatur, reliquis in rebus erat liber.

Paucis autem pòst diebus cùm parum esse superioribus Senatusconsultis provisum exercitu comparando Patribus videretur, additum ad illa est, uti equitũ levis armaturæ mille, militum quina millia advenarũ nationũ scriberentur, sagittariiq; è Creta insula mille, ex Acroceraunis alteri mille cujusq; modi armorũ accerserentur. quodq; Genuæ atq; provinciæ portubus naves innumerarum amphorarũ quatuor, triremesq; non paucas armari ab rege Patres intellexerunt: naves triremes duodecim, quarum essent Nothæ duæ, prioribus addendas censuerunt. latum etiam, ut Cremonæ arx ad sustinendos hostium impetus longè munitior fieret. itaq; mille operæ ei rei à magistratibus addictæ, opus ante inceptum bellum perfecerunt. reliqua etiam eorum finium oppida castellaq;, quibus id usui esset, communitiora fieri, magna cura atque impendio cœpta sunt. Ea dum Nicolaus imperator inviseret, Bergomumq; adire, quod postremum erat, die dicta statuisset, re per exploratores Mediolani præfecto nunciata, noctu ejus equites ducenti cum militib. totidem, quos singuli singulos suis in equis imposuerant, Abdua flumine trajecto, se in sylvas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil ejusmodi veritus cum paucis itinerì se dederat, de via interciperent. quorum de insidiis cùm

Cremonæ arx munitior redditur.

Ubi patres de insidiis imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt, ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipsos, qui paulò antè bellum Rheticum Carnicumq; administraverant, Andream Grittum, Georgium Cornelium. atq; is, antequam proficisceretur, majoribus comitiis templi Marci procurator lectus est, Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo suprà cōmemoravimus, loco, Erat Cornelius annorum LV. neq; post Franciscum Foscarum, qui dux Venetorum fuerat, quenquam minorem natu illum magistratum esse adeptum constabat: adeò uni senectuti eo creando ferè semper honos fuit. Præfectus quoq; à Senatu lectus est Epirotis equitibus Justinianus Maurocenus: quæq; ad eam diem in nobilitatem aditum nunquam habuerat, Vincentio Valerio tormentorum cura tradita, Proficiscentibus autem ab urbe legatis, quæstor est exercitui Paulus Nanus declaratus. Quoniam verò magistratus regii edictum Mediolani proposuerant, ut cùm ejus urbis cives, tum verò etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reip. eo temporis moram traherent, viginti dierum spacio domum reverterentur, id qui non fecisset, mors ei pœna esset, ejusq; bona publicarentur: qua ex re fiebat, ut perplurimi, qui vel mercaturam faciebant, vel plebeias artes exercebant, domiciliaq; in urbe habebant, emigrare cogerentur: legem contrà Patres jusserunt, qui ea de causa urbem reliquisset, quive illum navicula evexisset, aut comes itineris fuisset, ejus bona fisco inferrentur, aliquandoq; captus annum in carcere teterrimo conficeret. ea pœna proposita, omnes, quibus quidem aut insulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris esset, emigrare veriti restiterunt. His rebus bellicisq; apparatibus, & Maxi-

Belli contrà Venetos initium.

Galli è ditione Venetiana edicto evocantur.

Edictum Reipubl. Venetianæ.

Germanis mercatoribus agendi facultas libera concessa.

miliani cum Aloisio rege nova ex fœdere conjunctione, Germani mercatores, qui in urbe erant, permoti, concilio coacto à Patribus petierunt, uti se tutos, si quid reip. ab suo rege accidat, velint esse. quod quidem illis Patres libentissimi concesserunt: amplissimaq; ijs facultas est omnia uti consueverant, in tota reip. ditione liberrimè agendi tradita.

Classium apparatus.

Comitijs deinde majoribus præfectus est classis Angelus Trivisanus declaratus, jussusq; à Senatu quamprimum conscendere: nã præter eas naves, quæ à Gallorum rege armabantur, Ferdinandum quoq; regem parare classem, quam in Siciliam & Tarentum mitteret, reip. apud illum legatus ad Senatum scripserat. tametsi ejus legatus Patribus fidem faceret, Africanarum rerũ causa eas opes comparari: nil omnino esse, quod eo ab rege sibi verendum existimarent, qui esset reip. amantissimus

Ea res, & quòd Julius exercitum & ipse in Flaminia ex Hetruria & Umbria & Piceno cogebat, & Galli magna manu Alpes jam trajecerant, longè majore aũt unà cum rege in dies trajecturi dicebantur, & Maximilianũ omnes homines idem per se facturũ existimabant (misceri enim & tractari arma ex Germania rumor attulerat) Senatũ solicitum fecerat, quonã pacto unus tot tantorũq; hostiũ impetus terra mariq; sustineret, præsertim cùm Julius Roma, suisq; omnib. ab oppidis & finibus manum ullã ad reip. stipendia venire non permitteret, edictis durioribus interpositis: ut, qua ex parte plurimi se duces reip. obtulerant, multumq; copiarum secum adducturos se receperant, resq; pub. magno eos usui sibi futuros confidebat, ab ea illam parte spes omnis atq; opinio destituerit. Quæ cùm ita se haberent, præstare Patribus visum est, uti ad Senatum

tum de restituenda Julio Faventia referretur, si fortè illum eo munere avertere ab incepto possent: verùm Georgio Emo rem vehementer refellente, nihi latum.

Consultatio de Faventia Pontifici restituenda.

Legatis Brixiam Cremonamq; profectis, templi Marcij altera procuratio, quo in magistratu Marcus Antonius Maurocenus mortem objerat, Andreæ Gritto comitijs majoribus est delata, ut eo munere ad bene de rep. promerendum rebus tam dubiis accederetur, Andrea Venerio cive prudente, publiciq; juris retinente, octo suffragijs præterito: qui eo anno Patribus autor fuerat uti Aloisii regis societate, suspecta illa quidem ac planè dubia, repudiata, cũ Maximiliano, magnopere id efflagitante, se conjungerent. Petrum interim Landum Faventiæ magistratu decedentem, in Flaminia legatum Senatus jussit esse. Is Ariminum profectus detecta proditione ab Julio instituta, qua ejus militibus noctu oppidi portam tradi convenerat, de proditore pœnas sumpsit.

Miserant ad Helvetios superioribus diebus Patres Hieronymum Saornianũ societatis instituendæ causa: atq; is quatuor eorum pagis persuaserat, uti se cum rep. conjungerent: fidemq; ab iis acceperat, si per decẽnium ducentæ quinquaginta auri libræ annis singulis à Senatu eis dentur, se cum rep. futuros, atq; in Galliã transalpinam evestigiò contra regem erupturos. ea intellecta re, uti ita fieret, à Senatu lex est lata.

Fœdus Venetorum cũ quatuor pagis Helvetiorum.

Duo sub hæc nuncij Venetias allati, magno timore pro belli initio civitatem affecerunt: quorum alter, Franciscum Mantuanorum principem Casale municipium in Padi fluminis ripa sibi finitimũ collecto equitatu & peditatu repentino impetu cepisse, Patres certiores faciebat: ab altero, Gallorũ magnas copias Abdua trajecto Treviũ oppidum agressas, cùm illis obviã, qui

Belli prænuntii.

qui in oppido erant, equites & milites exissent, omnem illam manum fudisse, ex militibus non parvum numerum interfecisse: Paulum Memium prætorem, & Justinianum Maurocenum unà cum filio, præfectosq; tres captivos fecisse, atq; oppidanos ad deditionem compulisse, confirmabatur. equites tamen Epirotas ducentos, quibus Maurocenus præerat, reliquis fusis fugatisq; conglobatos per mediam hostium aciem sese incolumes in tutum recepisse, neq; eos lacessere ex hostibus ausum quenquam fuisse, idem nuncius adjecerat.

Galliæ rex Venetis bellum indicit.

Regis etiam Gallorum præco ad urbem venit, ut bellum reip. indiceret. Ab eo Patres, semotis alijs, ne civitas re nova permoveretur, se adiri voluerunt: itaq; porta de via in vestibulo curiæ admissus, veste lilijs aureis intertexta sese induit: tum curiam ingressus ante Patrum subsellium stans, Bellum, inquit Lauredane Venetorum dux, ceteriq; hujus urbis cives, Ludovicus Gallorum rex indicere me vobis jussit tanquam infidis hominibus, Pontificisq; Max. & reliquorum regum oppida per vim perq; injuriam capta possidentibus, omniumq; omnia dolo malo sub vestram ditionem rapere atq; redigere festinantibus. ipse ad vos armatus ea repetiturus venit.

Lauredani ducis responsum Gallorum præconi datum.

Ad hæc Lauredanus Patrum medius sua in sella sedens ita respondit: Res hæc pub. Galle, quam adijsti, nihil injuste possidet: nam jure agit, neq; fidem cuiquã fallit: quam certè fidem nisi valde plus justo regi ipsi servavissemus tuo, ille vero ubi pedem in suo poneret, in Italia non haberet. Sed præstat nos vel cum periculo esse, qui semper fuimus, dum Aloisius æque arrogantia atq; perfidia polleat. bellũ quod denũcias, propulsaturi cũ dijs immortalibus sumus, quos ille vindices habiturus est, aut hic aut apud manes rupti per scelus fœderis.

Hoc

Hoc responso accepto est dimissus: ac ne quis eum violaret, quos itineris comites à reip. magistratibus adveniens habuerat, iidem sunt reducere atq; in regis finibus sistere illum jussi.

Brixianorum fides & solertia.

Brixiani, ubi de captis oppidis & præfectis nunciatum est, concilio civitatis coacto milites sex mille sua pecunia legere decreverunt, atq; ad legatos mittere. civisq; unus ex iis Aloisius Auogarius, sexcentos milites se celeriter confecturum, magistratibus est pollicitus; eosq; sine ullo reip. impendio menses quatuor in exercitu habiturum. quod quidem Brixianæ civitatis factum, plenum fidei atq; benevolentiæ, postea Veronenses æmulati, quinquaginta auri libras exigi ab sese, atq; in milites ad exercitum mittendos stipendii nomine distribui concilio coacto statuerunt.

Veronensium studiũ.

Galli eo successu cohortati inter se Caravagium capere agressi, ubi oppidanos quiq; oppidum custodiebant milites apertis exire ad prælium portis magno cum clamore ingentiq; tubarum sono è propinquo viderunt, veste atq; argento temere ubi consederant relicto, sese fugæ mandaverunt.

Galli turpiter fugati.

Domi autem Patribus pecunia in bellum eroganda solicitis præter tributa alia de hoc quoque Senatusconsultum factum est, & quidem solido fieri superioribus in bellis altero tanto gravius, uti à magistratibus urbanis sex mensium stipendia integra reip. remittantur: reliquorum vero compendiorum, quæ omnino ex jurisdictione ipsa, vel ex portoriis fraudatis, vel quacunq; alia ex re ad eos redeunt, media pars in ærarium inferatur, quadraginta viralibus judiciis exceptis, quibus unis media stipendiorum pars maneat, propterea quod aliunde nihil lucrantur: magistratus autem provinciales, & arcium præfecti, intra sinum Phanaticum

Tributa alia indicta.

cum qui sunt, mediam stipendiorum partem reip. remittant, reliquis in rebus eadem, qua urbani, lege teneantur. Horum autem magistratuum urbanorum & provincialium omnium juris interpretes, & scribæ, ministriq; mediā & ipsi cùm stipēdiorū partē, tum cōpendiorū tribuant reip. Veronæ, Brixiæ, Bergomi, Cremæ Cremonæq;, atq; Flaminiæ magistratibus itē exceptis, & ijs qui ultra sinum Phanaticum sunt missi, qui omnes quartam modò partem earum utrarunq; rerū conferant: satis enim magna alteris incommoda bellū esse ipsum allaturum, alteris iter longum & impeditum jam attulisse, ne aliis etiā oneribus ferendis æquè ac cæteri affligentur.

Exules revocantur.

Eam legem, uti dictum est, cùm Senatus jussisset, majora quoq; comitia triduo pòst habita pari studio jusserunt. Latum est etiam, uti exules illatæ fortuitò mortis causa, qui unà cū quatuor bello idoneis hominibus militiā reip. menses quatuor sua pecunia fecerint, ab exilio revocentur. Legatus deinde Bergomatibus est datus Marinus Georgius, Ariminensibus Aloisius Armerius qui eis in oppidis administrando bello præsint.

Iulii Pontif. exercitus incursiones.

Interim cum à Petro Lando Patres certiores facti essent, ab Julianis copijs incursiones in reip. fines fieri, abigiq; prædas, & agrestes homines vulgò interfici, vel captos in vinculis abduci, eadem est in Julij finibus patrandi exercitui reip. à Senatu facultas tradita: Laurentiusq; Sagredus præfectus classis in Flaminiæ Piceniq; littoribus suis cum navibus Ariminum contendere est jussus. Cumq; hostium numerus in Cremonæ finibus Abduæq; ripis vehementer augeretur, castellaq; ad eos & pagi aliquot defecissent, uti naves aliæ adverso Padi flumine in Galliam mitterentur, aliæ in lacu Benaco armarentur, lex est lata: præfectiq; alteri

alteri classi Sebastianus Maurus, alteri Zacharias Lauredanus dati. Gaspar etiam Severinas, qui Cesenæ erat, seq; reip. obtulerat, & Antonellus Neapolitanus cum turmis equitum ad reip. militiam sunt conscripti: atq; hic quidem, quòd erat planè dives, confectis in urbe testamenti tabulis, templi Marcii procuratores ex asse sibi hæredes instituit, atq; ad bellum profectus est. Leonardus etiã Pratus, è Lupis Apuliæ oppido, ex societate Rhodiorum militum, se ad remp. contulit, homo & gentis nobilitate, & rei miltaris scientia clarus: cui paulò post, ut virtuti ejus honos haberetur, equites levis armaturæ centum quinquaginta, reliquorumq; omnium ejusdem modi equitum præfecturam Senatus tradidit. Is quoq; Leonardus cùm ad urbem quinquaginta auri libras domo secum attulisset, Patribus dixit, tanto se auro in præsentia non egere: decumq; ex ea summa suos in usus retentis libris, reliquas quadraginta eis obtulit, atq; à curia in diversorium abiens statim misit. tam prono in alieno homine atq; advena liberalitas cũ benevolẽtia in remp. extitit.

Hannibalis Bentivoli institutum.

Venienti autem ad urbem Hannibali Bentivolo, Patribusq; pollicenti, si favore suo velint, opibusq; sibi præstò esse, brevi se unà cum fratribus & suorũ factione, Bononiam ab Julio aversurum, magnamq; illi plagam, quà nihil timeat, inusturum: Senatusconsulto sunt omnia, ut petierat, permissa, literæq; ad præfectos in Flaminiam datæ, rem omni studio juvarent: atq; ipsi equites quingenti, Hermeti fratri ejus milites sunt bis mille cum pecunia pro re, quam parabant, traditi. Equiti etiam Vulpio è Cornelij foro, ob seditiones civitate ejecto, equitum gravis armaturæ turma data: Herculiq; Tiberto Cesenæ item exuli milites quingenti, spe novandarum rerum suo in oppido ab utro

que

que::quibus revocatus motibus Julius, suisq; rebus timens, ab incepto bello desisteret.

Supplicationes Venetorum pro consequendâ victoria.

Inter hæc binas auri libras sacris virginibus Patres dono dari à quæstoribus curaverunt, ut præces diis immortalibus tam duro tempore pro rep. facerent: perq; omnia urbis templa sacerdotes à Pontifice jussi numina, quorum sub tutela Venetum imperium est, votis supplicibus & solenni ritu placare.

Verùm enimuero cum belli facies quotidie formidolosior fieret, eq; Gallia transalpina operæ fabriq; magno numero Mediolanum, Laudem q; Pompeii advenisset; pontesq; tres diversis locis in Abdua flumine ab hostibus instituerentur, regemq; ipsum multo maxima cum manu paucis diebus affuturum, fama nunciisque vulgavissent, atq; à Flaminiæ latere Julij exercitus modò Ariminum, modò Faventiam invasurus magnopere urgeret, ob ingentes autem tot tamq; præsentibus in rebus factas impensas pecunia remp. deficeret, quod profectò malum omnium maximum plerisq; videbatur: coacto Senatu Lauredanus dux auri libras decem mutuò se daturum reip. pollicitus, cives reliquos, quibus non deesse facultatem sciebat, idem pro se quisq; uti facerent, est cohortatus: itaq; eo die posteroq; plurimæ auri libræ mutuò in ærarium collatæ, eo metu civitatem liberaverunt: Taurisio deinde reliquisq; ditionis Venetæ locis, urbe excepta, restitutus est ab exilio Jacobus Collaltus (cujus exilii damnatus ob necem patrui fuerat) dum is in exercitu reip. quemadmodum quidem Patribus se obtulerat facturum, cum turma equitum centum, menses quatuor sua pecunia militiam faciat.

Aerarii publici exhausti remediũ.

Iacobus Collaltus ab exilio restiturus.

Erat tunc in sermone civitatis haud modico Faventia: quo in opido detecta proditio fuerat Francisci Brixiani

Brixiani equitum turmæ præfecti, deq́ eo pœna sumpta: oppidi enim portam noctu Julianis se militibus aperiturum cum eorum interprete pepigerat, atq́ insigne Julianum cum quercu aurea & coronis, quod in muris manè poneret, ab eo traditũ domi suæ custodiebat. Illi autem, patefacta re, in Faventiæ se fines intulerunt, ut oppidum montanum Brisigeliam, cui civitas propter optimum genus militum ex eo educi solitũ magnopere confidebat, expugnarent: jamq́ Tartarũ Centurionẽ reip. qui Brisigeliam cum tribus cohortibus præsidii causa se conferebat, insidiis positis interceperant, pauloq́ post cum oppidum tormentis cinxissent, eo sunt potiti, prætore, quæq́ cum eo erat copia, & Joanne Paulo Manfronio equitũ præfecto magna virtute; qui tuendi oppidi causa eò cum paucis equitibus per mediõs hostes sese inferens venerat, in arcem se recipiẽtibus: quos tamen omnes multis oppugnatos præliis, arce etiam dejecta, captivos fecerunt: & Faventia frustrà tentata, in Ravennæ fines ad Russium oppidulum oppugnandum se contulerunt.

Francisci. Brixiani proditio detecta.

Eas ob res civitate perturbata cum lentius tributa exigerentur, Senatus censuit, ut qui jure comitiorum præditi die sibi præstituta in ærarium non intulissent, eorum nomina comitiis majoribus recitarentur, ut ab universa civitate cognosci posset, qui cives non amantes patriæ essent: quod si ob eam contumeliam alia præstituta die non inferrent, tum verò à Senatu atque à collegiis secretioribus, demum ab omnibus reip. muneribus arceantur, eorum loco alii subrogentur, ipsi ad ferenda suffragia ne admittantur. Hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex constituta. Plebi verò id unũ, ut in ærarium non inferens, à publicis & ipsa muneribus amoveatur: quæ cum plurima quidem sunt, tum

Edictum contra negligenter tributa inferentes.

V

tum certè etiam perutilia, ut magna pars civium ea se re alat perliberaliter. Eam legem majora comitia primum habita comprobaverunt, acerbitate temporum civium animos frangente, ut quod aliàs non tulissent, neq; unquam latum antea meminissent, tũ quidem non perferrent modò impositum patienter, sed ipsi quoq; sibimet imponerent perferendum.

Medelaci castellum captum.

Lege lata Bergomo literæ venerunt, hostes in oppidi finibus Medelaci castellum magna vi oppugnatum cepisse: omnes qui in eo erant interfecisse: non mulierib. infantibus pepercisse. ut civitas perterrefacta, tuendi oppidi auxilium à legatis petat.

Liviani alacritas in hoste aggrediendo.

Interim magna ex parte collecto ab imperatore Livianoq; reip. in Gallia exercitu, ad quem quidem equites Epirotæ perplures modò allati se contulerant, magnaq; vi optimorum tormentorum à Valerio adducta, cùm de Abdua flumine transeundo sententiæ ab ijs, atque ab legatis, & reliquis præfectis dicerentur, Livianus autem magnopere transitum probaret: multum enim, si transeant, posse ipsos proficere nondum collectis hostibus, rege non præsente, populis adhuc in ambiguo utram sequi partem præstet, constitutis: audacia & celeritate plurima confici, cùm sua hostibus consilia impediantur, ipsis animi augeantur: sed reliquis eam rem non probantibus, quòd fines reip. hostibus direptioni, si & ipsi Abduam transissent, essent relinquendi, Livianus ad legatos cõversus, Agite, inquit, si cunctari hic volumus, scribite ad Senatũ, decies millies auri libras paratas habeat, quibus producere bellum possit. qua de contentione Senatus certior ab legatis factus, petentibus ut quid fieri malit imperet, literas ad illos dat, eam se rem imperatori Livianoq; permittere, qui rebus omnibus intersint: & morã se & fluminis traje-

ctum

ctum ita probaturos, uti ipsum alterutrum è reip. commodo susceperint.

Interim Julius, qui Vrsinæ gentis duces, ne ad reip. militiã accederẽt, partim minis, uti suprà demõstratũ est, edictisq; terruerat, partim per filiã suã Felicẽ, quæ Ioanni Jordano ejus familiæ principi nupserat, precib. & fœmineis cõsiliis ab itinere instituto revocaverat; stipẽdiaq; sibi ab reip. legatis Romæ curata ne restituerẽt, interdixerat, data eis venia jure illa retinẽdi, fideique præstãdæ religione sublata: præter quòd exercitũ in fines reip. introduxisset, ad illũd etiã pertinaciter descẽdit, ut Lauredano principi, Senatuiq; omni Veneto, & civib. singulis aqua & igni interdiceret: ejusq; rei literas omnib. hominibus vulgãdas proponeret maledictorũ et execrationũ plenas, nisi die præstituta, nõ Faventiã modò atq; Ariminũ, sed Ravẽnã quoq; Cerviãq; sibi tradiderint: quæ quidẽ oppida cẽtũ fermè annos in reip. imperio fuerant, neq; ullus eã Pont. Max. in dubiũ revocaverat, quin jure à rep. possiderentur. Pontifex Iulius Venet. aqua & igni interdicit.

Qua intellecta re, ne plebs ejusmodi literis, plus quã tẽpora & reip. difficultates postularẽt, permoveretur, Senatus cavit, ne reciperẽtur, neve, qui afferrẽt, admitterẽtur. appellavit etiã de eo futurũ cõciliũ, missis Romãa affixisq; in templorũ forib. publicæ expostulationis literis: missis etiã in Pãnoniã ad Thomã Cardinalẽ Strigoniẽsẽ: nã ei propter Patriarchatũ Cõstãtinopolitanũ, cui præerat, unà cũ tribus Episcopis concilium cogenti jus potestasq; antiquitus erat attributa, Venet. Reipubl. à Papa ad Conciliũ appellatio. Strigoniensis Cardinalis authoritas.

Has ob res & belli Gallici pericula supplicatio decreta est, auriq; tantundem, uti paulò ante, sacris virginibus publicè datum, placandi Deum causa. Supplicationes publica.

Patres interea certiores facti edictum Neapoli propositũ fuisse, ne quis ad reip. stipendia se cõferret: cogi Edictũ Neapoli propositũ.

verò exercitum à Prorege, qui cum in Apuliam ad reip. oppida expugnanda contenderet: expectari autem ab eo Roma milites quingentos, quos Legatus apud Julium regius in urbe conscripserit: reliqua omnia esse jam parata, ut via sese det: adhibito legato apud se item regio, ea quæ non ambiguis autoribus intellexerant, exposuerunt: questiq; sunt, non esse hoc illud, quod sæpe reip. sit pollicitus. Ille verò confidenter pernegare, rogareq; Patres, ne quid ejusmodi crederent: agi à Prorege illa omnia muniendi regni causa, propter Gallorũ in Italiam adventum, non autem ut reip. bellum inferat, suis cum regibus fœdere atq; benevolentia conjunctissimæ. quæ tametsi Patres quorsum dicerentur, haud obscurè cognoscerent, dissimulanda tamen sibi esse statuerunt, dũ de belli exitu cũ rege Galliæ sciri posset. At cùm aliquando de Abdua flumine non transeundo, nisi prius quæ oppida & castella Galli jam ceperant, ab ipsis expugnarentur, ne post se hostes relinquerent, inter duces Venetos convenisset, aliquot ex iis parvo negocio castellis receptis Trevium se cum exercitu contulerunt: quod oppidum equites militesq; ex optimo Gallorum genere bis mille custodiebant: muroq; tormentis celeriter dejecto, hostes ad deditionem compulerunt, nulla conditione interposita, nisi ut iis, equis detractis, rebusq; reliquis abreptis, cæteris sacramento ab ipsis dato eo se anno bellum reipublicæ non facturos abeundi facultas permitteretur: duces captivi tandiu essent, quoad eorum quos ex Venetis eo in oppido Galli cepissent, cum his permutatio fieret. Ab ea oppugnatione uti Venetos repellerent, Galli magno numero vicinis ex locis coacti ad eorum quidem castra venerant, manus autem conserere non sunt ausi, ut penè in eorum conspectu oppidum captum sit: quod quidem

Trevium expugnatũ, & miserè direptum.

quidem Liviani permissu statim direptum atq; incensum est: qua in direptione mulieres virginesq; propè omnes à militibus vim passæ ac violatæ, oppidi casum inhonestiorem reddiderunt.

Eo negocio confecto Hispaniæ regum legatus Lauredanum Patresq; gratulatum adyt, scire se affirmans suos reges magnam ex eo voluptatem percepturos.

Pauloq; pòst Mantuani ducis equites quatercenti, milites sexcenti, Alexio duce ad castellum Casaboldum, quod abest ab Absula oppido in Brixianorū finibus millia passuum quatuor, cum tormentis, id ut caperent, improvisi accesserunt. Pagani, qui in eo erant, armis captis fortiter se defendere cœperunt: simul ad Federicum Contarenum à Decemviris legatum Asulanis præesse jussum miserunt, auxilium imploratum. Federicus confestim quingentis militibus, quos habebat fortes viros, ut eò contenderent, petentibusq; opem ferrent, imperavit. Ii celeriter itinere confecto, præliū cum Mantuanis commiserunt, eorumq; partem interfecerunt, partem ceperunt, reliquis in fugam coniectis tormentisq; abductis, nullo ex suis desiderato, vulneratis perpaucis, læti Asulam ad Federicum reverterunt. Ea clades Mantuæ nunciata magnos luctus excitavit: erant enim in ea manu honesti cives permulti, quorum pars major interierant.

Casaboldū castellum à Mantuanis obsessum Veneti liberant.

Veneti, quòd Trevio capto oppidum militibus diripiendum tradiderant, haud levem ex ea re jacturam fecerunt: plurimi enim milites Tribunis & Cēturionib. relictis cum præda vulgò domum profugerunt: ut magna illos perturbatio tenuerit.

Eo incommodo ad regem ab exploratoribus perlato, qui Mediolanum Calendis Maij venerat, pauloq; antea ex oppidi & suorum deditione graviter commotus,

Regis Galliæ Mediolanum adventus & cū exercitu valido progressus.

quò utiliter belli consilia verteret, non reperiebat, omnibus suis coactis copijs Cassianū venit, ut cùm vellet, flumen trajceret. Habebat autē lectissimorū equitū millia quindecim. quibus duces clari nominis præerant militum triginta: eorū pars Helvetii, Vascones reliqui erant, ad hæc omnem ferè totius Galliæ nobilitatem sibi stipendiariam secum ducebat. postremò, quicunq; in Gallia citeriore aut princeps suæ civitatis aut ampla familia natus, aut magnis opibus, aut omnino aliquo apud suos loco esset, eos omnes nominatim evocaverat. quæ duæ quidem res ad reliquum equitatum adjectæ, & numerum, & robor, & certè faciam ac splēdorem exercitus majorem in modum adaugebant.

Venetorum exercitus.

Venetus erat exercitus equitum graviorum milliū sex, leviorum quatuor, militum trium & triginta: tametsi nequedum omnino omnes nostræ in castra copiæ venerant: nam & Lucius Bononiensis, & Leonardus Apulus præfectus leviorum equitum reip. suis cum turmis, qui quidem erant Brixiæ à magistratibus retēti, ut eos fines tuerentur, in quos Mantuanorum dux invasurus putabatur, & equites Epirotæ perplures, tū demum appulsis ad urbana littora navibus egressi, & milites non pauci, quos Brixianorum civitas cogebat, exspectabantur. abierat etiam ex legatis Cornelius, qui paulò antea calculo & urinæ vitio vitæ suæ diffidens Brixiam se contulerat. Erat autem is exercitus qui convenerat, ita florens etiam sine ijs, ita instructus, & animo, ut videbatur, paratus ad decertandum, cùm ut remp. defenderet, tum verò etiam, ut quā Italiæ partē Galli occupaverant, in libertatē vindicaret (id enim propè palam profitebantur, ejusmodiq; voces eorum creberrimè ab hostibus exaudiebantur) ut nullo tēpore aut meliores, paucis equitū ductorib. exceptis aut omnino

nino ampliores copias resp. suis in exercitibus habuerit: & nisi duces illis defuissent, nihil omnino videbatur eorum aut claram victoriam, aut pacem honorificam fuisse interpellaturum. constat enim Aloisium regẽ, ubi is prope se hostium exercitum habuit, atq; ex captivis & numerũ & alacritatem copiarum ad pugnandum cognovit, suis ducibus dixisse, nunquã se tãtas Venetorũ opes atq; copias existimavisse: haud sibi tũ sui exercitus victoriam satis exploratum esse: fœdus se cum Maximiliano reliquisq; regibus ad Venetos eodem tempore opprimendos fecisse: decrevisse, si ita illis videatur, non decertare, atq; ad legatos Venetos mittere, qui nunciet, posteaquam reliqui fœderati nihil in commune conferant, ut se ad bellum juvent, velle sibi remp. amicam esse, cumq; ea fœdus renovare potius, quàm congredi: verum ab suis ducibus suasum, ut ea de re prolixius sibi esse cogitandum statueret: loco esse propter flumen ejusmodi, ut elici invitus ad pugnandum non possit: semper Venetos eum nuncium libenti animo accepturos: rem in alium diem distulisse. hæc ab illis, qui cõcilio interfuerant, Patres postea cognoverũt.

Aloisius rex Venetorum copias miratur, & timet.

Cassianum est oppidum in Abduæ fluminis ripa loco paulò editore: pontemq; habet ante portam ad fluminis trajectum planè commodum. trans flumen locus est ad semicirculi propè formam, quamvis magnarũ copiarum capax: eum omnem locum aqua fluminis in altitudinem pedum sex, in latitudinem circiter viginti, à superiore parte derivata, inq; flumẽ rediens claudit communitq; arboribus etiã impedita, ut introspici non facilè possit. Cassiani rex biduo confecto, cujus bidui tempore Mantuanorum dux ab eo accersitus cũ equitibus quingentis ad illum venerat, flumen magno silentio exercitum trajecit, atq; in eo quẽ diximus loco

Cassianum oppidum.

castra posuit: inter quæ & nostrorum castra planities tria passuum millia patebat. In ea planitie parva utrinq; ab equitibus prælia fiebant, quibus in rebus ob Epirotarum celeritatem atq; virtutem Galli, quàm Veneti, sæpius interficiebantur & capiebantur, aut omnino repellebantur. verùm propterea quòd Galli tormentis in Cassiani arce positis illam planitiem longe lateq; verberabant, nostri non modò ad hostium castra proprius accedere prohibebãtur, sed neq; num rex flumen trajecisset, planè cognoverant. His ita constitutis rebus regi nunciatur, Revolutã oppidũ suis ab castris abesse millia passuũ paulò plus triũ: in eo esse hostiũ milites ad tercentum: perfacilè capi posse, si eò celeriter se conferat: itaq; de media nocte castris cũ exercitu egressus sese itineri secũdum flumẽ dedit. Livianus, qui nequedũ etiã sciebat Gallos Abduam trajecisse ab exploratoribus certior factus, ex tumultu strepituq; carrorum, quem exaudierant, Gallos loco se movisse, atq; iter secundum flumen facere, cũ equitibus levissimis quatercentis sub lucem castris est profectus, ut quid hostes agerent, cognosceret, & si citra flumen essent, moraretur dum reliquus exercitus accederet. Caligo verò ita densa eo mane campis incubuit, ut Livianus, qui citatus ferebatur, temerè in Gallorum incideret agmẽ, eosq; tum demum & Gallos esse, & flumen transisse cognosceret: sed illos lacessere tantis in tenebris non ausus, properè ad Revolutanos, quò regem iturum suspicabatur, misit, qui diceret, si ad se hostes accederent, parumper sustinerent, sese omni cum exercitu confestim affuturum, auxiliumq; eis allaturũ. His datis mandatis ad imperatorẽ recurrit, motisq; statim castris, aciebusque dispositis, ad Revolutanos, si fieri posset tuẽdos exercitui dux fuit. Sed ea in re, quod morã interposuerat,
nulli

nulli usui cùm fuisset (Galli enim confecto interim itinere, tormentisq; ad muros positis, parvo temporis spatio deditione municipiũ ceperant) nostri castra quingentos prope hostes passus suo loco posuerunt: ibiq; diẽ alterum uterq; se exercitus continuit. Postero die autẽ, qui dies fuit pridie Nonas Majas, rex, ut Pandinum municipium item caperet, bene mane secundum flumen acie disposita iter facere cœpit, ea spe, ut si Cremonæ appropinquare, ad oppidiq; muros se ostendere cũ exercitu posset, nonnihil confideret se oppidum, civib. tradentibus, quorum voluntates antea cognoverat, in suam potestatem redacturum. qua in re sua illum spes atq; opinio fefellisset, si Veneti se continuissent, neq; prælium commisissent: erant enim loco editiore, ac ferè medio regionum earum; quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggredi contra reip. voluntatem auderent, una tanti exercitus fama facilè prospiciebatur, quamcunq; se in partem rex incitavisset; quem si, ut facillimum factu erat, paucos modò dies elusissent, propterea quòd laborare commeatu cœperat, qui ad ejus exercitum, Abdua flumine interposito, tum Epirotis equitibus omnia diripientibus, atq; in castra reip. trahentibus, magna difficultate afferebatur, ipsa necessitas flumen iterum trajicere, Laudemq; Pompeii aut Mediolanum nulla re confecta illum reverti coegisset. Quem rerum exitũ metuens Triultius, homo jam senex, atq; in rebus bellicis exercitatus, regi autor fuerat, ne Abduam exercitum traduceret: cumq; nihil profuisset, Galliq; transire flumẽ jam inciperent, inter suos, video inquit hodie Triultius Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentib. fore. Alia ex parte imperator senex & ipse, multaq; rerum experientia in bellis eruditus, eundem res eventum habituras tum existimans,

Revoluta oppidum à Gallis capta.

Triultii cõsilium malè negligitur.

Imperator. Venet. Liviani præcipitantiam coercere frustra nititur.

que: quibus revocatus motibus Julius, suisq; rebus timens, ab incepto bello desisteret.

Supplicationes Venetorum pro consequenda victoria.

Inter hæc binas auri libras sacris virginibus Patres dono dari à quæstoribus curaverunt, ut præces diis immortalibus tam duro tempore pro rep. facerent: perq; omnia urbis templa sacerdotes à Pontifice jussi numina, quorum sub tutela Venetum imperium est, votis supplicibus & solenni ritu placare.

Aerarii publici exhausti remediū.

Verùm enimuero cum belli facies quotidie formidolosior fieret, eq; Gallia transalpina operæ fabriq; magno numero Mediolanum, Laudemq; Pompeii advenisset; pontesq; tres diversis locis in Abdua flumine ab hostibus instituerentur, regemq; ipsum multo maxima cum manu paucis diebus affuturum, fama nunciisque vulgavissent, atq; à Flaminiæ latere Julij exercitus modò Ariminum, modò Faventiam invasurus magnopere urgeret, ob ingentes autem tot tamq; præsentibus in rebus factas impensas pecunia remp. deficeret, quod profectò malum omnium maximum plerisq; videbatur: coacto Senatu Lauredanus dux auri libras decem mutuò se daturum reip. pollicitus, cives reliquos, quibus non deesse facultatem sciebat, idem pro se quisq; uti facerent, est cohortatus: itaq; eo die posteroq; plurimæ auri libræ mutuò in ærarium collatæ, eo metu civitatem liberaverunt: Taurisio deinde reliquisq; ditionis

Iacobus Collaltus ab exilio restituitus.

Venetæ locis, urbe excepta, restitutus est ab exilio Jacobus Collaltus (cujus exilii damnatus ob necem patrui fuerat) dum is in exercitu reip. quemadmodum quidem Patribus se obtulerat facturum, cum turma equitum centum, menses quatuor sua pecunia militiam faciat.

Erat tunc in sermone civitatis haud modico Faventia: quo in opido detecta proditio fuerat Francisci

Brixiani

Brixiani equitum turmæ præfecti, deq; eo pœna sumpta: oppidi enim portam noctu Julianis se militibus aperiturum cum eorum interprete pepigerat, atq; insigne Julianum cum quercu aurea & coronis, quod in muris manè poneret, ab eo traditũ domi suæ custodiebat. Illi autem, patefacta re, in Faventiæ se fines intulerunt, ut oppidum montanum Brisigeliam, cui civitas propter optimum genus militum ex eo educi solitũ magnopere confidebat, expugnarent: jamq; Tartarũ Centurionẽ reip. qui Brisigeliam cum tribus cohortibus præsidii causa se conferebat, insidiis positis interceperant, pauloq; post cum oppidum tormentis cinxissent, eo sunt potiti, prætore, quæq; cum eo erat copia, & Joanne Paulo Manfronio equitũ præfecto magna virtute, qui tuendi oppidi causa eò cum paucis equitibus per medios hostes sese inferens venerat, in arcem se recipiẽtibus: quos tamen omnes multis oppugnatos præliis, arce etiam dejecta, captivos fecerunt: & Faventia frustrà tentata, in Ravennæ fines ad Rußium oppidulum oppugnandum se contulerunt.

Francisci. Brixiani proditio detecta.

Eas ob res civitate perturbata cum lentius tributa exigerentur, Senatus censuit, ut qui jure comitiorum præditi die sibi præstituta in ærarium non intulissent, eorum nomina comitiis majoribus recitarentur, ut ab universa civitate cognosci posset, qui cives non amantes patriæ essent: quòd si ob eam contumeliam alia præstituta die non inferrent, tum verò à Senatu atque à collegiis secretioribus, demum ab omnibus reip. muneribus arceantur, eorum loco alii subrogentur, ipsi ad ferenda suffragia ne admittantur. Hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex constituta. Plebi verò id unũ, ut in ærarium non inferens, à publicis & ipsa muneribus amoveatur: quæ cum plurima quidem sunt, tum

Edictum contra negligenter tributa inferentes.

tum certè etiam perutilia, ut magna pars civium ea sere alat perliberaliter. Eam legem majora comitia primum habita comprobaverunt, acerbitate temporum civium animos frangente, ut quod aliàs non tulissent, neque unquam latum ante meminissent, tũ quidem non perferrent modò impositum patienter, sed ipsi quoque sibimet imponerent perferendum.

Medelaci castellum captum.

Lege lata Bergomo literæ venerunt, hostes in oppidi finibus Medelaci castellum magna vi oppugnatum cepisse: omnes qui in eo erant interfecisse: non mulierib. infantibus pepercisse. ut civitas perterrefacta, tuendi oppidi auxilium à legatis petat.

Liviani alacritas in hoste aggrediendo.

Interim magna ex parte collecto ab imperatore Livianoque reip. in Gallia exercitu, ad quem quidem equites Epirotæ perplures modò allati se contulerant, magnaque vi optimorum tormentorum à Valerio adducta, cùm de Abdua flumine transeundo sententiæ ab ijs, atque ab legatis, & reliquis præfectis dicerentur, Livianus autem magnopere transitum probaret: multum enim si transeant, posse ipsos proficere nondum collectis hostibus, rege non præsente, populis adhuc in ambiguo utram sequi partem præstet, constitutis: audacia & celeritate plurima confici, cùm sua hostibus consilia impediantur, ipsis animi augeantur: sed reliquis eam rem non probantibus, quòd fines reip. hostibus direptioni, si & ipsi Abduam transissent, essent relinquendi, Livianus ad legatos cõversus, Agite, inquit, si cunctari hic volumus, scribite ad Senatũ, decies millies auri libras paratas habeat, quibus producere bellum possit. qua de contentione Senatus certior ab legatis factus, petentibus ut quid fieri malit imperet, literas ad illos dat, eam se rem imperatori Livianoque permittere, qui rebus omnibus intersint: & morã se & fluminis traje-

ctum

ctum ita probaturos, uti ipsum alterutrum è reip. commodo susceperint.

Interim Julius, qui Vrsinæ gentis duces, ne ad reip. militiã accederẽt, partim minis, uti suprà demõstratũ est, edictisq; terruerat, partim per filiã suã Felicẽ, quæ Ioanni Jordano ejus familiæ principi nupserat, precib. & fœmineis cõsiliis ab itinere instituto revocaverat; stipẽdiaq; sibi ab reip. legatis Romæ curata ne restituerẽt, interdixerat; data eis venia jure illa retinẽdi, fideique præstãdæ religione sublata: præter quòd exercitũ in fines reip. introduxisset, ad illud etiã pertinaciter descẽdit, ut Lauredano principi, Senatuiq; omni Veneto, & civib. singulis aqua & igni interdiceret: ejusq; rei literas omnib. hominibus vulgãdas proponeret maledictorũ et execrationũ plenas, nisi die præstituta, nõ Faventiã modò atq; Ariminũ, sed Ravenã quoq; Cerviaq; sibi tradiderint: quæ quidẽ oppida cẽtũ fermè annos in reip. imperio fuerant, neq; ullus eã Pont. Max. in dubiũ revocaverat, quin jure à rep. possiderentur. Pontifex Iulius Venet. aqua & igni interdicit.

Qua intellecta re, ne plebs ejusmodi literis, plus quã tẽpora & reip. difficultates postularẽt, permoveretur, Senatus cavit, ne reciperẽtur, neve, qui afferrẽt, admitterẽtur. appellavit etiã de eo futurũ cõciliũ, missis Romãa affixisq; in templorũ forib. publicæ expostulationis literis: missis etiã in Pãnoniã ad Thomã Cardinalẽ Strigoniẽsẽ: nã ei propter Patriarchatũ Cõstãtinopolitanũ, cui præerat, unà cũ tribus Episcopis concilium cogenti jus potestasq; antiquitus erat attributa, Venet. Respubl. à Papa ad Conciliũ appellatio. Strigoniensis Cardinalis authoritas.

Has ob res & belli Gallici pericula supplicatio decreta est, auriq; tantundem, uti paulò ante, sacris virginibus publicè datum, placandi Deum causa. Supplicationes publicæ.

Patres interea certiores facti edictum Neapoli propositũ fuisse, ne quis ad reip. stipendia se cõferret: cogi Edictum Neapoli propositum.

quidem Liviani permissu statim direptum atq; incensum est: qua in direptione mulieres virginesq; propè omnes à militibus vim passæ ac violatæ, oppidi casum inhonestiorem reddiderunt.

Eo negocio confecto Hispaniæ regum legatus Lauredanum Patresq; gratulatum adyt, scire se affirmans suos reges magnam ex eo voluptatem percepturos.

Pauloq; post Mantuani ducis equites quatercenti, milites sexcenti, Alexio duce ad castellum Casaboldum, quod abest ab Asula oppido in Brixianorũ finibus millia passuum quatuor, cum tormentis, id ut caperent, improvisi accesserunt. Pagani, qui in eo erant, armis captis fortiter se defendere cœperunt: simul ad Federicum Contarenum à Decemviris legatum Asulanis præesse jussum miserunt, auxilium imploratum. Federicus confestim quingentis militibus, quos habebat fortes viros, ut eò contenderent, petentibusq; opem ferrent, imperavit. Ii celeriter itinere confecto, præliũ cum Mantuanis commiserunt, eorumq; partem interfecerunt, partem ceperunt, reliquis in fugam coniectis tormentisq; abductis, nullo ex suis desiderato, vulneratis perpaucis, læti Asulam ad Federicum reverterunt. Ea clades Mantuæ nunciata magnos luctus excitavit: erant enim in ea manu honesti cives permulti, quorum pars major interierant.

Casaboldū castellum à Mantuanis obsessum Veneti liberant.

Veneti, quòd Trevio capto oppidum militibus diripiendum tradiderant, haud levem ex ea re jacturam fecerunt: plurimi enim milites Tribunis & Cēturionib. relictis cum præda vulgò domum profugerunt: ut magna illos perturbatio tenuerit.

Eo incommodo ad regem ab exploratoribus perlato, qui Mediolanum Calendis May venerat, pauloq; antea ex oppidi & suorum deditione graviter commotus,

Regis Galliæ Mediolanum adventus & cū exercitu valido progressus.

nino ampliores copias resp. suis in exercitibus habuerit: & nisi duces illis defuissent, nihil omnino videbatur eorum aut claram victoriam, aut pacem honorificam fuisse interpellaturum. constat enim Aloisium regẽ, ubi is prope se hostium exercitum habuit, atq; ex captivis & numerũ & alacritatem copiarum ad pugnandum cognovit, suis ducibus dixisse, nunquã se tãtas Venetorũ opes atq; copias existimavisse: haud sibi tũ sui exercitus victoriam satis exploratum esse: fœdus se cum Maximiliano reliquisq; regibus ad Venetos eodem tempore opprimendos fecisse: decrevisse si ita illis videatur, non decertare, atq; ad legatos Venetos mittere, qui nunciet, posteaquam reliqui fœderati nihil in commune conferant, ut se ad bellum juvent, velle sibi remp. amicam esse, cumq; ea fœdus renovare potius, quàm congredi: verum ab suis ducibus suasum, ut ea de re prolixius sibi esse cogitandum statueret: loco esse propter flumen ejusmodi, ut elici invitus ad pugnandum non possit: semper Venetos eum nuncium libenti animo accepturos: rem in alium diem distulisse. hæc ab illis, qui cõcilio interfuerant, Patres postea cognoverũt. Aloisius rex Venetorum copias miratur, & timet.

Cassianum est oppidum in Abduæ fluminis ripa loco paulò editore: pontemq; habet ante portam ad fluminis trajectum planè commodum. trans flumen locus est ad semicirculi propè formam, quamvis magnarũ copiarum capax: eum omnem locum aqua fluminis in altitudinem pedum sex, in latitudinem circiter viginti, à superiore parte derivata, inq; flumẽ rediens claudit communitq;, arboribus etiã impedita, ut introspici non facilè possit. Cassiani rex biduo confecto, cujus bidui tempore Mantuanorum dux ab eo accersitus cũ equitibus quingentis ad illum venerat, flumen magno silentio exercitum trajecit, atq; in eo quẽ diximus loco Cassianum oppidum.

V 4

castra posuit: inter quæ & nostrorum castra planities tria passuum millia patebat. In ea planitie parva utrinq; ab equitibus prælia fiebant, quibus in rebus ob Epirotarum celeritatem atq; virtutem Galli, quàm Veneti, sæpius interficiebantur & capiebantur, aut omnino repellebantur. verùm propterea quòd Galli tormentis in Cassiani arce positis illam planitiem longe lateq; verberabant, nostri non modò ad hostium castra proprius accedere prohibebãtur, sed neq; num rex flumen trajecisset, planè cognoverant. His ita constitutis rebus regi nunciatur, Revolutã oppidũ suis ab castris abesse millia passuũ paulò plus triũ: in eo esse hostiũ milites ad tercentum: perfacilè capi posse, si eò celeriter se conferat: itaq; de media nocte castris cũ exercitu egressus sese itineri secũdum flumẽ dedit. Livianus, qui nequedũ etiã sciebat Gallos Abduam trajecisse ab exploratoribus certior factus, ex tumultu strepituq; carrorum, quem exaudierant, Gallos loco se movisse, atq; iter secundum flumen facere, cũ equitibus levissimis quatercentis sub lucem castris est profectus, ut quid hostes agerent, cognosceret, & si citra flumen essent, moraretur dum reliquus exercitus accederet. Caligo verò ita densa eo mane campis incubuit, ut Livianus, qui citatus ferebatur, temerè in Gallorum incideret agmẽ, eosq; tum demum & Gallos esse, & flumen transisse cognosceret: sed illos lacessere tantis in tenebris non ausus, properè ad Revolutanos, quò regem iturum suspicabatur, misit, qui diceret, si ad se hostes accederent, parumper sustinerent, sese omni cum exercitu confestim affuturum, auxiliumq; eis allaturũ. His datis mandatis ad imperatorẽ recurrit, motisq; statim castris, aciebusque dispositis, ad Revolutanos, si fieri posset tuẽdos exercitui dux fuit. Sed ea in re, quod morã interposuerat,

nulli

nulli usui cùm fuisset (Galli enim confecto interim itinere, tormentisq; ad muros positis, parvo temporis spatio deditione municipiũ ceperant) nostri castra quingentos prope hostes passus suo loco posuerunt: ibiq; diẽ alterum uterq; se exercitus continuit. Postero die autẽ, qui dies fuit pridie Nonas Majas, rex, ut Pandinum municipium item caperet, bene mane secundum flumen acie disposita iter facere cœpit, ea spe, ut si Cremonæ appropinquare, ad oppidiq; muros se ostendere cũ exercitu posset, nonnihil confideret se oppidum, civib. tradentibus, quorum voluntates antea cognoverat, in suam potestatem redacturum. qua in re sua illum spes atq; opinio fefellisset, si Veneti se continuissent, neq; prælium commisissent: erant enim loco editiore, ac ferè medio regionum earum; quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggredi contra reip. voluntatem auderent, una tanti exercitus fama facilè prospiciebatur, quamcunq; se in partem rex incitavisset; quem si, ut facillimum factu erat, paucos modò dies elusissent, propterea quòd laborare commeatu cœperat, qui ad ejus exercitum, Abdua flumine interposito, tum Epirotis equitibus omnia diripientibus, atq; in castra reip. trahentibus, magna difficultate afferebatur, ipsa necessitas flumen iterum trajicere, Laudemq; Pompeii aut Mediolanum nulla re confecta illum reverti coegisset. Quem rerum exitũ metuens Triultius, homo jam senex, atq; in rebus bellicis exercitatus, regi autor fuerat, ne Abduam exercitum traduceret: cumq; nihil profuisset, Galliq; transire flumẽ jam inciperent, inter suos, video inquit hodie Triultius Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentib. fore. Alia ex parte imperator senex & ipse, multaq; rerum experientia in bellis eruditus, eundem res eventum habituras tum existimans,

Revoluta oppidum à Gallis capta.

Triultii cõsilium malè negligitur.

Imperator. Venet. Liviani præcipitantiam coercere frustra nititur.

modis omnibus, ut à pugna se abstineret, Livianum, quem ardere committendi prælii studio cognoverat, hortabatur: Gallos inopia coactos sua sponte brevi se in suos fines recepturos confectum bellum, & victoriã sine sanguine partam dictitans. Itaq; cùm esset nunciatum, hostes loco se movisse, Livianusq; eorum se consilia sua celeritate anteventurum imperatori recepisset, petiissetq; ab eo, ut cùm ipse ad illum mitteret, cum reliquo exercitu subsequi maturaret: minimè, inquit imperator, me accersieris, nisi tam longinquis hostibus, ut congredi non possint: hoc unum mi fili! néve te animi magni tui confidentia ulterius, quàm oportet, provehat, etiam atq; etiam abs te peto; si enim gladiis reconditis vincimus, quid nos attinet belli fortunã periclitari? Hæc imperator idcirco dixerat, quòd nõ multum equitatui confidebat: quo in equitatu nonnullos esse præfectos, qui Gallicis partibus occultè faverent, non obscurè cognoverat; eosq; pugnam detrectaturos, si esset confligendum, majorẽ in modum verebatur. tũ Gallorum naturam ejusmodi esse sciebat, ut primo impetu sustineri ægrè possent, multaq; recentes conficerẽt, quæ spatio interposito non essent præstaturi: fieri enim illis omnia in dies duriora ac difficiliora, quòd moram ferre nequeant. Sed profectò longè aliter res, quàm ipse existimaverat, cecidit, propter Liviani cum eo disceptationum atq; invidiæ suscepta pridem semina, qui non superiorẽ modò sibi illum esse, sed ne exæquari quidem imperio ac dignitate patiebatur, sumptis ab iis rebus animis, quas anno superiore in Carnis atq; in Istris gesserat: itaque spreto prudentiore consilio Livianus, tum longissimè abiisse hostes confirmans, imperatorem ad insequendum incendit: non cunctando, neq; sedendo reip. consuli, quæ se suaq; omnia ipsorum fidei commiserit:

Ambitio militaris.

miserit: frustrà tantum confectum exercitum, tantos thesauros insumptos, si ante ipsorum oculos imperii municipia nulla defendente capiuntur: suum hoc esse dedecus, non reipub.

His vocibus impulsus Nicolaus, castra moveri, & signa tolli imperat, suoq; loco relicto in demissiores, atq; impeditiores campos exercitum instructum producit, quatuor nostrorum erant acies equitum militumque numero ferè pares, quae ita jam processerant, ut prior ab extrema, cui Livianus praeerat, tria millia passuũ abesset. Rex de eo certior factus, cum esset inter utrosq; fossa ab incolis ad derivandas aquas confecta, in longũ porrecta terrae spatium, alta lataq;, ut trajici ab alterutris sine magno discrimine non posset: ad extremam ejus partem agmen sistit, atq; ab itinere continet eousque, ut tres nostrorũ acies suum exercitum praetergressas sciret esse: tum agmen & tormenta retorqueri, atq; in ultimam nostrorum aciem impetum fieri imperat; aciemq; pleniorem suam, cui magnopere confidebat, in impeditos atq; inopinantes immittit. Veneti primùm omnium frequentes ab Gallis missas tormentorum pilas exceperunt; interfectisq; non paucis, in quibus fuere legati comites aliquot, qui ante ipsum dejecti ejus modò sanguine os non resperserunt, ut temporis exiguitas patiebatur, conversi quantum poterant pugnaverunt: sed quod erat magna eorum pars ex proordinibus, neq; multum rei militaris usum habebat, facilè omnes interfecti fugatiq; sunt. erant autem numero ad millia quatuor. Apud hos ea in acie cùm esset Petrus Montius, de quo suprà dictum est, cum militibus, qui sub eo merebant, mille, is hostium impetum excipiens cùm fortissimè & quantũ humana vis poterat, pugnavisset, magnumq; hostiũ numerũ interfecisset, reliqui fessi

Venetorum cum Gallis congressus.

fessi vulneribus jam cederent submissis ab rege multis optimorum militum millibus qui praeliũ restituerunt, cum octingentis suorum in media hostium acie confossus occubuit. Erant apud illum Saccoccius Spoletinus cum septingentis militibus, Citolusq; Perusinus cum ferè totidem, viri & ipsi magna excellentiq; virtute: horum alter interfectus est; Citolus multis vulneribus acceptis in hostium potestatem venit: ex reliquis, ea in acie qui erant, militibus, perpauci Gallorum impressionem paulisper sustinuerunt. Livianus pugnæ initio, præliũ commissum conspicatus, alio ab latere cum sua turma in hostes se injecit: atq; ab ipsis, equo defesso, ut in recentem se inferret, cum desiluisset, vulnere sub oculis accepto captus est, captiq; qui cum illo prelium inierant, fortes viri, & claro loco nati sanè plurimi: apud quos Francus Burgius equitum sagittariorũ turmæ præfectus acriter pugnans occubuit. reliquus equitatus cùm præfectorũ proditione, tum timore pugnãdi, nulli omnino reip. usui fuit: neq; ulla ex tribus aciebus, quæ antecesserant, pugnanti quartæ auxilium attulit. ita parvo temporis spatio Galli, quos quidem magna hostium exercitus formidine affectos paulò antè valde pœnituerat bellum reip. intulisse. quos timuerant, in fugam conjecerunt: nemo enim ex omni reipub. copia, fusis fugatisq; iis, se continuit: ingentiq; optimorum tormentorum vi, quam Vincentius Valerius præfectus ministriq; incustoditam mediis in campis fugientes prædæ hostium reliquerant,

Livianus temeritatis pœnas solvit.

sunt potiti.

PETRI

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. VIII.

Epitome.

VEnetorum post cladem consilia, & successus. Brixiani se regi dedunt. Veneti Apuliæ oppida Ferdinando regi offerunt. Iulio Pont. itidem Flaminiæ oppida tradunt, & Cæsari quæ ad Ro. imperium spectant. Georgiani sacerdotes Venetiis Ferrariam se conferunt. Iulii Pont. & Alphonsi Atestini perfidia. Multæ civitates sese Gallis dedunt Veneti ad urbis propugnationem consilia sua convertunt. Taurisani sub Venetorum imperium redeunt. Alphonsi Atestini in Venetos iniuriæ. Captivorum Venetorum cum Gallis permutatio. Antonius Grimanus ab exilio revocatur. Cremonæ arx à Gallis capitur. Iulius Pont. interdictum in Venetos abrogat, ac pacem cum eis init. Maximiliani Cæsaris in Venetorum fines irruptio. Venetorum Legati quomodo à Iulio accepti. Patavium à Venetis recuperatur.

BI nuncii literæq; de ea re ad Senatũ venêre, tantus repentè dolor omnes tenuit, nunquam ut aliàs Patres majorẽ animo ægritudinem contraxisse civitas meminerit: fereq; omnes tam inexpectatum reip. casum graviter dolebant. Nam ex Liviani litteris, qui eos bono animo esse jusserat, & læta prosperaq; multa non semel fuerat pollicitus, victoriam de Gallis propè certa spe animo conceperant: quã si essent consecuti, neq; Julium, qui in ipsos nova interdicti forma usus fuerat, neq; omnino quenquam timuissent: nunc se victos, exercitumq; reip. fusum & profligatum esse, gravissimè ferebant: & restantem patriæ fortunam, & difficultates in quas incidere posset respub. animo volutabant. quanquam aliis super alias acceptis literis, neq; imperatorem neq; legatos cum multò majore

majore exercitus parte prælio interfuisse cognovissent, tamen quòd eisdem quoq; literis admonebantur, omnium mentes timore prostemnatas jacere, peditesq; in primis, qui retineri non poterant, quin vulgò dilaberentur, seq; à signis subtraherent, difficilè omnino videbatur reip. oppida vel à victore rege, vel à Julio posse defendere.

Pauli Barbi oratio in Senatu.

Erat in templi Marcii procuratorũ collegio Paulus Barbus, civis sanè prudens, diuq; multa cũ laude in rep. versatus: is, quòd erat senio confectus, à publicis muneribus abstinens domi suæ aliquot se menses cõtinuerat: huic Lauredanus princeps misit, qui cladẽ exercitus nunciaret, & Senatum cogi diceret, ipsumq; adesse, si posset, hortaretur. quod ubi senex audivit, vestem senatoriam poposcit, atq; ita in curiam membris trementibus sese trahens, orationem, quam tempora poscebant, habuit: venisse in Senatum sese corpore infirmo, nullis viribus, ut eam sententiam diceret, quã præsens rerum status pateretur: quotum enim quenq; esse, qui in tanta tam repentè offusa urbi caligine possit quid fieri expediat, rectè dispicere? gravem esse reip. casum, illius opes fractas debilitatasq; esse: exterorum auxilia unde peti possint, non videri: verùm esse Deos immortales, quos ruptis fœderibus hostes violaverunt, eosq; neq; arma hominum vereri, neq; posse decipi ab iis, qui nos in necessitudine ac fide illorum requiescentes, plurimisq; nostris maximis atq; perpetuis benevolentiæ officiis constantiaq; fretos prodiderunt: eos tanti sceleris vindices futuros, reiq; pub. auxilium laturos, se confidere.

Consultationes Venetorum de clade accepta sarcienda.

Hæc ille cum dixisset, ad ea quæ essent procuranda atq; statuenda, orationem convertit, quod idem multi magistratus fecerunt. pluribus igitur dictis sententiis, ut in

ut in tam dubiis rebus cuiq; aliud fore usui succurrebat, primùm omnium pecunia legatis, qui se ex fuga apud Brixiam receperant, ad exercitum instaurandum decreta est: nam Cornelius ex morbo paulisper recreatus, dum in castra se referret, clade audita unà cum fugientibus eò redierat. tametsi eis è stipendio ante prælium exercitui dato non minimum pecuniæ supererat. deinde ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Georgii legati filium, qui utriq; in Cardinalium collegio Romæ tunc erant, datæ literæ, uti Iulio ea, quæ ipsemet petierat edicto suo, ex reipub. ditione oppida, intra eos quos præstituerat dies iri ei traditum Senatus nomine pollicerentur: rogarent, ne remp. conteri à barbaris exercitibus permitteret: quam si unam pessundabunt, tutum illum reliquosq; deinceps Romanos Pontifices ipsa in urbe non futuros: id quàm sæpe aliàs experta Roma sit, nescire porrò neminem: decere ipsum, qui in Italiæ præclara parte natus cœlum hauserit, reliquos Italos tueri potius, quam exterarum nationum plusq; nimio per se appetentium vires opesq;, quibus vastitatem Italiæ inferant, augere.

Latum etiam, ut Antonius Justinianus, qui Cremã legatus à Senatu lectus proficiscebatur, ad Maximilianum rectà contenderet, & cum illo si posset, pacem quantumvis duris conditionibus faceret: Tergesteq; oppidum, & Portũ Naonis, reliquaq; municipia, quæ resp. ex ejus ditione superiore anno ceperat, Senatum ei paratum esse restituere, ac quæ oppida ex Romanorum imperatorum ditione in Carnis, & Gallia & Venetia respub. possideret, ea se omnia illi tanquam accepta relaturum nunciaret: nisi enim ab altero eorũ aliquid auxilii afferatur adversus Gallorum audaciam atq; impetum, nullum satis firmum obicem futurũ esse verebantur. Legatus Venetor. ad Maximilianum.

Demum

Legati lecti ad Remp. defensionem.

Demum lecti legati ad exercitum duo priorum legatorum loco, Georgius Emus, Paulus Capellus, legationibus renunciatis propter alios magistratus quos obibant, ex quibus magistratibus ad alia munera invitos evocari non licebat, magnam Senatus, magnam totius civitatis invidiam subierunt: neq; eorum loco quisquam sublectus postea fuit, quòd jam de priorum legatorum diligentia, quæ Senatus vellet, nunciarentur. Rogatio tantùm in Decemvirûm collegio lata, ne cui deinceps ulli ullam ob causam adversis reip. rebus cuipiam sibi delato muneri rejiciendi facultas sit. Lecti post hæc legati duo, Petrus Duodus, Christophorus Maurus, quorum qui plura suffragia tulisset, Brixiæ, Veronæ alter præesset. Horum prior clarè Senatu audiente pronunciavit, se id vehementer cupiisse, ut suã reip. tam tristi ejus tempore navare operã posset, quãdo lætiora non dabantur: itaq; legationem libentissimè obiturum. Maurus autem ante Lauredani subsellium progressus Patribus dixit, post Deum immortalem suã se vitam reip. devovisse, ea, uti vellet, uteretur: læto se illam animo patriæ, à qua acceperit, redditurum. quorum oratio ab omnibus laudata, multorum Senatorũ patriæ charitate implente dulcedine animos, lachrymas elicuit. atq; ii statim profecti sunt. Dionysio autem Naldio, qui prælio interfuerat, cujusq; centuriones militesq; perplures & capti à Gallis & interfecti fuerãt ipse fortiter pugnans repulsis hostibus se receperat, omnium reip. militum præfectura est à Senatu tradita. Auxere Patrum dolorem inter hæc è Flaminia nuncii, Joannem Græcum, hominẽ impigrum, & spectata fide, equitum sagittariorũ turmæ præfectum, cum ea, quæ Ravennæ erat, manu hostes aggressum, ut eos ab obsidione Russii averteret, quod abest municipium ab Ravenna

venna passuum millia XV. diuq; ab Julianis oppugnabatur, equi lapsu captum fuisse; eoq; ab hostibus ad murum oppidi producto, Russianos unà cum prætore sese illis dedisse: eorum exercitum jamiamq; ad Ravennam oppugnandam affuturum.

Ejusmodiq; nuncijs alij è Rhetis nuncij successere, qui diceret, manus illis in locis & Maximiliani finibus cogi: tormenta Tridentum afferri: commeatus cõportari: certam esse famam, bellum inferri à Maximiliano reip. Ex Carnis item & Tergeste Patres certiores fiebant, milites ad octo millia in Alpibus probè conscriptos esse; qui reip. ditionem aggrediantur. Ex castris quoq; ab legatis literæ afferebantur, regem Caravagio esse potitum: Jacobumq; Siccum ejus oppidi municipem, equitum reip. præfectum, eò cum suo equitatu contendisse, regiq; sponte se atq; illos tradidisse: nullum vicinorum municipiorum exercitum Gallorum expectare: omnes illas regiones in timore magno esse. Brixianos, qui antea & fidem & audaciam reip. præstabant, timere suis rebus & diffidere cœpisse, quòd scirent prætores suos uxores & liberos & supellectilem domesticam ad urbem misisse: quæ res vehementer reprehẽdebatur: itaq; sese in difficultate plurima versari rerũ omniũ: milites enim vel imperia recusare, vel accepto largiter stipendio tamẽ perfugere: tormẽta eis deesse, quib; oppidũ tueri possint; si rex eò veniat: quãobrẽ vereri, ne Veronam se recipere cogantur. Sed quod ad Caravaganos attinet, eam rem postea intellectum est ita cecidisse. Nam quòd oppidani, ne diriperentur, statuerant regem, qui cum exercitu aderat, recipi ab ipsis oportere; Ludovicus Michael arcis oppidi præfectus, qui se celeriter & militibus & commeatu communierat, prætore in arcem recepto, se ab Gallis magõ animo defendebat. Galli cum triduã

Brixianorũ trepidatio.

Caravagianorum arx casu expugnata.

um tormentis innumerabilibus arcem continenter verberavissent, neque multum profecissent, accidit ut ignis in cellam, qua tormentorũ pulvis asservabatur temerè illatus, omnem illam defendendæ arcis facultatem præfecto puncto temporis ademerit: qua re milites perterriti, se atq; arcem & præfectum & prætorem regi dediderunt: ipsisq; est ea tantum conditione interposita salus data. Cives autẽ ii Veneti duo jussi se ad mortem comparare, à sacerdote Franciscino precibus regi suppliciter adhibitis (nam ei cum rege in Gallia familiaritas intercesserat) vitam modò non amiserunt, atq; in Gallim captivi missi sunt, in custodiaq; diu habiti.

Patavinorũ in Remp. Venet. fidelitas.

Patavini cum viderent rempub. omnibus à partibus premi, concilio civitatis convocato rogationem tulerunt, ut quingentæ auri libræ confestim exigerentur, atq; ad urbem mitterentur, omniaq; se facturos ad eam juvandam, quæ imperarentur, quævè ipsi per se cognoscerent profectura, legati statim legendi Patribus renunciarent. quæ res sanè grata illis fuit, non tam quidem quòd ea magnopere levarentur, quàm propterea quòd exemplo aliis civitatibus esse poterant amanter se in rempub. gerendi. At cùm ad urbem venisset Gasparis Severinatis scriba, exposuissetque Patribus, magna illum difficultate propter Julii edictum ad vicinos Cremonæ oppidi fines sese unum in veste pastorali contulisse (nam suos equites secum adducere nequaquam potuisse) quæsissetq; quid illum facere Patres vellent, responderunt, uti, quantum posset, ipsorum ad exercitum suum adventum maturaret: statutum enim sibi esse, Liviani equites ei tradere. Ille verò spreta reip. conditione, ad regem Galliæ postea se contulit rogatum, uti se Maximiliano commendaret, peteretq; ab illo, ut in Citadellæ

dellæ principatum, quem pater suus obtinuerat, se restitueret. scire enim, nihil illi Maximilianum negaturum.

Ferrarienses Veneris insultant.

Ferrariæ verò Prodominus Aloisius Mula Patribus significavit, clade exercitus reip. cognita, magnæ voluptatis signa cives illos misisse, plebemque omnem vocib. procacioribus & tympanorum sonis lætam atq; hilarem per oppidum cucurrisset: Alfonsum autem ducem, quem ipse adierit, nolle se tutum sua in urbe præstare, propterea quòd dicat incitatæ plebis studia non posse contineri: itaq; illi, ut discederet, suavisse: redire postea posse, cùm belli fervor, & interdicti Juliani acerbitas atq; injuria resederit. Quibus rebus cognitis Mula Senatusconsulto revocatus, medio è magistratu decedens domum rediit.

Veneti denuo milites conscribũt.

Jamq; regi omnibus ferè populis se dedẽtibus, quòd à reipublicæ copiis nullum eis præsidium afferebatur, Senatus jussit, uti milites ad decem millia, quò celerius fieri posset, conscriberentur, quorum tribuni centurionesq; partim à magistratibus in civitate, reliqui in castris legerentur: equites ad tria millia utriusq; armaturæ cõficerẽtur. Ea postea res quòd nullũ propè habitura exitũ in tãta rerũ omniũ perturbatione videbatur nã neq; in urbe, qui vellent dare nomina, reperiebãtur: imperatoris autẽ & legatorũ jussa vulgò despiciebãtur: pleraq; omnia privatĩ administrabãtur. Patres veriti brevi fore, ut omnis Italiæ cõtinentis pars quã tenerẽt ipsi, à rep. deficeret: ad urbẽ tuẽdã, & cõmeatib. classib.q; muniẽdã animũ adjecerunt. Cõfirmavit hoc eorũ cõsiliũ cùm Brixianorũ civitas, quæ copias reip. intra oppidum recipere noluerat, quod diceret nolle se ab exercitibus conteri, satis sibi ipsos præsidio futuros: tum quòd intelligebant classem à Ferdinando rege in Sicilia Calabrisque esse comparatam, qua ab classe

bant, rogationem jusserunt, ut certus homo ad Prosperum Columnam mitteretur (is in finibus regni Neapolitani tunc erat) qui ei nunciaret, si reipublicæ velit præstò esse, Senatum ei nomen imperatorium cum stipendio auri librarum sexcentarum singulis annis daturum, modò is equites mille ducentos secum adducat: rogare, uti & conditionem acciperet, & profectionem, quantum posset, maturaret. Prospero Colũnæ Imperatoris munus offertur.

Interim rex à Brixianis intra mœnia recipitur: arcibusq; duabus, quas ij dolo à præfectis interceperant, suos ministros præficit. Sebastianus Justinianus prætor, quòd in oppidanos magna continentia & moderatione usus fuerat, cùm unà cum reliquis magistratibus captivus factus esset, publica civitatis commendatione à Regi libertati restitutus, Gallorum comitatu in castra ad Legatos sese contulit. Brixiani se regi dedũt.

Cremenses quidem cùm oppidum haberent munitissimũ, jã ante hos omnes Sonzinij Bẽzonij eorũ municipis turmæ equitũ reipublicæ præfecti suasu in Gallorum partes transierant: nam cùm in clade exercitus Grittus legatus, qui eò se recipere cogitaverat, Benzonium Cremam præcurrere jussisset, civitatiq; nunciare bono animo ut esset, se jamjãq; affuturum, eiq; præsidio futurum: ille ad cives suos advolans, uti portas legato clauderent, neq; illum neq; quenquam Venetum intromitterẽt, oratione sua dedecoris perfidiæq; plena, & autoritate, qua pollebat, perfecit. Quibus intellectis rebus imperator legatiq; Pischeria, municipio in Mintij fluminis ripa, ubi è Benaco exit, posito, equitib levis armaturæ trecentis, militibus nongentis ex itinere præsidio relictis, Veronã se recipiunt, castrisq; in campo qui appellatur Martius, ad muros oppidi positis, rerũ exitum expectare cõstituunt. Omnes equitum ad qui- Cremenses in Gallorũ partes trãseunt.

na millia, milites mille quingentos redacti. nam quod rex edictum vulgaverat, omnes ex Gallia, quam ipse cepereat, qui reipub. militiam facerent, nisi ad suam quisq; patriam decem dierum spatio rediissent, eorum se bona publicaturum, atq; ipsos hostium loco habiturum: præter cætera plurimi eam ob rem etiam Legatis permittentibus discesserant. eorum adventu solicita civitas, ut plebs ad exercitum juvandum pronior fieret, portorium frumento molendo exigi vetuit, quoad bellum esset confectum. Ad id ut Senatus voluntas accederet, cùm eadem civitas per Legatos petiisset, Patres in ejus gratiam portoriũ in omne tempus sustulerunt.

Georgiani Sacerdotes Venetiis Ferrariam migrant.

Isdem diebus templorum aliquot urbanorum sacerdotes edicti Juliani metu, quo iis omnibus aqua & igni interdicebatur, nisi è ditione reipublicæ recederẽt, atq; inprimis Georgiani, quorum est celeberrimum in insula è regione comitij fanum, cum supellectili aurea argenteaq; Ferrariam, atq; in Mantuanum agrũ profugerunt, ut urbs eo genere hominum pene destitueretur, civitasq; in primis rei divinæ assueta, magnam ex eo molestiam caperet. Antonii etiam Justiniani literæ ex Alpibus datæ Senatum certiorem fecerunt, Tridenti Episcopum se audire noluisse, quòd diceret ab aqua & igni interdictorum sermonem atque aditum esse defugiendum. itaque paucis pòst diebus cùm nihil impetrare potuisset, Senatus permissu domum rediit. Miserant in Flaminam Patres Joannem Jacobum Caroldium, uti Ravennam urbem, & Cerviam, & Ariminum, & Faventiæ arcem (nam oppidani se dediderant) reliquaq; Venetæ ditionis in Flaminia municipia abductis tormentis, receptisq; iis, quos bello captivos hostes fecerant, Senatus autoritate Julii ministris traderet. Ii cùm fide scripto data, sese & tormenta asportari permissuros, & captivis

Julii Pontificis insignis perfidia.

libertatem donaturos, & præter hæc, quod erat primum atque maximum, uti evestigiò interdictũ antiquaretur curaturos, oppida ipsa recepissent, in nullo eorum quæ pepigerant, perstiterunt, retentis tormentis, & captivis Romam missis, non iis modò qui bello capti fuerant, sed illis quoq; qui præfecti oppidorum atq; arcium illa ipsa pacatè tradiderant, civibus Venetis undecim, quos in ipso negocio circumventos in vincula conjecerant, & interdicto non rescisso. Ea Julij fides, ea pietas in supplices fuit, atq; omnino in eosdem, qui paulò antea Romæ, ut is Pontifex Max. fieret, omnes suas opes, omnem autoritatem, gratiam, studia publicè contulissent.

Non absimili injuria Alfonsus Ferrariensium dux Rodigianos apud Padum flumen positos, quod oppidum bello Ferrariensi Veneti ceperant, atq; ex pacis fœdere postea tenuerant, parva manu eò adducta in deditionem recepit. qua intellecta re, Antonio Bragadeno prætori, qui se in oppidi arcem intulerat, Patres per literas mandaverunt, ut tormentis abductis arcem duoq; reliqua ejus regionis municipia Alfonso restitueret, sed is antequam ea ad eum literæ perferrentur, captus ab hostibus unà cùm arce, Ferrariamq; perductus, paucis pòst mensibus in custodia interiit. Itemq; ad Sebastianum Maurum, qui decem & septẽ navibus in Athesim missus fuerat, literæ sunt à Senatu datæ, ut in tutum se reciperet: is cum ab agricolis in reditu ab utraq; ripa omni telorum genere premeretur ac propter siccitates contractiore aqua minus se subducere celeriter posset, ejectis aliquod in flumen tormẽtis gravioribus, incitatisq; remigibus Bebiam rediit.

Alfonsi Atestini perfidia.

At in superiore Padi fluminis ripa Cremonenses Gallis equitibus & militibus in oppidum admissis sese regi tradiderunt: eoq; biduo nuncius ad Senatum

Civitates aliæ se Gallis dedunt. Cremona.

Pischeria.

venit, Pischeriam municipium rege oppugnante captum: milites oppidanosq; ad unum cæsos: Andream Ripam arcis præfectum reste ad arborem exanimatum fuisse. Ea re audita Zacharias Lauredanus in Benaco præfectus simul quod omnia ejus lacus municipia partim ad regem, partim ad Maximilianum deficiebant, trireme & bireme, quibus praerat, incensis, unà cum suis omnibus hostibus adventantibus se subripuit.

Patres ob hæc perspecta difficultate quicquam in Gallia atq; in Rhetis oppidorum retinendi, legatis mandarunt ut, in agrum Patavinum exercitum reducerent: Veronensibusq; permiserunt, si Maximilianus ad eos mitteret, qui uti se dederent postularet, ne recusarent. Cumq; Taurisani tumultu civitatis & plebis excitato, plerisq; non idem sentientibus, per legatos, quid se vellent Patres facere, à Senatu petiissent: id unum quod conducere sibi ipsi existimarent, legatis responderunt. Scripsere etiam ad suos in Carnis atq; Istris magistratus ut quæ oppida superiore anno è Maximiliani ditione resp ceperat, ea omnia, armamentis commeatibusq; publicis abductis, regiis petentibus ministris restituerent.

Veneti ad urbis propugnationẽ consilia cõvertunt.

Postremo, quòd ab ea cogitatione non longissimè aberant, ut urbi quoq; ipsi timendum putarent, docti à præsentibus rebus, quantam reipub. diuturnitas & incrementum in se unos omnium regum invidiam atq; odiũ concitavisset, Decemuiri duodecim legerũt cives dignitate præditos, qui vada urbana atq; littora, adhibitis ejus rei peritis hominibus, diligenter inspicerent, ut aditus, si qui essent apertiores, castellis munirentur. Tum auctus operarum publicarum numerus: jussumq; ut omnes insulas & domos vicorum magistri perlustrarent, quãtaq; esset in urbe advenarũ multitudo.

multitudo, quanta armorum privatim ab his comparatio, cognoscerent: edictumq; pœna capitis propositũ, ne quis armatus incederet. vigiliæq; noctu vicatim & præfecti cum militibus dispositi, ne quis temerè tumultus exoriri posset. etiam lex lata, ut triremes octo urbis præsidio armarentur. missusq; multò maximus frumenti numerus ab annonæ magistratu ad molas farinarias in Taurisanos fines domi molitus adservandus, ne, si eæ ab hostibus molæ interciperentur, civitas farinæ inopiâ laboraret, molæq; aliquot, quas naves sustinebant è Pado Athesiq; ad urbem perductæ: cogitatũq; ut molæ aliæ, quas vertere ventus quiret, in suburbanis insulis fabricarentur: puteiq; perplures in portus litore foderentur, ut si à fluminibus aqua propter hostes circumfusos peti non posset, iis puteis civitas uteretur. Missi etiam publicè lecti cives ad arborem in Medoaci ripis cædendam, atq; ad urbem devehendam, ut materia civib. ad munitiones in propugnatione suppeteret, & hostibus ad oppugnandam vel obsidendam urbem deficeret.

Molæ farinariæ.

Materia ad munitiones extruendas.

Dum hæc domi administrantur, Vicetini cum intellexissent Veronã se Urbem Maximiliano dedisse, omniaq; in Alpibus castella & municipia ejus civitatis præjudicium secuta idem fecisse, neq; à Senatu impedirentur quo minus consilium pro tempore & pro necessitate caperent, ad Leonardum Trissinum civem suum, quem Veneti exulem fecerant, quiq; à Maximiliano præmissus in eorum fines se intulerat, miserunt, se paratos esse deditionem facere: cumq; is ad oppidum paucis cum militibus accessisset, certis conditionibus interpositis sese regi dediderunt.

Vicetini Maximiliano se dedunt.

Patavini autem, quorum erant nonnulli cives, qui rebus novis magnopere studebant, coactis inter se privatim conciliis, eidem se regi dedere statuerunt: itaq;

Patavini se dedunt Maximiliano.

magistratibus primùm quidem nolle se exercitum, qui adventabat, intra mœnia recipere denunciaverunt: portasq; ipsi, ejectis qui in statione erant, tenuerunt: deinde, ut abirent domum, neq; plebis impetum expectarent, eos monuerunt. postremò agrestes homines armatos in oppidum introduxerũt, ut illi Senatu primò jubente, post etiam nolente, discedere cogerentur. quamobrem Patrum jussu exercitus Patavium prætergressus, & ponte in Medoaco decem millia passuum supra eum locum, ubi munitione ad naves transportandas à maris aqua flumen discluditur, navibus imposito traductus atq; ad Mestre municipium progressus, ibi castris positis substitit. Patavini ad Leonardum Trissinum missis interpretibus, ei Patavium cum honesto comitatu venienti se tradiderunt, imperataq; fecerũt.

Interea cùm Roma literæ ab Grimano & Cornelio Patribus significavissent, nisi novam legationẽ ad Julium misissent, nihil spei esse illum à sua in remp. pertinacia recessurum. Senatus sex legatos creavit ex principibus civitatis, Dominicum Trivisanum, Leonardum Mocenicum, Paulum Pisanum, Hieronymum Donatum, Paulum Capellum, Aloisium Maripetrũ, qui Romam proficiscerentur: ab Julioq; peterent, ut ea quæ Reipublicæ polliciti ejus ministri fuerant, repræsentaret. quibus de reb. nonnulli ex civibus dolore affecti, in eos qui Senatum regebant, voces plenas querelarum privatim jaciebant, fortasse non percipientes hujusmodi decreta bonis rationib. facta esse, ac ne populi, qui reipublicæ parérent, eorumq; urbes & regiones hostium prædæ exposita essent, quorum viribus impetuiq; eo tempore cedere è re omnium esse videbatur, lætioremq; fortunam expectandam: ea flante, recipi tunc posse, quæ vitandarum populationum causa desererentur, quemadmodum Diis bene faventibus evenisse postea

Legatio Venetorum ad Pontificem.

Populus Venetor. contradicit Senatui.

postea compertum est. Hi igitur, qui non satis propè rem intelligerent, querelas graves amarasq; adversus eos, qui civitatem regebant. spargere: non adeò timidè rempublicam administrari, oportuisse: non tot egregia oppida tradi hostibus ita facilè debuisse: neq; enim majores nostros tantis impensis, tot exercitibus, tantis suis laboribus & sanguine, tot annorum longinquitate ea imperio adjecisse, ut paucis pòst diebus sponte amitterentur: errare qui mitiores futuros hostes crederent: propterea quòd resp. tam facilis in illos fuerit, ut qua nulla certa cum spe, maximisq; sumptibus bello agere statuerant, pacatè ab iis propeq; nictu oculi sint confecta: augeri potius ea re eorum audaciam, quòd debiliorem multò ad resistendum armis rempublicã ostenderint, quàm putarant: itaq; invitari eos jam allicique tanta confecti belli celeritate, ad majora appetenda: id effectum esse hujusmodi decretis formidine plenis, ut vereri amplius, & pejora præteritis timere nunc cogãtur. quòd si regi Gallorum propter exercitum victorem cedendum fuit (quanquam si majorum pristina virtus in viventium civium animis resedisset, non is tam propitios habuisset sanè Deos) quid attinuit vel Maximiliano nullos exercitus contra Remp. mittenti, tot oppida ultrò dedisse? vel Julii exercitum, antequã ille pactis stetisset, resp. oppida in Flaminia, firmata munitionibus propugnatoribusq; recepisse? nunc etiam legatos esse ad illum Romam mittendos, ut & ab repub. suppliciter adiri se permittat, & interdictum abrogare velit.

Hæc & his similia cùm jactarentur, una Matthæi Prioli sententia, quã in Senatu dixerat, à prudentiorib. repetebatur, atq; iis opponebatur. Ea erat ejusmodi Quemadmodum gubernatores boni atq; industrii solent, qui cùm vim tempestatis ferre nequeunt, naufragiiq;

Senatus sententia populo opposita.

guéq; periculum propter mercium, quas in navi habent pondus gravitatémq; imminet, jacturam partis earũ faciunt, ut navi è fluctib. emergente, ipsam reliquasq; res, & vitam unà suam tueantur; sic in reip. turbulentis his temporibus fuisse faciendum, ut quando eius exercitu fortuna magis turbine quàm telis hominũ disjecto, populi municipiaq; omnia, quibus præsidia mitti non poterant, arma hostium timerent, dederent ipsi per se Patres, traderentq; illis ea, quæ captui essent propiora atq; opportuniora, ut ea re illorum cursum atq; impetum sisterent, potius quàm frustrà suas vires jam infractas opponentes, tamen illa ipsa unà cum libertate imperii amitterent.

Foroiuliensium legati.

Inter hos sermones & querelas legati à Foroliviensibus ad Senatum venerunt auxilium rogatum, quo se tueri, si quid hostes molirentur, & bellum propulsare possent: velle enim omnes è reip. imperio non recedere. ad quos Epirotarum equitum turmã militesq; ab exercitu legati Patrum jussu statim miserunt. idem Justinopolitanis postulantibus milites trecenti sunt ad eos missi, equitesq; centum quinquaginta, qui illis diebus ab Epiro venerant. Requie exercitui ad Mestre municipium data, libras auri septingentas à Quæstoribus urbanis Senatus legatis curari jussit: utq; ii recognito copiarum omnium numero, stipendioq; eis dato, quas esse idoneas ad bellum gerendum, & virtute ac fide præditas cognoscerent, eas omnes retinerent, reliquas dimitterent, imperavit. Triremes quoq; uti quatuor in Illyrico armarentur cura est à magistratibus adhibita, Crespa videlicet, Aschrivio, Jadera, Pharo: itaq; & naves vacuæ cum armamentis, & stipendium, & præfecti eò ab urbe missi.

Iustinopolitani.

Venetorum in urbis propugnatione assiduitas.

At in navalib. nulla cessatio fiebat: materia undiq; convecta importabatur: triremes novæ biremesq; instituebant-

stituebantur, veteres reficiebantur: navigia humiliora viginti tormentis per vada ferendis ædificabantur: cratesq; ex malis navium contexebantur: scaphæ cum festucis ad palos in æstuariis figendos, qui munitiones sustinerent, accelerabantur: ipsa ex ære fusili tormenta magno numero, armamenta omnis generis, tela omnia parabantur: fabri, qui suppeterent, ex urbis officinis privatisq; navalibus accersebantur: etiam machinationes ad molas frumentarias vertendas inchoatæ plurimæ perficiebantur. In his agendis ab omnibus diligenter administrabatur, ut ne festis quidem diebus quicquam eorum intermitterent. Bassiano Maximiliani interpretibus tradito, Scala in Alpibus castellũ, quod Federicus Michael præfectus timore animi incustoditũ reliquerat, Regis insignia sustulit. quod ubi Feltrini cognoverunt, prætore ipsorum Federico Mauroceno item profecto, ne diriperentur, idem fecerunt.

Scala castrũ.

Feltrini.

Senatus certior factus Taurisanorum civitatẽ præter paucos, qui Maximiliani partes sequebantur, in officio cum rep. velle esse, literas ad eos dedit, quibus literis immunitas omnium rerum annos quindecim civitati dabatur, portoriumq; frumento molendo removebatur. Iis rebus cognitis cives plebsq; omnis in primis magna voluptate affecti, ad propugnandum summo se studio confirmaverunt. quam eorum voluntatẽ Petrus Duodus legatus, quẽ Senatus Verona Vicetiaq; abeuntẽ eò miserat, magnopere auxit, tabulis, in quib. fisci rationes & civium reliqua erant scripta, publicè abolitis, atq; in foro plebe aspectante igni absumptis: pauloq; pòst milites quingenti ab exercitu Senatus jussu ad eos præsidio missi, cupidissimis omnib. in oppidũ recepti sunt. Quòd autem etiam Cividale Belunianũ Maximiliano nolle se tradere perseverabat, cumq; rep. omnes casus experiri statuerat, Senatusconsultum factum

Taurisani in officio cũ Repub. manent.

Cividale Belunianum.

ctum est, uti Epirotæ equites ducenti Paulo Contareno præfecto Cividale mitterentur.

Non tanta in rempub. cujus stipendia faciebat, virtute ac fide Pandulfus Malatesta est usus, qui non salutatis legatis Citadellam profectus in partes Maximiliani sese transtulit. Alfonsus autem, Ferrariensium dux Ateste municipio, à quo antiquitus originem ducebat, quodq́ abest Patavio passuũ millia quindecim, in suam potestatẽ redacto, omnibus probris remp. afficere est aggressus, ejus insignibus è foro aliisq́ locis fœdè abreptis, & fundis domibusq́ Venetorũ civium sub hasta positis. Idem tamen haud ita multò pòst, quòd ab Gallis suo ipse regno timuisset, ejusq́ rei suspicio sermonesq́ non infimorum hominum in vulgus emanaverant, quas sui milites domos Venetorum civium Rhodigii atq́ Ateste diripuerant atq́ diruerant, eæ uti publicè restituerentur, imperavit: literasq́ à domesticis suis dari ad amicos, quos in urbe habebant, voluit, quibus literis certiores eos facerent, Alfonsum ducem quæ in Venetos hostiliter egisset, timore Gallorum coactum atq́ invitum fecisse: animo autem esse in rempub. uti semper fuerit, amico, deq́ adversis ejus rebus molestiã capere, quòd sciret, detrimenta reipub. in universam esse Italiam atq́ in omnes bonos brevi recasura.

Alfonsi Atestini in Venetos iniuriæ

Miserat ad regem Galliæ Senatus unum ex iis, qui captivi ab exercitu reip. Caravagio recuperato facti, Venetiasq́ perducti fuerant, ut cũ rege ageret, ut si vellet suos omnes dimitti, unum Livianum restitueret. Is ab rege tum redierat cum mandatis ejusmodi, ut certos cives Venetos, & Tribunos ac præfectos ex captivorũ, quos habebat, numero pro suis se dimissurum rex diceret, de Liviano nullam se conditionem accepturum confirmaret. Ajebat is etiam, in eo quem secum rex habuerat sermone, regem sibi dixisse, singularem in prælio

Venetorum captivorum cum Gallis permutatio.

Calamitatis Venetorum causa.

prælio Venetorum militum fuisse virtutem, quam si equites præstitissent, pelli se atque superari parvo negotio potuisse: aut etiam, si à pugna Veneti paucos se dies continuissent, futurum fuisse ut ipse non sine ignominia Mediolanum recederet: magno enim timore multò maximam sui exercitus partem perculsam à dimicatione abhorruisse. Citolus quoque Perusinus tribunus militum ab iis, qui eum in pugna multis vulneribus penè confectū ceperant, numis traditis dimissus, secundo Padi flumine ad urbem venit: quem quidem Patres omni studio curari mandaverunt, neque dum enim vulnera coaluerant. hujus de prælio sermo apud Lauredanum habitus, cum sermone Galli congruebat: Gallos pugnæ initio fugæ sese dare decrevisse: idque futurum sine dubio fuisse, non modò si Veneti equites, uti debuerant, depugnavissent, sed omnino etiam, si se loco non movissent: eorum temerè fuga cœpta fieri, hostes retentos se confirmavisse, atque ita non tam ulla sua virtute, quàm ingenti equitatus Veneti formidine atque perfidia vicisse. At Senatus ea, quam suprà commemoravimus, de captivis accepta conditione, quos habebat ex Gallis, regi restituit: atque ille, quos pollicitus fuerat ex Venetis missos fecit: in quibus Naldius, Braccius, Vitellius fuerat.

Patres interea cùm statuissent reipub. exercitum esse omni cura atque impensa retinendum, & quod ejus missis ad Taurisanos & Belunienses præsidiis decreverat, esse reponendum, centurionibus non paucis, qui post prælium è Gallia, quique post restituta Julio oppida è Flaminia redierant, uti novos milites conscriberent, mandaverunt. Verumenimvero, propterea quòd magna civium parte in tributa non conferente pecunia eos deficiebat, Decemvirûm decreto decē cives lecti sunt, qui exigendæ pecuniæ omni cum potestate atque

Tributorum exactio.

atq; imperio praeessent: eosq; qui majori eorum parti solvendo esse latis suffragiis censerentur, modis omnib. cogerent ad stipē conferendam: in reliquos mitius quidem agerent, aliquid omnino tamen etiam ab iis consequerentur. atq; ii peracto magistratu, qui quidem esset annus, quo tempore senatoriam dignitatē exercere eis liceret, annum alterum in Senatu essent eaq; re pecuniæ postea exigendæ ratio Patribus aliquanto facilior atq; explicatior fuit.

Antonius Grimanus ut ab exilio revocatus in patriam redeat petentibus conceditur.

Rogaverant illis diebus demississimè Antonii Grimani exulis liberi Bernardum Bembum patrem meū, Marinum Justinianū, Aloisium Gradonicum, Triumviros ex advocatis reip. vellent ob reliqua totius patris sui vitæ in remp. officia & studia eū civitati aliquando tandem restituere, ut qui esset jā conclamata senectute, in patria saltem sepeliri sua posset. quam quidem rem adjuvabant Dominici Cardinalis adhibitæ Julio pro reip. assiduæ diligentissimæq; preces: tametsi adhuc quidem propter naturæ illius illiberalitatem atq; inclementiam parum profuissent: tum perturbatis atq; adeo tantopere inclinatis civitatis rebus ad lenitatem dari sese, profectò æquissimum magistratibus videbatur: itaq; Triumviris legem majoribus comitiis ferentibus, ante diem XV. calendarum Quintilium, Antonius ab exilio frequentib. sententiis revocatus, reiq; pub. restitutus, paucos post dies Roma, ubi aliquot annos fuerat, domum rediit, cùm illum Patres etiānunc absentem in sexvirūm, qui remp. in Senatu procurāt, collegiū plurib. quàm ceteros suffragiis adoptavissent.

Iulii Pontificis in Venetos animus anceps

De legatis à Senatu lectis, qui ad se venirent, & nūcium Julius læto animo accepisse præ se tulit, & literas de ea re ad Aloisium & Maximilianum statim dedit: quibus literis eos certiores faciebat, velle se remp. in eam, quæ ante bellum secū intercedebat, necessitudinē bene-

benevolentiamq; recipere. Id autē ea de causa scire eos voluit, ne quid amplius contra illam cogitarent: sibi ipse suisq; rebus, si ii remp: oppressissent, posse idem accidere non temerè existimans. quòd si id minus erat extimescendum, omnino se coactum iri imperata eorū facere, subactis deletisq; Venetis, pro explorato ducebat. Senatui autem per Dominicum & Marcum Cardinales significavit, ubi legati Romam venissent, se interdictum remoturum: quam ob rem à Senatu jussi sunt naves triremes quamprimū conscēdere, Anconāq; proficisci, ut Flaminiā evitarēt, quā resp. turpiter amiserat.

At apud Mestre Cornelius legatus certior factus, in Taurisanis civib. esse nonnullos, qui tum quoq; novis reb. studerent, eò cum quingentis equitib. Epirotis profectus duodecim eorum in vincula conjectos ad Decemvirûm collegium misit, munireq; oppidum instituit: pauloq; pòst ex tribus legatis, qui erant in exercitu, Gritto, Cornelio, Mauro, Cornelius à Senatu revocatus domum rediit. Taurisani seditiosi.

Concupiverat Aloisius rex Maximilianum regem alloqui, ut illum in remp. accenderet: valde enim deliberatum ei erat, quicquid esset reliqui ex reip. ditione in continente, urbemq; ipsam si res procederet, capere: id autem sine Maximiliani voluntate, quibus posset modis, quibus artibus consequi, non videbat: itaq; ut hoc illi persuadere coràm posset, suum interpretem Cardinalem Rotomagensem Tridentum ad illum misit, qui ab eo peteret, ut de magnis utriusq; rebus colloqui secum vellet: tempus & locum ipse diceret: se, qua die, quoq; loco vellet congredi, ad illum venturum. Maximilianus, qui neq; hominem amaret, & majorem ac potentiorem nollet fieri, satisq; haberet, quæ resp. superiore anno ditionis suæ oppida ceperat, sibi restitui, & se præter hæc Verona, Vicetia, Patavio esse potitum, Aloisius rex Maximilianum in Venetos irritare satagit.

cùm, quam ob rem colloquium peteretur, haud dubiè cognosceret. fictis quibusdam abeundi causis, colloquio evitato interius in regnum se recepit, perq́ suum legatum questus apud Aloisium est, pagos nonnullos & municipia in Veronæ finibus, quæ ad se spectarent, illum occupavisse. quibus intellectis rebus Aloisius, Pischeria, quam munire cœperat, discedens, in Brixianos fines rediit.

Cremonæ arx à Gallis occupatur.

Cremonæ interim arx, militum, qui in ea erant, scelere atq́ perfidia Gallis deditur, Aloisio Mula, Zacharia Cōtareno urbis prætoribus, Sebastiano Maripetro quæstore, qui in ea se receperant, Marco Lauredano, Andrea Dandulo arcis præfectis in prædam hostib. traditis, Mediolanumq́ abductis. quæ sanè res magno dolori civitati fuit: nemo enim verebatur, quin omnem Gallorum impetum & obsidionem, si modò viri essent, quamdiutissimè sustinere potuissent. Ea capta, rex Cremonam se contulit.

Illis diebus quòd venerant Bassianum milites è Germania quatuor mille (id autem est oppidum in Medoaci ripa sub Alpium jugis, abestq́ Patavio passuū millia vigintiquatuor) Maurus legatus cum parte exercitus in Taurisanos fines profectus, ea loca tutiora & quietiora reddidit. Aloisius Cremonæ dies paucos moratus, cùm ibi Triultium oppidi præsidio reliquisset, Galeatium Palavicinum Brixiam, Antonium Mariam ejus fratrem Bergomum, Palitiæ principem Cremam misisset, Mediolanum rediit.

Iulii Pontificis postulatio.

Julius Aloisio profecto, exercituq́ ejus propè dimisso, nihil jam gravius ab illo metuens, neq́ Maximilianum per sese magnum quicquam atq́ arduum contra remp. ausurum existimans, per Dominicum Grimanū suadere Senatui cœpit, ut Taurisum, & Forum Julii, quæ duo quidem oppida ex fœdere, quod is cum Aloisio percusserat, ad illū spectarent, pacatè ac lubentes ei tra-

derent potius, quàm bello atq; inviti paulò pòst amitterent tamen. Id an propterea sit aggressus, quòd cuperet nihil reip. reliqui in continenti esse, ne vires ad illa recuperãda, quæ ipse ex ejus ditione in Flaminia ceperat, reintegrare posset: an ut Italiæ cladibus ea re finis imponeretur, quo facilius bellum in Thraces, per diu illud quidem cogitatum, atque adeo sermonibus agitatum, unanimi omnium regum consensu opibusq; sumi posset, quod unum præ se ferebat, quia nobis nihil liquet, in ambiguo relinquimus. Sed omnino Patribus molestissima ea Julii suasio fuit, qui sæpius jam, qua via eorum oppidorum, quæ Maximiliano se dediderant, recuperari aliquod posset, quàm ut ex iis quæ haberent in continente reliqua, quicquam ei traderẽt, cogitabant: itaq; legatis, qui Anconam classe appulsa iter Romam pedib. faciebant, scripserunt, darent operam, cùm ad Urbem essent, mandataq; reip. confecissent, ut ab ea cogitatione Julium abducerent.

Joannes interim Baduarius, Georgius Pisanus, qui legati Romæ fuerant, domum redierunt. Patres cum ab Gritto intellexissent, propter Maximiliani milites, qui Bassianum venerant, aliosq; permultos, qui plurib. in Alpiũ municipiis civitatibusq; cogebãtur, atq; ipsum in primis Maximilianum, quem cum exercitu Feltriæ appropinquare nuncii venerant, tutius futurum si copiæ reip. Taurisum ducerentur, ita uti fieret, censuerunt: præmissiq; Taurisum sunt virtute & fide præditi ac probati Patrib. viri è plebe tres cum suis quisq; militibus, qui tribus oppidi portis præessent, easq; ad omnes casus custodirent. Ad Castellum novum autem, quod est in Alpibus supra Taurisanos fines in regione Querio appellata, natura & artificio communitum, milites Germani cùm venissent, & tormentis murum quatere cœpissent, atq; Andreas Rimundius Castellum novum à Germanis capitur.

præfectus, qui eum locum sibi tuendum à Senatu sumpserat, turpiter se fugæ mãdavisset, castello sunt potiti. Maximilianus Feltriam venit. Ea re ad Maurum legatum per cives Patavinos amicos reip. confestim delata, qui illi magnum esse Germanorum militum cum rege numerum significaverant, Maurus nocte intempesta omni cum ea manu, quã habebat, ad imperatorẽ, qui Mestre nondum abierat, se recepit: castellumq; Francum, quo in municipio erat Maurus, regi se evestigiò tradidit. His interjectis dieb. dato ab omnib. jurejurando, se in fide atq; officio cum rep. futuros, exercitus Mestre eductus, Taurisumq; perductus est, quò tubicẽ Maximiliani venerat, petens ut regi se oppidani traderent, nisi diripi atq; interfici mallent. Ei consulto Senatu ab legatis est responsum datum, velle se oppidum tueri reip. atq; in eo cives omnes consensisse: neq; direptionis aut mortis metu absterreri posse, ne fidem præstent, quam semel pepigerunt: virtuti nullam vim fieri: nullum incuti timorem iis, qui honestè occũbere, quàm turpiter vivere satius atq; prius putant. Iisdem legatis deinde certioribus factis hostium copias ad Citadellam convenire, ut in illas impetum faceret, Grittus Tauriso cum Leonardo Apulo cumq; Epirotis equitibus ad vicina ei municipio loca sese contulit.

Francum castellum.

Andreas interim Fusculus, qui Byzantii reip. negocia procurabat, Patres facit per literas certiores, clade reip. cognita Regem Thracium sibi ostendisse, magnam se ex ea re molestiam accepisse: questum etiam apud illum fuisse, quòd non secum de hostium consiliis apparatibusq; communicarit, atq; auxilium in tempore petierit: quod quoniam factum non sit, suas nunc opes terra mariq; amico se animo atq; benevolo reip. polliceri: petere, ut id quamprimum Laurèdano principi significet.

Turca Venetis subsidiũ offert.

Vix

Vix ea literæ in Senatu recitatæ sunt, cùm ab legatis Romæ item literæ perferuntur, in quib. erat scriptũ: ubi ipsi ad urbem appropinquavissent, misisse Julium qui diceret, velle se eos Romam noctu ingredi sine ulla obviã itione civitatis, neq; ei sacra administrari, quoad se convenerint: ipsum autem Julium statim se Hostiam contulisse, ut illi interim in contemptu & squallore diutius manerẽt. Cum autem is ad urbem aliquot pòst dies rediisset, uno ex legatis Hieronymo Donato ad se vocato ostendisse, placere sibi uti fœderis, quod Cameraci percussum sit, capita omnia impleantur: si Taurisum Forumq; Julii resp. Maximiliano tradiderit: si juri, quod in Ferrariæ urbis dominatu, quodq; in sinu Adriatico habeat portorii ab omnibus, qui eo mari navigent, Venetiis solvendi renunciarit: si sacerdotia non modò provincialia, sed etiam urbana Pontificib. max. remiserit, ipsa nullam eorum partem tributis exigendis interceperit: si se in ipsum deliquisse fassa fuerit, ejusq; rei veniam subjectissimè petierit, tum se interdictum remoturum: eorum si quid facere Senatus recusarit, suas se copias Maximiliano traditurum, regemq; Galliæ idem facturum, ut is remp. opprimat. Adjuvisse autem eam rem totam ejusdem regis Galliæ magnopere legatos, qui ab Julio diligentissimè petierant, ne ad se legatos Venetos admitteret, néve interdictum aboleret, aut remp. sublevari pateretur: ita enim illum reliquis Italis principibus, & regum cæterorum omnium animis & cupiditatib. arbitratu suo moderaturũ, si reip. non frenum modò, sed etiam vincula injecisset. His recitatis literis nullus ordo in Senatu fuit, qui non Julium omnib. probris & maledictis fuerit prosecutus: nemo, qui non se ipse magnopere damnaverit, quòd legem de legatis ad illum mittendis suo suffragio comprobarit: ea lege sex civitatis principes reliquis ci-

Iulii Pontifi cis in Venetos severitas & conditiones iniquæ oblatæ.

Venetorum in Pontific ẽ concitati animi,

vibus, qui captivi contra fas, contra pactiones, contra fidem datam Romæ sint, adjectos in reip. ludibrium, Julii iracundiæ traditos: itaq; omnes magistratus ira indignationeq; ardere, reliquos fremere, atq; in illos invehi: neminem profectò scire jam, quid agi, quid tētari oporteat. Unus Laurentius Lauredanus, Leonardi principis filius, clara voce, Cur nō, inquit, ad regē Thraciū, qui nobis sese obtulit, legatos statim mittimus auxilium contra istum non Pont. max. sed carnificē omni crudelitate præditum imploratum? Hac à plerisq; sententia probata, nōnullis mitius & temperatius agendū statuentibus, neq; fine consiliorum reperto, jussis Patribus ea in re diligenter cogitare quid præstaret, Senatus dimittitur.

Laurentii Laurctani consilium.

Sacilium oppidum recuperatum.

At in Carnis oppido Sacilio ab hostibus, qui primo id impetu ceperant, civitate eos expellente recuperato, Joannes Vitturius civis egregia virtute à Patribus statim præsidio cum militib. & equitibus est illò missus. Ab Gritto etiam legato Franciscus Beraldius Patavinus equitum reip. C L. præfectus, qui ad hostes profugerat, aliisq; item præfecti equitum tres, quorum erat unus Busichii Epirotæ fratris filius, capti ad urbem in custodia perducuntur. Nā cum Epirotæ propè trecenti ab legato præmissi, hostibus qui Citadella exierant, appropinquavissent, fuga simulata in apertos ante villā Cornelianam campos & planitiem eos pertraxerunt: tum repentè conversis equis, impetuq; in illos facto quinquaginta ex iis interfecerunt, sexaginta captivos fecerunt, duces reliqui Mercurius Bua, Ranerius Saxeta, Pandulfus Malatesta fugere perseverantes se in tutum receperunt.

Legatus Venetorum ad Maximilianum, Electores & civitates Imperii.

His rebus agitatis, propterea quòd ab amicis reip. Patres cognoverant, Maximilianum cupere, ut Senatus civem aliquē ad se mitteret, qui cū agere de communi-

munibus utriusq; rebus posset: Aloisium Mocenicum, unum ex quinqueviris Senatu regendo legerunt, qui ad illum proficisceretur. Literæ quoq; ad eos, qui creandi Romanorum Imperatorem jus habent, tum ad liberas Germaniæ civitates datæ sunt: quibus literis Senatus petebat, ne Maximilianum sævire contra remp. quæ in illũ tam liberalis fuisset, ulterius permitterent.

Neq; tamen propter hæc intermittebant Patres in eam cogitationem incumbere, ut Patavium, quod planè oppidum ante oculos esset civitas, improviso magis & repentino incursu, quàm aperto bello recuperarent. Accendebat eorum animos illorum magnopere avaritia, qui Patavium regebant, quòd nulli Venetorum civium, qui in eo agro fundos possessionesq; habebant, qui quidem erant plurimi, fructus suos evehendi facultas ab iis permittebatur, sed ipsi eos inter se pro libidine distrahebant. Multæ in oppido insulæ, domusque, quas jure & more majorum privatim Veneti ab oppidanis emerant, aut ipsi ædificaverant, ab illis direptæ possidebantur: multa prædia villæq; alienissimis hominibus vulgò donabantur. Itaq; Patres antequam ad alia descẽderent, Franciscum Capellum, quem quidem virum Leonardus Trissinus, de quo suprà commemoravimus, quòd in legatione Gallica aliquot antè annos in ejus comitatu adolescens fuerat, locumq; apud illum penè filii obtinuerat, magno cultu prosequebatur, Patavium miserunt ad speciem, ut legatus ad Maximilianum proficisceretur: re, ut Leonardum cõveniret, eiq; polliceretur, si Patavium reip. restituat, exilii se legem rescissuros: tum ei, liberis, posterisq; ejus civitatem, & jus comitiorum, & Citadellam municipium, quod Pandulfus Malatesta proditione amiserat, cunq; iis præfecturam ipsi equitum ducentorum remp. dono daturam. Capellus Patavium subvectus,

Patavinæ Reipubl. status.

Consilia Venetor. de Patavio recuperando.

dum oppidum ingreditur, cognitus ab iis qui portam custodiebant, ab oppidanisq; retentus alloqui Trissinũ secretò non potuit: cumq; se apud eos legationis jure defenderet, suffragiis egerũt, num illum interficere, quòd Patavium furtim venisset, an domum remittere deberent, quòd legati munere fungeretur. Octo erant ex nobilitate cives, octo ex plebe, qui suffragium ferebant. Septem ex iis Capellum condemnaverunt, novem absolverunt. ita in magno vitæ periculo à fortuna versatus, tantuloq; discrimine sentẽtiarum ab eadem servatus, multis ab civibus pro ejus dignitate ac nomine ad oppidi portam, qua venerat, flumenq; perductus cõscendit, ad urbemq; rediit. Patres eo consilio depulsi, ad aliam se cogitationem converterunt. nam quod erant eo in oppido cives duo Centurionis reip. fratres, quibus ambobus cum portæ oppidi præfecto summa necessitudo intercedebat, petiit ab iis per occultos internuncios centurio, darent operam, ut ea porta legato reip. aperiretur. Re complures dies agitata, cùm demum inter ipsos convenisset, Aloisius Molinus Quinquevir Senatu regendo Patribus proposuit, tantas hostium injurias ulterius non esse perferendas: sperare sese atq; confidere, si Patavium exercitus de improviso mittatur, civibus iis portam tradentibus, qui se reipubl. obtulerunt, oppidum capi facilè posse: neq; enim satis esse communitum: itaq; ad Grittum legatum scribi oportere, ut eam rem quamprimum suscipiat.

Lauredani oratio.

Ad ea Lauredanus princeps, videri sibi periculosũ respondit, Aloisio rege Galliæ reip. nervis ac sanguini magnopere imminẽte, Julio Pontifice max. ad civitatis perniciem atq; interitum omnia moliente, Maximiliano mediis in imperii finib. visceribusq; grassante, Ferdinando Hispaniæ rege, quasi quarto scriptis tabulis hærede, in possessiones reipubl. se inferente, Patavium

vium velle recipere: quam quidem paulò antè urbem unà cum aliis plerisq; oppidis & municipiis, ut hujus belli tempestatem à suo capite averteret, Senatus Maximiliano, tanquam de manu tradidit: valde enim se timere, id si fit, ne hostes reip. qui ea Senatus liberalitate victi nihil ultrà propè cogitant, magnã redintegrandi belli causam se habere statuentes, iterũ in remp. universi convertantur, neq; Pataviũ modò brevi recipiãt, sed reliquam imperii partem, quæ in continente est, etiam suam faciant: nam vires ad eos repellendos reip. suppeditaturas, neminem tam stultum esse, qui sperare audeat; neq; esse credendum, qui pares illis integri non fuerint, fractos ac debilitatos superiores fore: civium privatim jacturam, qui fructus suorum prædiorum in agro Patavino amittant, tantã non esse, ut remp. periclitari malint, si amãtes patriæ sint: quòd si alia mens eorum est, non esse in civium habendos loco, qui remp. sua potiorem chariorem q; non habeant: majores ipsorum opes suas maritimis auxisse rebus, atq; imperium longè lateq; ea tantùm ratione promovisse: si ad illum unum maris exercendi morem atq; consuetudinem redeundum sit, bene cum ipsis fortunam agere, omnes rectè sentientes existimaturos, quòd quæ artes imperio constituendo profuerũt, eisdem etiam usq; quaque vel crescat propageturq; artibus imperium, vel optimè tutissimeq; retineatur. Cùm ea ita se habeant, tamen Taurisum Forumq; Julii adhuc quidẽ in reip. ditione contineri: ea ne amittantur, magis providendũ ipsis esse, quã ut aliquid acquiratur: id autẽ facilè fieri moderatione, si iis contenti sint: neminem enim jam reip. magnopere invidere illam partem, quòd si Patavium receperint, verendum in primis esse (dicat ne, an sileat? sed non silebit, quæ prævisa omnibus multumq; cogitata debent esse) ne cum fines in continente reli-

quos amiserint, urbs quoq; ipsa parens altrixq; civitatis, de qua paulò antè ipsi non obscurè timuerint, in hostium suorum potestatem, quod Dii omen obruant! redigatur: sæpe enim accidisse, ut qui nimia pertinacia in iis quibus carerent, appetendis rebus essent, etiam earum quas habebant, quibusq; pacatè frui poterant, amissione plecterentur, suæq; eos intemperantiæ vehementer pœniteret.

Hac oratione ab Lauredano habita, pleriq; magistratus, in ejus facilè sententiam abierunt: pauci cum Molino, rei bene gerendæ occasionem non esse amittendam, perseveraverunt: nonnulli tum dubia in re, quid probarent, & eligerent, propè ipsimet se nescire fatebãtur: itaq; magna inter eos altercatione orta, cũ finis rei nullus reperiretur, Molinus ad Senatũ conversus ejusmodi orationẽ habuit: Non tã se quidem ea re angi ac dolore confici, quod hoc tempore fortuna, quæ plerunq; res humanas administrat, plures potentioresq; quã unquam antea hostes in rempublicam armaverit, fato enim id, necessitateq; accidisse, itaq; moderatè esse ferendum: quàm propterea, quòd ipsa sibi respublica desit, quodq; ex iis, qui eam regunt, nonnulli sint, qui dũ immodico terrore opprimuntur, plus detrimenti civitati important quàm ii, qui ei bellum intulerunt. quid autem se potissimum cõmemorare, ac conqueri? quatuorne Flaminiæ oppida communita Iulii ducibus aperire portas jussa interdicto non rescisso? civésne perplures eorum atq; arcium præfectos proditos, atque abductos in servitutem? séxne legatos principes civitatis ultrò Romam missos in dedecus Reipublicæ? an verò Apuliæ optimam fertilissimamq; partem Ferdinando, antequã de ea verbum faceret, condonatam? an Vicetiam atq; Patavium, præclaras nobilissimasq; urbes, Maximiliano non petenti, nihil armorum paranti traditas, & inculca-

Molini oratio.

inculcatas? nam quòd Taurisum retentum sit, id virtute factum, atq; constantia ejus oppidi civiũ, qui soli fermè, & destituti, ob eorum tamen in rempub. studiũ manere in fide atq; officio voluerunt. Egò verò, inquit, ô Patres, qui tantopere formidatis, ad vos nunc tantum orationem me convertere operæprecium est. Maris quidem artes atq; studia deserenda nobis esse non existimo, sed omni studio diligentiaq; percolenda, dum ne id imperium, quod in continente majores nostri suis laboribus, suo nobis sanguine perpererunt, nostrorum animorum debilitate amittamus: quod quidem certè malum semel nostro vitio si contractum est, an nunc etiam à nobis, cùm ex parte corrigi potest, negligatur? ac obloquendi occasio hac ratione omnibus hominibus facilè præstetur, non tam fortunæ vi atq; impetu nos, quàm nostra ipsorum imbecillitate victos esse? At etiã additis, civiũ privatim damna tanti non esse, ut ea de causa Respublica in periculum adducatur. quòd si unà cum privatis rebus salva esse potest publica, nónne ad id multò justius accendamini, quàm si rei quidẽ publicæ saluti esse valeamus, privatæ nequeamus? præsertim cùm privatæ nostrorum civium opes maximè ad remp. pertineant, quæ suorum civium pecunia maxima ex parte bella gerere & sustinere consuevit. Atque hoc eo libentius dico, quòd nulla mihi prædia in Patavino agro sunt, ne quisquam meis me commodis ductũ existimet ad legem ferendam, ut Pataviũ recipiatur. Res me publica impellit, quæ mihi est mea vita charior: ad quam unam cùm meorum civium commoda atq; utilitates adjungantur, quid est quod aut me, aut quenquam civem bonum atq; industrium deterrere à suo suffragio probanda lege debeat? Superest pars illa plena formidinis, ut negocio capessendo desistamus, ne si ea re hostes nostros irritaverimus, illi inter se ad

reliqua

reliqua nostra ditionis adorienda iterum parati atque animati conveniant: quasi aut facillimū eis sit, tantos exercitus comparare atque cogere: aut ex regia dignitate videatur esse, Aloisium, qui suum in regnum se recipit, statim in Italiā recurrere, ut Maximiliano præstò sit: aut ignoremus Ferdinandum nostris potitū oppidis ne unum quidem numum ulterius in bellum insumpturum: aut Maximilianus abundare thesauris consueverit ad copias contrahendas, qui duorum mensium spacio paucula cohortes propè nudas ad Veronam, Vicetiam, Patavium tuendum vix ægreque miserit: aut Julius, quo demissius atque abjectius cum illo agimus, eò nō majores sumat in nos spiritus, duriorem seque atque implacabiliorem multò præbeat, quòd si intelliget Patavium receptum, nobisque pristinam inesse virtutem ac vim sentiet, non despiciet tam arroganter eos, quos obesse sibi posse aliquando verebitur. At etiam veremini, hæc ne urbs parens nostra in hostium nostrorum potestatem redigatur? quid, vos quæso! interest, urbs ne ipsa in potestate sit hostium, an ejus incolæ ac cives, quique illam regimus, omnia quæ hostes nostri velint, atque optent, statuamus? optabile illis est Patavium non recipi, ut eo ipsi oppido unà cum reliquis pacatè frui possint: optabile etiam est, ut Taurisum Juliique forum, tractumque hunc Venetiæ, qui nobis reliquus est, ipsis, ut alia multa tam præclara dedimus, etiam tradamus: vos eis morem gerere vultis. hócne hanc urbem servire non est? hoc non est eam suorum hostium esse factam? non est libertatem reip. quæ unà cum hujus urbis parietibus semper crevit, quam majores nostri nobis integram atque intactam reliquerunt, prorsus atque omnino perdidisse? Si majores iidem nostri ab ea cœli regione, in qua beatissimi sempiternam vitam agunt, hic existant, atque ad vos conversi ejusmodi sermonem habeant

habeant: Nos urbem vobis dedimus cùm liberam, tum eo situ & natura loci, ut nisi ipsi vobis desitis, nemo cogere vos possit: cur quæ hostes vestri optant, facere didicistis, homines maximè omnium, qui hodie sub cœlo degunt, liberi? cur imperium pulcherrimum, quod vobis constituimus tam formidolose regitis? cur Patavium malè ab hostibus custoditum, quòd penè vestris sub oculis est, vosq; appellat atq; obtestatur, non recipitis? quid illis obsecro respondeatis? primum scilicet, uni vos servisse tempori, quoq; tempus postularit, id fecisse. Jam istud vobis omnes concedimus: tempori enim hostium perpulchrè inservitum est: de hac urbe autem timere vos, ne amittatur, dicere non audebitis: neque opinor tam timidè in Senatu locuti essetis, nedum etiã apud illos ipsos majores vestros optimos fortissimosq; viros, qui sciunt urbem hanc capi non posse, ejusmodi proferre quicqnam audeatis: reposcent enim statim vos, repetentq; à vobis parta gravib. verbis: quodq; tam pusillo animo fueritis, conquerentur, qui, ne hoc imperii domicilium vestris ab hostibus tueri possetis, pertimueritis. Sed de eo plura me dicere minimè necesse esse arbitror: urbs enim pro se ipsa satis loquitur, quæ obsessa vadis undique, neq; à justis classibus, neque à terrestribus exercitibus adiri se permittit. Itaque ad vos omnes revertar Patres: tota enim hæc vestra causa est: nam propterea quòd imperio retinendo timidiores nos, quàm par erat, præstitimus, æquum est nunc in recperando acres atq; fortes esse, ut eam infamiam quam formidine contraximus, animi robore atq; præstantia deleamus. Aloisium regem copiis dimissis Galliam ulteriorem petere, certiores facti sumus. Maximiliano quàm prompta sint quæ in bellum requiruntur, sanè cognoscimus. Julius in alios quàm sit largus quàm munificus, satis superq; exploratum

ratum nobis est. quàm hinc longè absit Ferdinandus, etiam videmus: qui tamen ipsi si velint, si festinent bellum nobis facere, ut Patavium recuperent, æstas abierit: ita hyemis beneficio res in annum alterũ differetur. quid vultis amplius? quam occasionem aptiorem, opportuniorem à diis immortalibus postulatis? quod tempus ad hanc rem paratius atq; accommodatius esse potest? quanquam quæ simultates, odiiq; semina in illorum regum animis jam dudum insita radices altas habent, quæ fortunæ, ac rerum humanarum vices sunt, sperandũ nobis est, neq; illos amplius conventuros, & nos brevi magnam reliquorũ oppidorum partem facilè recuperaturos: ita enim cum his civitatibus ac populis, quos à nobis habuerunt, hostes se nostri gerunt, nihil ut malint jam, quàm illorum jugum suis à cervicibus excutere, nostramque in se benevolentiam indulgentiamq; requirant. Est autem prudentiæ vestræ, Patres, hæc, si Deorum beneficia sunt, qui nobis ea quæ fœderatorum nostrorum scelere perfidiaque amisimus, reddere statuerint, sive temporis, quòd illorum dominatum in satietatem atque invidiam subjectorum populorum verterit, planè non despicere. semel, aut iterum homines ad regendum imperium natos, maximis in rebus timidè lapsos esse, humanum fortasse sit, veniaq; non indignum: usquequaq; autem sine causa eosdem illos omnia vereri, neq; dignum venia est, nec excusatione: ad interitum enim tendit qui id agit. satis obdormivimus Reip. satis longos dies in pavore, inertiaq; jacuimus: expergiscamur jam, timoremq; hunc nostrum, nocturnum atq; umbratilem, aliquando tandẽ exuamus. copias, quantis opus est, habemus proximas atq; paratissimas agrestes homines universi nobis favent, nos expectant, morari conqueruntur. oppidani etiam accersunt nos, rogantq; ne sui obliviscamur,
nive

néve se barbaros perpeti dominos addiscere servitutis longinquitate cogamus. Patavium verò ipsum ejusmodi est, ut si receptum semel sit, amitti amplius propè non possit, cùm & custod re ipsi illud municipium, tanquam domum suam quilibet, ob propinquitatem facillimè queamus, & ob reip. utilitates, quas ex eo percipere consuevit, & facti laudem atq; gloriã maximè debeamus, & propter privata civium commoda, fructuumq; copiam, & villarum amœnitates, magis ut velimus, adducamur honestissimè. Vnũ Patres moneo, ut ne tempus ullum rei gerendæ interponatur, ne, si parumper distulerimus, hostes se interim muniant, atq; ab iis conatus nostri omnes retundantur. nihil est in bello celeritate conducibilius, nihil omnino victoriarũ efficientius: ea & qui utuntur alacriores facit, quòd in hostes imparatos impetum se facturos vident: & hostes ipsos imbelles reddit, propterea quòd sæpe imprudentes nec opinantes offenduntur, ut arma capiendi, seq; defendendi tempus facultatemq; non habeant. Postremum est, ut Deos omnes orem, teq; in primis Marce urbis hujus parens & conservator, cujus templum inauratum atque augustum ante curiam majores nostri antiquitus ædificaverunt, omniq; pietate semper coluerunt, quodq; nunc persanctè ipsi adimus atque incolimus quotidie, ut si ipsi hanc mihi mente dederunt, ut legem ad vos ferrem Patavium recipi è rep. esse, neque enim aliunde recta hominibus consilia, quàm à Diis immortalibus veniunt, & vos eam Patres conscripti vestris suffragiis hoc vesperi sanciatis, & ipsi mihi, & vobis, ac civitati, & reip. totum negocium faustum, felix, fortunatum velint esse.

Hac oratione habita, cùm nonnulli magistratus ad Molini se sententiam adjunxissent, lex est perlata, ut ad Patavium recipiendum Grittus legatus evestigiò con- Lex de Patavio recipiendo.

contenderet, datumq; omnibus jusiurandum, ne quid ejus quis enunciaret. De ea re perlatis statim ad Grittum Senatus literis, ille cum equitibus mille, militib; itē mille Tauriso profectus, medio itinere ad Novale municipiũ se continuit: eodemq; die Decemviri cymbas suas cum armatis hominibus ad omnia itinera diligenter custodienda miserunt, ne quis Patavium ejus rei nuncius ab urbe mitti posset.

Patavium à Venetis stratagemata recuperatur.

Postero die autem, qui fuit dies decimus sextus Calendarum Sextilis, noctu reliquo itinere confecto legatus ante lucem prope oppidum substitit: interim carri aliquot frumento imposito, quos legatus ad id præparaverat, cum bubulcis ante portam se contulerunt, atque, ut sibi aperiretur, paulisper expectaverunt. apertis portis, quæ ad priorem Medoaci fluminis alveum sunt, quo tũ alveo naves permeabant, ac demisso ponte, & carris in transmissu commorantibus, legati pedites levissimi adveniunt, portamq; capiunt, pauloq; pòst legatus cum reliquo agmine in oppidum irrumpit: profectusq; ad interiorem oppidi portam, qua murus item alter postremo longè altior atq; solidior unà cum altero Medoaci alveo tanquam circino circunductus urbem reliquam tuebatur: ea refracta ad forum omnes magno cum clamore ac tubarum sono rectà contendunt: quibus obviam progressa gens Parmensis (id erat fratrum illorum ac Centurionis familiæ nomen, quæ se ad hoc ea nocte comparaverat) armata cum legato læta atq; hilaris se conjunxit. Eo tumultu excitus Brunorus Saregius Veronensis, clara gente natus, qui stipendia Maximiliani faciebat, eoq; biduo Patavium venerat, cum turma equitum ducentorum, Venetos qui forum jam omnesq; vias atq; aditus obsederant, repellere aggressus, amissis perplurimis ex suis, ab iis capitur. Germani quoq; milites ad prætorium qui erant, cum

præfectis

præfectis regiis eôdem accurrerunt, sed commisso prælio repulsi, se in arcem oppidi fugientes intulerunt. Oppidani magna pars se legato, qui eorum prætor summa cum laude paulò antea fuerat, gratulantes dediderunt. ita parvo temporis spatio Patavium recipitur eo ipso die, quo primo captum fuerat, anni ab urbe condita nongentesimi octogesimi secundo, cùm binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuisset. Miserant ea nocte Decemviri magnam armatorum hominum manum cùm ex plebe urbana, & navalibus quorum omnes propè operas eduxerunt unà cùm eorũ præfecto Nicolao Pascalico, qui eas regeret, tum ex suburbanis municipiis, Torcellio, Majorbio, Buriano, Muriano evocatam suis cùm naviculis, ut Medoaco flumine superato, Patavium legato auxilium ferentes manè accederent: ii celeritate adhibita, turri etiam, quæ in Strata pago flumini adjacet, expugnata: iis abest pagus à Patavio millia passuum quinque: à qua remulco subvehi, Germanis militibus, qui in ea erant, lapides & tela conjicientibus, non permittebantur, progressi, in oppidumq; recepti, unà cùm legati militibus Judæorum, fœneratorum domos valdè quidem plenas, quarum erat magnus numerus, universas spoliaverunt. à quibus digressi, nonnullas etiam eorum civium, qui reip. adversissimi fuerant, vitæ inquilinorum parcentes, diripuerunt. verum edicto legati proposito, ut prædandi finis fieret, & luminibus singulis in domibus è fenestris tota nocte ardere jussis, ne tenebræ licentiam peccandi adderent, stationibusq; in foro atq; ad portas dispositis, ipso etiam legato cum militibus oppidum perambulante, non tamen quorundam Venetorum civium, qui spe prædæ privati Patavium venerant audacia comprimi potuit, quin cum armatis direptiones exercerent, atq; in legati milites à

Iudeorum domus spoliatæ.

quibus prohibebantur, impetum facerent. Ea de re ab legato ad Decemviros datis literis, quod statuere ipse in cives Venetos non auderet, Hieronymum Quirinũ magistrum suum, Marinum Maurocenum triumvirum ex advocatis reip. Decemviri Patavium celeriter miserunt: hi retentis nonnullis atq; in vincula conjectis, tumultum sedaverunt.

Arx Patavina expugnata.

Proximo verò die tormentis ad arcem oppidi positis & magna circunfusa armatorum multitudine, demũ parte propugnaculi dejecta, dum de deditione hostes agunt, milites superatis per ruinas muris arcem capiunt: in qua captivi facti Leonardus Trissinus præfectus vulnere in capite accepto, & Manfredus Facinus, vir egregia virtute, qui complura stipendia, multisq; in exercitibus reipub. magna cum laude meruerat, & Germani viri fortes & claro loco nati sex, civesque Patavini tres, iique omnes Patrum jussu sunt ad urbem missi, Facino excepto, quem Grittus legatus cùm magnopere diligeret, liberaliter appellatumque, quòd cum tot annos reipub. militiam fecisset, tam duro ejus tempore in hostium numero esse voluisset, nullo accepto incommodo statim dimiserat.

PETRI

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. IX.

Epitome.

MAximilianus Tridentum redit. Multa oppida à Venetis recipiuntur. Venetorum ad Patavii propugnationem, & hostium ad oppugnationem apparatus. Franciscus Mantuanorum dux à Venetis capitur. Senatus in suos pietas & liberalitas. Patavium à Maximiliano oppugnatur. Hieronymi Saorniani res pro rep. gestæ. Maximiliani à Patavii oppugnatione discessus. Vt omnia circa Pataviū excinderentur lege constitutum. Res in Liburnis, Illyrico, Istris. Carnis & Foroliviensibus gestæ. Vicetia à Venetis capitur. Bellum à Senatu in Alphonsum Atestinum decernitur & geritur. Reipubl. exercitus Veronam frustrà mittitur. Multa oppida à Venetis recipiuntur. Classis in Alphonsum missæ progressus. Classis Veneta ab Alphonso fracta. De parente, filia pro concubina utente supplicium sumitur. Iulii placandi ratio à Senatu inventa.

PATAVIO recepto, Monsilice, Ateste, pleraq; alia agri Patavini municipia parvo negocio ad remp. redierunt. Maximilianus, qui Marosticæ tunc erat (id est municipium in primis Alpium jugis, abestque Patavio millia passuum vigintiquatuor) veritus ne interciperetur, evestigiò Tridentum abiit. Maximilianus Tridentum redit.

Senatus sex ex plebe homines fide præditos à Patribus legendos censuit, qui sex Patavii portas custodirent cum triginta militibus quilibet: & quòd magnum rusticorum hominum studium in rempub. extiterat, eos immunes annos quinq; jussit esse, fisci reliquis etiam remissis. Rustici immunes.

Dū hæc decernerentur, à Maximiliano literæ ad Se-

natum venerunt, pridie quàm Patavium reciperetur datæ: quibus literis rex petebat, ut Aloisium Mocenicum ad se Marosticā Patres mitterent. Aloisius Patrum jussu postero die Taurisum profectus, quòd rumor attulerat, Maximilianū suos se in fines recepisse, præmisso tabellario, qui, ubi rex esset, quoq; se venire vellet, sciscitaretur: alteris regis literis certior factus est, nolle amplius Maximilianum cum eo colloqui: itaque Taurisi paucos moratus, dies, à Senatu revocatus domum rediit. Gaspar etiam Severinas de quo suprà dictum est, ab incolis in oppidum Citadellam introductus, dum se ad Maximilianum Pandulfius Malatesta contulisset, missis ad urbem internunciis Senatui se obtulit: neq; tamen est receptus, ob levitatem atq; inconstantiam, qua nimia usus fuerat.

Oppida quædam a Venetis recipiuntur.

Serravallium interea, castellumq; Francum recipiuntur, pulsis ab altero non sine cæde prope quingentis Maximiliani militibus, in altero omnibus ad unū interfectis. Erant autem ex Hispania milites centum quinquaginta: & sunt oppida Patavio in septentriones versus: A meridie ferè autē Montanianum in Patavinis finibus, & Lemniacū, quod est ad Athesim flumen, in agro Veronensi, ejectis hostibus reip. insignia sustulerunt. equitatusq; ab Alfonso Ferraria emissus, ut ejus oppidis præsidio esset, à militib. reip. & agricolarum manu desiectus interfectusq; est, eorum duce capto, ad urbemq; misso. Lemniacum petente civitate per legatos ab imperio Veronensium, in quo erat, liberū à Senatu factum est: permissumq; iis, ut à magistratibus ab urbe ad se mittendis regerentur. Prætor quoq;, qui jus Patavinis diceret, comitiis majoribus creatus est Petrus Balbus civis prudentia moderationeq; insignis, qui haud multò antea illum ipsum magistratum obierat.

Julius

Julius Pont. Max. cognitis magna cũ molestia reip. prosperis rebus, Dominico Grimano, Hieronymo Donato ad se vocatis, animi ægritudinem dissimulans, ostendit cupere se, ut Taurisum Forumq; Julii resp. ne amitteret: seq; ejus rei autorem apud Maximilianum fore pollicetur: atq; ad sacra legatos reliquos, qui domi detinebantur, admitti imperat. Ac tum quidem ex Pannonia Guidotii Senatus scribæ, qui reipub. negocia procurabat, literis Patres certiores facti sunt, Aloisium regem Galliæ, Juliumq; Pont. Max. omni studio apud Pannoniæ regem egisse, ut is reip. bellum inferret: perfacilè esse, propterea quòd respub. omnes suas opes amisisset, essetq; ad extremum redacta casum, ejus oppidis omnibus, quæ in Istris atq; in Illyrico essent, illum potiri: regem tamen aures eorum hortationibus non adhibuisse, neque quicquam contra remp. aggredi aut statuere voluisse.

Iulii Pontif. simulatio.

Aloisili regis & Iulii Pontif. animus in Rep. Venet.

Interim quòd Maximiliani copiæ augebantur, eratq; Vicetiæ ejus præfectus Constantinus Cominatus, de quo superiorib. libris sermonem habuimus, qui manus cogere dicebatur: Senatus jussit, ut Citolus & Lactantius suorum militum numerum & ipsi augerent, ut essent utrinsque ad octingentos. Lucioq; Malvetio Bononiensi equitum cataphractorum centum præfecto auctus numerus ad C L. cum liberali stipendio: auctusq; Meleagro Foroliviensi, Tadeoq; Vulpio Forocorneliensi, qui se amanter fortiterq; gesserant. Alexandrino Bigolo autem uni ex Patavinis civibus, qui in Citadella obsidenda hostibusq; vexandis cum agricolarum manu egregiam operam navaverat, uti equites levis armaturæ centũ, milites ducentos conficeret, cura data, & stipendiũ à Senatu missum. Lancilloto etiã Sencinio patri liberisq; sex Patavinis item civibus, qui in partibus reipub. constantissimè semper fuerant, fundi

Venetorum ad Patavii propugnationem & hostium ad oppugnationẽ apparatus.

aliquot eorum, qui à rep. defecerant, dono permissi: tū Saccardo uni ex iis equitum cataphractorū centum, & eorum qui sagittis uterentur, viginti, præfectura tradita. Et quoniam cum Prospero Columna confici nihil potuit, Populæ dominū, qui in Brutiis tunc erat, cum equitib. cataphractis trecētenis Senatus conduxit libris auri vicenis & trecentenis annuis: qui tamen postea, Ferdinando rege id ei non permittente, domi se continuit. Centuriones etiam & præfecti equitum, qui ad urbem se conferebant, ut stipendia reipub. facerent, perplures à Senatu sunt recepti, jussiq; ut se quamprimum cohortibus turmisq; confirmarent, Pataviumq; proficiscerentur. Inter hæc Cividale Belunianum ad rempub. rediit.

Civitates quædam ad Remp. redeunt.

Id cum Feltrini cognovissent, & ipsi sponte idem fecerunt. quod quidem etiam in Noricis aliquot populi civitatesq; imitatæ, se ad remp. pari studio retulerunt. At Maurus legatus, qui, ut Citadellam interciperet, eò cum copiis properaverat, req; frustrà dies aliquot tentata, quòd oppidum à magna Hispanorum militū manu defendebatur, Taurisum redierat, præsidio ad oppidum tuendum relicto cum Imperatore & reliquo exercitu Senatus jussu se Patavium contulit. Magnæ enim manus hostium pluribus in locis ad eam urbem obsidendam comparabantur, Maximilianumq; ipsum eò brevi venturum fama vulgaverat. Eas ob res pedites quatuor mille ex plebe urbana sunt conscripti, quos Patavium Patres mitterent.

Cives quidā suspecti detinentur.

Ex Patavio cives permulti, quorum fides atq; animus suspectus erat Patribus, ad urbē nominatim evocati, jussiq; inde, quoad de bello decernatur, non recedere Idem post dies aliquot de Taurisanis civibus nonnullis imperatum.

Hieronymusq; Saornianus, qui jam antea Patrum

missu

missu ad Helvetios profectus eos ad remp. juvandam propè armaverat, sed clade exercitus nunciata impetrare ab illis nihil posteà potuit, quiq; tum ad urbem redierat, in Carnos patriamq; suam à Senatu missus est, ut illis in finibus legatis reip. præstò esset. ad quos etiam equitatum Patres miserant, quòd hostes eo quoq; ab latere impetum facturi dicebantur. Atq; ii paucis pòst diebus ad Cividale Carnicum oppugnandum sunt profecti, tribusq; præliis frustrà oppidum aggressi, Joannem Paulum Gradenicum in Foroliviensib. legatũ, qui eò venerat, ut ab obsidendo municipio illos averteret, vulnere illato repulerunt, Tiberto è Purliliarum principibus equitum levis armaturæ ducentorũ præfecto, benemerito de rep. homine, & Camillo Malefacto Patavino totidem militum Centurione cum plerisq; viris fortibus interfectis, evestigioq; abierunt. nam dũ ii ab oppido digressi in Gradenicum impetum faciunt, oppidani egressi hostium tormenta clavis ferreis confixerant, ut eis uti eo tempore non possent. quibus abeuntibus Portunaoenses ad Gradenicum miserunt, seq; reipub. reddiderunt. Res gestæ In Carnia.

Ex Benaci autem ripa vallibusq; homines quingenti sponte, ut reip. opem ferrent, se Patavium intulerunt: quos Grittus legatus liberaliter appellatos, stipendioq; dato Taurisum, cujus agrum hostes depopulabantur, earum regionum auxilio statim misit: quò etiam Maurus legatus cum equitib. mille ea de causa redierat. Maximiliani verò manus, pluribus ex finibus coacta, fugatis in Alpibus reip. copiis primò Castellum novum, deinde Feltriam recuperaverunt, prædaque ingenti facta atq; abducta, oppidum incenderunt. Eo incendio turris portæ oppidi imminens concidit: qua in turri carmen solido in lapide legebatur antiquitate mira præditũ: is lapis igne absumptus haud par- Feltria incendio vastatur.

vo civitatis desiderio interiit. Carmen erat ejusmodi:

Carmen antiquitatis.

Feltria perpetuo nivium damnata rigori,
Fortè mihi posthac non adeunda, vale.

Supra carmen Julii Cæsaris nomen erat inscriptum.

Cretenses.

Cretensibus ubi de Gallorum victoria deq; defectione oppidorum est allatum, magno ex ea re mœrore affecti, domi se universi plures dies continuerunt: scriptisque ad illos à præfecto classis literis, uti vellent ad Cyprum insulam firmandam, ne quis eam vicinorum regum aggredi audeat, tam afflictis reip. rebus præstò esse, ex sese libras auri centum sexaginta ad triremes, gripos, reliquasq; naves armandas, atq; in Cyprum celeriter mittendas curaverunt.

Franciscus Mantuanorum dux à Venetis capitur.

Inter has jactationes alternosq; fluctus reip. Franciscus Mantuanorum dux à Maximiliani ducibus stipendio Veronæ accepto, quod quidem illi à civitate nullo more perq; vim exegerant, cum equitibus sexcentis octavo Iduum Sextilium sese Mantuam referebat. Ea de re Grittus legatus ab amicis reip. antea certior factus, Lucium Bononiensem cum equitibus sexcentis, ex quibus erant Epirotæ ducenti, & Citolum Perusinum cum militibus octingentis, transverso itinere Lemniacum præmisit: qui eò ejusdem diei sole abeunte cùm venissent, missis qui vias custodirent, ne quis ad Franciscum nuncius afferretur, ante Solis ortum se interius in fines Veronensium ad pagum, quo in pago erat dux, magnis itinerib. contenderunt: impetuq; facto illũ seminudũ, ut se repentè expergefactus domo ejecerat, atq; in milii segetem abdiderat, agricolarum indicio repertum ceperunt, unà cum suo comitatu omni, interfectis iis qui se defendere instituerunt, & equorũ peregrinorũ magno numero, & majore stipendii parte ad libras auri octoginta, argentiq; in mensam affabrè cælati gravi pondere: statimq; cum præda captivisq; reliquis

Pata-

Patavium adduxerunt. Præda inter omnes divisa: ipse Venetias perductus, atq; in Comitii turricula custoditus, haud minimæ civitati lætitiæ ex inopinato fuit. Neq; multò pòst Hieronymo Pompeio Veronensi, qui cum equitibus levioribus stipendia reip. faciebat, quòd is à fratribus, qui Veronæ erant, de Mantuanorum ducis abitu cognoverat, legatoq; indicaverat, equites gravis armaturæ à Senatu additi; agricolisq; qui illum latitantem reip. militib. ostendissent, immunitas pensioq; annua, quas posteri eorum sequerentur, dono data. ipsi veste liberaliter induti, auriq; libra itineri domum inter eos divisa. Deinde cùm Pompejus ipse ad urbem venisset, uti ei fratribusq; ejus quinq; auri libræ, sex singulis annis curarentur, castellumq; Lasinum, cujus in finibus prædia eorum erant, dono eis daretur, Decemviri sanxerunt. Marco etiam Ariminensi Centurioni reip. Lemniaci qui erat, ad eamq; rem conficiendam & studio & diligentia usus fuerat, duæ auri libræ pensionis nomine annis item singulis, quoad viveret, constitutæ: auctusq; militum numerus ad alteros totidem. Latum etiam, ut ei Centurioni civi Patavino, cujus fratres legato oppidi portam aperuerant, ex eorum bonis qui hostes reip. fuissent, provetus annuus attribueretur, quo se liberaliter familiamq; suam aleret. Idem munus ex Taurisanorum reip. hostium bonis, domusq; percommoda in oppido, atq; immunitas onerum omnium, quam posteri ejus sequerentur, Marco Pelliciario civi Taurisano, cujus virtute ac fide civitas in officio erga remp. se continuerat, utq; ipse in suæ civitatis Senatum extra ordinem legeretur, datum. Atq; ad hæc Senatusconsulta illud quoq; Patribus frequentissimis est additum: cujuscunq; rebus atq; fortunis damnum aliquod ab hostibus aut illatum jam sit, aut deinceps inferatur, remp. spondere ac polliceri, sese ei bello confe-

Reipub. Venet. in benemeritos pietas & liberalitas.

cto æquis factis æstimationib. omne detrimentum sarciturum. Cujus rei edictum publicè Patavii propositũ ubi est ab hominibus auditum, Senatusq; in suos ea pietas & liberalitas cognita, tantus subitò cives plebemq; omnem atq; ipsum etiam exercitum benevolentiæ in remp. sensus atq; lætitia tenuit, ut magna alacritas oppidi defendendi omnium sit animis innata, omnesq; ad omnia pericula subeunda multò audentiores & paratiores fierent.

Maximiliani copiæ Patavium oppugnandũ aggrediuntur.

Maximiliani copiæ, reliquis municipiis eo ab latere captis, ad vicum Aggeris profectæ, qui abest Patavio vicus duo millia passuum, à Medoacoq; flumine intersecatur, pontem qui in vico est occupaverũt, atq; ex iis nonnulli equites usq; ad oppidi portam cucurrerũt, repulsiq; sunt à resp. militib. qui in porta stationem habebant. Est ad Medoacum sex mille ab oppido passus, quà flumẽ dividitur, parsq; fluminis altera recto cursu Venetias versus, altera pars Patavium, circum interq; vecta ambæ ad Stratam vicum se conjungunt, atq; in unum redeunt, arx antiquitus instituta, ne repentinis hostes incursionibus illam fluminis partẽ, quæ Patavium tendit, derivare in alterã possent: quod quidem non difficile factu est, nisi arx impediat, propterea quòd ea fluminis pars, quòd multò breviorem cursum habeat, trabibus in flumine infixis, ac mole lapidea inter trabes excitata retinetur, quoad per triũ fermè cubitorum rimam perviam quæ visa est aquæ pars delabatur, reliqua sustineatur ad Pataviũ irrigandũ: ea si moles nõ sit, omnis fluminis vis in breviorem alveum, qui demissior est, sese fundat, neq; pars aquæ ulla Pataviũ perveniat. Is locus pagusq; Limen appellatur. Ad arcẽ itaq; Liminis capiendã omnis hostium exercitus, ad quem jã Maximilianus venerat, paucos se post dies contulit. Erãt in arce milites CL. Ii, quòd arx satis cõ-

Arx liminis

munita

munita non esset, dum quid agant consulunt, hostes intromissi eos propè omnes interfecerũt. Arce capta Maximiliani milites mercede proposita molem interscindere aggressi, cùm partẽ ejus dejecissent, flumẽq; pro ea portione averteretur, constaretq; omnibus, si pergerent dejicere, totum flumen ea descẽsurum: Maximilianus operas ab incepto revocavit, imperavitq;, ne quis molẽ ulterius dejiceret: neq; tamen quisquam scire potuit, quam ob rem Maximilianus id jussisset, ita ea fluminis pars, quæ Pataviũ defluebat, nunquã postea defluere universa desiit. Cæterum cùm vidissent Bachilionem etiam flumen, quod in agro Vicetino ortũ habet, quinq; millia à Patavio passuum ad pagum, qui Longare appellatur, dividi, ejusq; partem Ateste, partem Pataviũ deferri: uti hæc quoq; pars Ateste deflueret, eam intercipere sunt conati, ne quà Veneti ejus fluminis aqua ad Pataviũ tuendũ uti possent: sed ab equitibus reip. sæpe vexati, sæpe commeatib. interceptis, sæpe captis nõ gregalib. modò ex ipsis magno numero, sed præfectis quoq;, incepto destiterunt. Inter captos Manfredus Facinus fuit, qui spreto jurejurando, quod legato Gritto dederat, iterum cum hostibus se conjunxit; ei est ob perjurium Patavii laqueo gula fracta.

Manfredus Facinus periurus suspenditur.

Hostes post hæc, quòd erat eo ferè ab latere municipium Monsilice, quod abest Patavio decem millia passuũ, monti præcelso adjacẽs, in cujus summo vertice est arx, quæ muro ab utraq; parte ducto cum oppido conjũngitur: cùm Ateste, quod nemo defendebat, antea cepissent, se Monsilice contulerũt, oppidumq; magno impetu aggressi ceperunt singulari Hispanorum militum virtute, qui ad arcem per montis crepidines repserant, elusis reip. qui in ea erant militibus præfectisq; arcem posse capi non verentib. ii enim cùm ad priorẽ ejus partem, quã tormentis antea perforaverãt, se ostendissent,

Municipium Monsilice à Maximiliani militibus occupatur.

per posterioris angulum, qui nudus à propugnatoribus relictus fuerat, pauci se in murum improsi intulerunt, deq́; muro in arcem dejecerunt: ad quos reliqui convolantes perterritis omnibus magna cæde facta arcem tenuerunt, oppidumq́; diripuerũt: Danielemq́; Maurũ, & Petrum Gradenicum, quorum alter Atestinis prætor fuerat, captoq́; municipio fugiens Monsilice se intulerat, alter ibi magistratus erat, captivos fecerunt.

Montanianum municipium.

Eo successu fretus Beraldius Patavinus, qui stipendia Maximiliani faciebat, Montanianum municipium cum militib. accedens, uti se dederent, oppidanos est hortatus. Ii velle se imperata facere simulantes, Beraldium cum iis, quos visum est, equitib. intromiserũt, portaq́; rete ferreo repentè dimisso, ipsum vulneraverunt, captivumq́; cum plerisq́; fecerunt: reliquos interfecerunt.

Galassium quoq́; Pium in Patavinis montibus cum sua equitum turma & Maximiliani militibus iter facientem, agrestes homines congressi occiderunt. equites XX. & milites LX. captivi facti. Nicolao imperatori, quòd ejus stipendiorum cum rep. renovandorum tẽpus appetebat, eadem est in annum potestas dilata, decemq́; auri libræ singulis mensibus in victum à Senatu constitutæ.

Maximilianus, qui tormenta gravi ære permulta ad muros Patavinos verberandos domo ad se comportari imperaverat, dum ea per Alpes magna difficultate convehuntur, modò ad hanc, modò ad illam suburbani agri partem exercitum circumtulit, ne frustrà tẽpus terere videretur: vel etiam, ut plerique crediderunt, ne cognoscere Veneti possent, quo ab latere ille quatere oppidum vellet, ut dum omnia latera omnesq́; muri partes munitionibus firmandas sibi esse intelligunt, pro oppidi magnitudine diligenter muniant. Ea res, quòd

flumina

flumina omnib. à regionibus agrum intersecant, pontesq́; sæpe erant reficiendi, magnam difficultatem atq; moram afferebat: simul equites Epirotæ, quorum erat cùm magnus in oppido numerus, tum virtus atq; industria singularis, improvisis incursionib. neq; die neq; nocte ullam hostibus quietem relinquebant, quotidieq́; cum præda cumq́; captivis in oppidum revertebātur. Unum fuit magno usui, quòd plurima eo tempore ad Maximilianum auxilia convenerunt: nam & Aloisius rex duce homine impigro, qui Palitiæ principatum obtinebat: & Julius Pont. Max. & Alfonsius Ferrariensium dux magnos equitatus & peditatus ad illum miserunt. His præerant ab Julio Ludovicus Picus, qui bello Mirandulam fratris oppidum occupaverat: ab Alfonso Hippolytus ejus frater, qui erat in Cardinalium collegio, magna animi ostentatione vir, magna sui confidentia, bellicarum rerum non ignarus. Venerant eòdem præter hos omnes ferè Itali aliarumq́; nationum principes suis expulsi regnis cum ea copia, quam cogere majorem potuerunt: præfecti Cēturionesq́; cum turmis cumq́; militib. sua etiam sponte pleriq;. Ex Germania verò Galliaq́; Maximilianus ingentes copias adduxerat cum ex omnibus propè regionibus, tum verò ex Sequanis optimum & plenissimum equitatum: ut universum ejus exercitum octogies millies hominum numerum supergressum opinio tenuerit. ad quem quidem Veneti sustinendum nihil non curæ diligentiæq́; jampridem adhibuerāt: nam & sat magnam bonorum militum manum ad se confluentium, & equitatum utriusq; armaturæ, quanto opus erat, Patavium intulerunt, eisq́; tribunos & præfectos fortissimos & lectissimosq́; homines dederunt: & omnes ferè navalium urbanorum operas, quas antea oppido recuperando eorū magistratus Patavium subvexerat, iterum eò redire volue-

Maximiliano auxiliares copiæ.

Venetorum apparatus militaris, & exercitus.

voluerunt, permanereq́ quoad oppidum defendi opus esset. Præter hos sagittariorum è plebe urbana, atq; ab Epiro Græciaq́ plurimis cohortibus evocatis, dato stipendio idem uti facerent mandaverunt: ut essent milites omnes numero ad millia quatuordecim, equites cataphracti ad sexcentos, Epirotæ ad septingētos, qui sagittis uterentur ad quingētos. Ex nobilitate quoq; primarii adolescentes permulti reip. hortatu se in oppidū inferre non dubitaverunt cum suo armatorum comitatu singuli: ut pleriq; Senatorum & magistratuum liberi ea obsidione, quos oportuit, militiæ labores & ærumnas forti animo pertulerint. Lauredanus quidem dux princepsq́ civitatis duos ibi filios & ipse in armis habuit: quos perplures item ex nobilitate cives comitati, haud parvum clientum militumq́ numerum secū adduxerunt. Ad priores etiam legatos Grittum Maurumq́ tertium legatum Joannem Paulum Gradenicū, cui ex vulnere ad Cividale Belunianum in vitæ periculum adducto Franciscus Capellus legatus successerat, Patres addiderunt, qui labores & vigilias inter se partirentur. Postremò tormenta omnis generis, arma omnia, vectium, ligonum, reliquiq́ ad terram fodiendam instrumenti vim ingentem, cūq; iis frumenti magnum numerum, cæterosq́ abundè commeatus ad inopiam levandam Patavių importari curaverūt. quib. rebus omnibus accessit, ut quoniam agrestes homines, quod essent reip. amantissimi, passim ab hostib. diripiebantur, vulgoq́ in vinculis atq; in omni supplicio detinebantur, ut pleriq; vitam cruciatibus amitterent, nō parvus eorum numerus, ut tuti esse possent, se in oppidum intulerit, qui munitionibus instituendis magno reip. usui ad celeritatem fuit. Illa quoq; non postrema Patres cura cogitatioq; tenuit, propterea quod existimabant ea bina flumina, quæ Patavium inferuntur,

de

de quibus suprà dictum est, esse hostes primo quoq; tempore aversuros: ne tanta hominum multitudo farina deficeretur, uti molæ frumentariæ, quas jumenta verterent, omnibus in oppidi regionibus & vicis ædificarentur: nam plurimæ, antiquitus in oppido quæ erant, aqua subtracta ulli esse usui non poterant. demũ, quòd omni ab oppidi latere omnesq; ad portas erant prooppida in agrum porrecta longa pleraq; tractu lõgisq; viis, quorum partem Patavini Venetiq; cives animi causa magno sumptu exædificaverant, cum sacris ædibus ac fanis: ea prooppida, ne hosti receptacula munitionesq; præberent, legati dirui mandaverant. Sed ea res parva erat ex parte confecta, cum Maximilianus singula oppidi latera quinis fluminum alveis transmissis circumvectus, urbis situ undiq; perspecto, uno in loco omnes suas copias continere, ut à captivis cognitum est, oppidumq; aggredi collectis virib. statuerat. Quod ubi Patres intellexerunt, alios decẽ ex nobilitate cives Patavium miserunt, qui cum obæratis & cliẽtib. suis fide præstantibus, ad omnia obeũda munera legatis præstò essent. Iis oppidum ingressis ratio initia est, qui numerus nobilium ad obsidionem sustinendam se Patavium intulerit: ii fuerunt centum septuaginta sex: quiq; itẽ ex plebe optimorum civium: sedis exiguus fuit. Iidem Patres, quòd ægerrimè ferebant ab Alfonso Hyppolytũ fratrem magna cum manu ad Maximilianum auxilio missum, omnemq; ei commeatum ab illius finibus, omnes ad tormenta exercẽda res Ferraria subministratas, triremes quinq; à Tergestinis, quos obsidebant, evocatas, atq; è navalibus navigiola perplura educta atq; adornata, fossam Clodianam progredi jusserunt, ut Pado subvecti in Alfonsi fines impetũ facerent. Progressis, quoniam Maximilianum omnem suam copiã, omnes opes, Patavium ut caperet, brevi explicaturum cõstabat,

bat, Senatus ad earum præfectum Hieronymum Contarenum misit, ut Patavium legatis auxilio cum classiariis contenderet: atque is statim naviculas conscendens, flumenque Medoacum, ubi in mare influit, ingressus, eo festinanter superato armatos homines quingentos, ex quibus erant sagittarii Cretenses plerique, ex sua classe in oppidum intulit: Iisdem diebus Petrus Pascalicus à Senatu lectus est, qui ad regem Panniniæ in fœdere, quo cum rep. plures annos fuerat, continendum proficisceretur: valde enim illum & Julius, & Aloisius, uti suprà demonstravimus, & cùm iis unà Maximilianus per internuncios, perque literas hortabantur, atque obtestabantur, ut bellum inferret reip.

Res in Carnis gestæ.

In Forojuliensibus autem, & in Carnis, ab hostibus, qui Goritia reliquisque Maximiliani ex finibus earum regionum coacti reip. ditionem invaserant, nihil est cessatum: pluraque oppida & castella, cùm incursionibus & vicorum incendiis, tum castris & tormẽtis positis sunt ab iis tentata, nonnulla capta & diruta: molestique sæpe nuncii ad urbem in Patavinum bellum suspensam & occupatam, præfectorum & legatorum literis allati, graves tumultus & querelas excitaverunt.

Hieronymi Saorniani res pro republ. fideliter gestæ.

Quib. in rebus præclara Hieronymi Saorniani virtus fuit, qui suorum clientum & agrestium ac montanorum hominum manu, omnes ferè hostium impressiones atque impetus audacissimè sustinuit, itaque postea pridie calendarum Octobrium, quo die antiqua consuetudine cives sexaginta majoribus comitiis creantur, qui annum in Senatu sint, eum is honorem est adeptus, atque ita quidem adeptus, ut omnes cives principesque civitatis suffragiorum numero vicerit: quæ res antea nunquam acciderat, ut cujus majores domicilium extra urbem semper habuissent, ipse in urbem suis modò temporibus ac per occasiones ventitarit, in Senatum lege-

legeretur. Ut autem plurib. etiam suffragiis, quàm ullus alius, eam rem consequeretur, id verò magnopere mirum omnibus atque inauditum fuit: sed etiam comitiorum & civitatis in illum benevolentiam paulò pòst ea res etiam auxit, quòd is Castellum Novum, egregium in Carnis municipium, peropportunè ab hostibus custoditum, magno animo aggressus, tormentis celeriter prolatis muroque verberato, ad deditionē nulla neque rerum neque salutis conditione interposita compulit.

Erat Fori Julii æger Frācīscus Capellus legatus, neque exercere se poterat: quod ubi Patres cognoverunt, Aloisium Delphinum et legatum evestigiò submiserunt.

Aucta verò paulò pòst suspicione, Patavio magnopere communito Maximilianum suas ad Taurisum obsidendum velle convertere; Patres Aloisium Mocenicum magna cum potestate legatum eò miserunt, oppidumque rebus omnib. munire decreverunt. quod cùm esset difficilius, exhausta & pecunia & militib. plebe ad bellum idonea civitate, magnam ea res perturbationē afferebat: quam tamen sublevabat, Patres certiores esse factos, aquam Silis fluminis, quod non longè ab oppido multis fontibus largiter ex terra exit, posse munitionibus adeò sustineri, ut quingentos eoque amplius circa oppidum passus majori ex parte ager sub aqua redigatur, ne hostibus ad murum accedendi facultas sit: easque munitiones propè confectas esse. Taurisum.

Maximilianus autem, sive id nunquam in animū induxerit, sive desperarit posse ad exitū perduci, exercitus sui partem ad eam agri Patavini regionem, quæ ad Fossam Clodiam mareque pertingit, fertilissimam scilicet pecorisque plenissimam, quòd sua illò reliquarum regionum homines armenta contulerant, prædatū misit: quæ ex re tanta agrestium multitudo cùm conju-

gibus ac liberis, cumq; ea, quam subitò abripere secūq; suppellectilem potuerūt, missis ad eos publicè naviculis, fuga se in urbē contulit, loca ut publica omnia porticusq; ac fana & privatæ domus plurimæ ea turba cōplerentur. Iis Senatus reip. pecunia commeatum dari jussit, quoad hostium discessu liberum illis reverti domum fuit.

Post hæc ad Medoaci munitionē, quà cymbæ ad urbem transmittuntur, omnesq; ad illud vadorum urbanorum latus hostes plurimas incursiones multis & illatis & acceptis detrimentis cùm fecissent, castra quamproximè potuerunt ad muros Patavinos à Septentrionibus posuerunt, & tormentis oppidum quatere verberareq; cœperūt, tametsi à militibus reip. haud parva cum clade repulsi sæpe fuerint. Maximilianus ipse in templo Cartusiano, quod templum oppidani non diruerant, medio ferè castrorum spatio consedit. Erat ab ea regione portæ oppidi proxima turris terrea muro conjuncta, sed in agrum exporrecta, quantum ejus spatiū in latitudinem patebat, pedes propè quatercentum, quam magna celeritate ac diligentia imperator legatiq; excitari mandaverant, ut esset toti ei lateri contra hostium exercitum munitio ad eorum impetus repellendos: ad eamq; conficiendam non agrestes modò homines militesq; reip. operam navaverant, sed cives etiam ex nobilitate Veneti, atq; ipsius Lauredani principis liberi suis terram manibus convexerant. Ei turri Citolus Perusinus cum militibus mille præpositus, Gallos atq; Germanos ex hostium copiis aditum incursionibusq; tentantes, sæpe rejecerat. quod ægrè passus Maximilianus, Hispanis militibus ad se vocatis, magnis propositis præmiis eos incendit, ut aggredi capereq; munitionem vellent. Erant autem milites ii ex omni numero virtutis opinione facilè principes: qui re magno

Patavium à Maximiliano machinis oppugnatur.

gno animo suscepta, quinq; signis ad munitionem se audacissimè contulerunt: reliquæ copiæ in armis non longè ab illis se continebant, ejus rei finem opperientes, si negocium ab Hispanis perficeretur, sese in oppidum confestim illaturæ. Citolus suos silentio adhibito intra munitionem versari jubet, resq; ad ignem celeriter cōprehendendum idoneas in vallo disposuit: atq; in illos, qui scalis positis nemine repellente omnib. à partibus se in munitionem inferebant, ubi constitere, ignem succendit: à quo plurimi correpti sunt: reliquos acerrimè invadit, omnesq; interficit, dejicitq;: simul tormẽtis in proximos emissis, eos fugæ dat, ut se ad Maximilianũ magna clade accepta retulerint. Etiam Lactantius egredi ausus usq; ad hostiũ munitiones accessit, cædeq; facta, & tormentis hostium confixis, pulvereq; ad ea exercenda partim succenso, partim abducto, nullo ex suis desiderato, in oppidum rediit. Is eventus rerum certam propè spem inclusis attulit, nihil regem in ea obsidione profecturum. Stratagema Citoli Perusini.

At legati, quòd sæpe, quam darent exercitui plures dies caruerant (nam propter hostium excursiones suspectaq; omnib. à regionibus itinera nihil afferri poterat) emissis tandem ad Senatum internunciis, quo id pacto fieret, constituerunt: itaq; Senatus aurum in stipendia ad Medoaci ostium, quod est ad Fossam Clodiā quinq; millia passuum, in Decemvirûm naviculis misit: ibi equites Epirotæ ex oppido noctu emissi trecenti, eam stipem acceperunt, atq; inter se ita diviserunt, ut qui velocioribus equis uterentur, eorum quisq; ejus pecuniæ partem ferret, ut si hostes in reditu eos adorirentur, reliqui prælium committerent, impetumq; sustinerent, ii se fuga hostibus eriperent, atq; in oppidum contendere perseverarent. Epirotas autem equites Lucius Bononiẽsis cum equitibus gravioris armaturæ ducentis, Stratagema aliud.

paucis est pòst horis subsequutus, ut cum illis revertentibus se conjungeret. atq; ut hostes, si se adorirentur, eluderet, duos magnopere valētes mulos sacculis arenæ plenis ad speciem atq; similitudinem pecuniæ dorso impositis medio in agmine secum duxit: qui quidem muli magno ei usui fuerunt: hostes enim per exploratos de ea equitum reip. profectione certiores facti, medio ferè in itinere ingenti equitatu circumfuso ita se undiq; in nostros redeuntes intulerunt ut iis qui stipendium ferebant, facultas fugiendi non daretur, sed omnes peræquè sese defendere, manusq; conserere cogerentur. Verū enimvero ubi illos in mulis sacculos hostes medio in prælio viderunt, eam illam esse prædam, quam petebant, rati, magna se pars ad eos capiendos convertit, ut reliquis minus negotii ad se defendendos relinqueretur. Epirotæ autem qui cum mulis erant, neq; numos ferebant, ut hostes longissimè ab reliquis abducerent, quemadmodum Lucius initio constituerat, fugæ se sinistrorsum per campos unà cum illis raptim dederunt: quos quidem hostes plura passuum millia consequuti, tanta celeritate usi tamen non potuerunt, ut eos assequerentur, quoad emissus oppido ab legatis id futurum opinantibus equitatus recentissimus saluti atq; præsidio illis fuit. Lucius ea de re atq; consilio magnam ab legatis atq; ab omnibus laudem, optimum sui laboris fructum, tulit.

Milites deinde Hispani LX ex Maximiliani exercitu perfugæ in oppidum à legatis recepti sunt, stipendiumq; eis datum. Diebus autem insequentibus non semel eam, de qua suprà dictum est, turrim Maximiliani milites omnium gentium aggressi, præterquàm quòd Citolum vulneraverunt, eundem reliquis in reb. eventum habuerunt, quem Hispani antè habuerant. Et murus oppidi eo ab latere diu multumq; verberatus,

tus,

tus, tametsi longissimo spacio conciderat, tamẽ & hostibus ipsa ejusmodi ruina ascensum impediebat, & oppidani eodem tempore intra murum fossam & vallum efficiebant: quibus reb. muro ipso longè tutior ab iis defendendi sese ratio institutioq; comparabatur. Uni tamen tormentorum generi adhiberi remedium non potuit, ne urbi noceret: quod quidem erat ejusmodi, ut pilam lapideam sesquipedis crassitudine in sublime ad fastigii speciem magno cœli tractu propelleret: ea intra oppidum pila ex alto cadens domorum tecta contignationesq; perforabat, atq; vastabat, cum eorum, qui suberant, interitu, ruinamq; inopinantibus afferebat. Sæpius tamen accidit, ut in vias atq; in fora & aperta ædium eæ pilæ, quàm in tecta cœtusq; hominũ deciderent. Quas ad res omnes Maximilianus illud etiam addidit, ut literas sagittis alligatas intra oppidum mitteret, quibus literis oppidanos hortabatur, ut à rep. deficerent, plurima eis atq; ingentia pollicitus, si ita fecisset: sed cùm ea quoq; re nihil proficeret, singulis autem diebus plurimi ex ejus exercitu vel tormentis interficerẽtur, vel ab Epirotis equitibus caperentur, commeatusq; interciperentur: timeret etiam propterea quòd perpetua serenitate usus fuerat, si pluviæ, ut plerunq; accidit, cùm perdiu cœlum siccum fuit, magnis tempestatib. deciderent, fore ut relinquere tormenta Patavio decedens cogeretur, quæ reportari impeditis itineribus non possent (ita fiunt brevi tempore imbribus cadentib. lutosæ omnes circa oppidum viæ) ad diem sextum Nonarum Octobrium sublatis castris Medoacum ad vicum Aggeris trajecit, pontemq; rescidit: deinde itinere lentissimo Vicetiam se cõtulit, atq; à civitate honorificentissimè receptus, manere tamen in oppido noluit. At Alfonsi copiæ cùm domum versus cum impedimentis iter facerent, equites levissimi Patavio emissi

Tormenti genus maximè nocens.

Literæ sagittis alligatæ.

Maximiliani à Patavii oppugnatione discessus.

impressione in eos ad castellum Bovolētiam, quod abest Patavio passuū millia duodecim, cædeq; facta, milites ex iis centū, equites sexaginta, centurioneq; ipsum qui castellum custodiebat, & præfectū equitū captivos fecerunt. Alfonsi frater vix ægreq; fuga se hostib. eripuit. castelloq; capto, magno frumenti numero, magno multarū rerū commeatu, tormentisq; triginta cū jumētis curribusq; sunt potiti: iisq; Patavium adductis, frumētū omne, ut esset agrestibus hominibus inopiæ levamen, ibidem dereliquerunt. Joannes Græcus ab Julio dimissus vulnere levissimo accepto eam rē confecerat. Hippolytus Montanianum, ut eo in loco reliquum eventum rerum opperiretur, se contulit.

Patavini hostium prædâ potiuntur.

Discessu in urbe Maximiliani cognito, ob agrestium in remp. fidem Senatus jussit, ut annum totum nemo ex iis qui deberet, à creditoribus ad solvendum cogi posset: agrestesq; in urbe qui erāt, triduo reverti domum jussi. Hostibus progressis animadversum est eos sub terra tabernacula habuisse, ut tormentorum ex oppido verberationes evitarent: cuniculasq; perplures, ut occultè muro appropinquarent, effecisse. Tellus ipsa odore tetro infecta, sanguinem necemq; redolens, cadaveraq; omnibus in locis jacentia horridum spectaculum habitumq; toto ab eo oppidi latere ac regione multos dies præbuerunt.

Lex de ædificiis & arboribus circa Patavium removendis

Senatus ubi cognovit templum Cartusianum, cujus diruendi facultatem legati non habuerāt, magno usui Maximiliano fuisse, firmæq; ei munitionis & castelli instar præbuisse, arborumque magnam vim sæpe hostes reip. militibus occultavisse, sæpe à tormentorum ictibus defendisse, legem scivit, ut à portis mœnibusq; mille & quingentos circa Patavium passus quoquoversus ædificia omnia eorum domini solo æquarent, arboresq; cujusq; generis succiderent, lateres, tegulas, marmora, fer-

ferramenta, materiam aridam viridemq́, quò vellet, asportarent: qui id intra dies præstitutos non fecisset, illius ejusmodi fisco omnia cessura: maximè enim voluit, ea ut planities spatiumq́ ab omni re, quæ umbrā faceret, essetq́ solida ac resistens, nudū vacuumq́ permaneret, ne Patavium ullo cum hostium cōmodo, aut præsidio amplius obsideri posset: eaq́ postea lex ad hoc usq́ tempus sancta inviolataq́ semper fuit.

Eodem tempore, quòd hostes in Liburnis reip. fines longè lateq́ vastabant, Raspumq́ municipium ceperant, rogatio est in Senatu lata, ut Aloisius Delphinus in Forojuliensibus legatus cum Epirotis equitibus & manu reliqua eò celeriter contenderet. Interim Angelus Trivisanus ab Illyrico ad Istros classem triremium quindecim, cui præerat, à Senatu jussus contulit: Flumenq́ municipium, quod superiore anno captum resp. Maximiliano restituerat, audacissimè aggressus, interfectis repulsisq́ propugnatoribus, & scalis ad murum positis, paucarum horarum spacio cepit. milites remigesq́ illati cæde facta oppidum diripuerunt: qua in direptione cùm vidissent reip. insignia, quæ in foro posita fuerant, fœdè diruta deletaque ab oppidanis fuisse, indignatione perciti oppidum incenderunt. Idem de arce, cujus præfectus eodem se die dedidit, animorum ad ulciscendum ardore nequedum sedato, fecerunt. Res gestæ in Liburnis, Illyrico, Istris, Carnis & Foroiuliensibus.

Iisdem dieb. cum ad urbem Hieronymus Saornianus venisset, in Senatu cū reliquis, qui eo munere fungebantur, affuit: nā (ut suprà diximus) senator suffragiis declaratus fuerat. Accidit autem, ut eo ipso tēpore eū magistratū à Senatu creari necesse esset, qui magistratus rationes tabulasq́ militares conficit, quibus in tabulis nomina eorum qui stipendia reip. faciunt, continētur exercitibusq́ conscribēdis, aut omnino recēsendis, probat, rejicitq́ quos vult: quē Collateralē appellā- Collateralis magistratus Perpetuus.

Veneti: creaturq; perpetuus: quas ob res magna est is apud exercitum autoritate, magnoq; apud remp, in honore, & nomine. Eum magistratum cum legere Patres vellent, omnia fere Senatorum suffragia Saornianum renunciaverunt, hominis honori dignitatiq; faventiũ: qui Senatui parẽs, ad exercitum munere obeundo Patavium est profectus. At in Tergestinorum finib. nocturna manus hostium quæ prædatum oppido exierat, interfecta est à reip. militibus, & capta: pauci sylvarum & noctis auxilio se occultaverunt, cladisq; nuncium oppidanis attulerunt.

Cognita interim cùm Maximiliani mora medio inter Vicetiam Veronamq; itinere, tum Hippolyti ad Montanianum oppidum cum suis copiis sessione, legati Lemniaco veriti, quod inter utrosq; ferè erat, milites quos oportuit eò miserunt, oppidumq; munierunt. Id Hippolytus intelligens linguam non continuit, questusq; est, gravi addito ad querelam maledicto, ejus rei, quam se brevi posse consequi confidebat, eventum sibi è manibus ereptum fuisse. ea hominis in remp. maledicentia Senatus cognita, Alfonsiq; studium obsidendo Patavio adhibitum repetens, ad illam cogitationem rediit, ut utriusq; plena odii facta atq; consilia, quamprimum vindicanda omnibus sibi esse modis statueret: itaq; literæ secretò ad Angelum præfectum classis datæ, Fossam Clodiam classem celeriter adduceret: atq; uti navigia minora Pado flumine subvehenda in navalibus confestim ædificarentur, præfectis eorum imperatum, ad simulationem Tergestinis obsidendis: utq; is sermo in vulgus efferretur, ne cognito reip. consilio suos fines Alfonsus præmuniret, Patres curaverunt. tametsi Angelus propterea quòd ad Raspam recuperandum Delphinus legatus & Franciscus Pascalicus equitum Epirotarum præfectus cum suorum manu & classiariis

stariis eo se tempore conferebant, quod quidem paulò pòst primo impetu ceperunt, tardior ad eam rem fuit.

Maximilianus missis ad Gasparem Severinatem, quem Vicetiæ oppidi præsidio reliquerat, militib. Germanis tribus millibus, Veronam adiit, pauloq; pòst cũ paucis equitibus se Tridentum contulit: ad quẽ uxor ejus eòdem venerat. De ea re Senatus per exploratores certior factus, simul reip. amicorum literis admonitus, Vicetinos ob Maximiliani præfectorum quotidianas direptiones, quas quidem propterea, quòd nulla eis ab rege stipendia persolvebantur, in oppidanos exercebãt, ita esse animatos, ut si ad eos exercitus reip. mittatur, fore ut eum in oppidum recipiant: pluribus biduo dictis sententiis, uti legati ad Vicetiam recuperandam omni cum exercitu proficiscerentur, tandem censuit, quodq; ad eas res quæ parabantur, magno auri pondere resp. indigebat, legem scivit, quam postea majora comitia probaverunt, uti magistratus omnes sine ullu stipe reiq; pub. impensa sex à Calend. Novembris menses obirentur: nam tributa quidem exigi amplius propè non poterant, excussa prorsus jam tot in ærarium collationibus, tot privatim dispendiis civitate: constabat enim subductis rationibus undecies millies in id bellum auri libras remp. insumpsisse: multumq; per sese civium plurimos, obsidione Patavina sustinenda, multũ suorum fructuum direptionibus, & propinquorũ, quos captivos hostes fecerant, redemptionibus amisisse. Imperator legatiq; Senatus voluntate intellecta, recenso exercitu, qui erat præter equites, militum octo milliũ, Citolo, qui ex vulnere nondum convaluerat, & Lucio & Joanne Græco oppidi præsidio relictis, Patavio exierunt, atq; ad Camisanum vicum in Vicetinis finibus castra posuerunt: cum quibus Taurisio profectus Petrus Marcellus legatus, milites mille, equites Epirotas cen-

Maximiliani discessus.

Veneti Vicetiam recuperare satagunt.

tum quinquaginta, copiasq; alias conjunxerat. postero die omnes ad eam oppidi portam, qua Patavium aditur, se ostenderunt: & quòd murus eo ab latere vetustate dirutus propè intermittebat. fossæ aqua quæ pluviis creverat, magna difficultate superata, paucis Germanis defendentibus, Naldius cum suis militibus se in pro oppidum injecit: Gasparemq; Severinatem, qui ut Venetos repelleret, cum turma equitum eò properaverat, prælio commisso, disiectis primo impetu quamplurimis militibus, interfectis perpaucis, tandem in oppidum repulit: Naldiiq; peregregia ea in re virtus fuit. alio ab latere Lactantius muro tormentis perforato, atq; immissis per foramina militibus, magnum timorem Germanis propugnantibus injecerat: quæ quidē prælia nox diremit: & nisi diem totū ingentes pluviæ vias omnes fœdavissent, fossas opplevissent, difficiliorēque militibus pugnandi rationem, & murum verberandi tormentariis effecissent, urbs eo die capi facilè poterat. Naldius tamen & Lactantius cum suis cohortibus, ab iis ubi pugnaverant locis eam noctē non discesserunt, portasq; oppidi atq; fossas obsiderunt. Erat unus intus civis Guidus nomine, qui, dum ea sic agerentur, magno reip. amore incensus, tribus cum liberis aliquotq; amicis suis pro oppidi portam, qua Berga appellatur, cepit: missoq; ad Venetos, qui rem significaret, polliceretur q; eis se portam illam traditurū, armatus ut eos exciperet expectabat. Legati equites Epirotas quinquaginta eò miserunt, qui rem cognoscerent, adseq; reverterentur. Guidus è summa turri visis equitibus, magna voce appellare eos cœpit, valvasq; aperuit: illi se intromiserunt, paulumq; progressi milites Germanos offenderūt, qui facto in eos impetu, extra oppidum, quà venerant, universos repulerunt: portaq; capta, cum Guidus reliquiq; de superiore loco se defen-

defenderent, neq; Germani expugnare illos possent, dato ab eis jurejurando nihil sibi nocituros Germanos, sese eis dediderunt, statimque omnes ad unum contra fidei religionem partim ab illis interfecti sunt, partim se è turri præcipitaverunt, atq; ita interierunt. Ea nocte à Germanis concilio civitatis coacto, cùm illi nihil præsidii ab animi fortitudine peterent, timore autem propè omnia trepidationeq; administrarentur, eorum voluntate legati tres è civitate ad imperatorem & legatos missi, oppidum se reipub. tradituros pacti sunt, ea conditione interposita, ut quib. antea legib. sub reip. imperio Vicetini fuissent, eisdem etiam deinceps uterentur: Maximilianiq; militibus nullum ab exercitu detrimentum inferretur, liberumq; illis esset suis cum rebus proficisci. His firmatis conditionibus Hieronymus Saornianus præfectiq; aliquot cum parte exercitus temperatiore manè in oppidum recepti sunt: reliquus exercitus est ingredi prohibitus, ne urbem nobilē opulentamq; diriperet. Vicetia à Venetis recipitur.

Hostes eodē die Germani milites quatuor mille quadringenti, optimè armis instructi, ipsi & ætate & corporibus spectati maximè & timer., digni & nisi animus eorū ducibus defuisset, ad eam urbem tuendam præclarè idonei: equitesq; LX. cum tormentis & impedimentis, & magno fœminarum & calonum numero abierunt, Gasparq; Severinas cum equitibus paucis: atque ii cum Veronam petere vellent, Bassianum iter facere sunt jussi. Postremi equites Juliani CXX qui unà cum reliquis imperata Maximiliani faciebant, oppido egressi Ferrariā profecti sunt, quibus emissis omnibus, imperator & legati se in oppidum intulerunt: quos civitas incredibili lætitia excepit, ut propè ab interitu erepti esse omnes viderentur.

Senatus iis de rebus certior factus, cum legati ad eū scripsis-

scripsissent, imperatori esse in animo ad Montanianũ reliquaq́; eo ab latere municipia, quæ ab hostibus tenebantur, exercitum ducere: eo consilio improbato literas ad eos dedit, victoria ipsorum ad magnas res conficiendas cursum levioribus iis occupationibus non esse interpellandum: nec fortunæ reip. afflanti, & præstò ei esse properanti, moram afferri oportere: itaq; ad Veronam recipiendam statim contenderent: fore enim, si eò celeriter se conferrent, ut hostes imparati offendantur, civitasq́; & amico per se in rempub. animo, & hostium durissimis imperiis lacessita, oppido non communito, primo agressu sese dedat, ut Vicetina fecerit. Atque ut exemplo ejus reliquæ civitates optimam de rep. spem caperent, Vicetiæ atq; agri ejus finiumq́; incolis quinq; annos omnium rerum atq; onerũ levatio est permissa: utq́; ii, qui debent, annum ad solvendum cogi nequeant, ei legi additum. Aloisio etiam Porto, è Vicetina nobilitate fortis ac præstantis animi adolescenti, ob ejus in remp. studium, ad equos levis armaturæ, quos ei Senatus antea dederat, alteri totidem sunt ab eodem Senatu additi. etiam ut legati edictum proponerent: si cives, qui in hostium partibus fuissent, intra dies XV. Vicetiam redierint, veniam illis à Senatu datum iri, præter paucos, quorum nomina recitata sunt, Patres sanxerunt: Christophoroq́; Mauro legato, ne Vicetia reliquis trib. ne ab exercitu discederent, mandaverũt.

Consilium de Verona recuperanda.

Interim Angelus præfectus classis, qui fossam Clodiam triremes duodecim adduxerat, tribus in Istria relictis, Senatus permissu ad urbem venit, Patresq́; monuit, Pado flumine classem subvehi sine magno periculo non posse, munitionibus in ripa, ut ferebatur, ab Alfonso institutis, aqua propter siccitates exigua, nullo exercitu, qui à terra classi præsidio sit: præstare autem, eas omnes quas haberent copias Veronam magna cum

Angeli præfecti consilium de Pisauro & Ancona recipiendis.

rei

rei bene gerendæ ſpe ac tutò mitti, quàm incerto eventu earum ullam partem in Ferrariæ finibus periclitari: eſſe Piſaurum, eſſe Anconam, quæ ipſe oppida ſi Senatus velit, poſſe capere non diffidat: habere enim ſe ab eorum nonnullis civibus internuncios qui totum munus civitates concitandi, reiq; pub. ſe dedendi ſibi depoſcant, modò ipſe claſſem reip. ad illa oppida ex inopinato afferat. eſſe Fanum, Senogalliamq;, quas diripere atq; incendere nullum negocium ſit, quòd ſi à Romanæ reip. municipiis abſtinendum ſibi eſſe Patres ſtatuant, poſſe ſe in Apuliam paucis horis ex Illyrico trajicere, ibi materiam ſibi non defore, neq; etiam fortunã Diis volentibus defuturam, reip. injurias à Ferdinando rege illatas ulciſcendi.

Hoc ſermone apud Decemvirûm magiſtros habito, Angelus ad claſſem rediit. Decemviri paulò pòſt reliquis repudiatis rebus, claſſis in Alfonſi fines profectionem deferri è rep. eſſe, legem juſſerunt. Alia deinde lex ab eiſdem Decemviris juſſa, ut eorum Tauriſanorum & Patavinorum & Vicetinorũ civium, qui hoſtes reip. fuiſſent, bonorum poſſeſſiones reip. nomine caperentur: Duumviriq; ad eam rem Joannes Cornelius, Antonius Condulmerius, qui ambo ex Quinqueviris Senatu regendo erant, lecti, quibus bina centeſimæ ex iis, quæ fiſco addixiſſent, cederent. Claſſis itineri mora à Decemviris adhibita ſenatoribus ſermonẽ dedit, querentibus, tot Alfonſi contra remp. plena odii ſcelerumq; facta non vindicaturi: fruſtrà triremes claſſemq; ex Iſtris evocatam, fruſtrà claſſem alteram biremium & parvorum navigiorum ad Padum Atheſimq; flumina facilius enaviganda jam eſſe comparatam: tantum pecuniæ temerè impenſum, ſi Decemviri profectionem impediant. quibus illi vocibus permoti rem Senatui permiſerunt. Senatus pluribus dictis ſententiis literas

Bellum à Venetis in Alfonſum Ateſtinum decernitur.

ad magistratus Patavinos dedit, Fossam Clodiam ad praefectum classis milites quingentos statim mitterent. Angeloq; mandavit, ut iis in naves receptis militibus ostio Carbonaria Padū ingrederetur, praedas abigeret, regiones quas posset ab utraq; ripa popularetur. posteroq; die in foro edictum publicè propositū, qui vellent ad diripiendos Ferrarienses suis privatim navib. cymbisq; proficisci, per rempublicam licere, dum praefecto classis dicto audientes sint: quam quisq; praedam faceret, suam fore. Ea re magnus plebis numerus suis in navigiolis se ad classem contulit.

Edictum de Ferrariensibus diripiendis.

Dum haec administrantur, imperator legatiq; Veronam cum exercitu vadentes, Suavium municipium in plano ad primam Alpium declivitatem ita positū, ut arx in jugo sit, praemisso equitatu & Gradenico legato receperunt, interfectis hostium militib. non paucis, qui à Maximiliani praefectis Verona, ut in arcem se inferrent, mittebantur: cumq; Veronae appropinquarent, equitatum praemiserunt, ut ad portas se ostenderet, si quis in oppido tumultus per amicos reip. fieret. Iis ad portas perequitantibus, nemine se commovente, equites Sequani centum egressi praelio levissimo commisso se in oppidum receperunt: ex quibus captus unus legatis renunciavit, esse in oppido militum tria millia, atq; ex iis Hispanos plurimos, equitum alteros totidem, ex quibus erant Galli quingenti, quos amissa Vicetia praefecti regii Brixia evocaverant. Quibus rebus cognitis, imperator veritus, ne si ejus copiae oppido circumfunderentur, aliquod incommodum acciperet, substitit, neq; ausus est ulterius progredi. quod quidem imperatoris consilium ab Gritto & Marcello legatis, atq; ab Lucio, qui ad eos Patavio venerat, probabatur: tametsi Gradenicus legatus & Naldius audendum & conandum esse dicerent, oppidumq; obsideri, & muros verberari

Venetorum ad Veronā occupandā exercitus mittitur sed frustra.

verberari oportere contenderent. Inter quos cùm minimus convenire potuisset, scriptis ab legatis ad Senatum de ea controversia literis, quid ab eo juberentur, expectare constituerunt. Senatus legatis respondit, imperatori se totam rem permittere: confidere sese, quòd è rep. sit, illum facturum. Atque interim, quoniam ab Lemniaco milites equitesq; reip. cum agrestium manu ab ea regione quæ trans Athesim est, ad Veronæ muros jussu imperatoris se conferebant, ipse quoque suo ab latere partem exercitus ad oppidum misit, ut hostes duobus à lateribus peti se intelligerent, civitasq; ea re magis magisq; permoveretur. acciditq; ut utriq; sæpius cum hostibus congressi, non paucos ex iis caperent, plures etiam interficerent: præliisq; secundissimis se reciperent: neq; tamen is, qui futurus putabatur, oppidanorum motus fuit: neq; civitas parte ab ulla deditionis vocem aut indicium protulit. Eas ob res relicto ad Suavium præsidio, Epirotis adjectis equitibus qui quotidie ad Veronæ portas currerent, & pabuli cujus magnopere hostes indigebant, copiam eis fieri prohiberent, imperator ad Montanum recipiendum cum reliquo exercitu profectus, qui oppidum reipub. nomine peterent, manè adveniens præmisit. Præfectus Alfonso tueri se illud velle cùm respondisset, tormentis statim positis muri partem Veneti celeriter dejecerunt: quare oppidani permoti deditionem facere volentes, modò ipsi milites q; suis cum rebus tuti ab exercitu essent, recepti non sunt: itaq; postridie direptionẽ atque interitum veriti, sese nulla conditione interposita dediderunt. Erant in oppido Alfonsi milites equitesque septingenti, qui omnis armis, equis exuti sunt. Augustinus Villa præfectus in custodia habitus, ut cũ eo Federici Vendramini, qui propinquus legato Gritto erat, atque in municipio eorum finium Abatia, cui

Oppida quædam à Venetis recipiuntur.

Montanianum.

præ-

præerat, paulò antea captus Ferrariæ custodiebatur, permutatio fieret.

Postero die Atestini ad rempublicā redierunt. quos Rhodigienses cum plerisq; earum regionum municipiis imitati, idem fecerunt. Monsilice dein, missi eò Patavinis è vicinitatibus agrestium hominū aliquot millibus, qui parvo equitum militumq; interjecto numero magni exercitus speciem præbuerunt, atq; oppidanis, qui illos in acie adeuntes de superiore loco prospectabāt, ea re perterritis, se reip dedidit. In Alpium quoq; jugis Marosticani, finitimiq; his in plano positi Bassianenses Germanis ejectis militib. tum maximè campestres Citadellani, missis ad præfectos Patavinos internunciis, rei se pub. lubentissimi dediderunt. Eorum finium pagis octo, propterea quòd præstanti studio in remp. fuissent, eadem munerum levatio, quā Senatus Vicetinis dederat, atq; securitas tradita. Laxior etiam custodiæ conditio Leonardo Trissino, Brunoro, Saregio, reliquisque Maximiliani præfectis, in urbe captivi qui erant, ob regias literas ad Senatum scriptas, est à Decemviris permissa.

Oppida ad Remp. Veneti redeūt.

Angelus interim classis præfectus, subvectis Pado navibus, utranq; fluminus ripam proximaq; ripis loca populabatur, prædæ undiq; abigebantur: quæ asportari minus poterant, corrumpebantur. ædificia villæq;, quarum magna erat & peregregia illis in finibus copia quoquo versus incendebantur. quod ubi Senatui est allatum, literas ad Angelum dedit, ædificia incendi non oportere: quas vellet, atque unde vellet, prædas ageret: à villis atq; tectis comburendis abstineret. Ingens autem vastitas jam illata, eas literas inutiliores reddidit.

Classis Padi fluminis ripas igne & ferro populatur.

In Urbe Patavinis civibus, qui erant in custodia, quatuor, Alberto Trapolino, Bertucio Bagarotio, Jacobo

Cives in Rempubl. infidi puniuntur.

cobo Leoni, Ludovico Comiti, propterea quòd in sexdecemvirûm collegium à sua civitate adlecti, nullo unquam lacessiti maleficio, nulla injuria pellecti, hostiliter se in remp. gesserant, Calendis est Decembribus in foro Decemvirûm lege laqueo gula fracta, & bona fisco addicta. quæ quidem res, quòd ferè semper in Urbium & regnorum conversionibus fieri consuevit, ut pleriq; in novorum dominorum gratiam se prioribus dominis adversarios præbeant, à multis habita est aliquantò acerbior, & ab hujusmodi temporibus aliena: nanque multi ejus supplicii exemplo fortasse perterriti, ad reipublicæ nomen, atq; ad deditionem effecti sunt duriores. Joannes Franciscus Mussatius item Patavinus eadem lege Decemvirûm condemnatus est, ut in Cretà insula, quoad viveret, exularet: qui tamen quadriennio pòst ab exilio revocatus est, patriæq; redditus.

Angelus cùm ad eum vicũ qui abest Ferraria quinque millia passuum, ad quem naves, quæ à vadis Venetis veniunt, appelluntur, superato flumine classem adduxisset, hostes magna cum manu obviã prepressi duas ab aggeribus triremes, quarum erat una, quà ipse vehebatur, tormentis perforaverunt, remigesq; aliquot interfecerunt: quâ necessitate adductus præfectus, quòd hostibus noceri propè non poterat (nam ripæ agger ad fluminis incrementa antiquitùs institutus eos tuebatur, ne vulnerari è navibus sagittarum aut fistularum & tormentorũ jactu possent) ad vicum Poleseliam in ea Padi ripa situm, quæ Rodigium spectat, rediens, munitionem in altera fluminis ripa celeriter excitavit, quâ hostes, si adventarent, repellerentur, neu classi nocerent. Vix effecta munitione, hostes, ut eã caperent, se non semel circumfuderunt. Postremò eam firmioribus copiis adorti, cùm propè in aggere munitionis versarentur, Hercules Cantelnius, Sigismondi

Classis Veneta ab Alphonso tractà.

Hercules Cantelnius ab amica præmonitus pene:

Neapolitani claro loco nati filius, magnæ spei adolescens, cùm se audacissimè in propugnantes incitavisset, equi lapsu humi fusus à remigibus interfectus est. cujus in loculis amicæ manu scriptæ sunt repertæ literæ, quibus illa multis precibus ab adolescente petebat, ne cum Venetis prælio contenderet.

Eoq; die Gradenicus legatus ab exercitu cum equitibus & militibus octingentis, Senatus jussu classi auxilio ad alteram fluminis se ripam contulit.

Cividale arx à Venetis expugnatur fortuna mirè favente.

Cividale interim Carnicum in Alpibus, Feltriæq; arx, dein Scala muincipium natura & artificio communitum, itineri, quo Germania magnopere aditur, adjacens, à reipub. copiis est capta. Erant in ejus arce milites Germani octoginta (neq; enim ferè plures capere locus exiguus poterat) qui se fortissimè defendebãt: in quos cùm à reip. militibus tormenta exercerentur, pilæ, quas emitterent, ipsos defecerunt: eamq; ob rem differri oppugnationem necessitas cogebat: atq; unus ex agrestibus, qui aderant, desiderari pilas sentiens, ad præfectos accurrens, ego vobis, inquit, opportunè pilas dabo: ad proximumq; ei loco tumulum eos duxit, quo à tumulo pilæ ferreæ triginta tegebantur. quas hostes absconditerant.

Fortunæ vis

Haud facile dictu est, quantum in bello fortuna possit. nã ut casus tulit, ut is agrestis, qui sciret eas ibi pilas esse, illo temporis puncto eodem venerit, quæq; dicerentur, audierit: ita casu magno factũ est, ut pilæ hostium tormentis reipublicæ ita convenirent, ut ad id confectæ viderentur: infartæq; iis & ejaculatæ perfecerint, ut arx eo die caperetur cum Germanorum omnium interitu, præter eorum præfectum, qui ad urbem vivus est perductus. quã quidem paulò post Senatus arcem magnis munitionibus tutiorem reddidit.

Covolũ arx natura munitissima ad Resp. Ven. redit.

Atq; est eodem in itinere ter mille passus ante Scalã

mons

mons saxeus praecelsus maximeq; directus, ad perpendiculum viae imminens, in cujus superiore parte ipso in saxo specus cum perennis aquae fonte naturâ factum homines concinnaverunt, arcemq; parvam ex eo effecerunt. Ea omnino arx adiri pedibus non potest: fune autem demisso cum lignea sedecula, singuli homines rota desuper vertente attolluntur: ac quicquid aliarum rerum inferendum est, eodem uno sublevatur, atq; in arcem importatur modo. Ei arci inter montē flumenq; quod arctam atq; angustam vallem dirimit, subest ea, de qua dixi perexigua sanè via, qua commeare iis, qui in arce sunt, invitis licet nulli, propterea quòd saxis modò ab ea devolutis quoslibet obrui atq; interfici nullum negocium est. Ea quoque arx, quam Covolum appellant, eorum deditione qui illam custodiebant, ad remp. rediit.

Germanis liber aditus concessus à R. pub.

In Istris etiam praeda celebris ab Epirotis est equitibus & caedes hostium facta. Germanis autem, qui urbem incolebant, à Senatu petentibus, ut quoniā Maximilianus permiserat, ut qui vellent ex ejus ditione urbem adire mercaturae causa, eis liceret, Patres item concederent, eos tutò venire posse, fides est ei reipublicae interposita, itineraq; quae toto bello clausa fuerant patefieri coepta sunt cupidissimis omnibus.

Cymaclium oppidum direptum.

Marcus Antonius Contarenus cognomine Camalis quem Senatus parvis navigiolis praefecerat, Patrum jussu ab Angeli classe profectus, Cymaclium inter duo Padi ostia Vatrenum & Caprariam, oppidum magnopere piscatorium, diripuit, aedificiaq; plurima incendit: quae Alfonso non parva clades fuit, quòd ex ejus oppidi septis calamo reticulato vadis, triginta millia in circuitu passuum eo ipso ferè tempore ingens vis pisciū biduo triduove maximè pluvio capta, & sale injecto reposita, magnis redimi preciis portoriisq; cōsuevit.

Angelus cùm navibus triremibus ad latitudinem fluminis dispositis pontem injecisset, quo Gradenici equites transportarentur ad incursiones exercendas, hostesq; qui munitionem copiis omnibus aggressi sæpe fuerant, sustinendos: postea, ne triremes impedirentur, quominus ad gerendũ bellum præstò essent, eundẽ minoribus in navib. pontẽ imposuit, trajectoq; levissimo equitatu, omnem illam oram fuga terroreq; implevit, quoad hostes missis ab Julio Ferrariam equitibus Ludovico Pio præfecto, quem Verona evocaverat, atq; ab Aloisii regis ministris, Brixia item equitibus & militibus quamplurimis, exercitum duodecim millium armatorum confecerunt. Ac Ludovicus quidem unà cũ Hippolyto ad classem ripamq; fluminis audacissimè se inferens interfectus est, capite media cũ galea pila ferrea casu in eũ cadente perfracto. Deinde quòd hostes in munitione capienda frustrabantur, Alfonsus infra eũ locum duo millia passuum munitionem & ipse in ripa facere instituit, qua in reditu impedire classem posset, tormentisq; deprimere. Quod ubi Senatui est allatum literas ad Angelum dedit: si ei videretur, classem reduceret, ne confecta hostium munitione periclitaretur: id unum in primis curaret, ut classem, quàm à civitate accepisset, salvam sospitemq; reip. restitueret. Ad quas ille literas ita rescripsit: Si classem reduxisset, fore ut omnem illam oram, quæ cis Padum est, hostium exercitui diripiendam relinqueret: itaq; id se tum facturũ, cùm illa munita esse loca cognovisset.

Eodemq; tempore, quòd ad Patres venerat Bulfardus Germanus, qui ad urbem ventitare consueverat, ad speciem, ut eis se offerret ad pacem inter regem remq; pub. tractandam: re, à Maximiliano ejus rei cupidissimo clàm missus: Decemviri legatos duos creaverunt, qui cum Bulfardo ad regem statim proficiscerentur Jo

annem

annem Cornelium Quinquevirum Senatu regendo, Aloisium Mocenicum, qui Feltriæ atq; in Alpibus legatus tunc erat. Egerant autē cum rege civitates Germaniæ liberæ, ut pacem cum repub. faceret: quarum quidem ferè omniū municipes non pauci in urbe mercaturam exercere consueverant, ægreq; eare carebant. Paulus quoq; Lictestenius, cujus erat multò maxima apud regem autoritas, uti antea demonstravimus, pacis ei autor semper fuerat. Uxor insuper regia idem cupere maximopere videbatur. Præter hæc Henricus Britanniæ rex ab Julio & Aloisio & Maximiliano per literas diligentissimè scriptas petierat, ne cum Veneta civitate bellum exercerent: quæ si nusquam existeret, construi tamen omnibus ab hominibus ad publicā orbis terrarum utilitatem atq; ornamentum profectò debuisset. Idem quoque multò etiam accuratius legatus regis, Romæ qui erat, ad Julium detulerat. Qu[illegible]is rebus cognitis spes Senatum tenuit, brevi fore, ut sibi cum Maximiliano conveniret. Atq; illis quidem diebus Baldassari Scipioni Senensi, qui Liviano propter virtutem maximè charus fuerat, equitum gravis armaturæ L. præfectura est à Senatu tradita. Bonifacioq; Sonzinio, qui se amanter pro rep. Patavino bello gesserat, auri libra annis singulis immunitasq; rerum omnium ei liberisq; posterisq; ejus, tum ut ipse liberiq; extra ordinem in Senatum legerentur, dono datum.

Germaniæ liberæ civitates pacem inter Venetos & Maximilianum procurant.

Britanniæ regis intercessio.

Padus interim aucto Gallicis repentinis imbribus flumine, ut summas planè ripas adæquaret, pontem, qui minoribus erat navibus impositus, aquarum violentia disjecit. Angelus trajectu ne careret, triremes, uti antea fecerat, contra cursum fluminis iterum firmavit, quæ pontem sustinerent. Hostes autem ubi viderunt fluminis incremento triremes altè sublatas pulcherrimè tormentorum pilis objicii, nocte magna cum

Padi inundatio.

Veneta classis disturbata, capta & incensa.

manu Ferraria egressi ad ripam contenderunt, tormentisq; plurimis adductis naves impeditas verberare ex aggere ictibus creberrimis cœperunt: neq; prius destiterunt, quā classe penè universa perforata & disiecta. Angelus, qui somno expergefactus suo se lectulo ejecerat, cum signo aureo, ne hostes eo potirentur, publicisq; literis, tum ductores reliqui cymbis navium excepti fuga salutem peterent. Remiges se flumini omnibus è navibus dederunt: adversamq; ad ripā delati magna pars ad Gradenicum se receperunt. Vna triremis primo adventu per remos, qui aggerem contingebant, ab hostibus ad ripam attracta, cum hominibus non paucis est capta: ipsi omnes interfecti, altera succensa est. Ex omni classe triremes duæ navigiaq; minora aliquot secundo se flumine demiserunt, ad finesq; reipub. nulla accepto detrimento redierunt, tres depressæ interierūt: munitione cum plurimorum remigum & militum interitu hostes potiti: triremes novem Ferrariam sunt perductæ.

Ea clade Patres cognita, evestigiò literas dederunt, cùm ad Gradenicum legatum, si hostes Padum trajicerent, interiorem Athesi fluminis ripam interscinderet, ne Rodigium possent accedere, ipse se in tutum cum iis quas haberet copiis reciperet: tum ad legatos Grittum & Marcellum, qui erant in exercitu ad municipium Leonicenorum, ut aliquid copiarum auxilio ad Gradenicum mitterent, quo se faciliùs finesq; illos ab hostibus victoribus tueri posset. Scripsere etiam ad Fossæ Clodiæ magistratum, cimbas juberet Padum ingredi, quæ fugientes reciperent, et si qui se in sylvas aut paludes abdidissent, perquisitos repertosq; sublevarent. Datæ insuper ad Joannem Maurum literæ, qui in Istris cum triremibus, quas appellant nothas, tribus, legitimis duabus relictus fuerat, ut ad Padi ostia contenderet,

Classis collectio & instauratio.

deret, cumque Marco Antonio Contareno, qui triremem suam navigiolaq; non pauca incolumia conservarat, se conjungeret. Senatu postea eodem die coacto, ad classem reintegrandam multoque ampliorem instituendam, latum, ut in Creta triremes octo, Corcyræ duæ, in Dalmatis sex, in urbe quatuordecim confestim armarentur, atque ex his duarum remiges postridie, aliarum duarum perendie protinus conscriberentur.

Angelus inter hæc ad urbem rediit, clademq; illam non tam verè ac exploratè, quàm ut ipsi minus dedecoris afferebat, Patribus exposuit: quem tamen ejus sermonem pleriq; ex earum, quæ perierant, triremiũ præfectis ad urbem & ipsi redeuntes audacter refellerunt, probraq; omnia in illum jaci cœpta: nihil in eo consilii, nihil prudentiæ, nihil omnino providentiæ: crudelitatis, avaritiæ, arrogantiæ plurimum semper fuisse: triremes ponte implicari minimè omnium debuisse: si paulùm supra eum, in quo erat, locũ ripæ aggerem dejecisset flumen ipsum, quòd tam altè creverat, suamet illuvione & munitionem & classem tutam ab hostibus puncto temporis redditurum, regionemque illam pulcherrimam & fertilissimam longè lateq; vastaturum & fœdaturum fuisse. quæ nam autem aptior atq; facilior reipub. morem gerendi occasio dari ei à fortuna potuisset, quàm quod est illi ea fluminis tam vasti magnitudine exuperantiaq; subministratum? ita illum, quæ è rep. non erant, effecisse: quæ usui & dignitati magnopere fuissent, quæ securitatem classi attulissent, quæ hostiũ cogitationes & conatus omnes frustravissent, prætermisisse: unum modò magna semper diligentia curavisse, ut cymbas præda onustas singulis diebus domum mitteret. His cum vocibus penè omnium, qui in ea classe fuerant, & cladi superfuerant, Angelus palàm

Angelus ob classem amissam graviter accusatur.

accusaretur. Senatus frequens rogationem jussit, uti de eare Triumviri ex advocatis reip. quærerent: quod reperissent, intra dies XV. ad Senatum referrent, atq; is ea pœna, quam Senatus probavisset, plecteretur. atq; ut proximis comitiis præfectus classis ejus loco legeretur, etiam perlatum: lectusq; est Antonius Tronus templi Marcii procurator: quo præfecturam respuente, quòd non esset reb. maritimis assuetus, comitia Petrum Balbum Patavii magistratum sublegerunt. qui quidem Balbus antequam Patavio decederet, hominem ex plebe, qui filia pro concubina utebatur, ipsamque filiam, scelere per indicium delato, comprehendi jussit, fassosq; securi ambos percussit, igne patris cadaveri etiam supposito.

Incestus punitus.

Julii Pontif. placandi ratio à Senatu excogitata.

Ad hæc, ut aliquando Julii iracundiæ finis fieret, Senatus sæpe consultus, sæpe amplius consuli jussus, tandem censuit, ut legati reip. Romæ qui erant, tabulis ab Julio traditis, quibus indignissimæ conditiones reip. imponebantur. scribendo adessent, ut juri scilicet, quod in sinu Adriatico antiquitus respub. obtinuerat, ab omnibus, qui eo mari navigent, exigendi, pro eorũ tantum navigiis, qui Romani pontificis imperio subessent, & eo mari navigarent, quodq; in Ferrariæ dominatu, quam aliquando in suam potestatẽ redegisset, permultos annos habuerat, quodq; ullo unquam tempore in Flaminiæ oppidis eis fuisset, reip. nomine cederent: eamq; contra rem Romanam fecisse faterentur, veniamque suppliciter peterent. Ea res quod vi fiebat, Senatui nulla liberè decernendi potestate relicta, tot regib. hostibus, tot reip. oppidis bello captis, retentis ab Julio in urbe sex legatis summa dignitate & nobilitate civibus tum illis qui è Flaminia in vinculis ad illum sunt perducti ipsius interdicto, cui tamen jampridem paruerant satisque fecerant, etiam nunc urgente,

minus

minus molesta Patrib. fuit, minusq; ei rei, ne fieret, obstiterunt: illud animis atq; sermonibus diu multumq; repetentibus, vi atq; injuria coactis ab homnib. quod fit, pro infecto haberi consuevisse: itaq; & naturæ, & gentium & civili jure & legibus omnium populorum esse constitutum. Unum autem sese consequi, ut Julius inimicum in remp. animum deponeret, neq; amplius ejus hostibus auxilio vellet esse (quod quidem se facturum pollicebatur) magno sibi adjumento ad reliquum bellum conficiendum fore arbitrabantur. Atq; his rebus agitatis annus finem habuit.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. X.

Epitome.

VEnetorum cum Cæsarianis ad Aquæ Martinianæ pontem pugna. Hatrianis petentibus, magistratus & naves quibus se tuerentur à Senatu concessæ. Pannoniæ regi pro pensionibus quomodo satisfactum. Variæ Cæsarianorum Verona eruptiones Nicolai Vrsini obitus. Captivorum cum Gallis permutatio. Varii belli inter Alphonsum & Venetos, & item inter Venetos ac Cæsarianos circa Veronam eventus. Iulius Legatos Venetos ad se admittit, & interdictum abrogat. Legati ad pacem cum Maximiliano conficiendam missi re infecta revertuntur. Leges ad pecuniam colligendam latæ. Veronæ oppugnatio frustrà tentata. Lex quæ sacerdotum propinquos in pontificiis causis senatu excludebat antiquata. Iulii consiliorum ambiguitas. Senatus de imperatore eligendo consilia. Gallorum in seip. fines irruptio. Nova Germanorum domus exædificata. Vicetia cum plerisque aliis oppidis à Gallis capitur. Gallorum in eos qui se in concamerationem contulerant immanitas. Cæsarianorum in Carnos irruptiones. Lemniacum à Gallis capitur. Rotomagensis Cardinalis obitus. Iulii & Venetorum cum Helvetiis fœdus. Variæ Germanorum, Venetorum & Gallorum excursiones, levioraq; prælia. Phariorum seditio sedata. Classis Iulio cõtra Genuenses missa. Laurẽtio Ceritti arma ex comitii armamẽtario data. Cypri reginæ obitus.

Gallici exercitus in Venetos progressus. Ferdinandus Hispaniæ rex equum album tributi nomine, ad Iulium mittit. Franciscus Mantuanorum dux à Venetis dimittitur. Monsilice à Gallis capitur. Ioannis Sfortiæ obitus. Iulii cum Alphonso belli initium. Lucius Bononiensis reip. exercitus imperator declaratur, Sexviri sale procurando ad quatuor redacti. Iulii in Genuenses conatus irriti, & classis Centum cellas reditus. Pannoniæ rex Venetis bellum indicit, nec tamen infert. Iulii in Alphonsum edictum, eiusdemq; in Galliæ regem maledicta. Venetorum de Brixia capienda consulta. Veneti & Pont. iterum classem Genuam mittunt. Mutina à Pont. capitur. Helvetiorum in Gallici regni fines irruptio. Lex de magistratibus qui temp. in Senatu procurent lata.

Venetorum cum Cæsarianis ad aquæ martinianæ pontem pugna.

NNO insequente inito hostes Veronae egressi, ut in pagos plerosq;, qui exercitum reip. receperant, rebusq; omnibus iuverant, iracundiam exercerent suam, atq; inde pabuli copiam aliquam in oppidum importarent, cùm quinq; millia passuum processissent, ad aquæ Martinianæ pontem substiterunt, ut nostris, qui re per exploratores cognita ad illos repellendos contendebant, fluminis transitum impedirent. Erat autem præmissus ad eam rem ab Imperatore legatisq; Leonardus Apulus cum expeditis militibus & equitibus quamplurimis: is ubi pugna ante põtem magno animo cõmissa tamen trajicere hostibus, ut se priores in ponte constipaverant, angustias defendentibus se non posse vidit, equites Epirotas triginta ad superiorẽ fluminis partem longo circuitu, ne ab hostib. conspicerentur, cum reliquis mandatis misit. Illi itinere celeriter confecto, repertis in primo colle vadis flumen transierũt: eodemq; & circuitu & celeritate usi, magno clamore sublato, repètè in hostes à tergo impetum fecerũt: qui nova re perturbati, cùm reliquum adesse exercitũ crederent, & prælio ancipiti sibi esse decertandum existimarent, atq; ii, qui à fronte nostros sustinebant, sibi veriti sæpe respicerent, pugnamq; interim remitterent, nostri ardentius instarent, relicto ponte omnes se in fugã con-

conjecerunt. Ea in fuga perplures interfecti sunt: capti equites cataphracti L. ex levioribus circiter ducenti, præfectiq; clari nominis sex, ad urbemq; missi, & signa quatuor relata. Saornianus post hæc ad urbem rediit, magistratuq; repudiato aliis in rebus majori se reipublicæ fore usui est pollicitus.

Erat tum in urbe Philippus Uladislai regis Pannoniæ legatus, qui à rep. superiorum pensionum reliqua sibi dari postulabat. Ei Senatus, quod pecunia propter quotidianos belli sumptus dependi minus posset, excusatione interposita, gemmas, purpuram, telasq; cæteras sericas laneasq; pro summa librarũ auri trecentarum dari jussit: pauloq; pòst eodem legato petente, ad reliquas res quadraginta sunt auri libræ numeratò additæ: ipsi libræ quatuor dono curatæ. Legatus regis Pannoniæ pensionem postulat.

Ad Henricum etiam Britanniæ regem adolescentẽ Senatus legatum creavit Franciscum Capellum, honoris illius & benevolentiæ institutæ causa.

Hatriani, quod est oppidum inter Padi ostia, prædæ nomine ab Angelo præfecto classis sub reip. imperium redacti, cùm ab Alfonso ut ad se redirent solicitarentur, legatos ad urbem miserunt, velle se ab rep. non recedere: itaq; & qui sibi jus diceret reip. nomine, & armatas naves, quib. se defendere ab Alfonsi contumeliis possent, suppliciter petere. Quamobrem Senatusconsultum factũ est, Hatrianos defendi oportere, Senatui videri: igitur & prætor eis datus Leonardus Bembus, & naves armatæ decem ad eos missæ: quibus præsidiis postea usi, in fide atq; officio permanserunt: tametsi Alfonsus antequam auxilia convenirent, illos, pagosq; aliquot demissiores in Padi ripa Venetisq; finib. male habuerit. Hatrianis naves quib. se tuerentur Senatus concedit.

At hostes iterũ Verona egressi, multosq; vicos depopulati, interfectis propè incolis omnib. partẽ suorum, quos nostri obviam progressi aut occiderant, aut captivos fecerant, Cæsarianorum variæ Verona eruptiones.

fecerant, amiserunt. Tertiò autem ob pabuli inopiam iidem ausi, multò majore accepta clade, Alexio tamen Bua turmæ Epirotarum præfecto, ob equi lassitudinem ab ipsis capto, se in oppidum receperunt. quibus in rebus omnibus imperatoris maximè studium vigilantiaq; extitit: itaq; febricula tentatus accersitis Patavio medicis, tamen convalescere non potuit: crescenteq; vi morbi cùm se brevi moriturum cognosceret, adhibitis legatis exercitum Lucio Bononiensi commendavit, atq; ipsum & præfectos reliquos gravissimis amantissimisq; verbis monuit, ut suam fidem & benevolentiã reip. præstarent: quæ si perierit, virtus omnis Italorum animorum, resq; ipsa militaris, quam adhuc quidem ipsi uni sustinuissent, unà cum illa perierit. Quis enim, inquit, vos alet, provehet, ad exercitus regendos vocabit, hac terrarum parte in regum barbarorum potestatẽ redacta? Hæc atq; his plura cùm dixisset, paulò pòst mortem obiit apud Leonicanos septem & sexaginta annos natus: molestaq; ea magnopere civitati exercituiq; mors fuit. cadaver ad urbem delatum funere amplissimo & concelebratissimo atrata civitas extulit.

Nicolai Vrsini febricula & obitus.

Imperatore mortuo, Janes Fregosius Ligur ejus equitibus regendis præficitur: quibus tamen etiam vivo illo præesse consueverat, Leonardusq; Apulus ob virtutem, atq; in remp. studium stipendio à Senatu auctus est, duobusq; fratris ejus liberis pensiones annuæ dono datæ: eamq; profectò legem sententiis omnibus Patres conscripti probaverunt, ut non modò nulla rejecerit, sed etiam ne una quidem cui non liquêret, in loculis resederit: quæ res penè pro miraculo est habita. Fuit quidem certè singulare ac peregregium omnium ordinum, totiusq; civitatis in Leonardum studii atq; benevolentiæ indicium.

Ubal-

Ubaldus deinde Gallorum internuncius Mediolano ad urbem venit, pollicitusq́ est præfectorum regiorũ nomine: si Gallos qui essent in custodia urbana Senatus restituat, ipsos cives quosq; Venetos unà cum præfectis reip. qui Mediolani custodirentur, missos facturos: itaq; quatuordecim Gallis Ubaldo traditis, Brixiamq́; missis, ipsi Justinianum Maurocenum, Alo sium Bonum, Petrum Gradenicum, Franciscum Memmium, civesq; alios, quos habebant, hominesq́; militares tres, Vincentium Naldium, & Vitellium, & Braccium, libertati restituerunt.

Captivorũ cum Gallis permutatio.

Atq; ut scribendo sæpius ad Maximiliani exercitũ, qui Veronæ erat, redeatur, Hispani ex eo milites, hominum scilicet natura & moribus multò callidius ac sapientius Gallis atq; Germanis hominibus genus, cùm viderent Venetos castris ponendis oppido propiores esse factos (nam à Leonicænis aliquot passuum millia Veronam versus se contulerant) simul eos brevi ad murum atq; portas accessuros, urbemq́; obsessuros vererentur, ut quidquæq; domus atq; familia voluntatis in remp. haberet, si possent fallendo cognoscerent, nocte intempesta per oppidum, cum magno armorum sonitu incitati cucurrerunt, nomenq́; Marcium, quod est insigne reipub. sæpe in cursu conclamaverunt: quo exaudito, à plerisq; illos esse Venetos credentibus, qui se in oppidum intulissent, eadem nominis acclamatione est responsum datum, salutatioq́; veluti mutua facta: illi eas domos, unde voces veniebant, atramento signaverunt, posteroq́ue die repetitis notis omnes ad unam diripuerũt, quibus rebus consequuti sunt, ut & reliquis amicis reip. timor injiceretur, ne quid ultrà facere aut dicere auderent, & ipsi præda illa pro stipendio, quod non persolvebatur, ad se sustinendos uterentur.

Res ad Veronam gestæ.

Strategema.

Erant in urbana perliberali custodia, uti suprà demonstra-

Germanorũ captivorum fuga.

monstratum est, cùm Patavii, tum in Istris, capti Germani regis præfecti sex: salutabanturq; quotidie ab amicis & familiaribus suis propè ut liberi: eorum quinq; noctu, custodibus in cœna occupatis, tenui perrupto muro ad aquam se nullo strepitu contulerunt: cymbaq; ad biremem clàm à suis comparatam vecti, in ea Tergeste perfugerunt: uni ut fugeret persuaderi non potuit, ne fidem, quam unà cum reliquis reip. dederat se non abiturum, falleret.

Angeli Trivisani causa ventilata, eiusq; exilium.

Post hæc Triumviri, quorum erat è collegio Bernardus Bembus pater meus, confecta quæstione Angelum Trivisanum, qui classem turpiter amiserat, ad totius civitatis judicium majora comitia detulerunt, ea lege per ipsa comitia prius rescissa, quam Senatus, ut ad se referrent, jusserat, tabellisq; eorum recitatis, qui permulti contra eum testimonium dixerant, causaq; dies aliquot agitata, condemnare tamen illum primis sententiis non potuerunt, propterea quòd ab reliquis civibus, qui eo bello improbè remp. gesserant qui quidem erãt pleriq;, atq; ab eorũ propinquis & necessariis magnopere laboratum est, ne condemnaretur, veritis, si ille pœnas dedisset, ne ad ipsos etiam ejusmodi judicia descenderent. quæ sanè res bonis omnibus magnam molestiam attulit, quòd Angelo absoluto nihil amplius in rep. severè, nihil omnino ex dignitate posse agi propè constaret. Postremò verò cùm Triumvirum actionibus diligentioribus, tum ejusmodi bonorum querelis permota concio, triennium ab urbe urbisq; finibus esse Angelum exulem jussit.

Lex de exulibus reducendis.

At ne classi reintegrandæ, quam in rem Patres incuberant, milites aut remiges deessent, lex est in Senatu lata, ut exules maritimis ab oppidis atq; insulis reipublicæ ob homicidium qui essent facti, si pace cum mortui propinquis inita menses sex in classe reipublicæ sua impen-

impensa operam navaverint, aut ad id vicarium dederint, restituerentur, exceptis iis qui hominem constitutò occidissent.

Alfonsus verò classis reipublicæ clade non contentus, copias quas confecerat, trajecto Pado ad fines Rodigianos vexandos ac depopulandos misit. eæ copiæ in in pago Alfonsi finium postremo sese vallo munierunt, & parvo præsidio ad vallum relicto instructæ, ut quod intenderant, etiam perficerent, progrediebantur. Gradenicus Legatus, Rodigii qui erat, ea de re ab exploratoribus certior factus, ante lucem cum equitatu & peditatu oppido egressus, Epirotas aliquot præmisit, qui hostes velli aggredi simularent, lenteq; revertentes eò traherent, ut æquo loco prælium committi posset. Hostes Epirotis visis in eos impetum fecerunt. Illi, ut erat eis imperatum, paulatim recedentes in nostri agminis conspectum eos perduxerunt. Legatus cohortatus suos pugnæ signum dedit: neq; hostes sibi defuerunt: concursum est ab utrisq; ita acriter, ut pugna diu anceps atq; ambigua fuerit: tandem hostes fessi repelluntur, seq; ad pagum munitionesq; suas recipiunt. Nostri hostium regressu incitatiores facti, cùm aliquandiu ante vallū pugnavissent, munitionem perfregerunt, eosq; in fugam omnibus à partib. dederunt: quos Epirotæ consectati plerosq; interfecerunt: equites utriusq; armaturæ circiter nonaginta cum eorum præfecto captivos fecerunt. Capti quoq; sunt eodem tempore in Veronensium finibus Sequani equites non sanè pauci, cùm tamen illi etiam Epirotas duodenos temerè à reliquis digressos quodam in pago dormientes item cepissent. captusq; paulò pòst unà cum viginti ex ejus turma præfectus equitum Gallorum Cleta, qui Maximiliani auxilio Veronam venerat, ad urbemq; missus.

Alfonsi cū Venetis conflictus.

Julius autem Pontifex Max. ubi à reipub. omnibus

Iulius Pont. Interdictū Venet. abrogat.

suis

suis postulatis satis esse factum cognovit, Legatis, qui quidem erant quinq; (nam Pisanus paulò antè morbo implicitus mortem obierat) ad sacra, quæ se præsente fiebant, atq; ad pedis osculum admissis, magna populi Romani frequentia interdictum abrogavit, deq; eo literas ad omnes reges dedit. Quibus rebus cognitis, supplicatio à Patribus est indicta, gratiæq; diis immortalibus omnibus in templis actæ. Paucisq; pòst diebus Hieronymo Donato apud Julium manere jusso, qui legationem exerceret, cæteri legati pedib. Anconam profecti, reliquo itinere in longis navibus, quas Patres ad eos sublevandos eò miserant, confecto domum redierunt.

Cives Veneti custodia liberantur.

Diebusq; æquè pòst paucis cives ii Veneti, qui belli initio in Flaminia contra fidem datam capti, atq; in Romanos fines perducti, eo tum loci custodiebantur, ab Julio sunt dimissi. dimissi quoq; ab Joanne Jacobo Triultio, liberalitatis in rempub. nomine, cives item Veneti tres, qui tribus Galliæ municipiis præfuerant, Mediolaniq; in custodia illos menses totos fuerant. Joãnes Grimanus, Alexander Georgius, Philippus Calbus, atque usq; in urbem ab ejus ministro perducti.

Legati ad Maximilianum ob pacem conficiendam missi re infecta redeunt.

Aloisius Mocenicus, Joannes Cornelius legati ad pacem cum Maximiliano tractandum missi, uti superiore libro demonstratum est, atq; in Alpes profecti, regiis internunciis, qui ad eos venerant, reipublicæ datis muneribus (ea erant vini Cretici pretiosioris, ceræ albæ ad tenebras expellendas, fructuum in Aegypto conditorum ad regias epulas omnis propè generis non parva copia) sermonem cum iis complures dies habuerũt, non unisq; in locis unà fuerunt, neq; tamen pax iniri potuit, cùm illi omnia, quæ in Maximiliani potestate proximè fuerant, à Senatu peterent, Senatus nihil eorum, quæ ante bellum obtinebat, vellet amittere: depẽdere

dere quidē Maximiliano aliquam pecuniæ vim se obligasset, si de reliquis fœderis capitibus, quæ proponebātur, convenire inter ipsos potuisset: sed obstinatione, duritieq; ambarum partium factum est, ut infectis rebus ab utrisq; domum discederetur: ita ea multorum dierū tractatio & mora, quæ suspensos atq; solicitos Patrum animos habuerat, postremò ad nihilum rediit.

Interim quod Lauretanos, qui est pagus in Padi fluminis derivatione, Alfonsi copiæ incenderant, Senatusconsultum factum est, ut ejus pagi homines Fossam Clodiam ad incolendum se reciperent, atq; ab oppidanis rebus omnibus juvarentur: quasq; antea onerum & tributorum immunitates domi obtinebant, eisdem immunitatibus eis frui Fossæ quoq; Clodiæ liceret. itemq; alterum, uti Belunienses & Pagenses annum unum immunes essent, neq; ad solvendum creditoribus cogi possent. Immunitates afflictis concessæ.

Idem Senatus cùm videret multò maximam esse in urbe copiam eorum ex plebe civium, qui aliquo reip. munere fungerentur, quo in munere aut stipendii mēstrui, aut quotidiani quæstus nomine lucrum facerent: ut ii quoq; aliquid, neq; id tamen sine compendio, tam angusta pecuniæ publicæ procuratione in ærarium cōferrent, rogationem jussit: qui è plebe civis munus perpetuum à republica obtineret, si decuplum stipis annuæ, aut si ea non sit, lucri summam, de qua apud magistratum constet, reipublicæ intra dies quindecim curaverit, id omnino munus ipso mortuo aut filius, aut nepos, aut frater ejus sequatur: aut is, quemcunq; sibi ipse ejus muneris hæredem instituerit. quib. autem sua sint ad tempus munera, iis octuplam stipem ærario inferentibus, ea vivis munera eripi non possint, illis exceptis muneribus, quæ à Senatus, templiq; Marcii procuratorum scribis & ministris obirentur. ea tamen o- Leges ad pecuniam colligendam latæ.

ctupli summa liberalitate Patrum paulò pòst lege ad quincuplum rediit. Ab Decemviris quoq; , ut etiam nobilitas sui æris aliquantum spōte reipublicæ tribueret, alia est rogatio paulò pòst jussa: qui è nobilitate civis triginta annos natus libras auri vicenas mutuò reip. dedisset, quemq; civem major pars Decemvirûm probavisset, ei civi annum in Senatu esse, adempta suffragii ferēdi potestate licere. Hujus autem mutui Decēviri eam esse conditionem voluerunt, ut pars pecuniæ media in ærarium novissimum ei, qui dedisset, accepta referretur: altera parte media, si quid is onerum tributorúmve nomine in posterum publicè debiturus esset, ex eo tantundem potestas ei fieret dissolvendi: pauloq; pòst, ne horum civium numerus denos excederet, iidem Decemviri sanxerunt.

Veronæ oppugnatio frustra tentata.

Dum hæc domi administrantur, consilio Veronam per insidias capiendi ab legatis complures dies agitato, certorum oppidi civium suasu, qui per suos interpretes clam ad Sigismundum Caballum necessarium suum, egregium atq; amantē reip. civē, qui se pro patria exercebat, belliq; munera & præfecturas obibat, Patavium missos, res quemadmodum perfici posset, eis ostenderāt: ambo prima nocte ad pagum Martinianum exercitū adduxerunt, quingentosq; milites ex omni copia lectos, ad arcem, quæ ab ea oppidi parte cum mœnibus erat conjuncta, non nimis communitam miserunt, qua fore in urbem trajectum cognoverant. Illi per duas propugnaculi intromissi portas (eas Benedictus Peregrinus multa arte diligentiaq;, ferreis ad eam rem confectis Vicetiæ malleis vectibusq;, aperuerat) ad murum oppidi scalas, quas secum attulerant, posuerunt, ut eo superato ad portam, ad quam convenerant, accederent, interfectisq; custodibus, atq; apertis valvis exercitum admitterent. Ea scalæ cùm essent breviores, quàm muri altitu-

altitudo requirebat: ad ejusmodi ejus rei subsidium cõparandũ, ut alterã alteri allegarẽt, atq; ita longiores eas facerent, se dederunt. In eo dum sunt, signa in oppido ei loco proxima casu concinere cœperunt: illi veriti adventum ipsorum militibus Germanis tribus millib. palàm factum esse, qui eam oppidi partem custodiebãt, relictis scalis extra propugnacula celeriter se, quà venerant, receperunt: deinde ad exercitum, qui non longè aberat, ut se in oppidum inferret, re infecta magno cum dolore omnium atq; molestia redierunt. Hostium præfecti haud ita multò pòst de plerisq; civibus, quos fuisse ejus rei conscios non tam quidẽ reperissent, quàm essent suspicati, graviores pœnas sumpserunt. Peregrinus unà cum nostris militibus oppido fugiens ad legatos se contulerat: cui Senatus ob facti audaciam atq; in rempubl. studium pensionem annuam, quam posteri ejus sequerentur, paulò pòst dono constituit. Eadem in illorum, quos hostes interfecerant, liberos reipublicæ pietas extitit.

Erat domi lex decẽviralis, nemo ut civis, cujus aut filius aut frater aut fratris filius sacerdotium haberet, cùm de rebus, quæ ad Pont. Max. atq; ad remp. pertinerent, ageretur, in Senatu esse posset: quam quidem legem eo consilio Patres jusserant, ne, qui suo compendio propter sacerdotiorum adipiscendorum cupiditatem in consulẽdo duci poterat, ut plus Romanis rebus, quàm suæ civitati faveret, ei aut sententiam dicere, aut suffragium ferre in Senatu liceret: eam tum legem Decẽviri antiquari voluerunt: non enim arbitrabãtur quẽquam esse civem posse, qui tam duris reipublicæ temporib. alieniori voluntate suæ patriæ commoda, quàm Pont. Max à quo tam insignitè læsus esset, in Senatu administraret. Itaq; & Antonius Grimanus & Georgius Cornelius, reliquiq; sacerdotum propinqui, cùm

Lex quæ sacerdotum propinquos in Pontificiis causis senatu excluadebat, antiquata.

ad Senatum ex literis Roma ab Donato missis est relatum, deinceps affuerunt: quæ quidem literæ magnam in Julio ambiguitatem consiliorum, magnamq́; voluntatis hæsitationem ostendebant: modò enim de rep. honorificentissimè amicissimeq́; loquebatur, seq́; ei adjutorem ad ea recuperanda, quæ in Rhetis Galliaq́; amiserat, fore pollicebatur: Gallorum modò regem se vereri ostendebat, quem quidem propediem in Italiam rediturum pro explorato ducebat. A Maximiliano quoq́; suum legatum propè amplius nõ admitti, inimicumq́; sibi illum ex amico esse factum, quòd interdictum in remp. se nolente rescidisset, conquerebatur. easq́; ob res uti respublica quibus posset conditionibus cum Maximiliano pacem faceret, Senatui erat autor, præsertim posteaquam inter Aloisium & Henricum Britanniæ regem, qui dissidere putabantur, quod quidem certè dissidium animorumq́; disjunctio morari Aloisium & retinere, ne itineri sese daret, una omnino poterat, fœdus esse ictum & concelebratum cognovit: itaq́; interdum neq́; cui confideret, neq́; quò converteret cogitationes suas, neque quem susciperet tuendum, neque quid omnino aut faceret, aut planè diceret, reperiebat.

Iulii Pontificis consiliorum ambiguitas.

Quibus rebus cognitis Senatus, cui quidem omnia penè deficiebant, Julium tamen per legatum est hortatus bono animo ut esset: non facturum, quæ ab eo jactabantur, Aloisium: cujus omnes planè populi ab Alpiũ trajectu & bello in Italia gerendo magnopere adhorrerent: Maximilianum quidem & pecuniæ inopia, & aliena Germanarum civitatum à bello contra remp. voluntate, & aliarum rerum implicationibus perfacilè ad pacis cogitationem descensurum: Henricum verò, cur nocere Venetis cogitet, nullã habere porrò causam, cujus & maritimæ civitates necessitudinem quasi quandam antiquitus cum nostris hominibus institu-

Responsum à Republ. Venetiana Iulio PP. datum.

tam

tam colant plurimiq́ faciant: & portoria à navib, reipub. quæ mercaturæ causa eò ventitant, etiam augeantur: sese autem & exercitum non spernendum jam habere, & classem satis magnam propediem habituros: easq́ opes non illi minus, quàm reipublicæ præstò, cùm vellet, futuras: quamobrem confideret, cùm tam bonā causam suscepisset, ut remp. scelere perfidorum hominum proditam ac violatam tueretur: Deos profectò immortales, quorum ipse in terris majestatem obtineret, sibi non defuturos.

Respubl. novum exercitum parat.

Ejusmodi cùm literis labentem Julii animum atq́ consilia Senatus confirmavisset, legem scivit, ut quingenti armaturæ gravioris equites, militū quatuor millia celeriter conficerentur, atq́ ad eas quas haberet copias adderentur. Id autem non tam jussit spe quam aleret, ut res ad exitum perduci posset (nam neq́ unde istum numerus accerseretur, ei constabat: neq́ pecunia in stipendium planè suppetebat) quàm ut ejus rei sermo nunciisq́ ad Julium allati dejectas illius cogitationes & timores plenas erigerent, exercitumq́ reipublicæ, quem quidem & Veronæ recuperandæ difficultate, & Gallicarum rerum fama, quas rumor latius atq́ inflatius attulerat, tardiorem ac suspiciosiorem factum sciebat, literæ de eo ad legatos datæ ad pristinam belli gerendi alacritatem studiumq́ revocarent. quod sanè accidit, Epirotæ enim equites ubi de augendo exercitu nuncium acceperunt, Athesi flumine trajecto hostium equites centum captivos fecerunt; milites alteros totidem, nemine suorum desiderato, interfecerunt. Aliæ deinde literæ ad Donatum datæ, ut quoniam is ad Senatum scripserat, Julio placere, ut bello, quod respubl. cùm Alfonso exercebat, finis imponeretur: ei diceret, Senatum de eo id, quod vellet, esse facturum. Quo responso accepto Julius suum hominem Ferrariam misit

ejus rei causa: neque tamen Alfonso persuasit, uti bello desisteret: nam quoniam exploratum ei erat, Aloisium regem ad Lemniacum oppidũ, quod à Maximiliano libris auri CL. emerat, capiendum omnes suas quamprimum copias missurum, quo capto ipse quoq; Rodigium posse capere spem non ambiguam fovebat, arma deponere noluit.

Gallorum in Reipub. fines irruptio, & Veneto. occupatio.

Senatus autem pluribus & literis & nunciis certior factus, Aloisii præfectos magnis equitatus & peditatus copiis coactis, in fines reipublicæ impetum brevi facturos, Lemniaco veritus, præter milites sexcentos sub egregiis centurionibus, cives etiam Venetos è nobilitate quatuor cum militibus quinquaginta è plebè urbana singulos, commeatumq; omnis generis, & res ad tormẽta exercenda, ignemq; in fossis atq; aggeribus ex inopinato excitandum idoneas, & sagittarum magnum numerum eò misit. Vanissa præterea ex Dalmatis homo fortis cum turma lectissimorum equitum octoginta, majore quàm consueverat stipẽdio, ab Senatu accersitus, eòdem se contulit. Ad Gradenicum quoq; legatum auxilia ab exercitu submissa, ne si Alfonsus ad Rodigianos oppugnandos, dum reliquus exercitus à Gallis alios reip. fines tueretur, suas copias adduceret, imparatior offendi posset. Classi demum paucarum triremium, quæ erat Fossæ Clodiæ, naves breviores permultæ urbanis è suburbiis eductæ atq; adornatæ uti adderentur, quæ in Alfonsi fines se inferret, ejusq; copias distineret, latum. Ad Vitellium verò, quem captivum permutatione facta, uti suprà demonstratum est, Galli restituerant, Capinumq; ejus propinquum, Pauli illius, quem Florentini Pisano bello imperatorem habuerant, securiq; percusserant, filium: quibus utrisq; Senatus præfecturam equitum gravioris armaturæ CL. paulo antea dederat, atq; illi eos equites in Tifernatibus municipibus

bus suis jam confecerant, mari Fossam Clodiam deportandos, naves in Flaminiam missæ: quibusq; etiam milites quingentos ipsorum in finibus quamprimum cōscribendi ad exercitumq; adducendi, cura tradita. Eandem antea curam Citolo Patres dederant, ut è Perusiæ fin:b. mille octingentos milites educeret: isq; jam numerus adventare dicebatur.

Turmis insuper in exercitu reip. plerisq; reintegrādis, quæ quidem erant magnopere diminutæ stipendiū à quæstoribus curatum, pensioq; annua, quam Senatus ultra stipendiorū nomen Citolo dederat, ut ea quoad viveret, frueretur, etiā aucta. quas ad res atq; sumptus quo fisci debitoribus facilior solutio fieret, Senatus jusserat, ut qui ex iis aurum aut argentum cælatum, quod plerique sibi comparant, aut à majoribus comparatum domi habent, ad Duumviros numis cudendis intra dies XXV. attulissent, id eis aurum argentúmve cum lucro partis decimæ acceptum referretur: qui Duumviris neq; aurum neq; argentum dedissent, neq; pecuniam numeratam curavissent, eorum bona, etiam si fideicommissa essent, vēdi per magistratus oportere, iis exceptis bonis, quæ dotium nomine mulieribus deberētur easq; venditiones ratas & firmas haberi oportere, neq; ullis posse legibus infirmari, Senatusconsulto additum. Pauloq; post, quòd Patrib. constabat cives plerosq; ex iis, quibus ampla res esset, adduci tamen non posse, ut in ærarium conferrent, quòd nulla suæ patriæ charitate, nullo reip. amore tenerentur, Decemviri suis ministris mandaverunt, ut illos prius ea de re admonitos, si post dies octo nihil contulissent, captos in carcerem contruderent: quòd si se occultavissent, ab eorum domibus rem familiarem abriperent, magistratibusq; traderent distrahendā. quæ duæ quidē res uti publicè juberentur, ante id tēpus nūquam acciderat. Vicetina

Numos conficiendi ratio.

quidem civitas, reipub. difficultatibus permota, sponte sua vicenas auri libras dono in aerarium contulit.

Senatus de Imperatore eligendo cōsultatio.

Quoniam autem & legati non semel ad Senatum scripserant, egere imperatoris reip. exercitum: sine eo qui summae rei praesit, omnes indiligentiores & dissolutiores quotidie fieri, & ipsi per se Patres singulis horis ea de re admonebantur: saepe cùm essent inter se magistratus colloquuti, magna eos ambiguitas haesitatioq; diu tenuit; nam quòd ex praefectis reip. plures parē ferè honoris locum obtinebant, existimabant, Patres, in potiore adipiscendo loco alterum sibi praeferri neminem eorum satis aequo animo laturum. Tum illud accedebat, quòd ipsimet Patres, quisnam illorum esset reliquis anteferendus, non dispiciebant. De externis cùm quaererent, pleriq; in eam sententiam conveniebant, ut Frāciscus Mantuanorum Princeps, quem habebant in custodia, ei muneri maximè omnium esse praeficiendus videretur: quod profectò munus & aliàs apud ipsos gessisset, & nunc eò libentius eoq; diligentius ab illo suscipi atq; administrari oporteret, quòd ex ipso carcere atq; custodia ad tam amplam dignitatem atq; imperium Patrum munere ac liberalitate vocaretur, verùm propterea quòd annis etiam superioribus ad illud ipsum munus à Senatu revocatus, uti tum à nobis demōstratum est, stipendio etiam accepto à repub. defecerat, atq; ad Maximiliani militiā, autore & cōsuasore Ludovico Sfortia uxoris suae sororis viro se contulerat, idcirco, nisi Senatui satisdaret se fidem reipub. praestaturum, omnes unà magistratus committendum ei esse non putabant. Id ut sciri ab eo posset, Lauredanus Patresq; eum ad sese cum honesto senatorum comitatu è custodia venire voluerunt amicissimeque appellato suam ei mentem aperuerunt, Senatusq; consultum ea de re factum ostenderunt. Ad quem ille sermonem inopina-

Franciscus Mantuanorum Princeps.

opinata lætitia commotus atque illachrymans, magnas Patribus gratias cùm egisset, confirmavit filium se suũ Federicum natu majorem suæ fidei obsidem reip. daturum: uxorique scripturum, ut eum ad legatos evestigiò mitteret. Quod cùm Patribus probaretur, Ludovicũ Firmium familiarem suum cum mandatis ad uxorem misit. Illa verò parére viro noluit, neque filium ab se dimittere. Alfonsi enim soror Gallicis rebus magnopere favebat: quibus fore impedimento, si vir imperium à rep. oblatum accepisset, pro explorato ducebat. ita ea res exitum non habuit. Quamobrem cùm Patres iterũ de eo eligendo, qui exercitui præesset, consulerentur, magistratusque nonnulli Lucio, nonnulli Gritto legato imperium deferrent, neutra lege suffragiis probata Senatus est dimissus. Quod ubi Grittus rescivit, Patribus literas dedit, non esse è rep. se, qui non magnum in re militari usum haberet, tot fortibus & claris bello viris, qui in ejus exercitu essent, præfici: neque id eos æquo animo laturos: itaque alia omnia cogitarent, seque nolle imperiũ cùm invidiosum, tum suis majus virib. accipere.

Grittus Imperatoris officium suscipere recusat.

Vanissa interim, quem Lemniacum profectum dixeramus, cum suis equitibus aliisque perpaucis, qui sagittis utebantur, manè prædatum oppido egressus, in Veronæ finibus hostium Gallorum equites gravis armaturæ plus centũ, levioris non plurimos, milites quat rcentum nactus, manum cum illis conseruit. Id dum fit, hostes unum ex ejus famulis captum nullo more jugulaverunt. quod Vanissa ubi vidit, suos cohortatus, uti eam necem vindicarent, ita acriter pugnavit, itaque eum sui acriter pugnantẽ imitari studuerunt, ut parvo temporis spatio globum hostium universum disiecerint, ex iis ceperint plus ducentos, quib. omnibus cervices absciderunt, nemine suorum, præter illum unum, desiderato. ea res magnũ illi nomẽ apud omnẽ exercitũ hostesque ipsos attulit.

Venetorum cum Gallis pugna.

Callorum irruptio.

Alfonsus interea coactis cùm militib. tum naviculis atq; in eis tormentis levioribus impositis, Venetos, qui minorum in Rhodigianis finibus fluminum ripas custodiebant, depulit. Pauloq; pòst, cùm Gradenicus nihil non ab hostibus veritus, Rhodigio relicto se in tuta retulisset, oppidum vacuum recepit: tantusq; fuit ejus rei terror, cùm Galli magna cum manu adventare dicerentur, ut neq; auxilia submissa ullo in loco consistere, neq; Grittus legatus considere, in quibus erat, castris auderet, omnesq; omnibus à partibus sese Patavium Vicetiamq; versus, nullis hostium insequentibus tamen reciperent.

Consilium de Patavio muniendo.

Deliberatum est etiam domi ut Patavium muniretur, tormentaq; ac farinas & vinum Creticum magistratus eò mitterent, civesq; in primis Venetos decem, qui Vrbem custodirent: tum, ut reliqui commeatus pabuliq; copia in oppidum importaretur, cura adhibita. Datæ quoq; à Senatu literæ in Epirum ad suos magistratus, ut Thraces equites, quos possent, reipublicæ stipendio conscriberent, Jaderamq; mitterent ad urbẽ transvehendos: id enim regiorum ministrorum voluntate fieri poterat. Latum etiam, ut lex de mercede magistratuum reipublicæ condonanda, in sex menses prorogaretur. Jussus etiã Joannes Franciscus Polanus, qui longis navib. in Istris non segnẽ operã reip. navabat, ut Fossam Clodiam ad præfectum se classis evestigiò reciperet. Quibus intellectis rebus Zoilus Detricus, ex Jaderensi civitate, amantissimus reip. vir, aurũ quod in suos usus domo attulerat, Patrib. principiq; dono dedit.

Gritti cum exercitu progressus.

Grittus cum exercitu Vicetiã veniens, ad quem civitatis magistratus cum armatorũ ex plebe atq; agris decem millibus iter faciebat, ut ei opem ferret ne ab hostibus cladem aliquam acciperet (magni enim de eo rumores afferebantur) cùm vellet extra murum castra

ponere

ponere, ne oneri oppidanis esset, à civibus omnia perpeti reipublicæ causa sese velle pronunciantibus, atque ab illo, ut copias omnes introduceret majorem in modum postulantibus, noctu hilariter in oppidum est receptus: postridieque ejus diei abiens, medio ferè inter Patavium Vicetiamq; itinere consedit, ut urbi, si necessitas urgeret, auxilio esse posset.

Patres, ut Vicetinæ civitatis plena fidei ac benevolentiæ officia tanti facere, quanti par erat, viderentur, per literas sibi gratũ id fuisse ostenderunt, seq; memores ejus rei fore in posterum confirmaverunt. Deinde cùm de Gradenico deq; Marcello legatis non commodi sermones jactarentur, eorum loco est ab iis legatus lectus Paulus Capellus, qui se, cùm vellent Patres, profecturum est pollicitus. paucisq; pòst diebus duo sunt sublegati reliquis legatis lecti, Federicus contarenus, Joannes Diedus: quorum alter Senatui paruit, profectusque est: Joannes excusatione valetudinis adhibita domi remansit. Ejus est loco paulò pòst Sigismundus Caballus sublectus.

At Galli Triultio & Palitia & Magistro magno ducibus, audito nostrorum recessu, missis montanianum paucis equitibus deditione oppidum capiunt, itemq; Ateste, tum Coloniam & Leonicenos. **Montanianum à Gallis captum.**

Cùm verò è Carnis nuncii venissent, omnes eo ab latere hostium regiones in armis esse, cogique milites plerisq; in locis: Foroliviensos ad Senatũ miserunt, velle civitatem sua stipe equites ducentos alere: rogare Senatum, ut Epirotas alteros totidem iis adjungat, quib. se suosq; fines tueantur: velle omnes magno animo suam fidem omni cum vitæ periculo Patribus & reipublicæ præstare. atque ita ut fieret, Senatus censuit. Etjam in Illyrico apud Spalathram incursiones, & prædæ factæ, abductique pueri & mulieres haud parvo **Hostiũ conatus in Carnis.**

nume-

numero. Vicetini destituti ab exercitu, qui se ad Medoacum receperat, cum suis rebus vulgò ad urbem cõfugiebant: à quibus cum publicani vini portorium exigerent, lata rogatio est, ut sine portorio rerum alendi se causa importandarum Vicetini reciperentur.

Germanorũ nova domus extructa.

Pauloq; pòst domus nova Germanorum mercatorũ societati publicè exædificata, quam inhabitarent, eis tradita. Gallorum duces ad Marcum Marcellũ Monsilicensium magistratum miserunt, qui oppidum peterent. Ea intellecta re Grittus legatus cum equitibus levissimis Monsilice contendit: firmatoq; præsidiis oppido, præter eos qui ex plebe urbana tum venerant, sua in castra rediit: Citolumq; Perusinum cum militibus octingentis Senatu approbante Taurisum misit, qui optime merita civitati præsidio esset: eo enim etiam ab latere hostes impetum facturos rumor attulerat.

Monsilice.

Interim missus Lemniacum Baptista Doctus, vir fortis, cum stipe, ne, si oppidum obsideretur, pecunia defensoribus introclusis persolvenda deficeret, ab hostibus in itinere deprehensus vix ægreq; fuga se ab illis eripuit, infectaq; re cum numis ad legatos rediit.

Post hæc cum Julius Pont. Max. Franciscum Gonzagam Mantuanorum principem, captivũ Senatui commendavisset, Patres in ejus gratiam legem sciverunt, ut si uxor Ludovicum filium Bononiam misisset, Franciscus & libertati restitueretur, & reip. exercitib. præficeretur, imperatorq; crearetur, modò Julius puerum ad urbem posteà mitteret: quod quidem se receperat facturum.

Decretum de Francisco Gonzaga.

Vicetini, ad quos legatorũ & exercitus discessu Galli duces miserant, qui & oppidum & quingentas ab iis auri libras peterent, concilio coacto, curatisq; evestigiò libris auri quinquaginta, alteris totidem pollicitis sese eis dediderunt, militibus perpluribus receptis, quos illi Vero-

Vicetini se Gallis dedunt.

li Verona evocaverant. eorum exercitus in oppidi agrũ se conferens, ad Barbaranum in collibus vicum castra posuit.

Est in Vicetinis montibus Patavium versus concameratio, antiquitus effodiendis ad ædificationes lapidibus facta ingentis magnitudinis, ut terna millia passuum introrsus pertineat: in eam perfugii causa, quòd os angustum habet, atq; id unum tantùm, ut facilè defendi posse videatur, hostibus appropinquantibus eorum finium incolæ cum uxoribus & liberis & ætate confectis propè ad sex mille se abdiderunt: eos cùm expugnare Galli non possent, tametsi perfractis & dejectis objicib. se intulissent: loco enim perobscuro, & viarum flexionibus cùm ambiguis tum innumerabilib. aqua etiam, quæ in eo specu stagni instar est, muniebãtur: purima stipula internè succensa magnum eorum numerum fumo cameras implente interfecerunt. Gallorum immanitas in eos qui se in concameratione receperant.

At in carnis Aloisius Delphinus legatus cùm intellexisset, præmissos hostiũ antecursores centum è Montis Falconis planitie prædas agere: suis militibus sequi se jussis, cum equitibus levissimis quinquaginta itinere celeriter confecto, illos qui se in insidiis non magna in sylva occultaverant, aggressus, partem eorum interfecit, partem cepit: reliqui vulneribus acceptis fuga se ad suos retulerunt. Legatus Sontio flumine trajecto, hostes, qui fuga suorum & cæde audita magna cũ manu ad illum intercipiendũ contendebant, è ripa sagittis & pilis ferreis à fluminis transitu prohibuit, indeq; se cum suis omnibus incolumibus Gradiscas recepit. Cæsarianorum in Carnos irruptiones.

In Patavinis autem finibus, quòd hostium equites adventare nunciatum est, præmissi à Gritto legato equites levissimi in eos venientes, qui quidem erant sexcenti, impetu facto non paucos interfecerunt, centum captivos fecerunt. Duces eorũ Ludovicus & Fedéricus

Gon-

Gonzaga fratres, qui Bozolum oppidũ in Mantuæ finibus obtinebant, se à Victoribus equorum pernicitate vix ægreq; subripuerunt. Alio ab latere Vanissa, Citadella (quod ad oppidum Lemniaco venerat) non semel egressus, Germanorum manum ex Alpibus demissam ut incursiones faceret, binis cladibus disiecit, interfectis perplurimis.

Lemniacũ à Gallis captum.

Inter hæc paulùm lætitiæ habentia magnam Patribus molestiam attulit Lemniacũ captum: nam quòd est ipsum in dextra Athesis ripa, sic ut magna ex parte flumine abluatur, Galli altera in ripa castello, quod è regione Lemniaci est, capto, ingenti tormentorum vi dies aliquot oppidum verberaverunt. Id cùm parum profuisset, ratibus flumen trajecerunt, tribusq; à partibus tormentis positis, murum labore continenti dejicere instituerunt, ut ii, qui erant in oppido atque in arce magistratus præfectiq;, timore non magnopere necessario perculsi, oppidum primùm, deinde arcem seseq; dederent. oppidani direpti, milites armis spoliati & dimissi: ipsi uni cum magistris tormentorum sunt captivi facti. Eodem ferè tempore Julius certior factus Cardinalem Rotomagensem in Gallia mortem obiisse, incredibili lætitia est affectus: illo enim vivo hostem magna autoritate nunquam sibi defuturum sciebat. quam quidem lætitiam cum legato Veneto de cõmunibus agens rebus haud obscurè præ se tulit: gratulatusq; ei est, nihil omnino commodius, nihil amicius de Cardinalis in remp. animo planè sentiens. Is auri libras ter mille signatæ pecuniæ testamento legaverat: quas omnino Julius ea de causa, quòd legari iure non potuerint, sibi dari postulavit, frustratusq; ea postulatione est: nihil enim profecit.

Rotomagensis Cardinalis obitus.

Cives captivitate liberati.

Cives autem è nobilitate Veneta quatuor, & Joannes Jacobus Caroldius Senatus scriba, qui captivi in

Flami-

Flaminia superiore anno facti in Romani agri arce custodiebatur, à Julio dimissi ad urbẽ redierunt. Joãnesq́; Paulus Manfronius ab hostibus est ad Grittũ missus, Bonvicinii Galli, quem captivum nostri fecerant, tum ad Gallos item missi loco: cui Senatus paulò pòst equitum cataphractorum centum quinquaginta stipendiũ constituit, cum librarum auri sex pensione annua, præter illud. Ejus quoq; filio stipendium in equites sagittarios IX. datum.

Julius ægrè ferens Gallos in reipublicæ locis prosperè versari, & cum vicinis ei regibus pollere, legato reipublicæ proposuit, se cum Helvetiis fœdus initurum, ut sex eorũ millia à Belinzonæ oppidi finibus regi bellum inferant, quo ille suas copias revocare Mediolanũ cogatur, modò Senatus partem mediam stipendiorum persolvat: eaq́; confecta re suas ei copias attribuat ad Ferrariam capiendam. Senatus ad hæc legato scripsit, Julio stipendium ad tertiam Helvetiorũ partem polliceatur: quo si contentus non erit, etiam ad mediam descendat, ut ei planè satisfiat. de altera verò postulatione, cùm Galli abierint, facturum Senatum quæ jusserit. Postea verò nolentibus Helvetiis tam parva manu domo exire, petentibus ut X. eorum millia saltem Julius conduceret, inter ipsos ut octona millia scriberentur, lex est inita. Ex universo stipendio Donatus legatus pactus cum Julio est, ut à Senatu triginta auri libræ mensibus singulis penderentur, numiq́; Romam per chirographa missi.

Iulii Pontificis postulata.

Venetorum responsum.

Vanissa Thracesq́; cum præfectis turmisq́; leviorũ equitum plerisq; contra Germanos Vicetia egressos agrumq́; populantes à Gritto jussi contendere, cæteris, cum nullis occurrissent, revertentibus, longius progressi eosq́; consequuti commisso prælio CC. ex iis interfecerunt, & prædam, quam abigebant earum rerum dominis

Germanorum, Venetorũ & Gallorum variæ excursiones ac prælia.

dominis restituerunt. duobusq; pòst diebus idem propè facinus & ausi sunt, & perfecerunt, CL. ex hostibus interfectis, captis non paucis. tametsi eodem tempore aliis etiam in Venetorum finium locis cædes hostium à nostris equitibus factæ nunciabantur.

Tumultus plebis in Pharo insula.

Nunciatum est etiã in Pharo Illyrici insula, ob primorum quorundam juvenum in agrestes mulieres audacem incontinentiam, plebem ad arma incitatã, nonnullos ex nobilitate interfecisse, alios oppido expulisse, parem sese nobilibus in regenda civitate fieri esseq; voluisse: eos tamen animorum plebis motus, Hieronymi Contareni classis præfecti, qui eò peropportunè se contulit, edictis sævioribus interpositis ad pristinam concordiam redactos fuisse, magnumq; eo in oppido exortũ bellum ejus hominis adventum sedavisse.

Hieronymi Georgii studium in Rempubl.

Nunciatum quoq; in Creta insula triremes septem instructas Corcyram brevi venturas: earum uni Hieronymum Georgium è colonia Cretensi præfectum sua pecunia remiges & milites imposuisse, cujus pater plurima in remp. officia bellis superioribus contulerit. Ei non multò pòst ob hæc ipsa in remp. studia Senatusconsulto permissum est, ut quotiescunq; voluerit triremi præesse, liceat priori semper loco: immunem præterea tributorum illum posterosq; ejus esse fructuum suarũ possessionum causa: tum ut militiæ insignia ei dentur, cùm ad urbem venerit, eadem lege Patres statuerunt: literasq; iis de rebus ad magistratus Cretenses dederunt testes perpetuas Senatus in illum voluntatis.

Petri Vampi filiabus ob patris meritum victus annuus datus, & dos constituta.

Miserant paulò antè Ferrariam Decemvirûm magistri Petrum Vampum è plebe hominem, qui se obtulerat classem ex Venetis navib. in flumine oppidi mœnia præterlabente custoditam succensurum: sed illum socii facinoris indicio proditum Ferrarienses interfecerunt. Ea re ad Decemviros delata, tribus Vampi filiabus

liabus parvulis victus est annuus è publica collegii pecunia cum domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos, cum adoleverint, singulis auri sesquilibra constituta. Mulieri etiam viduæ Corcyrensi, cujus vir in fluminis oppidi Istrici oppugnatione interfectus fuerat pecunia in victum annuum dari ab ejus insulæ quæstoribus imperata.

Sub hæc Laurentius è gente Ursinorum, qui Cere oppidum obtinebat, mutatis jumentis Roma ad urbem venit, Patribusq; salutatis sese obtulit eorum militiam facturum, dixitq; id sibi Juliũ uti faceret, permisisse: suum comitatum equitum centum brevi affuturum: qua vellent conditione se uterentur: nihil ipsũ sibi præcipuum petere, nihil recusare. qua quidem oratione libentissimè audita, omnibus illum laudibus cumulatum Patres exceperunt, atq; uti ad exercitum se conferret, ab eo petiverunt, quòd existimarent suo illũ consilio legatis usui magnopere futurum interea, dum sui equites adveniunt: & quoniam sine armis venerat, ex comitii armamentario legẽdi sibi arma potestatẽ ei fecerunt, quod externo ante id tempus contigerat nulli.

Laurentius Ursinus Reipubl. suum offert officium, cui armi dantur ex armamentario.

His ita constitutis reb. quòd suspicio Patres tenuit, propterea quòd in Patavio muniendo nihil non curæ diligentiæq; adhibuissent, fossas purgavissent, muros propugnaculaq; firmavissent, omnis generis commeatum, magnam tormentorum vim importari mandavissent, molas frumentarias perplures, quæ sine aqua usui essent, ædificari curavissent cives è nobilitate, uti superiore anno fecerant, portis & mœnibus & foro præposuissent, fore, uti Patavio relicto hostes ad Taurisum obsidendum accederent, quòd minus in ea oppugnatione se labores considerent habituros: Senatus censuit, ut milites quatuor mille confestim undecunque scriberentur, atq; iis Patrum collegium legeret qui præessent,

Patavium munitum.

Apparatus de Taurisio obsidendo.

Chiriæumque Burgium in primis, quem sibi unum à Manfronio commendatum, atq; omnibus ornatũ virtutis industriaq; laudibus illis diebus cohorti esse praeponendum statuissent. Federicus Contarenus sublegatus, Citadellæ qui erat, cũ Epirotis CC. egressus hostium Gallorum turmam, quæ prædatũ ad Medoaci ripas venerat, dejecit, atque ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captivos fecit. Germani etiam, cùm ad Clusæ fines in primis Alpibus venissent, Hieronymi Saorniani adventu perterriti confestim recesserunt. Hostium autem universo exercitu Citadellam versus accedente, Vanissaq; & Thracibus, qui se illi obviam longius provexerant, ab eo cum cæde repulsis, Contarenus sublegatus & Alexander Bigolinus oppidi retinendi spe deposita, præsidiis abductis Patavium sunt profecti. Pauloq; postque, cùm Galli propius Venetos ad Limen se castellum contulissent, pontesque duos in Medoaco facere cœpissent, ut exercitum reipub. aggredi commodius possent, legati concilio præfectorũ coacto, non esse Gallos expectandos statuerunt, seq; bene manè quarto Calendas Julias omni cum exercitu Patavium intulerunt. quos magna agrestium hominũ multitudo cum uxoribus & liberis subsequuta, in oppidum recepta est, civibusq; dispertita, apud quos esset, proq; cujusq; facultatibus aleretur. Verumenimvero cùm paulò pòst hostium exercitus Bassianum versus se promovisset, Senatus iterum Tauriso veritus, Joannem Diedum ex Veneta nobilitate virum fortem militaribusq; rebus assuetum, qui Patavii erat, eò legatum miserunt, ut unà cum Mocenico belli rebus praeesset, qui quidem Joannes eo rejecto stipendio, quod ei Patres muneri obeundo decreverant, sua impensa reipublicæ laboranti operam se daturum proficiscens est pollicitus. militesq; item quingenti, equites levissimi C C. à legatis

Galli cæsi.

Germani fugati.

tis Patavio Taurisum missi. Erant autem in hostium exercitu Galli equites gravioris armaturæ mille CC. levioris aliquanto plures, Germani ferè alteri totidem ex æquo tamen inter se numero: milites in utrisq; circiter undecim millia: sed ex iis Germanorum duplo ferè major, quàm Gallorum numerus erat, præterq; hos Alfonsus Ferrariensium Princeps cum equitib. CC. Is exercitus depopulatis reip agris illorũ finium, Castellum Novum, quod est in Alpib. profectus, paucis defendentibus oppidum, cepit, diripuit, incendit, ut nihil ex eo neq; domorum, neq; templorũ, uno fano excepto, non ardens dirutumq; sit relictum. Idem pòst Feltria passa est in majorem sui partem, ut à priore vastitate superfuerat, aut cives eam restituerant. Cividale quoque Belunianum parvo negocio captum, cùm civitas oppidum, uti Feltriæ acciderat, incendi nollet. Itemq; Scala: nam qui eam defendebant, primis tormentorũ pilis in eos jactis & centurione interfecto, deditionem fecerunt. Eodem tempore in Justinopolitanorum finibus milites reipublicæ circiter quadringenti equitesque aliquot, insidiis ab hostibus dispositis capti ad septuaginta, interfecti ad X. pœnas imprudentiæ dederunt.

Gallorum exercitus.

Castellum novum captum & incensum.

Feltria.

Cividale.

Scala.

Inter has bellicorum eventuũ auditiones Catherina Cornelia, quæ Cyprii regis uxor fuerat, de qua in horum commentariorum priore libro scripsimus, sexto Nonas Julias stomachi vitio in urbe mortem obiit, annum agens quartum & quinquagesimum: elataq; est à Patrib, magna frequentia civitatis è Cassiani ad Apostolorum fanum ponte navibus imposito, quo ad minuendum viæ spatium aqua, quam Canalem magnum appellant, transmittenda duceretur; atq; ab Andrea Naugerio laudata. eoq; postea in fano Georgius Cornelius frater tẽpli Marcii procurator, sepulchrũ mar-

Reginæ Cypri obitus eiusque sepultura.

moreum cum ædicula sorori optimè de se meritæ faciendum curavit.

Interim quoniam Julii postulatione, ut classis reip. ad Genuam à Gallis avertendam in mare superum vela facere juberetur, ab Decemviris, qui eam dies aliquot suo in collegio continuerant, superiore desinente mense ad Senatum prolata, Senatusconsultum factũ fuerat, triremes duodecim, & biremem unam, quæ Corcyræ essent, Centumcellas celeriter mitti oportere, quæ Julio præstò essent: alterũ Senatusconsultum factum est, dandas esse Julio literas, quibus certior fieret, naves triremes majores duas ex iis, quas nothas appellant, & minorem unam, quæ ad urbem sint, Senatum armari confestim jussisse, ut centumcellas classi priori submitterentur. Hæc ea re à Patribus fiebant, ut Julii animum, quem experti fuerant & superbum & perferocem esse, his officiis delinitum procliviorem haberent ad bellum Gallis & Alfonso inferendum. quæ quidem ei gratissima acciderunt. Sed cùm videret classis adventum tardiorem expectatione sua esse, moræ impatiens legato reipublicæ accersito dixit, statuisse se tribus cum longis navibus Genuam aggredi: misisse Viam regiam Marcum Antonium Columnam: missurum cras Octavianum Fregosium, Francisci Mariæ Metaurensium ducis fratris sui filii consobrinum, magna adolescentem virtute, magna inter cives suos autoritate, propter factiones, quas majores sui vetusto more civitatis exercuerant: qui quoniam quartana esset implicitus, petere à Senatu, ut & ipse Janem Fregosium confestim eòdem mittat, ut unà cum illo rem juvet. Quibus de reb. Patres acceptis à legato literis, Jani Patavio evocato Julii petionẽ ostenderunt, atq; is Patrib. hortantibus libenti animo statim conscendens Rauennam est profectus, ut inde pedib. mutatis jumentis Viã regiã contenderet.

Senatusconsultum de auxiliis Iulio PP. mittendis.

Iulii à Pontificis superbum & impatiens ingenium.

Sub

Sub hæc equites Hispani gravioris armaturæ quatercenti Vicetiæ appropinquaverant, ut cum hostibus reipublicæ se conjungerent: tametsi Julius Donato legato pollicitus fuisset, id illos non facturos: ita sibi cum Ferdinandi regis legato convenisse: à quo publicè illis ipsis diebus tributi nomine pro regni Neapolitani permissione equum album acceperat, quē quidem ea conditione sublata non fuisset accepturus. Idē Julius Troilo Sabello petenti, ut ejus voluntate ad reip. stipendia facienda conferre sese posset, libenti animo permisit.

Hispaniæ rex equum album tributi nomine ad Pontificē mittit.

Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patavii qui erat, ab agrestibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hostium exercitus pars trajecerat, certo in pago equites Germanos ferè centū divertisse, indiligenterq; ibi & incustoditè versari, eò profectus, atq; illos improviso aggressus, cùm unum ex ejus turma temerè progressum hostes interfecissent, ipse reliquiq; tam acriter in illos impetū fecerunt, ut quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, se Patavium cum præda victor receperit.

Germani equites cæsi.

Patres, quibus Julius non semel autor fuisset, ut Franciscum Mantuanorum principem missum facerent, demum etiam ut ad sese mitterent, se illum recturum, & in officio contenturum, atq; ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato scripserunt, sese Julio obtemperaturos, atque illum in trireme Ariminum missuros: tametsi, propterea quòd imperatoris magnopere indigebat reipublicæ exercitus, cogitaverat Senatus illum suis copiis præficere. Itaq; Franciscus postridie custodia eductus, atq; inter Patres per forum ad aquam perductus, unà cum Bartholomæo Contareno, Daniele Vendramino, quos ei principi collegium comites & curatores dederat Ariminū usq; e, conscendens est profectus. Equites quibus Ja-

Franciscus Mantuanorum dux à Venetis dimittitur.

puellam reliquerat, transirent, Senatus censuit. Dionysii milites Vincentio Naldio ejus consobrino sunt traditi, ut, quòd erant pleriq; Faventini, facilius ab illo regerentur. Inter hæc Monsilice ab hostib. capitur. Ea in re Palitiæ Galli opera egregia fuit: is enim pedes in primis cum suis per eam muri partem, quam tormenta dejecerant, irrumpens occasionem reliquis dedit, ut omnes unà propugnatoribus dejectis in oppidum se inferrent. Hispani ab alià muri diruti parte idem & ipsi fecerunt; neq; se à Gallis virtute superari permiserunt. Tormenta ejusmodi rotis erant imposita, ut ab extrema parte ad terram prona fieri, à priore in fastigium erigi nullo negocio possent, ad pilas in sublime ejiciendas. ea sic aptata usui magnopere fuerunt. cædes est ab hostibus ingens atq; indiscretè facta: tametsi etiam ex ipsis ceciderunt non sanè pauci. Arx usq; ad noctem defensa est. Sebastianum Naugerium oppidi præfectũ, ab Hispano captum milite ignaro quisnam esset, cùm ei pollicitus fuisset auri libram, uti se redimeret, daturum, Vascones eam rem improbantes interfecerunt. Arcis item præfectus cum centurionibus & militibus permultis interiit. Hostium exercitus timore agrestes eorum finium ad millia duodecim Fossam Clodiã profugerunt: quibus ea civitas, uti poterat, è publica pecunia in victum est elargita.

Monsilice ab hostibus capitur.

Joannes Sfortia, qui Pisaurum obtinebat illis diebus suo in oppido mortuus filiũ reliquit, quem Junipera Matthæi Teupoli civis Veneti filia uxor sex menses ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus ex ejus testamento regnum administrandum iniit, literasq; ad Senatum ea de re dedit.

Ioannis Sfortiæ obitus.

Hostes commeatus inopia propè coacti Monsilice abierunt Montanianum & Lemniacũ versus, abeuntesq; arcem incenderunt. id incendiũ ab iis qui Patavii

Iulii Pontificis cum Alphonso belli initiũ.

vii erant facilè cōspectum, eorum abitus indicium fuit. Monsilice capto, quòd Julius missis in Ferrariensiū fines suis copiis aliquot castella jam ceperat, Alfonsus cum Gallis equitib. CCC. præter suos, & Hispanis militibus non plurimis, & suis cum tormentis domum rediit ad bellum Julianum propulsandum. Et Chiriacus Burgius cum sexcentis militibus ex Apēnini jugis vallibusq; ad reipublicæ stipendia sese conferens Fossam Clodiam venerat.

Patres sæpe consulti quisnam esset ad copiarum reipublicæ imperium præfectis reliquis anteferēdus, sententiaq; legatorum ea de re per literas non semel cognita, Lucium Bononiensem declaraverunt, exercituiq; præfecerūt: cui libras auri duas in victum singulis mēsibus præter eam stipem, quam antea Senatus ei constituerat, addiderunt. Lecti postea sunt à principis collegio, qui ei vexillum & sceptrum, ejus imperii insignia, Patavium afferrent, Laurentius Orius, Petrus Maurocenus, ambo ex Quinq; viris adolescentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. Literas etiam Patres Romam ad legatum dederunt, quibus à Julio petebant, ut Joanni Paulo Balioni Perusino permitteret, ut ejus voluntate reip. stipendia facere posset: idq; sunt facillimè consequuti. Paucis pòst dieb. Martini Burgii & Philippi Græci centurionum, qui Monsilice interfecti fuerant, liberis & ii sunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat: & militum numerus cum stipēdio attributus. Atq; in comitio Michael Naugerius, Sebastiani Naugerii itē interfecti, pater, in filii mortis solatium omnib. suffragiis Triumvir proventibus reipublicæ procurandis declaratus.

Lucius Bononiensis exercitus Imperator declaratur.

Lex etiam perlata, quam quidem menses aliquot antea Senatus censuerat, ut Sexviri sale procurando

Lex de Salis procuratoribus.

Gonzaga fratres, qui Bozolum oppidũ in Mantuæ finibus obtinebant, se à Victoribus equorum pernicitate vix ægreq; subripuerunt. Alio ab latere Vanissa, Citadella (quod ad oppidum Lemniaco venerat) non semel egressus, Germanorum manum ex Alpibus demissam ut incursiones faceret, binis cladibus disiecit, interfectis perplurimis.

Lemniacũ à Gallis captum.

Inter hæc paulùm lætitiæ habentia magnam Patribus molestiam attulit Lemniacũ captum: nam quòd est ipsum in dextra Athesis ripa, sic ut magna ex parte flumine abluatur, Galli altera in ripa castello, quod è regione Lemniaci est, capto, ingenti tormentorum vi dies aliquot oppidum verberaverunt. Id cùm parum profuisset, ratibus flumen trajecerunt, tribusq; à partibus tormentis positis, murum labore continenti dejicere instituerunt, ut ii, qui erant in oppido atque in arce magistratus præfectiq;, timore non magnopere necessario perculsi, oppidum primùm, deinde arcem sese q; dederent. oppidani direpti, milites armis spoliati & dimissi: ipsi uni cum magistris tormentorum sunt captivi facti. Eodem ferè tempore Julius certior factus Cardinalem Rotomagensem in Gallia mortem obiisse, incredibili lætitia est affectus: illo enim vivo hostem magna autoritate nunquam sibi defuturum sciebat. quam quidem lætitiam cum legato Veneto de cõmunibus agens rebus haud obscurè præ se tulit: gratulatusq; ei est, nihil omnino commodius, nihil amicius de Cardinalis in remp. animo planè sentiens. Is auri libras ter mille signatæ pecuniæ testamento legaverat: quas omnino Julius ea de causa, quòd legari iure non potuerint, sibi dari postulavit, frustratusq; ea postulatione est: nihil enim profecit.

Rotomagensis Cardinalis obitus.

Cives captivitate liberati.

Cives autem è nobilitate Veneta quatuor, & Joannes Jacobus Caroldius Senatus scriba, qui captivi in

Flami-

Flaminia superiore anno facti in Romani agri arce custodiebatur, à Julio dimissi ad urbē redierunt. Joānesq́ Paulus Manfronius ab hostibus est ad Grittū missus, Bonvicinii Galli, quem captivum nostri fecerant, tum ad Gallos item missi loco: cui Senatus paulò pòst equtum cataphractorum centum quinquaginta stipendiū constituit, cum librarum auri sex pensione annua, præter illud. Ejus quoq́ filio stipendium in equites sagittarios LX. datum.

Julius ægrè ferens Gallos in reipublicæ locis prosperè versari, & cum vicinis ei regibus pollere, legato reipublicæ proposuit, se cum Helvetiis fœdus initurum, ut sex eorū millia à Belinzonæ oppidi finibus regi bellum inferant, quo ille suas copias revocare Mediolanū cogatur, modò Senatus partem mediam stipendiorum persolvat: eaq́ confecta re suas ei copias attribuat ad Ferrariam capiendam. Senatus ad hæc legato scripsit, Julio stipendium ad tertiam Helvetiorū partem polliceatur: quo si contentus non erit, etiam ad mediam descendat, ut ei planè satisfiat. de altera verò postulatione, cùm Galli abierint, facturum Senatum quæ jusserit. Postea verò nolentibus Helvetiis tam parva manu domo exire, petentibus ut X. eorum millia saltem Julius conduceret, inter ipsos ut octona millia scriberentur, lex est inita. Ex universo stipendio Donatus legatus pactus cum Julio est, ut à Senatu triginta auri libræ mensibus singulis penderentur, numiq́ Romam per chirographa missi.

Iulii Pontificis postulata.

Venetorum responsum.

Vanissa Thracesq́ cum præfectis turmisq́ leviorū equitum plerisq́ contra Germanos Vicetia egressos agrumq́ populantes à Gritto jussi contendere, cæteris, cum nullis occurrissent, revertentibus, longius progressi eosq́ consequuti commisso prælio CC. ex iis interfecerunt, & prædam, quam abigebant earum rerum dominis

Germanorum, Venetorū & Gallorum variæ excursiones ac prælia.

dominis restituerunt. duobusq; pòst diebus idem propè facinus & ausi sunt, & perfecerunt, CL. ex hostibus in- interfectis, captis non paucis. tametsi eodem tempore aliis etiam in Venetorum finium locis cædes hostium à nostris equitibus factæ nunciabantur.

Tumultus plebis in Pharo insula.

Nunciatum est etiã in Pharo Illyrici insula, ob primorum quorundam juvenum in agrestes mulieres audacem incontinentiam, plebem ad arma incitatã, nonnullos ex nobilitate interfecisse, alios oppido expulisse, parem sese nobilibus in regenda civitate fieri esseq; voluisse: eos tamen animorum plebis motus, Hieronymi Contareni classis præfecti, qui eò peropportunè se contulit, edictis sævioribus interpositis ad pristinam concordiam redactos fuisse, magnumq; eo in oppido exortũ bellum ejus hominis adventum sedavisse.

Hieronymi Georgii studium in Rempubl.

Nunciatum quoq; in Creta insula triremes septem instructas Corcyram brevi venturas: earum uni Hieronymum Georgium è colonia Cretensi præfectum sua pecunia remiges & milites imposuisse, cujus pater plurima in remp. officia bellis superioribus contulerit. Ei non multò pòst ob hæc ipsa in remp. studia Senatusconsulto permissum est, ut quotiescunq; voluerit triremi præesse, liceat priori semper loco: immunem præterea tributorum illum posterosq; ejus esse fructuum suarũ possessionum causa: tum ut militiæ insignia ei dentur, cùm ad urbem venerit, eadem lege Patres statuerunt: literasq; iis de rebus ad magistratus Cretenses dederunt testes perpetuas Senatus in illum voluntatis.

Petri Vampi filiabus ob patris meritum victus annuus datus, & dos constituta.

Miserant paulò antè Ferrariam Decemvirûm magistri Petrum Vampum è plebe hominem, qui se obtulerat classem ex Venetis navib. in flumine oppidi mœnia præterlabente custoditam succensurum: sed illum socii facinoris indicio proditum Ferrarienses interfecerunt. Ea re ad Decemviros delata, tribus Vampi filiabus

liabus parvulis victus est annuus è publica collegii pecunia cum domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos, cum adoleverint, singulis auri sesquilibra constituta. Mulieri etiam viduæ Corcyrensi, cujus vir in fluminis oppidi Istrici oppugnatione interfectus fuerat pecunia in victum annuum dari ab ejus insulæ quæstoribus imperata.

Laurentius Vrsinus Rei publ. suum offert officium, cui arma dantur ex armamentario.

Sub hæc Laurentius è gente Ursinorum, qui Cere oppidum obtinebat, mutatis jumentis Roma ad urbem venit, Patribusq; salutatis sese obtulit eorum militiam facturum, dixitq; id sibi Juliũ uti faceret, permisisse: suum comitatum equitum centum brevi affuturum: qua vellent conditione se uterentur: nihil ipsũ sibi præcipuum petere, nihil recusare. qua quidem oratione libentissimè audita, omnibus illum laudibus cumulatum Patres exceperunt, atq; uti ad exercitum se conferret, ab eo petiverunt, quòd existimarent suo illũ consilio legatis usui magnopere futurum interea, dum sui equites adveniunt: & quoniam sine armis venerat, ex comitii armamentario legēdi sibi arma potestatē ei fecerunt, quod externo ante id tempus contigerat nulli.

Patavium munitum.

His ita constitutis reb: quòd suspicio Patres tenuit, propterea quòd in Patavio muniendo nihil non curæ diligentiæq; adhibuissent, fossas purgavissent, muros propugnaculaq; firmavissent, omnis generis commeatum, magnam tormentorum vim importari mandavissent, molas frumentarias perplures, quæ sine aqua usui essent, ædificari curavissent cives è nobilitate, uti superiore anno fecerant, portis & mœnibus & foro præposuissent, fore, uti Patavio relicto hostes ad Taurisum obsidendum accederent, quòd minus in ea oppugnatione se labores considerent habituros: Senatus censuit, ut milites quatuor mille confestim undecunque scriberentur, atq; iis Patrum collegium legeret qui præessent,

Apparatus de Taurisio obsidendo.

Chiriæumque Burgium in primis, quem sibi unum à Manfronio commendatum, atq; omnibus ornatũ virtutis industriæq; laudibus illis diebus cohorti esse præponendum statuissent. Federicus Contarenus sublegatus, Citadellæ qui erat, cũ Epirotis CC. egressus hostium Gallorum turmam, quæ prædatũ ad Medoaci ripas venerat, dejecit, atque ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captivos fecit. Germani etiam, cùm ad Clusæ fines in primis Alpibus venissent, Hieronymi Saorniani adventu perterriti confestim recesserunt. Hostium autem universo exercitu Citadellam versus accedente, Vanissaq; & Thracibus, qui se illi obviam longius provexerant, ab eo cum cæde repulsis, Contarenus sublegatus & Alexander Bigolinus oppidi retinendi spe deposita, præsidiis abductis Patavium sunt profecti. Pauloq; postque, cùm Galli propius Venetos ad Limen se castellum contulissent, pontesque duos in Medoaco facere cœpissent, ut exercitum reipub. aggredi commodius possent, legati concilio præfectorũ coacto, non esse Gallos expectandos statuerunt, seq; bene manè quarto Calendas Julias omni cum exercitu Patavium intulerunt. quos magna agrestium hominũ multitudo cum uxoribus & liberis subsequuta, in oppidum recepta est, civibusq; dispertita, apud quos esset, proq; cujusq; facultatibus aleretur. Verumenimvero cùm paulò post hostium exercitus Bassianum versus se promovisset, Senatus iterum Tauriso veritus, Joannem Diedum ex Veneta nobilitate virum fortem militaribusq; rebus assuetum, qui Patavii erat, eò legatum miserunt, ut unà cum Mocenico belli rebus præesset, qui quidem Joannes eo rejecto stipendio, quod ei Patres muneri obeundo decreverant, sua impensa reipublicæ laboranti operam se daturum proficiscens est pollicitus. militesq; item quingenti, equites levissimi CC. à legatis

Galli cæsi.

Germani fugati.

tis

tis Patavio Taurisum missi. Erant autem in hostium exercitu Galli equites gravioris armaturæ mille CC. levioris aliquanto plures, Germani ferè alteri totidem ex æquo tamen inter se numero: milites in utrisq; circiter undecim millia: sed ex iis Germanorum duplo ferè major, quàm Gallorum numerus erat, præterq; hos Alfonsus Ferrariensium Princeps cum equitib. CC. Is exercitus depopulatis reip agris illorũ finium, Castellum Novum, quod est in Alpib. profectus, paucis defendentibus oppidum, cepit, diripuit, incendit, ut nihil ex eo neq; domorum, neq; templorũ, uno fano excepto, non ardens dirutumq; sit relictum. Idem post Feltria passa est in majorem sui partem, ut à priore vastitate superfuerat, aut cives eam restituerant. Cividale quoque Belunianum parvo negocio captum, cùm civitas oppidum, uti Feltriæ acciderat, incendi nollet. Itemq; Scala: nam qui eam defendebant, primis tormentorũ pilis in eos jactis & centurione interfecto, deditionem fecerunt. Eodem tempore in Justinopolitanorum finibus milites reipublicæ circiter quadringenti equitesque aliquot, insidiis ab hostibus dispositis capti ad septuaginta, interfecti ad X. pœnas imprudentiæ dederunt.

Gallorum exercitus.

Castellum novum captum & incensum.

Feltria.

Cividale.

Scala.

Inter has bellicorum eventuũ auditiones Catherina Cornelia, quæ Cyprii regis uxor fuerat, de qua in horum commentariorum priore libro scripsimus, sexto Nonas Julias stomachi vitio in urbe mortem obiit, annum agens quartum & quinquagesimum: elataq; est à Patrib; magna frequentia civitatis è Cassiani ad Apostolorum fanum ponte navibus imposito, quo ad minuendum viæ spatium aqua, quam Canalem magnum appellant, transmittenda duceretur; atq; ab Andrea Naugerio laudata. eoq; postea in fano Georgius Cornelius frater tẽpli Marcii procurator, sepulchrũ mar-

Reginæ Cypri obitus eiusque sepultura.

moreum cum ædicula sorori optimè de se meritæ faciendum curavit.

Interim quoniam Julii postulatione, ut classis reip. ad Genuam à Gallis avertendam in mare superum vela facere juberetur, ab Decemviris, qui eam dies aliquot suo in collegio continuerant, superiore desinente mense ad Senatum prolata, Senatusconsultum factũ fuerat, triremes duodecim, & biremem unam, quæ Corcyræ essent, Centum cellas celeriter mitti oportere, quæ Julio præstò essent: alterũ Senatusconsultum factum est, dandas esse Julio literas, quibus certior fieret, naves triremes majores duas ex iis, quas nothas appellant, & minorem unam, quæ ad urbem sint, Senatum armari confestim jussisse, ut centumcellas classi priori submitterentur. Hæc ea re à Patribus fiebant, ut Julii animum, quem experti fuerant & superbum & perferocem esse, his officiis delinitum procliviorem haberent ad bellum Gallis & Alfonso inferendum. quæ quidem ei gratissima acciderunt. Sed cùm videret classis adventum tardiorem expectatione sua esse, moræ impatiens legato reipublicæ accersito dixit, statuisse se tribus cum longis navibus Genuam aggredi: misisse Viam regiam Marcum Antonium Columnam: missurum cras Octavianum Fregosium, Francisci Mariæ Metaurensium ducis fratris sui filii consobrinum, magna adolescentem virtute, magna inter cives suos autoritate, propter factiones, quas majores sui vetusto more civitatis exercuerant: qui quoniam quartana esset implicitus, petere à Senatu, ut & ipse Janem Fregosium confestim eòdem mittat, ut unà cum illo rem juvet. Quibus de reb. Patres acceptis à legato literis, Jani Patavio evocato Julii petionẽ ostenderunt, atq; is Patrib. hortantibus libenti animo statim conscendens Rauennam est profectus, ut inde pedib. mutatis jumentis Viã regiã contenderet. Sub

Senatusconsultum de auxiliis Iulio PP. mittendis.

Iulii à Pontificis superbum & impatiens ingenium.

Sub hæc equites Hispani gravioris armaturæ quatercenti Vicetiæ appropinquaverant, ut cum hostibus reipublicæ se conjungerent: tametsi Julius Donato legato pollicitus fuisset, id illos non facturos: ita sibi cum Ferdinandi regis legato convenisse: à quo publicè illis ipsis diebus tributi nomine pro regni Neapolitani permissione equum album acceperat, quē quidem ea conditione sublata non fuisset accepturus. Idē Julius Troilo Sabello petenti, ut ejus voluntate ad reip. stipendia facienda conferre sese posset, libenti animo permisit.

Hispaniæ rex equum album tributi nomine ad Pontificē mittit.

Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patavii qui erat, ab agrestibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hostium exercitus pars trajecerat, certo in pago equites Germanos ferè centū divertisse, indiligenterq́ue ibi & incustoditè versari, eò profectus, atque illos improviso aggressus, cùm unum ex ejus turma temerè progressum hostes interfecissent, ipse reliquiq́ue tam acriter in illos impetū fecerunt, ut quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, se Patavium cum præda victor receperit.

Germani equites cæsi.

Patres, quibus Julius non semel autor fuisset, ut Franciscum Mantuanorum principem missum facerent, demum etiam ut ad sese mitterent, se illum recturum, & in officio contenturum, atque ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato scripserunt, sese Julio obtemperaturos, atque illum in trireme Ariminum missuros: tametsi propterea quòd imperatoris magnopere indigebat reipublicæ exercitus, cogitaverat Senatus illum suis copiis præficere. Itaque Franciscus postridie custodia eductus, atque inter Patres per forum ad aquam perductus, unà cum Bartholomæo Contareno, Daniele Vendramino, quos ei principis collegium comites & curatores dederat Ariminū usque, conscendens est profectus. Equites quibus Ja-

Franciscus Mantuanorum dux à Venetis dimittitur.

nes Fregosius praerat, qui quidem erant ii, quos stipendiarios habuerat Nicolaus imperator, Senatusconsulto attributi sunt Laurentio, qui Cere obtinebat, usque ad Janis ad urbem reditum: suusque ipsi equitum centum quinquaginta gravis armaturae constitutus numerus, cum auri libra in victum mensibus singulis. Pauloque Manfronio ejusdem generis equitum auctus numerus ad centum. quodq; hostium exercitus unà cum equitib. Hispanis, de quibus suprà diximus, Patavio appropinquaverat, ut omnes crederent eum ad oppidi moenia venturum: neque deerat suspicio ab amicis reipublicae ad legatos delata, ex iis qui Patavium custodiebant, nonnullos cum hostibus consensisse, oppidique portam eis tradituros: eodem senatusconsulto jussum, ut praeter Citolum Perusinum cum sua cohorte, equites peditesq; universi, qui Tarvisi essent, & tormentorum magistri, sine mora Patavium proficiscerentur: utque legatis pecunia suppeteret praeter eas quas superioribus diebus saepe miserant, centum auri librae à civibus mutuò acceptae sunt ad illos missae.

Patavini quidam de proditione suspecti.

Eo in tumultu quòd Angelus Trivisanus, qui ob classem in Pado amissam in exilium missus fuerat, reipub. est pollicitus, se Patavium cum militibus centū quinquaginta iturum, eique urbi praesidio mensem totum sua impensa futurum, si restituatur: lex est in comitio perlata, ea illum conditione ab exilio revocari reipublicae placere. atq; is intra biduum eo cum militum numero se in oppidum intulit. Philippum quoque Maurocenum, quem quidem ob vulneratum ab eo Robertum Maurocenum consobrinū suum XL. viri in carcerem conjecerant, auri libris X. in aerarium illatis Decemviri libertati & civitati restituerunt.

Angelus Trivisanus quibus conditionibus ab exilio revocatus.

Robertus Maurocenus carcere liberatus.

Hostes cùm dies aliquot de adventu suo Patavium suspensum tenuissent, Monsilice sunt profecti, tormentisq;

Monsilice à Gallis oppugnatur.

tisq; positis oppidum verberare occœperunt, murosq; duabus à partibus dejecerunt. Interim Epirotæ XX. Patavio emissi omnemque agrum percurrentes, Sonzinum Benzonium, qui se ad hostium exercitum Verona conferebat, quorum erat rei frumentariæ procurator, in itinere ceperunt non longè à Montanio, cum equitibus paucis & jumentis sarcinariis plerisque, & captum Patavium adduxerunt: quem quidem hominem, propterea quòd cùm civitate & jure comitiorum majoribus suis tradito frueretur, & præterea stipendia reipublicæ faceret, planè Senatui charissimus, anno superiore in clade exercitus Cremā à legato missus, id oppidum Gallis hostibus tradiderat, posteaque semper bellum reipublicæ fecerat, legati laqueo gula fracta vetusto in proditores exemplo pedibus suspendi mandaverunt. Stanio Clementi Epirotæ & tribus ejus equitibus, qui Sonzinum ceperant, pensiones sunt annuæ omnibus suffragiis à Senatu dono datæ: ipsi uni & militiæ insignia, & vestis aurea superaddita. Proditoris patriæ pœna.

Constantinus Arenites Epirota Maximiliano Julioq; charus, ab Julio ad Maximilianum missus, ut illum reipublicæ placaret, pacemque ac fœdus inter eos conficeret, Roma Venetias venit ea in triremi, quæ Franciscum Mantuanorum principem Ariminum adduxerat: Lauredanoque & Patribus salutatis, atque ab iis liberaliter acceptus, aurique libris quatuor & equo peregregio donatus, Taurisum atque inde in Alpes contendit. Legatus Pōtificis ad Maximilianum missus.

Dionysius Naldius Faventinus militum reip. præfectus, vir fortis, complures dies febribus non remittentibus vexatus, atque ad urbem delatus, morbo cedens periit. cadaver in æde Gemellorum apud imperatoris Nicolai cadaver positum, domus fundiq; à repub. illi, qui ad vivere, dono dati, ut ad ejus filiam, quam unā Dionysii Naldii obitus.

puellam reliquerat, transirent, Senatus censuit. Dionysii milites Vincentio Naldio ejus consobrino sunt traditi, ut, quòd erant plerique Faventini, facilius ab illo regerentur. Inter hæc Monsilice ab hostib. capitur. Ea in re Palitiæ Galli opera egregia fuit: is enim pedes in primis cum suis per eam muri partem, quam tormenta dejecerant, irrumpens occasionem reliquis dedit, ut omnes unà propugnatoribus dejectis in oppidum se inferrent. Hispani ab alià muri diruti parte idem & ipsi fecerunt, neque se à Gallis virtute superari permiserunt. Tormenta ejusmodi rotis erant imposita, ut ab extrema parte ad terram prona fieri, à priore in fastigium erigi nullo negocio possent, ad pilas in sublime ejiciendas. ea sic aptata usui magnopere fuerunt. cædes est ab hostibus ingens atque indiscretè facta: tametsi etiam ex ipsis ceciderunt non sanè pauci. Arx usque ad noctem defensa est. Sebastianum Naugerium oppidi præfectū, ab Hispano capium milite ignaro quisnam esset, cùm ei pollicitus fuisset auri libram, uti se redimeret, daturum, Vascones eam rem improbantes interfecerunt. Arcis item præfectus cum centurionibus & militibus permultis interiit. Hostium exercitus timore agrestes eorum finium ad millia duodecim Fossam Clodiā profugerunt: quibus ea civitas, uti poterat, è publica pecunia in victum est elargita.

Monsilice ab hostibus capitur.

Joannes Sfortia, qui Pisaurum obtinebat illis diebus suo in oppido mortuus filiū reliquit, quem Junipera Matthæi Teupoli civis Veneti filia uxor sex menses ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus ex ejus testamento regnum administrandum iniit, literasque ad Senatum ea de re dedit.

Ioannis Sfortiæ obitus.

Hostes commeatus inopia propè coacti Monsilice abierunt Montanianum & Lemniacū versus, abeuntesque arcem incenderunt. id incendiū ab iis qui Patavii

Iulii Pontificis cum Alphonso belli initiu.

vii erant facilè cõspectum, eorum abitus indicium fuit. Monsilice capto, quòd Julius missis in Ferrariensiũ fines suis copiis aliquot castella jam ceperat, Alfonsus cum Gallis equitib. CCC. præter suos, & Hispanis militibus non plurimis, & suis cum tormentis domum rediit ad bellum Julianum propulsandum. Et Chiriacus Burgius cum sexcentis militibus ex Apẽnini jugis vallibusq; ad reipublicæ stipendia sese conferens Fossam Clodiam venerat.

Patres sæpe consulti quisnam esset ad copiarum reipublicæ imperium præfectis reliquis anteferẽdus, sententiaq; legatorum ea de re per literas non semel cognita, Lucium Bononiensem declaraverunt, exercituiq; præfecerũt: cui libras auri duas in victum singulis mẽsibus præter eam stipem, quam antea Senatus ei constituerat, addiderunt. Lecti postea sunt à principis collegio, qui ei vexillum & sceptrum, ejus imperii insignia, Patavium afferrent, Laurentius Orius, Petrus Maurocenus, ambo ex Quinq; viris adolescentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. Literas etiam Patres Romam ad legatum dederunt, quibus à Julio petebant, ut Joanni Paulo Balioni Perusino permitteret, ut ejus voluntate reip. stipendia facere posset: idq; sunt facillimè consequuti. Paucis pòst dieb. Martini Burgii & Philippi Græci centurionum, qui Monsilice interfecti fuerant, liberis & ii sunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat: & militum numerus cum stipẽdio attributus. Atq; in comitio Michael Naugerius, Sebastiani Naugerii itẽ interfecti, pater, in filii mortis solatium omnib. suffragiis Triumvir proventibus reipublicæ procurandis declaratus.

Lucius Bononiensis exercitus Imperator declaratur.

Lex etiam perlata, quam quidem menses aliquot antea Senatus censuerat, ut Sexviri sale procurando

Lex de Salis procuratoribus.

ad quatuor redigerentur: isq; postea numerus magistratuum in collegio fuit.

Julii in Genuenses conatus irriti.

Jamq; ad nihilum conatus Juliani reciderãt, in Genuensium civitate à Gallorũ dominatione vendicãda, cùm se illi, antequam & reipublicæ classis & terrestres Julii non magnæ copiæ ad eos fines accederent, & classe & militib. per opportunè muniissent. Ea in re tentanda Joannes Frãciscus Polanus triremis reip. præfectus pila ferrea percussus interiit. Neq; non tamen Hieronymi Contareni præfecti classis industria omnibus in rebus diligens, quantũ esse potuit, fuit: itaq; infecta re Marcum Antonium Columnam & Fregosios & majorẽ militum partem suis in navibus recipiens, Centumcellas rediit, indeq; ad urbem pedibus Julii vocatu sese cõtulit: atq; eo liberaliter acceptus, epulisq; adhibitus, & stipe ad panem remigum donatus auri libris duabus, jussus est classem, & militum manum longè numerosiorem ad rem iterum tentandam propédiem conficere: suaq; Julius consilia patefecit, atq; ad naves longas majores reip. de quibus supra dictum est, celeriter accersendas tabellarium cum literis Corcyram misit.

Classis Centumcellas reditus.

Pannoniæ rex Venetis bellum indicit, nec tamen infert.

Eo ferè tempore Uladislaus Pannoniæ rex Ludovici Gallorũ regis & Maximiliani assiduis hortationib. petitionibusq; permotus, in suorũ principũ conciliũ Petro Pascalio legato reip. adhibito proposuit, statuisse se bellum reip. inferre, nisi Dalmatas suos quondam populos sibi restituat: nolle se ulterius ea ditione, quæ majorum suorum fuerit, carere: si resp. sua voluntate eam tradat se illi amicum futurum: sin bellum malit, citò eam cognituram, quàm præstet pacatè restituere, quod retineri bello non possit. Legatus cùm vellet pro Senatu verba facere, reiq; publicæ causam tueri ab illis est prohibitus: itaq; quod unũ in sua esset potestate, se de eo Patres certiores facturũ dixit: tẽpus petere, ut quid ad ea respon-

respondeant, sciri possit. Eo concilio dimisso, fuere nonnulli ex iis ipsis qui in concilio fuerant, qui secretò ad legatum detulerunt, bono animo esset, bellum regem facere non posse, quòd numi non suppeterent: satisfactum ea denunciatione, cùm regibus petentibus, tum principibus aliquot Pannonicis, quos suæ ipsorum cupiditates impellebant, ut bellum suaderent: sed re nullum fore bellum: quod ita esse postea eventu ipso patuit.

Hostium Monsilice discessus.

Hostium autem, qui Monsilice abierāt, pars Vicetiam profecti, tormenta, quæ priore adventu in oppidū intulerant, ibiq; reliquerant, abstulerunt Germani Vasconesq;, quos adibant pagos villasq;, incendiorum vastitate plerunque fœdatas relinquebant. Galli cùm vellent à reliquo exercitu recedere Mediolanum versus, ab rege literas acceperunt, quibus in literis jubebātur, duos etiam menses cum Germanis belli fortunam experiri. Cives Veneti, qui missu Patrum Patavii portis & mœnibus præfuerant, à legatis sunt dimissi. Ex iis Angelus Quirinus legatorum ad Patres literis laudatus, quòd magna diligentia cum ea comitatu, quem adduxerat, in sua tuenda porta esset usus, sine ulla præterea stipe reipublicæ, quam reliqui omnes accepissent, sed impensa unius sua, ad Lauredanum principem & ad Patrum collegium domum rediens cùm se, ut mos erat, contulisset, suæ in rempub. liberalitatis & virtutis fructum tulit, ipsorum & totius civitatis in sese benevolentiam. Citadella, Bassianum, Asulum, post hostium abitum non magno sunt negocio recepta: Marostica etiam, sed difficilius aliquanto, arce tormentis expugnata, captiq; in ea Germani milites cum eorum centurione non pauci, & inermes omnes dimissi. capti & Taurisani rebelles aliquot, atq; à Mocenico legato, qui aderat, supplicio affecti. Interim Troilus Sabellus ex Romanis principibus reipublicæ militiam factu-

Liberalitatis & virtutis in patriam remuneratio.

Loca quædam recuperata.

rus

rus ad urbem venit, cum in itinere equites septuaginta reliquisset. eum Patres liberaliter exceperunt. Iidem Patres Joanni Beltramio Hispano mercatori sanè industrio, qui ob Julianas interminationes Ferrariam ab urbe se contulerat, petenti ut tutum se liberosq; suos facerent ab iis tributis, quæ sunt ab ipsis ante eum diẽ in ærarium inferri jussa, ita se in urbem reversurum, neq; postea discessurum, libenter annuerunt: literasq; ad illum ejus rei obsides dederunt.

Ioannes Beltramius Mercator recipitur.

Julius autem magnopere in Alfonsum incensus, expugnatis oppidis nonnullis ab ejus copiarum imperatore adolescente Francisco Maria Metaurensium duce, Joanne Paulo Balione equitum præfecto, in primis ab Ravenna Faventiaq; finibus, à Senatu petiit, ut suos equites levissimos & ipse ab alio finium latere in ejus regnum prædabũdos immitteret: atq; ipse primùm Romæ in Cardinalium collegio edictum in Alfonsum promulgavit, in quo rebellem illum in sese Romanamq; rempubl. sæpe appellabat: deinde id edictum & in valvis templorum Romæ affigi, & Bononiæ in foro recitari, perq; orbem terrarum vulgatis impressione tabulis omnibus in urbibus atq; locis proponi atq; appendi mãdavit. Præter hæc augẽdo eo, quẽ in illius fines induxerat exercitu, duo alia Helvetiorum millia stipendio ad eos misso per suos internuncios accersivit. Minis etiam & maledictis Aloisium Gallorum regem omnib. in sermonibus quotidie insectabatur, onerabatq; perfidiæ in Christi vicarios notâ, quorum ipse tutelam & propugnationem clarissimo vocabulo præ se ferret, perterrere illum volens, ne ulterius Alfonsum tueretur, missaq; ad illum auxilia sua revocaret. Quibus de rebus Aloisius certior factus, animum propè induxerat, ut se ab Alfonso defendendo abstineret, præsertim quòd ejus uxor Anna regina, optima sanctissimaq; fœmina, quæ

Iulii P P. in Alphonsum edictum.

Iulii Pontif. in regem Gallorum maledicta.

Rex cur Põtificis minas veritus sit.

præ-

prægnans tunc erat, magnopere virũ quotidianis precibus obtestabatur, ne arma in Romanum Pontificem exerceret: existimari sese, ventrem, quem ferebat, aliter prosperè se non gestaturam. vehementissimè autem rex cupiebat prolem, quam adhuc nullam habebat, ex ea suscipere.

Alienandæ verò ab Aloisio Genuensium civitatis cogitationem Julius non modò non abjecerat, non prospero eventu rerum deterritus, sed etiam auxerat, ardentior repulsâ irritatiorq́; factus: itaq; ad naves duas onerarias maximas conducendas atq; armãdas, & classem reliquam addendas Neapolim misit: Helvetiosq́; priore à se stipendio in regis fines impulsos, ad Genuam expugnandam esse adducendos cogitavit. quas ad res id ei etiam animos addiderat, quòd plerosq; ex iis, qui Romæ erant sacerdotes magnis thesauris præditi, ea æstate mors abstulerat: quibus thesauris jure ad se redeuntibus ditior factus, fortunam ipsam favere suis reb. cogitationibusq́; dictitabat, planeq́; gloriabatur. Senatus autem, uti Julio satisfieret, naves triremes duas & biremes aliaq́; navigia perplura armari, Marcoq́; Antonio Contareno, qui ad Fossam Clodiam cum triremi una erat, mitti oportere legem scivit: quã ille classem Pado flumine in Alfonsi fines induceret: edictumq́; in foro proponi jussit, qui prædam vellent in Alfonsi finibus facere, per remp. licere, dum ab incendiis prorsus abstineant. Quamobrem ducentæ ferè privatorum hominum naviculæ paulò pòst se ad præfectos reipublicæ in Pado contulerunt. Vincentium etiam Guidutium scribam suum Bononiam misit, ut apud Cardinalem Papiensem, qui amplissima cum potestate in urbe & toti Flaminiæ rebusq́; in bellum administrandis præerat, reipublicæ nomine esset: ita enim Julius petierat. Eodẽ tempore ab legatis Patavio Senatus jussu equites levi-

Iulii machinamenta in Genuenses.

ores

ores CC. cum milibus CCCC. Leonardo Apulo & Meleagro Foroliviensi ducib. in Rhodigianos fines missi: & triremes nothae duae, atq; una levioris generis, cui Frãciscus Cornelius Georgii filius praeerat, Hostiam appulerunt, deindeq; cum reliqua se classe Centumcellis cõjunxerunt. & Hieronymus Contarenus, vexillo cum clavibus & corona triplici ab Julio cupidè ad se misso, ut ea sui etiam juris esse classis videretur, unà cum vexillo reipublicae Patribus permittentibus deinceps est usus cũ foederis praefecti nomine: Francumq; Ghibertum unum ex iis, qui aerarii Romani causas administrant, quem Julius praefecti socium esse voluit, ut ita maximè ei classi suam autoritatem impertiret, apud se sua in triremi habuit. Eum Ghibertum cùm Julius in collegio Cardinalium ad id munus publicè legeret, ad Gallos Italia expellendos, remq; Venetam juvãdam, sese legere palàm dixit. Post haec ad Contarenum misit, ut classem Hostiam adduceret: quam cùm diligẽter inspexisset, ampliterq; probavisset, vini Corsi carros sexdecim, boves sexdecim (tot enim erãt naves) hircos genitalibus desectis bis totidem, panis cùm semel cocti tum bis cocti magnum numerum ei dono in classem misit: cumq; ea classe postridie sua in triremi Centumcellas est profectus. Eo deinde Viterbium petente, Contarenus suos remiges sociosq; cùm tentari valetudine videret, per Senensium portus, qui eo in tractu maris sunt, quosq; ultrò civitas ob veterem in rempub. benevolentiam ei obtulerat, classem circũduxit. Jamq; ab Julii exercitu arce Lugiana vi expugnata, Vasconibusq; ducentis, qui in ea erant, interfectis, Mutina oppidum, ne postea graviora perpeti cogeretur, ejus se ministris, qui illo copias converterant, certis conditionib. interpositis tradidit. Et Marcus Antonius Contarenus, ut erat ei à Senatu imperatum, Pado subvectus Rho-

Julii PP. vexillum.

Lugiana arx expugnata.

Mutina.

Rhodigianos ad deditionẽ compulit. Mocenicus quoq; legatus, qui se cum Citolo Perusino & equitib. leviorib. perplurimis in Alpes intulerat, ut Cividale Belunianum expugnaret (quae civitas in Maximiliani partibus obstinatè Joanne Diedo altero legato antea cum copiis eò misso se continuerat) muro tormentis perforato, cùm se milites vellent intromittere, nulla spe oppidanis reliqua se tuendi, ne urbs honesta diriperetur, Citolo adjuvante illos continuit, & pacatè oppido est potitus. Rhodigiani. Cividale Belunianum.

Post haec & qui in Alfonsi fines se intulerant reipublicae praefecti, omnia ferè earum regionum oppida castellaq; in suam potestatem redegerant: & Julianae item copiae captis municipiis eo ab latere quae erant, magna ex parte, Ferrariam, cui urbi appropinquaverant, jãjamq; irrumpere se posse confidebant. Grittus verò & Capellus legati Senatus permissu Patavio cum exercitu egressi, non Vicetiam modò reliquaq; finium eorum municipia nullo negocio receperunt, sed hostes etiam qui se in Veronae finibus nostros veriti, aquarum derivatione atq; aggerib. communierant, ad vicina eis loca motis castris in oppidum compulerunt. quo in itinere praemissi equites levissimi, ut illos lacesserent, non semel & praedam & caedem fecerunt, & captivos abduxerunt. Patres interim Laurentium Ceretanum omnibus suis militibus praefecerunt, & Naldio Faventino pensionem annuam librarum auri quinq;, quoad viveret, persolvi mandaverunt. Belli successus.

Dum haec administrarentur, cum Joanne Francisco Gambara homine inter civitatis Brixianae principes claro, qui anno superiore turmae equitum reipublicae praefectus ob simultatem, quam cum uno ex Lauredanis civibus Venetis graviter ab eo offensus exercebat, in clade exercitus ad Gallos hostes sua cum turma Venetorum de Brixia capienda consilia.

transie-

transierat, atque ab rege stipendio accepto in ejus exercitu postea contra remp. semper fuerat, Cardinalis Papiensis per suos internūcios clam ad eum missos egit, ut dare operam vellet efficereque, sua ut civitas ad rempub. rediret. Ille autem cui quidem Gallorum imperii valde jam pertæsum esset, ita se rem facturū est pollicitus, si respublica eum sibi apud se gratiæ locum, quem habebat ante cladem, restituat. Ea de re Cardinalis Julium certiorem facit. Julius per Donatum legatum à Senatu postulat, ut suam fidem Joanni Francisco det, fore uti ipsemet constituisset, si reipublicæ Brixiam tradiderit: addiditque, habere se etiam, qui sint Parmam sibi oppidum iisdem artibus tradituri: itaque sperare se brevi Gallos Italia ejecturum. Donati literæ iis de rebus ad Senatum perlatæ magnam in spem belli celeriter conficiendi Patres erexerunt: itaque Senatusconsultum factū est, de Joanne Francisco Gambara ita fore, uti ipse constituisset, si Brixiam reipublicæ restituat: suam ei fidē Julius interponeret, Senatus illam omnibus numeris servaturum: magno silentio imperato, ne quid ejus sciri posset. Iidem Patres Julio permittente literas ad Franciscum Mantuanorum principem dederunt, velle se imperium reipublicæ copiarum ei tradere: mitteret ad urbem suum hominem, qui cum res transigi possit.

Helvetiorū in Gallici regni fines irruptio.

Triultius inter hæc Brixia Mediolanum proficiscēs propter Helvetiorum in Gallici regis fines impressionē, tormenta ibi quæ erant, secum ut ferrentur, imperavit. Helvetii autem cùm ad Abduæ fluminis è lacu Lario exitum Galli eis occurrissent binis eos cladibus affecerant. Legati reipublicæ non longè à Verona, qui erant certiores facti hostes in timore esse, neque satis sibi confidere: cùm non longius ab eorum castris passuum sex aut septem millibus abessent, singulis centurionibus & equitum præfectis appellatis interrogatisque, vellent-

ne

ne atq; auderent cum hostibus confligere: atq; ab omnibus responso alacriter dato, nihil se malle, quàm pugnare, atq; ab ipsis periculum de sua virtute fieri, communi consensu statuerunt illos aggredi: itaq; præmissis equitibus levioribus sexcentis, qui hostes morarentur, castra enim jam moverant, subsequi ipsi omni cum exercitu cœperunt. Equites suam operam legatis præstiterunt. quòd si illi etiam in eo, quod constituerant, perstitissent, bellum confici eo die profectò poterat: fusis enim fugatisq; iis, quod erat sanè perfacilè (nam propter Gallorum abitum, qui partim Ferrariam, partim Mediolanum recesserant, ad non magnum redacti erant numerum) neq; Verona, neq; Brixia, neq; reliquorum oppidum ullum in hostium manere partibus perseveravisset. Verumenimvero fortuna, quæ reipub. invidere non desierat, Lucii, qui exercitum regebat, animum secordia infecit, ut ille sæpe suos in itinere aliam atq; aliam ob causam inanem quidem atq; futilem remorando tempus teruerit, dum hostes se in oppidum reciperent: quos tamen iidem equites consectati, tantum eis formidinis injecerunt, ut qui intraverant, portæ, pontem erigentes vigintiquatuor ex suis oppido excluserint: quos nostri captivos fecerunt, Epirotamq; unum, qui se cum hostibus injecerat, amiserunt.

Britanniæ rex à Repub. arcuum millia quadraginta petit.

Domi autem Henrico Britanniæ regi per literas petenti, ut arcuum millia quadraginta ex urbe asportare suis hominibus liceret: etsi id contra leges erat, Senatus tamen ob veterem cum rege benevolentiam de media ejus numeri parte permisit.

Lex de magistratibus Remp in senatu procurantibus.

Atq; ut cum pacatæ rei memoria huic decimo meorum commentariorum libro finis imponatur, Decemviri cùm viderent in magistratibus, qui remp. in Senatu procurant, nullum discrimen collegarum fieri legem sciverunt, nemini esse in eis magistratibus licere,

cui esse in illis magistratibus, quos comitia declarant, propter propinquitates affinitatesq; non liceat.

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. XI.

Epitome.

VEneta classis cum Pontificis copiis tertiò Genuam petit & cum Gallica congreditur ac redit. Pontifex Bononiam se confert, eiusq; in Alphonsum bellum. Veneti Veronam oppugnant, & obsidionem soluunt. Veneta classis in Alphonsum missa frangitur. Altera classis in eundem mittitur, resq; terra inter eosdem gestæ. Gallorum prope Montanianum clades. Franciscus Mantuæ princeps, Veneti ac Pontificii exercitus imperator declaratur. Lex de ambitu Venetiis lata Venetorum in Tesinum regionem excursio. Pontifex Gallis igni & aqua interdicit Reip & Iulii exercitus contra Alphonsum coniunguntur, eorumq; res gestæ Exercitus iterum Veronam mittitur, indeq; re infecta recedit. Concordia à Venetis capitur. Infans biceps in urbe natus Gallorum ad Setiam clades. Mirandula à Iulio capitur. Idemq; Mutinam Maximiliano tradit. Alphonsus Iulii exercitum fundit. Venetiis & in imperio terra tremuit. Concordia à Gallis recuperatur. Bononia à Gallis & Bentivolis capitur. Veneti prope Bononiam à montanis hominibus fracti. Alidosius Cardinalis à Franciscomaria trucidatur. Iulii in Bononienses edictum. Concilium Pisis indicitur, & ad id Pont vocatur. Variæ in Carnis pugnæ. Venetorum prope Veronam clades. Taurisum miro artificio munitur.

IULIUS à Centumcellis per Aureliam proficiscens, Genuesium civitatis à Gallorum imperio avertendæ cupiditate in dies magis magisq; ardens, Corytum profectus est, ibiq; in littore cū præfecto classis Venetæ Contareno, quam quidem classem illò adduci jusserat, hilariter pransus, classiariis ferè universis se adeuntibus mira facilitate ad pedis osculum admissis,

&

& militibus quatercentum in triremes impositis, iterum ei, ut celeriter in Liguriam contenderet, imperavit: qui confestim Populoniam se contulit. Quoniam autẽ triremes Venetæ in Aegeo mari navẽ magnã Genuensium mercibus onustam ceperant, per Donatũ legatum, perq; suas literas à Senatu petiit, ut eam navẽ Genuensibus restitueret, eo illos munere lenire cupiens. Patres servatam apud Corcyrenses navem omnibus cum mercibus Genuensium internuncio tradi mandaverunt.

Veneta classis cum Pontificiis copiis tertio contra Genuã.

Iidem Patres, quòd Lucii timore atq; ignavia hostib. elapsis pulcherrimam Veronæ capiendæ occasionẽ turpiter amiserant, indignabundi de Julii consilio, qui Romam redierat, Franciscum Mantuanorum principem suarum copiarum omnium imperatorem faciũt, eodem ferè Senatusconsulto, quo antea quã honorificẽtissimo fecerant. Is cùm imperium non modò libentissimè, sed etiam hilariter, ut videbatur, accepisset, deq; eo immortales gratias Senatui egisset, seq; ad exercitum atq; ad legatos brevi iturum recepisset, dum equites cogere, dum comparare sese, per literas perq; suos interpretes ad urbem sæpe missos certiores Patres facit, cùm etiam contra priorem animi sui alacritatem Senatusconsulto non contentus, duriores reip. cõditiones interponit pedem Mãtua nusquam protulit. Interim Troilo Sabello, de quo suprà dictum est, equites gravioris armaturæ centum, levioris qui sagittis uterentur alteri totidem à Senatu traditi. Thracisq; hominis, qui equites levissimos ducentos in Epiro paratos habebat, oblatio accepta ut reip. militiã facerẽt, auri semuncia ipsis singulis in menses singulos, eorum præfectis unica cũ sextante stipendiũ constituta: jussiq; quamprimum conscendere. In Forojulensibus autem cùm hostes cogi, ut in eos impetum facerent, undequaq; dicerẽtur, Jo-

Franciscus Mantuanorum dux fit Imperator exercitus Venet.

nes Viturius, vir magni animi, qui in Saciliensib. magistratum gerebat, ad illos legatus est à Senatu missus

Iulius PP. ad bellum proficiscitur.

Julius iterum Roma per Flaminiam profectus à Spoleto in dexteram flectens, ad tẽplum Lauretanũ se contulit, ibiq; in Virginis ædicula sacris à semet peractis, Anconam venit, ut Bononiam ad bellum, quod cum Alfonso gerebat, administrandum procederet.

Veneti Veronam oppugnant.

Legati Veneti & Lucius præfectus in campis Martinianis recenso exercitu, tormentisq; à Lactantio, qui eorum curam gerebat, ad Veronæ muros positis, eos dejicere oppidi capiendi spe adoriuntur. Id cùm dies aliquot fecissent, partemq; non parvam diruissent, quòd mons difficultatem magnam dabat, aggredi omnibus copiis atq; irrumpere non sunt ausi, cùm id facere debuissent: milites enim & audebant quæ proponebantur, & quæ imperabantur obibãt magno animo: sed inerat in Lucio incredibilis omnium rerum, etiam non magnopere timendarum, suspensio animi, & cordis gelidus quidam pavor, qui eum retinebat, ne quid egregium atq; altum auderet: quem tamen timorem verbis & prudentiæ simulatione tegebat, ut non facilè appareret, utrum timidior, an prudentior esset. In ea oppugnatione dum tempus terunt, hostes ex oppido prima luce repentè egressi ad tormenta configenda, quæ indiligenter custodiebantur, convolaverunt: nam Lactantius pridie ejus diei pilæ jactu in femore percussus, curando vulneri Patavium se perferri voluerat: parvoq; negoci repulsis qui aderant, quod intenderant assequebantur: cum Citolus, clamore fugientium audito, è tẽtorio ita, ut erat, sine galea cum suorum paucis accurrens, repellereq; illos aggressus in medium eorum agmẽ imprudens se injecit, atq; ibi vulnere in capite accepto, tellure prostratus confossusq; interiit. ita Veneti duos longè reliquis præstantiores præfectos militum viros,

quo-

quorum virtuti legati exercitusq; omnis summopere confidebant, bidui spatio amiserunt. Lactantius enim suo ex vulnere paucis post diebus est mortuus. Citolo interfecto ejus milites ad vindictam incitatiores facti, accurrente reliquorum globo hostes à tormentis repulerunt, interfecti circiter quadraginta, & quæstore Germanorum militum, captis ad quinquaginta cum præfectis tribus: quorum ex numero Franciscus Maldonatus Hispanus fuit, qui quidem Venetias est perductus.

Rebus ita se habentib. cùm nihil proficere muris Veronæ verberandis legati se cognoscerent, & Galli equites peditesq;, qui auxilio inclusis à Mediolani præfecto mittebantur, jam ad Benaci lacus derivationem Minciumq; pervenissent, atq; è Germania appropinquare manus à Maximiliano jussæ dicerentur, tormentis præmissis ad pagum Martinianum exercitum reducunt. Oppido obsidione liberato, milites Hispani & Germani, in eo qui erant, octingēti in Pantanæ vallis urbi proximæ incolas, propterea quòd amicè nostros omnibus rebus juverant, eam injuriam vindicatum egressi inferebant: qua intellecta re equites trecenti, Joanne Græco duce, ad illos sustinendos properè à legatis missi, eos omnes fuderūt, fugatos usq; ad montis Feliciani cacumen insequuti partem interfecerunt, partem captivos abduxerunt circiter ducentos.

Obsidio Veronensis solvitur.

Conflictus.

In Ligustico verò mari iisdem ferè diebus non longè ab Genua classis Julii & reip. triremium XV. classisq; Gallica magnarum navium & triremium XXV. propiores factæ, atq; in suas utræq; acies conspectis hostibus distributæ, cùm ejaculandis tormentorum pilis duarum horarum spatio se lacessere perseveravissent, coorto vento abductæ in diversa abierunt: & quòd oppidum magnæ Gallorum introductæ copiæ tutissi-

Classis Veneta disturbabata.

mũ reddiderant, Contarenus omni commeatu consumpto infectis rebus Populoniã rediit: triremesq; duæ nothæ ab Senatu è Corcyra ad Contarenum missæ, cum ejus se classe conjunxerunt: tum quæ naviculæ urbanæ in Julii gratiam Pado subvectæ, Alfonsi ab ejus exercitu alio ab latere vapulantis damna atq; molestias adaugebant, earum partem Alfonsus ipse cum equitibus Gallis Italisq; sexcentis, militibus duobus millibus trajecto repentè flumine, vacuam hominibus (fuga enim sese dederant) cepit: reliquas ipsi Veneti, ne hostes illis potirentur, incenderant.

Hatrianos etiam itemq; Rhodigianos reliquaq; eorum locorum municipia, fugatis magistratibus recepit Leonardus Apulus: cæteriq; equites elusis locorum cognitione & celeritate sua hostibus, Montanianum se contulerunt.

Senatus nonnihil ab Alfonso, quem ipsa hostium vel fortuna vel indiligentia tuebatur, atq; ab Gallis metuens, legatis collaudatis, quòd Verona exercitum abduxissent: uti tormenta Patavium mitterent, imperavit. Jamq; in Leonicanos se exercitus receperat, cùm intellecta propter Alfonsi prosperas res Leonardi Apuli & reliquorum equitum fuga, Grittus legatus cùm equitatu Montanianum profectus, & incolas illorum finium omnes, & municipes ipsos, quos inopinatus hostium timor incesserat, opportuno adventu atq; auxilio confirmavit.

Classis altera in Alphõsum missa.

Patres ut amissæ in Pado classiculæ damna dedecusq; sarcirent, naviculas centum biremesq; aliquot celeriter armari, & earum nomine latissimo præfectum in Pado flumine, quod nunquam antea factum meminerãt (id enim nominis ad illum usq; diem bella tantum in mari exercenda sibi vendicaverant) creari statuerunt: lectusq; Joannes Maurus egregia virtute, naviter ad sum

um munus obeundum se dedit. Audita Venetorum equitum & magistratuum fuga, Gallici equites & milites, Lemniaci qui erant, Athesi trajecto ut cum Alfonsianis se conjungerent, atq; in perturbatos impetum facerent, Montanianum cum tormentis muralibus duobus oppidi capiendi spe se conferebant. Ea re per agricolas opportunè cognita, missi confestim ab legatis præfecti equitum tres bona cum manu medio ferè in itinere hostibus adventantib. occurrunt, eodemq; temporis puncto cum longè maxima suorum parte pugnam ineunt: & reliquis, ut pontem, qui non longè aberat, eratq; hostibus in reditu transeundus, rescindant, ad intercludendum eis abitum si superarentur, imperant. ab iis ponte resciſſo, hostes ab reliquis intercepti cùm se trium propè horarum spatio acriter fortiterq; defendissent, demum superantur, atq; in fugam versi transitu pontis impendito, omnes ad unum vel cæsi vel capti sunt, equites optimi nominis CL. pedites primorum ordinum CCCC. & capti omnes Venetias perducti custodiæq; traditi centum & decem. Ejus cladis fama celeriter percrebrescente, municipia quæ Veneti amiserant, propè omnia recepta sunt, ut amplius triduo in hostium potestate non fuerint. Res inter Venetos & Alphonsum terrâ gestæ. Gallorum clades.

Iisdem diebus Episcopus Moloponitanorum Julii legatus ad urbem venit, ut apud Patres moram traheret, communemq; rem ejus nomine autoritateq; juvaret. Ipse Julius Bononiam sacris præeuntib introierat. Eo magnopere adnitente, qui Ludovicum Francisci Mantuanorum principis filium obsidis loco apud se habebat, post plerasq; interpositas à patre satis quidem duras atq; illiberales & stipēdiorum & reliquarum rerum conditiones, quæ ejus animum ab uxore depravatum ostendebant, tandem alterum Senatusconsultum factum est, quo per quinquennium idem imperium est Senatusconsultum de Mantuano principe.

ei traditum cum stipendio librarum auri quingentarum in annos singulos, dum ipse equites gravioris armaturæ tercentum quinquaginta, levioris cētum, milites ducentos belli tempore paratos habeat: resq; publica omnia ejus ditionis incommoda omnibus ab hostib. se præstaturam pollicebatur. pauloq; post illius familiari Vico Patavino homini, quo is pluries iisdem de rebus internuncio apud Patres usus fuerat, equites levis armaturæ centum attributi.

Milites secessionem faciunt.

Ob Citoli Lactantiiq; interitum milites non pauci ex illorum ordinibus nulla abeundi facultate sibi permissa, sigillatim ab exercitu discedebant: quod quidem factum nonnulli reliquorum tribunorum & centurionum milites imitabantur: quamobrem edictum est ab legatis propositum, ut qui non missi abitum paravissent, omnibus in reipublicæ locis caperentur, & armis exuerentur, ignominiaq; notarentur. ea res ei licentiæ opportunum remedium fuit.

Cæterum cùm ex Alpibus certis autoribus afferretur Germanorum manus cōparari, ut reipublicæ municipia in primis jugis invaderent, quib. captis ac direptis in planitiem descenderent, Sigismundus Caballus est ad ea loca cum copiis ab legatis contendere jussus præfecti nomine. Franciscus imperator Bononiam ad Juliū profectus hilariter ab illo exceptus est, imperatorq; Romanæ etiam reip. dictus. Galli, qui ad Minciū venerant, uti suprà dictū est, ad Alfonsum, ut ei auxilio cōtra Juliū essent, se contulerunt. Legati, ut Julio satisfieret, equites graviores ducentos & quinquaginta, leviores ferè totidem, milites mille in Alfonsi fines intromiserant: Maurusq; classis præfectus cum navigiolis plurimis & biremib. aliquot, cumq; triremibus, quæ ab Istris & Dalmatis ad illum venerant, Padum flumen ingredi damnis Alfonso inferendis est à Senatu jussus.

In-

Inter has belli cogitationes rei etiam pacatæ, quæ malum in exemplum inverecundiæ civium impudentiæque vertebatur, Patres animum adhibuerunt. Nam cùm in creandis magistratibus ambitus eo anno magnopere viguisset, ut prensandis civibus, qui suffragia in comitio daturi essent, à candidatis & candidatorum propinquis clientibusq; nullus modus fieret, nulla eos modestia contineret, lex est in Decemvirûm collegio perlata, Qui deinceps civis civẽ rogaverit, ut sibi aut alicui suorum in dando suffragio fautor sit, is ad ullum magistratum, aut omnino reip. in comitio munus X. annos ne admittatur, & si in magistratu fuerit, ab eo rejiciatur: cui autem rogari se contigerit, is rogatoris nomen ad Decemviros deferat; id si non fecerit, quinq; annos eandem mulctam subeat, ita magna civium molestiæ à Patribus obviam est itũ. Lex de Ambitu Venetiis lata.

Jussi etiã sunt Dominicus Trivisanus templi Marcii procurator, Leonardus Mocenicus, legati ad Juliũ à Senatu pridẽ lecti, ut statim conscenderent, Ravennamq; proficiscerentur, ut Bononiam se cõferrent. Literæ post hæc ad legatos Grittum & Capellum datæ, uti alter eorum cum exercitus parte in fines Rhodigianos atq; ad Padi ripas accederet, ut quantũ posset Alfonso noceret. ita factum à Paulo est, cùm id illi muneris sorte ducta obtigisset. Maurus classis præfectus cum triremibus tribus Padi ostium, qui Vatrenus appellatur ad triremes ex Venetorũ classe jampridem capta duas quas Alfonsus suis hominibus armaverat, ibiq; continebat, atq; iis qui itinerũ causa mare illud exercebant, multa damna intulerat, capiendas aut omnino repellendas est ingressus, frustrà: illi enim sive admoniti, seu etiam casu, ad superiora sese fluminis jam receperant. Exercitus in Alfonsum mittitur.

Senatus interim ad pecuniam belli rebus subministrandam, cujus magnopere indigebat mediam unius Census.

censi partem civibus imposuit, certis conditionibus, quo facilius ea ipsa pars exigeretur, adhibitis.

Figariolum expugnatũ.

Paulus autem legatus cum se Figariolum in Padi ripa castellum, quod supra Ferrariam est millia passuũ XII. cum exercitu contulisset, tormentis positis dirutaq; porta, Alfonsi milites in eo qui erant, paucarum horarum spatio ad deditionem compulit: alterumq; item in fluminis ripa è regione castellum fugatis hostibus cepit: iisq; captis equites levissimos flumen trajecit, qui celeritate usi & prædas abegerunt, & agrum illum omnem fuga terroreq; impleverunt.

Venetorum in Tesinum regionem excursio.

Diversa quoq; à belli parte Joannes Delphinus Feltriæ magistratus cum iis quas habebat copiis, & agricolarum manu complures in Alpibus hostium pagos repentè aggressus, in regione quæ Tesinus appellatur, eos planè omnes, qui quidem erant rebus plurimis & ad commeatum & mercaturam exercendam refertissimi, interfectis aut fugatis incolis incendit omniq; vastitate regionẽ fœdavit: ut damna atq; incendia, quæ ii Feltrinis intulerant, propè ex æquo vindicarit. In Istris quoq; nonnihil incommodi per illos dies & acceptũ & illatum est.

Ad Padum flumẽ gesta.

Sed ut ad Padum flumen revertamur, Paulus legatus pontem in eo facere cùm vellet ad exercitum trajiciendum, ut se cum Julii exercitu conjungeret (quod quidẽ ut faceret, Julius ab eo per literas diligentissimè petierat) ab uxore Francisci impeditus, quæ naves retinebat, destitit: quingentos tamẽ equites levissimos cũ præfecto eorum Federico Contareno trajecto in navib. flumine obviam imperatori misit, ut Mantuam redire tutius posset. Galli enim hostes haud longissimè aberant: quos etiam unà cum Alfonso eò venturos, impetumq; in se facturos, nõ unis literis nunciisq; cognoverat. Maurus sub hæc à Paulo admonitus reip. interesse,

esse, ut ad sese cum minorum navigiorum classe quã citissimè accederet, quatuor navib. Hatriani municipii ubi tunc erat, auxilio relictis, cum navigiis reip. L. reliquis privatorum hominum propè CC. superato flumine, nullo ab hostib. qui in ripis se ostendebant ut eum impedirent, detrimento accepto, ad illum se contulit, animum alacritatemq; exercitui, qui timere multa & cavere cogebatur, adventu suo spe omniũ celeriore afferens. Paucisq; post horis cũ nuncii Paulo venissent, Frãciscũ imperatorem unà cũ Federico Contareno ad vicũ Sermonẽ, qui est in Padi ripa Figariolo proximus, suos se in fines retulisse, ad illum profectus communicatis de bello inter se consiliis, sua in castra rediit: ille Mantuã, ut suos equites militesq; cogeret, multa pollicitus, multa spe cõcipiens, ut inquiebat, se recepit. Attulerat imperator secundas Julii literas legato, quas in itinere acceperat, quib. ab eo Julius multò impensius petebat, ut copias reip. trajecto celeriter flumine cum suis copiis conjungeret: Gallos enim hostes magna cum manu, quam omnibus è locis evocaverant, suum in exercitũ velle impetum facere, quæq; ipse de Alfonsi oppidis ceperat, expugnare decrevisse, non obscurè cognoverat. Legatus eas literas ad Senatum misit, petens, ut juberent Patres, quid se vellent facere: nihil enim tantis de rebus Senatu non consulto se ausurum: interea tamen quæ ad trajiciendum opus sint comparaturum, & curaturum ut si ipsi jusserint, nulla trajectui mora interponatur. Patres non his modò à Paulo, sed etiam à Hieronymo Donato & Trivisano ac Mocenico, qui jam Bononiam se contulerant acceptis eadem de re literis, Senatu coacto Julio satisfieri oportere legem sciverunt: Senatusque consulto Bononiam ad legatos misso, ut transitum maturaret Paulo mandaverunt. Ad Grittũ etiam literas dederunt, ut ad Paulũ augendis ejus co-

piis

piis equites graviores ex suis centum, leviores CC. confestim mitteret. Pecunia etiam à Senatorum nonnullis mutuò, quæ Mantuam in stipendium imperatori mitteretur, Patribus est tradita: tum ab iisdem Patribus frumenti staria ducenta in sanctiores monachorum societates dispartienda dono data, ut in eo rerum discrimine Deo opt. maximo pro Julio proq́; rep. preces facerent. Paulus dum conficiendo ponti sese dat, eundem Federicum cum equitibus septingentis properè Bononiam præmisit Julii auxilio, seq́; cũ exercitu confestim subsequturum & brevi affuturum confirmavit. Donatus enim & reliqui legati duo certiorem illum fecerant, omni à Gallis arte procurari, ut cum Julio fœdus ineant, avertendi eum à reip. tuendis rebus causa, Imperatore interea moras omnes interponẽte, ut quod primum atq; maximum Paulo promiserat, se ad eum celeriter venturum, id non ambiguè differret, ac nulli omnino usui Julio aut reip. velle esse videretur statuisse, Patres de eo admoniti consulto Senatu Franciscũ Capellum ejus familiarem ac necessarium, qui erat in Senatu, illa ipsa hora contendere ad imperatorem jusserunt, moneretq́; illum ne ulterius expectari sese tam opportuno atq; etiam tam necessario reip. tempore patiatur: publicam omnium salutem in eo positam, ipse se ad exercitum statim si conferet, munusq́; obierit, ac fidem præstiterit suam. Franciscus nondum dimisso Senatu apertis sibi uni foribus Mantuam est profectus.

Iulii & Reip. exercitus cõiunguntur.

Dum hæc administrantur, Galli castella quædam in Alfonsi finibus ab Julianis capta acriter aggressi recipiunt: incursionibusq́; in Bononiensem agrum atq; usq; ad oppidum factis magnum timorem Julio incutiunt, ut jam, quid se præstet facere, planè non dispiciat. Augebat eum timorem, quòd Bentivoli Gallis adjuncti, Bononiensium civium factionem excitatum iri haud ambi-

Galli castella quædam occupant & Pontificiis metum incutiunt.

ambiguè putabantur, ut & ad portas, & ipso in oppido Julius hostes uno tempore esse habiturus videretur: qui quidem quoniã febribus aliquot jam dies tentabatur, nullam propè legatis Venetis se adeũdi facultatem dabat: tametsi etiam à Francisco Alidosio Cardinali, qui Julii nomine civitatem regebat, & Gallis maximopere favebat, studium per cubicularios adhibebatur, ne alloqui illum possent.

Ponte confecto, & parato ad trajicendum exercitu, Maurus classis præfectus, cum eodem Padi alveo, quo venerat, reditum sibi ab Alfonso tormentis in ripa fluminis nõ uno in loco collocatis aut omnino interclusum aut plurimis maximisq; periculis propositum videret, superato reliquo usq; ad Castellum Novũ flumine, traductisq; ripam navibus, ac per campos aquæ plenos ob intersectas Athesis ad Lemniacum à Gallis ripas, decẽ millibus passuum confectis, classem ducentarum naviũ in Athesim ad Caudam vicum incolumem perduxit, deinde prono flumine ad fossiones Philistinas sese recepit. Aliquot ex ea classe naves, quæ quòd maiores erant aliis, ripam trajicere non potuerant, Minciũ se in flumen, deinde Mantuã contulerunt. Expectaverat Paulus legatus per eos dies imperatorem, qui jamjamq; se affuturum pollicitus fuerat, ut unà trajecto flumine quò vellet Julius proficiscerentur. Ille verò causis moræ post causas nõ ita cautè interpositis, quin falsò quæsita agnoscerentur, neq; se in viam dabat, neq; suos equites militesq; ad illum mittebat, neq; verò etiã Franciscus ab Senatu ad eum excitandum missus quicquã proficiebat. Quamobrẽ ne à Patribus reprehendi posset, mandata Reip. tanta de re tam angusto tempore differens, pridie Cal. Novembrium Paulus Padum exercitum traduxit. Vno tempore ea de re Julius nuncios accepit, & Fabritius Columna vir egregiæ virtutis, quem Ferdi-

Hispaniæ rex Pontifici auxilia misit.

Ferdinandus Hispaniæ Rex cum trecentis equitibus ex Neapolitanis finibus ad Julium mittebat, ut ei auxilio in Ferrariensi bello esset, cum expeditioribus ad illũ venit, reliquis bidui post se intervallo in itinere relictis, quæ duæ res ita Julii animũ exhilaraverunt, ut febris eum continuò reliquerit: itaq; confirmatior factus edictum proposuit, quo edicto Gallorum præfecto, qui magister magnus appellabatur, reliquisq; Gallis igni & aqua, sacris conceptis verbis, interdicebatur, si deinceps Alfonsi causam ulla ex parte tuerentur: idq; impressis publicè tabulis vulgari jussit.

Pontifex Gallis igni & aqua interdicit.

Imperator domi sedens, Paulum legatum trajicere admonitus, insesso equo cum suorum paucis ad Stellatam vicũ, ubi se ille continuerat, totius exercitus trajectum operiens, ad eũ venit, atq; unà Mutinã versus diem unum omnes processerunt. Ea verò nocte quæ est diem illum subsequuta, ab uxore per literas ut ajebat, certior factus, Gallos, qui Veronæ erant, in ejus agrum populationem & cædes fecisse, ædificia combussisse, prædas abegisse, Paulo convento ad sua tuenda redire se domum velle ei denunciavit. atq; ita, cùm legati preces & Julii atq; reipub. maximorum erga se promeritorũ commemoratio, & sui nota nominis; quam quidem notam atq; calumniam accepto ab utroque stipendio eorum causam tali tempore deserens, erat magnam indelebilemq; subiturus, nihil apud ipsum valuissent, Mantuã rediit. Erat Brixiæ in Joannis Francisci Gãbaræ equitatu honesta conditione Petrus Longena, ejus oppidi civis, qui indignans se arma ferre contra eam ditionem, sub qua natus altusq; annos triginta vixerat, coacto equitum idem sentientium numero, ex oppido profectus Montanianum ad Grittum venit, ut militiam reip. faceret, orans obtestansq; se recipi: de eo Gritti literis certiores Patres facti, Petrum Longenam

Gallorum irruptio.

Petrus Longena ad Venetos secedit.

reci-

recipiendum. & præfecturam L X. leviorum equitum ei dandam censuerunt.

In comitio vero postridie ejus diei Marco Venerio, qui pridem vulneribus in expugnatione Monsilicensi acceptis usum propè manuū amiserat, scribæ munus in prætura Foroliviensi per quatuor magistratuum tempora dono datum, ut se alere familiamq; suam posset. Filiis autem Ludovici Michaelis, quem Caravagianæ arcis custodē Galli captivum fecerant, atq; in Galliam miserant, in triremibus reip. balistarum loca decem, nobilibus adolescentib. dari solita, ad eorum matrem seq; ipsos sustinendos item dono attributa.

Venetorum in benemeritos gratitudo.

Inter hæc Senatus certior factus Hispanos equites, qui Veronæ erāt, à Ferdinando Neapolim reverti jussos ab oppido tuendo discessisse, literas ad legatum Grittū dedit, ut cum iis quas habebat copiis Veronam contenderet: confidere se, si id celeriter faciat, posse ab eo urbem propè vacuam recipi, præsertim si edictum proposuerit, nullius civis in remp. injurias Senatum vindicaturum, civitatemq; immunem omnium onerum jubere esse, si ad remp. redeat. Quibus acceptis mandatis legatus, tametsi parum spei aleret, rem eum exitum habituram tam exiguo copiarum numero (cataphracti enim equites amplius quatercentis, milites amplius quatuor millibus non erant) idq; ipsum Senatui rescripserit, tamen accitis quamplurimis è vicinis locis operibus, & tormentis Patavio afferri imperatis, se ad iter comparabat. De maritimis autem rebus ut ratio haberetur, impensisq; reip. modus fieret, Senatusconsultum factum est, ut Maurus classis in Pado flumine præfectus privatorum hominum naviculas, quibus non magnopere indigebat, missas faceret, triremesq; quas habebat leves retineret, Hieronymusq; Contarenus classis in mari supero legatus, qui Genua sæpius tentata

Exercitus Venet. iterū contra Veronam mittitur.

Senatusconsultum de maritimis rebus.

tentata, quòd ab Gallis hostibus largiter erat cōmunita, nihil profecerat, ut Julii missu Corcyram se reciperet, retentisq; apud se quatuor quas vellet triremibus, reliquas ad urbem redire permitteret.

Saxolū castellum Veneti expugnant.

Interim ab Julii reiq; pub. exercitu Saxolū in Mutinensi agro ad Setiam flumen castellum arce atq; opere communitum tormentis positis, cùm à quatercentis propugnatoribus Gallis defenderetur, ardore militum per muros irrumpentium celeriter est captum. Joannes etiam Delphinus Feltriæ magistratus in magnam hostium manum eum Alpium tractum depopulantē impetu acriter facto, majorem eorum partem cæcidit, reliquos omnes fugavit: specusq; illud montanum, de quo antea dictum est, quod Covolum appellant, compulsis timore ad deditionem iis, qui in illo erant, recepit. Qua intellecta re, ut civitati optimè de repub. meritæ, omnia perpessæ ab hostibus damna, Patres grati essent, omnium tributorum immunitas, ea pecunia excepta, quæ ab illa in Principis salarium quotannis ad urbem mittitur, municipio Feltrinorum est ab Senatu dono data.

Covolum specus captum.

Res in Carnis gestæ.

Ab Joanne quoq; Viterio in Carnis hostes quatercēti è Goritia egressi, Sontiumq; flumē transgressi omnia vastantes, ita cæsi fugatiq; sunt, ut eorum plurimi timore se in flumē præcipitaverint. Ea in re Aloisii Porti Vicetini equitum leviorum turmæ præfecti virtus plurima extitit.

Imperator exercitus suspectus.

Redierat Mantua per eos dies ad urbem Franciscus Capellus, retuleratq; Patribus, nullam esse in imperatore rei bene gerendæ voluntatē, nullam fidem: uxoris artibus ejus animum delinitum: Alfonso illius fratri cupere omnia; neq; Julium neq; rempublicam præ illo quicquam facere: favere etiam Gallis plurimum.

Gritto ad Veronam iterum obsidendam profecto, ea sunt

sunt tempestates consequutæ, ut recedere, seq; ad Suavium municipium recipere, ut equites & milites sub tectis contineret, sit coactus: Demum intelligens Veronam communitiorem esse factam, Montanianũ exercitum reduxit. qua re cognita jussus à Senatu est, equites quingentos, milites octingentos, ad Rhodigianos reliquaq; circa Padum ejus regiones municipia tuenda & custodienda mitteret.

Exercitus re infecta redit Verona.

Juliani exercitus Francisco Maria Imperatore & Fabritio Columna reliquisq; ducibus, qui erant Mutinæ, se non explicantibus, Paulus legatus ad oppidum Concordiam fossis atq; aggerib. communitum suis cum copiis accedens, tormentisq; eo vesperi collocatis, & verberatis prima luce muris, paucarũ id horarũ spacio cõtra spem omniũ cepit: tanta tamq; præsens militũ virtus fuit. Propugnatores, qui ab oppugnatione superfuerant in arcẽ repulsi, sine mora se legato dediderunt.

Concordia à Venetis capitur.

Atq; ante eos dies in urbe puer è plebe natus est cum duob. capitibus, quatuorq; humeris & manibus, tum femoribus. atq; pedibus quatuor, ut duo esse pueri unà conglutinati viderentur, si corpus reliquum duplex habuisset. habebat autem unum tantum cum renib. unis tergoreq; reliquo pectus: vixitq; sesquihoram, ut Christianæ aquæ ablutione non caruerit.

Infans biceps in urbe natus.

Et Nicolao Trivisano templi Marcii procuratore mortuo, Antonius Grimanus, quem Civitas ab exilio revocaverat, magno omniũ ordinum favore in ejus locum suffectus est: atq; illa quidem in procuratione eo erat tempore Antonius, cùm est exul factus: itaq; bis eã dignitatem est adeptus, quod nemini antea contigerat. annusq; cum iis ferè comitiis finem habuit.

Antonius Grimanus bis dignitatem procuratoris D. Marcii adeptus.

Prima verò ineuntis anni die, quòd Galli, qui ad Carpos municipiũ se receperant, in Setiæ fluminis ripa, quod auctum imbrib. transiri vado nõ poterat, sine

gulis horis ostendebant, atq; à nostris, qui trans flumē eam regionem tenebant, ita vulgò conspiciebantur, ut etiam colloquia ex utraq; ripa inter se haberent, Paulus legatus noctu ponte celeriter in naviculis confecto, suarum copiarum partē cum Troilo Sabello benè manè flumen trajecit, atque in primum Gallorum agmen, quod ad flumen veniebat, impetu facto, eos fudit fugavitq́;, interfectis captisq́; non paucis. Eo timore perculsis reliquis, nocte intempesta universi Rhegiū Lepidi versus abierunt.

Galli ad Seciam cæsi.

Julius suos duces nihil omnino amanter, nihil ex re agere cùm videret, omnes autem moras, omnia impedimenta ei bello interponere illos non ambiguè cognosceret, unum Capellum ejusq́; fidem atq; animū summis laudibus prosequens, statuit se ad exercitum conferre, ut Mirandulam oppidum munitissimum præsens oppugnaret: quo capto facilius posse se Ferrariam obsidere, suæq́; ditionis eam facere confidebat. tametsi illud etiam cogitaverat Julius, cùm Ferrariæ appropinquavisset, se Hippolytum Cardinalem Alfonsi fratrem ad colloquium evocaturū, qui fratrē hortaretur, uti bello finem imponeret, ne damna ultima perpeti cogeretur: se ei, si vellet, Ferrariā habere permissurum, Mutina modò sibi Rhegioq́; Lepidi cederet: quorum tamen oppidorum alterum se jam suum fecisse. quam quidem cogitationem suam Julius reip. legatis aperuerat, illi ad Decemviros literas ea de re dederant. Patres consulto Decemvirûm collegio, eam Julii moderationem pronumq́; ad pacis studia animum maximopere laudaverant rescriptis ad legatos literis, easq́; literas legati Julio recitaverant. Sed Julius, uti dictum est, quanquā hyems durissima ingrueret, lutosissimæq́; essent viæ, & nix largiter cecidisset, ad vicina tamen Mirandulæ ædificia & agricolarum casas lectica vectus se contulit: cumq́;

Julius P P. bellum administrat.

eumq; suis ducibus parum confideret, belli munera per sese perq; Paulum legatum plerunq; administrabat: nā omnino Franciscus Maria, sive quòd Alfonsi sororis filiam in matrimonium duxerat, ut novæ affinitatis studiis adolescens viginti annos natus traheretur, sive quòd ita ei suaderet suus animus, neq; bellū probabat, neq; suas in eo partes suamq; diligentiā patruo præstabat, ut quæcunq; faceret, ea omnino lentè atq; invitus facere videretur: si quid autem operæ Venetos egregiè navasse intelligebat, id ægrè illum molesteq; ferre omnes planè homines cognoscerent. Julio itaq; imperante, ut tormenta cùm à suis tum à legato Veneto ad muros oppidi dejiciendos collocarentur: quod quidem magna cum difficultate fieri erat necesse, cùm propterea quòd oppidani è propugnaculis & turri maximè communita, suis item tormentis appropinquare muro neminem permittebant, tum quòd nix duos ferè pedes in altitudinem creverat: legatus virtute militum difficultatibus superatis, celeritate usus verberare muros senis tormentis cœpit, cum Juliani neq; post triduum unam in eos pilam misissent. Muris igitur oppidi ita dejectis, ut qui in eo erant, equites septuaginta, milites trecenti, tueri oppidum sese posse non confiderent, præsertim cū omnis fossæ aqua frigore conglaciavisset, mulier vidua Joannis Jacobi Triultii filia, quæ Ludovici Pici, de cujus morte superioribus commentariis diximus, uxor fuerat, quæ oppido præerat, reliquiq; præfecti, ad diem duodecimum Cal. Februarii conditionibus interpositis se atq; oppidum Julio dediderunt. Julius, quòd oppidi porta ruinis clausa dejectusq; pons fuerat, per muralem scalam in oppidum est receptus: is mulctæ nomine oppidanis, uti auri libras sexaginta solveret, imperavit. præfecti & centuriones qui erant, iis captivis esse jussis, reliquis missis, mulieri ad patrem abeundi

Mirandula à Iulio Pontif. obsessa capta.

Ff 2

potestatem fecit: paucosq; ibi dies commoratus, dum exercitum lustraret, stipendiaq; persolveret, Mirandulæ imperium Joanni Francisco Pico, quod oppidum pater testamento ei reliquerat, Mutinæ, Maximiliani internuncio eam ob rem ad se misso tradidit: ejus enim oppidi, & Rhegii Lepidi jus, jus Imperatoris esse Romanorum intelligebat. idq; propterea minus gravatè fecit, ut eo exemplo Maximilianus etiam Rhegium sibi à Gallis, qui in eo erant, tradi postularet, ut quoniã illos Maximiliano morem minimè gesturos confidebat, Maximilianus eam ob rem Gallorum amicitiam repudiaret, & cum ipso se conjungeret.

Imperatoris Romani ius Mirandulæ & Rhegii.

Iis constitutis rebus Ferrariã versus tormenta perferri exercitusq; procedere imperavit: quæ cùm Senatus futura intellexisset, in Julii gratiam classe naviculàrum è suburbiis, & biremium & aliorum navigiorum è navalibus urbanis celeriter instructa, cum ea cumq; iis quæ ad Fossam Clodiam erant triremibus Maurum iterum ingredi Padum jubet, qui pontẽ ad naves, quæ eum sustinerent, catenis conjungendas secũ adduceret, ad copias & equitatũ trajiciendum. Grittus etiam Senatus jussu unà cum Lucio ad Padi ripam eas quas habebat copias duxit, militib. paucis & equitibus Montaniani relictis. Interea cũ Senatus decrevisset, ut triremes octo in Creta insula, Zacynthi una, Cephalle altera, duæ in Dalmatis Jadera & Ascrivio, decem & octo in urbe armarentur, omnes numero ad triginta, quarum decem essent ex iis quæ nothæ appellantur, nothis quidem est præfectus lectus idem Maurus, qui classi in Pado exercendæ imperabat: reliquæ sunt triremes singulatim iis civibus qui se Decemviris obtulerant, dari jussæ. Jamq; Julii & reip. copiæ ad Finale municipiũ & Crevacorium vicum eaq; loco se continebant: & Gallorum duces, Triultius, atq; is qui magnus

Classium Venet. apparatus.

magnus magister appellabatur, evocatis Verona & Lemniaco auxiliis ad Padum processerant conserendi manus causa, ut ipse afferebat rumor: itaq; & Julius suorum militum numerum celeriter auxit, & Veneti se cõmunitiores quib. opibus poterant reddiderunt: neq; tamen ea diligentia opus fuit, hostes enim nullo facinore aut gesto aut tentato sese Carpos Rhegiumq; retulerunt: Mutinamq; de improviso aggressi, ut eam suam facerent, à Marco Antonio Columna, quem Julius cũ quingentis militibus eò miserat, ut oppidum Maximiliano tueretur, facilè repulsi sunt.

Verumenimvero iis agitatis rebus Julius, id quod existimaverat, ut capto Mirandula municipio aditus sibi ad Ferrariã oppugnandam eo ab latere patefieret, cum in dies singulos plus rẽ difficultatis habere animadvertisset, cogitare cœpit, si ab Ravennæ finib. in Ferrariensem agrum suas copias introduceret, castellumq; quod est in Padi ripa, quod Bastia appellatur, expugnaret, se facilius bellũ posse conficere, præsertim, reip. classe duorum exercituũ impressiones adjuvante: quã quidem classem audierat Volanæ ostiũ ingressam Alfonsi biremes duas cœpisse, cùm eas Maurus præfectus per tresdecim millium passuum iter contra cursum fluminis celeritate suorum remigum assequutus fuisset, navemq; onerariam advenarum mercatorum, quam biremes illæ in mari expugnatam in ostium fluminis attraxerant, recuperavisse: itaque moræ impatiens (erat autem inexplebilis etiam animi, & alias semper ex aliis res atq; incœpta temerè plerunq; aggredientis) cogitata perficiendi spe, cùm in reditu paucos dies Bononiæ fuisset, Ravennam proficiscitur, magno suarum copiarum & comitatus labore, difficillimo anni tempore, impeditissimis viis: nam reipub. copiæ in illis, in quibus erant locis, ferè se omnes continuerunt. Sed a-

Iulii Pontif. animus, de Ferraria aggredienda.

Alfonsus Iulii exercitum profligat.

liter res atq; ipse sibi finxerat, cecidit: ubi enim Julii copiæ (erant autem equites graviores sexcenti, leviores quingenti, milites quater mille) castello appropinquaverunt, Alfonsus, qui se ad id comparaverat, eas fudit, interfectis captisq; nō paucis. Neq; profuit quod Maurus classem reip. plus quam centum diversi generis navigiorum proximè castellum adduxisset, nonnullosq; ex Alfonsi equitatu tormentorum pilis interfecisset: qui quidem Maurus postea, cùm intellexisset ex amicorum reipub. literis, non unis in riparum inferiorum locis Alfonsum sua tormēta disponi mandavisse, ut classi noceret, sine ulla ostensione ad fluminis ostium rediit.

Hac re intellecta, Galli apud Rhegium qui erant, iterum Carpos venerunt, flumenq; Setiam factis pontibus iterum trajecerunt, ut reipubl. copias aggrederentur: quod tamen facere neq; tum quidem sunt ausi, qua in re cognosci potuit, sanè justas Pauli legati querelas fuisse, cùm dolenter sæpe diceret Julianos duces vincere noluisse: si enim secum, ut ipse cupiebat, eisq; proponebat, conjuncti ad hostes persequendas se comparavissent, profectò Galli deleri una pugna potuissent: quo facinore confecto Ferrariam capere Julio non magnopere difficilè fuisset, quacunque is à parte cum utroq; exercitu in ejus se fines intulisset: nunc se relictum, qui unus neq; integris copiis Gallorum impetum exciperet: præfectos enim equitum tres unà cum Julii ducibus eò miserat, unde repulsi ab Alfonso cum detrimento ignominiaq; fuerunt, pauloque abfuit quin etiam caperētur. Sed Galli nulla molestia Paulo adhibita, cùm ad Padum se contulissent, submissis Alfonso secundo flumine auxiliis militum non plurimorum, unde discesserant, redierunt: manusq; eorum magister Rhegii febribus confectus mortem obiit, cùm

Juliani duces victoriæ segnitie perdunt.

ab

ab Julio veniam totius suæ vitæ criminum missis ad eum internunciis impetravisset. Itaq; unus eorum ductor atq; imperator Triultius deinceps fuit. Atq; illis ipsis diebus Marinus Georgius, multæ philosophiæ vir, quem legatum apud Bergomates agentem in clade exercitus anno superiore Galli captivum fecerant, atque in Galliam perduxerant, in custodiaq; unà cum Liviano habuerant fide illis data intra sex menses vel pecuniam quam petebant, ut eum liberum facerent, se eis missurum, vel in Galliam atq; in custodiam reversurum, Venetias venit.

Marinus Georgius carcere liberatur.

Vanissa Thrax equites septuaginta secum ducēs, ab exercitu Pauli legati missu profectus, ut quid hostes molirentur, circumspiceret, cum eorum militibus quāplurimis, in quos incidit, congressus, interfectis plus centū triginta, quos captivos fecerat, Francisco Mariæ imperatori dono misit.

Ea dum administrantur, ad diem septimum Calēdarum Aprilium in urbe terra tremuit motu tam vehementi, ut Senatu qui habebatur, ante ullam latam legem præter morem dimisso, Patres ruina tectorum intercipi metuentes, tumultuose se foràs truderent. cadebant autem è summis curiæ templiq; Marcii parietibus pinnæ ac signa marmorea, quæ in iis antiquitus posita prominebant: turresq; templorum nutare cacuminibus & commoveri prospiciebantur: & æs Campanum in plerisq; earum, maximeq; in ea turri quæ in foro est, sponte insonuit: pleræq; etiam vitium fecerunt. & aqua urbanis in alveis altè excitata contremuit: innumeraq; fumi receptacula: quæ supra ædium culmina tubo atq; calatho attolluntur, quassu divulsa in vias ipsaque in tecta corruerunt: domusque non una cum incolentium interitu, parietes verò domorum & fanorum frequentes ruinā traxerunt. mulieresq; præ-

Terræmotus Venetiis.

gnantes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæq; sunt. unum juvit, quòd is non longinquus terræ tremor fuit, atq; eas ob res, quæ acciderant, postridie ejus diei Deo optimo maximo supplicationes omnibus in urbis regionibus dies tres fieri, & ne quid præter panem & aquam ad vescendum omnes puberes sumerent, ab Antonio Contareno Patriarcha Venetorum consultis Patribus indictum. Pauloq; pòst eundem propè terræ motum cum eisdem ferè prodigiis Patavii, Taurisi, Fori Julii, nonnullisq; aliis in reipubl. oppidis & finibus fuisse, magistratus eorum Patribus significaverunt.

Supplicationes & ieiunia.

Sed nihil æquè eis molestum per eos dies fuit, nihil tam ægrè universa civitas audivit, quàm id quod Pauli legati literæ attulerunt, Leonardum Apulum, cùm ad hostes Gallos, quos paucos esse audierat, repellendos ad vicum Belaerem, cum quadraginta equitibus processisset, interfectum ab illis fuisse, magna scilicet fide, magno animo & virtute hominem, atq; in primis Veneti nominis amantissimũ: cujus postea cadaver ad urbẽ delatũ marmareo in sepulchro reip. impensa exædificato, in æde Gemellorũ Senatus condi jussit.

Leonardus Apulus ab hostibus interemptus.

Franciscus reip copiarum imperator, cum fictis pro tempore causis Mantuæ se ad eum diẽ continuisset, calumniam à Senatu atq; omnibus ab hominib. veritus, ad Julium velle se conferre palàm fecit, profectusq; Coregium, quod municipium abest Mantua passuũ millia circiter triginta, ibi se adversa valetudine correptum simulans domum rediit. Interim quoniã Paulus clarè ad Senatum scripserat, nihil se confidere boni à reip. exercitu posse confici, Julii ducibus in contraria omnia obstinatè nitentibus ne Alfonsus domo expellatur, Senatus ad eum rescripsit, omnem curam adhiberet ne pugnare cogeretur: pro explorato enim sibi esse, si ma-

Iulii duces suspecti.

si manus conserat, illos eum media in pugna deserturos: itaq; Paulus cùm per sese, tum à Senatu admonitus operam dabat, ut neq; timoris indicium sui hostib. proderet, neq; universum exercitum periculis objiceret, quamobrem in minutis & quotidianis expeditionibus cum Gallis, qui ad Padi ripam venerant, sæpe congressus, non semel eos fudit, fugavit, superiorq; manu semper, inferior nunquam fuit. tantùm Paulũ Mãfronium Galli hostes cum X. equitibus captivum fecerunt. Neq; à Gritto quidem legato eodem tempore hostes non malè habiti, quas quidem pugnas referre nihil necesse esse duximus.

Venerat autem antea Bononiam Matthæus Lancus Curcensium Episcopus ex Germania magno comitatu, homo arrogantia & elatione insignis, à Maximiliano missus, ut cum Julio de fœdere cum Venetis ineũdo ageret: qui paucos ibi dies moratus, cùm nimis duras pacis conditiones attulisset, infectis rebus in Germaniam rediit. Legatus Maximiliani.

Senatus quoq; censuerat dignitatis & existimationis apud Julium reliquosq; reges retinendæ causa, ut equites gravis armaturæ, quos habebat, ad duûm millium numerum augerentur, militum sex millia veteribus addenda conscriberentur. paucisq; pòst diebus ei Senatusconsulto alterum fuerat Senatusconsultũ additum, ut ex Epiro equites mille levissimi accerserentur: uti etiã magnum arcuum numerum amphorasq; vini Cretici quingentas Petrus Pisaurus, cui cum rege Britanniæ necessitudo mercaturæ exercendæ causa intercedebat, ad illum mitteret, fuerat à Senatu permissum. Mauro autem classis præfecto adversa valetudine laboranti Andreas Bõdimerius sublectus est, sexq; triremes in Creta insula armari jussæ. Cumq; Julius Helvetiorum militum sex millium numerum condu- Venetorum exercitus auctus. Helvetii milites conducti.

ducere statuisset, qui in Mediolani fines contra Gallos impetum facerent, velletq; ut tertiam eorum stipendiorum partem resp. impenderet: Julius de eo à Senatu laudatus, & conditio libenter accepta, & lex de media mercedum parte à magistratibus reip. remittenda, quæ tempus sex mensium expleverat, in alteros sex menses prorogata.

Concordia à Gallis recuperatur.

Ad hæc Concordiæ municipium, quòd à Julianis indiligenter custodiebatur, facilè ab hostib. receptum est. Captum autem à legato Gritto propugnaculum natura & opere communitum in paludib. positum Crucula Lemniaco vicinum missis noctu militib. in naviculis cum tormentis, præsidiumq; impositum.

Homicida punitus.

In urbe uni ex nobilitate civi Gaspari Valerio, quòd hominem Rocchum nomine, tabellariorum reip. præfectum, Taurisi interfecerat, Decemvirûm judicio medio in foro cervices sunt abscissæ.

Bononia à Gallis & Bêtivolis occupatur.

Iis ita administratis rebus, Galli hostes ab exulibus Bentivolis adjuti, qui factionis suæ montanorum hominum magnum numerum excitaverant, ex inopinato Bononiam contenderunt: cujus portas ejusdē factionis cives furtim eis aperituros convenerat: itaq; timore perterritus Juliani dux exercitus Franciscus Maria reliquiq; duces, præripere sese hostibus statuentes, relictis tormētis impedimentisq; omnib. constipati ipsi fugam capiunt, & ad Paulum legatum mittunt, qui hæc ei nunciet, atq; illum idem facere suadeat: nullum aliud relictum subsidium: in eo uno positam esse salutē, si hostes præcesserint. Paulus, qui de hostium adventu tam inopinato nihildum audierat, querēs in fraudem ab Julianis se projectum, quòd spatium colligendi recipiendiq; sese sibi non dederint, cum suis omnibus subsequi Julianos celeriter cœpit, relictis iis, quæ imitari eādem celeritatem non poterant. Et quoniam Bentivolos oppidani jam introduxerant expulso Alidosio Car-

dinali, qui per aliam se oppidi portam ejecerat, Juliani autem ad Bononiæ muros accesserant, ut iis circumactis in fines Forocornelianos se reciperent, quod nullā aliam habebant itineris faciendi rationem, idem ipse quoq; sua cum manu Paulus facit, eiq; accidit quod Julianis, qui eum antecesserant, non acciderat: illac enim contendenti armatorum hominum mōtana incolentium plures manus occurrerunt: à quibus disjecti, ut quisq; potuit fuga capta se eripere sunt conati, ita tormentis impedimentisq; amissis, militibus magna ex parte vel captis vel diffugientibus, interfectis nonnullis, equitatu non frequenti, se in tutum receperunt.

Veneti à montanis hominibus dissipati.

Hac intellecta fuga Patres ad Grittum legatum, qui Lemniaco capiendo animum adjecerat, eratq; eò cum exercitu profecturus, literas statim dederunt; quoniam ad Bononiam malè gesta resp. sit, à Lemniaco aggrediendo abstineat, eq; Padi ripis & regionibus tormenta Patavium abduci curet: & si quid Galli molirentur, ne intercipi ab illis possit, se recipiat. Etiam magistratibus Patavinis & Taurisanis mandaverunt, munitiones eorum oppidorum, quas instituissent, perficere maturarent. Pauloq; pòst ea re nō contenti, legatum qui munitionibus procurandis Patavii præesset, reliquasq; res ad oppidi præsidium curaret, Christophorum Maurum legerunt, qui statim proficisceretur: militesq; quot potuerant in urbe conscriptos eòdem miserunt, verentes ne Galli fuga exercitus reipub. sublati Padum trajicerent, atq; in ejus oppidi, fines irrumperent, si quid eo capiendo & sua celeritate, & reip. indiligentia possent efficere, tentaturi. Legato verò Donato Senatuscōsultum est missum, quo Julium Patres hortabantur, ne propter recentia exercituum detrimēta animo perturbaretur, remp. ei nunquam defuturam, omnem fortunā libentissimè cum illo subiturā, urbicas provin-

Veneti post cladem Bononiensem munici pia muniunt.

cialesq; opes, animos deniq; civium omnium promptos paratosq; ei polliceri. quo Senatusconsulto accepto, Julius lætari se primum constantia reip. respondit, firmioremq; multò & alacriorem adversis rebus contra Gallos sese factum confirmavit.

Patavinorũ civium contumacium bona dividuntur.

Eo ferè tempore res à Patribus non semel antea agitari cœpta finem habuit: nam ut eorum civium Patavinorum, qui improbi & contumaces fuissent, bona & possessiones inter illos centuriones, quos amanter fortiterq; in obsidione Patavina reip. navasse operam constiterat, vel si ipsi mortui essent in eorum liberos & propinquos partirentur, Senatus censuit.

Alidosii Cardinalis calliditas & versutia.

Venerat Ravennam ad Julium pulsus Bononia, uti dictum est, Alidosius Cardinalis: atq; ut ea quæ acciderant, nulla sua culpa cecidisse illi ostenderet, multa de imperatore tanquam rerum bellicarum propter adolescentiam imperito questus apud eũ est, atq; ut erat sermone satis accommodato ad fallendum, omnes ejus oppidi amissi causas, quarum ille propè omnium autor fuerat, in unum illum derivavit. cõstat enim Alidosiũ omne studium adhibuisse, ut quæ ab imperatore procurabantur, ea illi omnia in contrariam partem cederẽt, neq; ullum ad exitum perducerẽtur: oderat enim adolescentem non tam ejus vitio, quàm suo: cupidoq; illum ingẽs incesserat, sui ut fratres, quos esse fortes viros prædicabat, magno in honore apud Julium essent, bellicisq; rebus præficerentur, & autoritate potentiaq; pollerent, quarum rerum illo prosperè imperante spem habere nullam poterat. Itaq; ut in patrui eum invidiam adduceret, ea præsertim in re, qua nullam se unquam aptiorem & commodiorem habitum confidebat, criminationibus subdolè confictis est adortus: quod quidem ei apud hominem turbulentum, planeq; iracundum, cum erat ipse antiqua consuetudine & quotidiano victu

pen-

perfamiliaris, facilè factu fuit. quamobrem cum paulò postea imperator, qui de calumnia sibi ab Alidosio apud patruum conflata de Julii familiaribus amicis suis pleraq; intellexerat, se ad Julium purgandi sui causa contulisset. Julius furore percitus verba in eum doloris contumeliæq; plena temerè effudit, neq; audire illum voluit, submissè ut patruo responderet se comparãtem, atq; à conspectu suo indignissimè repulit. Adolescens contumeliam tam insignem Alidosio acceptam referens, magnum facinus facere animum induxit suum: itaq; à patrui cubiculo discedens cum septem aut octo, quos habebat secum, ex suis familiaribus ad id diversorium Alidosianum pedibus rectà contẽdit, atq; ipsum domo egressum media in via frequẽti comitatu, septũq; militibus plurimis, & equitibus armatis plus sexaginta, unà cum sororis suæ viro Guido Vaino illorum equitum præfecto se ad Julium conferentem conspicatus, ubi Alidosii vicinus fuit, quasi eum alloquuturus à viæ latere ad illum inter arma omnium declinavit, mulæq; ephippiis, qua is vectus incedebat, læva manu admota, educto dextra gladio hominem transverberavit. quod factum ejus comites intuentes, gladiis eductis & ipsi idem fecerunt. ita illum plurib. confossum vulneribus, sui à freno milites mulæ detractum, in eam domum cujus ante fores erant, humeris intulerunt. qui quidem paulò pòst se ipse sæpius accusans egit animam, turpis & flagitiosæ vitæ vir, cui nulla fides, nulla religio, nihil tutum, nihil pudicum, nihil unquam sanctum fuit. Imperator gladio recondito, eo quo venerat passu pacatè suum ad hospitem rediens, insessis equis, egressusq; oppido, ad Metaurenses se suos retulit.

Alidosius Cardinalis à Francisco Maria trucidatur.

Paulus legatus cum iis quas secum habuit, copiis, eumq; illis quæ cladis initio per diversa ab hostibus & in via montium fuga capta sese illis eripuerant, atq; ad

Milites Venet. disiecti colliguntur.

eum

tum venerant, in Cesenatium vicum ad mare se contulit, ut in naves militibus & equitibus impositis in fines Patavinos se atq; illos sisteret. Quod ubi Patres cognoverunt, navigia plus centum ex urbe & suburbanis & Fossa Clodia, triremesq; septem majores è navalibus eductas paucis prore administrantibus ad vicum Cesenatium miserunt ea de causa. Dum verò hæc procurantur, milites propè universi, qui disjecti apud Bononiam à Bentivolorum factione vel capti fuerant, singulatim ad Paulum inermes venerunt, centurionesq; illorum militum omnes, quorum nonnullos interfectos fuisse rumor attulerat: eos Paulus, ut ad se navigia appellebant, impositos ad Albanum montem mittebat: is est locus in primis Patavinorum à Fossa Clodia finib. Ipse autem Paulus, universo exercitu præmisso, triremẽ instructiorem è classe Bondimeriana ad se præter alias missam conscendit, & me, qui casu tunc ad eundem vicum Urbino veneram, ut Bembum patrem meum adversa valetudine Patavii laborantem inviserem, lætissima unius diei navigatione Fossam Clodium vexit. Is fuit dies ad octavum Calend. Julias Paulus ad Patres se contulit, atq; ab iis missionem postulans, ea non impetrata ad Leonicenos, ubi erat Grittus, est profectus. Patres exercitu reficiendo consulentes, Mariano Prato, Leonardi illius quẽ Galli hostes interfecerãt, fratris filio, tribunatum quingentorum militum concesserunt, atq; ut eum numerum quamprimùm conficeret, ad Grittumq; legatum adduceret, mandaverunt.

Hispani ultrò sese Venetis offerunt.

Erant Veronæ milites Hispani mille, ii oppido egressi ad Grittum miserunt, quoniam nullius tunc hominũ stipendia mereant, si legatus velit se ad illum venturos stipendiaq; reip. facturos. Ea de re Patres admoniti, coacto Senatu cum plures sententiæ dicerentur, ea vicit, quæ non esse eis confidendum censuit. itaq; non sunt recepti.

Ju-

Julius Romā rediens in itinere edictum in Bononiēses protulit, ni ad se remq; pub. Romanā revertantur, sese eos ab aqua & igni, à sacrorum communione, à convictu hominum diris imprecationibus arcere.

Iulii Pontifici in Bononienses edictum.

Cumq; post eos dies acta è nubibus grando solito major atq; frequentior, omnes terræ fructus, qui in agris erant, per X. millia passuum circa oppidum abstulisset, vulgi suspicio tenuit, edicti Juliani causa eam conflatam vastitatem cœlo missam cecidisse.

Grando & agrorum calamitas.

Eo tempore è Pannonia literæ venerunt, in conventu regio, qui postremus Budæ indictus fuerat, statutum fuisse à reip. fœdere discedi non oportere. In Carnis quidem hostes ad Utinum incursiones fecisse, vicosq; tres apud oppidum incendisse, Patres certiores facti, Aloisio Mocenico legato Forojuliensibus à Senatu lecto, uti statim proficisceretur, mandaverunt.

Res in Carnis gestæ.

Nondum erat Romæ Julius, cùm novē numero Cardinales, quorum erat princeps Bernardinus Cardinalis sanctæ Crucis, homo Hispanus, literas ad illum Mediolano dederūt, quib. literis eum certiorem faciebāt: quoniam ipse tot annos, ex quo summus Pontif. esset. contra majorum decreta generale concilium ad remp. Christianam juvandam cogere distulisset, se communē causam obire agereq; statuisse: itaq; illū, ut Pisis se ante diem Cal. Septemb. concilio agendo sisteret, monebant. Néve Julius eas literas inficiari posset se accepisse, quòd nemo esset tam audax, qui ei se allaturum ullo præmio polliceretur in foribus templorum Parmæ atq; Placentiæ, tum verò etiam Arimini eas præfigi curaverunt. quod quidem Julio permolestum sane fuit, præsertim cùm illis eis in literis testarentur habere se consiliorum suorum adjutores Galliarum & Hispaniarum reges Ludovicum & Ferdinādum: tametsi spem aleret Julius, autoritate potentiæ suæ vel interminando

Concilium Pisis indicitur à Cardinal. & Pontifex ad id vocatur.

vel

curia esse, quem ærarii angustiæ hoc tempore lateant: neminem, qui non videat, quàm ad ea recuperanda, quæ indignè amissa sunt, pecuniæ resp. indigeat: ea suppeditari ad impensas belli possit, omnia excogitata à Patrib. esse, nihil relictum inexploratum, nihil intentatum superesse, præter unum, ut qui fisco debent cives, ii solvant, atq; in ærarium quod debent conferant: id si fiat, superfuturam pecuniam magistratibus palàm esse: si non fiat, rem ipsam publ. in prædam hostibus & direptionem venturam, non esse ab ullo jam ulterius ambigendum: utrum eligere malint, fortunam ipsam eis hodie proponere, vel eam portionem qua reip. tenẽtur, sua ipsos manu ei tribuere, vel hostibus invitos omnia (nihil enim victis superesse, quod non in victorum potestate sit) ex altero parva suarum rerum parte ipsos defecturos: ex altero prædia, fundos, insulas, domos, uxores, liberos: quib. nihil in vita charius, nihil esse dulcius potest, lares, templa, libertatem reip. communicationem imperii, cœlum deniq; hoc, auramq; ipsam, qua vivunt, ipsos in periculum adducturos. majores ipsorũ hãc eis patriam suo sanguine peperisse, eos autem parvo suo incommodo tueri eam nolle, neq; deos neq; homines probaturos. nihil esse miserius servitute: itaq; dura eis omnia perpetienda potius esse, quàm serviendum: Leonardum Ducem ipsorum magistratusq; universos, qui hanc rempub. procurant, rogare obtestariq; eos per ea, quæ unicuiq; incũdissima suavissimaq; sunt, ut qui fisco debent, quamprimum in ærarium inferant, ut ope auxilioq; eorum nixa Resp. sublevare se erigereq; tandem possit, ne in timore amittendi omnia perpetuò versentur.

Hoc sermone habito, ad magistratus creandos se cives converterunt. Sigismundus Caballus, qui legatus extraordinarius in exercitu reip. q; locis fuerat, facul-

internuncios ad urbem suos mittat, quibus cum agere, quæ agenda erunt, Patres possint: quæ intellecta res magistratuum controversiam diremit, pluresq; in eã sententiam, quàm in ullam aliam ierunt, ut Balioni præfecturam traderent.

Ipse verò Lucius hæc vel prævidens futura, vel facta de amicis suis cognoscens, literas ad Patres dedit, senem se factum, minusq; jam ad belli munera & labores obeundos idoneum, quàm antea fuerit: itaq; cupere artem desinere, si per eos liceat, atq; ad requietem se vitamq; reliquam dare, petere ut liceat. Quam quidem ejus petitionem Patres opportunè oblatam libẽtes acceperunt, honorificoq; responso missum eum fecerunt. Lucius dimissionem petitione præoccupat.

Milites Epirotæ quingenti, Veronæ qui erant, ab exercituq; reip. profugerant, stipendiis apud hostes fraudati, commeatuum egentes, omnia perpessi mala, impetrata venia ad Grittum redierunt.

Ferdinandus Hispaniæ rex ægrè ferens Cardinales eos, de quib. suprà dictum est, in illa concilii Pisis agendi missa ad Julium denunciatione nomen suum adscripsisse, cùm se ab illo adjuvari præ se tulissent, Julio per legatum suum confirmavit, nullã se ad id voluntatis suæ partẽ adhibuisse, nulla omnino se in re cum illis cõsensisse: quòd si Julius eum in primis, qui Hispanus esset, dignitate illa & sacerdotiis, quæ in suo regno habet, spoliaverit, privatumq; reddiderit, sibi eum rẽ gratissimam esse facturum, & suum illi mendacium eã, quam debeat, mercedem allaturum: uti autem Bononiam recipiat, omnes suas copias, quas fore propédiem satis multas exploratum sibi esse, Julio se daturum polliceri: quæ legati oratio gratissima Julio fuit. Hispaniæ rex Cardinales de mendacio arguit.

Interim Joanni Paulo Balioni omnium reip. copiarũ præfectura per annos tres cum equitibus gravioribus ducentis, levioribus quinquaginta, militibusq; centum, Benemeriti remunerantur à Repub.

atq; iis unis belli tantum tempore, cumq; eorum omnium stipendio, tum ad ipsius mensam libris auri triginta annis singulis à Senatu traditi. Tadeo Vulpio Forocorneliensi, quòd ad Bononiam in exercitus fuga unus omnium præclarè se gesserit, Bentivolorumq; amicos porta oppidi exire properantes, uti agmen prætereuntium aggrederentur, magno animo reprimens in oppidum reverti compulerit, numerus equitum gravioris armaturæ, quem habebat, est à Patribus auctus ad CL. ejusq; fratri equites leviores L. attributi.

Mattheus Sedunorum episcopus.

Venerat ad urbem in veste plebeia tenuiq; comitatu Matthæus Helvetius Sedunorum Episcopus, quē Julius in Cardinalium collegium cooptaverat, homo magni animi, Gallis inimicus atq; adversarius maximè. Causa veniendi fuit, ut Julii pecuniam ibi acciperet libras auri ad ducentas, militibus Helvetiis sex mille conscribendis, qui ejus stipendia facerent: moratusq; in diversorio, quod Patres ei paraverant, dum sibi numi curarentur, per Lauredani Principis domum salutatis semel Patribus, Pisaurum in triremi, quā ei Patres dederant, se contulit, numis per suos domum missis: inde Romam ad Julium est profectus, atq; is tantùm abierat, cùm ad urbem item venit homo reip. amicus Maximiliani regis familiaris, ut Patres certiores faceret, si legatum ad Maximilianum secretò miserint, qui eum roget, uti cum civitate fœdus ineat, honestasq; ei conditiones proponat, Maximilianum cum rep. consensurum. Ea intellecta re Patres Senatu coacto Antonium Justinianum legerunt, qui statim ad Maximilianum proficisceretur, cum fœderis feriendi potestate, si conditiones non respuerit: inter quas erat, ut si is Veronam reip. restituat, Antonius polliceatur rēp. ei daturam aliquam pecuniæ vim: eàq; res ut bene reipublicæ verteret, omnibus in templis dies tres supplicatio decre-

Legatus Venetorum ad Maximilianum ob pacis tractationem missus.

cre-

ereta est. Antonius tacite profectus Feltriam ubi venit, literas sibi obviam missas accepit, quibus ei Maximilianus suis in locis atq; oppidis dies octo commorandi potestatem faciebat. Eis literis non contentus Antonius, quòd tam brevi temporis spatio Maximilianũ convenire, remq; tantam perficere posse se non confidebat, alias longioris moræ literas sibi mitti postulavit, easq; in castello Butistanio, quod est in extremis reip. finibus, se expectaturum confirmavit.

Antonio itaq; Butistanii eas litteras expectante, hostes qui Veronæ erant, à Maximiliano atq; ab rege Galliæ haud parva manu aucti, commeatu & tormentis per Athesim flumen ad eos in ratibus Tridento missis, oppido egressi, ut exercitum reipublicæ aggrederentur, ad Grittum, qui non longè aberat, contenderunt: congressiq;, cùm Veneti propter paucitatem permerentur, eos repulerunt, ducentosq; ex equitibus captivos fecerunt, interfectis perplurimis, & Suavium ac Leonicænos ceperũt. Grittus cum reliquis, qui quidẽ fortissimè pugnaverant, in Atestinorum se fines recepit. Fuerat hostium numerus equitum gravis armaturæ septingẽtorum, levis mille quingentorum, militum circiter septem millium cùm Vasconum, tum Germanorum, ad quos gregariorum magna multitudo accesserat: quibus omnibus Palitia Gallus homo non obscuri inter suos nominis præerat. Ejus prælii nuncio accepto nõ mediocris timor Patres incessit, ne eo successu hostes sublati Patavium improviso se conferrent, quod vacuum defensoribus sciebant esse, ut de eo capiendo, quid possent, experirentur. Augebant eum timorem literæ à magistratibus Alpinis ad eos datæ, Maximilianum Tridentum venisse, rumoremq; satis constantem vagari illum propèdiem in fines reip. Taurisum versus impetum facturum: quas ob res legatum, qui Taurisi re-

Venetorum prope Veronam clades.

bus belli præesset, Joannem Paulum Gradenicum Patres legerunt: & militum quina millia undecunque celeriter conscribenda esse sanxerunt: atque uti è nobilitate cives viginti Patavium, decem Taurisum mitterentur ad eas urbes custodiendas, cum X. militibus singuli totidemque è plebe urbana cum tribus, qui portis eorum oppidorum adsisterent, Senatusconsulto addiderunt: Grittumque exercitum sine mora Patavium adducere jusserant: scripsisse enim Justiniano, ut si quippiam cognosceret, quod impedimento esset, quo minus conveniret inter Maximilianum atque rempublicam, quamprimum posset, ipse operam daret, ut quicquid id esset, omnibus modis è medio prorsus tolleretur. Quoniam autem Principis, & ejus collegii jussu edictum propositum fuerat, ne cui, qui fisco deberet, frumenta possessionum suarum in urbem advehere, nisi ipsis permittentibus, liceret: ne eas res advectiones moraretur, altero edicto facultas in urbem advehendi civibus omnibus est data. quodque sunt in Sili flumine molæ frumentariæ perplures, quib. civitas utitur, eas qui custodirent, armatos homines in naviculis XXIIII. uti suburbia, quæ à Septentrionibus sunt, mitterent, Senatus jussit, eque inter ea, quæ quatuor sunt, diviso navicularum numero, cum Muriani Torceliique magistratibus, qui eis præessent: panisque classicus omnibus cum viginti dierum stipendio publicè datus: quorum dierum spatio quid hostes molirentur sciri posse Patres existimaverant.

Edictum de frumentis advehendis.

Exercitu Patavium adducto, militibusque mille in Rhodigianis finibus qui erant, quos Patres evocaverant, eòdem introductis, magna est hominum fuga ex agris cùm Patavium tum etiam Taurisum facta, ut omnes viæ carrorum, pueros, mulieres & impedimẽta domestica convehentium, implerentur, quem timorem

Hominum fuga ex terrore panico.

augebat, quòd afferebatur, quoniam hostes Leonicenis captis majorem oppidanorum partem unà cum mulieribus & infantibus interfecerant, oppidumq; & vicos aliquot incenderant, eos omnibus in reip. locis idem esse facturos. itaq; Bassiani Asuliq; magistratus relictis municipiis, quibus praerant, nullis eos hostibus impellentib. sed sola earum rerum auditione perterriti, Taurisum profugerunt. Missus autem eò Laurentius Ceretanus præfectiq; alii cum militibus & equitibus levissimis fractos jam civium & reliquorum animos confirmaverunt: qui unà cum Gradenico legato, ut oppidum redderent, communitius, animum intenderunt, magnumq; agricolarum numerum, qui in oppidum confugerant, nacti celeriter ejus quod intenderant, non parvam partem effecerunt. Frumenta, quæ in agris erant, in oppidum comportari mandaverunt. Præterea, ut in urbe major numerus reperiretur eorum qui è nobilitate, quive è plebe Patavium aut Taurisum accederent: utq; ad id faciendum eo promptiores essent, præter Bartholomaeum Mustium, qui jam sese Patribus obtulerat cum armatis hominibus XXX. duos menses in utro vellent oppido, sua impensa reip: operam navaturum, & Sabam hominem è plebe, qui cum decem, ac propterea magnopere laudabantur, proposita fuerunt premia, tam iis qui è nobilitate, quàm iis qui è plebe, pro sua quibusq; conditione, qui ad tutanda ea oppida ire vellent.

Hostes interea vacuam hominibus Vicetiam, quòd propè universa civitas fuga Patavium atq; ad urbem se contulerat, facile ceperunt: Pandulfusq; Malatesta Citadellam, ab illis eò cum equitib. quadringentis propinquo ejus misso. Eas ob res Patrum jussu sacerdotũ & sacrarum viginum collegiis tercenta staria frumenti dono data, ut preces Diis immortalibus pro rep. facerent. Vicetia desolata occupatur ab hostib.

Atq; ut pecunia quibus posset modis exigeretur, lex antea perlata, nunquam autem palàm proposita, quòd asperior duriorq; esse Patribus videbatur, in Senatu lecta est. Ea erat ejusmodi: Qui senatores fisco deberent, decem dierum spatio in ærarium conferrent: qui id non fecerit, à Senatu excludatur, aliusq; in ejus locum sublegatur. Et alia item ejusmodi: Qui in ærarium pecuniam inferret, ea illi accepta unà cum decima à quæstoribus referatur: qua is pecunia quæ ipse quæve quis alius portoria ullis urbanis magistratib. debiturus in posterum sit solvere, acceptumq; ac relatum facere possit. Etiam à Decemviris, prædia reip. fundiq; aliquot in Cypro insula ut venirent, eaq; statim ad urbem pecunia trajiceretur, latum. Sed eam legem quæ de iis qui fisco debent, à Senatu ejiciendis loquebatur, paulò pòst etiã ad omnes alios magistratus cum urbanos tum provinciales extensam atq; amplificatam majora comitia probaverũt: itaq; perplures magni viri à rebus publicis tractandis ejecti, in privatorum numero sunt habiti.

Lex de Senatoribus fisci debitoribus.

Lucius molestè ferens se à Senatu missum fuisse, tametsi velle quiescere ipsemet Patribus significavisset, querelisq; ea de re legatorum aures quotidie obtundẽs, id perfecit, ut Senatus, ne in illum ingratus esse ulli hominum videri posset, pristinum ei locũ restituerit: quo in loco tamen parum tẽporis esset futurus, Joanne Paulo Balione brevi ad exercitũ venturo, cui parére Lucium oporteat: tametsi, etiamsi ad exercitum Balio nũquam venisset, non tamen irrita ejus Senatus opinio fuisset, non multum scilicet temporis in sua præfectura futurum Lucium: paucos enim post dies in febriculam incidens, ea in horas graviore facta mortem obiit.

Lucii copiarum præfecti ob dimissionem querela, & obitus.

Romæ autem accito ad sese reip. legato Julius, qui cum erant Hispaniæ Britanniæq; regum legati, ei proposuit, se cum illorum legatorum regibus cumq; rep.

Julii Pontific. consiliũ de bello Regi Galliæ inferendo.

fæ-

fœdus inire statuisse, quo ex fœdere Galliæ regi bellum eodem tempore omnes facerent: ei bello Ferdinandum confirmare equitum gravioris armaturæ mille ducentorum, levioris mille, millium numerum se præstaturum: totidem item Heinricum: quibus copiis bellum à suis finibus in Galliæ fines inferat: ipsum autem suum exercitum bene plenum paratumq; in commune allaturum: idem ut Veneti se facturos polliceantur, nõ tam hortari, quàm confidere, nulla eos in re desiderari suum munus atq; officium permissuros: neq; enim ullius sociorum tã referre id bellum fieri, quàm reip. itaq; jubere ipsi, ut ea Senatui perscribat, petatq; ab eo syngrapham, qua pro ejus parte fœdus confici & conscribi possit.

Eum Julii sermonem uterq; Regum legatus Donato comprobavit. Quibus rebus cognitis, ex Donati literis Senatus omnibus suffragiis syngrapham fieri, atque ad illum mitti jussit.

Monuerant Grittus Paulusq; legati Senatũ, quoniam equites gravis armaturæ vulgò conquerebantur, eo quo merebant stipendio non posse sese equosq; suos alere tam duro tempore, tam frequenti omnis commeatus propter fugam agricolarum inopia, tantisq; laboribus perferendis: optimum factu esse, si stipendia illorũ Patres auxerint, ut lætioribus animis suam reip. operã uberioriq; cum fructu navent: quamobrem eis Senatus & stipendiorum summam auxit ad auri libram in annos singulos, quæ prius erat quinta parte minor: & duorum mensium stipendia repræsentari à quæstorib. imperavit. Equitum gravis armaturæ stipendia aucta.

Quòd autem pecunia publicè defecerat, à civibus ditioribus, quod opus esset, mutuò petere Patres constituerunt: utq; cæteri eo exemplo moverentur, dux ipse Lauredanus libras auri decem eo nomine in ærarium

Pecuniam à ditionibus mutuã colligit. Resp.

primus contulit. Id reliquorum civium perplures imitati, & ipsi pro suis facultatibus idẽ fecerunt, ut esset omnis ea pecunia libras auri ad ducentas, eoq; amplius.

Scripserant Patres ad Balionem, ut è Perusii Spoletiq; finibus pedites bis mille conscriberet, secumq; adduceret: pecuniamq; ad eam rem suis internunciis dederant. Itaq; ad eos reliquosq; illius milites & equites & comitatum advehendum, triremes nothas tres vacuas paucis administrantib. aliaq; navigia ad eã rem accommodata Patres in Flaminiam miserunt ad vicũ, qui appellatur Catholica. eisq; navigiis euntibus & redeuntib. Bondimeriũ Padanæ classis præfectũ esse præsidio jusserunt, ne quid eis Alfonsus in itinere noceret.

Taurisum novo artificio munitur.

Gradenicus in Taurisanis legatus de Laurentii & Vitellii multæ virtutis hominum consilio, ut oppidum communiret, magnam curam & diligentiam adhibebat: muros reficiebat: è turribus, quæ in iis erãt veteri consuetudine altiores, quàm præsens rei militaris ratio postulabat, superiorem partẽ detrahebat: fossas latiores & profundiores faciebat, aggerẽ construebat, extra oppidum per quingentos passus tecta diruebat, arbores succidebat, ut nihil aut prospectui, aut ejaculandis tormentorum pilis obesset. Aqua Silis fluminis, quod flumen oppidum interfluit, ut in oppido sustineri posset, quæ hostib. accedentibus effunderetur ad omnem circa oppidum regionem submergendam, alveos è lateribus solidissimos cũ ostiis lapideis plurimis, ad quãvis vim aquæ brevi evomendam, concamerationesq; sub mœnibus perq; aggerem firmissimas exædificabat. quod opus magna impensa postea perfectum expletumque ejusmodi nunc quidem est, ut neque pulchrius & elegantius, neq; aptius atq; accommodatius quicquã ullum ad oppidum muniendum & tuendum aliis in locis ferè conspiciatur.

Hostes

Hostes autem, quorum erat numerus propè viginti millium, ulterius per Vicetinos fines progressi, incendiisq; omnia fœdantes, Camisanumq; maximè, totius agri plenissimum vicum, ut incendia usq; Patavio prospicerentur, Bassianum oppidum ceperunt, diripuerunt, virgines violaverunt: è quibus tamen equites Epirotæ reip. extremum agmen aggressi triginta captivos Patavium, unde venerant, intulerunt. in iis Hieronymus Posterla, Mediolanensis civis, homo satis dives fuit.

Hostiū per Vicetinos fines progressus & irruptiones.

Interea Justinianus, quem ad Maximilianum fœderis ineundi causa missum à Senatu dixeramus, cum regiis procuratorib. colloquutus, cùm ii se ad illum non semel contulissent, spretisq; quas afferebat conditionib. eum tandem missum fecissent, demum etiam revocavissent, neq; tamen convenire inter ipsum atq; illos posset, à Senatu revocatus ad urbem rediit.

Legatus Venet. à Maximiliano re infecta redit

Ac domi quidem magistratib. comitia habentibus, Bartholomæoq; Mustio, qui amanter Patavium profectus tuendo oppido cum triginta militibus sua impensa, uti suprà dictum est, reip. operā dabat, senatore tanta civium voluntate declarato, ut multò ipse majore suffragiorum numero, quam ullus ex suis competitorib. id muneris adeptus esset: tametsi magna illorum pars in eo magistratu sæpius fuerint, quæ res maximè adversaria solet esse iis, qui idem petunt: Lauredanus Dux ad cives conversus ejusmodi sermonem habuit: Lætari se plurimum, quòd ipsi favore suo atq; benevolentia eos in primis cives prosequātur, suffragiaq; sua iis honestandis conferant, qui communi cōmodo inserviunt, seq; pro patria periculis objiciunt, & impendia rei familiaris erecto animo sustinent: itaq;, inquit, non omnino Deos immortales iratos nobis esse atque adversos puto, cum hanc vobis mentem datam, atq; hunc ab illis sensum videam, ut qui amore patriæ in labores,

Bartholomæus Mustius senator ob merita declaratur.

Lauretani ducis oratio de populi in benemeritos grato animo.

in

in discrimin sese dant, maximè dignos vestris muneribus existimetis, atq; illis qui minus id faciunt, præferendos vestris sententiis judicetis. Gratulorq; Mustio, quem hoc honore amplificavistis: quo quidem gavisurum eum puto in illis suis laboribus longè magis, quã si omnibus commodis affluens, plurimis in voluptatibus versaretur, summaq; vitæ securitate frueretur: hoc est enim verè vivere, prodesse patriæ, defendere rẽpub. tueri cives suos, vitam sine libertate minimi facere, etiam præferre mortem servituti: hæc qui secum reputat, qui sentit, ille mihi præstans & magnus civis videtur, ille dignus in quem unum à sua civitate omnia studia, omnes honestates conferantur. Hæc vos cives, mea mihi vita chariores, dies atq; noctes cogitare oportet, ut Mustio similes, cùm usus erit, patriæ laboranti succurratis: quod si feceritis, & illa beneficiorum & laborum vestrorum memor, omnes suas dignitates in vos profundet, & ipsi non ab ea modò, quod tamen civi egregio & amanti patriæ satis esse planè debet, sed etiam omnibus ab hominibus laudabimini: nam qui acta civitatis nostræ conscribunt, vestra nomina suis libris inserent: ita virtutes & benefacta vestra legentur, aliis narrabuntur, per ora gentium & seculorum pervagabuntur, nomenq; vestrum æternitati commendabitur.

Hac oratione à Lauredano habita, perplures cives ipsi & magistratibus se paratos obtulerunt, neq; rei familiari, neq; vitæ suæ parcere, ut saluti publicæ pro virili sua opem atq; præsidium afferant. Ita comitia dimissa.

PETRI

PETRI BEMBI RERUM VENETARUM HISTORIÆ LIB. XII.

Epitome.

Clades in Istris à Friapane accepta. Gallorum ac Germanorum in Carnis & alibi progressus Iulii ægritudo. Pisaurum à Iulio Franciscomariæ traditur. Germanorum ex Alpibus populationes Gallorum ad maius littus usque incursiones. Venetorum cum Iulio & Britannie rege fœdus. Galli & Germani Tarvisium obsident, eorumque discessus. Lex de novo navalium magistratu creando lata. Exercitus ad amissa in Carnis recuperanda missus eiusque res gestæ. Vicetia ad reipub. imperium redit. Iulius eos qui Pisanum concilium coegerāt cardinalatu spoliat. Brixia & Bergomum à Venetis capitur. Varia pacis cum Maximiliano negotia. Bononia à Pontificiis & Hispanicis copiis obsessa, à Gallis liberatur. Venetorum ad Villam francam clades Brixia à Gallis expugnatur. Duodecim Helvetiorū legati ad urbē veniunt. Induciæ inter Maximilianū & Venetos. Pugna apud Ravennā Lateranensis cōcilii initiū. Ravenna à Pontifice cum arce recuperatur. Helvetii se Veneto exercitui coniungūt, eorumq; res gestæ. Bononienses se iterū Iulio dedunt. Galli tota Insubria pelluntur. Selimus patri regnū eripit, eiusq; ad Venetos legatio. Genua à Iano Fregosio capitur. Alphōsus Atestinus à Iulio interdicto absolvitur, & Roma aufugit. Helvetii à Iulio, Rom. reip. defensores appellantur. Iulii in Alphonsum conatus irriti. Mediceorum Florentiam reditus. Iulius Galliæ regi aqua & igni interdicit. Veneti Cremam recipiunt. Gallorum in Aquitania clades. Veneti cum Ægypti rege fœdus renovant. Neapolis prorex Brixiam capit. Iulii cum Maximiliano fœdus, à Venetis alienatio & obitus. Leonis X. creatio.

O tempore in Istris incommodum acceptum est, fugatis equitibus & militibus reip. cum legato ejus regionis Andrea Suriano, à Christophoro Friapane, qui se in insidiis occultaverat, prædaq; facta. quas ob res paulo post Suriano à civib. malè audiente, Sebastianus Justinianus à Senatu lectus est, qui legatus Istris regendis eò se statim conferat, cùm antea regendis Dalmatis lectus fuisset.

Clades in Istris à Friapane accepta.

Ab

Gallorũ & Germanorũ in Caris populationes & progressus.

Ab hostibus vero Gallis Germanisq; Asulũ & Marostica facilè capta: qui cùm in planitie populationes facerent, Epirotis reip. extremum illorum agmen carpentibus, plurimos ex suis non semel amiserunt: quod quidem detrimentũ sarcitum cum fœnore est, Vasconibus mille quingentis aucto eorum exercitu. A. Fossæ autem Clodiæ municipibus classicula celeriter coacta, fugatis Alfonsi navibus, perplura ab eis capta optimis mercibus onusta navigia recepta sunt in Vatreni ostio, atq; ad urbem & ipsum ad forum magnis acclamationibus & tubarum ac tympanorum strepitu & tibiarũ sonis, tanquam in triumphum ducta.

Iulii ægritudo, ob quã Pisaurũ Frãcisco Mariæ tradit.

Auctis vero admodum febribus, quibus iterum tentari cœperat Julius, ut se moriturum crederet, Frãcisco Mariæ fratris sui filio, quòd Alidosium Cardinalem interfecerit, ne crimini esset, decrevit, scriptisq; id literis est testatus: Pisaurumque oppidum regendum & obtinendum ei tradidit, quod hæredes ejus sequerentur, stipendio levissimo in annos singulos dari Romanis Pontificibus imperato: filiæq; suæ Felici libras auri centum viginti, totitemque Francisco Mariæ, alterosque totidem Nicolao Ruxero sororis suæ filio dono dedit.

Exierant Vicetia hostium equites gravis armaturæ centum, levioris ferè ducenti, milites Vascones quatercentum Verona profecti, ut Marosticam se conferrent: id cùm ab agricola Federicus Contarenus cognovisset, qui Patavio egressus cum equitibus levioribus quingentis, ut hostibus si quà posset noceret, eandem regionem versus se conferebat, cum tertia suorum equitum parte, quò illos iter facturos arbitrabatur, se convertit: reliquas duas partes diversis itinerib. si hostes reperire possent, misit, cum mandatis, ut qui priores hostium agmen conspicarentur; id celeriter reliquis significandum

dum

dum curarent. Accidit autem, ut ipse in eos prior incideret: itaq; unà cum Guido Rangonio magni animi adolescente sine mora congressus, parum abfuit quin ab eis caperetur. Rangonius quidem ab equo dejectus in manus hostium venit: quorum impetum Federicus tẽperanter sustinens eos morabatur, dum reliqui, ad quos accersendos miserat, accederent: id dum per horæ spatium fit, reliqui adveniunt, tum reintegrato simul prælio, cùm diu atq; acriter utriq; pugnavissent, hostes superantur. seq; fugæ mandantes, quòd equitum nostrorum celeritatem effugere non poterant, milites conciduntur: reliqui omnes ad unum capiuntur cum jumẽtis sarcinariis permultis, quæ supellectilem magni precii ad Palitiam reliquosq; duces afferebant, cumq; mulierum turba, quæ agmen sequebantur. Rangonius equitem, qui eum ceperat, à se captivum factum, in equi sui postremo dorso Patavium in reditu ingrediens adduxit. erat autem hora noctis ferè tertia, ut multis luminibus allatis utrunq; agmẽ victores simul & victi non ingratum spectaculum Paulo legato, qui in porta aderat, & oppidanis dederint. Grittum legatum ob adversam valetudinem Senatu permittente Patavio sui ad urbem detulerunt: & Bondimerium è Fossa Clodia eadem de causa item sui. Venetorum cum hostib. conflictus.

Lucio mortuo dum Balio ad exercitum venit, Bernardinum Braccium, egregia fide hominem, pro præfecto copiarum reip. Senatus esse jussit: quæ res præfectis reliquis exercituiq; omni gratissima sanè fuit: eiq; in præsentia datæ libræ auri decẽ in stipendium, quinq; autem in menses singulos ad victum institutæ. Meleagro etiam Foroliviensi, quoad Joannes Græcus qui longinquo morbo detinebatur, convalesceret, ejus equites regendi dati unà cum aliis levioribus quinquaginta qui Lucii fuerant: ex centum autem gravis

armatu-

armaturæ, qui fuerant ejusdẽ Lucii, Guido Rangonio septuagintaquinq; reliqui Tadeo Vulpio distributi.

Theodorus Palæologus.

Atq; inter hæc Theodorus Palæologus, homo reip. amantissimus, Zacyntho rediens equos quinquaginta levissimos ad urbem secum duxit. cujus ab insulæ pratura, Joannes Barbadicus Triumvir ad magistratuum provincialium furta criminaq́; cognoscenda, Hieronymum Bernardum ejecerat, pecuniis omnibus, quas nullo jure abstulerat, restitutis, ipso ad urbẽ se sisti jusso, Stephanoq́; Capello Proprætore in insula instituto: eam enim illi potestatem Decemviri dederant.

Germanorũ ex alpibus populatio-nes.

Hostes cùm frequentes populationes in Alpibus fecissent, Belunium cepissent, castella multa & vicos diripuissent, cum carris quamplurimis, qui naviculas ad pontes sustinendos binas singuli, quiq́; ipsos pontes disclusos atq; in partes plurimas sejunctos ferebãt, Plavim flumen versus se contulerunt. quorum discessu cognito, Federicus Contarenus Janesq́; Fregosius, Patavio ad castellum Francum procurentes, porta succensa municipium capiunt unà cum præfecto, quem hostes ibi reliquerant ad commeatum procurandum, & ejus equitibus aliquot militibusq́; triginta, cumq́; iis qui panem exercitui conficiebant, quorũ erat non parvus numerus: farinæq́; carros aliquot abstulerunt, frumẽtiq́; aliquantum modum, ut Epirotæ ferè omnes oneratos admodum ea præda equos suos in reditu habuerint.

Castellum francum.

Tarvisanorum in perficiendis munitionibus sedulitas.

Taurisi autem Legatus præfectiq́;, quòd hostes ad se venturos intellexerant, eam diligentiam perficiendis munitionibus adhibuerunt, ut non ipsi modò reliquiq́; cives Veneti & Taurisani, ex nobilioribus, sed ipsæ etiam mulieres singulis dieb. plures horas terra suis manibus fodienda & convehenda laborem forti animo subierint.

Posito in naviculis ad Plavim ponte, Germani flumen

men transierunt. Galli trajicere noluerunt, verentes ne Germani, cùm suæ terræ finibus appropinquavissent, cupiditate domum redeundi, & quòd eis stipendia ferè non persolvebantur, se relinquerent. erat autem Gallorum numerus propè viginti millium, Germanorum duodecim millium, præter equites utriusq; armaturæ circiter octingentos: quorum graviores more ipsorum duos ad summum singuli, sæpe etiam unum tantùm equum habebant. Germani igitur Sacilium profecti, oppido defensoribus vacuo facilè potiti sunt, atque ibi commeatu, quo antea caruerant, exercitum refecerūt. Eo capto municipio magnus est omnibus illis populis injectus timor, ne ab iis ferro atq; igni ob innatam genti feritatem & crudelitatem vastarentur. Quare cognita, fortunæ favore usi, & sua paulisper remissa vulgò sæviendi consuetudine, non multis diebus eam omnē regionem in suam potestatem redegerunt. Germanorū progressus.

Ea tempestate ne pecunia Patres deficeret, propterea quòd rerum fisco cedentium Triumviri magnū suis in libris publicè debentium civium numerū habebant, Senatus legem scivit, ut iidem Triumviri bona civiū fisco debentiū omnia, quæ sui juris fecissent, facturive essent, ipsi in foro licerentur, licentibus partem eorum bonorum tertiam fisci novissimi pecunia vel sua, vel aliorum, cujus essent creditores, emere liceret, si pro reliquis duabus partibus numeratò persolvissent: eaq; bona ita distracta si redimere priores domini voluerint intra dies octo eo modo, quo empta erunt, possint: si noluerint, eæ emptiones nullum postea præjudicium patiantur, sed firmæ solidæq; sint tota tempora. Lex de bōnis civium fisco debentium.

At in Carnis Germani etiā Covoli arcem, quæ quidē nulla vi expugnari poterat, uti antea dictum est, qui in ea erant se dedentibus, ceperunt. quo accepto nuncio Aloisius Gradenicus Utini magistratus, magni fa- Germani Covoli arcē occūpant.

nè, sed parum muniti oppidi, relictis prædæ hostium magni precii tormentis, ex eo discessit. Dein Portus Gruarius, pauloq; post Mota ad Liventiam flumen municipium, & non longè ab eo flumine Vdertium captum, quoniam verò earum regionum ferè omnium, quæ citra Plavim sunt, agricolæ se in ultimas Taurisanorum collium sylvas abdiderant, Galli magna cum manu eò profecti, atq; introrsus patefactis viis, non parvam eorum partem conciderunt, magnamque armentorum pecorumq; vim, quam illi secum adduxerant, abstulerunt, mulieresque eorum ætate ac forma non spernenda tenuerunt. Alia autem ex parte à Germanis Sacilium Carnicum est captũ. Ea re audita Patres, ut Gradiscas communirent, curam adhibuerunt, missis eò celeriter equitibus, &, quos in urbe conscripserant, militibus cum centurionib. & præfectis: quæ tamen cura nihil illis profuit: positis enim ad castelli muros castris, cùm Germani tormentis, quæ nec multa nec magni ponderis habebant, eos quatere cœpissent, qui in eo erant sese hostibus dediderunt, cùm defendere municipium parvo negocio potuissent. Fovebantur autem Germani à plurimis Forolivianis civibus, atque ab Antonio Saorniano quidem maximè, uno ex Vtini principibus & nobilitate & opibus & reipublicæ paulò antè gratia in primis claro, qui nulla unquam lacessitus injuria ad Maximiliani duces profugerat, eosque rebus omnibus juvabat, autorque illis fuerat, ut se Gradiscas conferrent. nisi tamen injuriam accepisse illum est existimandum, quòd paucos ante menses coactis agrestibus hominibus clientibus suis magnã in civitate cædem fecerat, trucidatis plerisque honestissimis civibus adversariis suis, eorumque ædificiis incendio absumptis, ut neque jus, neque pudor, neque timor reipublicæ, neque magistratus qui aderat, reverentia

Gallorum rapina.

Gradiscas Germani capiunt.

ventia continere illum potuerint: quod tamen ejus consilium apud consobrinum suum Hieronymum Saornianum tanti non fuit, ut eum ab officio atq; ab amore reipublicæ abduceret. nam cùm ille suum in castellum, quod in Osopio monte est loco alto atq; edito, via que Germania plurimum aditur, imminens, quodq; pridem has ad res magna sua impensa exædificaverat, se contulisset, ducesq; Maximiliani ad eum misissent, uti se dederet, eiq; necem & incendium exemplaq; ultima interminati essent, nisi paruisset, spretis eorum minis se ad defensionem forti & constanti animo comparavit, literasq; ad Senatum ea de re dedit, pollicitusq; est Patribus, nihil se indignum suis majoribus, nihil à reipublicæ erga se charitate alienum, nihil Antonii rebus simile commissurum. quibus acceptis literis Patres Joanni Viturio, Taurisi qui erat, mandaverunt, ut Osopium evestigiò cum quadringentis equitibus contẽderet Hieronymo auxilium laturus. Cumq; dies comitiorum senatoribus sexaginta creandis venisset, Hieronymus Saornianus pluribus suffragiis, quàm ullus alius, est senator renunciatus: tantùm civitati in tã turbidis reip. temporibus, optimus in illam Hieronymi animus gratus & jucundus fuit.

Osopius mons.

Hieronymus Saornianus Senator.

Idem Patres cum fisco debentes in tot eos latis legibus non tamen in ærarium conferrent: ad eas leges, de quibus in superiore libro dictum est, aliam etiam in Senatu legem sciverunt, quæ paulò pòst majoribus in comitiis est perlata: qui magistratus vel sint, vel futuri sint, afferant singuli reip. scribis fidem quatuor magistratuum scripto confirmatam, Triumvirûm scilicet, qui proventibus reipublicæ præsunt, quiq; res fisco cedentes administrant, & q regni Cyprii Triuviri appellãtur, & itẽ Quinquevirûm sale reipub. procurando, se, quod debeant, persolvisse: qui non attulerit, is magi-

Lex alia de Fisci debitoribus.

stratum reip. neque obire, neque adire ullum possit. qui autem ex iis magistratibus fidem fecerit, aliquem civem solvisse, qui non solverit, is magistratus mulctæ nomine civis illius omne debitum reipublicæ persolvat: scriba verò qui tabellam confecerit, à suo munere obeundo expellatur. Neque tamen ea lege satis esse factum Decemviri existimantes, pleniore coacto collegio sanxerunt, ut fisci debitores detinerentur, custodiæque traderentur, à qua nequirent liberari, quoad solverent: tabellamque cum centum eorum nominibus suis ministris dederunt jubentes, ut quemlibet eorum caperent.

Fisci debitores custodiæ mandantur.

Inter hæc legati, Patavii qui erant, Paulus & Christophorus certiores facti, Mediolano Brixiaque hostium equitatum optimi generis ad Suavium municipium venisse numero ad quatercentos cum præfectis octo, ut ad Palitiam se conferrent, equites & milites Guido Rangonio duce miserunt, qui eos, si possent, interciperent. Ii celeriter Suavium profecti, cùm ante lucem ad oppidi se portas tacitè contulissent, partẽ militum collem, in quo est arx, ascendere jusserunt, ut se in arcem inferrent. Missi elusis qui arcem custodiebant militibus, cùm se & ipsi custodire illam dicerent, scalis quas secum attulerant positis muros conscenderunt, interfectisque qui primi se opposuerant, arcem tenuerunt, nomenque Marcium conclamaverunt. Iis exauditis vocibus præfecti hostium armis captis equisque insessis, cùm portas obsideri à Venetis intelligerent, facto ex equitibus gravis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus subsequentibus, condensi apperta oppidi porta eruptionem facere contenderunt, omnesque ad unum capti sunt, Pataviumque perducti. Ex præfectis fuere Continus Melzius Galeatii Mariæ, qui dux Mediolansium fuerat, filius nothus, Sebastianusque Atestinus Alfonsi Ferrariensis ducis pa-

Suavium per insidias captum à Venetis.

truelis

truelis frater, aliiq; claro loco nati quatuor. Melzius adversa valetudine conflictatus in itinere interiit.

Eodem ferè tempore à Gallorum hostium equitibus, vado in Liquentia flumine invento, incursiones sunt usq; ad littus, quod Majus appellatur, & vicina tribus portubus littora, qui portus à Septentrionibus propè ad urbis æstuaria pertinent, omnia prædantibus armentaq; abigentibus, factæ, atq; ii redire ea cum præda volentes, quòd flumen imbribus creverat, trajicere non potuerunt. Ea re à Patrib. intellecta missi cũ cymbis bellicis è plebe urbana qui illos interciperent, celeritate non magnopere usi, eos in castra revertisse intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amissis. Gallorũ ad maius littus usq; occursiones.

Petrus etiam Dureus non multo antè à rege Hispaniæ ad Maximilianum Legatus pacis cum Patribus ineundæ causa missus, cùm apud illum dies aliquot fuisset, Venetias venit, hortatusq; Patres est, inducias cũ Maximiliano facerent: quarum induciarum tempore pax tractari commodè conficiq; inter ipsos posset. Senatus literas Romam ad Legatum dedit, qui de eo Julium certiorem faceret, eumq; ad fœdus, de quo pridẽ agebatur, conficiendum omni studio & diligentia hortaretur: quod quidem fœdus impediri ulla induciarum tractatione nolebant. Pacis inter Venetos & Maximilianum tractatio.

Idem Patres sanxerunt, ut quæ oppida, quæve arces captæ ab hostibus fuissent, earũ magistratus & præfecti, qui eas tradidissent, quive profugissent, in urbe se ad carcerem sisterent, ut de eis judicium fieri posset. Ex iis pridie No. Octobris viginti duo numero in publicas custodias profecti sunt, adhibito suo prade quilibet, è custodia se non abiturum. Præfecti arcium deditarum custodiæ mandantur.

Romæ autẽ paucos post dies Legato procurante fœdus ab Julio & Ferdinando & Venetis percussum est: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Julium viginti Fœdus inter Pontificem Ferdinandũ & Venetos, eiusq; conditiones.

stratum reip. neque obire, neque adire ullum possit. qui autem ex iis magistratibus fidem fecerit, aliquem civem solvisse, qui non solverit, is magistratus mulctæ nomine civis illius omne debitum reipublicæ persolvat: scriba verò qui tabellam confecerit, à suo munere obeundo expellatur. Neque tamen ea lege satis esse factum Decemviri existimantes, pleniore coacto collegio sanxerunt, ut fisci debitores detinerentur, custodiæque traderentur, à qua nequirent liberari, quoad solverent: tabellamque cum centum eorum nominibus suis ministris dederunt jubentes, ut quemlibet eorum caperent.

Fisci debitores custodiæ mandantur.

Inter hæc legati, Patavii qui erant, Paulus & Christophorus certiores facti, Mediolano Brixiaque hostium equitatum optimi generis ad Suavium municipium venisse numero ad quatercentos cum præfectis octo, ut ad Palitiam se conferrent, equites & milites Guido Rangonio duce miserunt, qui eos, si possent, interciperent. Ii celeriter Suavium profecti, cùm ante lucem ad oppidi se portas tacitè contulissent, partem militum collem, in quo est arx, ascendere jusserunt, ut se in arcem inferrent. Missi elusis qui arcem custodiebant militibus, cùm se & ipsi custodire illam dicerent, scalis quas secum attulerant positis muros conscenderunt, interfectisque qui primi se opposuerant, arcem tenuerunt, nomenque Marcium conclamaverunt. Iis exauditis vocibus præfecti hostium armis captis equisque insessis, cùm portas obsideri à Venetis intelligerent, facto ex equitibus gravis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus subsequentibus, condensi apperta oppidi porta eruptionem facere contenderunt, omnesque ad unum capti sunt, Pataviumque perducti. Ex præfectis fuere Continus Melzius Galeatii Mariæ, qui dux Mediolansium fuerat, filius nothus, Sebastianusque Atestinus Alfonsi Ferrariensis ducis patruelis

Suavium per insidias captum à Venetis.

truelis frater, aliiq; claro loco nati quatuor. Melzius adversa valetudine conflictatus in itinere interiit.

Eodem ferè tempore à Gallorum hostium equitibus, vado in Liquentia flumine invento, incursiones sunt usq; ad littus, quod Majus appellatur, & vicina tribus portubus littora, qui portus à Septentrionibus propè ad urbis æstuaria pertinent, omnia prædantibus armentaq; ab gentibus, factæ, atq; ii redire ea cum præda volentes, quòd flumen imbribus creverat, trajicere non potuerunt. Ea re à Patrib. intellecta missi cũ cymbis bellicis è plebe urbana qui illos interciperent, celeritate non magnopere usi, eos in castra revertisse intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amissis. Gallorũ ad maius littus usq; occursiones.

Petrus etiam Dureus non multo antè à rege Hispaniæ ad Maximilianum Legatus pacis cum Patribus ineundæ causa missus, cùm apud illum dies aliquot fuisset, Venetias venit, hortatusq; Patres est, inducias cũ Maximiliano facerent: quarum induciarum tempore pax tractari commodè conficiq; inter ipsos posset. Senatus literas Romam ad Legatum dedit, qui de eo Julium certiorem faceret, eumq; ad fœdus, de quo pridẽ agebatur, conficiendum omni studio & diligentia hortaretur: quod quidem fœdus impediri ulla induciarum tractatione nolebant. Pacis inter Venetos & Maximilianum tractatio.

Idem Patres sanxerunt, ut quæ oppida, quæve arces captæ ab hostibus fuissent, earũ magistratus & præfecti, qui eas tradidissent, quive profugissent, in urbe se ad carcerem sisterent, ut de eis judicium fieri posset. Ex iis pridie Non. Octobris viginti duo numero in publicas custodias profecti sunt, adhibito suo præde quilibet, è custodia se non abiturum. Præfecti arcium deditarum custodiæ mandantur.

Romæ autẽ paucos post dies Legato procurante fœdus ab Julio & Ferdinando & Venetis percussum est: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Julium viginti Fœdus inter Pontificem Ferdinandũ & Venetos, eiusq; conditiones.

dierũ spatio tenebatur equites gravis armaturæ mille ac ducentos, levioris mille, militum decem millia: & si mari opus erit bellũ facere triremes undecim: quã quidem militũ & equitum manũ in regno Neapolitano jã propè paratã habebat: in quorũ stipendia Julius quadringentas auri libras in menses singulos daret, duorum mensium stipendio in præsentia Neapolim misso. Ejus stipis universæ mediã partẽ se persoluturos Veneti receperunt, classemq; suã Julio, cùm vellet, daturos. Fœderis socium sese fieri cupere Henricus Britanniæ rex, Ferdinandi gener, per Legatum suum, qui Romæ erat & tractando fœderi interfuerat, magnopere ostẽdebat: ejusq; tantummodo syngrapha qua id confieri posset, expectabatur: eaq; postea perlata, fœderi & ipse se addixit. Causa fœderis proposita est, ut quæ Julius Gallis ejus hostes adjuvantib. amiserat, recuperarentur. Ferdinandus enim videri se propter Venetos ulla ex parte fecisse noluerat, ne Maximilianum offenderet, cui se amicũ profitebatur. Verũ ipse Julius per suas literas Venetis separatim est pollicitus, quicquid oppidorũ & ditionis eorum fuisset, si recipiatur, id se ut reipublicæ restituatur, effecturum. posteroq; die ejus belli legatum Joannem Medicem Cardinalem creavit.

Britanniæ rex fœderis fit socius.

Patres Andream Grittũ, qui ex morbo in urbe convaluerat, iterum Legatum legerunt, & Patavium reverti jusserunt. Cùm autẽ Daniel Barbadicus & Laurentius Priolus lecti à Patribus, Quinqueviri rebus maritimis in Senatu procurandis ætatem probare non potuissent, paucíq; eis menses legitimi temporis deessent, datis mutuò reipublicæ senis auri libris, ad magistratum obeundum sunt admissi.

Atq; in Istris quidem cùm earum regionum hostes Christophoro Friapane duce aliquot oppidula reipublicæ cepissent, vigintiquinq; equites Mugiam ad mare oppidum

oppidum cum turbis & tympanis miserunt, qui illud Maximiliani nomine à civib. peterent: illi se tueri velle urbem reip. responderunt. Magistratus autem Venetus ibi qui erat, quà equitibus in reditu erat transeundum, Bombizam Mugianum fortem hominem cū bireme atq; navicula breviore itinere misit, qui spatio celeriter confecto, navi prosiliens cum revertentib. congressus majorem eorum partē cecîdit. posteroq; die Friapanes cum militibus quinq; millibus, equitibus nongentis ab ea parte, qua salinæ sunt, castris positis, muros tormentis muralibus dejicere aggressus, eos qui solidissimi non erant facilè aperuit, sic, ut ingredi sese posse confideret. at cives universi unà cum mulieribus eo in loco aggere intra mœnia celeriter excitato, se munierunt. Interim Andreas Ciuranus, equitum Epirotarum præfectus, Justinopoli adveniens alia ex parte in oppidum se intulit, auxilioq; Mugianis fuit. Hostes labore oppugnationis frustrà suscepto, interfectis ex eorum exercitu non paucis, vulneratis perplurimis in quibus Friapanes ipse & magistratus Tergestinus fuerunt, discedere sunt coacti. Ea in oppugnatione Bombizæ virtus magno usui suis civibus fuit.

Mugiani obsidentur sed fortiter se defendūt.

Cum hæc in Istris gererentur, Galli & Germani ad Taurisum obsidendū profecti, nō longè ab oppido, modò hac modò illac castris positis, quòd ab hostibus ex muro tormentorum pilis interficiebantur, urbem aggredi nō sunt ausi: sed Silū flumen naviculis, quas secū in carris ferebant, trajicientes, quod non satis res illis frumētaria suppetebat, prædas undequaq; abigebant eò facilius, quod agricolæ, tametsi jussi non semel edicto præfectorum fuissent, ut sua in tutū exportarent, id tamen facere magna ex parte neglexerant. itaque latè atque ad loca longinquiora vagabantur, verùm sæpius non impunè: nostri enim equites Epirotæ aliquam eorum

Galli Et Germani Taurisum obsident sed frustra.

manum assequuti cædes faciebant, prædas auferebant, commeatum qui eis superioribus è regionibus afferebatur, intercipiebant: quamobrem diebus pluribus in ea cogitatione consumptis, ad extremum desperãtes oppidum rebus propè omnibus ad sustinendam obsidionem communitum capi posse, abierunt, ut se Vicetiam reciperent. cùm paulò antea ob adversam valetudinem Joannes Franciscus Gambara Brixianus ex principibus civitatis, de quo superiorib. libris diximus, in Colle Alto mortem obiisset.

Grittus cum stipendio exercitui dando Patavium est profectus. quò quidem Balio è Fossa Clodia, advectis ad continentem per æstuaria suis equitibus & militibus, urbe ac Patribus, ne tempus tereret, ad dexteram relictis, breviore itinere paulò pòst & ipse se contulit, duobus à magistratibus, qui res bellicas in Senatu procurant Antonio Justiniano, Andrea Trivisano, quos Patres ad illum honoris causa miserant, eò perductus. Quoniam verò literæ Roma venerant, Hieronymum Donatum Legatum maximis iliacis doloribus ita jã confectum esse, ut spes propè nulla ejus vitæ sit relicta, Franciscum Foscarum, qui Prætor Patavinis fuerat, Senatus ei sublegavit, qui celeriter, si Donatus mortem obierit, proficiscatur.

Fœderis recitandi solennitas. & divitiarum ostentatio.

Cùm autem fœderis, de quo suprà dictum est, in urbe recitandi dies advenisset: quẽ quidem diem propter imbres & non serenas tempestates eousq; Patres distulerant: à Lauredano duce & principibus civitatis, ac omni Senatu, divinis auditis in æde Marcia sermonibus, ea celebritas in foro est facta, is parietum ejus ornatus, is sacrorum collegiorum, is omnium ordinum, omnis ætatis conventus & perambulatio fuit, ea vis argenti atque auri fabrefacti, & gemmatorum monimentorum per manus hominum atq; ipsis in canistris

& corbi-

& corbibus circumducta, ut mirum sanè fuerit, in tam exhausta bellis & tributorum collationibus civitate, tantum honestorum & ornatissimorum hominum frequentiam, tantos thesauros, tantas opes extitisse. In ea celebritate ubi Lauredanus in forum venit, capita fœderis è saxo edictorum clara voce à præcone pronũciata, magnis populus acclamationibus exceperat.

Hostes Tauriso profecti cùm ad Plavim flumen iter flexissent, ut commeatui, qui Corneliano erat mittendus, obviam fierent, ne à Venetis intercipi posset: eo demum à Joanne Gonzaga Francisci fratre, qui Corneliani ejus rei procurandæ causa restiterat, in carnis cẽtum adducto, in fines Patavinorum reverterunt, ædificia, quæ adire poterant, Venetorum civium, quorum erat celebris neq; parvus numerus, plerunq; comburẽtes: Medoaco flumine trajecto, Vicetiam propè hominibus vacuam, deinde Veronam non sine crebris detrimentis ob equitum reipublicæ eos insequentium audaciam se receperunt, domum reditione è Germanorum parte plurima ex itinere Veronaq; suscepta. Hostium in fines Patavinorum reversio.

Profectis hostibus, Cornelianum, Servallium, Udertium, Mota, sponte ad rempub. redierunt: idemq; factura Sacilium & Cividale nũciabatur. Portus autem Gruarii municipes Nicolao Vendramino, qui Tisanæ ejus regionis vico in agris suis erat, accersito, ut prætorem in oppido ageret, magistratum Germanorum captivum fecerunt, atq; ad urbem miserunt. neq; tamen non à militibus Germanis duobus millibus, qui repentè in Carnis extiterunt, plura reipublicæ loca infestabantur. Oppida quædam Reip. iterum accidunt.

Inter hæc, ut belli sumptib. pecunia suppeteret, Patres legem sciverunt, ut mediis domorum fructibus, qui ex locationibus proveniunt, æquam partem inquilini omnes in ærarium inferrẽt, exceptis iis, qui hoc bello ab Lex de fructibus ex domorum locationibus.

hostibus reipublicæ domo sua pulsi, se ad urbem recepissent: atque iis, quorum fructus decimam unciæ partem non excederent.

Lex de novo navalium magistratu creando.

Aliam etiam legem iidem Patres sanxerunt, ut in proximo senatu ad navalia rectius atque commodius procuranda novus magistratus legeretur, qui adesse in Principis & Patrum collegio, legesque ferre in Senatu posset: lectusque est Antonius Tronus templi Marcii procurator. itemque ut Romam literæ ad Legati scribam mitterentur, ut si Legatus mortem obiisset, ipse ab Julio Senatus nomine sacerdotium aliquod uni ex Legati liberis impetraret, quo munere demortui familia sat gravis, neque victu abundans fulciretur. Ipse autem Legatus jam obierat. At in proximis comitiis cùm Cypro insula regenda magistratus crearetur, qui reipublicæ locum teneret, Gradenicus Taurisi Legatus, & bellum diligenter administrans, eum magistratum magno favore civitatis obtinuit: quanquam competitores, ut illum eundem consequeretur, salutando prehensandoque ei rei multos dies operam dedissent: id quod Gradenicus absens, & in castris facere nequiverat: verùm illum tot labores pro republica perpessi commendatum apud omnes reddebant.

Exercitus ad amissa in Carnis recuperanda.

Post hæc Senatui placuit, ut Gradenicus præfectique equitum propè omnes ad recuperanda ea quæ respublica in Carnis amiserat, se conferrent: itaque pridie Nonas Novembris Tauriso cum tormentis profecti sunt. postridieque ejus diei Senatus hortatu Hieronymus Saornanus, in urbe qui erat, reliquique illorum oppidorum cives amici reipublicæ in Carnos ad Legatum juvandum reverterunt.

Nicolaus autem Bolanus, qui Maximiliano magna manu Butistaniũ, quòd est in Istris, obsidente, ejus municipii arcẽ, cui præfectus erat, militib. se dedentib. amise-

miserat, in urbem rediit, ut se ad carcerem sisteret. Eorum autem civium qui propter ejusmodi causas carceri se tradiderant, eo tempore perplures à judicibus absoluti sunt, atq; ad rempubl. admissi.

Ab Epirotis verò equitibus quadraginta prope Veronam homo Sequanus omnium Maximiliani equitum præfectus, quem Rosæ dominum appellabant, interceptus, cùm se magno animo defendisset, vulnere in facie accepto, cum non paucis equitibus captus, Patavium q; perductus est: quem quidem Legati honorificè exceptum Venetias miserunt: eumq; postea è custodia in Patrum collegium à duobus magistratibus. adductum, atque ad principis latus sedentem, Lauredanus ipse reliquiq; Patres bono animo esse jussum, amantissimis sunt verbis prosequuti: Vicetiaq; ad rempubl. rediit.

Rosæ dominus, equitũ præfectus à Venet. capius.

Verùm cùm annonæ caritas in urbe atq; in reliquis reipublicæ oppidis magnopere crevisset, Decemviri legem sciverunt, quicunq; se receperit ex maris Adriani à læva regionibus, atq; ab Epiro, Acarnania, Aetolia, frumenti aliquem numerum ad urbem advecturum, ei in singula frumenti staria viginti solidos rempubl. dono daturam, atq;, ut is tertiam universi frumenti partem venundare in omni sua extra urbem ditione possit, permissuram. A Senatu etiam undecim Cividalis Beluniani civibus, qui se amanter pro rep. gesserãt, vigintiquinq; agri jugera in Portus Gruarii finibus dono singulis data sunt: quæ jugera hæredes ipsorum sequantur.

Vicetia ad Remp. redit.

Lex de frumenti advectione.

Benemeritorum remuneratio.

A Rhodigianis autem oratores Patavium ad legatos missi venerunt, qui dicerent, omnes Alfonsi equites & milites Padum trajecisse, eaq; loca reliquisse, itaq; redire se ad rempubl. cupere: rogare, ut qui præsit, in oppidum mittant. quamobrem Valerius Marcellus, quem Patres magistratum Rhodigianis antea crea-

Rhodigiani Reip. se adiungunt.

verant, eratq; tunc Patavii, Legatorum jussu eò se contulit.

Julius Pisani Concilii auctores Cardinalatu spoliat.

Romæ verò antè diem nonum Calendarum Novẽbris in publico Cardinalium collegio Julius Hispanis duobus & Gallis totidem, qui concilium Pisanum coegerant, Cardinalatum, quo in ordine erant, abrogavit.

In urbe prætor est Vicetinis Franciscus Falerius datus: & qui plerisq; municipiis paucorum dierũ spatio spontè se reipublicæ reddentibus praeessent, lecti: & qui antea lecti erant, ad suos magistratus obeundos ire jussi. Utinumq; receptum est. Octavianus autem Fregosius magnæ virtutis adolescens, qui cum Balione venerat. & Joannes ex eadem familia, de quo sæpe dictum est, Julii rogatu, Januensium statum renovare magnopere cupientis, Senatu concedente Romam ad illũ profecti sunt. Troilus verò Sabellus ob avaritiam (suorum enim equitum stipendia fraudabat, eaq; de causa nihil illis negabat, atq; illi indigna omnia patrare non verebantur) cùm sui muneris tempus explevisset, à Senatu est dimissus. atq; ob pecuniæ indigentiam omnes pensiones solutionesq; à rep. fieri solitæ, ab Idibus Novembris usq; ad Calendas Martias, ab eodem Senatu suspensæ ac retentæ sunt. Quoniam autem propter res ad usum & mercaturam civium non rectè ab Aegyptiis administratas, ad Alexandrinorum regem, quem Soldanum appellabant, erat mittendus. qui civitatis causam reipublicæ nomine tueretur: Patres legem sciverunt, ut legatus ad id munus crearetur obeundum etiam ex iis, qui in magistratu essent, eiq; è communi mercatorum pecunia auri libræ X. in præsentia darentur: salarii verò nomine in menses singulos ternæ libræ, cum navigiorum, quæ illum adducerent & reducerent, mercedibus: atq; ita Petrum Balbum, quem quidem antea rei ma-

Lex de Legato ad Alexãdrinorum regem mittendo.

ritima

ritime imperatorem comitia creaverant, statim legerunt. A Balbo legatione non suscepta, quod quidem facere unis imperatoribus licebat, Dominico Trivisano templi Marci procuratori eam curam mandaverunt.

Redierat in fines reipublicæ Christophorus Friapanes, de quo paulò antea diximus, ad eosdem Mugianos vexandos quod ubi Andreæ Curando renunciatum est, qui non longissimè aberat, cum suis ad illum contendit, commissoq; prælio Friapanem medio in agmine cõspicatus, in illum se intulit. Non respuit congressum Friapanes: itaq; cùm uterq; alterum sæpius stricto gladio petiisset, Ciuranus tandem hostis faciem mediam lato vulnere sauciavit, atq; illum in fugam convertit. eo diffugiente major pars agminis dilapsa: reliqui aut interfecti, aut capti. Ciurani egregia eo die virtus fuit. Friapanis & Ciurani duellum.

Gradenico in Carnis ad Cremõse municipium profecto missisq; ad oppidanos internunciis, cum mandatis, nisi antequam exercitus se ad muros conferat, deditionem fecerint, eos se omnes eorumq; omnia in prædã militibus concessurum: illi minas veriti sine ullis conditionibus se legato tradiderunt. Cremonse deditionem facit.

Venerant secretò ad ostium Lauredani principis Germani duo, à Matthæo Episcopo Gurcensium missi, qui ejus nomine petierunt, ut ei liceret per fines reipublicæ iter facere, triremesq; habere, quibus se in Flaminiam trajiciat: velle enim Romam ad Julium accedere tractandarum rerum inter Maximilianum Venetosq; causa. atq; ii quæ postulaverant, à Senatu impetraverunt. Matthæus Gurcẽsium episcopus.

Sub hæc Andream Trivisanum, qui Utini magistratus reipublicæ locum teneret, cum Senatorum prærogativa majora comitia creaverunt. Pauloq; pòst Albertus Pius Maximiliani legatus Venetias venit, petens Maximilianus petit obsides à Rep. Venet.

tens à Patribus, ut quatuor cives, binos ex Decemvirûm, binos ex Senatorum ordine, in Germaniam mitterent, qui obsidum loco essent, ut Matthæus Episcopus Gurcensium tutò se reip. posset committere: navesq; triremes quatuor paratas ei traderent, quæ illum Anconam adducerent sub Maximiliani signis: aut, si id ipsi negaretur, sub Julii. Iis de reb. consulto Senatu, dare obsides non placuit, ne reipub. dignitas, cujus fides nullo tempore ullis principibus defuisset, minueretur: reliqua facile concessa. Quod cùm Pius intellexisset, de eo literas ad Maximilianum dedit, atq; in urbe, quid is rescriberet, operiri sese velle dixit. Etiã Thomæ Strigoniensi Cardinali bene de repub. merito ex Pannonia proficiscenti triremis, qua in triremi Anconam adveheretur, tradita: missusq; ad illum Vincentius Guidottus Senatus scriba cum muneribus. reip. nomine salutandi eum causa.

Thomas Strigoniensis Cardinalis.

Post hæc Hieronymi Saorniani perceleri ad urbem adventu Patres certiores facti sunt, reip. exercitum Clusam & Venzonium cepisse: isq; illos multis de rebus admonens statim ad exercitum rediit. Alia ex parte à Maximiliani copiis Cadoræ captæ atq; incensæ sunt. In urbe autem à Senatu decima cum medio censu civibus imposita.

Census.

Atq; illis dieb. Augustinus Maurocenus Helvetiorum interpres itinere devio propter Gallorum suspiciones, qui loca omnia custodiebant, ad Patres missus, eis proposuit, statuisse Helvetios ab Italia Gallos expellere: itaq; velle eos primum omnium Venetis auxilio esse, ut postea conjunctis opibus illos facilius rejiciãt, modò ipsis à rep. commeatus, tormenta, & equites quingẽti tribuantur: eas tantùm res satis Helvetiis ad bellum gerendum futuras: ipsos ad hoc jam signum illud explicuisse, sub quo Carolum Sequanorum ducem vicerant,

Helvetii cogitant Gallos Italiâ expellere, & auxilia Venet. petunt.

rant, atq; interfecerant ante annos paulò minus quinquaginta. quod signum nunquam postea explicaverãt Helveti. Cumq; dies esset majorem in modum pluvius, aperto in æde sacra signo serenitas mira illuxit: quod quidem illi optimum in omen acceperunt, omnia ipsis è sententia successura. Is etiam, quòd in familia ejus nominis esset, quod maximè celebre apud Venetos est, amicum esse reipublicæ cupereq; illi omnia se ostendit: itaq; eum Patres liberaliter exceperunt. Consulto deinde Senatu, omnibus ad unum suffragiis, quod rarò fieri assolet, oblata Helvetiorum accepta, & quæ petierant, eis promissa.

Omen bonum.

Interim Julio magnopere hortante, ut quæ petierat Albertus Matthæi Episcopi nomine, ea illi concederentur, Senatusconsultum factum est, uti de quatuor obsidibus in Germaniam mittendis, totidemq; triremibus Matthæo dandis, omni ex parte Alberti postulationi satisfieret. neq; tamen obsides sunt missi. Alberto ipso non multos post dies ex Maximiliani literis apud Patres pronunciante: quoniam is Romæ per Juliũ perq; suos internuncios agere, quæ agenda erant, cum repub. statuerat, non opus esse ut mitterentur.

Senatusconsultum de mittendis obsidib.

Gradenico autem legato in Carnis non sat prosperè bellum administrante, cùm ob durum & intractabile anni tempus, bruma enim appetierat, nivosis præsertim & frigidioribus in locis: tum verò propter stipendia non in tempore persoluta, & commeatus inopiam, quem direptis oppidis & vastatis agris plerunq; ab urbe subvehi expectari oportebat: à mari autem per continentem eò usq; omnia ab boum & jumentorum infrequentiam tardè & difficulter afferebantur: Grittus legatus cum ea quã habebat manu Senatus jussu Feltriam venerat. itaque cùm Gradenicus suo exercitu Gradiscas oppidum cinxisset, tormentisq; positis pa-

Gestæ res in Carnis.

Gradiscæ frustra obsessæ.

ratis

rum proficeret, Senatus statuit, ut Grittus eò accederet, suasq; copias cum illius copiis conjungeret, neq; tamen ea re Gradiscæ capi ab illis potuerũt, utriusq; militibus & equitibus & præfectorum plurimis à tanto se labore subtrahentibus.

Helvetiorum in fines Mediolanensium irruptio.

His rebus Senatui palàm factis, quòd Helvetii in fines Mediolanensium jam irruperant, castellaq; nonnulla ceperant, Senatus litteras ad Grittum dedit: si se paucorum dierum spatio in Gradiscis capiendis nihil profecturum esse intelligat, Vicetiam suis cum copiis redeat, ut Helvetiis auxilio possit esse. Dum ea literæ perferuntur, legati ambo Vipulzanum & Martinianum & Florianum castèlla in collibus posita, acriter cũ Maximiliani militibus, qui ea tuebantur, atq; ad prælĩũ exierant, congressi, fuga eorum & cæde facta ceperunt: quodq; ab iis reip. populi magnopere vexabantur, oppidanos diripuerunt, ædificiaq; in agris incenderunt. Hostes quoq; illi qui erant Cadoris, duorum exercituum conjunctione perterriti, iis relictis in Alpium se interiora receperunt. Ejus verò loci homines qui superserant, internunciis ad Patres missis, qui se regerent, ab eis petierunt: velleq; sese arcem incensam reficere reip. sunt polliciti.

Castella à Venetis expugnata.

Gritto Vicetiam revertente, Joannes Græcus equitum sagittariorum præfectus reiq; pub. amantissimus, homo jam senex, suo in lectulo ea in urbe mortem obiit. Ejus equites CL. Meleagro Foroliviensi cum omnium equitum leviorum præfectura à Senatu traditi.

Ferdinandi regis legatus pacem cum Maximiliano suadet.

Miserat Venetias Joannes Cardona Neapoli Prorex Ferdinandi regis jussu Joannem Baptistam Spinellum, Cariati, ut ajebant, Comitem, internuncium suum, ut optimum Proregis ad remp. juvandam Gallosq; oppugnandos animum Lauredano principi & Patribus ostenderet, eosq; ad pacem cum Maximilia-

no

nē conficiendam hortaretur: adderetq́; , si id fecerint, omnia eis prosperè ventura, sese confidere. Patres hominem eo libentius exceperunt, quòd is aliàs etiam annis superioribus Ferdinandi legatus ad ipsos fuerat. Is se manere in urbe velle dixit. Patres ei domum paratam publicè tribuerunt.

Iisdem dieb. milites Hispani numero ad novem millia Julio ab rege suo traditi, cùm ad Bastian Alfonsi castellum ad Padi ripam, de quo superius diximus, apprimè communitum se contulissent, tormētis eam verberare quàm proximè poterant, cœperunt: deinde adhibitis ante se cratibus, quæ eos tegerent, ne noceri eis posset, terra effosa per eam demissiores & tutiores facti, etiam propius pluribus à partibus accesserant: tertio demum die ad fossas & murum perducti, multis vulneribus & illatis & acceptis scalisq́; positis eum perforaverunt, sic ut in eo, qui erat latissimus, tanquam concameratiunculam efficerent, atq; in eam tormentorum pulverem injecerunt, cameramque plenam pulveris concluserunt, parvo relicto foramine, per quod ignis succendi posset, seque à muro parumper retrahentibus, cūm visum est igne immisso camera cum muri parte decemq́; hominibus, qui in eo erant, in sublime ita est disjecta, ut homines speciē volantium præberēt. neque tamē reliqui propugnationem intermiserunt, fortissimeq́; se defendebant: qui etiam ab Alfonsianis altera ex Padi ripa duobusq́; terreis propugnaculis tormentis murabilibus non parum juvabantur. verùm Hispani perplurimis adductis scalis, sesquihoræ spacio in arcem se intulerunt. Alfonsi milites, qui erant circiter centū, interfecti omnes sunt cum eorū Centurione Vestitello. Ex Hispanis item centum in ea oppugnatione occubuerant. Tertioq́; ab ea re die anni finis fuit. Neq; tamē diu ab Hispanis id castellū retentū est:

Bastia castellum ab Hispanis pulveris tormentorum vi expugnatur.

Is

Alphonsus Bastiam castellum recuperat.

Januario enim mense ferè medio Alfonsus eò cum tormentis se conferens, magnaq; vi aggressus arcem expugnavit, atq; Hispanos, qui in ea erant CC. omnes interfecit.

Scripserat magistris Decemvirûm Aloisius Avogarius Brixianus è principibus civitatis, si exercitum Patres Brixiam mitterent, se urbis portam noctu ei aperiturum, per quam se universus intromitteret, urbemq; caperet libentissimis oppidanis propè omnibus, quibus jam magnopere pigeret arrogantiæ, contumaciæq; Gallorum, quos perferre ulterius nequeant. Ea res in Decemvirûm collegio plures dies agitata, demũ ab ipsis ad Senatum est delata, ut de ea Patres statuerent, accipiendane Aloisii oblatio esset, an rejicienda. Pluribus igitur dictis sententiis in utramq; partem, atq; à Lauredano duce in primis, qui, ne ea tunc reciperetur, censebat, Senatus jussit, eam recipi è rep. esse, Aloisiũq; magnopere laudari oportere, qui se tantam rem curaturum reip. obtulerit, dato jurejurando senatoribus singulis, ne quid ejus rei quis efferret. Itaque Patres Grittum legatum de eo certiorem fecerunt, cum mandatis, uti Brixiam se quamprimum cum exercitu conferat, quam ad portam, quàmve ante horam ipsi cum Aloisio convenerit: certosq; Gritto internuncios, quibus uteretur, dederunt. Gradenico legato sæpe id à Patribus postulanti, domum reditio tandem est permissa: ejusq; loco paucos post dies Joannes Viturius sublectus. Grittus acceptis à Senatu literis, cum equitibus gravioris & levioris armaturæ tribus millibus ex omni exercitu lectis, cumq; militibus quot visum est, in equitum dorso impositis, Brixiam noctu profectus oppidum ingredi non potuit, detecta Aloisii oblatione, quã unius ex conjuratis uxor ad arcis præfectum amore ejus pellecta detulerat. Aloisius, ne à Gallis interciperetur,

Consultatio de Brixia capienda.

Aloisii de Brixia conatus irritus.

tur, oppido egressus magnum hominum numerum in illos excitavit, qui nonnullos regios ministros ex ipsorum municipiis, quibus praeerant, in fugam sese dare coegerunt.

Patres ea spe dejecti, de pacis cum Maximiliano ineundae conditionibus Romae apud Julium constituendis, cùm plures sententias in Senatu dixissent, ea tandẽ placuit, ut induciae per Foscarum legatum peterentur, quoad pax confieri posset. Vanissa, de quo saepe dictum est, multae virtutis homo, cùm Polizam Dalmatarum oppidum suam in patriam rediisset, seditione concitata interfectus est à suis civibus. Gaspar autem Severinas, suis rebus suaeq; dignitati omnibus à partibus atque adeo à principibus & regib. parum fidens, se Venetias contulit, ut in ea urbe degeret, cujus civitate & jure comitiorum pater ejus unà cum liberis posterisq; donatus fuerat. Eum Vicetini cives aliquot, in urbe qui erant, suis opibus juverunt: amicè enim atq; moderatè in civitatem, cùm pro Maximiliano ibi esset, se gesserat.

Vanissa interficitur.

Avogarius ob detectam conjurationem non deterritus, multa ex proximis municipiis & finibus hominũ millia jam excitaverat ad Gallos expellendos: quare moti Amphiani, arcem natura & artificio communitam, vi atq; astu occisis Gallis, qui in ea erant, in suam potestatem redegerunt, eamq; se reip. servaturos Aloisio significaverunt. Benaci lacus populi ferè omnes expulsis Gallis se reip. dediderunt. His auditionibus concitati reliqui, in Gallorum nomen magno ardore volũtatum & arma capiebant, & se Aloisio permittebant. Ea re Senatui nũciata, Patres alteras ad Grittum literas dederunt, uti Aloisii & aliorum plena fidei & benevolẽtiae incoepta, quibus posset modis aleret, atq; ad urbis muros unà cum illis exercitũ adduceret, quo ipsius

Aloisii in Gallis expellendis conatus. & de Brixia capienda instituturum.

& illorum præsentia freti oppidani, pulchrum aliquod facinus facere aggrederentur, portasq; aperirent: tam pronos in remp. Aloisii & eorum populorum animos non esse negligentia & desidia reprimendos. His allatis ad Grittum literis, tametsi interea animorum ille ardor eorum hominum, qui cum Aloisio erant, paulatim refrixisset: Galli enim præfecti cives aliquot, quos favere rebus Venetis existimabant, cum custodib. Mediolanum miserant: minusq; multi jam essent, qui se paratos ostenderent ad omne subeundum discrimen, ut Brixia capi posset: tentandum tamen sibi & enitendum legatus existimavit, ut Senatui satisfaceret, à quo etiam reprehendi se, ac timoris argui non obscurè intelligebat: itaq; Aloisio ad se vocato, constitutoq; quid quenq; facere oporteret, quarto Nonas Februarias exercitum nocte ad oppidum duxit, tribusq; à partibus copiis æquè distributis cum tormentis non magni ponderis (neq; enim habebat graviora) portas dejicere aggreditur. Id cùm plures horas omnes acies, magno impetu fecissent, ea disjecta primùm porta, ad quam se Aloisius contulerat, ipse quiq; cum eo erant milites sub lucem se in oppidum injecerunt. pauloq; pòst legatus reliquiq; altera aperta porta subsequuti, magna lætitia & gratulatione ab oppidanis excepti sunt. Galli se in arcem, quæ summo in monte est, pluribus eorum interfectis, fugientes contulerunt: quibuscum eôdem se recepit Alda ea, quæ Joannis Francisci Gambaræ uxor fuerat, suis cum liberis, & Marcus Martinengius homo infensus reip. Eo tempore Anna Gallorum regis uxor puerum peperit, qui primis diebus est mortuus. Brixia statim capta, Grittus per literas à Senatu petiit, ut sibi tormenta magni ponderis mitti confestim imperaret, sine quibus expugnari arx non poterat: qua in arce erant equites Galli circiter ducenti, qui suos equos ob

Brixia ab Aloisio occupatur.

sele-

celeritatem fugæ in oppido prædæ hostium reliquerant: milites trecenti. Senatus ex eisdem Gritti literis duos legatos, alterum qui Brixiam regeret, Antonium Justinianum: alterum, qui in exercitu esset, Paulum Capellum creavit: legem q; scivit, ut quinq; militum millia undecunque conscriberentur, ad prioresque adderentur, ut bellum confici facilius atque celerius posset.

Dum hæc administrarentur, Roma literæ venerũt, velle Julium ut Senatus cum Maximiliano pacem faceret iis conditionibus, quas legato dari jusserat: quæ nisi pax suum finem quamprimũm habeat, se cum reliquis contra rempub. consensurum, apertè profiteri. Eæ autem conditiones multò erant duriores, quàm quæ paulò antea proponebantur: non enim Veronam relinqui sibi Maximilianus tantum petebat, sed Vicetiam etiam tradi suis cum finibus. De Forojuliensibus verò & Cividale & Feltria, ut Julii judicium esset, cui ea dari æquum esset, postulabat. tum ut suis populis, qui aliquid eo bello amisissent, ablata restituerentur, statuebat. demum, quas auri libras tercentenas pro Patavio & Tauriso reipub. concedendis ei esse dandas propè convenerat ejus rationis ac ponderis, ut novem unciæ libram conficerent, eæ ut singulæ duodecim unciarum esse libræ intelligerentur, reliquis conditionibus addiderat. His igitur conditionibus uti pacem Patres firmarent, Julii & Ferdinandi legatis, atq; Alberto Pio Maximiliani legato, qui & ipse literas de ea re acceperat, magnopere petentibus, responderunt Patres, se de iis Senatum consulturos. tametsi Brixia recepta tam iniquas eum esse conditiones accepturum non credebant: neq; Julium ipsum, cũm id intellexisset, in sententia existimabant permansurum. atq; ii, antequam Senatum cogerent, à Gritto certiores facti sunt, non

Pacis cum Maximiliano Venetis ineundæ graves conditiones variaq; negotia.

Brixia & Bergamũ à Venetis recepta.

omnes modò Brixiæ fines ad rempublicam rediisse, sed Bergomates quoque Gallos ex oppido ejecisse, & vexilla reipubl. erexisse, oppidiq; arcem quam milites CCL. tuebantur, deditione recepisse: missisq; ad eum internunciis petiisse, ut ad se mitteret qui præesset, eum uti de cœlo missum excepturos: atque ipsum ad illos Federicum Contarenum unà cum Petro Longena misisse.

Crema.

Cremam quoque idem fuisse facturam, nisi Galli milites bis mille Mediolano evocatos magna celeritate in oppidum introduxissent, perpluresq; ejus oppidi cives obsidum nomine Mediolanum abduxissent. Galli Bergomo ejecti, se in arcem, quæ extra mœnia est summo in monte, receperunt. quibus intellectis rebus Patres Senatu coacto Dominicum Contarenum legerunt, qui statim Bergomum legatus accederet: Gaspariq; Severinati, cui XX. auri libras annuas se in victum daturos polliciti sunt, ut se in castra conferret, mandaverunt & quòd pecunia eos defecerat, legem tulerunt, ut mutuò à Patribus sumeretur: atq; ita Lauredano Principe auri libras X. pollicente, aliisq; plurimis pro suis opibus quolibet, paucarum horarum spatio satis est publicis necessitatibus factum. Etiam, propterea quod à Joanne Medice Cardinali, quem Julius legatũ suis in castris ad Bononiam esse jusserat, admonebantur, uti aliquem ex suis civibus legatum ad Cardonam Proregem Neapolitanorum, in eisdem castris qui erat, mitterent, ut quæ opus esset, diligentius inter eos tractarentur, Marinus Georgius est ab illis ad id muneris lectus: qui legatione suscepta, paucos post dies viæ se dedit.

Legatus Venet. ad Proregem Neapolitan.

Interim præfectus Mediolanensium Fojus, magni & præstantis animi adolescens, Mediolano cum equitibus Gallici generis septingentis, militib. quinis millibus, incredibili celeritate nivosis lutosissimisq; itineribus

Bononia à Pontificiis copiis obsessa à Gallis liberatur.

bus Bononiam profectus, ita se tacitè in oppidum intulit, ut Hispanos, qui ad fossas castris & tormentis positis stationes habebant, erantq; singulis propè horis in oppidum, quod muro ea parte nudaverant, irrupturi, ejus adventus unum diem planè latuerit: quo die, ut requiem exercitui daret, movere se non potuit: postridie ejus diei præfecti Juliani casu ab agricola, qui Gallos in via viderat, de eo certiores facti, obsidione soluta tormentisq; abductis abierunt, seq; in tutum contulerunt. Julius permolestè ferens recipiendæ Bononiæ partam jam propè à se victoriam Gallos interpellavisse, oppidumq; tam illustre sibi ab illis tanquam è manu atq; sinu ereptum inconsolabiliter dolens, homo natura sua in iram atq; ardorē animi pronus maximè, ubi de recepta ab exercitu Veneto Brixia nuncium accepit, incredibilem voluptatem cepit: vocatoq; confestim ad se, ut erat intempesta nox, legato reipublicæ, gratulatus ei est amantissimè, ut præ gaudio lachrymas non continuerit, horasq; illum propè duas in lectulo jacens lætus hilarisq; secum tenuit. cujus quidem voluptatis signa publicè postea dedit, accensis in Vaticano atq; in Adriani arce luminibus cum tormentorum strepitu binis iis noctibus, quæ sunt eum nuncium subsequuta. Iulii Pontif. ingenium.

Auxilio Bononiensibus allato, Fojus ad Brixiam recuperandam se convertit eo celerius, quòd pontem Pado flumine trajiciendo, quem ad Stellatam castellum in Alfonsi finibus magna diligentia fieri jusserat, esse factum, atq; in navibus impositum cognovit: itaq; eadem celeritate qua venerat, rediens, eo ponte Pado trāsmisso, in Veronensium finibus ad Villam Francam reipublicæ copias, quæ cū Balione erant, fudit, Guido Rāgonio cum pluribus capto: & rectà Brixiam contendens, oppidumq; circumvectus, copiis eorum finium, Venetorum ad Villam Francam clades. Brixia à Gallis recepta.

quæ in monte arci vicino venientibus se opposuerant, rejectis, in arcem ab inclusis magna gratulatione est receptus. Grittus, qui sæpe id ipsum veritus, per literas à Patribus tormenta graviora diligentissimè petierat, ut antequam auxilia convenirent, capere arcem posset: ubi Fojum esse in illa cognovit, spe retinendi oppidi suum apud animum planè deposita, plurimum questus, quod quæ ad rei bellicæ usum petierat, in tempore allata non fuissent, curam tamen & laborem atq; audaciam defendendi non remisit: itaq; existimans postero die Fojum in oppidum descensurum, ne quis in fuga spem ullam poneret, occludi portas oppidi imperavit, dispositis militibus, qui eas nemini aperiri permitterēt. tum milites Faventinos, quib. plurimum confidebat, circiter quingentos, cæterarumq; nationum alios item quingentos ad priorem arcis portam, quà est in urbem exitus, constituit, ut in venientes impetum facerent, exitumq; prohiberent. equites verò gravis armaturæ ad hostis excipiendos, si in oppidum irrumperent, levioris, Epirotasq; maximè, ut ubi oporteret, præliarentur, disposuit: præfectum eorum Federicum Contarenum, qui eo ipso die cum equitibus tercentis Bergomo redierat, cohortatus, ut in libera maximè omnium civitate se esse natum meminisset, libertatemq; patriam, quam Galli sibi esse obterendam proposuerant, quantū posset tueretur: reliquisq; item & præfectis & tribunis ac centurionibus, quid cuiq; defendendum esset, separatim mandavit. Vix ea Grittus constituerat, cùm manè Fojus ex equitibus quos habebat probatiores, equis detractis acie quingentorum confecta, eos tota armatos corpora, galeisq; obsignatis, semilanceas in manibus longi latiq; ferri habentes aperta porta priores emisit. quibus Faventini, ut eis erat imperatum, magna se virtute opposuerunt: majoreque eorum parte interfecta,

terfecta, reliquos repulerunt. In hos milites bis mille Vascones subsequuti impressionem fecerunt, interfectisq; non sine ipsorum cæde quamplurimis, in oppidũ proruperunt. Pugnatum est acriter reliquis à reipub. militibus, ab equitibus & præfectis horas aliquot ita, ut de viarum spatiis paulùm hostibus cederent: verum aperta vi ab Epirotis equitibus oppidi porta, perplurimisque eorum diffugientibus, ubi id ab hostium equitibus, qui in arcem propter loci angustiam recepti non fuerant, atq; armati non longè aberant, est animadversum, ipsi in oppidum irruperunt, magnoq; suis auxilio fuerunt: itaq; urgente hostiũ multitudine undiq; cædes est ingens in omnes facta. Contarenus ipse prælians interficitur cum præfectis Epirotis duobus Frassina & Basta: Grittus & Antonius Justinianus, qui paucos ante dies Brixiam legatus venerat, & præfecti Itali plurimi captivi fact. prælium à secunda diei hora usq; ad vesperã protractum urbs magna ex parte direpta, matresfamiliâs & puellæ suis in domibus ante parentum & maritorum ora, quos in vincula hostes conjecerant, passim violatæ. virgines sacræ è templis atq; aris & Deorum imaginib. quas amplexabantur, abstractæ, ad libidinemq; abductæ. atq; ea quidem scelera Germani milites maximè omnium patrabant. Vascones minus impii, Galli tolerabiliores fuerunt. Aloisio Auogario, quem oppido exeuntem hostes ceperãt biduo pòst medio in foro cervices sunt abscissæ.

Contarenus interficitur.

Germanorũ in Brixianos captos sævitia.

Aloisius Avogarius decollatur.

Ejus rei nuncio Patres accepto magnopere commoti sunt, quòd jã nihil prosperè ab ipsis tentari agive posse videretur: plurimumq; conquerebantur, quòd in perducendis tormentis ad legatum Grittum minus diligenter actum esset: eam unam ob causam omnes omniũ labores magno cum reipublicæ detrimento irritos, & opulentum ac præclarum oppidum hostibus prædæ ac

Veneti novum exercitum colligunt.

direptioni traditum. Iidē Patres ad copias reintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumq; ad reliqua Senatus consulta, uti in Creta insula militū bina millia, qui sagittis uti scirent, conscriberentur, Venetiasq; celeriter mitterētur: naveśq; longæ majores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem convehendos pararentur. etiā libræ auri ducentæ quas Proregi Neapolitano, & Hispanis ducib. dari convenerat, Ravennā illis sunt diebus missæ, & quibus oportebat, datæ. Milites interea equiteśq;, qui Brixiæ non fuerant, vel oppido effugerant, se Vicetiā contulerunt: eodemq; qui ab hostibus se redemerant, spoliati atque inermes sese passim referebant. Grittus & Justinianus Mediolanum sunt adducti. Dominico Busichio equitū Epirotarum præfecto, qui Brixia effugerat, uti domū redire posset, permissum: mediaq; stipendiorum, quæ à republica merebat, pars tribus ejus filiab. post mortem patris condonata: quatuorq; Epirotis equitib. in Gallico exercitu qui erant, curamq; adhibuerant ne Busichius à Gallis captivus fieret, pensio annua singulis, quoad viverent, impetrata. duobusq; Frassinæ Epirotarum item equitum præfecti liberis pensio ipsius tradita. Idem in tres Bastæ fratres servatum. paucosq; post dies Federici Contareni sorori dotis nomine auri libræ quindecim è reipublicæ pecunia constituta. civib. autē Brixianis aliquot, qui amissis suis rebus omnib. ad urbem venerant, Jacominoq; Tropiano, ejusq; filio à Patribus pecunia in victum subministrata. is Jacominus suæ vallis homines egregio studio atq; animo ad remp. tuendam evocabat. Ludovico etiam Cocaio, qui ut Benaci lacus oppida se reip. dederent, studium & laborē contulerat, pensio annua liberaliter instituta, ejusq; filio magistratus reip. ex iis, qui à præfectis civitatum eliguntur, quē is vellet, dono datus. Petro quoq; Finio

Benemeritorum præmia.

Bergo-

Bergomati, qui ad Aloisium Avogarium sæpe ventitaverat, interpresq; apud illum de Brixia reip. restituenda fidus atq; diligens fuerat, octo scribarum tempora apud totidem castri Franchi magistratus paulò post à Patribus assignata. Curatores interea duo ad munitiones perficiendas atq; amplificandas, Aloisius Barbarus Patavium, Bartholomaeus Mustius Taurisum cū stipendio missi. majoribusq; comitiis lex est perlata, uti bini Patavii præfecti, qui creandi erant, annui, & prærogativis primùm senatorum suffragiis, deinde comitialibus legerentur: estq; Aloisius Emus secundæ dignitatis magistratus ea lege lectus.

Curatores munitionum.

Legatis post hæc Helvetiorum duodecim ad urbem venientibus, ut cum Julio & Ferdinando & Patribus ad bellum contra Gallos se conjungerent, cives è nobilitate, qui eos exciperent, obviam missi: ipsi liberali reipub. hospitio accepti, & victus datus. Julius Brixiā à Gallis recuperatā intelligens, uti Patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modò consulendo & suadendo, sed minis etiam atq; obnunciationibus contendebat. Tabellarius interim reip. qui apud Gallos erat in custodia, libertati restitutus Mediolano ad Patres venit, afferens Jacobum sibi Triultium Gritto adhibito mandavisse, Patribus diceret, si vellent, se cum rege curaturum, uti fœdus cum republica faceret, ea conditione, ut Verona reliquaq; intra Athesim flumen oppida reipublicæ cederent. Ea erat conditio conscripta in quadam pagina ex Gallia, ut videbatur, a rege ad Triultium missa: ineratq; in ea caput etiam ejusmodi, regem præter ea redditurum Patribus Flaminiæ atq; Apuliæ oppida, quæ reip. fuissent: ipsum enim si unos Venetos conjunctos secum habeat, Julium & reges reliquos non magni æstimaturū, aut omnino reveriturū: verū linea superinducta illud ipsum oblitaverat

Duodecim Helvetiorū legati.

Iulius pacē cum Maximiliano urget.

Literæ de fœdere cum Rege Galliæ faciendo.

rat

rat caput, ita tamen ut legi facilè posset. Patres Senatu vocato eam rem per literas legato Foscaro significaverunt, atq; uti uni Julio notam faceret, mandaverunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, velle Patres Julii judicio sese permittere: in reliquis capitibus ita fieret, uti Julius & Maximilianus voluissent.

Altero autem Senatusconsulto Vicetiam Maximiliano dari Patres censuerunt, cum ea pecunia, qua de convenerat, non tamen antea, quàm Maximilianus bellum Aloisio intulisset. Postremo, propterea quòd in fœdere tractando magna rerum difficultas proponebatur, omnibus placuit, uti spacium à bello vacuum intercederet, quo in tempore pax commodius confici atq; ad exitum perduci posset: itaq; octavo Idus Apriles inter Maximilianum Venetosq; decem mensium concelebratæ induciæ sunt Romæ ab utrorumq; legatis, Julio eis suam autoritatem adhibente, qui scribentibus affuit, ea conditione interposita, uti à Patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus pensionib. solvendæ curarentur, quas quidem postea inducias adjectis ad eam pecuniam centum auri libris, ut essent omnes quingentæ Maximilianus confirmavit.

Induciæ inter Maximilianum & Venetos.

Post hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbẽ Roma rediens, à Lauredano Principe & Patribus in Bucentauro navi usq; ad Clementis fanum, quod in vadis est, obiam euntibus est exceptus. Cum eo & Patrib. colloquuti Helvetiorum legati duodecim non semel cùm fuissent, constituto quantum pecuniæ in instipendium esset Helvetiis à rep. persolvendum, eadem scilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui singuli tenerentur, ternis auri libris ad iter à republica donati domum reverterunt.

Helvetiorũ mastatio.

Neq; multò pòst Julii & Ferdinandi regis, Hispaniæ & Aloisii

& Aloisii Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cũ se dies aliquot munitis castris tenuissent, Galli ad Ravennam oppugnandã se contulerunt. Erat in ea Marcus Antonius Columna Julii nomine cum militib. mille quingentis, equitibus trecentis, seq; forti ac præstanti animo defendebat, & cladem hostibus ex muro inferebat, Neapolitanus autẽ prorex oppido veritus, ut Gallos ex eo averteret, non longè ab eorum copiis suas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione se ad pugnam celeriter comparaverunt: itaq; eo ipso die manè, qui fuit dies percelebris, ad diem tertium Iduum Apriliũ, uterq; exercitus animo æquè magno ac paratò ad dimicandum inter se conflixerunt. Pugnatum est horis plus sex incredibili virtute: qua in pugna militum & equitum millia supra decem & octo interfecta sunt, pari ferè utrorumq; numero, fortuna dispari, Julii enim & Hispanorum copiæ fusæ, fugatæq;: Galli locum tenuerunt. Captivi ab Gallis facti Fabritius Columna, ejusq; gener Alfonsus Avalus Aterni dominus, Petrus Navarrus Cantaber & Joannes Medices Cardinalis Julii legatus, aliiq; clari viri non pauci, & signa complura ablata, & tormenta capta. Eo in certamine Alfonsi Ferrariensium ducis, cum tormentis exercendis, tum acie sua è transverso in hostem ducenda, virtus egregia, & victoriæ magna ex parte conficiens fuit. Dux Gallorum Fojus cùm se in militum Hispanorum globũ qui supererat, audacissimè intulisset, cæsus ab illis unà cum pluribus clari nominis ducibus, eum suo exercitui diem lugubrem magis, quàm lætum, aut ulla gratulatione celebrari dignum reddidit. Postero die Galli, conditione adhibita, ut Columnæ suis cum copiis Ravenna exeundi potestas fieret, neq; oppidanis noceretur, oppido potiti sunt, quod quidem intromissi, conditione non servata, fœdè crudeliterq; diripuerunt: arcem au-

Pugna apud Ravennam inter Gallos & Pontificios.

Ravenna à Gallis occupatur.

tem

tem oppidi capere non potuerunt, iis, qui in ea erant, fidem Julio velle se præstare dictitantibus.

Patres, qui eo tempore per Vincentium Naldium in Flaminia milites mille sua pecunia confecerant, ut ea cum manu Julii oppida, quantum posset, tueretur, ei mandaverunt. Is Faventiam propter cladem Hispanorum nutantem se contulit, atq; oppidum opportuno præsidio communivit. Prorex ipse qui Anconæ post fugam primum constitit, suas ut copias ad signa revocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit: certior enim factus, majorem ex suis & potiorem multò partē in prælio Gallos amisisse, in spem venerat, adhibitis Helvetiis posse illos Italia expelli, si universi celeriter munus obierint, & virtutem gnaviter exercuerint suam. Quod ubi Patres intellexerunt, eum solari & erigere omniaq; auxilia ei polliceri non dubitaverunt. Joannem Antonium Dandulum etiam à Senatu lectū cum auri libris CXX. ex superiore stipendio reliquis, quas tamen ipse in fugam versus jure belli amiserat, ad illum miserunt, juvandi & excitandi hominis causa. quam quidem rem legatus apud Venetos Ferdinandi imitatus, se ad illum cum pecunia contulit. Cymbæ interim duæ in navalibus confectæ atq; instructæ, quæ propter velocitatem hirundines appellabantur, in Ravennæ portu naviculam Alfonsi longā remigum quadraginta captam à se, interfectis ex illis plerisq;, navesque duas mercibus & occisorum in pugna spoliis onustas, item unà captas ad fori marginem Alfonsi signa per aquam trahentes duxerunt.

De Gallis Italià expellendis novus conatus.

Julius ut regem Galliæ deliniret, ejusq; cogitationes & incepta, si qua contra se agitaret, ea spe sisteret, Senatu Cardinalium vocato, proposuit, velle se fœdus cum illo facere: capitaq; fœderis, in quibus inerat, ut ei rex Bononiam restitueret, quæq; in Flaminia ad Padum

Iulius PP. pacem cum rege Gallo faciendam simulat.

dum flumen oppida pertinerent, ipsi cederent: in reliquis sese regi satis liberaliter permittebat: per eos qui rebus Gallicis Cardinales favebant, conscripta & obsignata ad illum misit. Pauloq; pòst vocatis ad se legatis Ferdinandi & reipublicæ eis dixit, ne propter ea quæ fecisset perturbarentur, néve se priore cõtra Gallos voluntate ulla ex parte mutatum crederent: invitum enim ad id descendisse fallendi & consopiendi regis causa. Quibus intellectis reb. Patres sciverunt, Julio scribi oportere: si cum Aloisio fœdus facere statuerit, se non recusare, dum in eo rempub. includat, sociamq; fœderis efficiat.

Guidum Rangoniũ post hæc, qui è Gallorũ custodia se redemerat, ad urbem venientẽ Patres amanter exceperunt, & præfectum equitũ gravis armaturæ fecerũt: ejusq; fratri Joanni Francisco, qui cũ eo venerat, equitum leviorum præfectura item tradita.

Romæ ad diem tertium Nonarum Maii concilium celebrari cœptũ est ab Julio in templo Lateranensi magna sacerdotum frequentia, precesq; Deo Opt. Max. ut vota hominum ritè nuncuparentur, factæ. Marco Cardinali Seduno, Venetiis qui erat, ad suos abeunti argentum in mensem dono à Patribus datum. Lateranẽsis Concilii initium.

Cũ Henrico autẽ rege Britanniæ fœdus à sociis atq; à repub. initum, XV. Cal. Junias in urbe celebratum est: concupivit enim rex petiitq; se in eo recipi. Fœdus cum rege Britanniæ celebratum.

Illis diebus Julius Vitellius Tifernatiũ Episcopus, qui conditionibus acceptis Ravennæ arcem Gallis obsidentibus tradiderat, eò cum copiis ad expugnandam illam rediens, traditis conditionibus recepit. Oppidani cladis suæ contra jus contra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfectos in arce qui fuerant, fide non servata vivos sepelierunt, cervicibus supra terram extantibus. Ravenna recepta. Galli quatuor vivi sepulti.

Julii

Julii & Ferdinandi legati, itemq; duo civitatis magistratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Bernardus, Helvetiis se ad bellum contra Gallos comparantibus ex urbe profecti cum auri libris CXX. ad illos se contulerunt cohortandi & juvandi eos causa. Ii se Veronam Maximiliani præfectis libentissimis intulerant Antonius Saornianus, qui Vtini, uti suprà dictum est, cæde civium secum dissidentium ingenti facta, remp. cujus erat è nobilitate civis, deseruerat, atq; ad hostes profugerat, omniaq; ingrati & malefici hominis studia contra illam exercuerat, ab inimicis suis in Maximiliani finibus trucidatus, dignam tot sceleribus mortem obiit. Ferdinandus clade suarum copiarum, quæ cum Gallis apud Ravennam depugnaverant, intellecta, literas ad Julium dedit, ne propter eam rem animo perturbaretur: suum exercitum bene plenum ad Pyrenaeos in Galliã quamprimum irrupturum unà cum Britannico exercitu, qui modò expectabatur: mittere autem se in Italiam Consalvum Ferdinandum suarum copiarum ducem, eumq; esse quinto Idus Majas profecturum: venturum etiam sese ipsum, si oporteat, non obscurè confirmabat Julius ea spe fretus de Cardinaliũ sententia binas literas scribi jussit: quarum alteris Cardinalium sententia binas literas scribi jussit: quarum alteris Cardinali Medici ejus legato, qui à Gallis in custodia servabatur, permittebat, uti omnes homines, qui ab eo delictorum suorum veniam peterent, etiam si hostes Ro. reip. fuissent, expiare posset, dum ii parêre Pontifici Maximo suum in animum induxissent: alteris à rege Galliæ petebat, ut eundem legatum liberũ suiq; juris vellet esse: id ni faceret eum se igni & aqua interdicturum, regniq; dignitate mulctaturum, minabatur. Antonius Saornianus legatus ad regem Pannoniæ à Senatu lectus, illis diebus viæ se dedit. Patrum

Helvetii Veneto exercitui se iungãt eorumque res gestæ.

Literæ Iulii PP.

jussu

jussu in omnibus Sacerdotum & sacrarum virginum collegiis preces factæ sunt pro republica, nostro & Helvetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus se conjungente: qui quidẽ Helvetii circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant. Veneti Valegium & Pistheriam primis aggressib. cùm cepissent, Benaci lacus oppida omnia sponte ad rempub. redierunt. Cremonenses exercitib. eò tendentibus sibi veriti, quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis, conditione adhibita ne oppidum ingrederentur, se ei dediderunt. ejus interpretes rei Julii legatus, itemq; Venetorum scriba, equitum & militum qui Collateralis apellatur, fuerunt, quos oppidani ad colloquium intromiserant. Caravagium subinde atq; Soncinium Cardinali se Seduno tradiderunt: is eis & Cremonæ suos milites præposuit, atq; id quidem arroganter & barbarè, cùm Venetis tradere debuisset. Julius enim pollicitus fuerat primis in sermonibus ea de re habitis, idque suis ad Senatum scriptis literis confirmaverat, ut quicquid eo bello caperetur, quod quidem reipublicæ fuisset, reipublicæ ministris traderetur: reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen sunt, sese reipublicæ dediderunt: itemq; Bergomates suis cum finib. Bentivoli Bononiæ qui erant, exercitum Julii, qui eò properabat, metuentes, oppidanis sese dedere volentibus. Ferrariam profecti sunt cum suarum partium civib. non paucis. atq; illi paulò pòst Julii se interpretibus tradiderunt. Albertus Pius interea Maximiliani legatus Romã profectus est. Joannes itẽ Baduarius ad Ferdinandũ regẽ reip. legatus viæ se dedit. Appropinquante ad Italiã Matthæo Episcopo Gurcensi, magnæ apud Maximilianũ autoritatis viro, uti Romam se conferret, Patres Petrum Landum legatũ ad illũ miserũt honoris illius & societatis ex itinere causa.

Preces pro victoria institutæ.

Bononienses se Iulio dedunt.

Kk

Helvetii Romanæ Reip. defensores.

Julius Helvetios rebus bene gestis in Cardinalium collegio Romanæ reipublicæ defensores appellavit, atque uti eo nomine omnibus ab hominibus appellantur, censuit.

Galli prædones.

Galli eo tempore Brixia emissi, equites quatercentum, milites mille, ut è vicinis oppido locis prædas abigerent, atq; in oppidum importare, cùm agricolas plerosq; unà cum mulieribus atq; infantib. interfecissent, tumultu hominum à tergo excitato, copiisq; Venetis se in reditu opponentibus, capti & interfecti magna ex parte, ac præda quam fecerant amissa, reliqui se in oppidum fugientes vix ægreq; intulerunt.

Benemeritorum remuneratio.

Laurentio Ceretano, qui ad Patres se contulerat suarum rerum causa, auctus equitum & stipendiorum numerus. Auctus item Vitellio & ejus fratri: pensionesq; annuæ Joanni Brandolino, & Marco Castellatio, & Saccardo Sonzinio, pro cujusq; rebus bene gestis à Senatu traditæ.

Lex de conscribendis militib.

Lex est etiam perlata, ut ex Lepontiis milites bis mille celeriter conscriberentur, reliquisq; adderentur, ut essent omnes numero ad decē millia: jusserant enim Patres ut reip. legati ad Brixiam recuperandam accederent, certiores à nonnullis ejus urbis civibus facti, nō posse se ulterius Gallorum imperium perpeti: sese reip. si exercitum eò miserit, oppidum sine mora tradituros. Quamobrem ut pleniore cum exercitu proficiscerētur, militum numerum esse augendum statuerunt.

Iulii PP. in Ferraria capienda conatus irriti.

Julius etiam, sua se inexplebili novarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quòd Alfonsus aberat, posse se Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. itaq; scriptis ad ducem Metaurensium literis, ut se cum exercitu celeriter eò conferret, à Senatu petiit, quibus posset navibus in Padum flumen immissis sua in consilia juvaret. Id à Patribus

tribus cùm esset diligenter procuratum, Alfonsiq́ copiæ, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ, se ad defensionem comparavissent, & Pado trajecto etiã Rhodigium de improviso cepissent, conatus omnes Julii ad nihilum redierunt.

Legati autem reipublicæ cùm se ad Brixiam contulissent, tormentaq́ ad muros verberandos aptavissent, Gallis, qui nova jam auxilia intromiserant, se acerrimè defendentibus, nihilo minus irritus eorũ apparatus futurus videbatur. Veneti frustra Brixiam oppugnant.

Interim Cardinale Medice libertati restituto, Proregi Neapolitano itemque Julio cupiditas est injecta Florentinæ reipublicæ statum ordinesq́ commutandi: utut enim se tunc ea civitas regebat, omnibus in bellis Gallorum partium studiosissima semper fuerat. Id autem nulla re alia melius se consequuturos existimabãt, quàm si Medicum familiam ab exilio restituerent: itaque eam rẽ tentare omnibus suis copiis, Cardinale accersito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Julii missu singula tractante, statuerunt: tribusq́ itinerib. susceptis, ut commeatus facilius suppeterent, per Apennini juga magna rerum omniũ difficultate ad Pratum oppidum, quod est in plano, abestq́ Florentia millia passuum decẽ, Prorex & Julii ministri accesserunt. quod quidem planè oppidum, tametsi esset & militum numero, & tormentis apprimè communitum, sese tamẽ defendere non potuit: itaq́ captum & direptum est dives sanè municipium, & rebus omnibus etiã ad commodiorem & delicatiorem victum opportunis plenum. Florentiæ civitas ea re perterrita, ducem suum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, à reipub. administratione removit, ex octo, qui urbem unà cum illo regebant, sex eum condemnantibus, domumque amici eius civis Pauli Victorii ægrè propter motum Florentiam Mediceorũ reditus instituitur & consequitur

plebis

Veneti novum exercitum colligunt.

direptioni traditum. Iidē Patres ad copias reintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumq; ad reliqua Senatus consulta, uti in Creta insula militū bina millia, qui sagittis uti scirent, conscriberentur, Venetiasq; celeriter mitterētur: navesq; longæ majores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem convehendos pararentur. etiā libræ auri ducentæ quas Proregi Neapolitano, & Hispanis ducib. dari convenerat, Ravennā illis sunt diebus missæ, & quibus oportebat, datæ. Milites interea equitesq;, qui Brixiæ non fuerant, vel oppido effugerant, se Vicetiā contulerunt: eodemq; qui ab hostibus se redemerant, spoliati atque inermes sese passim referebant. Grittus & Justinianus Mediolanum sunt adducti. Dominico Busichio equitū Epirotarum præfecto, qui Brixia effugerat, uti domū redire posset, permissum: mediaq; stipendiorum, quæ à republica merebat, pars tribus ejus filiab. post mortem patris condonata: quatuorq; Epirotis equitib. in Gallico exercitu qui erant, curamq; adhibuerant ne Busichius à Gallis captivus fieret, pensio annua singulis, quoad viverent, impetrata. duobusq; Frassinæ Epirotarum item equitum præfecti liberis pensio ipsius tradita. Idem in tres Bastæ fratres servatum. paucosq; post dies Federici Contareni sorori dotis nomine auri libræ quindecim è reipublicæ pecunia constituta. civib. autē Brixianis aliquot, qui amissis suis rebus omnib. ad urbem venerant, Jacominoq; Tropiano, ejusq; filio à Patribus pecunia in victum subministrata. is Jacominus suæ vallis homines egregio studio atq; animo ad remp. tuendam evocabat. Ludovico etiam Cocaio, qui ut Benaci lacus oppida se reip. dederent, studium & laborē contulerat, pensio annua liberaliter instituta, ejusq; filio magistratus reip. ex iis, qui à præfectis civitatum eliguntur, quē is vellet, dono datus. Petro quoq; Finio

Benemeritorum præmia.

Bergo-

Bergomati, qui ad Aloisium Avogarium sæpe ventitaverat, interpresq; apud illum de Brixia reip. restituenda fidus atq; diligens fuerat, octo scribarum tempora apud totidem castri Franchi magistratus paulò post à Patribus assignata. Curatores interea duo ad munitiones perficiendas atq; amplificandas, Aloisius Barbarus Patavium, Bartholomæus Mustius Taurisum cũ stipendio missi. majoribusq; comitiis lex est perlata, uti bini Patavii præfecti, qui creandi erant, annui, & prærogativis primùm senatorum suffragiis, deinde comitialibus legerentur: estq; Aloisius Emus secundæ dignitatis magistratus ea lege lectus.

Curatores munitionum.

Legatis post hæc Helvetiorum duodecim ad urbem venientibus, ut cum Julio & Ferdinando & Patribus ad bellum contra Gallos se conjungerent, cives è nobilitate, qui eos exciperent, obviam missi: ipsi liberali reipub. hospitio accepti, & victus datus. Julius Brixiã à Gallis recuperatã intelligens, uti Patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modò consulendo & suadendo, sed minis etiam atq; obnunciationibus contendebat. Tabellarius interim reip. qui apud Gallos erat in custodia, libertati restitutus Mediolano ad Patres venit, afferens Jacobum sibi Triultium Gritto adhibito mandavisse, Patribus diceret, si vellent, se cum rege curaturum, uti fœdus cum republica faceret, ea conditione, ut Verona reliquaq; intra Athesim flumen oppida reipublicæ cederent. Ea erat conditio conscripta in quadam pagina ex Gallia, ut videbatur, a rege ad Triultium missa: ineratq; in ea caput etiam ejusmodi, regem præter ea redditurum Patribus Flaminiæ atq; Apuliæ oppida, quæ reip. fuissent: ipsum enim si unos Venetos conjunctos secum habeat, Julium & reges reliquos non magni æstimaturũ aut omnino reveriturũ: verũ linea superinducta illud ipsum oblitaverat

Duodecim Helvetiorũ legati.

Iulius pacẽ cum Maximiliano urget.

Literæ de fœdere cum Rege Galliæ faciendo.

rat caput, ita tamen ut legi facilè posset. Patres Senatu vocato eam rem per literas legato Foscaro significaverunt, atq; uti uni Julio notam faceret, mandaverunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, velle Patres Julii judicio sese permittere: in reliquis capitibus ita fieret, uti Julius & Maximilianus voluissent.

Altero autem Senatusconsulto Vicetiam Maximiliano dari Patres censuerunt, cum ea pecunia, qua de convenerat, non tamen antea, quàm Maximilianus bellum Aloisio intulisset. Postremo, propterea quòd in fœdere tractando magna rerum difficultas proponebatur, omnibus placuit, uti spacium à bello vacuum intercederet, quo in tempore pax commodius confici atq; ad exitum perduci posset: itaq; octavo Idus Apriles inter Maximilianum Venetosq; decem mensium concelebratæ induciæ sunt Romæ ab utrorumq; legatis, Julio eis suam autoritatem adhibente, qui scribentibus affuit, ea conditione interposita, uti à Patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus pensionib. solvendæ curarentur, quas quidem postea inducias adjectis ad eam pecuniam centum auri libris, ut essent omnes quingentæ Maximilianus confirmavit.

Induciæ inter Maximilianum & Venetos.

Helvetiorũ mactatio.

Post hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbẽ Roma rediens, à Lauredano Principe & Patribus in Bucentauro navi usq; ad Clementis fanum, quod in vadis est, obiam euntibus est exceptus. Cum eo & Patrib. colloquuti Helvetiorum legati duodecim non semel cùm fuissent, constituto quantum pecuniæ in in stipendium esset Helvetiis à rep. persolvendum, eadem scilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui singuli tenerentur, ternis auri libris ad iter à republica donati domum reverterunt.

Neq; multò pòst Julii & Ferdinandi regis, Hispaniæ

& Aloisii

& Aloisii Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cũ se dies aliquot munitis castris tenuissent, Galli ad Ravennam oppugnandã se contulerunt. Erat in ea Marcus Antonius Columna Julii nomine cum militib. mille quingentis, equitibus trecentis, seq; forti ac præstanti animo defendebat, & cladem hostibus ex muro inferebat, Neapolitanus autẽ prorex oppido veritus, ut Gallos ex eo averteret, non longè ab eorum copiis suas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione se ad pugnam celeriter comparaverunt: itaq; eo ipso die manè, qui fuit dies percelebris, ad diem tertium Iduum Apriliũ, uterq; exercitus animo æquè magno ac parato ad dimicandum inter se conflixerunt. Pugnatum est horis plus sex incredibili virtute: qua in pugna militum & equitum millia supra decem & octo interfecta sunt, pari ferè utrorumq; numero, fortuna dispari, Julii enim & Hispanorum copiæ fusæ, fugatæq;: Galli locum tenuerunt. Captivi ab Gallis facti Fabritius Columna, ejusq; gener Alfonsus Avalus Aterni dominus, Petrus Navarrus Cantaber & Joannes Medices Cardinalis Julii legatus, aliiq; clari viri non pauci, & signa complura ablata, & tormenta capta. Eo in certamine Alfonsi Ferrariensium ducis, cum tormentis exercendis, tum acie sua è transverso in hostem ducenda, virtus egregia, & victoriæ magna ex parte conficiens fuit. Dux Gallorum Fojus cùm se in militum Hispanorum globũ qui supererat, audacissimè intulisset, cæsus ab illis unà cum pluribus clari nominis ducibus, eum suo exercitui diem lugubrem magis, quàm lætum, aut ulla gratulatione celebrari dignum reddidit. Postero die Galli, conditione adhibita, ut Columnæ suis cum copiis Ravenna exeundi potestas fieret, neq; oppidanis noceretur, oppido potiti sunt, quod quidem intromissi, conditione non servata, fœdè crudeliterq; diripuerunt: arcem autem

Pugna apud Ravennam inter Gallos & Pontificios.

Ravenna à Gallis occupatur.

tem oppidi capere non potuerunt, iis, qui in ea erant, fidem Julio velle se præstare dictitantibus.

Patres, qui eo tempore per Vincentium Naldium in Flaminia milites mille sua pecunia confecerant, ut ea cum manu Julii oppida, quantum posset, tueretur, ei mandaverunt. Is Faventiam propter cladem Hispanorum nutantem se contulit, atq; oppidum opportuno præsidio communivit. Prorex ipse qui Anconæ post fugam primum constitit, suas ut copias ad signa revocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit: certior enim factus, majorem ex suis & potiorem multò parte in prælio Gallos amisisse, in spem venerat, adhibitis Helvetiis posse illos Italia expelli, si universi celeriter munus obierint, & virtutem gnaviter exercuerint suam. Quod ubi Patres intellexerunt, eum solari & erigere omniaq; auxilia ei polliceri non dubitaverunt. Joannem Antonium Dandulum etiam à Senatu lectū cum auri libris CXX. ex superiore stipendio reliquis, quas tamen ipse in fugam versus jure belli amiserat, ad illum miserunt, juvandi & excitandi hominis causa. quam quidem rem legatus apud Venetos Ferdinandi imitatus, se ad illum cum pecunia contulit. Cymbæ interim duæ in navalibus confectæ atq; instructæ, quæ propter velocitatem hirundines appellabantur, in Ravennæ portu naviculam Alfonsi longā remigum quadraginta captam à se, interfectis ex illis plerisq;, navesque duas mercibus & occisorum in pugna spoliis onustas, item unà captas ad fori marginem Alfonsi signa per aquam trahentes duxerunt.

De Gallis Italià expellendis novus conatus.

Julius ut regem Galliæ deliniret, ejusq; cogitationes & incepta, si qua contra se agitaret, ea spe sisteret, Senatu Cardinalium vocato, proposuit, velle se fœdus cum illo facere: capitaq; fœderis, in quibus inerat, ut ei rex Bononiam restitueret, quæq; in Flaminia ad Padum

Julius PP. pacem cum rege Gallo faciendam simulat.

dum flumen oppida pertinerent, ipsi cederent: in reliquis sese regi satis liberaliter permittebat: per eos qui rebus Gallicis Cardinales favebant, conscripta & obsignata ad illum misit. Pauloq; post vocatis ad se legatis Ferdinandi & reipublicæ eis dixit, ne propter ea quæ fecisset perturbarentur, néve se priore cõtra Gallos voluntate ulla ex parte mutatum crederent: invitum enim ad id descendisse fallendi & consopiendi regis causa. Quibus intellectis reb. Patres sciverunt, Julio scribi oportere: si cum Aloisio fœdus facere statuerit, se non recusare. dum in eo rempub. includat, sociamq; fœderis efficiat.

Guidum Rangoniũ post hæc, qui è Gallorũ custodia se redemerat, ad urbem venientẽ Patres amanter exceperunt, & præfectum equitũ gravis armaturæ fecerũt: ejusq; fratri Joanni Francisco, qui cũ eo venerat, equitum leviorum præfectura item tradita.

Romæ ad diem tertium Nonarum Maii concilium celebrari cœptũ est ab Julio in templo Lateranensi magna sacerdotum frequentia, precesq; Deo Opt. Max. ut vota hominum ritè nuncuparentur, factæ. Marco Cardinali Seduno, Venetiis qui erat, ad suos abeunti argentum in mensem dono à Patribus datum. Lateranẽs Concilii initium.

Cũ Henrico autẽ rege Britanniæ fœdus à sociis atq; à repub. initum, XV. Cal. Junias in urbe celebratum est: concupivit enim rex petiitq; se in eo recipi. Fœdus cum rege Britanniæ celebratum.

Illis diebus Julius Vitellius Tifernatiũ Episcopus, qui conditionibus acceptis Ravennæ arcem Gallis obsidentibus tradiderat, eò cum copiis ad expugnandam illam rediens, traditis conditionibus recepit. Oppidani cladis suæ contra jus contra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfectos in arce qui fuerant, fide non servata vivos sepelierunt, cervicibus supra terram extantibus. Ravenna recepta. Galli quatuor vivi sepulti.

Julii

Helvetii Veneto exercitui se iungāt eorumque res gestæ.

Literæ Iulii PP.

Julii & Ferdinandi legati, itemq; duo civitatis magistratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Bernardus, Helvetiis se ad bellum contra Gallos comparantibus ex urbe profecti cum auri libris CXX. ad illos se contulerunt cohortandi & juvandi eos causa. Ii se Veronam Maximiliani præfectis libentissimis intulerant Antonius Saornianus, qui Vtini, uti suprà dictum est, cæde civium secum dissidentium ingenti facta, remp. cujus erat è nobilitate civis, deseruerat, atq; ad hostes profugerat, omniaq; ingrati & malefici hominis studia contra illam exercuerat, ab inimicis suis in Maximiliani finibus trucidatus, dignam tot sceleribus mortem obiit. Ferdinandus clade suarum copiarum, quæ cum Gallis apud Ravennam depugnaverant, intellecta, literas ad Julium dedit, ne propter eam rem animo perturbaretur: suum exercitum bene plenum ad Pyrenæos in Galliã quamprimũm irrupturum unà cum Britannico exercitù, qui modò expectabatur: mittere autem se in Italiam Consalvum Ferdinandum suarum copiarum ducem, eumq; esse quinto Idus Majas profecturum: venturum etiam sese ipsum, si oporteat, non obscurè confirmabat. Julius ea spe fretus de Cardinaliũ sententia binas literas scribi jussit: quarum alteris Cardinalium sententia binas literas scribi jussit: quarum alteris Cardinali Medici ejus legato, qui à Gallis in custodia servabatur, permittebat, uti omnes homines, qui ab eo delictorum suorum veniam peterent, etiam si hostes Ro. reip. fuissent, expiare posset, dum ii parêre Pontifici Maximo suum in animum induxissent: alteris à rege Galliæ petebat, ut eundem legatum liberũ suiq; juris vellet esse: id ni faceret eum se igni & aqua interdicturum, regniq; dignitate mulctaturum, minabatur. Antonius Saornianus legatus ad regem Pannoniæ à Senatu lectus, illis diebus viæ se dedit. Patrum jussu

jussu in omnibus Sacerdotum & sacrarum virginum collegiis preces factæ sunt pro republica, nostro & Helvetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus se conjungente: qui quidē Helvetii circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant. Veneti Valegium & Pischeriam primis aggressib. cùm cepissent, Benaci lacus oppida omnia sponte ad rempub. redierunt. Cremonenses exercitib. eò tendentibus sibi veriti, quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis, conditione adhibita ne oppidum ingrederentur, se ei dediderunt. ejus interpretes rei Julii legatus, itemq; Venetorum scriba, equitum & militum qui Collateralis apellatur, fuerunt, quos oppidani ad colloquium intromiserant. Caravagium subinde atq; Soncinium Cardinali se Seduno tradiderunt: is eis & Cremonæ suos milites præposuit, atq; id quidem arroganter & barbarè, cùm Venetis tradere debuisset. Julius enim pollicitus fuerat primis in sermonibus ea de re habitis, idque suis ad Senatum scriptis literis confirmaverat, ut quicquid eo bello caperetur, quod quidem reipublicæ fuisset, reipublicæ ministris traderetur: reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen sunt, sese reipublicæ dediderunt: itemq; Bergomates suis cum finib. Bentivoli Bononiæ qui erant, exercitum Julii, qui eò properabat, metuentes, oppidanis sese dedere volentibus. Ferrariam profecti sunt cum suarum partium civib. non paucis. atq; illi paulò pòst Julii se interpretibus tradiderunt. Albertus Pius interea Maximiliani legatus Romã profectus est. Joannes itē Baduarius ad Ferdinandũ regē reip. legatus viæ se dedit. Appropinquante ad Italiã Matthæo Episcopo Gurcensi, magna apud Maximilianũ autoritatis viro, uti Romam se conferret, Patres Petrum Landum legatũ ad illũ miserũt honoris illius & societatis ex itinere causa.

Preces pro victoria institutæ.

Bononienses se Iulio dedunt.

Ticinenses & Mediolanenses Iulio se permittunt, ut & alia oppida.

Post hæc Ticinenses repulsis ter hostibus eorumque tormentis potiti, itemque Mediolanenses, sese Julio & fœderatis permiserunt, cùm hi libris auri sexcentis, illi quadringentis sui oppidi direptionē redemissent. quod quidem factum Laudis Pompejæ cives imitati, tercentenas, Parmenses atq; Placentini ducentenas polliciti, Helvetiorum avaritiam subterfugere non dubitaverunt. Comum etiam post hos, interfectis iis qui fuis in finibus erant Gallis, idem fecerunt, itemq; Tortonēses & Alexandrini. Omnib. autem iis in rebus malus in rempublicā Seduni animus fuit, qui ut Venetis legatis & exercitui timorem incuteret, ne petere, quæ eis debebantur, auderent, omnibus in Cremonæ Cremæq; & Laudis Pompejæ finibus, aut comburi aut retineri naves universas imperavit, ne esset, unde illi pontes facere, atq; in tuta reverti possent. qua quidem ille re maximam sibi omnibus ab hominibus invidiā excitavit.

Selymus patri regnum eripit eiusq; ad Venetos legatio.

Dum hæc agitarentur, Joannes Medices Cardinalis amici hominis Blasii Crivelli opera Mediolano fugiens, Mantuam se contulit: interpresq; ab adolescente rege Thracio Sultano Selymo literas ad Patres attulit, quibus ille literis Senatum certiorem faciebat, patrem suum sponte sibi regnum tradidisse: itaq; velle se cum republica eam in qua diu pater suus fuerat, benevolentiam & necessitudinem exercere quæ quidem tamen res aliter se habebat atq; ille scripserat: vi enim atq; armis patrem coegerat, ut se regem institueret.

Genua à Iane Fregosio capta.

Janes Fregosius Julii rogatu reiq; publicæ permissu in Ligures profectus, atq; à Genuensibus eorum oppido præpositus, literas ea de re ad Julium dedit: quib. ille magnopere gavisus, lætitiam suam urbanis ignibus & tormentorum strepitu protulit: idemq; uti Veneti facerent, triremesq; ipsorum tres, quæ erant in Apulia, Genuam celeriter mitterent ad arces ejus oppidi duas

que

quæ à Gallis tenebantur, facilius expugnandas, à legato Foscaro petiit: quod quidem ei Patres libenter concesserunt: Janisq; filio Alexandro puero equitum gravis armaturæ quinquaginta turmã per vicarium regendam dederunt. Idem Julius triremes item septem Regis Ferdinandi, quæ in portu Neapolitano erant, ad eandem rem conficiendam ab ejus legato Hieronymo Vico petierat. quibus omnibus nec dum Genuam appulsis altera ex arcibus tormentis positis deditionem fecit.

Galli petente Maximiliano ut ei Lemniacum traderent, quod quidẽ nullo jure possidebant, erat enim in Veronæ finibus, satis ei facere voluerunt, atq; ministris ejus tradito, Mantuanum se in agrum receperunt. Lemniacũ Maximiliano traditũ.

Alfonsus Ferrariensium dux Romã profectus, cùm ab Julio Cardinalibus publicè adhibitis petiisset, ut sibi cui aqua & igni interdictum ab eo fuerat, propterea quòd in bello contra illum cum Gallis fuisset, supplicitér postulanti, & commissa confitenti, ignosceret, ab eo absolutus, atq; ad pedis osculum est admissus. Is cùm intellexisset, Julium post hæc tacitè curam adhibuisse ut se caperet, Fabritii Columnæ, qui in clade ad Ravẽnam se captivum ejus fecerat, cumq; ipso Romã venerat, tum ope tum consilio aufugiens, in ejus se fines contulit: deinde in Apuliam contendens, quòd itinera terrestria intercludi sibi ab Julio facilè posse sciebat, mare Adriaticum ad Illyricũ trajecit, ut eo inde iterũ trajecto, per Padi fluminis ostia domum reverteretur. Alfonsus Aestinus à Iulio absolvitur & Romà aufugit.

In urbe autẽ Decemviri fœminã meretricẽ, quæ in Deos maledicta conjecerat, & se fuga subripuerat, exulem ea conditione fecerunt, ut si ullo in imperii loco caperetur, cervices ei abscinderentur, ipsa igni combureretur. Fossaq; Clodiæ civis, qui tres suas filias virgines vitiaverat, à Prætore concrematus dignam commissi pœnam persolvit. Fœmina in deos maledica. Incestus.

Helvetii Romanæ Reip. defensores.

Julius Helvetios rebus bene gestis in Cardinalium collegio Romanæ reipublicæ defensores appellavit, atque uti eo nomine omnibus ab hominibus appellantur, censuit.

Galli prædones.

Galli eo tempore Brixia emissi, equites quatercentum, milites mille, ut è vicinis oppido locis prædas abigerent, atq; in oppidum importare, cùm agricolas plerosq; unà cum mulieribus atq; infantib. interfecissent, tumultu hominum à tergo excitato, copiisq; Venetis se in reditu opponentibus, capti & interfecti magna ex parte, ac præda quam fecerant amissa, reliqui se in oppidum fugientes vix ægreq; intulerunt.

Benemeritorum remuneratio.

Laurentio Ceretano, qui ad Patres se contulerat suarum rerum causa, auctus equitum & stipendiorum numerus. Auctus item Vitellio & ejus fratri: pensionesq; annuæ Joanni Brandolino, & Marco Castellatio, & Saccardo Sonzinio, pro cujusq; rebus bene gestis à Senatu traditæ.

Lex de conscribendis militib.

Lex est etiam perlata, ut ex Lepontiis milites bis mille celeriter conscriberentur, reliquisq; adderentur, ut essent omnes numero ad decē millia: jusserant enim Patres ut reip. legati ad Brixiam recuperandam accederent, certiores à nonnullis ejus urbis civibus facti, nō posse se ulterius Gallorum imperium perpeti: sese reip. si exercitum eò miserit, oppidum sine mora tradituros. Quamobrem ut pleniore cum exercitu proficiscerētur, militum numerum esse augendum statuerunt.

Iulii PP. in Ferraria capienda conatus irriti.

Julius etiam, sua se inexplebili novarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quòd Alfonsus aberat, posse se Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. itaq; scriptis ad ducem Metaurensium literis, ut se cum exercitu celeriter eò conferret, à Senatu petiit, quibus posset navibus in Padum flumen immissis sua in consilia juvaret. Id à Patribus

tribus cùm esset diligenter procuratum, Alfonsiq; copiæ, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ, se ad defensionem comparavissent, & Pado trajecto etiã Rhodigium de improviso cepissent, conatus omnes Julii ad nihilum redierunt.

Legati autem reipublicæ cùm se ad Brixiam contulissent, tormentaq; ad muros verberandos aptavissent, Gallis, qui nova jam auxilia intromiserant, se acerrimè defendentibus, nihilo minus irritus eorũ apparatus futurus videbatur. Veneti frustra Brixiam oppugnant.

Interim Cardinale Medice libertati restituto, Proregi Neapolitano itemque Julio cupiditas est injecta Florentinæ reipublicæ statum ordinesq; commutandi: utut enim se tunc ea civitas regebat, omnibus in bellis Gallorum partium studiosissima semper fuerat. Id autem nulla re alia melius se consequuturos existimabãt, quàm si Medicum familiam ab exilio restituerent: itaque eam rẽ tentare omnibus suis copiis, Cardinale accersito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Julii missu singula tractante, statuerunt: tribusq; itinerib. susceptis, ut commeatus facilius suppeterent, per Apennini juga magna rerum omniũ difficultate ad Pratum oppidum, quod est in plano, abestq; Florentia millia passuum decẽ, Prorex & Julii ministri accesserunt. quod quidem planè oppidum, tametsi esset & militum numero, & tormentis apprimè communitum, sese tamẽ defendere non potuit: itaq; captum & direptum est dives sanè municipium, & rebus omnibus etiã ad commodiorem & delicatiorem victum opportunis plenum. Florentiæ civitas ea re perterrita, ducem suum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, à reipub. administratione removit, ex octo, qui urbem unà cum illo regebant, sex eum condemnantibus, domumque amici eius civis Pauli Victorii ægrè propter motum Florentiam Mediceorũ reditus instituitur & consequitur

plebis

plebis deduxit (parum enim abfuit, quin ab adversariis ejus factionis hominibus interficeretur) missisq; ad Joannem Cardinalem & Julianum ejus fratrem internunciis, ut urbem ingrederentur, non permisit modò, sed etiam concupuit: itaq; magna totius civitatis frequentia & gratulatione Calendis Septembribus urbē ingressi, domi suæ recepti sunt.

Iulius Galliæ regia qua & igni interdicit.

Interim Julius Cardinalib. adhibitis aqua & igni Regi Galliæ interdixit, datis ea de re literis, nisi se a Pisano concilio abdicarit.

Veneti Cremam recipiunt.

Tum Benedicto Cribello, ejúsdem Regis in Crema oppido Tribuno militum, ab iis qui reipubl. favebant delinito, muneribusq; plurimis unà cum civitate oblatis, oppidum Veneti receperunt, Cribellumq; è nobilitate civem creaverunt, & domum Patavinam fundumq; peramplum cum villa egregia ei dono dederunt & Tribunum militum fecerunt. Oppidi autem præfectum Nicolaum Pisaurum renunciaverunt, & Cremā miserunt: isq; ibi paucos post menses est mortuus.

Apparatus ad bellum Ferrariense.

Julio autem postulante Senatus censuit, ut & classis, & tormentorū opportunus numerus, & numi militibus duobus milibus in Flaminia conscribendis ad Ferrariense bellum, quo ipse vellet, mitterentur: eaq; paulò post Ravennam, quò se Franciscus Maria Julii copiarū imperator cōtulerat, sunt missa. qui quidē Julius Prospero Columnæ, ut se in Galliam Cisalpinā trajiceret, cumq; Hispano exercitu conjungeret, id magnopere cupienti, ad Gallos ex Italia expellendos, potestatem fecit. Et Franciscus Donatus, uti Florentiæ legatum reipublicæ ageret, à Senatu lectus, Patavinorum & Taurisanorum rebellium uxoribus & filiabus numi, quibus sese alerent, à Decem virûm collegio dono dati.

Gallorum clades.

Eodem ferè tempore Galliæ Regis exercitus ab Hispania

spaniæ Regis exercitu in Aquitania malè habitus, magnum suorum numerum desideravit.

Miserat Memphim ante eos dies Senatus Dominicum Trivisanum templi Marcii procuratorē, ad Laseraphum Regē Ægyptiorum, reb. quæ ad mercaturā exercendam pertinebant procurandis legatum: quæ omnino res majorem in modum regiorum magistratuū & ministrorum injuria lapsæ, ingentem jacturam Venetis civib. qui eò proficiscebantur, ibiq; morabantur, inferebant. Rex cùm audisset tantum ad se hominem Senatus Veneti missu venire, illustri suorum obviam itione & omni honorum genere illum excepit, in hortorum suorum electissimorum porticu amplissima: cujus ad singulas columnas appensæ luscinia, cantus exercebant suos, & aquæ fontium non unis à partibus decurrentes propè aviculis non illepidè concinebant: itaque & loci amœnitate ac specie, & Regis oratione perliberali eo hilariter facto legationis suæ initio, plures ibi dies Trivisanus commoratus, & renovato ex reipublicæ dignitate antiquiore fœdere datis & acceptis muneribus, cum Regis ad Senatum honorificentissimè scriptis literis ejus rei testibus domum rediit.

Veneti cum Ægyptiorū rege fœdus renovant.

Antonius etiam Justinianus captus ab hostibus in Brixiæ pratura, atq; in Galliam perductus, datis pecuniis quas proposcerant, iisdem ferè diebus suos se ad lares recipit, cùm prius eum Senatus in Quinquevirûm collegium, qui belli res eo in ordine procurant, cooptavisset. Annus interim finem suum habuit.

Antonius Iustinianus captivitate solutus.

Insequente autem inito, Neapolis Prorex Medicibus in Florentiæ dominationem restitutis, & Prati oppidi direptione, & plurimis auri libris dono acceptis comunitior factus, cùm intelligeret Venetorum exercitum in Brixia recuperanda magnopere laborare, nec tamen satis proficere, Gallis, qui in ea erant, sesè

Prorex Neapolit. Brixiam capit.

acriter defendentibus: ut ea quoq; à parte, si quid posset, lucraretur, homo alieni appetentissimus, in agrum Brixianum suas copias adduxit, ibiq; modò pollicendo nihil se reipublicæ nociturum, modò fallendo, legatisq; Venetis suos interpretes mittendo, qui monerent, ut cũ Maximiliano pacem facerent potius, quàm quæ illius essent, ei præripere contenderent, se in urbem intulit, & oppidum antea direptum, & omni exutum dignitate, radicitus depopulatus, si quid erat reliqui, abstulit: atq; ut Galli domum reverterentur, secumq; prædam, quam ingentem capto oppido fecerant, asportarent, potestatem eis fecit. Veneti capiendi oppidi spe deposita, tormenta quibus muros urbis verberabant, abstulerunt.

Mediceorũ cum Venet. coniunctio.

Et jam Joannes Medices Cardinalis & Julianus ejus frater, de successu rerum suarum literas ad Senatũ dederant, seq; & fortunas suas omnes reipublicæ obtulerant: itaq; respub. quæ amico semper animo in illos fuerat, in civitatem & nobilitatem eos & Laurentiũ eorum fratris filium more majorũ intulit, missis ad eos Florentiam de ea re literis. Pauloq; pòst & Prosper Columna suæ factionis princeps, cũ equitatu & peditatu ad Proregẽ sese contulit: & Senatus cives quatuor, qui Cremæ portas, quoad opus esset, custodirent: deinde municipiis quatuor in vicinis Cremæ locis, quæ ad rẽp. redierant, ejus nomine præessent, creavit. Tum arcem Bergomatium extra urbem summo in monte positam, quam Capellam appellabant, ejus præfectus homo Gallus reipub. internunciis tradidit.

Senatus cum intellexisset, numos qui in bella insumebantur, non omnino rectè administrari, cives duos magnæ autoritatis viros, Hieronymũ Quirinum, Petrum Capellum, qui eis præessent, creavit: deinde Petrum Pascalicum, qui legatũ Genuæ ageret, renunciavit

vit. Erat autem eo in oppido Dux & Princeps recentior civitatis Janes Fregosius amantissimus reip.

Post hæc Matthæus Gurcensium Episcopus Maximiliani interpres Romā venit, atq; à Julio suā in domū in Vaticano est exceptus. Pauloq; post Maximiliani Hispaniæq; Regis & reip. legatis adhibitis, ejusmodi se fœdus velle Julius facere pronunciavit: Ut Verona Viceтiaq; Maximiliano cederent. Pro Patavio autem & Tauriso, quæ jam Veneti obtinebant, ut ea oppida retinere jure possent, tercentas auri libras tributi nomine Maximiliano quotannis penderent: semel autem pro totius rei ac tabularum confectione, bis mille & quingentas. De iis verò quæ in Carnis essent oppidis, Julii judicium esset, rei ne publicæ an Maximiliano tradenda jure essent. Reliquo fœdere Maximilianus & Hispaniæ rex abolere Pisanum Concilium, omnemq; suam autoritatem atq; opes Julio tradere ad Ferrariam capiendam tenebantur. quæ duæ quidem causæ Julii animum vehementer exagitabant: nam & concilii contra se initi mirum in modum timore commovebatur: & cupiditate, ut Ferrariam in potestatem suam redigeret, nihil culpæ, nihil sceleris, nihil flagitii prætermittebat: itaq; Venetos, qui in illum tot officia contulerant, tantum pecuniæ, ut ad omnes ejus nutus præstò essent, animis libentissimis impenderant, nulla fide, nulla pietate fultus, non deseruerat modò eo conficiendo fœdere, sed planè etiam in prædam hostium, sanguinem & omnem succum reipublicæ sugere cupientium, projiciebat. quamobrem reipublicæ legati ad Julium conversi, non esse hoc illud, quod ab eo expectabatur, conquesti sunt: malè, quod injustè amiserant, eo pacto recuperari: sed se confidere Dei optimi Maximi auxilium reipublicæ non defuturum.

Fœdus inter Julium PP. & Maximilianum.

Pisanum Concilium aboletur.

Iulii Pontificis in Venetos animus ingratus.

Demum ubi Julius ira percitus fœderis capita scri-

bi jussisset, ne scribēdo adessent, abierunt: quæ tamē postea capita scripta & cōfecta sunt. Id cùm esset Venetias allatū, literæ à Senatu datæ sunt ad legatos, ne posthac his tractandis rebus interessent. Joannes Medices Cardinalis Juliano fratre civitate regenda Florentiæ relicto, se Bononiam ad legationem suam contulit. arcisq; Brixiæ custos, homo Gallus, regis sui jussu eam Hispanis ducibus invitus tradidit.

Brixia Hispanis tradita.

Julius autem Episcopo Gurcensium in Cardinaliū collegium adscito, quartum Lateranensi vocato Concilio affuit. quo in concilio adesse Gurcensis, nisi prius literæ, quibus aqua & igni Venetis interdiceretur, sibi essent traditæ, noluit. Roma deinde profectus est: cumq; in Galliam citeriorem venisset, Maximiliani Sfortiæ Ludovici filii, qui se Mediolanum inferebat, socius comesq; itineris fuit.

Lateranense Concilium.

Eo ingressu peracto, Hispani Tretium, in Abduæ ripa oppidum, commeatu, pecunia, rebus omnibus munitissimum, quòd à Gallis tenebatur, vi & immani tormentorum verberatione captum diripuerunt.

Tretum oppidum ab Hispanis direptum.

Julius interim Maximiliani obsequio amicior ei factus, qui suas copias Ferraria statim avocaverat, ut ei satisfaceret, Staphileum Romani fori litium ministrum Venetias misit, Patres hortatum, ut fœderis conditiones acciperent: tametsi jam nonnihil pœnitentia ducebatur, se in eos tam durum tamq; illiberalem fuisse, quod mehercule cùm improbari maximorum hominum sermonibus intellexisset, qui dicerent, eam rem occasionem Venetis daturam, ut se cum Gallis conjungerent, eosq; in Italiam adducerent, quos ab Italia expellere Julius in primis nitebatur: in dies singulos ejus rei mœrore magis magisq; distractus, neq; cibum, neque somnum capere poterat, itaq; febri tentari cœptus est: qua in febri cùm Pisauri oppidum Metaurēsium Du-

Julii Pontif. varium ingenium.

Julius mœrore distractus febre correptus obiit.

ei fratris sui filio tradidisset, & Cardinalium collegio Urbem remq; publicam Christianam commendavisset, undecimo Calendas Martias mortem obiit. Senatus Cardinalium collegio literas dedit, orans obtestansq; eos, ut in eligendo Pontifice totius orbis beneficio consulerent: suasq; opes omnes & exercitus ad eos juvandos est pollicitus. qui cùm se in conclave more majorum intulissent, Bernardi Bibienæ amabilissimi hominis magna ex parte studio, consiliis & prensationibus diligentioribus permoti, Joannem Medicem, annos natum trigintaseptem, Pontificem Maximum creaverunt: isq; priusquàm è conclavi exiret, me, & Jacobum Sadoletum, qui Romæ tunc eramus, sibi ab epistolis adscivit.

Ioannes Medices Pontifex Maximus creatur Leo. X. Ðm.

FINIS.

GUI-

GUIDO UBALDO FERETRIO FRANCISCI MARIAE filio, Urbini duci, Guidus Lolgius. S.

I quis in eam cogitationem veniat, ut consideret quid sit id, quod ex omnib. rebus humanis maximè excellat, hanc laudem profectò virtuti adjudicabit. Circumspice omnia, quæ infrà lunam locum obtinent altiorem; quid singulis seculis magis viguerit, quid apud singulas civitates & nationes majori in honore fuerit, exquire, hac nihil admirabilius, nihil excelsius invenies, nihil divinius. Hæc, cum omnibus hominibus eandem conditionem natura statuisset, nihilq; inter ipsos disjunctum effecisset, eos ita distinxit, & quasi in classes distributos, eo discrimine separavit, ut qui averso à se animo essent, vitam & spiritum ducentes vix inter vivos numerarentur: mortui, corpore humato nomen oblivione contegerent; qui verò se amplexarentur, &, cùm in terris positi essent, ævum in cœlo agere, & rursus, cùm in cœlum ascendissent, terras colere viderentur. Hanc non doctrina, sed natura: non disciplinæ addicti, sed ad judicandum liberi: non ex ore Philosophorum, qui de illa tam multa tradiderunt, sed ex nostro sensu, admiramur atque laudamus. Quis est enim, quem non virtutis species commoveat, & quodammodo percellat ut in quo illa vel tenui significatione apparuerit, eum diligere atque observare, aut, si clarior atque illustrior fuerit, etiam in Deorum immortalium numero ve-

venerari velit? Excute memoriam, atq; ea quæ à nostris temporibus procul remota sunt, repete: videbis omnes, qui honestè atq; in laude gloriaq; vixerunt, ab hac una ad hominum famam atq; existimationem profluxisse. Sed quid ego te in ultimam antiquitatem retrudo? quæ ut autores habeat religiosissimos (ut certè habet) tamen quæ de priscis illis viris historiæ memorant, minus momenti habent, quàm ea, quæ vel nobis in vita positis acciderunt, vel paulò ante nostram ætatem gesta, etiam nunc hominum sermone celebrantur. Neq; verò ad aliena exempla rejiciendus es, quippe domestica innumerabilia suppetunt. Sed ut paucis contenti simus, & proximum quodq; arripiamus, statue tibi ante oculos Franciscum Mariam patrem tuum, atq; ea quæ omnium mentibus infixa sunt, cogitatione percurre: cur ejus nomen tam nobile sit, virtutem reperies causam fuisse: quam quidem in periculis & asperis temporibus egregiè præstitit, ostéditq; virum fortem & sapientem, nullo fortunæ reflatu consilii capiundi facultatem amittere, sed in maximis tempestatibus ac procellis, in suo statu tãquam anchora, sic animi robore contineri: atq; ut lunæ interjectu solis lumen nunquam ita obscuratur, quin aliqua ex parte nobis appareat, ita veræ nobilitatis dignitatem, temporum iniquitate deformatam, pristini semper splendoris vestigia retinere. His ille nervis, hac sapientia præditus, cùm regno expulsus esset, & se in eundem locum restituit, & acceptam injuriam virtute infamavit. Multa alia de illo commemorari possunt, quæ si quis eorum, qui in hoc elaborant, ut virorum fortium rebus gestis immortalitati commendandis, immortalem ipsi gloriam cõsequantur, separatim persequi, velit,

ma-

magnum meo judicio corpus efficiet. Nam ut nemo fuit aut illo scientia rei militaris ornatior, aut fortitudine præstantior, aut denique omnibus virtutib. imperatoriis cumulatior: nemo item aut plura imperia gessit, aut plura pręlia, magisque memorabilia fecit. Verum hujus facta, quæ cum aliis aliorum factis contexta, nondũ in lucem exierunt, postea in apertũ prolata, omnes gẽtes lustrabunt, unimũ peragrabunt orbem terrarum, atq; eo clarius ad oculos fulgebunt, quo studiosius in comparatione spectabuntur. Nunc ad Guidum Ubaldum, magnũ avunculum tuum, te converte. Quo is pacto tantã in hominibus sermonis celebritatẽ consecutus est? certè eadem fuit ratio, quæ illum in cœlum sustulit, & quæ patrem tuum æternitate donavit: atq; utinã diutius vixisset, aut saltem quandiu vixit, integer à corporis incommodis mansisset. cujus prima adolescentia ætatis maturitatem non desideravit, ejus reliquum vitę cursum, quantulus is fuit, qualem futurum fuisse arbitraris? quanquam ipse quidem vel in illa perdita valetudine eam, quæ præstantibus in ingeniis nunquam evanescit, vim boni sic semper obtinuit, ut cùm propter virium imbecillitatẽ vix aliquid posset negociis muneri ve obire, tamẽ usq; ad diem vitæ ferè supremum exercitib. præfuerit, bella administraverit, maximis semper in rebus se jactaverit. Jam igitur redeo ad id, quod initio proposueram: ad hominum benevolentiam sibi conciliandam ad memoriam sui cum omnium seculorũ posteritate adæquandam, nihil esse aptius virtute, nihil accommodatius. Idq; cùm omnes, qui modò aliquid sapiant, sentiunt, tum uni præter cæteros tibi video esse persuasum, qui magno avunculo tuo sic nomine geminus es, ut illius vitam omnibus a-

ctio-

ctionibus exprimas: partem imitatione sic effingis, ut omnia quibus ipse abundabat animi bona cum reliquis bonis crevisse videare. Sed cum ad te scribam, & quasi cum præsente præsens loquar, verecundia impedior, ne te verbis efferam, ne tui non tam laudator, quàm fortunæ videar assentator. quãquam quid mea oratione opus est ad ea explicanda, quæ omnibus patent? Vulgò audio sæpè cum dicitur, felices videri eos homines, qui ex tuo regimine pendeant: non enim tibi tanquam domino servire, sed tanquam gubernatori parère: non tuam vim, potestatemq; pertimescentes, sed probitatem, moderationem, equitatemq; suspiciẽtes. Hoc non cõmemoratur, & verum non est: neq; verum est, & nõ præclarum: neq; præclarum, & non hominis summa ac singulari sapientia præditi; sic enim se res habet, ex animis voluntates, ex voluntatibus actiones oriuntur, ab his sati rumores erumpunt, seq; ad cujusq; laudem aut probrum latè longeq; diffundunt: rumorem autem constantia varitatis perpetuitate gubernatur, eaq; ad exiguum tempus durare consueverunt, quæ mendaciis conflata, atq; ad hominum errorem conficta dissipantur: etenim frustrà ad cujusq; rei opinionem commendamur, nisi tales simus, quales habemur: nobisq; plerunq; id accidit, quod teneris volucribus solet contingere, quæ si infirmis pennulis subvolantes, avium fuerint gregẽ subsequutæ, cum neq; longius volare, neq; uspiã in aëre possint insistere, nec propter corporis põdus alarũq; infirmitatẽ sine ruina deorsũ ferri, ad terram præcipites devolutæ affligũtur. Similẽ nonnulli calamitatẽ accipiũt, quorum fama quia ortu nata est quasi nõ legitimo, citò deficit. Tua autẽ est Guide Ubalde

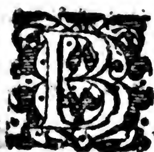
balde ſolida gloria, quæ iis fundamentis conſtituta eſt, ut in dies magis ac magis augeatur. Nam cùm à parvulo tantam tui expectationem concitaſſes, ut nunquam nec majorem quiſquam, nec maturiorem: ætatis deinde progreſſu tale ſpecimen tui dediſſes, ut omnes te dignum exiſtimarent, in quem tui patris honores conferrentur, Veneti tua ſe fide & vigilantia tutiores, virtute munitiores fore intelligentes, te Ducem ſuis exercitibus præfecerunt, tibi omnium ſuarum rerum cuſtodiam commiſerunt. Sentio me impetu quodam animi latum in maximam ſylvam intraſſe, per quam, ſi per tuam modeſtiam aliquantulùm mihi vagari liceret, nihil libētius facerem: cùm enim naturæ tuæ dotes, cùm animi virtutes, cùm mores, vivendi inſtitutum & diſciplinam mihi ante oculos propoſuiſſem, ſic ſe illa quam diu præ pudore compreſſeram, meæ erga te benevolentiæ declarandæ cupiditas profudit, ut eam hac una cogitatione revocaverim, quòd dubitabam, ne meum tibi ſtudium moleſtiam afferret, néve ipſe tanto in errore verſari viderer, ut putarē, eam me facultatem habere, qua poſſem omnia, quę in te laudānda ducerem, ſatis commodè perſequi. Quid ergo aliud reſtat, niſi ut meum negocium agam? nam cùm jampridem ad tuam amplitudinem colendam aſpirarem, aditusq; ad eam rem non ita difficiles mihi fore ſperarem, poſteaquam Horatio Farneſio, juveni ampliſſimo, me addixeram: tum verò mirificus quidam caſus oblatus quaſi fores amicitiæ tuæ mihi patentes oſtendit, cùm mihi nec opinanti ea provincia data eſſet, ut illud monimētum, in quo Petrus Bembus Cardinalis magni avūculi tui, dum apud eum familiariter vixit, atq; ejus uxoris laudes conſignavit, in poſterumq; propagavit,

vit, ad te mitterem: quod onus ita non invitus, non gravatè suscepi, ut nihil unquam mihi acciderit optatius: siquidem in certissimam spem veni, quod cupiebam, celeriter consequendi: qui enim ne in tenuissimos quidem homines fastidiosus, & nullius gratiæ commendatos, nemini patiaris aditum ad amicitiam tuã esse præclusum, me credo excludes, apud uxoris tuæ fratrem non infimum locum obtinentem, munus præterea afferentem, quod tibi scio fore gratissimum? Quanquam enim non ignoro, te puero omnibus literis deditum, & majorum vestigiis ingredi cupientem, hæc eadem alias studiose legisse: tamen, quemadmodum si aut Apelles, aut Protogenes operi suo, quo nihil præfectius à vulgo putaretur, rursus manus admoverent, magnam credo omnibus, qui illud antea inspexissent, denuò videndi cupiditatem injicerent: sic spero, cum audies hanc Guidi Ubaldi non corporis, sed animi effigiem, cui nihil boni deesse videbatur, quia non satis summi artificis intelligentiæ faciebat, novis quibusdam lineis & coloribus illustratam ac perpolitã fuisse, tum me, tum illos, qui id mihi negocii dederunt, ut eam tibi dono mitterẽ, magnã esse à te gratiam inituros. quod enim Petrus Bembus, si vitam longius produxisset, facturus erat, ut hic libellus, quem olim unà cum aliis libris ediderat, curiosius postea perspectum multis locis auxerat, tuo nomine exiret: id ejus vicem ut facerent, ad pietatem & officium suum rati sunt pertinere, Torquatus Bembus, hæres, ipsius, & ii, quibus idem Cardinalis per testamentum mandavit, ut quæ ipse extremo spiritu cavisset atq; sanxisset, tuerentur atq; defenderent, Hieronymus Quirinus & Carolus Gualterutius: quos quidem omnes scilicet, & quem primum

nominavi juvenem lectissimum, proximum alterum, & tertium homines honestissimos, eo te loco habere cognovi, ut cùm amiserint, quod unicum existimabant antiquæ virtutis exemplum, putent dolorem suum hac sola medicina levari posse, si & illud egregium & singulare in te studiũ, quod morte deletum & extinctum est, quoad ejus fieri possit, sua opera renovetur atque instauretur: & ipsi in tuo nomine conquiescentes, nonnihil à mœrore recreentur. Nam & si ille amplissimus vir, omnibus bonis perfunctus, sic è vita tanquam è theatro exiit, ut iis qui in ea remanserint, minimè inviderer: tamẽ homines ejus amantissimi, & non solùm ampla & honorifica amicitia, sed etiam jucunda consuetudine privati, animum inducere non possunt, ne illius discessu vehementer doleant. Quamobrem & ægritudinis, qua ipsi conficiuntur, leniendæ, & fidei, quam mortui manibus debent, præstandæ gratia fecerunt ut hunc libellum, quasi de meliore nota acceptum, sic emitterent, ut non modò studium illi, fautoremq; compararent, verumetiam quid Bẽbo viventi sententiæ & voluntatis fuerit, declararent. Qua de re quantum se pro tua singulari humanitate amaturus sis, cùm jam præsentiant & quodammodo augurent, fortunæ beneficio factum existimant, ut quod officii præcipuè fuerat, id etiam cum gratia conjungeretur. Vale. Romæ Calend. Septemb. M. D. XLVIII.

PETRI

PETRI BEMBI AD NICOLAUM TEUPOLUM, DE GUIDO UBALDO FERETRIO, deq; Elisabetha Gonzagia Urbini ducibus, Liber.

EMBUS Teupole pater meus, cùm Venetias de Guidi Ubaldi Urbini Ducis morte esset Senatui allatum, magnum sanè dolorem cepit, quòd vir divino ingenio, admirabili doctrina, singulari prudentia praeditus, omni jure necessitudinis cum nostra Republica conjunctissimus, amplissimis in fortunis tum, cùm florere per aetatem inciperet, interceptus extinctusq; incredibile sui desiderium bonis omnibus reliquisset. Quae in re augebat ejus molestiam quòd videbat propterea quia Julius Pontifex Maximus ei plurimum tribuebat, magnum etiam imperium ejus fidei commiserat, eratq; nemo cui ille vel plus confideret, vel in quem omnes honorum & dignitatis cumulos esset libentius collaturus, ipsum è vita non satis suo tempore cessisse. Ad haec etiam mea causa plurimum angebatur. Existimabat enim, id quod erat quià ego illum summopere amabam, colebam, in ejus erga me amore atq; benevolentia conquiescebam, ille verò me admodum diligebat: secum enim, quandiu mihi esse cum illo licuit, suavissimo in convictu amantissimè honorificentissimeqúe detinuerat, suo etiam testimonio apud Julium Pontificem Maximum saepe ornaverat, fore ut ejus viri interitus mihi longè acerbissimus atq; luctuosissimus accideret. Neq; solùm Bembus pater, sed omnes etiam nostri ordines,

Guidi Ubaldi laus.

Luctus ob Guidi Ubaldi obitum.

ut scis, atq; universa certè civitas eum nuncium graviter ac molestè accepit. Nam quoniam is & nostris quondam in exercitibus admodum adolescens summa cum potestate strenuè atq; integrè aliquot annos fuit, & postea Valentinianis illis miseris durissimisq; temporibus regno suo expulsus, cùm se in nostram urbem contulisset, incredibili gratia totius civitatis annum amplius est nobiscum versatus, non tanquam exteri aut alieni hominis, sed quasi unius nostri charissimi amantissimiq; civis, atq; optimè de Republica meriti, sic ejus viri mors nostrorum hominum animos omnium mentesq; perturbavit. Quæ res illis eò etiam gravior fuit, quòd uxor ejus egregia lectissimaq; fœmina ipsis ob oculos versabatur: quam sanè cùm propterea, quòd illam is sine filiis relinquebat, tum vel maximè, quia viri amantissimam cognoverant, existimabant omnes magno in luctu atq; dolore versari: cujus virtutem, constantiam, sanctitatem, præstantissimum ingenium universa nostra urbs tum, cùm apud nos illa unà cum viro esset, plurimis in reb. maximis difficilimisq; perspexerat, summaq; illam benevolentia prosequebatur, difficile ut dictu sit, utérnam eorum fuerit, nostris hominibus charior. Itaq; quo tempore mors aliqua regia Patres illos atq; Senatum reliquosq; cives omnes æquè atq; hæc, dolore molestiaq; affecerit, qui sciret, aut qui se audivisse recordaretur, nemo erat. Sed quoniam, ut plerunq; fit, ea de re nihil omnino tum publicè, præter ipsam ducis mortem nunciabatur, ut primùm in animis hominum dolor ille parumper repentinus resedit, cœpit urbs, quasi domestica in calamitate quærere, quónam ille morbo esset extinctus, qui honores mortuo habiti quáve mente populi fuissent, tum quàm moderatè uxor eam solitudinem ferret, quámve secus, aut quod cùm apud eas gentes, tum apud Romanos homines

bene-

benevolentiæ, quódve famæ nomen existimationisq; retinuisset. Quæ cùm singula mihi maximè esse cognita existimarent ii, qui sciebant, quantus mihi cum illo viro usus familiaritasq; intercesserat, plurimi etiam affuisse me illi morienti arbitrarentur, concursus est ad Bembum patrem propè omnium ista quærentium factus: quibus ille tametsi Romæ esse id me temporis ostendisset, persuadere tamen non potuit, quin ab ipso vellent meis literis iis de rebus fieri certiores. Id à me pater cùm petijsset, statui ea conscribere, quæ à Sigismundo Fulginate pulò antè acceperam, cùm ad illum ipse atque Sadoletus meus & Philippus Beroaldus minor his de rebus sciscitatum venissemus, sermonemq; uniuscujusq; nostrûm, quemadmodum habitus est, mandare literis cum iis scriptis, quæ tanquam lectatum atq; recitata nobis omnem propè rerum summam atque seriem continent. Quid enim patri meo civium meorum nomine petenti atq; requirenti negarem, ea præsertim in re, quæ duorum longè omnium optimorum, longeqúe mihi charissimorum hominum vel memoriam esset in posterum vel etiam benevolentiam propagatura? Itaq; cùm librum confecissem, animadverti in eo multa esse tam egregia tamq; præclara, atque adeo tam insolita cùm de Guido Ubaldo, tum de uxore ejus vel recitata, vel certè commemorata inter nos atq; dicta, ut vererer, ne plures essent futuri, quibus illa non satis probarentur, quàm qui vera esse crederent, nisi certo aliquo atq; illustri testimonio niterentur. Est enim illud verum Teupole, dici quod solet, quemlibet ex se alios facillimè æstimare.

Itaq; quoniam nemo vir, nemo mulier hoc quidem tempore fortasse est, qui ea in sese experiatur, quæ nos & vidimus sæpe in illis omnia, & partim etiam nunc

videmus, existimavi adhibendum mihi esse testem idoneum, cujus autoritate universa se nostra oratio tueretur. Is tu autem potissimum es visus, in quo acquiescerem. Nam Bembi quidem patris attestatio, cujus mihi nomen gravissimum sanctissimumq; est, quoniam ei mea in primis ratio atq; persona tuenda proponebatur, aliquibus fortasse videri poterat, plus eo amori ejus erga me tribuisse, quàm quærebam. Tu verò & illorum amborum familiaritate atq; benevolentia cùm in nostra urbe maximè omnium es usus, tum in eorum regno ab ipsis amantissimè susceptus eo tempore, quo te Romam ad illas in omnium doctrinarum genere abs te supra quinquies mille propositas quæstiones disputandas sustinendasq; contuleras, utriusq; mores atq; vitam omnem bene penitus diligentissimeq; perspexisti, mecumq; postea sæpius summa cum admiratione es colloquutus: & illos ipsos, qui hoc in libro ea disserunt, quæ leges, partim vetere tibi necessitudine atq; hospitio, partim arctiore usu atq; convictu, studiorum quidem omnes voluntatumq; similitudine maximè cognitos atq; conjunctos habes, ut quantum illis adhibenda fides sit, nemo te melius intelligat. Quanquam quidem ea certè res cumprimis illos omnibus hominibus conciliare sanè debet, probatissimosq; reddere, quòd Julio Pontifici Maximo eximiè probantur, eidemq; charissimi atq; familiarissimi sunt. Nam is & Sigismundum unicè diligit, apudseq; habet, atq; à scribendis epistolis præclara ejus opera utitur: in quo difficile dictu est, quantum unus omnes excellat, cùm scriptionis elegantia & candore styli, tum planè diligentia & fide: & Sadoleto quantum tribueret, quanti ejus incredibilem probitatem præstantissimamq; doctrinam faceret, quamq; sibi culta ejus splendentiaq; poemata probarentur, ostendit, sacerdotio illi tradito Romæ templi honestissi-

nestissimi Laurentiani. Beroaldus autem in ære illius jampridem est: cujus cùm simplex laudabilisq; vita, tum doctrinæ elegans eruditio, atq; in poeticis studiis mira præstantia, ejus stipendio ac liberalitate maximè alitur. Quis autem ita sine ullo judicio est, cui qui apud Julium permagna vel autoritate vel benevolentia sunt, eorum cùm facta tum dicta omnia non probentur? Cujus etiam quòd in isto libro nomen multis in locis perlegent, consiliaq; intuebuntur, qui eum sibi librum legendum existimabunt, si modò quispiam id faciet: quod eos tamen facturos puto, quorum in animis atq; mentibus & mortui Ducis memoria, & vivæ benevolentia impressa altius infixaq; inhærebit, tibi magno adjumento esse ad ea quæ scribimus, cæteris probanda testandaq; debebit.

Nicolai Teupoli authoritas.

Quam ob rem facillimum tibi erit Teupole hunc librum tueri, apud nostros homines præsertim, qui tibi plurimum tribuunt. Quid autem tibi nostri nō tribuant, quem Romani homines ita suspiciunt, ut cùm in omni philosophia tibi sine ulla controversia primas deferant, in cæterarum artium disciplinis quem tibi anteponant, se habere neminem fateantur? ita amant, ut nemo mihi unus tam ab aliquo, quàm tu ab illis universis, diligi amariq; videatur? eo autem etiam libentius hos ipsos ad te sermones mittimus, quòd quemadmodum ego iis, aliquam mihi sensi adhibitam esse levationem doloris mei, sic existimo ad tuam molestiam minuendam, quam ex Guidi Ubaldi morte multò maximam te audio multoq; gravissimam contraxisse, eosdem idoneos administros futuros. Quod si fiet, magnum ex hac lucubratiuncula fructum cepisse arbitrabor, cùm te, quo quidem mihi nemo mortalium aut cōjunctior est aut charior, minus angi atq; dolere intellexero, quàm si omnino nihil scripsissem. Itaq; ut ad-

ipsos tandem sermones veniamus, ita res haberi cœpta est.

Nam cùm ad Sigismundum quodam die unà omnes in Vaticanum venissemus, aliquantum post meridiei tempus: ipsi autem nescio quid à suis pueris tunc lentè inãbulanti recitabatur domi: hominemq; salutavissemus, nosq; ille compellavisset, hilari, sed tamen gravi, quo semper utitur, vultu statim me intuens, bene, inquit, Bembe factum abs te est, non solùm quòd hîc ades nunc, sed etiam quòd cum his ades cùm tibi amicissimis, tum mihi. Nam & mihi erat ocium hoc diei, quod reliquum est, atque has horas meo arbitratu consumend: & eas ipsas horas vestro adventu mihi video multò suaviores & jucundiores futuras, modò ne quid vobis negocii sit, quòd sanè velim. Nos quidem sumus inquam Sigismunde ociosi: itaq; ad te venimus, ut quoad tu vacuus esses, tecum essemus. Putabamus autem quoniam Pontifex in Ostiensi aberat, fore, ut te curis occupationibusq; solutum offenderemus. Vos quidem ille & rectè inquit putastis, & fecistis amantissimè: nihil enim ferè ago, ut videtis. Itaque nihil mihi potuit esse opportunius vobis tribus. Sed quid est Beroalde, quòd te atq; hunc subtristes video? Nam de Bembo nihil miror: scio enim ipsum Guidi Ubaldi Urbini Ducis morte confectum magnopere dolere. Tum Philippus: Quid tu autem Sigismunde, inquit, cùm scias Bembi mœroris illam esse causam, quam dicis, nostri amborum quæ sit, ut etiam pro hoc Sadoleto respondeam, non perspicis? an tu illum unum ex tanti viri interitu dolore affectum existimas, cæteros nihil? Quòd si nos id non moveret, quòd hic propterea maximam animo ægritudinem & molestiam cepit, quem quidem mœrentem aspicere ipsi certè sine mœrore non possumus, publicæ tamen jactu-

re

ræ nos ratio tangeret, efficeretq; ut doleremus. omnibus enim hominibus interiisse existimandus est is, quem omnes homines dilexerint, cujusq; salus atq; vita fuerit cum omnium hominum voluptate conjuncta. Quamobrem scias tu quidem nos ea ipsa causa tristes esse qua Bembus est, vel potius qua cæteri: ad te autem idcirco venisse, ut abs te multa de ipsius Ducis morte audiremus: nam quæ circunferuntur, verá ne an falsa ea sint, comperti nihil habemus, Hîc autem Bembus, quem profectò his de rebus, quoniam summo amore illum summo cultu prosequebatur, eratq; ei perfamiliaris, quæsisse diligenter existimabamus, sese ait uno mortis nuncio audito causam habuisse non tam ut multa tum quæreret, quàm ut multùm semper quereretur. Te verò scimus cùm propterea, quòd summo Põtifici assistis, tum vel maximè quoniã nostrorum temporum historiam conscribis, horũ omnino nihil latêre.

Quæ cùm ille dixisset: Quid vos ista, inquit Sigismundus, Beroalde ac Sadolete tristia lugubriaq; postulatis? parùm ne ea doloris, parum nobis acerbitatis tunc attulerunt, cùm primùm sunt audita, ni refricare me tunc etiam vulnus, quod quidem jam cicatricem ducere & tanquam sanatione sic levari silentio põterat recordatione jubeatis? Parum hercle utiliter Bembi mœrori, vel etiam parum amanter consulemus, quem quidem æquius fuerat ab ejusmodi cogitationibus quã longissimè abducere, ista si nobis illo audiente sunt recensenda. Non enim puto velle te illum aliquò abscedere, ut à me sermo vobis unis habeatur. Itaq; in aliud ista potius tempus si placet rejiciamus. Ipsa enim efficiet dies, ut quæ nunc quidem reminisci sine luctu ac molestia non possumus, ea postea minore animi offensione repetantur, cùm jam languescere dolor cœperit vel assuetudine ipsa, vel oblivione.

Tum Sadoletus comiter illius dextram apprehendens (incredibilis est enim in eo viro, ut scis, summa cũ morum animique severitate, comitas æquabilitásque conjuncta.) Imò verò, inquit, tu ista hoc tempore Sigismunde: sic enim nos magna molestia levabis. Multa enim dici his de rebus quotidie audimus non uno modo, quæ quibus eorum potissimum adhibenda fides sit, dum satis exploratum non habemus, singula nobis dolorem incutiunt, tanquam vera: quod non fieret, si te audissemus. Neque verò debes existimare Sigismunde, earum rerum auditione Bembum immunem esse, etiam si minus in quæstione sit, quàm nos sumus. Nam quoniam quantus ei cum illo viro usus, benevolentia, consuetudo fuerit, omnes homines intelligunt: nemo ipsum invisit, quin illum ijs de rebus interroget quæ dicãtur in foro, quæ sibi allata sint, explicet, quæratq; nũ sint vera. Quã ob rem nihilo ipsius minus interest, quã nostra, quemadmodum se res habeat abs te recẽseri: ne, dum omnia incerta illi sunt. plures se habere causas cur doleat, laxioresq; quàm necesse sit habenas existimet, & quasi excursum patentiorem mœrendi.

Tum ille: Equidem lætiora inquit hilarioraq; inter nos agi hodie Sadolete maluissem, quæq; nostros amicos minus essent exulceratura, quàm ista erunt quæ postulatis. Nullæ enim recordationes tam faciunt dolorem, quàm earum rerum, quæ cùm nobis charissimæ fuere, tum sunt recenter amissæ. Verùm si ita vultis, idq; Bẽbus jubet, neque vestram, neq; illius authoritatem sum declinaturus.

Cui cùm me velle ostendissem: Quid autẽ, inquit, explicari vobis potissimum jubetis, illáne, quæ ad ipsum tantum mortis genus pertinent, an ea quæ antè evenere, quæve post mortem sunt consequuta? quæ cum longè quidem plura, tum non ita sunt acerba, quædam etiam jucunda & grata:

Tu

Tu verò potius omnia, inquam, tristiora quidẽ atque acerbiora primùm, ista pòst. Quanquam omnino grata & jucunda esse quædam quòd dixeris, cæteris fortasse non ita, mihi quidem, valde miror. Quid enim potest esse jucundum alicui, qui id, propter quod omnia sibi jucunda erant, amisit? Aut quid gratum accidere potest ei, cui id ipsum, quod superest, quodq; vivit, est ingratum? Itaq; hoc ipsum jucundi atq; grati nomen sublatum mihi è vita penitus video. Sed incipias, si tibi videtur, quæq; tibi his de rebus omnibus certa exploratáq; sunt, explica. Ut tibi lubet, inquit: sedentes tamẽ potius, si vobis placet agamus. Vel enim ætas mea jam gravior, vel imbecilla valetudo, qua utor, facit ut quoties paulùm deambulaverim, aut etiam steterim, tanquam opere aliquo magno functus, sessionis indigeam. Ut tibi inquam est commodissimum sic facias.

Quod cùm placuisset, ad ejusq; pluteum unà omnes consedissemus: Quoniam, inquit, ita jubetis, dicam, si potero, ea quæ his diebus ad Pontificem Maximum Federici pontificis Salernitani cùm prudẽtibus, tum planè uberibus literis sunt allata: quem quidem Pontifex Maximus, cùm de salute Ducis spes jam propè reliqua nulla esset, cùm ad regni negotia procuranda, tum ad uxorem Ducis consolandam, si vir moreretur, magnis itinerib. misit.

Hic Sadoletus: Neque gravioris, inquit, viri, neq; nobis amicioris afferre testimonium poteras eo ipso, quem dicis. Quid verò ipsæ literæ Sigismunde apud te ne sunt? Sanè inquit ille. Quin tu igitur, si est ita, inquit, perlegi eas potius nobis audientibus jubes, quàm earum tu te seriem memoria repetendo nobisq; recensendo defatigere.

Tum ille: Rectè, inquit, mones nõ tam quidẽ ipse ut ne defatiger: quãtus est enim labor ea, quæ scias, quæq; me-

mi-

mineris, loqui sedentem præsertim, hominibusq; familiaribus ac planè amantissimis tui, quàm ne vobis ejus viri, quem diligitis, epistolarum suavitatem ac lepôrem vel invidisse videar, vel neglexisse. Neq; enim, ut vos scire arbitror, minus ille conscribit amabiliter quã loquatur.

Tunc Philippus: Istos tu quidem potes, inquit, rectè scire id quod dicis arbitrari, Bembumq; in primis: qui quidem Bembus cũ ad illum amandum accessit prior, tum est ei omni genere necessitudinis planè conjunctissimus. Ego autem, quoniam illum mihi hominem fortuna multò quàm his serius Bembo etiam internuncio côncilíavit, ejus scriptorum adhuc ne pagellam sum quidem ullam subodoratus: cujus me meæ negligentiæ planè suppudet. Itaq; scias nihil te mihi æquè facere posse, ac si istas afferri literas jusseris, gratum.

Afferantur igitur actutum, inquit ille, quando tibi id futurum Beroalde gratum putas. Tum ad puerum conversus, abi verò tu properè inquit, easq; literas affer quas hic dicit. Qui cùm paruißet, reversusq; cum literis astitisset: Recita verò, inquit ille, ita, ut ab his exaudiare. Tum puer replicatis literis eas clarè perlegere stans incœpit. Eæ autem erant scriptæ literæ sic.

Literæ Federici Pontificis Salernitani.

Federicus Fregosius Pontifex Salernitanus Julio Secundo Pont. Max. S. P. D. Cùm Idibus Aprilis ad Forum Sempronii venissem, qui dies fuit postridie ejus diei, quo abs te Roma profectus sum, Guidumq; Ubaldum Urbini Ducem avunculum meum vita functũ comperissem, quemadmodum mihi præceperas, ut Elisabetham uxorem Ducis tuo nomine convenirem, statim feci. Eam autem humi prostratam ita miserè offendi flentem plorantemq; solitudinem suam, ut neq; intermissio lachrymarum, neq; ulla sanè levatio videretur futura: me verò, qui propemodum in ejus sinu

Elisabethæ Guidi conjugis luctus & mæror.

natus

natus, alitus quidem certè ab illa sum, vix agnosceret: cùm jam totum biduum sine somno, sine ullo cibo fuisset, decrevissetq;, ut ajebant, non jam amplius superesse, sed planè mori. Itaq; tibi verè possum dicere, me, quem quidem ad consolandos alios miseris, cùm ejus mulieris pietate, tum dolore, quem ex avunculi mei morte conceperam, ea conspecta vehementius permotũ, ipsum planè consolationis indiguisse. Sed collegi continuò me: jamq; non tam quis essem ipse, aut quibus essem opibus spoliatus, quàm cujus nomen atq; majestatem mihi tuendam suscepissem cogitans, & quasi te intuens, in eam curam incubui, primum ut mulierem tuo nomine salutarem, deinde quanta molestia, quanta animi perturbatione ejus de salute viri tristes nuncii te affecerint, ostenderem: nihil tibi magis præter votũ potuisse accidere, qui illum à puero tam amaveris semper, ut plus neminem: tanti autem feceris, ut te illi uni suprà omnes homines tribuisse, orbis ipse terrarum universus sit testis. Postremò afflictam mœrentemq; consolarer: quam sanè partem, quoniam ita mihi visum est rem tempusq; postulare, tuq; de eo mihi diligentius mãdaveras, ut nihil prætermitterem, quod ad illam molestia levandam pertineret, egi equidem pluribus. Verũm hæc ipsa pòst. Nunc ad illa venio, quæ ante meum adventum acciderunt: quibus ea quoniam consequẽtia sunt, tota tibi rerum series sic exposita explicataq; magis patebit. Quæ quidem ejusmodoi sunt. Nam quo ad regni negocia pertinebant, ea omnia sic se propemodum habebant, nihil ut tu aliter statuere optareq; potuisses: non quòd ita ferret casus, ut res, uti maximè vellemus, sic caderent, & suo quasi cardine volverentur: sed quia providerat uxor Dux, effeceratq; suo cõsilio, ut ne inclinarent secus, Itaq; mulier eandem illã prudentiam, sapientiam, animi magnitudinem, quas quidem

quidem virtutes in suo postea magno dolore, abjecerat, in tui fratris filii dubiis rebus sibi socias comitesque advocavit. Nam cùm de salute Ducis eo perducta res esset, ut minus ille spei de se, quàm timoris conjugi domesticisq; reliquisset, rumor etiam falsò tum quidem, sed tamen esse illum mortuum emanavisset, populi, ut fit, novarum rerum cupidi, propterea quòd is nullos ex se liberos genitos relinquebat, animos erexerunt: nonnullæ urbes jam ut aut harum aut illarum essent partium, palàm egerunt, ipsæ arma ceperunt: ex agris clientelas armatorum hominum receperunt. Itaque Dux cùm videret viro suo planè mortuo, fore ut omnia bello & seditionibus arderent, quæ vivo etiam accendi jam inflammariq; cepissent, quemq; sibi is aliquot antè annis adoptaverat tui fratris suæq; sororis filium, ei propterea vehementer timeret, non mariti salutem dubiam flendam, sed consulendam filio: non dolori cedendum, sed resistendum audacibus: non lamentis muliebribus incumbēdum, sed forti ac virili animo sibi planè utendum putavit. Itaque ad Urbinates, ad Callevicanos, ad Eugubinos, quæ quidem oppida omnium prima novas res moliri audiebantur, præmissis legatis perspectæ prudentiæ, magnæ authoritatis viris, exercitibusq; celerrimè comparatis, celerius autem subsequi jussis, quò oporteret, bonos quosque viros per eosdem legatos perq; litteras appellando, minus bonos hortando atque monendo, reliquos vel deterrendo vel cohibendo, perfecit id, quod posse fieri nullo planè modo existimabatur, ut paucorum dierum spatio omnes in fide atque officio contineret. Itaque postea morte Principis verè audita, nulla urbs, nullus vicus, nulla denique domus non modò non descivit, sed etiam id aggredi ne cogitavit quidem. Quam ob rem hujus abs te tibi crediti atq; injuncti muneris partem, regni scili-

Civitates quædam mortuo Guido defectionem moliuntur.

cet

ret procurationem atq; curam, in qua multum sanè laboris, multum operæ futurum putabamus, levissimã mihi ejus mulieris industria atq; virtus fecit. His itaq; sic dispositis atq; comparatis, Dux pauculos sanè dies ægrè morbo cum restitisset, ingruente ejus vi ad tertiũ Idus Aprilis nocte media mortem obijt apud Forosempronienses, quò se extrema hyeme propter aeris temperiem salubritatemq; cõtulerat: itaq; obijt, ut usq; dum interiret, integris esset semper sensibus, eademq; propè, qua uti recta valetudine solebat, memoria gravitateq; loqueretur. Morbus autem ejusmodi fuit. Nam quoniam pedum dolore Dux quatuor atq; decem annos leviter quidem primò, ut fit, ac per intervalla longi temporis, fortius mox ac crebrius, acriter frequenterq; postremò laboraverat, eò res venit, ut qui valentissimo prius stomacho utebatur, ad extremum imbecillissimi esset planeq; multò puditissimi: ac nunquam quidem ex podagra, quin alvo quoque fluxa mox laboraret, vigilia etiam & sæpissimè vexaretur, & planè diu. Ad incredibilem igitur his de causis maciem debilitatemq; perductus, pedũ ac propè totius corporis doloribus (serpserat enim ea vis latius) citaq; maximè alvo, & vigiliis plures dies cũ laboravisset, febricula adjuncta paulatim confectus videns loquensq; decessit sine ulla vi. Assidebat ei morienti ex mulieribus uxor Dux, manũ viri sua manu tendens, atq; illum semper intuẽs, abeũtem animam suo quasi ore exceptura. Aderat fratris ejus quondã uxor Aemilia Pia, magni animi, multi cõsilij fœmina, summæq; tũ prudentiæ, tum pietatis: soror etiã ipsius ea, quæ mihi est mater: neptes duæ, cognatæ aliæ. Ex viris aũt ille ipse fratris tui filius, Octavianus meus frater: necessarii, quib. cũ ille alitus fuerat vixeratq;, permulti: quos quidẽ est omnes paucis antequã emigraret horis, mori enim se sentiebat, solatius hunc in-

Ducis obitus.

Morbus qualis fuerit.

Morienti qui astuerint.

mo-

Allocutio quâ arte obitũ usus.

modum. Vitæ mihi finis adest, ut videtis: vocor enim jam ab iis, qui me hîc esse, quandiu affui, voluerunt: quibus ego gratias ago cùm de ea, quã vixi, vita: neq; enim vel me multùm quantũ vixerim pœnitet, vel vos arbitror pœnitere: tum quòd vos intuens morior, quos ego, quoniam superstites relinquo, morior libens. Non enim mihi videor interire, cùm vos habeam, quorum in animis singulorum atq; memoria certè potero quasi sæpius uno tempore vivere. Itaq; omnia me à Diis immortalibus impetrasse existimabo, si à vobis hoc impetravero, ut quasi ego vobiscum sim, ita vivatis. Teq́; inprimis mi fili (quem ego, cùm ex sororibus alios haberem, quemadmodum te habebã, tamen filium mihi esse volui, existimans mei quam simillimum futurum) decet, perinde atq; me testem semper habeas, facere dicereque omnia: ita enim non meo filio dignum neque dices quicquam neq; facies. Adero autem tibi semper fili, deq́; ea regione, ubi me esse volent Dii, te, tuaq́; facta, dicta omnia intuebor atq; audiam. Maximè autem omnium cùm Julium Pont. Max. patruum tuum tum Federicum Ducem patrem meum, & Joannem Præfectum urbis patrem tuũ colere imitariq́; te oportet: quorum alter, quoniã vivit, consiliis, præceptisq́; te juvare plurimum potest, alter verò exemplis. Demum sic te ad bonas artes da, ut quemadmodum ego certè à patre meo virtutum omnium exempla, tu à me fortasse capere aliquarum potes, sic abs te liberi tui capiant. Postremò tibi illud præcipio, ut Ducem matrem tuam omnibus in rebus audias, omni genere pietatis colas: ita enim altero ætatis tuæ imbecillitatem facilè fulcies, in altero mihi gratissimum feceris: valde enim cupio, quicquid illa fidei, amoris, observantiæ in me colendo contulit, tua te in illam pietate charitateq́; reponere: quæ quis debet autem, ut qui hæres est, is dependat,

Ad filium παραίνεσις.

pendat, est æquissimum. Tibi verò mea optima atque charissima uxor, nihil quidem præcipio. Quid enim tibi præcipiam nunc, cùm morior, quæ dum viverem, locum mihi ne monendi quidem unquam ullum reliquisti? quæ te æquum erat facere, semper ipsa per te fecisti? Hortor autem, & si pateris, rogo, filii uti regnum procures: ipsum, quod superest, ita instituas, ut se nobis dignum præbeat & majoribus suis. Cæterum illud etiam atq; etiam abs te peto, ut cùm reliqua omnia, quæ tibi ipsa præcipies, feceris, meum interitum ne fleas, neve perturbes eam, quam me spero apud deos tranquillitate, quieteq; fruiturum, nisi me tuæ lachrymæ impedient. Consolatio ad uxorem. *Hæc ille, ut ajebant, cùm dixisset, suiq; memoriam matri meæ & fratri reliquisq; omnibus gravissimis amantissimisq; verbis cõmendavisset, paulũ quievit. Vocari dein ad se Forosemproniensium Episcopum jussit, qui quidem cum sacerdote, cumq; iis quæ ritè decedentibus adhiberi solent sacris, adstans, Deos illi superos atq; manes placavit. Quem ille sic exaudiebat, ut ejus verbis usque annueret ferè, dum est mortuus.* Sacra adhibita. *Quo sanè tempore cùm ad uxorem suosq; omnes conversus, atq; ita tum illos intuens, tum ea quæ dicebantur excipiens, aliquandiu constitisset, leviter demum se avertens, credo ut minus illos cõmoveret, temporiq; alteram supponens manum, tanquam somno se perpetuo componeret, sine ullo corporis aut vultus motu, ita placidè tranquilleq; decessit, ut quasi quiescere videretur.* Obitus. *Itaq; ajunt neq; sanctius, neq; constantius, neque omnino pacatius potuisse quenquã mori illo viro. Hic Dux, quæ quidem quamdiu sensus aliquis in illo fuit, siccis ei oculis semper astitit, ne flens abeuntem sui misericordia perturbaret, ut primũ ille spirare ac vivere destitit, amens se in eum projecit, altissimaq; voce heu mi vir! exclamantem cur me deseris? quò abis? reliquit* Viduæ relictæ planctus, & animi deliquium.

eam animus doloris victam debilitatamq; magnitudine. Aderant qui verè mortuam crederent, ita nullo accurrentium studio poterat, nullis medicorum remediis artibusq; revocari. Itaq; duorum unà interitum atq; mortem flebant: alteram quidem justius, mulieris autem miserabiliorē interitum genus ipsum mortis pietasq; faciebant. Sed dij tantum mali prohibuerunt. Nā cùm illa propè id quod erat noctis reliquum inter suorum manus nihil audiēs, nihil sentiens, frigida exanimisq; jacuisset, tanquā reddita à diis immortalibus vita, spirare, auraq; tandē ducere paullsper cœpit: oculis deinde cœlo hausto, atq; in eos intuēs, qui fugientē illius animam retinere quoquo modo poterant conabantur, ut primùm loqui potuit. Quænam hæc tā importuna, inquit, cura? quis hic vester tā intēpestivus labor fuit? cur me meū sequi dominum crudeles impiiq; prohibetis? cur mihi ut quem vitæ socium habui, eūdem mortis habeam invidetis? Me miserā, ille abiit, ego maneā? non maneo: imò te mi vir sequor. Hæc illa cùm dixisset, lachrymarū quasi rivus fluere ejus ex oculis cœpit: tū unà questibus, fletibus, lamētationibus impleri miscerique omnia. Nulla planctuum: nulla dolentium verborum, nulla vis unquam major lachrymarum fuit. Itaque sic illa biduū cū fuisset, ut se adeuntib. solantibus, somnum aut cibum caperet suadentibus, nihil omnino aliud nisi se mori velle responderet, ego advenio: domū pullatam, lugubrem, desolatam, plenam sordiū, fratris tui filium familiaresq; perturbatos, deq; matris, atq; Principis vita jam propè desperatos invenio. Flētes me, ut subveniam, rogant, rebus labentibus opem ferā: vel me unum esse, qui id possim, vel neminē, reliquarum sibi fortunarum omnium summam ex me pendêre. Quæ intelligens, magnitudinemq; rei æstimans, in eam mihi partem vehementius insistendum putavi, quam neq; tu provideras, neq; ego mihi tractandam existimavis-

sum, ut mulierem si possem, ab instituto mortis consilio cogitationeque revocarem. Itaque omnes eas rationes colligens, quib. maxime posse me id consequi existimabam, neque brevi oratione illam, neque, ut verum fatear, siccis oculis sum aggressus. quae tibi non perscriberem, nisi mihi discedenti praecepisses, non de re rebus modo singulis quas agerem, sed etiam de sermonibus, deque ipsis planè verbis, quib. uterer, te ut facerem certiorem. Nam quod mariti sui maximi & clarissimi viri, deque se optimè meriti mortem lugeret, in eo dixi nihil habere me, quòd reprehenderem: esse illud conjugis, esse castae mulieris, esse amantis officium: nullis neque legibus neque planè institutis prohiberi, ne nobis cùm conjunctorum, tùm planè charissimorum obitum interitumque lugeamus. Quod autem ita doleret, ut etiam vita cedere videretur statuisse, id verò non solùm nos, qui illam amamus, aut gentes eas quib. praeesset, sed omnium etiam nationum, omnium seculorum omnes homines improbaturos, Deos denique ipsos, sine quorum nutu, quoniam in vitam eorum concessu venimus, non est è vita migrandum, aegrè indignanterque laturos. Nam si propterea, inquam doles, quòd virum amiseris, est id quidem omnino durum, sed tamen commune tibi cum multis. Omnes enim ferè mulieres quae unquam nupserunt, vel supervixere viris ipsae, vel illos superstites moriendo reliquerunt. Utramvis conditionem abnuere periniquum quidem est, indignantisque vel sibi aeternitatem non dari, si antè moriendum sit, vel si pòst, viro. Sin autem idcirco angeris, quòd eo cares viro, qui cùm à te propter suas innumerabiles eximiasque virtutes summopere amaretur, te etiam summopere amabat: cogitare debes, aequius esse velle te frui vita, ut gratiam tam praeclari accepti muneris referre Diis immortalibus possis, quam ne amissi dolorem sentias, mori: ne videare in te

cùm timidi ac pusilli esse animi, tum planè etiã ingra-
ti Quòd si te illud fortasse movet, quòd is admodum
juvenis interierit, cumq; adhuc vivere aliquot annos
posset, tum coactus sit è vita, tanquam è scena nondum
conclusa fabula discedere: vide quàm perverse agas.
Ille enim tandiu vixit, quàm bene sibi atq; utiliter li-
cuit vivere Regnum suum, ex quo illum olim poten-
tissimorum hominum perfidia expulerat, sua virtute
cùm recuperavisset: agros, oppida, urbes suas in quas
eadẽ illa calamitas invaserat, partim vastatas & diru-
tas, partim exhaustas & oppressas in pristinam faciem
restituisset: populos belli muneribus consumptos, pace
atq; immunitatibus exhilaravisset: rem suam milita-
rem maximis imperiis auxisset: sibi filium, regno hære-
dem, populis Ducem, ipsi novas affinitates acquisivis-
set: teq; haberet cui tutò regni habenæ, quoad filius per
ætatem idoneus ad eas suscipiendas tractandasq; esset,
committerentur: pedum dolore plures annos cùm la-
boravisset, ad extremum ingredi nihil posset, excessit è
vita suo tempore. ut mihi quidem videtur, nostro for-
tasse minus, quibus ille suæ cùm prudentiæ & sapien-
tiæ, tum benevolentiæ atq; amoris triste sanè desiderium
reliquit: sed est omnino ferendum. Itaq; ille quoad po-
tuit commodè & cum dignitate esse nobiscũ, fuit, atq;
ita fuit, ut suorum nobis cùm factorum tum dictorum
omnium recordationem atq; memoriam charissimam
jucundissimamq; reliquerit. Nunc autem, cùm neq;
se exercere amplius neq; horam ferè esse sine doloribus
posset, eò abiit, ubi cum patre suo amplissimo ac propè
cœlesti viro, inter ipsos Deos lætus atq; hilaris ævo per-
petuo ac sempiterno fruatur. Quamobrem illius causa
nihil est quòd tam miserè doleas, ut vitam tibi cũ mor-
te commutandam putes. Nihil enim illi mali accidit.
Nam quid accidere mali potest ei, qui nihil unquam
admisit

admisit mali? nisi tu quidem ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ex ætate brevi ad perpetuam, ab exilio hoc quidem misero ac permolesto, ad illam jucundissimam beatissimamque patriam, cœlum ipsum Deorum sedem atq; solium, homines pertendere malum putas. Tua causa si te confectam vis, jam istud quidem, damno ac detrimento suo magnopere commoveri, neq; magni animi est, neq; ejus quam tristia atq; adversa aliquando exercuerint. Quòd si tu ea esses, cui nulli unquam venti reflavissent, quæq; in vita nihil esses molesti perpessa, nihil duri, tamen istum te tuum casum tam dolenter ferre iniquissimum duceremus: summa enim tua illa incredibiliq; sapientia tibi Deorum immortalium munere concessa, qua dare aliis consilium consuevisti, quaq; plurib. non mitissimis gentibus sanctissimè prudentissimeq; moderaris, hoc te tempore non uti, vix esset ullo modo ferendum. Nunc verò cùm ab ineunte ætate aliquid tibi fortuna sæpissimè injecerit acerbi, quo te vexaret, nullum ferè tempus transegeris sine molestia, sine labore, regni te demum tui sede atq; fastigio dejectam, dignitate, opibus, fortunis omnibus spoliatam videris, egens inops exteras alienasq; gentes adiveris, oraveris, virum ipsum tuum biennium exulem, asperrimo in bello societatibus infidissimis implicitū, extrema om̄ia perpessum singulis horis audiveris, captū ac mortuū verita sæpius fueris, credideris aliquando, defleveris nonnunquam: hæc sanè omnia forti atq; erecto animo cùm pertuleris, nunc te inquam vinci dolore atq; frangi, & quasi obrui fluctu sines? Vide quæso ne reprehendenda sis, non solùm quòd imbecillius agas nunc nimiumque muliebriter, sed etiam propterea, quòd quibus in rebus antea te fortiter constanterque gessisti, quæ res & permultæ quidem sunt, & in hominum mentib. insident.

iis tu rebus omnibus quasi maculam, sic istum languorem aspergas, earumq; gloriam & splendorem pristinũ excutias nova ista animi tui tùm ægritudine nimia, tùm dejectione. Continuandus profectò vitæ tuus ibi tenor est, atque in ea, quam & à principio fortiter suscepisti, & postea laudabiliter sustinuisti, persona usquequaque permanendum: ne si prioribus ultima ista non consonent, casu illa potius ac temerè nata, quam tuo consilio, tuaq; virtute, mentisq; magnitudine suscepta esse confectaq; videantur. Itaq; eripe te his cogitationibus, quæ tibi rectum judicandi sensum eripuerunt: erige, excita te, expergiscere, aufer ex animo tuo istum angorem, vel, si id non potes, remitte ac tandem vivere, quàm mori, satius puta. Quod quidẽ tua si causa minus adduci potes ut efficias, filii te tui pietas moveat ut adducare: qui quidem quanquam ea indole, iisq; moribus est, ut non tam à te tuoq; viro adoptatus, quàm ex vobis genitus fuisse videatur, ejus tamen imbecilla ætas tuis est maximè & consiliis & institutis confirmanda. An ignoras, quibus illum regendis populis, quibus gentibus & puerum & solum, sis, si abieris, relictura? quàm ferocibus, quàm aliquando detrectantibus non iniquissimum jugum? quosq; propemodum possis dicere Apennino ipso, quem incolunt, duriores? Age verò sint ii mites, tractabiles, pacati, quid te tandem facere oportet, cùm ille ipse tuus vir, quo nemo unquam gravior, nemo prudentior fuit, tibi, ut audio, cùm decedens sua voce præceperit, tũ fidei tuæ testamento cõmiserit, ut in regno gubernando ita filio adesses, ut illi præesses, ita consuleres, ut tibi is parêret, rerum deniq; omnium summam penes te haberes, quoad ille quinq; & viginti natus annos esset? Hanc tu illius contra voluntatẽ facere salva pietate non potes. An tu illi, quandiu vixit, omnibus maximis minimis in reb.

cùm fueris obsecuta, una in re morienti adversaberis? ut qui te vivus reprehendere nũquam potuit, mortuus possit? At hercle si tu illum non amavisses, si ei nunquã aliàs obtemperavisses, tamen quoniam nescio quo pacto natura comparatum est, ut mortuos quàm vivos majori pietate prosequamur, obsequi deberes hac in re illius sanctissimis beatissimisq; manibus, teq; in vita, quoad perficere posses, continere. Nunc autem cum in reliquis præstandis officiis universæ viginti annorum vitæ, quos cum illo concordissimè ac sine ulla querela peregisti, nihil abs te peccatum sit, cùm quidem culpa, si peccavisses, & tutior fuisset & venia dignior, in uno vis nunc & quidem longè maximo, maximeq; tibi suscipiendo sustinendoq; officio peccare? ut tuus ille perpetuus obsequendi viro mos quasi consenuerit, tum, cum minimè decuit, minimeq; opus fuit, frangatur atq; deficiat? Ne Dux, ne mea hera, ne mater charissima id facias néve cõmittas, ut alienissimo filij, qui ætate impar ad regendum imperium est. alienißimo populorum tempore, qui tuis imperijs assueti, tuam prudentiam, justitiam, temperantiam, æquabilitatem expetunt, aliorum nolunt experiri: alienißimo etiam tuo, quæ pietate hac viri manibus exhibita, reliquam totius tuæ vitæ erga illum pietatem honestißimo quasi septo concludes, rejecta & præterita dißipabis, cùm te nobis omnibus eripias tum tibi. Satis, mediusfidius satis, aut etiã nimium citò celeriq; per sese gradu mors tum, cùm nobis moriendum est, venit: ne tu illius pedibus alas etiã addas, te ut adeat invisatq; tẽporius. Atq; hæc quidem, quæ nunc dico, non propterea dico, quòd is, qui me ad te misit, Julius Pont. Max. ea mihi tecum agenda tractandaq; mãdaverit: ille enim quo est erga te sensu atq; judicio, nunquam eò inducere animũ potuisset, ut cogitaret te fœminã innocẽtißimam, sanctißimã, pru-

dentissimam, supraq; mulierum consuetudinem rebus adversis ferendis constantem atq; fortem, ita mentis inopem, ita consilii egentem, ita te ipsa excussam & ejectam jacere, mori etiam ut decrevisses. Sed profectò quæ æquum erat sapientissimum hominem de fœmina præstantissima cogitare, ea de te cogitavit, si vir tuus vita exiret, quoniam illum summopere amabas, fore ut ea res magno te dolore, magna molestia afficeret: itaq; jussit suo te nomine ut afflictam, non ut mori cupientē, consolarer, hortarerq; hominem te esse natam meminisses, nihil humani à te alienum putares, nihil accidisse tibi proprium duceres, aut etiam nihil novum. Viri tui desiderium si non æquo & pacato animo, at forti & constanti sustineres: eos, qui tibi illum dedissent, repetendi cùm vellent jus habuisse: tibi concessisse tuo viro perfrui multò diutius, quàm uxoribus innumerabilibus concesserint concessuriq; sint suo: immoderatè intemperanterq; ferre id, de quo etiam referre gratiam debeas, ejus esse, qui Deorum immortalium munerib. planè abutatur. An nescires illum ea lege natum, ut esset, qui omnibus horis posset mori? Non singulos modò homines, sed universas etiā nationes interire. Ejus qui sanctè, prudenter, temperatè, summa gratia, summis honoribus, summa cum dignitate vixerit, memoriam pietate & benevolentia esse, non luctu aut ægritudine prosequendam. Ipsum, quò in te animo semper fuit, verissimam quidem esse, molestè ferre, angi, turbariq; te. Itaq; lachrymis modum poneres, te converteres ad tranquillitatem. Dares hoc illi mortuo, qui abs te id flagitat: dares tuis, quos omnes necesse est multum ex tuo luctu doloris molestiæq; traxisse. Postremò sibi etiā dares, cujus erga te voluntati maximè charitatiq; deberetur. Nullū esse dolorē, qui diuturnitate nō molliatur: ei diuturnitati tua te prudentia non præcurrere,
quod

quod singulæ sæpe mulierculæ faciunt, neminem æquo animo laturum. Mentem denique ac cogitationem tuã ad regendos populos traduceres: eos se tuæ prudentiæ tuæq; fidei committere. Filium tuum, qui fratris sui filius esset, optimis moribus, optimis artibus institueres: ei populos confirmares: quæ te digna essent, tractares potius, quàm ea, quæ alias mulieres facere, ipsa & ante hoc tempus improbavisses, & paulò post hoc tempus esses deinceps improbatura. Hæc à te vel hortando, vel rogando, vel monendo, vel planè etiam præcipiendo impetrarem, vel amori summo erga te suo id concederes, vel ei, quam is à Diis immortalibus sustinet, majestati: quam quidem majestatem tu semper maximè omnium esses verita, eiq; plurimum tribuisses. Quod ad se attineret, confideres nulla in re tibi defuturum, quã sciret ad te tuamq; dignitatem pertinere: eoq; se tuas res, tuasq; fortunas omnes, teq; ipsam majori studio ac pietate in fidem & clientelam suscepturum, quo te sciret tali tantoq; viro spoliatam, cujus & amore & consilius nitebare. firmiori adjumento atq; præsidio ad te regendam & sustentandam egere. Hæc atq; his similia in hanc ferè sententiam cùm dixissem, sic ab illa discessi ut mihi polliceretur, quoniam ita tu velles, se daturam operam ut viveret, quandiu autem viveret, tandiu se in luctu atq; acerbitate scires futuram. Quæ cùm ejus filius familiaresq; rescivissent, eas tibi apud me gratias egerunt, ut dicerent, sese illa si viveret, tibi uni acceptum relaturos: me verò sibi è cœlo missum putarent, qui tam tempore venerim. Consolationis effectus.

Hæc cùm puer recitavisset, velletq; pergere ad reliqua, Sigismundus manu ei annuens ut se sustineret: Quódnam autem ex his literis Beroalde, inquit, de Federico meo tuum judicium est? Libet enim mihi illum meum appellare, qui quidem ex Pontificis mei familia

est, quemq; is valde diligit, ego autem unicè atq; summopere amo: quam is bellè tibi videtur scribere? ejusq; scriptionis quàm probas genus? visus es enim mihi avidis admodum aurib hanc epistolæ partē quasi bibisse.

Ego verò, inquit ille videri tibi recte potui is, quem dicis. qui quidem certè mihi etiam visus sum nihil omnino unquam libentius audivisse Sed nolo tibi meum judicium afferre, nisi prius universæ epistolæ seriē atq; sensum percepero: video enim superesse etiam, quod audiamus. Itaq; ad reliqua, si tibi videtur. Mihi quidem videtur, inquit. Perge igitur puer tu, atq; explica de epistola, quæ sequuntur.

Epistolæ cōtinuatio. Tum ille suum ad munus cùm rediisset, sic est prosequutus. His confectis Urbinum noctu nobiliorem humeris delatum cadaver est multa face, interq; majorū

Sepultura. sepulchra compositum fano, quod sibi ipse vivens construxerat. Ea in urbe postridie mortui Ducis testamento recitato, ejus filius more majorum urbem in equo ac veste regia perambulans, Dux appellatus salutatusq; est.

Testamentum. Heres dux. Post eum diem reliquæ urbes omnes missis legationibus idem fecerunt, ipsumq; Ducem consalutaverunt. Justis etiam patris manibus peragendis dies est dicta, ante diem quintum Nonas Majas. Per hosce interea dies vel necessariis vel amicis Regulis atq; Principibus aut ipsis, aut certè per legatos Ducem atq; matrem Ducis, hanc ut consolarentur, illi etiam ut gratularentur adeuntibus, municipiisq; immunitates cæterasq; ejus generis largitiones petentibus est vacatum. Quāquam quidem non tam illi mulierem magni nominis adierūt, quàm planè simulachrum umbramq; mulie-

Viduæ in pulla veste squalor & luctus. ris, vel potius effigiem spirantis mortua. Pānis illa pullis vitiisq; obsita, tum operta velo faciem, thalami sui angulo humi perjacet: ibi somnum, ibi cibum capit. Ei thalamo dies ac noctes una tantummodo & quidem ægrè

grè facula illucet. Non sol admittitur, non aer: ibi invisitur: ibi eam legationes conveniũt. Nemo autem illam adhuc, nisi planè flentem invenit, non exterorum, non suorum. Itaq; mirum omnino est tandiu eos oculos suffecisse, aut unde illa tantum lachrymarum hauserit. Parentalia ubi venerunt, quibus quidem celebrā- Parentalia. *dis ut adessent, omnibus ferè ab Italiæ principibus missæ legationes convenerant, atrati propè mille templa novo cum Duce manè adimus. Bustum ingens medio* Bustum. *in templo mortui Ducis manibus erectum, luminibus circumfusum innumerabilibus, quasi ardere ipsa cum æde videbatur. Antè id à sacerdotibus supplicatum* Laudatio funebris. *multis precibus est antiquo ritu sacrorum: laudatio etiam à præceptore ejus Odaxio luculenter dicta: cujus exemplum habebis cum his literis.*

Hic tum Sadoletus: O præclaras literas! inquit. quibus etiam laudatio sit adjuncta, Itaq; video nos non ea solummodo quæ ad mortem Guidi Ubaldi pertinebant, quod unum maximè optamus, sed vitæ etiam ipsius propè historiam præter spem consequuturos. Non enim vereor ne Odaxius, doctus quidem vir atq; eloquens, cùm discipulum esset in funere laudaturus, quicquam omnino quod egregium sit, sunt autem multa, ut sæpe audivi, prætermiserit. recitari enim nobis, modò id te volente fiat, istam quoq; laudationem volumus Sigismunde, quam hic dicit: scio autem etiam Beroaldo id placere.

Mihi verò perplacet, inquit Philippus. Nam quãquam Bembus multa nobis de illo viro narrare sæpe solitus sit, cupio tamen quæ mandata literis sunt, ea etjam cognoscere, ab Odaxio præsertim cùm erudito homine, tum quod ipse maximum puto, universæ ejus ipsius, de quo agimus, vitæ quasi socio, doctrinæ quidem certè in studiis etiam magistro. Quamobrem ju-

bet

be illam puer tuus laudationem perlegat, si tibi incommodum non est.

Tum Sigismundus: ille verò Beroalde, inquit: quid enim mihi esse incommodum, quod vobis placeat, potest? Sine autem prius, quod est reliquum Federici literarum, quod quidem jam paululum est, id exolvat expliceteq; si videtur, ne non æquo interea literæ intervallo lectionis intersecentur. Nam laudatio longiuscula quidem est.

Quæ cum essent dicta, Philippus autem puero, ut explicationem literarum conficeret, annuisset, ille reliqua sic est persecutus. Postridie ejus diei, urbium, oppidorum, coloniarum, municipiorum, hujus imperii omnium legati ante Ducem loco celebri cùm convenissent, pulcherrimum sanctissimumq; jusjurandum juraverunt, cui me adesse tuo nomine, cujus auspiciis ea gerebantur, voluerunt: tui se fratris filio scilicet novo Duci semper fidem, semper studium præstaturos, semper in officio mansuros: ejus se dignitatem, incolumitatem, fortunas omnes, suis fortunis, suo periculo defensuros, eoq; illum loco habituros, quo parentem ejus habuissent. Quibus ille gratias brevibus humanissimisq; verbis agens, se daturum operam dixit, ut illos sui officii non pœniteret: id se sperare vel sua in ipsos benevolentia & voluntate, vel moribus iis, quos de patre deq; patruo hauserat, facilè consequuturum, salutis quidem illos suæ, ocii, quietis, pacis, commodorum, ornamentorum curam in ipso ac procurationem certè nunquam desideraturos. Qua oratione mirum est, quantum is in illorum animus irrepserit. Itaq; illi Ducis dextram more patrio deosculati, bona cum spe læti hilaresq; discesserunt. Quamobrem nihil est, quod te amplius ejus rei cura cogitatióve commoveat, ne populi hi atq; gentes propinqui tui, neq; ex Guido Ubaldo geniti, & planè

Epistolæ cōtinuatio.

Legati iuramentum præstant hæredi.

Hæredis novi ducis cōmendatio.

pue-

pueri imperium æquo libentiq; animo sint laturæ: plane enim jam ferunt, neq; illis quicquam est eo puero charius: quem quidem sic aspiciunt, ut nescio quid majus puero se intueri abitrentur: sic amant, ut in filio superesse patrem existiment: sic verentur, ut Ducem sibi esse illum meminerint, atq; eum Ducem, cui tu patruus sis, quiq; cum sua dignitate conjunctam habeat tui imperii tuiq; nominis amplitudinem & majestatẽ. Hæc ferè sunt, quæ ad te scribenda mihi esse duxit, ut quæ acta hic essent, ne te latêret. Nos, quoniam quarũ rerum causa me hîc esse voluisti, eas res puto me propêmodum confecisse: cùm afflictæ Duci melius esse per ægritudinem sensero, cui quidem consolationis omne genus adhibere non desistimus, ad te revertemur. Vale. Pridie Nonas Majas, apud Metaurenses.

Recitatis à puero literis cum omnes paulisper conticuissent. Habetis propè, inquit Sigismundus, Beroalde ac Sadolete, quod de me quærebatis. hæc enim fere sunt, quæ de Guidi Ubaldi morte Federici literis ad nos perlata sunt, ut videtis: quas quidem is literas vellem sciret perlectas vobis esse prǽbente me: gauderet puto, quo est ille sensu benevolentiæ atq; amoris erga suos in hominum cùm sibi charissimorum, tum certè sui amantissimorum sermonibus multùm horæ fuisse. Atq; utinã adesset hîc ipse nunc, non tam quidem ut his nostris de se benevolentissimis sermonibus interesset, quàm ut nos illius dulcissimis suavissimisq; frueremur. Ut enim de me loquar ipse, conjecturam autem ex me de vobis facio, nullo cum homine profectò totos dies, quam cum illo libentius confício. Nam cùm est perhumanus, lenis, comis, blandus, salibus etiam & lepôre omni ac facetiis scatens, tum à gravitate atq; prudentia, & miro quodam vocis ac verborum animiq; multò magis tempêramento tranquillitateq; nunquam discedit: semper etiam è doctrinæ studiis aliquid affert, quo delectere. Ita-

Federici Ponti. fi is Salernitani commendatio.

taq;

taq; cæteris omnibus cum hominibus, etiam si mihi sunt charissimi, tamen est aliquando, cùm esse certè non velim: cum Federico autem nunquam tandiu sum, quin esse cupiam diutius: nunquam illius consuetudinis non dicam satietate ulla capior, sed etiam non teneor magna incredibiliq; aviditate. Quamobrem invideo Metaurensibus, quanquam jam appropinquare ejus advētum existimo. Sed quid ais ô Beroalde his ejus de literis nunc, quoniam interpellari dum recitarentur noluisti? quid tandem sentis? volo enim elicere judicium tuum.

Qua de causa, inquit ille, istuc vis? utrum Sigismūde, quia ipse judicio careas, an quia ego maximè abundem? Sanè quidem utraq; inquit, Nam & ipse carere judicio hac in re facilè possum, vel quia non abundo in aliqua, vel quòd illum summopere amo: quàm sæpe autem malè judicent, qui amant, nemo nō novit Et te si carere judicio dixerim in causis literarum & doctrinæ judicandis, carere dicam etiam Romanæ academiæ homines necesse est: qui te tua Bononia Romam, ut publicè rem literariam adjuvares, arcessiverūt: quo quid esse indignius atq; absurdius potest? In amando illo autem si priores mihi partes assumo, videor id propè meo jure posse facere, propterea quòd eum usq; à puero amo. Itaq; in hoc de illo judicio minus te falli, quàm ego fallar, verisimile quidem est. Dicendum est igitur tibi quid sentias.

Tum Philippus: Ego verò, inquit postquam ita jubes, dicam. Sed velim mihi antea pictorem dari, verùm non qui faciem, sed qui animos sua arte, atq; mores hominum imitetur. Quid ita, inquit ille? Quia volo, inquit, mihi tabella exprimi ejus ipsius mores animiq; habitudinem, de quo quærimus. Quam ob rem ille, aut quid tum postea, inquit? Quoniam cùm penicillo,

lo, inquit, expressos ejus rectè mores tibi ostendere Sigismũde potero, tum dicam, scriptorum ejus epistolarũq; rationem atq; formam esse illius moribus quam simillimam: easdem in ejus viri consuetudine animi, atq; in literis styli scriptionisq; suavitates inveniri. Quod si ille artifex etiam scriptorum qualitates exprimere suo artificio calleret, istamq;, de qua tu me rogas, expressisset, tum quasi de morum illius imagine sumptam imaginem scriptorum cerneres, ut mihi quidem videtur. Sed ego falli facilè possum, qui unius tantummodo ex ejus scriptis omnib. recitationi epistolæ affuerim. Melius tibi ista Sadoletus, cui cùm acre judicium in scriptorum generibus omnibus est, tum in Federicea scripta reliqua incidisse certè non semel potest. Nam de Bẽbo puto te audivisse sæpius, hac de re quid sentiret. Quanquã quid tu de ullo petas, qui ex me nõ ut scires aliquid quod nescias, quid enim Sigismũde te fugit? sed ut videres an ego perspicerem id, quod tu perspicis, propterea petiisti? Optas autẽ, idq; efficere vis, ut quãtum ipse Federico tribuis, ab aliis ei omnib. tantundem tribuatur: quod quidem certè cum Sadoleto atq; Bembo effectum jampridem est.

Beroaldi de lecta epistola judicium

Tum Sadoletus: Istud verò, inquit, Beroalde parum esse Sigismundo sanè poterat, multum Federico nos tribuere, nisi eidem quoq; plurimùm longè ampliores, quàm nos sumus homines, longeq; fortunatiores tribuissent: vult enim hic, ut video, me sic etiam pro se respõdere. Itaq; quoniam Julius Pontifex Max de illo viro propè idem sentit, quod nos sentimus, cùm illum sæpe ornat maximis dignitatibus, tũ fortunis anget, aucturus in dies magis magisq; est, nisi me meus animus fallit. Atq; utinã omnes Pontifices Max. Sigismunde in eam cogitationem incumberẽt, in quam tuus Pontifex semper incubuit, ut quos bonis moribus, quos virtutib. pluri-

Sadoleti de Federico Salernitano episcopo judicium.

plurimis, quos doctrina præditos & ornatos viderent, opes ad illos, honores, dignitatesque conferrent, illis munera legationesque traderent: illorum prudentiæ maximarum rerum summam demandarent, denique repositam in illis esse vellent omnem Romani nominis amplitudinem, omnem religionis jurisque Pontificii cerimoniarumque nostrarum majestatem: nulla me dius fidius non solum naufragia in Christiana Republica, sed ne tempestates quidem certè aut planè fluctus ullos pertimesceremus: prospero & tranquillo semper cursu, aut omnino tutò navigaremus. Nunc quoniam imperitis sæpe hominibus imperii gubernacula committuntur, quid mirum si huc illuc jactati portum capere non possumus? Verùm hæc ipsi viderint, quorum res maximè agitur: quanquam quidem nostra quoque interest, quibus velum & clavum regentibus Petri celox provehatur: qui profectò si unquam Federici artificio committetur, non vereor ne ii se homines beatos dicant esse, qui rectore illo utentur. Sed nos, si tibi videtur, ad laudationem Odaxianam pergamus, quam quidem magnopere aveo audire.

Pergamus, inquit ille, arbitratu tuo. Cape igitur puer tu papyrum illam, quæ adjuncta literis est, explicaque & perlege. Nos autem, ut videtur, nihil interpellare puerum oportebit, ne mortui Ducis manibus voluptatem, quam ex lectione ista fortasse capient, interpellemus. Itaque attende Beroalde, num egregiè Odaxius etiam sine pictore illo tuo animum illius, mores virtutesque expresserit. Quæ cùm ille dixisset, essetque à reliquis silentium factum, puer sic est exorsus.

Oratio funebris Guido Vbaldo ab Odaxio præceptore habita.

Utinam Proceres de Guido Ubaldo Urbini duce nuper vita functo verba facturus, quantum mihi doloris illius intempestiva mors attulit, tantum eloquentiæ in ejus funere celebrando afferre possem. Nam quoniam

niam propter ejus viri cum innumerabiles incredibilesq; virtutes, tum magna erga me merita, nullũ propè genus est mœroris atq; molestiæ cum ea, quam ex hoc interitu atq; ex hac jactura capio, conferendum: si mihi parem quoq; in dicendo copiam animi acerbitati habere contigisset, nõ plus quidem vos facultatem nũc, quàm voluntatem erga illum meam essetis desideraturi. Volo autem vehementerq; opto, ut qui in me vivens omnia ornamenta contulit, in ejus mortui vita laudibusq; recensendis tantum præstare operæ valeam, ut si minus idonei, saltem pii atq; omnino memores ad referendam gratiam habeamur. Sed cùm ego neq; ingenio, quod mihi quidem minus etiam quàm mediocre est: neque arte aut studio dicendi, quibus in rebus non multũ sanè temporis impendi: neq; usu & exercitatione valeã præter cæteros: dolor autem me unum præter cæteros conficiat, non expectationi modò vestræ de meá facultate, si modò vestra aliqua expectatio, propterea quoniam hunc in locum summa certè facultas afferri debuerat, sed huic ipsi etiam meæ erga illum voluntati parum me facturum satis vereor interdum Proceres & pertimesco. Impedior enim singultu, neq; vocẽ & verba proferre ipsæ me lachrymæ sinũt, cùm ærumnas meas solitudinemq; considero. Amisi enim in eo viro non solũm parentem, Metaurenses: aut herum, ut familiares: aut imperatorem, ut milites: aut patronum, ut omnes boni: aut benevolum atq; amicum, ut multi amiserunt: sed cum his omnibus eum etiam amisi, quem ego propè meo in gremio educavi, bonarum artium studiis imbui: ille autem me non tanquam educatorem alumnus, aut tanquam magistrum discipulus, sed quasi filius patrem amavit, fovit, opibus auxit, dignitatib; honestavit, quiq; cùm fuerit ineuntis ætatis meæ spes, cõfirmatæ ornamentum & columen, hujus planè jam de-

Pietas in præceptorem.

vexæ certè requies atq; solatium fuit. Ad hæc Accedit publici mali quasi facies quædam & forma plena mœstitiæ, plena acerbitatis, civium fletus, municipiorum dolor, legationum cum subjectorum populorum, tum Italicarum ac propè undiq; missarum desideriis ac mœroris magna incredibilisq; attestatio atq; conquestus: militum præterea languor & destitutio, necessariorum querimoniæ, tuusq; Francisce Maria fili luctus & ægritudo, cōjugis etiam miseræ desolatio, cujus mihi videor squalorem, gemitus, singultus, voces, lachrymas, in auribus & ante oculos habere: tum omnium ætatum, omnium ordinum atræ ac sordidatæ vestes, forum mutum & obscurum, castra orbata, cœlo quasi undiq; tecta domus ædesq; regiæ, mœrens atq; postrata, urbs, tēpli deniq; hujus aræ atq; parietes, quos quidem ille invisere frequenter solebat, ejus nunc intra se bustum cadaveris imaginemq; contuentes, cujus antea regiæ ac decoræ frontis majestate atq; mansuetudine , oculorumq; propè cœlestium splendore exhilarabantur, lugere mihi quidem videntur vicem suam, ægreq; ferre, quòd non unà constrati æquatiq; solo conciderint. Ita neq; mecum ipse quicquam nisi acerbum cogitans, & extra nihil aspiciens, nisi miserum, nisi luctuosum, à dolore mentem, à fletu oculos abducere quî possim non reperio: nedum satis mihi comparatā esse videam Proceres de illo viro nūc quidem apud vos dicendi tractādiq; facultatem. Nam ubi animus mœret, oculi lugēt, omnis sensus in molestia ægritudineq; versatur, ratiōe ac memoria persequi rem magnam aliquam arduam nemo sanè multùm potest. Arduum autem & perdifficile est ejus hominis laudes oratione complecti, qui omni genere laudis maximè floruit: & cujus unius virtutibus pares omnium hominum virtutes nostra secula non habuerunt, iis referendis omnibus idoneum unum homi-

hominem existere: eundem autem maximis plurimisq; causis doloris perturbatum impeditumq; posse dicere, vix est ullo modo credendum. Itaq; timeo Proceres, ne id me muneris suscepisse in hoc tempore audacia vobis potius, quàm obsequium, temeritas quàm pietas appellanda esse censendaq; videatur. Sed quid agerem? quò me verterem? aut quam afferrem excusationem iis, qui me ut hanc provinciam susciperem, cùm jubere jure suo possent, multis precibus rogaverunt? Ingenii ne mei, cæterarumq; ejus generis rerum mediocritate me tegerem? At ejusdem ingenii fontibus irrigatum alumni mei ingenium incredibilem cùm doctrinam, tum certè eloquentiam hausisse. Dolore me meo impediri dicerem. At neminem esse affirmabant, qui non itidem angeretur: neminem, qui dolore non impediretur suo. Commoveri perturbarique me aliorum lachrymis, atque hac ipsa rerum omnium offensione contēderem. At quærebant, quis posset hæc eadem aspicere sine animi sui perturbatione atque molestia? Itaque nihil adducere poteram, quod non ab iis statim refelleretur, in meq; redundaret. Nam illud etiā addebant, ejus hominis vitæ explicationem nulli justius demandari, quam ei, quo partim autore, partim socio, spectatore quidem certè omnis ea peracta vita esset, recensendum. Quod cùm mihi præter cæteros contigisset, non committerem, ut qui illum vita fruentem omni studio, omnibus officiis semper essem prosequutus, mortuo si deessem, id omne quod antea egissem, fortunæ illius viderer & felicitati, non meritis aut benevolentiæ tribuisse. Quamobrem suscepi munus Proceres magnum profectò atque arduum, more majorum hodierno die omnium qui multis antehac seculis fuerunt longè maximum atque clarissimum virum laudandi: idque non obeundi fiducia sed pudore recusandi susce-

pi, neq; tam perveniendi quò vocabar spe, quàm progrediendi quantum possem voluntate. Malo autem cùm eorum studiis qui hoc à me contenderunt obtemperavero, suo ipsi de me judicio detrahant, quàm si id non fecero, meæ erga se vel benevolentiæ vel pietati. Itaq; rem aggrediar magni nominis, magni exẽpli, gloriæ, novitatis, admirationisq; plenissimam. In quo ea me res consolatur, quòd cùm multa propè incredibilia sim dicturus, vobis tamen esse dubium minimè poterit me verissima dicere, propterea quòd ea dicam, quæ ipsi cognovistis, vidistis, quibus interfuistis, quarumq; janè rerum quo majora quæq; sunt, eo se nobis atq; omnibus hominibus notiora Proceres exploratioraq; præbuerunt. Itaq; nihil commemorabo, quod non idem multorum & viventium & præsentium memoria teste commendetur. Atq; vobis quidem esse gratissimum debebit, quæ sparsa, quæq; diversis temporib. de homine præstantissimo deq; vestro Duce vel vidistis ipsi, vel audistis, ea collecta uno tempore cognoscere: quibus è rebus etiam quilibet abundè capere omnium exempla virtutum possit, vel ad aliorum comparationem atq; memoriam, vel ad usum sui. Sed priusquam dicere incipio, te mi alumne, semper quidem mihi charissime, nunc autem etiam beatissime, te, inquam, rogo quacunque de cœli regione nos intuens tibi sacra fieri, tibi justa celebrari vides, mihi persanctè adsis tantisper, dum de te apud hosce ago: magnamq; tuam illam eloquentiæ vim, quam tamen cùm nobiscum esses, parcè ac religiose exercebas, mihi aspires, ut id ego bene dicendo tuo munere consequar, quod es ipse bene agendo beneq; sentiendo Deorum immortalium beneficio consequutus. Quod quo facilius fieri possit, si modò fieri ulla ratione potest, ad ea quæ breviter sum dicturus quæso Proc. diligenter attendite. Est in Apennini jugo his vici-

Ἐπιστροφὴ ad defunctum.

vicinus locis mons præcelsus, quo in summo propè æquata agri planities fertile sanè solum & aquas perennes habet, aerisq; miram & jucundam salubritatem. Totus autem undiq; ita circumcisus atq; directus est, ut adiri uno aut altero ex loco singulis ab hominibus possit, aliunde pluribúsve non possit. Itaq; parva manu si defendatur, omnes omnium imperatorum exercitus, tormenta, artes, eum montem expugnare omnibus annis nō queant. Huic monti Feretrius nomen est, credo uti Jovi quondam nomen Feretrio fuit, quoniam pacem hominibus afferebat: ita hunc montem primò fuisse appellatum propterea, quòd imperatores electissimos tulit, à quibus postea pax atque pacis ornamenta maxima hisce urbibus regionibusq; contigerunt. Nam illa hinc familia oriunda est Feretria pervetus, ex qua innumeri Principes extiterunt, qui cùm omni laude maximè celebres, tum bello clarissimi, universam Italiam rerum à se gestarum gloria monumentisq; referserunt. Horum omnes annales, omnes historiæ nomina continent, facinora, virtutes, gesta bello ac pace imperia, partas manu victorias atq; triumphos memoriæ posteritatis tradunt, ut qui velit, facile possit inspicere quot quantisq; imperatoribus tercentum jam annos amplius gens Feretria floruerit. Hisce majoribus ortus Guidus Ubaldus Dux, avum habuit Guidum Antonium Feretrium Urbini Ducem, celebris gloriæ multiq; nominis virum. Nam neq; bello ferè quisquam major apud Italos homines ea tempestate illo fuit, qua tamen multi clari atque illustres militaribus disciplinis viri, multi magni imperatores extiterunt: neque domi quenquam ullæ gentes Principem æquè atque hunc sui cives populiq; coluerunt: quod tamen illi etiam apud Martinum V. Pontificem Maximum valuit plurimùm, hominem cùm in sacerdotio universo,

Feretrius mons.

Nominis Feretrii ratio.

Feretria Principum familia illustris.

Avus paternus Guidi.

Martinus V. PP.

cui praeerat, tum in regenda republica diligentissimum, & propè ad sublevandam Romani nominis jacentem jam postratamq; dignitatem natum, cui quidem summopere charus fuit: viri enim ille mores virtutesq; cùm adamavisset, nihil non ei tribuit. Nam quod summum esse imperium in Pontificis Maximi regno tum potestateq; censebatur, eo illum magna Italiæ, magna bonorum omnium gratulatione donavit, Ducemq; Spoleti creavit. Est autem ea provincia percelebris, agros fertiles & amœnos tractus habens, oppidaq; plurima, populisq; refertissima. Itaq; apud suos charus, apud Romanos homines magnus, apud omnes certè summa benevolētia, summo cultu, summis honoribus semper fuit. Verùm hunc tantum ac tam præclarum hominem, aliquanto minus magnum filii maxima atq; perfecta virtus facit. Ita qui aliorum comparatione omnium excellere facilè poterat, eum genuit, qui cùm omnibus reliquis hominibus, tum patre etiam longè major atq; illustrior fuit. Quæ tamē illi res certè bis voluptati fuit. Nam & vinci a filio jucundissimum est, quasi quis à se ipse vincatur, seq; superet: & filium genuisse multo se præstantiorem, maximè optandum: vivit enim in filio pater: itaq; majorem se in illo cùm intuetur, gaudet: filiiq; nomen atq; gloriam suam ipsius atq; propriam ducit. Sed magna me hæsitatio Proceres tenet: valde enim mihi difficilis atq; lubrica dicendi ratio proponitur. Nam si meritis Federicum Ducem laudibus hujus de quo dixi filium, ejus autem de quo dicturus sum patrem prosequi ornareq; voluero propterea, ne vos qualem is parentem habuerit nesciatis, nihil hodie aliud agam, nihil plane cogitem, necesse est: illud etiam mehercule, ne me dies prius quàm rerū sylva seriesq; dicendarum deserat, est verendum. Sin tacuero, Guidum Ubaldum à nobis magno veroq; genere lau-

Spoleti provincia.

Federicus Feretrius Vrbini dux, eiusq; vita laudatissima.

laudis iri defraudatū video. Quid enim omnino laudabilius, quàm patrem habuisse amplissimum virum, omniumq; hominū memoria celebrationeq; clarissimū? Nam quemadmodum in equis dignitatem soboli afferūt parentum animi, aut firma latera, aut pernicitas, aut pulchritudo: in arboribus autem eæ plerunq; laudantur, quæ optimis ex seminib. coaluerunt: ita etiam in hominibus, claris esse parentibus genitū semper pulcherrimum atq; honestissimum fuit. Quamobrem si filium quib. ex rebus par est, laudabo, de patre hodie, non de filio dixero. Sin verò patre præterito hodie de filio dicā tamen, profectò eum quem maximè laudandum suscepi, multò sanè minus quā possum quamq; debeo, collaudavero. Ita vel huic meæ laudationi id, quod est potissimum atq; maximum, detrahendum est, vel ipsa in alium diem rejicienda: In altero ne minus quàm oportet, vel diligens vel fortasse gratus, in altero ne etiā imtempestivus morosusq; videar, effugere cavereq; nō possum. Veruntamen ut in re ambigua atq; perangusta confugiam ad illud, propterea quòd is non multis ante nos annis fuit, ejus vitæ scilicet rerumq; gestarum memoriam adhuc vigere, adhuc in mentibus hominum ejus prudentiam, justitiam, temperātiam, sanctitatem, animi magnitudinem liberalitatemq; versari: illud etiā certò scio, adesse hoc in cœtu multos, qui illum noverint, viderint: aliquos, qui eo imperatore meruerint, manum cum hostibus conseruerint, victoriis interfuerint, quas ille plures est consequutus, quàm alii imperatores non sperare modò audeant, sed planè etiam optare. Itaq; nemo ferè ignorat illum omnib. ab Italicis regib maximis propositis præmiis vocatū, maxima imperia gessisse: parva manu ingentes hostiū copias sæpe fudisse, vicisse semper, victum nunquam fuisse: quæ capi expugnariq; nulla vi, nullis artibus poterant, oppi-

Patrum splendor in filiis refulget.

Virtutum ornamenta.

Res bellicæ

da expugnavisse: munitissima omnia ei cessisse, conclusa patuisse, situ aspera non restitisse. Illud autem planè scimus omnes, eum regni sui fines sæpius lateq́ promovisse, regnum ipsum urbibus, urbes arcibus munitissimis auxisse, ædibus, templis condecoravisse, sibi suisq́ domum illam ipsam hac in urbe, quam incolimus, ea materia, ea arte sumptuq́ cõstruxisse, ut tametsi ea situ ad ædificãdũ iniquissimo difficillimoq́ sit, æquè pulchra tamen ullo in loco toto orbe terrarum non visatur. Jam bibliotheca illa celebri, quam is maximis sumptibus comparavit, cùm Latinorum, tum Græcorum, tũ Hetruscorum, tum etiam Hebræorum lingua perscriptis in omni disciplinarum genere libris monumentisq́ refertissima, omnes qui volumus utimur. Quæ cùm ita sint, aliaq́ his similia vel etiã majora, latissimè enim ejus viri bonarum artium, studiorum, morũ, virtutũ, dictorũ, factorum hic quasi campus patet, minus molestè fero me temporis angustia rejectũ atq́ repulsum iis de rebus non posse dicere, quas vel omnes, vel magna ex parte vos quidem Proceres memoria cogitationeq́ retinetis. Tali itaq́ patre genitus noster Dux, qualem vos aut vidistis, aut certè cognovistis, mihi quidem explicare ocium non est, orbis autem ipse terrarum pro me & loquitur de illo nunc, & semper loquetur. Matrem habuit Baptistam Sfortiam Alexandri Sfortiæ maximi clarissimiq́ viri filiam, ac Francisci Sfortiæ illius fratris, in quo illa ætas habuit, quem conferre cum omnibus omnium ætatum eximiis imperatoribus propemodum auderet. Ipsa verò Baptista eo ingenio, iis moribus, iis etiam bonis artibus, ea vitæ continentia atq́ prudentia fuit, ut non plus illi pater aut familia, qua nulla quidem Italicarum aut major aut splendidior est habita, quàm certè illa utriusq́ ornamenti atq́ gloriæ addiderit. Atq́ vereor, ne qui interdũ existima-

Aedificia.

Bibliotheca.

Maternum genus Guidi Vbaldi.

stimaturi sint, si quæ de illa possum, omnia dixero, ea me invenire atq; fingere: ita de fœminis non sæpe dicuntur, perrarò etiam creduntur de viris. Tam immorari diutius nolo in ejus fœminæ virtutibus quasi præteriens repetendis, quam pro dignitate laudare vix propria atq; longa oratione quenquam posse satis commodè existimo. Itaque ut brevissimè Proceres dicam, quemadmodum omnes eæ virtutes, quæ quidem inveniri tum omnibus in hominibus potuissent, in ejus viro collectæ collocatæque conspiciebantur, sic mehercule quicquid ea tempestate bonarum artium, optimorum elegantissimorumq; studiorum atq; morum cunctis in mulieribus fuit, id sanè omne in hanc unam natura quasi conflaverat atq; profuderat. Quamobrē si quis Deus Guido Vbaldo, dum viveret, omnes homines ante oculos posuisset, eiq; pollicitus fuisset, quos sibi is omni ex illo numero delegisset, eos illi parentes futuros: quē alium patrem potius quàm Federicum Feretrium, aut quam potius matrem aliam quàm Baptistam Sfortiā sibi sumeret, is medius fidius nō habuisset: sed qui sibi lege naturæ contigerunt, eos etiam optione proposita retinuisset. Sed jam ad ipsum, de quo agimus, veniamus. De quo quidem Proceres etiam si nihil aliud audiretis, existimare tamen deberetis, mirum atq; divinum hominem ipsum fuisse, ad quem quidem procreandum longè præstantissimus omnium virorum vir, longè lectissima omnium fœminarum fœmina, quasi Deorum immortalium voluntate cōvenissent, eiq; parentes extitissent. Non enim temerè neq; fortuitò tam præclaram, tam insolitam, tam nunquam antea propè auditam viri uxorisq; societatē initam coalitamq; est credendum. Adeste tamen Proceres, atq; animum & mentem adhibete, ut videatis hæc parentum tam admirabilis præparatio quo tetenderit. Cum de Bapti-

Filius unicus à Deo votis expetitus.

sta uxore Federicus Dux octo filias, marem nullum suscepisset, seq; jam virilem stirpẽ tantis opibus quæ succederet, relicturum ingravescens annis homo desperavisset, mulier anxia, quod sæpe antea fecerat, ad preces convertitur: vota præterea Diis immortalib. facit lachrymans, filium marem si dent, se libenter vita cessuram, modò vir sui similẽ ex sese aspicere semel possit, populisq; relinquere, ne bono cum regno stirps tã egregia intereat. Hæc ubi est precata, somnus eam occupat. Tum per quietem in altissima arboris culmine ipsa sibi videtur avem Phœnicem parere miræ pulchritudinis, quæ sex atq; triginta totos dies ei arbori cum incubuisset, cœlũ volatu peteret, tactoq; solis globo alis flamma combureretur, neq; amplius appareret. Hæc illa viro cum enunciavisset, fit prægnans: parit tempore puerũ pulcherrimi suavissimiq; oris: ipsa paucis pòst mensibus moritur: puero Guidi Ubaldi nomen impositum, gentile scilicet atq; avitum est. Eo nato nihil patre Federico lætius nihil hilarius fuit. Itaq; enutriri puerum summa diligentia jubet, omnẽ tamen educatorum diligentiã mira infantis natura ingenioliq; vis anteverterunt. Nam linguam quidem flectere, proferre voculas, verbis verba nectere antea didicit, quã ab aliis propè dixerim, sumi cibus aut potus ediscatur. Prima verò literarum rudimenta ea ætatula hausit, qua vix cæteri solent loqui. Neq; porrò totidem annorũ non ab illo puer omnibus in rebus præteritus est, nemo non longissimè relictus. Itaq; puerilibus illis in studiis jam non puerili ter sese gerere: speiq; multò plus alere, quã illa ætas daret, videbatur. Indole autem atq; facie ea fuit, ut jurares illos Veneris pueros Amores, quos Poetæ ajunt matri præstò esse atq; adludere, aliam oris formã, genarum, oculorũ, non habere. Hæc cum ita se haberent, ego Patavio vocor: à patre mihi puer bonis morib.

Somnium.

Nativitas Guidi Vbaldi.

Educatio.

Indoles atq; forma corporis.

Præceptor & institutio.

bonis

bonis artibus erudiendus informandusq; traditur: mihi ejus cura omnis alendi instituendiq; mādatur. Quæ sanè res me quidem primò vehementer commovit. Intelligebam enim pueros regios qui institueret, ei quasi Hydram Herculeam domandam susciperet, sic esse elaborandum: ita Hercle vel propterea, quoniā inter omnes rerū delicias alerentur, vel quia non omnino, uti cæteri, tutò libereq; increparentur, interdum etiā propter assentatorum turbas, quibus abundarent, emergerent ex illis undiq; vitia, insurgerentque multò sæpius, quàm virtutes, quæ non tam quidem resecarentur facilè, quàm etiam multipliciter pullularent. Verùm docere cum incipio, nihil eorum quæ in aliis esse pueris assolent, video in nostro, non deliciarum ullas illecebras, non pronos ad licentiam mores, non adjutam impunitati audaciā, non deniq; arrogantis fortunæ ullum in pueri animo impressum vestigium inspicio, non etiam molestiam satietatemq; discendi, aut commorandi cū se natu majoribus tædium: nihil sanè horum Proceres in illo fuit, grata potius expetendaq; omnia. Tum me colere, mihi credere, ad me respicere, me imitari, nunquam se à studiis literarum abducere, nisi jussus, nisi aliorū studiorū gratia, vel equitādi, vel armis ludendi: æquales non despicere: malle autē eorum consuetudinē, à quib. discere aliquid semper posset: nulliusq; rei æquè magnam curam habere, quàm ne quis dies elaberetur, quo se die nihil addidicisse, nihilo præstantiorē factum posset recordari. Sed voluntatis hæc illa: verò ingenii mira quidē cum alacritas, tū celeritas in percipiendo, in retinendo nullus labor: labor autē? imò admirabilis quædā incredibilisq; naturæ vis atq; præstantia. Itaq; illud verè possū dicere proceres, nullā ei præceptionem meā difficilem ad percipiendum visam, ne longā quidē unquam ad ediscendum, breviorem autē quàm vellet,

Liberali ingenii atque sedati indicia.

Ingenii alacritas, acumen & memoria.

quamq;

quamq; ipse posse assequi se confideret, sæpissimè: qua de re etiam mecū conquerebatur. Itaq; difficilius mihi veniebat in mentem, quid ego illum docerem, quā quid ille disceret, statuere: sæpiusq; quantum deceret ei me ad discendum proponere, quam ipse quantum aggredi aut vellet aut posset, quærebam. Quamobrē multa ei nos dum proponimus, ille omnia consequitur, eò res venit, ut is non plurium propè mensium spatio, quā alii annorum, Latinas literas puer calleret, ut patrias cæteri linguas atq; suas: ita Græcas, ut nostrorum hominum doctissimi juvènes Latinas planè atq; Romanas solent. Neq; sanè ille Græcorum tantum literas perceperat, usuramq; ipsam legendi atq; intelligendi: sed ipsas etiam vocum inflexiones, intensiones, remissiones, posituras multùm à nostris alienas atq; varias, teneritatem deniq; illam Atticam, & linguæ illorum quoddā quasi lenociniū didicerat, hauserat, expresserat, æquè atq; ipsi utebatur. Itaq; illi ego non magister jam studiorum, sed adjutor: non doctor, sed socius, non interpres, sed testis aderam, vel ut verius dicam, admirator. Quæ perspiciēs mecumq; reputans, timui fateor sæpissimè Proc. id quod dicitur, præcocia ingenia celeriter emori: ne præsaga pueri mens atq; præscia diu se nobiscum non futurū, illos tanquam flores effunderet, quos, si sibi esset vivendum, reservare in aliud tempus debuisset. Itaq; angebar animo, atque is mihi ne eriperetur, singulis horis tacitus pertimescebam: maluissemq; illū minus ingenii aliquanto ad ea studia, minus etiam afferre alacritatis, ut plus vitæ alere pollicerique, quàm quod ipse arbitrabar, videretur. Quod quidē iis quoq; accidere solebat, quibus ille magistris, ad rei militaris capessendas rationes utebatur. Nam equitare, hastam, galeam, scutum, loricam gestare, vibrare ensem, modò peditem, modò equitem agere, modò Italos, modò Parthos

Linguarum cognitio.

Præcocia ingenia celeriter emoriuntur.

Militaria exercitia & armorum tractatio.

thos imitari, ita brevi tempore didicerat, ut illi ipsi, quibus se is ad discendum tradiderat, cùm quidem nihil aliud in vita egissent, tamen dicerent non habere jã se, quod eum ulterius docerent. Neq; ille hæc tantummodo levia, benè ut armis, optimè ut equis uteretur, sed etiam gravioris sæpe pugnæ speciem cùm æqualibus sibi pueris, cùmq; suis militibus exercuit: nam & cataphracto equiti concurrebat, & magnis itineribus aliquò in armis, quasi bellum gereret, contendebat. In tentoriis autem, vel etiam sub dio pernoctare, vim frigorum atq; hyemis perpeti, castris locum capere, eadem vallo cingere, è quibus modò hostes propulsaret, modò quæ ipse adoriretur, exercitũ instruere, singula denique imperatoris officia obire ipse quoquo modo poterat, puer quidem atq; tener voluit, quasi turpe esset imperatoris filium, quacunq; ætate esse, non esse imperatorem.

Laborum patientia.

Itaq; Proceres duas illas maximas præstantissimasq; artes, rei militaris atq; literarum, noster Dux quàm in ipsis propè cunis, quasi binas nutrices adamarit, complexus sit, tenuerit, jam videtis. Ego enim sic existimo cùm dignitatem, tum utilitatem, quantæ esse maximæ nullis aliis ex rebus possunt, duabus his artibus disciplinisq; contineri: nam in altera pacis & quietis fundamenta insunt omnia, in altera ornamenta: illa ut regno, ut patria, ut laribus, ut liberis, ut amicis, ut denique rebus cæteris omnibus, quibus oblectamur & juvamur nobis perfrui liceat, perficitur: hac, ut iis bene & cum dignitate perfruamur, comparatur.

Duæ præstantissimæ artes.

Nam armis quidem vim repellere, ulcisci injurias, inimicos profligare, socios amicosq; defendere, tueri fines, propagare imperium sanè possumus: quibus ex rebus quã magnæ sæpe utilitates, quanta gloriæ monumẽta pariantur, quis est qui non sentiat? Literarũ autẽ præsidio leges condimus, jura conscribimus, morũ præcepta tradimus,

Armata scientia.

Literata scientia.

dimus, oratorem componimus, qui civium animos impellat quò lubet, revocet unde vult: humanarum divinarumq; rerum scientiam acquirimus: quæ homines multis ante nos sæculis nati senserint, gesserint, quomodo vixerint, scimus: nostras verò aut nostrorũ res præclarè gestas oblivioni eripimus, posteris cognoscendas celebrandasq; mandamus: quibus quidem officiorum generibus quid profectò vel prodesse magis hominum vitæ, vel plus afferre splendoris potest? Hæc ille igitur non tam quidem meis aut aliorũ monitis, quàm per se, vel potius divinitùs sentiens, ita hisce artibus sese puerum tradidit, quemadmodũ audivistis: ita verò adolescentẽ atq; juvenem, ut mox audietis: dicerem virũ, nam eam ætatem etiam attigit: sed ejus aut nullos fructus, aut omnino tenues modicesq; percepit fatorũ credo injuria, si fas dicere, ne fœcundam nos atq; propriã eam nostram felicitatem haberemus. De re igitur militari prius: cujus illud mihi in primis occurrit mirũ, quod tamen ei planè puero contigit. Decenni cõmittitur exercitus. *Nam cum decem esset annos natus eo tempore, quo est pater ejus Federicus Dux mortuus, eam de se jam tum spem excitaverat, ita hominum animos sui expectatione impleverat ut ii quorum erat tum pater maximorum exercituum imperator, Neapolitanorum Rex, Mediolanensium Dux, Florentinorumq; Respubl. eosdem illos tam amplos exercitus, tam magna imperia, tam innumeras copias ei puero tuendas regendasq; transmitterent, rerum suarum summã ei virtuti, quam inspicere ipsam nondum poterant, odorem nascentis & quandam quasi fragrantiam se percepisse opinabantur fidei, constantiæq; committerent. Itaq; ille imperator antea quàm miles, veteranus quàm tyrunculus, vir propemodum quàm adolescens fuit. Nam qua ætate alii plerunque regum pueri nucibus ludere vel plostellis solent, noster*

pilum

pilum aut jaculum projiciebat: quæ fabellas illi de nutricib. audiunt, hic de castris tubarum sonitum, armorum strepitum, equorũ hominumq; concursum hauriebat: quæ illi altores observant suos, hujus os atq; frõtẽ cohortes legionesq; respiciebãt, jussis nutuiq; præstolabantur. Quamobrem ius initiis sic adolevit, ut nullã profectò militaris disciplinæ partem non diligenter obterit, nulla in bellica ratione atq; munere nõ diu ac multum exercitatus occalluerit magna cũ laude atq; gloria. Itaq; adolescens Innocentio Octavo Pont. Max. primò quidem contra Ferdinandi Neapolitanorum regis audaciam incredibili adjumẽto atq; præsidio fuit: postea verò innumeras Piceni urbes excitatis factionum atq; adjutis ducib. novas res molientes coercuit, magno bello, magnis seditionibus implicatas pacavit, desciscẽtes alioq; versas restituit. Innocentio deinde mortuo Florentinorum exercitibus vixdum juvenis cùm præesset, opulentissimam bellicosissimamq; urbem Pisas, & cum rebus omnibus ad repellendos hostium impetus, tum animo atq; irarum seminibus instructissimam, obsidione ita pressit, ut Deorum voluntate potius, quàm ullo ipsorum consilio aut virtute, imminenti erepta exitio calamitateq; videretur. Marrucinorum idẽ mox plura oppida, Marsorum, Præcutinorum, Vestinorum, à fide regia quæ defecerant, recuperavit, regibusq; reddidit, cùm illũ ipsi atq; Alexander Pontifex Max. quocum ii fœdus percusserant, suis ductandis copiis præfecissent. Nam quæ cum Venetis deinceps gessit, quantũ pro illa Repub. periculi adiit, quantum laboris, nec explicari una oratione potest, nec uno die. Quibus quidẽ in bellis omnibus & imperatorem ita gessit, ut sibi nec in eligendo consilium, nec in imperando prudentia, nec in obeundo alacritas, nec in exercendo labor, nec in conficiendo industria contentioq; deesset. Magno in angu-

stiis

Militaris scientia in adolescente.

Res bellica à Guido Vbaldo gesta.

jiis rebus animo, incredibili temperantia in secundis, summa in utrisq; constãtia liberalitateq; utebatur. Et verò militẽ, cùm opus esset, sic præstitit, sic omnino expers timoris fuit, ut in eo certò bello, quod cũ Alexandro Pont. Max. contra alteram Romanorum factionẽ gessit, iis qui cum illo essent, aliquando cedentibus, solus cùm centenis hostibus dimicaverit potius, quam committeret, ut se quispiam terga unquam vertentẽ videret. In Flaminiæ autẽ finibus Ferdinando minori, qui rex postea Neapolitanorũ fuit, contra Caroli Gallorum regis castra cùm adesset, & tormentorum, quib. quidem exercendis ea plurimum natio valet, pilæ ferreæ ex vallo hostium creberrimæ infensissimæq; torquerentur, reliqui se præfecti militesq; cùm retraxissent, ii verò qui circum ipsum erant stipatores ejus corporis passim caderent, hostes autem urgerent, neq; esset dubium, ipse etiam si cessisset, universum suorum exercitũ terga daturum, omniaq; iri peditum unius ipsius conversione viderentur, ipse de loco se nunquã movit. Itaq; vel occisis reliquis, vel cedentibus, solus magno animo restitit, solus inter multa hominũ millia repertus sanè est, cui mori esset, quàm timere facilius. Prætereo hoc loco prudens sciensq; Proceres multa: nec enim vel expeditiones ejus singulas, vel bellorum omnia genera recenseo, nedum ejus præclarè res gestas egregiaq; facinora cuncta commemorẽ, quæ cum innumera quidẽ sunt tum sunt omnia intra primũ juventutis limen sanè confecta. Quo tempore quemadmodùm de Achille ait Homerus, quem omnium Græcorum pulcherrimum atq; formosissimum dixit esse, cùm sic etiã Duce nostro nemo ferè Italorum pulchrior, nemo speciosior haberetur, omnes eæ actiones, omnia munera quæ obibat, dulci frõtis ac decoro aspectu & formæ tanquam luminibus illustrabantur, reddebanturq; conspectiora. Itaq; cùm

Decor & forma corporis in agendo.

erant

erant illa ipsa per sese magna atq; grata quæ tractaret, tum, quia iis candor atq; hilaritas oculorum, vultusq; forma ac species totiusq; corporis mira quadam dignitas majestasq; accedebat: dii boni! quàm ille mihi unus ex vestro cœtu potius, quam ex nostrorum turba regũ quispiã atq; principum sæpe est visus: sæpe dignus qui à vobis cùm totius orbis terræ imperio, tum certè immortalitate donaretur. Itaq; illi ipsi quos contra ferèbatur, quibusq; succensebat, irasci tamen ei minimè poterant, minimè in illum duri quicquã insensive cogitare, non mehercule magis quã in ipsos Deos, à quib. quidẽ tametsi acerbi aliquid accidisse interdum nobis existimamus, nemo tamen ita efferatus est atq; impius, ut irasci vel ulcisci se de illis velle in animum inducat suum, saltem cùm cœlum sideraq; suspicimus. Eodem propè modo simulatq; nostri Ducis faciem quis oculosque respiciebat, nihil in illum queri poterat, omnes ei ex animo uno intuitu iræ atque offensæ excidebant. Quòd si contingebat iis quibus ille se iratum ostendebat, quib. minabatur, quo in illum tandem animo eos fuisse credimus, quos amabat, quos honorificè appellabat, quos laudabat, quibus agebat gratias, quibus se debere fatebatur? Itaq; ut paucis explicem atque amplectar quod sentio: cùm scientiam rei militaris, tum virtutem, tum autoritatẽ, quantæ quidem in viro esse, vel in sene etiam vix solent: demum si novo mihi verbo ferè uti apud vos licet, etiã amabilitatẽ, nam ea quoq; res plurimũ valet, juvenis vel potius adolescens noster Dux habuit, felicitatem non habuit, eo præsertim tempore, quo esse illi maximo usui potuit, maximeq; ea opus fuit. Sed libet mihi vobiscum nostram sortem Proceres lamentari: libet de humanis conditionibus, deq; naturæ legibus conqueri, duris quidem sæpe ut sunt ad ferendum: ut videntur, etiam injustissimis. Nam illa

ipsa nostri Ducis tam grata, tam liberalis, tam excellens, tam eximia pulchritudo, illa ad bellica munera obeunda indefessa navitas atq; vis, quæ virtutib. reliquis suffragatur, estq; earum adjutrix omnium & tanquam administra, non multum sane diu unà cum illo fuerunt, non diu illi fœdere inito servatoq; adstiterunt, ut se ostendere tantummodo voluisse viderentur, permanere noluisse, quo magis postea nos illo etiã vivo earum desiderio conficeremur. Laborare enim pedũ doloribus uno ille atq; vigesimo ætatis anno sanè cœpit: qui quidem morbus cum ætate atq; tẽpore vires & tanquam animos assumpsisset, ita demum invaluit, ut in illo neq; oris & vultus species proceritasq; membrorũ, neq; strenuitas illa corporis pristina multũ agnosceretur, cruciatu & macie majestas illa eximia formæ, agilitas, viresq; membrorum captæ atq; confectæ tabescerent: ipse, cum bene sibi esset, gestaretur, cæterũ in lecto jaceret. O inanes cogitationes nostras & spes! ô studia curasq; hominum tenues atq; miseras! ô fallacia bona, citoq; pereuntia & laborum nostrorum flores antè, quã fructus pariant, exarescentes & caducos. Quid illo homine ad omnes bellorum rationes majus, quid unquã præclarius, quid admirabilius extitisset, si adversa illi valetudo maximas eas excellentesq; dotes & Deorũ immortalium dona egregia nõ invidisset? si is ad senectutem usq; integer, quod innumeris imperatorib. contigit, pervenisset? Qui adolescens, qui puer tot imperia gesserit, tot bella confecerit, ut multorum imperatorũ omnes ætates æquaverit, superaverit, qualẽ illum tandem virum qualẽ senem præstaturũ se fuisse credi par est eos annos si illæsus confecisset? si ad admiradũ illud atq; divinum ingenium, animi magnitudinẽ, fortitudinem, multarum quoq; rerum inoffensa experientia multos annos uberes solidosq; conquisita, consiliorũq; maturi-

Pedum dolor morbi initium.

Fragilitatis humanæ exemplum.

maturitas cana atq; gravis accessisset? Sed mihi quidẽ cogitanti, ita esse in humanis rebus à natura comparatũ videri solet, ut quæ mediocria sunt, ea ad excellentẽ statum atq; formã sæpe sine offensione perveniant: quæ verò jam excellentia sunt ipsa per se atq; eximia, iis ulterius progredi ut absolutissima sint, minimè omnium liceat. Quamobrem egregiæ res, magnæ, præclaræ visuntur quidem permultæ multis in locis atq; urbibus: perfectæ verò ex omni parte atq; summæ, & quib. nihil addi posse videatur, propè nullæ. Itaq; ajunt Scipionis illius Aphricani majoris filium, cum quidẽ ad patris militarem disciplinã, animiq; magnitudinẽ doctrinæ etiã studia literarumq; multarum uberiorẽ elegantiã adjunxisset, essetq; spes illum parte præstantiorem ampliorem q; futurum, corporis imbecillitate adolescentem admodum impeditum rem militarem postea exercere non potuisse. Qui quidem in eo longè minor nostro profectò Duce fuit, quòd is manum fortunæ injiciens, qua se in re navanda corporis imbecillitas impediebat, solertia eam industriaq; consequebatur. Bellis enim intererat vel laborans. Itaq; sedere in equo cùm non poterat, sella vel lectica utebatur. Nunquam illi morbus mentem, nunquã rerum gestarum memoriam, qua supra omnes homines mira atq; tenacissima est usus, nunquam rei militaris scientiam, nunquam autoritatem ita abstulit, quin etiam captus pedibus maximis cum imperiis semper esset. Itaq; Julius Secundus Pontifex Max. homo cùm omnium rerum scientia, tum cognoscendis perpendendisq; hominib. planè mirus, cùm primũ rerum imperio est potitus, suis eum copiis exercitibusq; præfecit, omnib. eo in bellis vel ipso, vel per vicarium est usus, quoad is illũ atq; nos moriens tristes mœrentesq; reliquit. Sed quoniam de re militari diximus, de doctrina ejus studiis rationibusq; deinceps dicemus.

Vicissitudo rerum humanarum.

Scipionis Aphricani filius.

Memoriæ vigor.

Præfectus copiis & exercitibus Pontificiis.

Qua in re propterea quòd nos adjutores illi fuimus, vereor Proceres ne aliquibus ea quæ dicentur, majora interdum à nobis multò longeq; præstabiliora, re quàm sint, verbis fieri orationeq; videantur: ita sum magna incredibiliaq; propè dicturus. Verùm ego illos ipsos alumni mei manes optimos atq; sanctissimos testor, quos quidē hîc adesse atq; attendere quæ dicuntur existimo, nihil me ficturum esse, nihil veris additurū, nihil verborum fuco compturum, sed frontem vobis ipsam rerum nudam incomptamq; ostensurum. Duæ sunt igitur, ut mihi quidem videri solet, in studiis literarum, disciplinæ Regibus Imperatoribusq; præter alias expetendæ. Oratoria sive ars sive facultas, historiarumq; cognitio. Nam & eloquentia cū in populo, tū in castris maximas olim sæpe res difficillimasq; confecit, & in posterū conficiet, & rerum ab aliis gestarū exēplis abundare, quibus in tuis rebus uti possis, & bello et pace profuit certè proderitq; semper plurimū. Harum utrāq; disciplinarum noster Dux miro studio ab ineunte ætate est complexus, earumq; legendis cùm Latinis, tū Græcis autorib. sese dedit magna inexpletaq; diligētia. Annis autem accedentib. ita in utrisq; profecit, ita se penitus in eorum penetralia immisit, ut quo alterius posset progredi, jam propè nihil haberet. Nam eloquentiā est adeptus, non illam quidem qua in foro utimur, acrem, acerbam, iracundam, contentionis, ardoris, inimicitiarum, laterū laborum plenā, sed illam pacatam, sedatā, gravem, hilarem etiam interdum, & cùm dulcem, tū respersam salibus, verecundam tamen sæpius & venustam, simplicem semper, non minio, non cincinnis comptam, mundā verò, & ipsa quasi negligentia gratiorē, quamq; verè regiam atq; imperatoriam possis dicere. Itaq; sibi cùm laudandus esset quis vel bonus civis vel strenuus

Disciplinæ regibus expetendæ.

Eloquentiæ vis.

Studium eloquentiæ in Guido Ubaldo.

Qualis in laudando.

strenuus miles, vel alius aliquis quoquo modo, ita eum laudabat, ut cùm ipse multa cùm gratiæ tum benevolentiæ causa diceret, orationi tamen neq; gravitas unquam deesset: tantumq́; cæteri laudato tribuendũ esse ducerent, quantum ei laudator ipse tribuisset: ille autẽ qui laudaretur, non omnibus ab hominib. mallet, quã ab uno illo sese laudari. In vituperando autem natura parcus, voluntate abstinens, facultate magnus, atq; instructus cùm esset, ad eã dicendi rationẽ ita raro accedebat, ut scires invitũ accedere: cùm accederet, ita illã ferè semper placidè comiterq́; exercebat, ut appareret non omnes eũ suas vires explicare voluisse Verũ omnino magnis Ducib. non ita sæpe evenit, ut laudent: minus sæpe, ut vituperent quempiã, atq; utrũlibet cum agũt, parcè id gravissimisq́; verbis agunt, ne videantur magis quàm deceat in altero amore & benevolentia, in altero odio & simultatibus duci. Accusatio autẽ atq; defensio nunquam in illis ferè cadunt, quippe quib. nulli judices accendendi, nulli demulcendi sunt: suus illis animus judex est, is audit, is decernit, eo absolvimur, eo condemnamur. Suo autem quisq; animo tacens loquitur, silens persuadet. Itaq; nihil judiciali oratoriæ artis generi cum regib. Propria eorum autem atq; peculiaris est deliberatio, propterea quòd ad eos omnia omnes deferunt, cives, provinciales, municipia, milites, clientes, socii, vicini. Habent autẽ consiliarios ipsi suos, qui assistunt, quibuscum agendumne sit aliquid, aut nõ agẽdum, disserunt. Tum cum aliis sæpe Regibus, sæpe cum Legationib. multa quærunt, multa disputãt: quilibet alios adducere in sententiam conatur suam. Ibi ars, ibi ingenium valet. Hoc in genere, Proceres, omni, si quis unquam magnus atq; summus fuit, si quis ea quæ ipse cogitaret, sentiret, quæ optaret, quæ timeret, in aliorũ mentes atq; animos ita transtulit, ut impressa, non tra-

In Vituperando.

In Accusando.

In Deliberando.

dita, innata non insita, propria non aliena viderentur: si quis inquã lenis, dulcis, blandus. si quis item gravis, severus, prudens, nullum verbũ temerè proferens, tum si cùm opus esset, callidus. si ludens, si percunctator, deniq; si eloquens, si facundus unquã fuit, is profectò noster Dux fuit: is propè unus omnium oratorum omnẽ vim, omnes illecebras, omnes, ut ita dicã, Veneres est cõsequutus. Nihil addo Proceres, nihil fingo. Audivistis eum ipsi sæpe: ejus verba atq; voces aurib. vestris hausistis. Quæ vos, quæ multi Reges, quæ Venetorũ Senatus, quæ Julius Pont. Max. scit, novit, laudavit, admiratus est, ea loquor. Atq; hæc quidem ejus viri tã præclara tamq; regia eloquentia, eo etiã admirabilior fuit, quòd quæ ipse in medium pro re nata eq; temporè afferebat, ea si optimi oratores atq; clarissimi diu culta elaborataq; adduxissent, nõ fuissent meliora: quæ verò secũ ipse antè cõmentabatur, quod erat fere nunquã, sed si quando meditatus ad dicendũ accedebat magna aliqua in re atq; causa, eam sic tractabat, ut cùm omnib. artis præceptis institutisq; uteretur, nullũ tamen disciplinæ aut scholæ, nullum industriæ vestigiũ appareret.

Historiarũ lectio & cognitio quã utilis.

Sed jam ad historiarũ cognitionẽ transeamus, alteram earum artium, quas maximè Regib. diximus imperatoribusq; cõvenire. Quæ quidẽ certè ars ipsa quoq; bifariã spectari solet: duob. enim quasi terminis continetur, rerum scilicet atq; locorũ descriptione. Harũ partium alterã lato nomine historiam, alteram cosmographiam dixit illa bonarum artium studiorumq; omniũ inventrix & magistra Græcia: magnisq; utranq; atq; propriis autorib. fulcit. Quod postea nostri homines æmulati idem fecerunt. His igitur in singulis quantum noster Dux excelluerit, quæso Proceres cognoscite. Dico enim, & quidem magna voce pronuncio: quicquid unquam gestum à quoquam est, quicquid perpetratum,

Historiarũ notitia.

quod

quod quidem literis mandatum sit vel Græcis vel omnino nostris, sive ex Hebræorum historia illa quidē perantiqua perq; veteri, sive ex his historiis quarū res gestæ post fuére, veteres tamen ipsæ quoq; sunt, ut Persarum regū, ut Ægyptiorum, ut Lydorum, ut Armeniorū, ut Græcorum, ut Romanorū aliorumq; inter hos populorum, sive omnino ex recenti atq; nova, ea omnia Ducē nostrum legere audireq; voluisse, semel vel lecta vel audita in promptu postea semper anteq; oculos habuisse, ita, ut nihil unquā eorum exciderit. Quasi enim ille omnes in animo res insculptas haberet, nullæ gentiū cōmotiones, nullæ exercituū comparationes, nullæ classes, nullum bellum, nulla pugna, nulla oppidi obsessio, nullū egregium facinus, nulla illustrior nex, tum nullæ morborū eluviones, aut fames aliqua durior, aut præclaræ disciplinæ, scholæ, leges, cerimoniæ, sacrorum ritus, nullum denique neq; factum neq; dictum paulò excellens inerat in literarum monumentis, quod nō in ejus memoriæ septo contineretur. Equidem mihi ipsi videor mira nimiū Proceres & fidem exuperantia dicere. Sed quid agam? taceámne ea quæ verissima esse certò scio, quæ vos fortasse sæpe, ipse millies sum expertus? ut cūm alumni mei optimè de me meriti, tum certè vestri Ducis videar divinis virtutibus invidisse? an proferam expliceq; omnia? ut qui hæc non viderunt, non ante audiverunt, mendacio me putent vel referre illi velle gratiam, qui mearum fortunarum autorē omnium: vel à vobis inire, qui vestrum Principem sic laudem: Sed me præstat vera dicentē quicquid lubet, quā ea silentē ingratum atq; immemorē videri. Itaq; illud iterum atq; sæpius repeto, memoriam nostro Duci tantam fuisse, ut ea pro cæro atq; codicibus uteretur: quasi enim in illam transcriberentur eisdem literarum monumentis ea quæ legeret, aut eisdē verbis, quæ audiret, sic ordine

Memoria insignis.

dimus, oratorem componimus, qui civium animos impellat quò lubet, revocet unde vult: humanarum divinarumq; rerum scientiam acquirimus: quæ homines multis ante nos sæculis nati senserint, gesserint, quomodo vixerint, scimus: nostras verò aut nostrorũ res præclarè gestas oblivioni eripimus, posteris cognoscendas celebrandasq; mandamus: quibus quidem officiorum generibus quid profectò vel prodesse magis hominum vitæ, vel plus afferre splendoris potest? Hæc ille igitur non tam quidem meis aut aliorũ monitis, quàm per se, vel potius divinitùs sentiens, ita hisce artibus sese puerum tradidit, quemadmodũ audivistis: ita verò adolescentẽ atq; juvenem, ut mox audietis: dicerem virũ, nam eam ætatem etiam attigit: sed ejus aut nullos fructus, aut omnino tenues modicesq; percepit fatorũ credo injuria, si fas dicere, ne fœcundam nos atq; propriã eam nostram felicitatem haberemus. De re igitur militari prius: cujus illud mihi in primis occurrit mirũ, quod tamen ei planè puero contigit. Nam cum decem esset annos natus eo tempore, quo est pater ejus Federicus Dux mortuus, eam de se jam tum spem excitaverat, ita hominum animos sui expectatione impleverat ut ii quorum erat tum pater maximorum exercituum imperator, Neapolitanorum Rex, Mediolanensium Dux, Florentinorumq; Respubl. eosdem illos tam amplos exercitus, tam magna imperia, tam innumeras copias ei puero tuendas regendasq; transmitterent, rerum suarum summã ei virtuti, quam inspicere ipsam nondum poterant, odorem nascentis & quandam quasi fragrantiam se percepisse opinabantur fidei, constantiæq; committerent. Itaq; ille imperator antea quàm miles, veteranus quàm tyrunculus, vir propemodum quàm adolescens fuit. Nam qua ætate alii plerunque regum pueri nucibus ludere vel plostellis solent, noster

Decenni cõmittitur exercitus.

pilum

pilum aut jaculum projiciebat: qua fabellas illi de nutricib. audiunt, hic de castris tubarum sonitum, armorum strepitum, equorũ hominumq; concursum hauriebat: qua illi altores observant suos, hujus os atq; frõtẽ cohortes legionesq; respiciebãt, jussis nutuiq; praestolabantur. Quamobrem iis initiis sic adolevit, ut nullã profectò militaris disciplinae partem non diligenter obierit, nulla in bellica ratione atq; munere nõ diu ac multum exercitatus occalluerit magna cũ laude atq; gloria. Itaq; adolescens Innocentio Octavo Pont. Max. primò quidem contra Ferdinandi Neapolitanorum regis audaciam incredibili adjumẽto atq; praesidio fuit: postea verò innumeras Piceni urbes excitatis factionum atq; adjutis ducib. novas res molientes coercuit, magno bello, magnis seditionibus implicatas pacavit, desciscẽtes alioq; versas restituit. Innocentio deinde mortuo Florentinorum exercitibus vixdum juvenis cùm praeesset, opulentissimam bellicosissimamq; urbem Pisas, & cum rebus omnibus ad repellendos hostium impetus, tum animo atq; irarum seminibus instructissimam, obsidione ita pressit, ut Deorum voluntate potius, quàm ullo ipsorum consilio aut virtute, imminenti erepta exitio calamitateq; videretur. Marrucinorum idẽ mox plura oppida, Marsorum, Praecutinorum, Vestinorum, à fide regia qua defecerant, recuperavit, regibusq; reddidit, cùm illũ ipsi atq; Alexander Pontifex Max., quocum ii foedus percusserant, suis ductandis copiis praefecissent. Nam quae cum Venetis deinceps gessit, quantũ pro illa Repub. periculi adiit, quantum laboris, nec explicari una oratione potest, nec uno die. Quibus quidẽ in bellis omnibus & imperatorem ita gessit, ut sibi nec in eligendo consilium, nec in imperando prudentia, nec in obeundo alacritas, nec in exercendo labor, nec in conficiendo industria contentioq; deesset. Magno in angu-

Militaris scientia in adolescente.

Res bellica à Guido Vbaldo gesta

stius

erant illa ipsa per sese magna atque grata quæ tractaret, tum, quia iis candor atque hilaritas oculorum, vultusque forma ac species totiusque corporis mira quædam dignitas majestasque accedebat: dii boni! quàm ille mihi unus ex vestro cœtu potius, quam ex nostrorum turba regũ quispiã atque principum sæpe est visus: sæpe dignus qui à vobis cùm totius orbis terræ imperio, tum certè immortalitate donaretur. Itaque illi ipsi quos contra ferebatur, quibusque succensebat, irasci tamen ei minimè poterant, minimè in illum duri quicquã infensive cogitare, non mehercule magis quã in ipsos Deos, à quib. quidẽ tametsi acerbi aliquid accidisse interdum nobis existimamus, nemo tamen ita efferatus est atque impius, ut irasci vel ulcisci se de illis velle in animum inducat suum, saltem cùm cœlum sideraque suspicimus. Eodem propè modo simulatque nostri Ducis faciem quis oculosque respiciebat, nihil in illum queri poterat, omnes ei ex animo uno intuitu iræ atque offensæ excidebant. Quòdsi contingebat iis quibus ille se iratum ostendebat, quib. minabatur, quo in illum tandem animo eos fuisse credimus, quos amabat, quos honorificè appellabat, quos laudabat, quibus agebat gratias, quibus se debere fatebatur? Itaque ut paucis explicem atque amplectar quod sentio: cùm scientiam rei militaris, tum virtutem, tum autoritatẽ, quantæ quidem in viro esse, vel in sene etiam vix solent: demum si novo mihi verbo ferè uti apud vos licet, etiã amabilitatẽ, nam ea quoque res plurimũ valet, juvenis vel potius adolescens noster Dux habuit, felicitatem non habuit, eo præsertim tempore, quo esse illi maximo usui potuit, maximeque ea opus fuit. Sed libet mihi vobiscum nostram sortem Proceres lamentari: libet de humanis conditionibus, deque naturæ legibus conqueri, duris quidem sæpe ut sunt ad ferendum: ut videntur, etiam injustissimis. Nam illa

ipsa nostri Ducis tam grata, tam liberalis, tam excellens, tam eximia pulchritudo, illa ad bellica munera obeunda indefessa navitas atq; vis, quæ virtutib. reliquis suffragatur, estq; earum adjutrix omnium & tanquam administra, non multum sanè diu unà cum illo fuerunt, non diu illi fœdere inito servatoq; adstiterunt, ut se ostendere tantummodo voluisse viderentur, permanere noluisse, quo magis postea nos illo etiã vivo earum desiderio conficeremur. Laborare enim pedũ doloribus uno ille atq; vigesimo ætatis anno sanè cœpit: qui quidem morbus cùm ætate atq; tẽpore vires & tanquam animos assumpsisset, ita demum invaluit, ut in illo neq; oris & vultus species proceritasq; membrorũ, neq; strenuitas illa corporis pristina multũ agnosceretur, cruciatu & macie majestas illa eximia formæ, agilitas, viresq; membrorum captæ atq; confectæ tabescerent: ipse, cum bene sibi esset, gestaretur, cæterũ in lecto jaceret. O inanes cogitationes nostras & spes! ô studia curasq; hominum tenues atq; miseras! ô fallacia bona, citoq; pereuntia & laborum nostrorum flores antè, quã fructus pariant, exarescentes & caducos. Quid illo homine ad omnes bellorum rationes majus, quid unquã præclarius, quid admirabilius extitisset, si adversa illi valetudo maximas eas excellentesq; dotes & Deorũ immortalium dona egregia nõ invidisset? si is ad senectutem usq; integer, quod innumeris imperatorib. contigit pervenisset? Qui adolescens, qui puer tot imperia gesserit, tot bella confecerit, ut multorum imperatorũ omnes ætates æquaverit, superaverit, qualẽ illum tandem virum qualẽ senem præstaturũ se fuisse credi par est eos annos si illæsus confecisset? si ad admiradũ illud atq; divinum ingenium, animi magnitudinẽ, fortitudinem, multarum quoq; rerum inoffensa experientia multos annos uberes solidosq; conquisita, consiliorũq; maturi-

Pedum dolor morbi initium.

Fragilitatis humanæ exemplum.

maturitas cana atq; gravis accessisset? Sed mihi quidē cogitanti, ita esse in humanis rebus à natura comparatū videri solet, ut quæ mediocria sunt, ea ad excellentē statum atq; formā sæpe sine offensione perveniant: quæ verò jam excellentia sunt ipsa per se atq; eximia, iis ulterius progredi ut absolutissima sint, minimè omnium liceat. Quamobrem egregiæ res, magnæ, præclaræ visuntur quidem permultæ multis in locis atq; urbibus: perfectæ verò ex omni parte atq; summæ, & quib. nihil addi posse videatur, propè nullæ. Itaq; ajunt Scipionis illius Aphricani majoris filium, cum quidē ad patris militarem disciplinā, animiq; magnitudinē doctrinæ etiā studia literarumq; multarum uberiorē elegantiā adjunxisset, essetq; spes illum parte præstantiorem ampliorémq; futurum, corporis imbecillitate adolescentem admodum impeditum rem militarem postea exercere non potuisse. Qui quidem in eo longè minor nostro profectò Duce fuit, quòd is manum fortunæ injiciens, quâ se in re navanda corporis imbecillitas impediebat, solertia eam industriaq; consequebatur. Bellis enim intererat vel laborans. Itaq; sedere in equo cùm non poterat, sella vel lectica utebatur. Nunquam illi morbus mentem, nunquā rerum gestarum memoriam, qua supra omnes homines mira atq; tenacissima est usus, nunquam rei militaris scientiam, nunquam autoritatem ita abstulit, quin etiam captus pedibus maximis cum imperiis semper esset. Itaq; Julius Secundus Pontifex Max. *homo cùm omnium rerum scientia, tum cognoscendis perpendendisq; hominib. planè mirus, cùm primū rerum imperio est potitus, suis eum copiis exercitibusq; præfecit, omnib. eo in bellis vel ipso, vel per vicarium est usus, quoad is illū atq; nos moriens tristes mœrentesq; reliquit. Sed quoniam de re militari diximus, de doctrina ejus studiis rationibusq; deinceps dicemus.*

Vicissitudo rerum humanarum.

Scipionis Aphricani filius.

Memoriæ vigor.

Præfectus copiis & exercitibus Pontificiis.

Qua in re propterea quòd nos adjutores illi fuimus, vereor Proceres ne aliquibus ea quæ dicentur, majora interdum à nobis multò longeq; præstabiliora, re quàm sint, verbis fieri orationeq; videantur: ita sum magna incredibiliaq; propè dicturus. Verùm ego illos ipsos alumni mei manes optimos atq; sanctissimos testor, quos quidē hîc adesse atq; attendere quæ dicuntur existimo, nihil me ficturum esse, nihil veris additurū, nihil verborum fuco compturum, sed frontem vobis ipsam rerum nudam incomptamq; ostensurum. Duæ sunt igitur, ut mihi quidem videri solet, in studiis literarum, disciplinæ Regibus Imperatoribusq; præter alias expetendæ. Oratoria sive ars sive facultas, historiarumq; cognitio. Nam & eloquentia cū in populo, tū in castris maximas olim sæpe res difficillimasq; confecit, & in posterū conficiet, & rerum ab aliis gestarū exēplis abundare, quibus in tuis rebus uti possis, & bello et pace profuit certè proderitq; semper plurimū. Harum utrāq; disciplinarum noster Dux miro studio ab ineunte ætate est complexus, earumq; legendis cùm Latinis, tū Græcis autorib. sese dedit magna inexpletaq; diligētia. Annis autem accedentib. ita in utrisq; profecit, ita se penitus in eorum penetralia immisit, ut quo alterius posset progredi, jam propè nihil haberet. Nam eloquentiā est adeptus, non illam quidem qua in foro utimur, acrem, acerbam, iracundam, contentionis, ardoris, inimicitiarum, laterū laborum plenā, sed illam pacatam, sedatā, gravem, hilarem etiam interdum, & cùm dulcem, tū respersam salibus, verecundam tamen sæpius & venustam, simplicem semper, non minio, non cincinnis comptam, mundā verò, & ipsa quasi negligentia gratiorē, quamq; verè regiam atq; imperatoriam possis dicere. Itaq; sibi cùm laudandus esset quis vel bonus civis vel strenuus

Disciplinæ regibus expetendæ.

Eloquentiæ vis.

Studium eloquentiæ in Guido Ubaldo.

Qualis in laudando.

strenuus miles, vel alius aliquis quoquo modo, ita eum laudabat, ut cùm ipse multa cùm gratiæ tum benevolentiæ causa diceret, orationi tamen neq; gravitas unquam deesset: tantumq; cæteri laudato tribuendũ esse ducerent, quantum ei laudator ipse tribuisset: ille autẽ qui laudaretur, non omnibus ab hominib. mallet, quã ab uno illo sese laudari. In vituperando autem natura parcus, voluntate abstinens, facultate magnus, atq; instructus cùm esset, ad eã dicendi rationẽ ita raro accedebat, ut scires invitũ accedere: cùm accederet, ita illã ferè semper placidè comiterq; exercebat, ut appareret non omnes eũ suas vires explicare voluisse. Verũ omnino magnis Ducib. non ita sæpe evenit, ut laudent: minus sæpe, ut vituperent quempiã, atq; utrũlibet cum agũt, parcè id gravissimisq; verbis agunt, ne videantur magis quàm deceat in altero amore & benevolentia, in altero odio & simultatibus duci. Accusatio autẽ atq; defensio nunquam in illis ferè cadunt, quippe quib. nulli judices accendendi, nulli demulcendi sunt: suus illis animus judex est, is audit, is decernit, eo absolvimur, eo condemnamur. Suo autem quisq; animo tacens loquitur, silens persuadet. Itaq; nihil judiciali oratoriæ artis generi cum regib. Propria eorum autem atq; peculiaris est deliberatio, propterea quòd ad eos omnia omnes deferunt, cives, provinciales, municipia, milites, clientes, socii, vicini. Habent autẽ consiliarios ipsi suos, qui assistunt, quibuscum agendumne sit aliquid, aut nõ agẽdum, disserunt. Tum cum aliis sæpe Regibus, sæpe cum Legationib. multa quærunt, multa disputãt: quilibet alios adducere in sententiam conatur suam. Ibi ars, ibi ingenium valet. Hoc in genere, Proceres, omni, si quis unquam magnus atq; summus fuit, si quis ea quæ ipse cogitaret, sentiret, quæ optaret, quæ timeret, in aliorũ mentes atq; animos ita transtulit, ut impressa, non tra-

In Vituperando.

In Accusando.

In Deliberando.

dita, innata non insita, propria non aliena viderentur: si quis inquã lenis, dulcis, blandus. si quis item gravis, severus, prudens, nullum verbũ temerè proferens, tum si cùm opus esset, callidus. si ludens, si percunctator, deniq; si eloquens, si facundus unquã fuit, is profectò noster Dux fuit: is propè unus omnium oratorum omnẽ vim, omnes illecebras, omnes, ut ita dicã, Veneres est cõsequutus. Nihil addo Proceres, nihil fingo. Audivistis eum ipsi sæpe: ejus verba atq; voces aurib. vestris hausistis. Quæ vos, quæ multi Reges, quæ Venetorũ Senatus, quæ Julius Pont. Max. scit, novit, laudavit, admiratus est, ea loquor. Atq; hæc quidem ejus viri tã præclara tamq; regia eloquentia, eo etiã admirabilior fuit, quòd quæ ipse in medium pro re nata eq; tempore afferebat, ea si optimi oratores atq; clarissimi diu culta elaborataq; adduxissent, nõ fuissent meliora: quæ verò secũ ipse antè cõmentabatur, quod erat fere nunquã, sed si quando meditatus ad dicendũ accedebat magna aliqua in re atq; causa, eam sic tractabat, ut cùm omnib. artis præceptis institutisq; uteretur, nullũ tamen disciplinæ aut scholæ, nullum industriæ vestigiũ appareret.

Historiarũ lectio & cognitio quã utilis.

Sed jam ad historiarũ cognitionẽ transeamus, alteram earum artium, quas maximè Regib. diximus imperatoribusq; cõvenire. Quæ quidẽ certè ars ipsa quoq; bifariã spectari solet: duob. enim quasi terminis continetur, rerum scilicet atq; locorũ descriptione. Harũ partium alterã lato nomine historiam, alteram cosmographiam dixit illa bonarum artium studiorumq; omniũ inventrix & magistra Græcia: magnisq; utranq; atq; propriis autorib. fulcit. Quod postea nostri homines æmulati idem fecerunt. His igitur in singulis quantum noster Dux excelluerit, quæso Proceres cognoscite.

Historiarũ notitia.

Dico enim, & quidem magna voce pronuncio: quicquid unquam gestum à quoquam est, quicquid perpetratum,

quod

quod quidem literis mandatum sit vel Græcis vel omnino nostris, sive ex Hebræorum historia illa quidē perantiqua perq; veteri, sive ex his historiis quarũ res gestæ post fuére, veteres tamen ipsæ quoq; sunt, ut Persarum regũ, ut Ægyptiorum, ut Lydorum, ut Armeniorũ, ut Græcorum, ut Romanorũ aliorumq; inter hos populorum, sive omnino ex recenti atq; nova, ea omnia Ducē nostrum legere audireq; voluisse, semel vel lecta vel audita in promptu postea semper anteq; oculos habuisse, ita, ut nihil unquā eorum exciderit. Quasi enim ille omnes in animo res insculptas haberet, nullæ gentiũ cōmotiones, nullæ exercituũ comparationes, nullæ classes, nullum bellum, nulla pugna, nulla oppidi obsessio, nullũ egregium facinus, nulla illustrior nex, tum nullæ morborũ eluviones, aut fames aliqua durior, aut præclaræ disciplinæ, scholæ, leges, cerimoniæ, sacrorum ritus, nullum deniq; neq; factum neq; dictum paulò excellens inerat in literarum monumentis, quod nō in ejus memoria septo contineretur. Equidem mihi ipsi videor mira nimiũ Proceres & fidem exuperantia dicere. Sed quid agam? taceámne ea quæ verissima esse certò scio, quæ vos fortasse sæpe, ipse millies sum expertus? ut cũm alumni mei optimè de me meriti, tum certè vestri Ducis videar divinis virtutibus invidisse? an proferam explicéq; omnia? ut qui hæc non viderunt, non ante audiverunt, mendacio me putent vel referre illi velle gratiam, qui mearum fortunarum autorē omnium: vel à vobis inire, qui vestrum Principem sic laudem: Sed me præstat vera dicentē quicquid lubet, quā ea silentē ingratum atq; immemorē videri. Itaq; illud iterum atq; sæpius repeto, memoriam nostro Duci tantam fuisse, ut ea pro charta atq; codicibus uteretur: quasi enim in illam transcriberentur eisdem literarum monumentis ea quæ legeret, aut eisdē verbis, quæ audiret, sic ordine

Memoriæ insignis.

postea posituque permanebant, neque temporis ullo spatio longinquitatéve delebantur. Ita ille cùm vellet aliquid recordari, ad suæ se memoriæ quasi commentariũ referebat: tum id tanquã relegeret, sic reminiscebatur. Sarmadas quidã in Græcia fuisse olim traditur ea memoria vir, ut quæ quis volumina cõfecisset, ea ipse more legentis repræsentaret. Magna profectò res atque perdifficilis: neque enim sine longa exercitatione atque usu effici tantus habitus atque scientia potest. Verùm omnino nihil cum nostri Ducis sensu memoriæ felicitatéve conferenda. Nam Græculus ea quæ legerat, tum, cùm legerat, fortasse recordabatur: paulò sub postea eadem si petiisses, profectò siluisset: arte enim memoriæ illa, quæ ab iis, qui de ea re scripserunt, est tradita, credo juvabatur. Quæ verò arte atque via quis conficit, tantisper dum illa calet locorum dispositio, qua qui agunt, utuntur, remanent: refrigerato negocio evolant: itaque illi pauca eorũ ultrà retinent, pauca commiscuntur. Noster autem nihil locis utebatur, nihil arte conficiebat: suus sibi memoria quasi ager satis frugum sine ullo cultu ferebat. Tum larga Deorum immortaliũ dona atque munera nullis hominum laboribus, nullis artis præsidiis adjumentisque indigebant. Vidi ego sæpe, Proceres, cum is longas paginas recitaret non modò integris sensibus, sed singulis etiam verbis, eorum scriptorum quorum ipse libros cũm perlegisset, eos postea in manibus decem aut quindecim totos annos non habuerat, neque ullam interea earum paginarum mente unquam syllabam recoluerat. Itaque ut rem breviter explicem, omnes actiones, omnia tempora, omnia clarorum virorum, omnia illustrium fœminarum nomina, quæcunque in arte disciplinaque excelluissent, ita hærebant in ejus memoria, ita is eorum quæcunque audiverat aut viderat, recordabatur, ut ipsum unũ duceres vel omnes

omnium

omnium gentium annales conscripsisse, vel omnibus seculis vixisse. Hæc de rerum historia. De regionum sede autem & locorum illud possum dicere, quod non provinciarum, non urbium, non oppidorum, non penè vicorum, non item maris ullius, non sinus, non insularũ, littorum, portuum, non montium, non lacuum, non ipsorum etiam fontium ullum is nomen nesciebat, vel quod prius fuisset, vel quod esset nunc: non situs, non salubritates, non quo victu quæque regio, quibus moribus, quibus artibus uteretur, quibus excelleret rebus, alia quantum ab alia distaret. Itaque hercle nemini sui fundi ratio fuit, quàm illi orbis terrarum status atque conditio, notior. Quid hoc majus aut admirabilius dici potest? neque enim verbi aut laudis causa augendæ utor similitudine Proc. cùm dico, nemini suum fundum notiorem, quàm illi orbem ipsum terrarum fuisse. Latinè me scitote, non laudatoriè loqui. Quare etiam planius dico: Non antiquis, non recentibus locorum scriptoribus egebamus ullis, ubi is erat: ille nobis unus omnes omnium scriptorum libros, omnes tabulas exhibebat: quanquam is quidem suarum opum dissimulator magis, quàm ostentator fuit. Nemo enim illo minus multa scire videri voluit, nemo minus aliis sese præstare. Itaque nihil unquam ferè, nisi peteres, nisi etiam lacesseres, explicabat: repetebat autem secum ipse sæpe multa modò tacitus, modò leviter succinens, carminaque præsertim. Nam & poetas puer legerat, edidiceratque magno studio & per bonis mirum in modum semper est delectatus. Præter hæc è philosophiæ fontibus multa etiam hauserat, eaque præcipuè, quæ de moribus disputantur. Disciplinam autem illam, quam jure meritoque sacram dicimus, universam perceperat cum antiquiorẽ, tum novam. Itaque nihil habetur in ea obscuri, nihil ambigui, nihil translati, quod ipsum latêret: tametsi e-

Cosmographiæ scientia.

Poetarum lectio.

Philosophiæ studium.

ejusmodi multa insunt in ejus scientiæ scriptoribus. Medicinæ quoq; præcepta ita tenuit, ut illi ipsi artis magistri quorum opera utebatur, nihil ferè prospicerent, quod ipsum latêret, ei sæpe etiam ex ipsius consilio mederentur. Sed hanc artem non antea attigit quàm eum imbecillæ valetudines morbiq; invaserunt. Itaq; in lecto illam, non in scholis philosophorum didicit. Quid verò Procer. nihilne in Duce nostro, præter illas duas artes maximas quidem atque latissimas, rei militaris & doctrinæ, quas commemoravimus, magnum atq; præclarum fuit? quarum artium alteram tum, cùm coalesceret, coactus est propè universam abjicere: alteram cum florere ejus studia inciperent, lentè remisseq; exercere. Fuere certè, fuere inquam plurima: quod quidem etiam si tacerem, vos tam Proc. qua prudentia estis, ipsi per vos cognosceretis. Omnes enim propè virtutes facilè intelligitis uno mehercule doctrinæ studio vel acquiri ipsas, vel omnino perfici. Nam quemadmodum veri ignoratio vitiorum fons & radix omnium atq; malorum est, ita necesse est à veri cognitione atque scientia, quæ doctrinæ studiis maximè comparatur, derivari coalescereq; virtutes: quarum quidem semina tametsi à natura ipsa quis possidet, nisi tamen is adhibeat operam studiaq; literarum, bonam ad frugem ipsa nunquam ferè perveniunt, nunquam fructus uberes atq; magnos ferunt. Quamobrem noster Dux cum illarum rerum cognitionem, quas dixi referre acceptā debet literarum & doctrinæ studiis, tum vel maximè reliquarum aut omnino, aut magna ex parte virtutum comparationem ac perpolitionem: quibus profectò recensendis neq; mea, neq; alicujus oratio esse satis Proc. potest: sed ea tātummodo persequar, quæ cùm mihi promptiora dictu sunt, tum vobis etiam re atq; experientia notiora. Estis enim propè ipsi testes, in eo singulis,

Medicinæ cognitio.

Veri cognitio virtutū radix.

lis, quod cujusq; est, tribuendo atq; partiendo, neminē illo unquam minus vel amorem vel odium admisisse, neminem magis omnem cùm libidinis aut avaritiæ, tū omnium cupiditatum notā ab se amovisse longeq; rejecisse. Nam cùm & natura sua propensus in æquitatē esset, & puer de me illum Theognidis poetæ versiculum audivisset, quo is ait omnes virtutes in una justitia cōtineri, nihil illi postea ea re majus, nihil antiquius fuit, erga suos, erga exteros domi, peregrè, in foro, in castris: ea puer, ea adolescens, ea iuvenis, ea vir incredibili tenore est usus, ut non solùm ab eo quisquam nihil præter æquum atq; jus impetraturum se confideret, sed jam ne peteret quidem: discordiarum autem, controversiarū, inimicitiarum suarum, eo arbitro etiam alieni uterētur. Ad illum enim, tanquam ad Areopagitarum tribunal Græcia, plurimi qui eum nunquam viderāt, suis de reb. atq; caussis, ejus judicio ut transigerent, accedebant, in ejusq; sententia illi etiam, quos cōtra statuisset, conquiescebant. Quæ cùm ita essent, neminem tamen ab eo unquam vel pœna mulctatum qui non plus peccaverit, quam in illum animadversum sit, vel præmio affectum audivimus, in quem non ipsa mercis amplior ejus officio fuerit. Itaq; justitiæ duas illas virtutes cùm in omnib. iis, qui statuunt aliquid atq; judicant, tū in Regib. & Principibus multò maximè quærendas laudandasq;, adjunxerat clemētiam & liberalitatem. Sed clementiæ atq; mansuetudinis nobis cùm sæpissimè aliàs, tum eò sanè tempore verissimum ac pulcherrimum testimonium reliquit, quo Cæsar Borgia Valentinus omnis humani diviniq; juris contemptor atq; perturbator, qui ei regnū per amicitiæ simulationē cōtra fas, cōtra fidē datam, optimè etiam de se merito, perq; vim malis artib. abstulerat, saluti atq; vitæ sæpenumero insidias fecerat, cùm is ex magno imperio atq; fortunis deje-

Iusticia & Aequitas.

Clementia.

dejectus in Julii Pont. Max. potestatem atq; custodiã venisset, noster autem Dux ab eodem Pontifice per literas atq; nuncios Romam accitus, hospitio amantissimè honorificentissimeq; susceptus, plurimis maximisq; tractandis rebus præficeretur, consiliis omnibus interesset. Romanis etiam exercitibus ejus imperio atq; fidei traditis, esset illi quasi quodam fato vindicandi se de Cæsare facultas quàm amplissima oblata, nihil eorum in illum egit, quæ quidem ipsum facere æquissimum atq; justissimum fuit. Sed cùm ejus ille genibus advolutus, suorum scelerum atq; perfidiæ deprecatus veniã esset, homini supplici atq; miserrimo pepercit. Itaq; qui in ejus fortunas atq; sanguinem omnia tentaverat, multa perfecerat, ut vidistis: ejusdem de libertate atq; salute tum cùm sumere pœnas posset, nihil imminuit. Existimabat enim, idq; dicere frequenter solebat, non tam pulchrum esse ulcisci injurias, quàm oblivisci: illud sibi omnium hominum, perpaucorum hoc, eorundemq; non nisi magni animi virorum, suorumq; factorum conscientia fretorum atq; nitentium videri. Liberalitas. *Liberalitatis autem quid ego exempla ejus persequar, quem amici, quem cognati, quem necessarii, quem familiares, quem alieni, quem omnes deniq; homines in omni ætate omnium liberalissimum munificentissimũque sunt experti? quiq; longè magis cùm donaret aliquid, quam alii cùm donantur, gaudebat? qui nihil se habere, nisi quod à se haberent homines: nulla re frui, nisi qua cæteri à se donati fruerentur, existimabat? Memini Proceres atque adeo aderam, cùm ille admodum puer de sua veste tria sagula egregiæ materiæ atq; opere totidem æquævis sibi pueris suis hospitibus donavisset, eum ab Octaviano patruo reprehensum, qui dicebat, sua ipsum veste nihil usurum: respondere, At qui possum aliter tam multis sagulis uti? ipse enim plus u-*

no

no non induor. Pulchra mehercule vox, eoq; puero digna, qui quidem esset in talem virum, qualem nunc amissum lugemus, evasurus. Itaq; in illo cuinam harum virtutum, de quibus dixi, deferri primæ debeantur, liberalitatis an clementiæ, judicio consequi difficillimū quidem puto. Innocentia verò ac continentia, in tantis opibus, tam amplo in imperio atq; regno, quanta is fuerit, nolite commoneri velle Proc. vosmetipsi vobiscum recordamini. Solent alii plerunq; regis fortuna sæpissimè abuti, felicitatemq; suam in eo positam putant, si æquè potentia atq; libidine pollent: quicquid concupiverunt, etiam consequi expetunt: itaq; nihil castum, nihil syncerum, nihil sanctum, nihil tutum ab illis est: luxu, licentia, libidinibus, flagitiis, rapinis, stupris corrupta depravataq; sunt omnia: sibi autem chariores illos h. bent, illi apud ipsos ampliore loco sunt, qui ad explendas eorum libidines plus curæ adhibent, plus laboris: quo fit, ut plenas domos habeant audacissimorum perditissimorum hominum, qui neq; fas, neq; piū, neq; pudens, neq; rectum quicquam noverunt. Longè aliter Proc. noster Dux: casta mens, castus animus: pietas, pudor, religio semper cum illo esse, nihil sibi ipse concedere: quod quidem cùm omnes leges, tum certè omnes homines non concessissent: suas libidines acrius quam aliorum cohibere: imperare autem sibi ipsum posse, id verò longè maximum pulcherrimumq; sanè regnum existimare: voluptatem sine honestate nullam esse, ducere: tum nihil proprium Regis esse, præter gloriam & laborem: aliis putare sese natum plus, quàm sibi. Itaq; majorem ex ea re voluptatem capiebat, cùm benefacere uni aut alteri poterat, quàm si omnes in se homines omnia beneficia contulissent. Qua in re illud etiam mirum propémodum fuit, quòd cum is aliorum in se beneficiorum memoriam animo semper repeteret, nunquam

Innocentia & Continentia.

Fortunæ abusus.

Castitatis religio.

Beneficentiæ largitas.

quam obliteraret, suorum in alios ita non retinebat, sive id magnitudine animi, sive liberalitate faceret, sive omnino promerendi sibi semper novos homines voluntate, ut quasi sensum memoriæ non haberet, nihil eorũ quæ cuiquam benefecerat, recordari prorsus unquam atq; respicere videretur. Neq; verò, qui circum illum erant, non probi, non frugi, non continentes, non bonis moribus, non integritate præditi. Neq; sane aliter res se habere poterat, quando is suam in illos benevolentiam ipsorum virtutibus, non sua libidine metiebatur. Itaq; iis internunciis liberæ afflictorum querimoniæ de aliorum injuriis audiebantur: injustè oppressi atq; miseri sublevabantur: perditi flagitiosiq; puniebantur: temerè impetrata remittebantur: ablata restituebantur: incolumitati omnium atq; saluti, paci, ocio, libertati per eosdem consulebatur. Quamobrem illæ se urbes beatissimas existimabant, apud quas ille diutissimè commorabatur. Sed quid ego tam pauca de illius cohorte atq; comitatu dico? qui nunquam sine multis aliquo genere laudis excellentibus clarissimis visebatur viris? qui semper cùm bello strenuos, eosdemq; ingenuos, & suarũ civitatum principes juvenes, tum vel maximè cultu literarum clara præstantiaq; ingenia secum habebat, sive mathematicis in disciplinis, sive philosophiæ, sive reliquis in studiis levioribus, pangendisq; carminibus præsertim, quib. cùm & natura & certè judicio plurimùm delectabatur, tum eorum magistros semper fecit plurimi, semper apud se esse voluit: iis in castris, in itineribus, domi, pergrè, iis in mensa quotidianoq; in convictu familiarissimè utebatur: cum iis dies ac noctes, dũ sibi per negotia liceret, consumebat. Itaq; neq; superiorẽ Aphricanum Ennio, neq; minorem illũ & C. Lelium Terentio magis delectatos accepimus quàm noster Dux his delectatus Poetis est, eos charos habuit: quos e-

Bonorum conversatio honesta.

Misericordiæ clementia.

Consuetudo cum eruditis.

Favor erga poëtas.

ego Proc. quoniam hic eorum aliquos aspicere potestis, idcirco nihil nomino nihil appello: satis per se ipsi vobis cogniti perspectiq; sunt. Ptolemaeum Philadelphum regem Aegyptiorum ajunt Poetarum ita studia coluisse, septem ut illos celebres Graeciae Poetas secum uno tẽpore habuerit, qui quidem Plejas propter numerum sunt vocati. Illius credo exemplo, Guidus Ubaldus Dux sine multis Poetis nunquam fuit. Quoniam verò non poeticis solùm studiis, sed, quemadmodum dixi, aliarum etiam bonarum artium disciplinis doctos homines adamavit, nihil unquam fuit ejus comitatu amabilius, nihil splendidius. Non Pleiades modò stellae Proc. sed universi propè coeli species ejus in domo quasi radiare videbatur. Itaq; audivi saepe multos qui dicerẽt, cũ Hispaniarum Regem, tum quidem Galliarum, tot tantarumq; urbium, tot populorum dominos, apud se tot praeclaros homines, tam illustria ingeniorum lumina ac planè sidera non habere. Sed neq; fide is minor, quàm temperantia Proc. fuit: de qua nemo unquã questus est, nemo eam desideravit. Non illius modò gentes autem, aut socii, aut foederati, verumetiã ipsi hostes ei semper plurimum tribuerunt sanctissimamq; judicaverunt. Itaq; inter Julium Põt. Max. atq; Venetos expostulationem injuriarumq; semina maximis de causis cùm jactarentur, utriq; illo disceptatore sunt usi, utrique in ejus fide conquieverunt. Nunquã verò ita sanctè quisquam jusjurandum aliquod celebre, aut deorũ immortalium testimonio initum ac percussum foedus, ut ille uno verbo datam ab se fidem coluit. Agè verò utrum existimatis Proc. facilitatem illi minus defuisse, an humanitatem, an etiam sermonis suavitatem? Porrò cùm ita faciles ad eum aditus essent, ita is omnib. hominib. omnib. horis pateret, ut neminẽ patrẽfamiliâs commodiorẽ domus ulla habuerit, quàm eo Duce cùm

Fidei conservatio.

Humanitatis facilitas.

ejus

ejus populi, tum exteræ etiam nationes uterentur: ita autē humanum se præberet, ut cùm fortuna multos, dignitate plures, virtute omnes reges superaret, humanitate ne ab infimo quidem ullo superaretur: comitate certè sermonis suavitateq́ verborum ita eas virtutes quasi condiebat, ut non hominem aliquem viderentur convenisse, qui illum adibant, sed planè quendam propitium atq́ beneficum hominibus Deum. Inerat enim in illo comitati adjuncta semper gravitas quædam regia, quæ quicquid ageret, quicquid diceret, ad dignitatem componebat, admiscebatq́ levioribus etiam in rebus illud, quod summis viris maximè convenit, decorum. Verùm hæc omnia ab uno prudentiæ fonte quasi rivi emanabant: quæ sic in illo scaturiebat, ut nunquā exaresceret: sic fluebat, ut in omnes partes diffunderetur. Nam cum non solùm vitia vitas hominum actionesq́ perturbent, sed ipsæ etiam virtutes vel intentione nimia vel remissione sæpe decipiant: etenim quæ justitia dicitur, eam si severè nimium exequare, acerbitas appellari poterit: quæ clemētia est, dissolutè si utare, ea ignavia veriùs atq́ mollities erit: adhibenda sanè prudentia est, quæ advocet atq́ retineat ea, quæ recipienda sunt, segreget repellatq́ cōtraria. Hac igitur prudentia noster Dux sic abundavit, ut non ea solùm ad vitanda fugiendaq́ vitia uteretur, sed in exercendis etiam bonis artibus sæpe tempori, sæpe rebus, sæpe personis aliàs magis, minus aliàs, honestati quidem semper, dignitati, gloriæ quantum posset maximè, inserviret. Itaque illis virtutibus ejus animus redundavit, quas dico: quarum usu atque functione omnium illa etiam humanarum divinarumq́ rerum magistra sapientia comparatur: quæ quidem quanti facienda sit, illa nostri Ducis vox præclarè docere nos potest. Nam cùm in eum quondam sermonem incidissent ii, qui cum illo

Gravitas comitate temperata.

Prudentiæ moderatio.

erant,

erant, ut ipsum esse beatissimum dicerent, qui tot urbibus, tot populis imperaret, tam magnificis aedibus, tam ampla supellectili uteretur negaret ille se propterea beatum, quoniam auferri sibi illa possent omnia vel uno die: instaret alius, inferretq́; . Quid tu autem Guide Ubalde, inquiens, cùm in tanta rerum affluentia versere, putas ne posse unquam fieri ut ad paupertatem devenias, indigeasq́; illarum rerum, quarum nos indigemus? Ego verò, inquit ille, si veniat sapientia: quo uno mehercule verbo mihi quidem videtur, se sapientissimum ostēdisse, qui suum regnum suasq́; fortunas omnes se sapientia commutaturum esse, fieri si posset, prae se tulit. Etenim imperiis atq; divitiis cùm fortuna, tum saepe casus dominatur: parva interdum offensione veluti grandine totius anni fruges, sic totius vitae omnes medius fidius commoditates auferuntur. In sapientiā nihil juris habet fortuna; nullam ejus partem casus possidet: illa tecum semper est: utcunq; te secundae res fugiant, semper praestò est: nunquam illa te, nisi tu illam deseris. Itaq; cùm prudentia, tum certè sapientia noster Dux usus, & praeterita reminiscebatur, & praesentibus consulebat, & prospiciebat futura: quaeq; non nescire homines possumus, omnia propè callebat, sive ad homines ea attinerent, sive ad Deos. Multa praetereo consultò: neque enim possum ejus viri benefacta vel dicta omnia brevi tempore Proceres percensere. Vos tamen existimare debetis illum caeteris in rebus atq; vitae suae reliquis partibus, sui dissimilem non fuisse. His igitur, atq; aliis virtutibus effectum Proc. est, ut difficile dictu sit, quàm illum sui populi dilexerint: quàm aegrè illo caruerint, cùm carendum fuit: quanta eundem benevolentiae testificatione revocaverint: quàm se, quàm fortunas suas, quàm libertatem, quàm pro illo saepe suam vitam in discrimen obtulerint: quam nihil un-

Animi modestia & humilitas.

Amor subditorum.

quam perpeti recusaverint, dum illo salvo incolumiq; fruerentur. Itaq; nemo mihi unus pro aliquo unquam tantum laboris subisse visus est, ut pro illo universi.

Cæsaris Borgiæ temeritas.

Nam cùm idem Cæsar Borgia, qui profectò cùm fortuna dulci ebrius, tum parentis consiliis & potentia, quibus nitebatur, fretus, nihil non audebat, nihil intentatum relinquebat, dum ipse Italiæ imperio pulsis dejectisq; Regibus potiretur, Ducem quoque nostrum illustri perfidia de regno patrio, deq; avitis sedibus expulisset: populi, quibus quidem sumendi arma tempus datũ non est, hostem enim simulato cum Camertium Regulo cumq; Florentinis bello fide data venientem intra suos fines tanquam amicum maximis cum exercitibus receperant, repẽtino casu perculsi atq; perterriti, id quod unum poterant, apertè mœrebant, palãq; lamantabãtur. nullis neq; minis novi præpotentisq; domini, neque pollicitationib. neq; quidẽ immunitatibus atq; muneribus adduci unquã potuerunt, Guidũ Vbaldum votis omnibus ut ne peterẽt, ut ne servire illi, quàm imperare aliis sese malle profiterentur. Quæ verò in regnorum eversionibus ferè semper Regibusq; mutandis eveniũt, ut permulti (ut est hominum genus sæpe ocii quietisq; inimicũ) tanquam unius cibi, sic unius regni continuatione satientur, appetant quodcunq; oblatum est: pleriq; etiam veteri sub imperio vel acceptis injuriis vel calamitate aliqua affecti, sperẽt sibi apud novũ dominum fore aut vindicandi aut sublevandi se locum, itaque illi sese dedunt, ad illũ cogitationes omnes convertunt suas, illum percolunt, illi obsequuntur. Horũ tum

Cæsar Borgia omnibus invisus.

Proc. nihil fuit: nemo enim ex ulla urbe honestus civis, nemo ex municipio aut oppidulo aliquo vel pago tenuis vir, nemo ex agris rusticus toto hoc in imperio atque hisce regionibus ea tempestate ad Cæsarẽ se non invitus contulit. nemo non illum perhorruit, evitavit, fugit, &

ne

ne oculis cerneret, quasi tetram aliquam immaneḿq; beluam, diligentiam & cautionem adhibuit. Itaque Guidi Ubaldi desiderium paucos menses populi ægrè cùm pertulissent, perferre autem non possent diutius, Cæsaris exercitibus omnia occupantibus, ferrũ illis, ignem, cædem, direptionem, proscriptionẽ, vastitatem, si quicquam molirentur, denunciantibus, tamen à Cæsare unà omnes semel iterumq; desciverunt, Valentinianos arcium præfectos trucidaverunt, magistratus in vincula conjecerunt, legatos interemerunt, cohortes legionesq; fuderunt, nominis propè Borgiani memoriam cũ vestigio imperii non modò ex urbibus omnibus, verum etiam ex monumentis singulis deleverũt, Guido Ubaldo regnum denique seq; ipsos restituerunt. Unde hãc tãtã tamq; mirã erga illũ benevolentiã, tam immensum amorem hisce gentibus fuisse Proceres existimatis? non enim ille eos magna vi aliqua thesauri, aut præmiis quibusdam ingentibus inusitatisq; singulos afficiebat: nõ ludorum quotidie genere aliquo detinebat nunquã aliàs audito, nunquam viso, non exquisitis ullis epulis, aut tibiarum insolitarum deliniebat sonis, sed quibus artibus in principes viros conflari odia populorum solent, eas ille artes non exercebat, earum nulli se obnoxiũ fecerat, nulla detinebatur. Non libido unquam illum ad constuprandas suorum civium uxores aut virgines, non avaritia ad premendas vectigalibus civitates, non impietas ad negligendam Deorum immortalium religionem, non crudelitas ad sumendam injustè poenam ab aliquo Proceres impulit, non à propulsandis injuriis inertia, non à vindicandis timiditas, non ab honestate luxus, nõ deniq; à labore unquam animi ulla mollities devocavit. Postremò, quod cæteri tanti æstimant, eripere se interdum populis aliquòque abdere, ubi totos dies sine testibus voluptati atque deliciis vacent,

Benevolentia subditorum erga Guidum Vbaldum.

Continentia Guidi & castitas.

id ille ne cogitandum quidem sibi esse unquam judicavit: palàm omnia atq; in propatulo agebat. Itaq; illum omnes non tanquam unum ex Feretria familia procreatum, sed tanquam eodem, quo quisq; erat, patre natũ genitumq; intuebantur. Quamobrem minus mirum est, si vel cum fortunarum suarum omnium discrimine carere illo non potuerunt. A quo enim se habere, ut fortunis suis ita uti vellent uterentur, existimabant, eas fortunas omnibus periculis objicere, ut ei suæ fortunæ restituerentur, non dubitaverunt: seq; omnes emori satius esse duxerunt, quàm per quem ipsi inter suos bene honesteq; vixerant, eum perpeti sine dignitate alienis opibus vitam ducere in alieno solo. Sed hæc populi in calamitate Principis egerunt. Quid ipse autem Proceres, qua magnitudine animi, qua fortitudine eam calamitatem pertulit? quàm non ægerrimè, non demissè, quàm etiam pacatè toto illo in exilio fuit? ut non plus ei fortuna de ejus dignitate, quàm is fortunæ videretur de ipsius jure detraxisse: quæ cùm illum omnibus propè calamitatibus affecisset, nullum tamen calamitatis in illo signum, nullum vestigium appareret. Quærite de Venetis, qui illum profugum, exulem, inopem, dejectũ de rebus omnibus, hospitio, urbe, opibus, autoritate, benevolentiaq; juverunt: interrogate Patres illos atq; Senatum, qua enim gravitate sunt, nihil inficiabuntur: reperietis ita illum apud ipsos fuisse, ita se gessisse, nihil ut de majestate, nihil de sermone regio atq; vultu, nihil de imperatorio animo, nihil de moribus, nihil deniq; de pristina conditione videretur mutavisse, præter solum. Tametsi omnem illam exilii calamitatem uxor ejus optima sanctissimaq; fœmina, sua præstanti pietate aut omnino, aut magna ex parte levavit. Quod enim illa exilium, quam calamitatem, quos labores, quas ærumnas mulier cum pulcherrima, tum supra fidem viri pudoriq;

Constantia & Patientia in adversis.

Coniunx fi- d. & an a- mus, ærum- narum so- ...

dorisq; amantissima non levaret? magni præsertim animi, incredibilisq; prudentiæ, & cui mehercule ingenium præter ne mulierum captum dicam, án ne etiam virorum contigit? è cœlo quidem illi atq; divinum est. Itaq; in summo illo rerum fortunarumq; suarum omnium discrimine tristissimisq; temporibus noster Dux magnum sanè solatium charissimam prudētissimamq; conjugem fugæ, viarum, curarum, laborum, cogitationū omniū comitē atq; sociā habuit. Atq; mihi quidem totius nostri Ducis vitæ cursum memoria repetenti, singulasq; animo felicitatis ejus parti intuenti, nulla major, nulla uberior videri solet, quàm quòd ea illi uxor obtigit, de qua quidem cùm pudicitiæ tum virtutum reliquarū omniū omnes, quæ nunc sunt, quæq; in posterum futuræ sunt mulieres, exempla sumere abundè poterunt, ipsas virtutes æquare non poterunt. Nam cùm illa jam omnes nostri seculi præclaras atq; illustres fœminas omnium virtutū genere, omniū hominū sententia longissimè superavit, tū ipsarū quidē universi mulierum sexus atq; generis omnē præstantiā prætergressa longius est, quam quòd ullius mulieris ad virtutem cursus posse assequi ullis unquā seculis videatur. Dicerem hac de re aliqua Proceres ex multis, vel etiā ex innumerabilibus, quæ quidem possunt dici: sed neq; incipere potest quis, quin idem multa persequatur: & vos ea non ignoratis. Sic enim vivit illa, vel potius sic vixit (nam ut nunc se res habet, ita se macerat, lacerat, conficit, ut ea vita qualibet haberi morte durior atque miserior queat) sic igitur illa unquam vixit, ut non ad vestras solùm Proceres, sed ad omnium etiam hominum aures ejus virtutum vox atq; fama pervenerit. Verùm hoc tantum tamq; eximium uxoris bonū cum viri tātarum rerum gestarum, tantarū virtutum bono conjunctū, hoc tam rarum excellens conjugium Proceres,

Elisabethæ Guidi Ubaldi conjugis summa laus & egregia commēdatio.

Conjugii felicitas rara.

ut videtis, illud mali subsequutũ est, quòd ii liberos ex se non genuerunt. Teriti sunt fortasse superi, quæ accessio in hac familia virtutum semper in postremos fuit ii, si filios habuissent, ne illi nimium proximè ad eorũ conditionem accederent, itaque minus magnum intervallum inter se atque nos, quàm ab ipsis positum statutumque sit, relinqueretur. Nisi fortè quoniam ulterius progrediendi locus non erat, sobolem ex iis esse nullam potius, quam non præstantiorem voluerunt: interireque tam præclaram stirpem, quàm vel regredi, vel etiam consistere maluerunt. Atq; utinã postquam ita statuerunt Dii, ut noster Dux sine liberis interiret, ipsum diu nobiscum esse sivissent, diu in vita longævumq; reliquissent, ut hoc nostrum sobolis ex illo desiderium, fruendi ipso longinqua diuturnaq; conditione levaretur, quod erat quidem æquissimum: ut cujus ipsius fueramus veris imaginibus & stirpe carituri, ejus vultum diutissimè aspiceremus, amoris benevolentia consuetudinis fructum, quam multorum fieri annorum per naturæ legẽ posset, perciperemus. Quòd si neq; sobolem ex nostro Duce ullam, neq; longam ipsius usuram nobis fuerant iidem ipsi superi cœlitesq;, concessuri, sed juvenem florentemq; rapere atq; intercipere illum volebant: effecissent saltem, ut quo minus, quoad viveret, exercere sese posset, omnib. membris captus ac debilis corporisq; impeditus implicitusq; dolorib. non fuisset, sed quos ipsos perpaucos nobiscum futurus erat annos, eos prospera valetudine integerq; cõfecisset: quæque interea studia, quasq; artes sequi atq; colere in animo habebat suo, iis se dedere, eas tractare ad earum sibi comparationem vires & nervos intendere licuisset. Nũc autem (ô indignam vitæ sortẽ atq; miseram) cùm perbreve illi annorum ætatisq; curriculum dederunt: sex enim atq; triginta natus annos miser interiit: tum ejus ipsius brevissimæ ætatis magnam melioremq; par-

Aetas ante-acta vitæ.

tem ita deformaverunt, ut ei nullum propè vitæ usum viderentur, præter auræ atq; lucis, reliquisse. Itaq; ille infelix neq; liberos ex sese genitos ullos vidit, dulcedinemq; illã filiorum (quæ quanta sit, ii noverũt, qui parentes sunt, cæteri ne cogitare quidem possunt) nulla ex parte est expertus: neq; quãtum poterat, vixit, aut saltem quãtum jure vitæ debebat, sed medio in cursu, vel etiam citra cursum mediũ est extinctus. Demũ quoq;, ut nullius duræ conditionis expers esset, id tam modicũ tamq; breve temporis spatium quod vixit, sic profectò vixit, ut multo etiam minus sese vivere sibi maximè optandum fuerit: ita porrò ejus temporis plurimam partem quasi mortuus inter vivos fuit. Proh Dii immortales (dicerem crudeles atq; duros, nisi me mei Ducis mira pietas constantiaq; retineret) qui ne mediis illis quidem in cruciatib. quib. est confectus, vocem ullã unquam contra vos aut planè gemitũ edidit. Sed proh dii cùm immortales, tum sæpe mortalib. commodi atq; benefici parum, itáne hujus optimi sanctissimiq; viri summa probitas, summus pudor, summa æqui atq; boni observantia, summa innocentia, summa fides, summa deniq; illa erga vos ipsos religio, obsequium, cultus pietasq; meruerunt, ut cùm illũ sibi omnes esse patrẽ optimum atq; charissimum dicerent, ille tamen ex se liberos aspicere nunquã posset, nunquã dulce patris nomẽ ex ore filiorũ aurib. hauriret suis? ut cùm ejus cura & labore multæ gẽtes bene feliciterq; viverent, ipse cùm justo vitæ spatio, tũ omne propè vivendi spe atq; dulcedine careret, ita deniq; vitã duceret, ut mortuis quàm vivis similior viciniorq; videretur? Hócne præmium, hoc inquã præmium justitiæ pietatisq; cultorib. rependitur? hanc mercedem esse laborum statuitis iis, qui omnes suas cogitationes, omnem curam, omne studiũ ad communem bonorum utilitatem conferũt, ut cùm ipsi

Patientia in morbo.

alijs quietem pepererint, bellum sibi cum adversa valetudine durum atq; miserum, quoad vixerint, sit gerendum? Itaque ille quoniam sua virtute perfecit, ut omnium optimus & haberetur & esset: vos ut omnium ærumnosissimus & esset & haberetur, vestra injuria perfecistis: cui quidē nihil tā proprium aut tā diuturnum in vita, quàm dolor atq; cruciatus fuerit. Sed cōtinebo ipse me, neq; in vos asperius quicquā Cœlites atquè temerè dixero. Nihil enim à vobis mali unquā ad nos: fortè illud omne atq; fortūa provenit. Atq; ille quidem non tā nostro sensu atq; sententia, quàm vestra etiā existimatione atq; judicio multò optimus atq; maximus fuit. Vestra enim immortalia superi numina ejus viri interitū significationibus plurimis atq; clarissimis concelebraverunt: vos ipsi vobis antequā mortem obierit, hominē esse interiturū longè omniū maximum atq; præstantissimū denunciavistis. Nā & hoc ipso anno ejus thalamus, cùm ipse in eo esset, tactus de cœlo est: & paulò antea quàm è vita exiret, terræmotus horribiles in regni finibus crebros fuisse nūciatum est: & ex altissimorum montiū cacuminibus miræ ingentesq; ab incolis voces multis in locis exauditæ sunt: & noctu supra templum hoc atq; urbem longissimis ardere tractibus sereno cœlo maximos clarissimosq; ignes plurimi mortales conspexerunt. Aedes verò, ubi nunc humatum ejus cadaver est, medio die à sacerdotibus aperire sese visa, vano illos metu atq; pavore perterruit. Hoc vestrum Dii immortales testimonium, vestra hæc vox ac penè oratio fuit. Quāquā ea quidem signa non tā ullius nostri Ducis jacturæ prænuncia, quàm nostræ multò maximæ multoq; luctuosissimæ fuerunt, non ad illum, sed ad nos pertinebant. Ipsi enim te amisimus Guide Ubalde, tu nihil amisisti, qui multò antè mortuus es, quàm è vita excederis: antè te ipse, quā interires, reli-

Prodigia obitum antecedentia.

Προσφώνησις ad defunctum.

riliquisti; imò autem qui te quidem nunquam reliquisti: te enim ipse, hoc est, hominis rectum sensum semper habuisti. Ipsi itaq; miseri, qui te caremus: tu felix, qui nihil unquam fecisti, quod te facere non æquissimum fuerit: qui patriæ, qui tuorũ civium incõmoda longè plus cavisti, quàm tua: qui omnia tibi pericula, omnes esse experiundos & subeundos labores, ut illi ocio ac libertate fruerentur, existimavisti: qui te virtute, nõ desidia, dignitati, nõ voluptati, qui laudi, qui gloriæ, qui æternitati, non somno aut deliciis aut vitæ hujus brevissimis inanibusq; oblectamentis tradidisti: qui semper cogitasti corpus virorum fortium & bonorũ ac magnorũ hominum esse caducũ atq; mortale, animi verò præstantiã, quæq; ex animi præclaris motib. nascitur, gloriam sempiternã: qui deniq; te cùm omni tempore, tum certè extremò ita gessisti, ut neq; morbi atrocitas aut tædium, neq; in tam viridi ætate mors adveniens perficere unquam potuerit, ut timoris signum aliquod, aut ægri omnino animi proderes: ultrò verò, imperterriteq; abeuntis, vitaq; constãter cedentis plurima semper indicia notæq; apparerent. Atq; illam ipsam quidẽ mi alumne optimæ atq; sanctissimæ tuæ vitæ brevitatẽ ut jam sæpius idem repetã, si quis rectè æstimabit, tibi summæ laudi ac propè immortali gloriæ vertat necesse est. Quanto enim majus est multas res præclaras atq; permagnas brevi temporis spatio, quàm longissimo cõfecisse, tanto tu magis quidem laudandus es omnium ore gentium atq; seculorũ, qui juvenis eas virtutes, eas bonas artes fueris assequutus, quas omnes simul nulli, aliquas vel nulli vel omnino pauci diutissimè vivendi beneficio consequi profectò potuerunt. Nam si quispiã, quos tu in tecto annos vi morborũ coactus cõsumpseris, eos à reliqua tua vita segregabit, sejungetq; ab iis, qui tibi esse usui potuerunt: si item Borgianas cum insidias,

tũ aggressiones, tuã atq; tuorũ fugã, errores, exiliũ, discrimina miseras illas atq; acerbas cogitationes reputabit: quot alia verò ex parte idẽ si colliget, quot imperia gesseris, bella confeceris, quàm cumulatè, quàm perfectè omnem rei militaris disciplinã percallueris: post hæc si cogitabit, quantum in studiis literarũ continetur, tantundem te propemodum perlegisse: earum verò artium multis excelluisse, quarũ ex uniuscujusq; scientia multi homines celebre ac magnũ sibi nomen acquisiverunt: postremò si æstimabit te regendis populis occupatum, pauca horarũ momenta iis in studiis potuisse consumere, quibus quidem ii, qui excellere cupiunt, omnẽ suam ætatẽ impendunt, omnes noctes ad ea conferunt, omnes dies: hæc inquam omnia si quispiam considerabit, verè te ille, mi alumne, vel multũ supra hominũ fuisse conditionẽ existimabit, vel infra deorũ parum. Itaq; quãtum tibi de hujus vitæ usu cùm adversa fortuna, tũ incommodæ valetudines detraxerunt, tantũ addent homines ad tui nominis gloriã, celebritatẽ, memoriamq; sempiternam. Quanquam non hæc quidẽ tua vita dicenda est, quam in his corporis membrorumq; compagibus vivimus: illa inquã, illa potius vita tua est, quæ omnium populorum animos tui benevolentia in posterum pervagabitur, quam omnis memoria repetet, omnia secula intuebuntur, quam sibi jure commendatam ipsa æternitas alet, secumq; retinebit. Quamobrem nõ est, cur te parum vixisse doleamus: quandiu enim gentes erunt, tandiu vives ipse in earum mentib. atq; sermonibus, tandiu homines tui memoria summa cũ tua gloria retinebũt, eruntq; permulti multis in terris semper qui te dicent à perenni contestataq; virtute majorũ perillustri celebriq; familia parentibus maximis atq; te clarissimis genitum, penè puerum optimum militem, optimum imperatorem fuisse: consilio, ingenio, animi magnitudine, virtute, supra omnes nostri ævi homines

excelluisse: eundem & latini sermonis & quidem Græci peritiam atq; usum, veluti natum in iis atq; alitum, abundè cumulateq; habuisse: & ratione dicendi semper, quæ volueris, confecisse: & quæ gesta unquā sunt, tum à quibus aut quando gesta sunt, tanquam omnia ipse gesseris, memoria tenuisse: & orbem ipsum terræ, quasi tuam domum, ita cogitatioe comprehensum habuisse: itaq; omnium rerum, omnium temporū, omniū hominū, omnium locorum conditionē mirabiliter tibi uni exploratā patuisse: nihil te sacrarum literarum latuisse, nihil nostrarum, hoc est, Poetarū & Philosophiæ: te justissimum, te clementissimum, te munificentissimum extitisse: incredibili continentia, innocentia, religione, pietate. fide constantia præditum: humanitate, gravitate, prudentia, sapientiaq; præstantem: aliorū in te injuriarum æquè atq; tuorum in alios beneficiorū semper oblitum: nunquam in secundis rebus elatum, nunquam in adversis fractum fuisse: non fortunā, non morbos, non mortem deniq; ipsam potuisse facere, quin eundem vultū, eundem animū semper habueris. Itaq; hæc cùm homines repetent, illam te avē Phœnicē dicent fuisse, quam tua mater per quietem vidit, eum scilicet virum, cui parem non est invenire, cujusq; mortuo ac sepulto corpore, animi facinora atq; virtutes, ignea cœli plaga, hoc est, ipsa immortalitas exceperit. Hæc inquam atq; alia Proc. de nostro Duce posteri omnes memoria repetent: cumq; repetent, nos miserrimos dicent fuisse, qui eo tum caruimus, cùm quidem maximè inciperemus frui. Nā per deos immortales, quid est quod nos amplius delectare possit illo amisso, à quo nobis omnia honesta & jucunda ciciderunt? Quid est cujus nomine vita nobis grata esse debeat eo mortuo, cui nihil erat gratum, nisi quod nobis vel voluptatem afferret ipsis aliquā, vel dignitatē? Amisimus Proc. amisimus omnem

omnem causam non solùm oblectationis, sed omnino etiam consolationis, qui Ducem nostrum, qui optimum Principem, qui bonorum parentem omnium, qui nostrarum fortunarum autorem, libertatis propugnatorem, ocii, quietis, salutisq; patronum amisimus. Nam quæ nostra deinceps vita erit, amore, benevolentia, sapientissimis consiliis, amantissimis congressibus, vultu, ore, oculis, consuetudine, sermone illius suavissimo jucundissimoq; sublato? Atq; vos quidem Proc. quantũ præsidii, quantũ ornamenti amisistis, videmini propè ostendere, qui mœrore omnes atq; dolore confecti in lachrymis & sordibus & squalore versamini. Me quidem certè valde pœnitet vivere. Atq; utinam illum ego potius meæ vitæ superstitem, quod erat quidem æquius, quàm ille me suæ reliquisset: satis enim diu atq; feliciter vixissem, si meo interitu ejus interitum antevertissem. Nunc vivo, ut quos ego postremos meæ vitæ annos firmiorib. alumni mei annis sustentatos mihi dulcissimos futuros existimabã, eos ipsos desiderio illius, luctu, ærumna, solitudine, orbitate mea experiar acerbissimos. An ego, me miserum, potero aut non cogitare aliquando de illo, aut unquam sine multis lachrymis cogitare? qui mihi suavitate propè æqualis, propè frater, obsequio filius, amore & beneficiis quasi parens optimus atq; mitissimus fuit? Quẽ puerum ipse juvenis in sinu meo atq; hisce in ulnis alui, adolescentẽ vir bonis moribus, bonis artibus institui, sumq; ẽ juven domi foris omnibus pacis, omnib. belli munerib. obeundis, omnibus in terris prosequutus, eundem admirari virum, ejusdẽ me adjutore partis virtutibus frui mihi seni non licebit? Quo nitebar, cujus in spe acquiescebam, cui præsenti meas cogitationes omnes impartiebã, is mihi ereptus ex oculis vi fatorũ est: ego ferus ac ferreus vitã adhuc retineo? quã cur Cæsaris gladiis non dedi? cur meo

sanguine

sanguine infesta illius tela lateri meo atque jugulo sæpius admota non imbui potius, quàm eum, cui me vivum ex tot periculis conservaveram, ne mea mors dolore illum afficeret, mortuum aspicerem, ut mea vita sempiterno luctui dederetur? Aut cur non tum cessi, non emigravi, non me huic calamitati præripui, cùm me magna vis febrium ita prostraverat atque confecerat, ut ille ipse meus alumnus mihi suas lachrymas, quasi dona ultima inferiasque largiretur? Memini enim, memini illius temporis, cujus ut nunquam obliviscar, multa ejus pietate factũ est, cùm is mihi laboranti dies atq; noctes assideret, confectum jam ac planè moribundum spe vitæ consolaretur: quã ego cùm rejicerem, per suas me lachrymas, quas quidem plurimas effundebat, animo ne deficerem obtestabatur. O vigilas tuas mi alumne tunc dulces, nunc acerbas: ô dies obscuros: ô noctes insomnes atq; miseras: ô curam meæ salutis officiosam, sed inanem: siquidem me vivere voluisti, ut cum ego te vellem vivere, me non audires: me in vita senem retinuisti, ut ipse te juvenem non possem retinere. O tuas lachrymas nimium fructuosas, quas ego aspiciens tibi obtẽperavi atq; vixi, ut tu meas lachrymas quidẽ aspiceres, neq; mihi tamẽ obtemperares: itaq; meæ inutiles atq; infelices fuerunt. Cur tu autem me incassum flere sinisti, si ego te non sivi miser? cur meæ lachrymæ apud te nihil valuerunt, si tuæ lachrymæ apud me plurimũ valuerunt? Repeto, repeto meã abs te pietatem: redde tu mihi illã, quã debes: restitue, reviviſce, & si mori aliquẽ necesse est, senile hoc pro te atq; miserũ caput devoveo. Sed quid ego hæc nequicquam queror? me miserum! ille non revixerit: ego non moriar, sed ad omnes acerbitates ærumnasq; sustentabor. Itaque finis jam sit querendi, atque utinam mihi esset etiam vivendi: esset [illegible] pateretur, ut illo mortuo me quis a[illegible] posset, nisi

Conversio orationis ad Franciscum Mariam cũ adhortatione.

tua me Francisce Maria fili cùm egregia indoles, tum singularis pietas, cupientem mori de cursu revocavisset: quarum nobis altera patri te tuo fore persimilem pollicetur, altera jam exhibuit. Itaque quòd cœlum etiam nunc aspicio, quòd respiro, quòd senilem hanc vitam atq; hosce vivaciores canos quam vellem produco, mihi ex te uno proficiscitur. Quis enim, qui te intueatur, alloquatur, audiat, cum te per ætatem cõfirmaveris, non illũ ipsum patrem tuum in te revicturũ putet? Si verò quo amore, qua charitate eidem patri tuo & sæpe corporis vexato doloribus, & demũ moriẽti affueris, & nunc quidẽ tuas in illũ mortuũ lachrymas, tua officia plena curæ, plena pietatis, plena memoriæ videat, nõ jã te illius veros mores expressisse dicat, nobisq; præstitisse? Itaq; cùm sæpe multa tuus pater prudenter sapiẽterq; in vita, tum nihil magis unquã providit, quã cũ te sororis suæ filiũ sibi adoptavit: ut quoniã se brevi moriturũ sciebat, nobis te relinqueret, quasi imaginem atq; simulachrũ sui: qui populos ipsius morte prostratos, spe tuæ indolis erigeres, nos afflictos mœrẽtesq; sublevares: quod quidem planè jam facis. Quamobrem si aliquis sensus inest mortuis, credo illũ, quo amore, qua in suos pietate semper fuit, vehementer lætari: non tam quidem quod illi mortuo tantos honores tribuas, quanti certè viro Principi haberi maximi atq; amplissimi potuerunt, quàm quòd omniũ huius regni, cujus te ille hæredem reliquit, urbium, municipiorum, omniũ harũ gentium oculi eadem acie, qua illum intuebantur, te nunc respiciunt: quæ suas spes suas opes omnes in te uno sitas atq; repositas putant. Quod cùm ita sit, magna tibi adhibenda cura est, ne falsa is lætitia perfruatur, qui te verissimis lætitiis semper frui voluit. Magnum tibi onus, magnam provinciam summus erga te patris amor imposuit, qui te tanto regendo imperio ditioniq;

præ-

præfecit: longè verò majorem ipsius virtus, quam tu utinam superare possis, atq; vincere: æquanda tibi certè est, ne videare cujus regni hæreditatē adeptus sis, ejus virtutes assequi atq; indipisci nō potuisse. Simul & illud accedit, quòd quoniam is vir maximi cùm judicii tum consilii semper est habitus, nihil est tam magnum atq; arduum, quod abs te nō sperare modò homines audeant, sed planè etiam ipsi sibi polliceri, & suo quasi jure abs te repetere, propterea quòd ajunt sibi te illū adoptaturum, hæredemq; instituturum non fuisse, nisi te talem futurum, qui sustinere ejus gloriam posses, sibi certum exploratūq; fuisset. Hanc te opinionem hominum confirmare sanè oportet cùm illius causa, ut rectè ipsum semper sensisse appareat: tum tua, ut tum maximè cum de te bene senserit, ratione videatur id fecisse. Postremò etiam cogitare debes, ne immemor beneficii videare, quemadmodum ipse tantorum in te promeritorum gratiam illi debitam referas. Hanc autem nullo pacto referre majorem potes, quam si ita te gesseris, ut ei gratia omnibus ab hominibus, quòd is te sibi filium instituerit, hæredemque reliquerit, habeatur: quòd cùm illius erit sanctissimis amantissimisque tui manibus ad quietem jucundissimū, tum tibi ad gloriæ immortalitatem longè amplissimum, quam tu spectare atq; respicere omnibus in rebus semper debes, omnibus cogitationibus dies atq; noctes colere, ut non solùm tui ævi homines, sed omnes etiam posteri, quod de patre tuo futurum jam vides, tuum nomen sint tuamq; memoriā celebraturi.

Hæc puer cùm recitavisset, peroratumq; esse dixisset, Sadoletus quidē atq; Philippus cùm inter se, tū ad Sigismundum conversi, non pauca de laudatione illa, multa de Guido Ubaldo deq; ejus filio sunt colloquuti. Me verò Sigismundus præter cæteros mortui Ducis miseri-

misericordia permotum atq; perculsum nihil dicere cum videret, illachrymasse etiam iis quæ recitabantur animadvertisset, credo ut me ab ægritudine abduceret, tacentib. tandem illis. Primum quidem, inquit, fuerat Bembe, vosq́; Sadolete ac Beroalde, quos amore mihi filios appellare debeo, ætate possum, idq; si esse posset maximè omnium cuperem, Guidus Vbaldus ut ne mortem obiisset, néve suo nos interitu mœrentes desolatosq; reliquisset, viveretq́; potius, quoniam per ætatem poterat, multos etiamdum nobiscum annos: suasq́; illas tot ac tantas virtutes, quæ propè acerbæ, florẽtes quidem certè, atq; adhuc crescentes exaruerunt, canam ad frugem ei perducere seniumq́; licuißet: quod quoniam effectum non est: proximum illud est, ut is qualis quantusq́; fuerit, ne sileatur. Id quoniam fieri jam videmus, ferre quidem debemus æquius istam calamitatem, ad eamq́; rem cogitationes nostras revocare, ut si ejus æternitatem gloriæ aliqua ex parte augere nos quoque labore studioq́; nostro possumus, id ne prætermittamus. Quòd cum vobis tribus facere maximè convenit, quibus singulis conficiendi maximè omnium facultas est data, tum quoniam cum illo viro ipse etiam familiariter vixisti, abs te id Bembe omnes etiam impensius efflagitabunt. Itaque non te debes luctui aut mœrori dedere: quid enim illi prodesse fletus ullius jam aut ægrimonia potest? sed id agere, ut quam illi vitam fata brevem esse atq; præcipitem voluerunt, eam tum multò maximè diuturnam facias scriptis tuis.

Consolatio mutua amicorum Guidi Vbaldi.

Tum ego: utinam Sigismunde, inquam, in altero facere possem id, quod mones, tam gravi accepto vulnere ut ne quid dolerem: reciperem tibi quidem in altero me curaturum, ut planè si quid possem, id experirer, non tam ut efflagitationi hominum responderem: nam quæ potest hominum esse ulla in re de illo efflagitatio, de quo ni-

nihil sibi quisquam promittere paulò egregium aut excellens potest? quàm ut illi pro sua in me benevolentia atq; amore pietatem meam atq; memoriam literarum contestatam monumentis confirmatamq; rependerem. Sed non possum dicere Sigismunde, quanta cum illius corpore, ingenii animiq; mei pars atq; vis interierit. Itaq; neq; ad nostra quidem studia redire, ut consueveram, possum: neq; aliquid cogitare, præter hoc unum, quo conficior, omne scilicet mihi meæ vitæ solatiũ atq; præsidium esse sublatum. Quamobrem tuum erit, qui horum temporum res gestas complectendi, prodendiq; literis laborem suscepisti, nostri quoq; Ducis historiam aggredi, cùm præstantissimi ac propè divini hominis, tum certe Julio Pontifici Maximo hero tuo non solum amore atq; benevolentia, sed etiam necessitudine consuetudineq;, conjuncti. Qua in re non vereor, ne ille, si hoc sentit, æternitati suæ optimè prospectum iri non fore existimaturus. Nam qui te melius facere id possit, nemo sanè est: nemo in hac scribendi ratione, majori, etiàm tu dignitate atque præstantia est versatus. Quæ tibi si probabuntur, remq; perinde, ut te decet facere, suscipies, optimum certè atque aptissimum consolationis genus ad ejus uxoris afflictæ atque miseræ lachrymas mœroremq; levandum adhibebis: Magni enim præstantisq; animi mulier, & viri suprà omnes fœminas amantissima, tum sibi illum minus ereptum putabit, cùm is in mentibus hominum atque sermonibus, magis magisq; ea, qua dignus est, gloria celebritateq; versabitur.

Utinam, inquit Sigismundus, aut is essem ipse, quẽ tu me Bembe, quoniam esse maximè vis, interdum esse etiam putas, aut saltem in hac ingenii mediocritate, qua me esse sentio, ocio ne egerem: aggrederer quidem opus si minus consultò (permagna enim res est, valen-

tiorumq; certè virium, quàm sunt mea) at amanter, at officiose, at magno animo, at egregia propensaq; voluntate. Sed quid agam? an ignoras cui addictus Pontifici sim? quàm occupato domino? quàm omnium propè nationum, omnium gentium salutis, quietis, incolumitatis procurationem mente versanti, studio agenti, labore contentioneq; obeunti serviam? Itaq; me quæ negocia circumsepiant, qui circumstent semper cogitationem meam quasi montes scribendarum epistolarum non vides? ut mihi quidem multò sæpius somni & cibi capiendi tempus desit, quàm adsit horæ spatium, ut mihi libitum est, sic vivendi. Atq; hoc quidem diei, quod nunc vobiscum consumo, qui sic consumerem, si bona valetudine uterer, profectò non haberem: essem enim unà cum illo profectus, ut soleo semper, cùm mihi rectè est. Quamobrem non modò hercle mihi novas ad res atque historias capessendas adhibere animum cogitationemq; non licet, sed ne illam quidem, quam aliquot jam annos cudo, quamq; ipse commemoras, conformare penitus atq; conficere possum. Quod si mihi unquam tantũ ocii continget, quantum homini planè seni, ac per totã vitam exercitato laboribus profectò æquum jam erat contigisse, dabimus sanè operam, ne nos frustrà monuisse videare, cùm aliis quidem de causis, tum in primis, quia te existimare video Duci me tuæ maximæ constãtissimæq; fœminæ rem ad ejus dolorem minuendum idoneam accommodatamq; facturum. Magni enim eam mulierem facio, cùm propter ejus reliquas innumerabiles eximiasq; virtutes, tum verò certè propterea, quoniam pudoris in illa & castitatis mira quædã incredibilisq; in omni ætate observantia atq; cultus viguit. Perpudicarum autem nunc quidem fœminarum magna Bembe paucitas est. Itaq; sic existimo hac tempestate quasi clarissimum lumen, extinctis cæteris ejus mulieris pudicitiam elucere.

Elisabethæ Guidi viduæ commendatio.

Tum

Tum Sadoletus: Equidem cùm de Bembo, inquit, tum de aliis sæpe permultis audivi Sigismunde, qui dicerent, istam, de qua loqueris, fœminam sanctissimam profectò esse, multoq; maximè pudicissimam, eaq; virtute magnum illam nomen apud omnes gentes adeptã, in ore hominum multa cum laude gloriaq; versari. Itaque nihil miror, quod quasi clarissimum lumen elucere illius pudicitiam dixeris. Sed quòd extinctis cæteris dixeris, id miror: An tu illam unam putas pudicam esse, castam, constãtem, præterea neminem? Vide quid agas: nam si id rescierint reliquæ, video tibi cum acerrimis hostibus bellum perpetuum esse susceptum.

Tum ille: credo, inquit, tibi hoc Sadolete planè quod dicis, omnes scilicet fœminas mihi acerrimas hostes perpetuò futuras: involaturas etiam tanquam in Orpheum Ciconum mulieres, sic in me nostras impetu facto timerem, id si dixissem, ex earum grege tam innumerabili pudicam esse nullam, præter hãc nostram, de qua loquimur, Ducem. Ita enim se res habet, ut quanquam castæ aq; pudicæ non omnes sunt, ut levissimè dicam, nulla tamen propè est, quæ credi haberiq; non cupiat. Itaq; ægrè molesteq; ferunt, cùm non habentur. Sed non hoc ita dico, elucere in ea fœmina pudicitiæ lumen extinctis cæteris, quasi quidem pudica nulla sit, præter illam: id enim tu non rectè interpretaris: quis autem hoc ferret, si dixissem? sed quemadmodum stellæ, tametsi semper quidem sunt atq; lucent, tamen extinctæ nobis videntur esse, cum suum terris lumen sol explicuit, propterea quod in maximi atq; clarissimi apparitione luminis, illa stellarum quasi puncta ignea hebetantur, neq; emicant foris: ita etiam quæ in reliquis fœminis pudicitia esse aliquibus potest, est illa quidem pudicitia, habetq; suam per se ipsa lucem atq; splendorem, sed cum ad illius unius fœminæ pudicitiã comparatur, of-

Fœminæ credi haberique pudicæ volunt licet non sint.

tũ aggressiones, tuã atq; tuorũ fugã, errores, exiliũ, discrimina miseras illas atq; acerbas cogitationes reputabit: quot alia verò ex parte idẽ si colliget, quot imperia gesseris, bella confeceris, quàm cumulatè, quàm perfectè omnem rei militaris disciplinã percallueris: post hæc si cogitabit, quantum in studiis literarũ continetur, tantundem te propemodum perlegisse: earum verò artium multis excelluisse, quarũ ex uniuscujusq; scientia multi homines celebre ac magnũ sibi nomen acquisiverunt: postremò si æstimabit te regendis populis occupatum, pauca horarũ momenta iis in studiis potuisse consumere, quibus quidem ii, qui excellere cupiunt, omnẽ suam ætatẽ impendunt, omnes noctes ad ea conferunt, omnes dies: hæc inquam omnia si quispiam considerabit, verè te ille, mi alumne, vel multũ supra hominũ fuisse conditionẽ existimabit, vel infra deorũ parum. Itaq; quãtum tibi de hujus vitæ usu cùm adversa fortuna, tũ incommodæ valetudines detraxerunt, tantũ addent homines ad tui nominis gloriã, celebritatẽ, memoriamq; sempiternam. Quanquam non hæc quidẽ tua vita dicenda est, quam in his corporis membrorumq; compagibus vivimus: illa inquã, illa potius vita tua est, quæ omnium populorum animos tui benevolentia in posterum pervagabitur, quam omnis memoria repetet, omnia secula intuebuntur, quam sibi jure commendatam ipsa æternitas alet, secumq; retinebit. Quamobrem nõ est, cur te parum vixisse doleamus: quandiu enim gentes erunt, tandiu vives ipse in earum mentib. atq; sermonibus, tandiu homines tui memoria summa cũ tua gloria retinebũt, eruntq; permulti multis in terris semper qui te dicent à perenni contestataq; virtute majorũ perillustri celebriq; familia parentibus maximis atque clarissimis genitum, penè puerum optimum militem, optimum imperatorem fuisse: consilio, ingenio, animi magnitudine, virtute, supra omnes nostri ævi homines

excelluisse: eundem & latini sermonis & quidem Græci peritiam atq; usum, veluti natum in iis atq; alitum, abundè cumulateq; habuisse: & ratione dicendi semper, quæ volueris, confecisse: & quæ gesta unquã sunt, tum à quibus aut quando gesta sunt, tanquam omnia ipse gesseris, memoria tenuisse: & orbem ipsum terræ, quasi tuam domum, ita cogitatioe comprehensum habuisse: itaq; omnium rerum, omnium temporũ, omniũ hominũ, omnium locorum conditionẽ mirabiliter tibi uni exploratã patuisse: nihil te sacrarum literarum latuisse, nihil nostrarum, hoc est, Poetarũ & Philosophiæ: te justissimum, te clementissimum, te munificentissimum extitisse: incredibili continentia, innocentia, religione, pietate. fide constantia præditum: humanitate, gravitate, prudentia, sapientiaq; præstantem: aliorũ in te injuriarum æquè atq; tuorum in alios beneficiorũ semper oblitum: nunquam in secundis rebus elatum, nunquam in adversis fractum fuisse: non fortunã, non morbos, non mortem deniq; ipsam potuisse facere, quin eundem vultũ, eundem animũ semper habueris. Itaq; hæc cùm homines repetent, illam te avẽ Phœnicẽ dicent fuisse, quam tua mater per quietem vidit, eum scilicet virum, cui parem non est invenire, cujusq; mortuo ac sepulto corpore, animi facinora atq; virtutes, ignea cœli plaga, hoc est, ipsa immortalitas exceperit. Hæc inquam atq; alia Proc. de nostro Duce posteri omnes memoria repetent: cumq; repetent, nos miserrimos dicent fuisse, qui eo tum caruimus, cùm quidem maximè inciperemus frui. Nã per deos immortales, quid est quod nos amplius delectare possit illo amisso, à quo nobis omnia honesta & jucunda ceciderunt? Quid est cujus nomine vita nobis grata esse debeat eo mortuo, cui nihil erat gratum, nisi quod nobis vel voluptatem afferret ipsis aliquã, vel dignitatẽ? Amisimus Proc. amisimus

omnem

omnem causam non solùm oblectationis, sed omnino etiam consolationis, qui Ducem nostrum, qui optimum Principem, qui bonorum parentem omnium, qui nostrarum fortunarum autorem, libertatis propugnatorem, ocii, quietis, salutisq; patronum amisimus. Nam quæ nostra deinceps vita erit, amore, benevolentia, sapientissimis consiliis, amantissimis congressibus, vultu, ore, oculis, consuetudine, sermone illius suavissimo jucundissimoq; sublato? Atq; vos quidem Proc. quantū præsidii, quantū ornamenti amisistis, videmini propè ostendere, qui mœrore omnes atq; dolore confecti in lachrymis & sordibus & squalore versamini. Me quidem certè valde pœnitet vivere. Atq; utinam illum ego potius meæ vitæ superstitem, quod erat quidem æquius, quàm ille me suæ reliquisset: satis enim diu atq; feliciter vixissem, si meo interitu ejus interitum antevertissem. Nunc vivo, ut quos ego postremos meæ vitæ annos firmiorib. alumni mei annis sustentatos mihi dulcissimos futuros existimabā, eos ipsos desiderio illius, luctu, ærumna, solitudine, orbitate mea experiar acerbissimos. An ego, me miserum, potero aut non cogitare aliquando de illo, aut unquam sine multis lachrymis cogitare? qui mihi suavitate propè æqualis, propè frater, obsequio filius, amore & beneficiis quasi parens optimus atq; mitissimus fuit? Quē puerum ipse juvenis in sinu meo atq; hisce in ulnis alui, adolescentē vir bonis moribus, bonis artibus institui, sumq; ē juven domi foris omnibus pacis, omnib. belli munerib. obeundis, omnibus in terris prosequutus, eundem admirari virum, ejusdē me adjutore partis virtutibus frui mihi seni non licebit? Quo nitebar, cujus in spe acquiescebam, cui præsenti meas cogitationes omnes impartiebā, is mihi ereptus ex oculis vi fatorū est: ego ferus ac ferreus vitā adhuc retineo? quā cur Cæsaris gladiis non dedi? cur meo

sanguine

sanguine infesta illius tela lateri meo atque jugulo sæpius admota non imbui potius, quàm eum, cui me vivum ex tot periculis conservaveram, ne mea mors dolore illum afficeret, mortuum aspicerem, ut mea vita sempiterno luctui dederetur? Aut cur non tum cessi, non emigravi, non me huic calamitati præripui, cùm me magna vis febrium ita prostraverat atque confecerat, ut ille ipse meus alumnus mihi suas lachrymas, quasi dona ultima inferiasque largiretur? Memini enim, memini illius temporis, cujus ut nunquam obliviscar, multa ejus pietate factũ est, cùm is mihi laboranti dies atq; noctes assideret, confectum jam ac planè moribundum spe vitæ consolaretur: quã ego cùm rejicerem, per suas me lachrymas, quas quidem plurimas effundebat, animo ne deficerem obtestabatur. O vigilas tuas mi alumne tunc dulces, nunc acerbas: ô dies obscuros: ô noctes insomnes atq; miseras: ô curam meæ salutis officiosam, sed inanem: siquidem me vivere voluisti, ut cum ego te vellem vivere, me non audires: me in vita senem retinuisti, ut ipse te juvenem non possem retinere. O tuas lachrymas nimium fructuosas, quas ego aspiciens tibi obtẽperavi atq; vixi, ut tu meas lachrymas quidẽ aspiceres, neq; mihi tamẽ obtemperares: itaq; meæ inutiles atq; infelices fuerunt. Cur tu autem me incassum flere sivisti, si ego te non sivi miser? cur meæ lachrymæ apud te nihil valuerunt, si tuæ lachrymæ apud me plurimũ valuerunt? Repeto, repeto meã abs te pietatem: redde tu mihi illã, quã debes: restitue, reviviſce, & si mori aliquẽ necesse est, senile hoc pro te atq; miserũ caput devoveo. Sed quid ego hæc nequicquam queror? me miserum! ille non revixerit: ego non moriar, sed ad omnes acerbitates ærumnasq; sustentabor. Itaque finis jam sit querendi, atque utinam mihi esset etiam vivendi: esset autem [illegible] paterer, ut illo mortuo me quis aspicere annos [illegible]em posset, nisi

Conversio orationis ad Franciscum Mariam cũ adhortatione.

tua me Francisce Maria fili cùm egregia indoles, tum singularis pietas, cupientem mori de cursu revocavisset: quarum nobis altera patri te tuo fore persimilem pollicetur, altera jam exhibuit. Itaque quòd cœlum etiam nunc aspicio, quòd respiro, quòd senilem hanc vitam atq; hosce vivaciores canos quam vellem produco, mihi ex te uno proficiscitur. Quis enim, qui te intueatur, alloquatur, audiat, cum te per ætatem cõfirmaveris, non illũ ipsum patrem tuum in te revicturũ putet? Si verò quo amore, qua charitate eidẽ patri tuo & sæpe corporis vexato doloribus, & demũ moriẽti affueris, & nunc quidẽ tuas in illũ mortuũ lachrymas, tua officia plena curæ, plena pietatis, plena memoriæ videat, nõ jã te illius veros mores expressisse dicat, nobisq; præstitisse? Itaq; cùm sæpe multa tuus pater prudenter sapiẽterq; in vita, tum nihil magis unquã providit, quã cũ te sororis suæ filiũ sibi adoptavit: ut quoniã se brevi moriturũ sciebat, nobis te relinqueret, quasi imaginem atq; simulachrũ sui: qui populos ipsius morte prostratos, spe tuæ indolis erigeres, nos afflictos mœrẽtesq; sublevares: quod quidem planè jam facis. Quamobrem si aliquis sensus inest mortuis, credo illũ, quo amore, qua in suos pietate semper fuit, vehementer lætari: non tam quidem quod illi mortuo tantos honores tribuas, quanti certè viro Principi haberi maximi atq; amplissimi potuerunt, quàm quòd omniũ huius regni, cujus te ille hæredem reliquit, urbium, municipiorum, omniũ harũ gentium oculi eadem acie, qua illum intuebantur, te nunc respiciunt: quæ suas spes suas opes omnes in te uno sitas atq; repositas putant. Quod cùm ita sit, magna tibi adhibenda cura est, ne falsa is lætitia perfruatur, qui te verissimis lætitiis semper frui voluit. Magnum tibi onus, magnam provinciam summus erga te patris amor imposuit, qui te tanto regendo imperio ditioniq;

præ-

præfecit: longè verò majorem ipsius virtus, quam tu utinam superare possis, atq; vincere: æquanda tibi certè est, ne videare cujus regni hæreditatē adeptus sis, ejus virtutes assequi atq; indipisci nō potuisse. Simul & illud accedit, quòd quoniam is vir maximi cùm judicii tum consilii semper est habitus, nihil est tam magnum atq; arduum, quod abs te nō sperare modò homines audeant, sed planè etiam ipsi sibi polliceri, & suo quasi jure abs te repetere, propterea quòd ajunt sibi te illū adoptaturum, hæredemq; instituturum non fuisse, nisi te talem futurum, qui sustinere ejus gloriam posses, sibi certum exploratūq; fuisset. Hanc te opinionem hominum confirmare sanè oportet cùm illius causa, ut rectè ipsum semper sensisse appareat: tum tua, ut tum maximè cum de te bene senserit, ratione videatur id fecisse. Postremò etiam cogitare debes, ne immemor beneficii videare, quemadmodum ipse tantorum in te promeritorum gratiam illi debitam referas. Hanc autem nullo pacto referre majorem potes, quam si ita te gesseris, ut ei gratia omnibus ab hominibus, quòd is te sibi filium instituerit, hæredemque reliquerit, habeatur: quòd cùm illius erit sanctissimis amantissimisque tui manibus ad quietem jucundissimū, tum tibi ad gloriæ immortalitatem longè amplissimum, quam tu spectare atq; respicere omnibus in rebus semper debes, omnibus cogitationibus dies atq; noctes colere, ut non solùm tui ævi homines, sed omnes etiam posteri, quod de patre tuo futurum jam vides, tuum nomen sint tuamq; memoriā celebraturi.

Hæc puer cùm recitavisset, peroratumq; esse dixisset, Sadoletus quidē atq; Philippus cùm inter se, tū ad Sigismundum conversi, non pauca de laudatione illa, multa de Guido Ubaldo deq; ejus filio sunt colloquuti. Me verò Sigismundus præter cæteros mortui Ducis miseri-

misericordia permotum atq; perculsum nihil dicere cùm videret, illachrymasse etiam iis quæ recitabantur animadvertisset, credo ut me ab ægritudine abduceret, tacentib. tandem illis. Primùm quidem, inquit, fuerat Bembe, vosq; Sadolete ac Beroalde, quos amore mihi filios appellare debeo, ætate possum, idq; si esse posset maximè omnium cuperem, Guidus Vbaldus ut ne mortem obiisset, néve suo nos interitu mœrentes desolatosq; reliquisset, viveretq; potius, quoniam per ætatem poterat, multos etiamdum nobiscum annos: suasq; illas tot ac tantas virtutes, quæ propè acerbæ, florẽtes quidem certè, atq; adhuc crescentes exaruerunt, canam ad frugem ei perducere seniumq; licuißet: quod quoniam effectum non est, proximum illud est, ut is qualis quantusq; fuerit, ne sileatur. Id quoniam fieri jam videmus, ferre quidem debemus æquius istam calamitatem, ad eamq; rem cogitationes nostras revocare, ut si ejus æternitatem gloriæ aliqua ex parte augere nos quoque labore studioq; nostro possumus, id ne prætermittamus. Quòd cum vobis tribus facere maximè convenit, quibus singulis conficiendi maximè omnium facultas est data, tum quoniam cum illo viro ipse etiam familiariter vixisti, abs te id Bembe omnes etiam impensius efflagitabunt. Itaque non te debes luctui aut mœrori dedere: quid enim illi prodesse fletus ullius jam aut ægrimonia potest? sed id agere, ut quam illi vitam fata brevem esse atq; præcipitem voluerunt, eam tum multò maximè diuturnam facias scriptis tuis.

Consolatio mutua amicorum Guidi Vbaldi.

Tum ego: utinam Sigismunde, inquam, in altero facere possem id, quod mones, tam gravi accepto vulnere ut ne quid dolerem: reciperem tibi quidem in altero me curaturum, ut planè si quid possem, id experirer, non tam ut efflagitationi hominum responderem: nam quæ potest hominum esse ulla in re de illo efflagitatio, de quo ni-

nihil sibi quisquam promittere paulò egregium aut excellens potest? quàm ut illi pro sua in me benevolentia atq; amore pietatem meam atq; memoriam literarum contestatam monumentis confirmatamq; rependerem. Sed non possum dicere Sigismunde, quanta cum illius corpore, ingenii animiq; mei pars atq; vis interierit. Itaq; neq; ad nostra quidem studia redire, ut consueveram, possum: neq; aliquid cogitare, præter hoc unum, quo conficior, omne scilicet mihi meæ vitæ solatium atq; præsidium esse sublatum. Quamobrem tuum erit, qui horum temporum res gestas complectendi, prodendiq; literis laborem suscepisti, nostri quoq; Ducis historiam aggredi, cùm præstantissimi ac propè divini hominis, tum certè Julio Pontifici Maximo hero tuo non solum amore atq; benevolentia, sed etiam necessitudine cognationeq;, conjuncti. Qua in re non vereor, ne ille, si quid sentit, æternitati suæ optimè prospectum iri non sit existimaturus. Nam qui te melius facere id possit, nemo sanè est: nemo in hac scribendi ratione, majori, etiam tu dignitate atque præstantia est versatus. Quæ tibi si probabuntur, remq; perinde, ut te decet facere, suscipies, optimum certè atque aptissimum consolationis genus ad ejus uxoris afflictæ atque miseræ lachrymas mœroremq; levandum adhibebis: Magni enim præstantisq; animi mulier, & viri suprà omnes fœminas amantissima, tum sibi illum minus ereptum putabit, cùm is in mentibus hominum atque sermonibus, magis magisq; ea, qua dignus est, gloria celebritateq; versabitur.

Utinam, inquit Sigismundus, aut is essem ipse, quē tu me Bembe, quoniam esse maximè vis, interdum esse etiam putas, aut saltem in hac ingenii mediocritate, qua me esse sentio, ocio ne egerem: aggrederer quidem opus si minus consultò (permagna enim res est, valen-

Tum Sadoletus: Equidem cùm de Bembo, inquit, tum de aliis sæpe permultis audivi Sigismunde, qui dicerent, istam, de qua loqueris, fœminam sanctissimam profectò esse, multoq; maximè pudicissimam, eaq; virtute magnum illam nomen apud omnes gentes adeptã, in ore hominum multa cum laude gloriaq; versari. Itaquè nihil miror, quod quasi clarissimum lumen elucere illius pudicitiam dixeris. Sed quòd extinctis cæteris dixeris, id miror: An tu illam unam putas pudicam esse, castam, constãtem, prætereà neminem? Vide quid agas: nam si id rescierint reliquæ, video tibi cum acerrimis hostibus bellum perpetuum esse susceptum.

Tum ille: credo, inquit, tibi hoc Sadolete planè quod dicis, omnes scilicet fœminas mihi acerrimas hostes perpetuò futuras: involaturas etiam tanquam in Orpheum Ciconum mulieres, sic in me nostras impetu facto timerem, id si dixissem, ex earum grege tam innumerabili pudicam esse nullam, præter hãc nostram, de qua loquimur, Ducem. Ita enim se res habet, ut quanquam castæ aq; pudicæ non omnes sunt, ut levissimè dicam, nulla tamen propè est, quæ credi haberiq; non cupiat. Itaq; ægrè molesteq; ferunt, cùm non habentur. Sed non hoc ita dico, elucere in ea fœmina pudicitiæ lumen extinctis cæteris, quasi quidem pudica nulla sit, præter illam: id enim tu non rectè interpretaris: quis autem hoc ferret, si dixissem? sed quemadmodum stellæ, tametsi semper quidem sunt atq; lucent, tamen extinctæ nobis videntur esse, cum suum terris lumen sol explicuit, propterea quod in maximi atq; clarissimi apparitione luminis, illa stellarum quasi puncta ignea hebetantur, neq; emicant foris: ita etiam quæ in reliquis fœminis pudicitia esse aliquibus potest, est illa quidem pudicitia, habetq; suam per se ipsa lucem atq; splendorem, sed cum ad illius unius fœminæ pudicitiã comparatur, offundi-

Fœminæ credi haberique pudicæ volunt licet non sint.

funditur statim quasi multo majore lumine, opacaturque ita, ut nihil propè appareat, sed extincta intermortuaq; videatur. Cave enim putes Sadolete, ullam unquam fœminam æquè magnum de se exemplum pudicitiæ præbuisse, atq; illa præbuerit.

Quod nam istud tam magnum tamq; præclarũ exemplum est? inquit ille: Non enim te puto ita dicere Sigismunde, propterea quòd illa viro suo eum pudorẽ præstiterit, quem præstari leges jubent. Nam id permultæ sanè mulieres fecerunt, quas cùm virorum, tum honestatis certè amor in officio continuit. Longè majus atq; admirabilius hoc quidem est, inquit ille, quod dico. Nam illa viro suo eum pudorem præstitit, quẽ præstari neq; leges, neq; mos, neq; consuetudo ulla jubet: posse enim tantùm fœminas in hominum cogitationem nunquam incidit. Sed quare tu hæc de Bembo, cui propter illam quam cum ea muliere habet familiaritem, exploratiora reor esse, quàm sunt mihi.

Elisabe hæ Guidi Vbaldi coniugis Pudor, quẽ nec leges, nec mos, nec consuetudo iubent.

Tum ego: mihi quidem ista exploratissima, inquã, sunt: conjectura autem consequor Sigismunde, quibus de rebus dicis. Sed non committam, ut quæ illa viginti propè annos summa sua virtute constantiaq; reticuit (reticeri autem cùm ab omnibus, tũ vel maximè vult à suis) ego nunc proloquar.

Hic Philippus: Tu verò Bembe, inquit, magnam mihi cupiditatem isto tuo silentio injecisti audiendi ea quæ hic dicit: quæ quoniã necesse est esse pulcherrima, de pudicitiæ enim exemplo quodã magno atq; insolito loquitur, miror cur de illo silendum tibi esse potius, quàm commemorandũ putes. Nam quid tam esse abditum, aut tam reconditum potest, quod si nobis duobus abs te preferatur, reprehensionem cujuspiam vereare?

Tum ego. Minimè, inquam, reticenda mihi esse ista ideo censeo Beroalde, quòd sit aliquid, in quo quidem

vestræ

vestræ aut benevolentiæ diffidã, aut certè, si ea opus sit, taciturnitati: quarum altera nihil esse potest sanctius, altera nihil verecundius. Sed quoniã, ut dixi, illa ipsa quæ id egit, sileri sua facinora vult, idcirco sileo. Sileri autẽ velle ideo illam puto, quod cùm sunt ipsa vix quidem credibilia propter insolentiam, tum mulier sua cõscientia contenta, hominum rumores prædicationemq́ nullis in reb. aucupatur. minimeq́ omniũ ei rei studet, ut si quid ipsa bene recteq́ fecerit, id sibi laudem undecunq́ potest pariat: quin sæpe in eo multò etiam negligentior est, quàm velim. Quamobrem referat, si ei ita videtur, Sigismundus, ita tamen ne emanent ea latius: id enim ego à vobis Beroalde atq́ Sadolete peto.

Hic tum illi Sigismundum intuentes, explicaret enarraretq́ rem cum se cupere magnopere ostendissent, suamq́ mihi fidem ejus rei se in silentio futuros obligavissent, Ego quidem, inquit Sigismundus, referam: vobis enim gerere morem volo. Sed quam tu ab his taciturnitatẽ requiris, ea nihil opus Bembe est, ut videtur. Nam quæ taceri vis, sunt jam illi quidẽ multis hominibus cognita, neq́ reticeri amplius ullo modo possunt, non planè mulieris ulla culpa, sed, quoniam ita sibi oportere is magnopere credidit, ejus viri. Itaq́, quando ita vultis, num idem vobis de illa fœmina posthac existimandum sit, quod ego certè jampridem existimo, ut judicare possitis, rem præclaram admirandamque cognoscite. Guidum Ubaldum constat, sive corporis & naturæ vitio, seu, quod vulgò creditum est, artibus magicis ab Octaviano patruo propter regni cupiditatem impeditum, quarum omnino ille artium experiẽtissimus habebatur, nulla cũ fœmina coire unquã in tota vita potuisse, nunquam fuisse ad rem uxoriã idoneũ. Hujus autem imprudens ipse rei adhuc omnino ignarusq́ cum esset, experimentumq́ virilitatis ulla cum

Guidus Vbaldus ad rẽ uxoriam fa[illegible] in idoneus [illegible]

fœmina nondum cœpisset, id enim caverat diligentissimè patruus, nubit ei hæc puella Francisci Gonzagæ soror cum Mantuæ regno, quod quidem ab antiqua majorum suorũ serie acceptũ atq; traditum possidet, longè nobilissimũ in reb. bellicis magni atq; præclari viri. Itaq; impubis admodum atq; tener suscipiẽdæ sobolis studio, quippe in quem unum hujus tam egregiæ familiæ propagandæ ratio spesq; omnes incumbebat, ducit uxorem domum. Vno in lectulo cubant annos duos, cùm ille interea, quid planè posset, experiretur. Itaq; tandem cùm se frustrà periculum facere animadvertit, mœrens dolensq; uxori aperit, putare se magicis impediri, quo minus virum illi ostendere possit: se miserrimum ac porrò infelicissimum nuncupat, qui cùm spe liberorum careat, tum illi nullam de se voluptatem afferre possit, quam illa jure conjugii meritò expetat: demum videat, id si resciatur, suis se populis atq; omnibus planè gentibus despectui futurum. Mulier quæ multò antè id, quod erat, rata, nihil apud virum questa unquam fuerat, nullum ulli mortalium verbum ea de re fecerat, tum illum solata hilari vultu orat, sustineat, feratq; fortiter fortunæ injuriã: multos fuisse olim Reges, esse aliquos etiã tum, qui liberorum spe destituantur: præstare aliquando nullam sobolem habuisse, ita sæpe à bonis parentibus mali filii flagitiosiq; procreantur. Quod ad se attinet, bono animo jubet esse, nihil sese minus eũ amare, aut in posterum amaturam affirmat: quẽ quidem domo pudicitiæ suæ florem ad illum attulerit, eũ se usq; ad rogum perlaturam: ut quando ipse, cui se destinaverat, uti illo perfruiq; non possit, nemo homo unquam perfruatur: tum daturam operam, ut quod biennium omnes mortales, ipsam etiam celaverit nutricẽ suam, id ex se resciri nunquam possit. Vtq; dicit, etiam facit. Itaq; quatuor atque decem amplius annos unà vivunt.

Coniunx impotentẽ maritum consolatur.

vivunt, cùm interea non solum populi, sed ipsi etiã eorum familiares intimiq; sterilitatis culpam ad mulierem potius traducerent. quàm ad virũ: ita ejus planè rei nihil unquam rescitum est, neq; nunc quidem esset, nisi ejus ipse vir, omnia quemadmodum se habebant, aperuisset eo tempore, cùm is à Cæsare Borgia domo expulsus ad Gallorum Regẽ cujus in manu tum res erant implorandi auxilii causa Mediolanum se contulerat. Nam Rex in citeriorem Galliam cùm trajecisset, apud Insubres, quos quidem populos paulò antè suis priorib. regnis adjecerat, commorabatur. A quo cùm nihil impetravisset, erat enim is Alexandro Borgiæ Pont. Max. Cæsaris patri fœdere officioq; conjunctissimus: vitæ etiã sua certior factus esset insidias ab illis fieri, divortium cum uxore faciendi, quando ipse cum ea rem nunquam habuisset, seq; ad sacerdotium conferendi spem eis dedit. Quod cùm illi tanquam offam arripuissent, ita enim in Guidi Vbaldi regno propter mirũ populorũ in illum amorem nutante atq; labente confirmari se videbant, rẽ ad Regẽ detulere. Itaq; is an ita esset de Guido Vbaldo cũ petiisset, ille autem annuisset, res ita sciri cœpta est, breviq; postea tempore in multorum hominũ notitiam cognitionemq; permanavit: quam tu quidẽ Bembe tantopere silentio ut contineatur, postulas. Atque his rebus omnibus Iulius nondum quidem Pont. Max. apud ipsum regẽ cùm esset, non interfuit solùm, sed planè etiã præfuit: quo uno adjutore suarum fortunarum omnium Guidus Vbaldus plurimùm utebatur in ejusq; fide atq; consilio sui in patriam reditus, omnẽ spem rationemq; positam atq; commendatã habebat. Sed ut ad mulierem redeam: non jam illa unã præclarè tantummodo rem, sed in una re, res præclaras plurimas atq; permagnas sanè confecit. Nã primũ quidẽ omniũ cùm facere divortium lege posset, homini enim ad con-

jugium exercēdum minimè habili nupserat, planè noluit. Itaq; cùm suscipiendæ prolis atq; liberorum spei, quam jam animo conceperat, cujusq; rei cura ad Reges maximè atq; Reginas pertinet: habent enim ipsi regna, quæ quidem uti liberis relinquere dulcissimum suavissimumq; est, ita exteris alienisq; molestissimum: tum iis quas ex conjugio fœminæ in tota vita capiunt voluptates, pudicitiam castitatemq; forti atq; constanti animo prætulit: ad quas quidem voluptates & natura illam uti omnes, & deliciarum affluentia propter familiæ amplitudinem splēdoremq; præter cæteras, & institutio vitæ ad virum capiendum, demum jam capti atq; in sinum recepti consuetudo usus non modò illam excitare, sed planè accendere atq; imflammare penitus debuerunt. Deinde autem ita prætulit, ut tametsi illas ipsas voluptatum illecebras atq; invitamenta quotidie ante oculos atq; ipsis in ulnis haberet, à viro enim quo ita melius rem celarent, nullo tempore divellebatur, vinci tamen se frangiq; ab iis nunquam sineret, nunquam animum induceret, ut cum simulatæ voluptatis specie singulis propè noctibus pertentaretur, verā semel voluptatem vellet tandem, qualis esset, experiri. Nam cæteræ quidem mulieres, quæ perpetuo pudicitiā coluerunt suam, vel se sacris dediderunt, à cœtuq; atq; omni consuetudine quam longissimè virorum in claustra atque septa sacrarum ædium sese abdiderūt, vel omnino ipsæ nunquam nupserunt: in parentū autem suorum domibus à virorum usu atque convictu, quantum fieri potuit, abstinuerunt. Hæc verò mulier in mariti domo, in splendore conventuq; hominum, in jocis, in licentia, in libertate maritali, in audiendis iis quæ virginibus reticentur, nuptis ac virum expertis non ita, in ipso viri thalamo, atque lecto, in ejus deniq; sinu vivebat, amore deliteſcebat, cōplexu, qualiscunq; is esse:

Elisabethæ insignis vitæ castimonia & in matrimonio Virginitas.

is esset cōfovebatur: ut cùm permagnū perq; arduū fuerit illam se virginem servare voluisse, tùm planè mirū propè incredibile potuisse. Itaq; quod in reliquis fœminis summum laudis genus est, fuisse semper virginem, id sanè in illa pulchrum quidem atq; præclarum est. Sed habet aliud quo longissimè superetur: nam in eo vitæ genere fuisse illam semper virginem, id verò multo præclarius atq; divinius fuit. Non enim suum ipsius solummodo sensum in eo, atq; innatam puellis omnibus ingenitamq; à natura experiundi viros voluptatē propensionemq; compescuit, sed multarum etiam rerum mores atq; naturam pervicit. Quæ res enim singulæ alias mulieres movent, itaq; iis abstinent, cùm abstinere viris cupiunt, eæ illam omnes nihil moverunt, earum illa vires omnium atq; acumen retudit. Quamobrem cæterarum laus impartienda illa quidem est multis rebus, quæ certè ipsis, quemadmodum dixi, ad retinendā pudicitiam plurimum opis atq; præsidii afferunt: habent enim consimiles sibi fœminas plerunq;, quibus cū vivunt, quas cùm vident in eadem vitæ ratione versari, accenduntur studio adjuvanturq; imitatione: habent sacrarum ædium parietes, qui non modò aditus difficultate viros pellaces atq; improbos repellere, sed antiqua sæpe religione sacrorum etiam non pudicas cogitationes videntur arcere: habent patrum & matrum & suorum ora vultusq;, quos observant, & verentur, qui semper adsunt, & quam semel eæ viam ingredi semitamq; voluerunt, in illa progredi etiam taciti hortātur. Optio etiam ipsa vitæ voluntasq; quantum facit? ut cùm te uni parti dederis, tanquam in bello eos relinquere quos sequutus sis, sic illam deserere turpissimum planè atq; indignissimum videatur. Quid ipse usus atq; institutio, nónne ad omnem vitæ rationem plurimum conferunt? ut multo facilius id fiat, quod u-

Castitatis monialium ratio.

su jam docti facimus, quàm id, quod est repentè conficiendum. Itaq; ut dixi, communicāda est cæterarum fœminarum laus cum multis rebus, & ejus portio sæpe quidem permagna, semper autem aliqua illis danda. At verò suæ gloriæ tua Bembe Dux nullam rem sociā habet, nullius adjumento ad illam promerendam est usa. Totum illud, quantumcunq; est, quod quidem maximum atq; infinitum est, ipsius proprium est atq; suum. Ipsa sibi debet, ipsa se audivit, ipsa sibi se ad imitādum proposuit, exemplum enim ullum non habebat: ipsa id egit, quod ne faceret multa illam semper sunt dehortata: ut faceret, nullum adjutorem unquam habuit, nullum admonitorem, præter se: nullius vocem aut nutum hausit, præter suum. Postremò quanti illud faciendum esse ducitis, mulierem nihil unquam esse questam non modò apud virū, sed ne apud propinquos quidem, de illa fortunæ in se tam insigni injuria? nihil unquam lamentatam apud fratrem, apud sororem, ac ne verbo quidem uno rem suarum intimarū multoq; maximè fidissimarum ulli per tot annos aperuisse? tū nullum sibi ex eo nomen quæsisse, ex quo si quæreret, maximam verissimamq; gloriam à se quæsitum iri perspiciebat? utq; unius hominis pusillam infamiam atq; notam caveret, omnium hominū uberrimas de se laudes præconiaq; despexisse? sua tantūm consciētia contentā, nullam à suis, nullam ab exteris admirationē suæ constantiæ fortitudinisq; appetiisse? Quod quidem eo majus atq; illustrius est: quo laudem quærere, quæ rectè factis atq; virtute proveniat, in laudum genere maximè reponitur, maximè hercle honestissimum semper atq; pulcherrimum fuit. Itaq; ut eò redeam, unde huc defluxit oratio, reliquarum quidem mulierum omnium, quas vidimus, aut de quibus audivimus, aut omnino quarum historias assequi legendo potuimus, abstinen-
tiam

tiam & castitatem laudare certè soleo: atq; in eo mihi videor tantum laudis illis tribuere, quantum merentur. Hujus nostræ perpetuam pudicitiam, fortitudinē, consilium, taciturnitatem, non modò nunc quib. verbis laudem, non habeo, sed ne perinde quidem ac debeo admirari me satis unquam posse sanè confido. Illarum enim omnium humana mihi videri virtus solet: in hujus tam præclaro facinore plurimum mihi videtur inesse demissi de cœlo muneris atq; divini. Idē si vobis Sadolete ac Beroalde videtur, gaudeo: vobis enim maximè probari meum judicium cupio: nam Bembo quidē hæc probatum iri facilè puto, modò ne velit etiam hac de re quid sentiat reticere.

Tum Sadoletus: Mira quidem ista, inquit, sunt Sigismunde quæ dixisti: quæ si Beroaldus nunquam audivit, ita illi etiā videri arbitror: adderē incredibilia, nisi abs te dicerentur. Nam per Deos immortales! quæ virorum ulla probitas, quæ virtus, quæ fortitudo, quis voluntatis & consiliorum tenor, quæ perseverātia unquam fuit cum hujus mulieris animi magnitudine, abstinentia, mentis constantia, æquabilitateq; comparanda? O auream virginem, ô præstantiam singularē, ô admirabilem incredililemq; virtutem, ô nostra non omnino inertia secula, quæ quidem istam fœminam genuerūt. Atque adeo taceri his de rebus Bembus vult? Bembus istius mulieris tam egregium, tam immortale facinus ne resciatur cavet? Cave tu hoc quidem posthac Bēbe unquam dicas. Solē propemodum intercipit, neq; lucere mundo vult, qui hanc mulierum omnium latêre gloriam sinit.

Quæ cūm ille dixit, Ego verò, inquam, Sadolete ita esse ista cognita jā atq; palàm, ut video, utq; Sigismundus commemoravit, non molestè fero: quæ quide cū ad ejus ipsius de qua loquimur laudem atq; gloriā, tū ad

aliarum

aliarum mulierum omnium, ut ipse ais, decus atq; ornamentum pertinent. Gaudeo autem, quod me autore non resciuntur, qui profectò contra illius voluntatem atq; sententiam neq; facere neq; dicere quicquam debeo. Sed non omnes illius mulieris laudes atque adeo universa rectè facta uno nomine pudicitiæ comprehenduntur. Multas alias bonas præclarasq; artes ejus animus possidet: multis abundat ornamentorũ generibus: multis virtutibus, quasi fontib. scatet. Nam ut ea prætermittam, quæ cum mulierum propria sint, à muliere tamen nisi planè proba non expetuntur, innocentiam, pietatem, sanctitatem, religionem, obsequium in virũ, diligentiam in familiares, studium in omnes, moderationem in privatis rebus, splendorem in publicis, cæteraq; ejus generis, quæ quidem in ea summa omnia eximiaq; conspiciuntur: quid illa tandẽ Sadolete, quæ porrò in maximis admiramur viris, quàm incredibilia, quàm illi propè divina contigerunt? urbium populorumq; regendorum scientia, legum & juris dicendi cognitio, regni procuratio, non illa quidem insolens elataq; sed grata civibus, jucunda plebi, municipib. optabilis, expetita negociatoribus, accepta publicanis, agrorum cultoribus mitis, æqua sociis, probata exteris, omnib. deniq; omnium ordinum, omnium ætatum hominib. commoda planeq; popularis: tum animi in adversis reb. magnitudo, moderatio temperantiaq; in secundis, prudentia, sapientia, unus idemq; semper vultus, vigilantia, labor, nihil temporis sine negocio esse, nihil non modò sine magno consilio facere unquam aut dicere, sed ne aliud quidem quicquam, nisi optimè hominum de genere promerendo dies & noctes cogitare: virum deniq; ita agere, cùm abesset vir, ut neq; virum neq; fœminam desiderares: fœminam autem, cùm adesset, ita præstare, ut tamen illam diceres velle se minorẽ, quam

quã sit, videri: postremò in reos quam placabiles animadversiones, quantæ in miseros afflictosq; condonationes, quam honestæ munerum declarationes in bonos viros: deniq; quanta in hospites elegantia, liberalitas, quanti honores, quàm larga, quamq; hilaris susceptio. Nemo hercle Rex, nemo magnus vir in ejus regno hisce temporib. atq; illos intra fines fuit, quin, si modò illam viderit, planè invitus discesserit, atq; ita tandem discesserit, ut juraret nullo se in loco usquam aliàs aut elegantius aut amicabilius receptum hospitio fuisse: nihil sese illa fœmina magnificentius, nihil sanctius, nihil humanius, nihil deniq; majus atq; admirabilius unquam vidisse, nihil orbem terrarum habere. Neq; verò meo quidem judicio malè sentiunt, qui sic sentiũt: sentiũt autem planè omnes, qui semel illam sunt alloquuti. Nam cum est mulier corporis certè proceritate atq; habitu, orisq; pulchritudine & oculorum totiusq; vultus mira quadam & dulci venustate atq; mansuetudine longè amabilis: quanquam hæc conspectiora, certè multò omnia illustrioraq; olim fuere, nunc deflorescere decor ille formæ eximius, atq; flaccescere hilaritas, nõ tã quidem annis expulsa, quàm etiam fracta laborib. atq; curis obruta incipit: tum ita graviter, ita prudenter, ita scitè, ita blandè ac lepidè loquitur, ita purum recti animi sensum, atque omnibus bonis moribus excultam mentem singula ejus verba sapere, atque olere propè dicam spiritus & voces ipsæ videntur, ut is lapideus planè sit, qui unam cum illa muliere sessiunculam omnib. omnium mulierum deliciis voluptatibusq; non præferat. Itaq; proxima æstate Beroaldus domum Roma per Flaminiam proficiscens, eam mulierem de itinere meo ductu cũm salutavisset, aspectu ejus suavissimisq; sermonibus mirum in modum delectatus, mihi maximas gratias egit, qui ei autor, ut omnium virtutum exemplar aspiceret, sic enim illam appellabat, extitissem.

Elisabethæ corporis habitus & oris venustas, atq; animi dotes.

Tum Beroaldus: Equidem, inquit, maximas tibi gratias atq; immortales & egi Bembe tunc, & nunc habeo, semperq; habebo, quod illa de fœmina ea ut præsens cognoscerem effecisti, quæ ne mentiar, narrāti tibi antea non credebam. Putabam enim te propterea, quoniam ejus summoperè virum atq; ipsam amares, coleres, ipsi verò multa in te necessitudinis officia familiaritatisq; contulissent, in illis narrandis amore atq; benevolentia duci. Sed ut primum illam vidi, salutavi, alloquutus semel atq; iterum sum, tum profectò intellexi, & te apud me nihil supra veritatem loquutum, & ipsam porrò efficere sua præstanti singulariq; virtute, ut nihil possit ulla de fœmina tam egregium, tam amplum, tam laudabile, nihil tam singulare atq; magnificum, nihil tam extra consuetudinem aliarum matronarum positum verbis dici, quod ipsa re æquare tueriq; non possit. Itaq; multas sæpe fœminas vidi, audivi etiam esse plures, quæ certarum omnino virtutum, optimarum quidem illarum atq; clarissimarum, sed tamen perpaucarum splendore illustrarentur: in qua verò omnes collectæ conjunctæq; virtutes conspicerentur, hæc una extitit, cujus omnino parem atq; similem, aut etiam inferiorē paulò, non modò non vidi ullam, sed ea ubi esset etiam ne audivi quidem. An existimas Sadolete iis illā bonis artibus tot atq; tantis, quas modo Bembus cōmemoravit, tantummodo abundare, prætereà nullis? Falleris, si id existimas. Nā quid tibi ego dicam de studiis nostris mitioribus, quæ mulierum quidē ingeniis captu esse difficillima judicantur, usu verò etiā alienissima? quā illa multa in his vidit, multa didicit, multa quotidie quærit de suis? Tū quo judicio est, si quod vel novū illi poema recites, vel vetus? quā pauca illā fugiūt? Aliud mehercule in vita egisse mulierē nihil diceres, si illā audieris. Solutā verò ejus orationē si videas, Dii boni, quàm

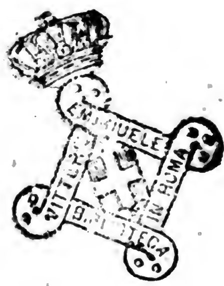
Elisabethæ eruditio & literarum studia.

quàm Xenophonteo melle illitos omnes ejus codicillos atq; pagellas dices. Itaq; doctrinæ studiis claros homines quanti faciat, quam libenter videat, quantis honoribus prosequatur, cùm eò te conferes, facilè perspicies: quò tamen si te prius contulisses, quàm aggressus esses Curtium tuum, jaceret puto ille suo in lacu sine ullis tuis honoribus, quos quidem illi maximos ac prorsus immortales tribuisti: sed quam tibi Apollo tuus in ejus magnanimi viri præclaro facinore heroicis illustrando felicissimam operam navavit, eam tu profectò ad hujus mulieris laudes virtutesq; celebrandas Deo etiam libentissimo contulisses.

Hæc ab illis cùm dicerentur, puer ad Sigismundum venit, nuncians à Pontifice tabellarios properè venisse cum literis: quibus admissis, ille ad legendas literas sese dedit: nos, quoniam diei paulùm admodum superabat, discessimus.

P. BEMBI DE GUIDO UBALDO & Elisabetha Urbini ducibus, finis.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

EMANUELE
VITTORIO
IN ROMA
BIBLIOTECA

